

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ORTAÇAĞ AVRUPA'SINDA DİNİ, KÜLTÜREL VE SOSYO-
EKONOMİK YÖNLERİYLE VİKİNGLER**

Hazırlayan

Halil YAVAŞ

Tarih Anabilim Dalı

Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı

Doktora Tezi

Danışman

Doç. Dr. Pınar ÜLGEN

TOKAT – 2018

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ORTAÇAĞ AVRUPA'SINDA DİNİ, KÜLTÜREL VE SOSYO-
EKONOMİK YÖNLERİYLE VİKİNGLER**

Hazırlayan

Halil YAVAŞ

Tarih Anabilim Dalı

Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı

Doktora Tezi

Danışman

Doç. Dr. Pınar ÜLGEN

TOKAT – 2018

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Pınar ÜLGEN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Ortaçağ Avrupa’sında Dini, Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Vikingler” adlı Doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

26/12/2018

Halil YAVAS

ORTAÇAĞ AVRUPA’SINDA DİNİ, KÜLTÜREL VE SOSYO- EKONOMİK YÖNLERİYLE VİKİNGLER

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 26 /12 /2018

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Pınar ÜLGEN

Üye : Prof. Dr. Ergin AYAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Murat SERDAR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Şengül Dilek FUL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatma İNCE

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 11/12/2018 tarih ve 59/21 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK

ÖNSÖZ

Lisans eğitimimin birinci sınıfındayken, okul derslerimin haricinde bir okuma programı belirlemiştim. Tarih alanında sahip olduğum bilgilerin Türk ve İslam tarihiyle sınırlı kalması hasebiyle, bu programda içerik olarak Avrupa tarihine ağırlık vermiştim. Bu süreçte ilgimi çeken birçok konu oldu lakin Vikinglerin IX. yüzyıl başlarında birden ortaya çıkıp Avrupa'nın tarihi gidişatının değişmesine sebep olacak derecede şiddetli eylemlere girişmesi bana çok daha dikkat çekici gelmişti. Öyle ki hafif silahları ve hızlı hareket edebilen küçük gemilerinden başka kayda değer bir silahı olmayan bu halk, elli yıl içinde Britanya'dan Akdeniz sahillerine kadar Avrupa'da dehşet saçmaya başlamıştı. Dahası saldırılarıyla, dönemin Avrupa'sının en büyük devleti olan Karolenjleri aciz bırakmış, hatta Paris'e dört kez saldırıda bulunmuştu.

Lisansüstü eğitimime başladığımda danışman hocam Doç. Dr. Pınar ÜLGEN hanımefendinin de teşvikiyle bu ilgimi akademik çalışmalarında sürdürmeye karar verdim. Bu doğrultuda Vikinglerin saldırılarını ve siyasi neticelerini merkeze alan "IX.-XI. Yüzyıllarda Norman İstilaları ve Bu İstilaların Avrupa'nın Oluşumuna Etkisi" adlı yüksek lisans tezimizi yaptık. Doktora eğitimime başladığımda ise yine hocamın cesaretlendirmesiyle Vikingleri, dini, sosyal, kültürel ve ekonomik yönleriyle ele aldığımız bu tezi hazırladık. Böylece 2012 yılından itibaren Vikingler üzerine devam eden araştırmalarımı bu tez ile yeni bir boyuta taşımaya çalıştım.

Önsözümüzü, tezimin hazırlanmasında çeşitli şekillerde desteği bulunan isimlere teşekkür ederek neticelendirmeyi arzu etmekteyim. Öncelikle yüksek lisans ve doktora eğitim süreçlerinde benim danışman hocam olmayı kabul eden, çalışmalarımı teşvik eden ve bir Avrupa tarihçisi olarak tezimle alakalı katkılarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Pınar ÜLGEN hanımefendiye şükranlarımı sunarım. Kendileri bir doktora tez danışmanım olmanın ötesinde, beni öğretim üyeliğine de hazırlamaya çalışmıştır. Daima öğrencisi kalacağımı bilmelerini isterim.

Ayrıca üniversitemizin tarih bölümü öğretim üyelerinden Dr. Murat SERDAR'a; ağabeyim, edebiyat öğretmeni Muammer YAVAŞ'a; değerli dostum, tarih öğretmeni Mücahit YILMAZ'a; okulumuzun doktora öğrencisi Gülnur ÖZER'e teşekkür ederim.

Son olarak, bu yoğun süreçte bana olan inancını hiç yitirmeyen ve benden desteğini esirgemeyen eşime şükranlarımı bir borç bilirim.

ÖZET

İskandinavya'nın orta ve güneyinde Germen kökenli halklar yer alırken, kuzeyinde ve doğusunda Fin-Ogur kavimleri yaşamaktaydı. Tezimizin konusu, bölgenin çoğuna hâkim olan Germen kökenli İskandinavlardır. Tarih boyunca çeşitli isimlerle anılan bu halk, IX.-XI. yüzyıllar arasında ağırlıklı olarak “Vikingler” ismiyle bilinmektedir.

Vikingler önceleri İskandinav anakarasında kendi hallerinde yaşarlarken, IX. yüzyıla gelindiğinde tarih sahnesine şaşalı bir giriş yapmıştır diyebiliriz. XI. yüzyıl ortalarına kadar kıta Avrupa'sı ve Britanya'da sosyal, siyasal ve ekonomik neticeleri olan büyük bir saldırıya başladılar. Eylemleri sonrasında kendi krallıklarını kurmalarının yanı sıra Britanya, Fransa ve Rusya'nın siyasi varlıklarının şekillenmesinde de büyük katkıları oldu. Bütün bu yolculuk ve baskınların devamında ticarete girmişler ve bu alanda Kuzey Avrupa'da önemli bir yer edinmişlerdir.

O dönemde bu halk ile özdeşleşmiş birçok kavram bulunmaktadır. Bunların başında, onların ne kadar savaşçı oldukları, dünyanın birçok yerine yaptıkları baskınları, hafif ve hızlı hareket edebilen oldukça hoş görünümlü gemileri, ticari yetenekleri, sagaları, runik yazıları ve mitolojileri gelmektedir.

İskandinavların etnik olarak Germen ailesinden olmasına karşın, kültürlerindeki Doğu etkisinin onları Avrupa'daki diğer topluluklardan ayırması dikkatimizi çekmektedir. Bu etkiler iyi incelendiğinde görülmektedir ki bu halklar Ural-Altay'dan Hint kültürlerine kadar çok geniş bir yelpazeden faydalanmışlardır. Runik yazıdan mitolojik anlatılara, inanç sisteminden süsleme sanatına kadar birçok alanda bütün bu yabancı öğeler kendisini göstermektedir. Ancak onlar bu öğeleri birebir kopyalayıp almamışlardır. Bilakis aldıkları her bir öğeyi öyle işlemişlerdir ki bunlar artık İskandinavlarla özdeşleşmiştir.

Netice itibarıyla Vikingler, X. yüzyıla kadar “barbar” dünyanın bir parçası olarak kabul edilirken, bu tarihten sonra, kıta Avrupa'sındaki diğer halklardan almış oldukları kazanımlara, Doğu'dan aldıkları birikimleri de ekleyerek Avrupalıların “uygar” diye tanımladıkları bir dünyanın parçası olmuşlardır.

Anahtar Kelime: Viking, Thing, Mitoloji, Saga, Runik yazı, Pazar, Festival

ABSTRACT

While Germanic people existed in the middle and southern parts of Scandinavia, Finno-Ugric peoples lived in eastern and northern parts of it. The topic of our thesis is the Scandinavians that ruled the great part of the region. That people, called by various names during the history, was known generally as "Vikings" between IX. and XI. centuries.

We can say that while the Vikings lived simply in their mainland, they made a brilliant entrance into history stage at the beginning of the IX. century. Until the middle of the XI. century they started many attacks which had social, political and economical consequences in the Continental Europe and Britain. Besides founding their own kingdom, they made great contributions to the formation of political existences of Britain, France and Russia. After all these journeys and raids, they entered into commerce and had an important place in this area in the Northern Europe.

At that period there had been many concepts identified with this people. The leadings of those concepts are their being warriors, raids in many parts of the world, light, fast-travelling and good-looking ships, commercial talents, sagas, runic scripts and mythology.

It draws our attention that although the Scandinavians were from Germanic family, Oriental influence in their culture differentiated them from the other European societies. When we study these influences well, it can be seen that these people benefited from a widerange of cultures, from Ural-Altaic culture to Indian culture. All these foreign elements showed themselves in many areas from Runic scripts and mythological narratives until belief system and art of decoration. But they did not copy these elements similarly. On the contrary, they processed every element they took in such a way that these elements were identified with the Scandinavians from that period.

Consequently while the Vikings were regarded a part of barbarian world, after that period, they had some learnings from the people of the Continental Europe and they added learnings from the Orient and became the part of a world defined as "civilized" by the Europeans.

Keywords: Viking, Thing, Mythology, Saga, Runic Script, Market, Festival

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xx
HARİTALAR LİSTESİ	xxi
RESİMLER LİSTESİ	xxii
KISALTMALAR	xxiv
YÖNTEM	xxv
A - KONU TESPİTİ.....	xxv
B - ÇALIŞMANIN SINIRLARI	xxv
C - KAYNAK TEMİNİ.....	xxvii
D - BİÇİMSEL KULLANIM.....	xxvii
VİKİNG ÇAĞININ KAYNAKLARI	xxx
A - ARKEOLOJİK BULGULAR	xxx
B - DÖNEME AİT YAZILI KAYNAKLAR	xxxi
GİRİŞ	1
A - İSKANDİNAVYA COĞRAFYASI	2
B - ETİMOLOJİK TARTIŞMALAR.....	5
C - VİKİNG İSTİLALARI.....	10
D - VİKİNG ÇAĞINDA İSKANDİNAVYA 'NIN SİYASİ DURUMU.....	18
1. BÖLÜM: DİN VE MİTOLOJİ	23
1.1. MİTOLOJİ	23
1.1.1. Yaratılış.....	24
1.1.2. Tanrılar.....	25
1.1.2.1. Aesir.....	27
1.1.2.1.1. Odin	29
1.1.2.1.1.1. Odin'in Karakteri.....	30
1.1.2.1.1.2. Odin'in İsimleri.....	30

1.1.2.1.1.3. Odin'e Ait Varlıklar.....	31
1.1.2.1.2. Frigg.....	32
1.1.2.1.3. Thor.....	33
1.1.2.1.3.1. Thor'un İskandinav Toplumunda Yeri	34
1.1.2.1.3.2. Thor'un Eşyaları	34
1.1.2.1.4. Baldr.....	35
1.1.2.1.5. Heimdall.....	36
1.1.2.1.6. Tyr.....	37
1.1.2.1.7. Idunn	37
1.1.2.1.8. Bragi.....	38
1.1.2.1.9. Loki.....	38
1.1.2.2. Vanir	39
1.1.2.2.1. Niord	40
1.1.2.2.2. Nerthus.....	41
1.1.2.2.3. Frey (Freyr).....	41
1.1.2.2.4. Freya	42
1.1.3. Devler.....	42
1.1.3.1. Angrboda	43
1.1.3.2. Aegir ve Ran	44
1.1.3.3. Skadi	44
1.1.4. Diğer Doğaüstü Varlıklar.....	45
1.1.4.1. Cüceler	45
1.1.4.2. Elfler	45
1.1.4.3. Nornlar	46
1.1.4.4. Valkyrieler	47
1.1.4.5. Koruyucu Ruhlar.....	47
1.1.4.5.1. Fylgja	47
1.1.4.5.2. Disir	48
1.1.5. Kozmos	49
1.1.5.1. Dünyalar.....	49
1.1.5.2. Yggdrasil.....	49
1.1.5.3. Valhall.....	50

1.1.5.4. Hel.....	52
1.1.6. Kıyamet - Ragnarok.....	53
1.1.6.1. Alametler	53
1.1.6.2. Ragnarok.....	54
1.1.6.3. Yeni Dünya.....	54
1.1.6.4. Diğer Kültürlerde Kıyamet ve Ragnarok.....	54
1.2. DİN ADAMLARI	56
1.2.1. Godi	56
1.2.2. Kral ve Jarlın Dini Görevleri	58
1.3. DİNİ MEKÂNLAR	59
1.3.1. Tapınaklar	59
1.3.2. Kült Yerleri	60
1.4. DİNİ TÖRENLER.....	61
1.4.1. Cenaze Törenleri.....	61
1.4.1.1. Cenazenin Hazırlanması	61
1.4.1.2. Defin Çeşitleri.....	63
1.4.1.2.1. Kremasyonlar.....	64
1.4.1.2.2. İnhümasyon.....	68
1.4.1.2.2.1. Gemi Mezarlar	69
1.4.1.2.2.2. Mezar Odaları	70
1.4.1.2.2.3. Ölülerin Yerleştirilme Usulleri	70
1.4.1.2.2.4. Cesedin Taksim Edilmesi	72
1.4.1.3. Mezarların Muhteviyatı	73
1.4.1.4. Birlikte Defin	74
1.4.1.5. Mezar Yerlerinin Belirlenmesi	76
1.4.1.6. Mezarsızlar.....	77
1.4.1.7. Miras Ziyafeti: Arvel	78
1.4.2. Kurban Törenleri.....	78
1.4.2.1. Hayvan Kurban Etme.....	79
1.4.2.2. İnsan Kurban Etme	80
1.5. İNANÇ ESASLARI.....	83
1.5.1. Ahiret İnancı	83

1.5.2. Kader.....	84
1.5.3. Ahlak.....	84
1.5.4. İnsan Ruhu	85
1.5.5. Rüyalar.....	86
1.5.6. Hayalet.....	87
1.5.7. Totem veya Muska.....	88
1.6. BÜYÜ	90
1.6.1. Büyü Gereçleri.....	90
1.6.1.1. Runik Harf Çubukları	90
1.6.1.2. Şekil Değişirme	91
1.6.1.3. Tılsım.....	93
1.6.1.4. Uyku Dikeni.....	94
1.6.1.5. Beddua Ayini	95
1.6.1.6. Hayvanların Dilinden Anlama	95
1.6.2. Büyü Çeşitleri	96
1.6.2.1. Uygulamalı büyü (Seidr ve Galdr).....	96
1.6.2.2. Gelecekte Bilgi Verme - Kehanet.....	98
2. BÖLÜM: KÜLTÜR VE SANAT	100
2.1. VİKİNG KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMUNDA DIŞ ETKENLER.....	100
2.1.1. Türklerle İskandinav Halklarının Teması	100
2.1.2. Fin-Ogur Tesiri	102
2.1.3. Roma ve Latin Dünyası	104
2.2. DİL VE EDEBİYAT.....	106
2.2.1. Eski Nordik Dilin Oluşumu	106
2.2.2. Runik Yazı	107
2.2.2.1. Runik Yazının Kökeni	108
2.2.2.2. Runik Harfler	110
2.2.3. Şiir.....	111
2.2.3.1. Eddik Şiir	112
2.2.3.1.1. Derlemeler	113
2.2.3.1.2. Biçim.....	115
2.2.3.2. Skaldik Şiirler	116

2.2.3.2.1. Skaldlar	116
2.2.3.2.2. Biçim.....	117
2.2.3.2.3. Mecazi Anlatımlar	118
2.2.3.3. Runik Şiir.....	119
2.2.4. Nesir.....	120
2.2.4.1. Nesir Edda.....	120
2.2.4.2. Saga.....	121
2.2.4.2.1. Saga Dili	122
2.2.4.2.2. Saga Türleri.....	123
2.3. SANAT	127
2.3.1. Kaya Resimleri	127
2.3.2. Süsleme Sanatı	129
2.3.2.1. Viking Çağı Öncesi.....	131
2.3.2.2. E Üslubu (Broa Üslubu)	132
2.3.2.3. Borre Üslubu.....	133
2.3.2.4. Jelling Üslubu	134
2.3.2.5. Mammen Üslubu.....	134
2.3.2.6. Ringerike Üslubu	135
2.3.2.7. Urnes (Runik Kitabe Üslubu)	136
2.3.3. Müzik.....	136
2.4. EVLER.....	138
2.4.1. Binaların Genel Nitelikleri.....	139
2.4.1.1. Evlerin Ebatları	140
2.4.1.2. Binalarda Kullanılan Malzemeler	140
2.4.1.3. Çatılar.....	141
2.4.1.4. High-Seat	142
2.4.1.5. İç Süslemeler.....	143
2.4.1.6. Aydınlatma.....	144
2.4.1.7. Isınma ve Yakıt Temini	145
2.4.2. Evlerin Bölümleri	145
2.4.2.1. İçyapılar	146
2.4.2.1.1. Salon	146

2.4.2.1.2. Kadın Odaları.....	146
2.4.2.1.3. Yatak Odası.....	147
2.4.2.1.4. Mutfak.....	147
2.4.2.1.5. Konuk evi.....	148
2.4.2.1.6. Banyo.....	148
2.4.2.2. Dış Yapılar.....	149
2.4.2.2.1. Depolar.....	149
2.4.2.2.2. Üretim Yerleri.....	150
2.5. YEMEK.....	150
2.5.1. Öğünler.....	150
2.5.2. Mutfak Gereçleri.....	151
2.5.3. Yemeklik Malzemeler.....	152
2.5.3.1. Hayvansal Gıdalar.....	152
2.5.3.2. Tahıl Ürünleri.....	153
2.5.3.3. Sebze ve Meyve.....	153
2.5.3.4. Tatlandırıcılar.....	153
2.5.3.5. İçecekler.....	154
2.6. GİYİM KUŞAM.....	154
2.6.1. Elbise Yapımı.....	155
2.6.2. Kıyafet Türleri.....	156
2.6.2.1. Baş Örtüsü ve Şapka.....	158
2.6.2.2. Pelerin / Palto erkek.....	159
2.6.2.3. Tunik.....	160
2.6.2.4. Gömlekler.....	161
2.6.2.5. Pantolon.....	161
2.6.2.6. Ayakkabılar.....	162
2.6.3. Takı ve Mücevherat.....	162
2.6.4. Saç Sakal Bakımı.....	164
2.6.5. Kişisel Temizlik.....	165
2.7. SAVAŞ.....	166
2.7.1. Savaşçılar.....	167
2.7.1.1. Savaş Eğitimi.....	168

2.7.1.1.1. Silahlı Eğitim	168
2.7.1.1.2. Sportif Eğitimler	169
2.7.1.2. Berserker	170
2.7.2. Ordu	172
2.7.2.1. Ordu Kurma Yöntemi	172
2.7.2.2. Seferberlik Çağrısı	174
2.7.3. Savaş Malzemeleri	175
2.7.3.1. Saldırı Silahları	175
2.7.3.1.1. Kılıç	175
2.7.3.1.2. Balta	176
2.7.3.1.3. Mızrak	177
2.7.3.1.4. Oklar ve Yaylar	178
2.7.3.1.5. Ağır Silahlar	179
2.7.3.2. Savunma Gereçleri	179
2.7.3.2.1. Kalkan	179
2.7.3.2.2. Zırh	180
2.7.3.2.3. Miğfer	181
2.7.3.2.4. Askeri Mimari	181
2.7.4. Savaş Gelenekleri	183
2.7.4.1. Savaş İşaretleri	183
2.7.4.2. Savaş Kanunları	184
2.7.4.3. Flama veya Bayrak	185
2.7.4.4. Savaş Yöntemleri	186
2.8. GEMİCİLİK	187
2.8.1. Vikinglerin Denizcilik Yeteneği	188
2.8.2. Viking Çağı Öncesi Gemicilik	189
2.8.2.1. Teknik	189
2.8.2.2. İlk Gemi Örnekleri	190
2.8.3. Klasik Viking Gemileri	191
2.8.3.1. Savaş gemileri	191
2.8.3.1.1. Karfi	192
2.8.3.1.2. Uzun Gemiler	193

2.8.3.2. Ticaret ve Kargo Gemileri	195
2.8.4. Gemi Teçhizatı.....	196
2.8.5. Gemi Süslemeciliği.....	197
2.9. SAĞLIK UYGULAMALARI	198
2.9.1. Hastalıklar.....	198
2.9.2. Tedavi Metotları	200
2.9.3. Sağlık Hizmetleri	201
3. BÖLÜM: SOSYAL HAYAT	203
3.1. AİLE.....	203
3.1.1. Viking Çağı'nda Kadın.....	203
3.1.1.1. Evin Hanımı Olarak Kadın	203
3.1.1.2. Savaş ve Siyasette Kadın	204
3.1.2. Evlilik.....	206
3.1.2.1. Evlilik Görüşmesi	207
3.1.2.2. Mundr ve Çeyiz	209
3.1.2.3. Nişan.....	210
3.1.2.4. Düğün.....	212
3.1.2.5. Çok Eşlilik	214
3.1.2.6. Eş Değişimi.....	215
3.1.2.7. Dul Kadının Evlenmesi.....	216
3.1.2.8. Düello Yoluyla Evlilik.....	217
3.1.3. Çocuk.....	218
3.1.3.1. Çocuğu Ölüme Terk Etme	218
3.1.3.2. Kutsama	221
3.1.3.3. Çocuğa İsim Verme	222
3.1.3.4. Çocuk Hediyeleri	224
3.1.3.5. Eğitim.....	225
3.1.3.6. Kan Kardeşliği	226
3.1.3.7. Evlat Edinme ve Beslemelik.....	228
3.1.4. Boşanma.....	230
3.1.4.1. Boşanma sebepleri	230
3.1.4.2. Boşanma Şekli	232

3.1.5. Miras Taksimi	233
3.1.5.1. Ölen Eşin Mirası	234
3.1.5.2. Varis Olabilecek Çocuklar	235
3.1.6. Asabiyet	236
3.2. YERLEŞİM VE İDARİ YAPI	238
3.2.1. Feodalite.....	238
3.2.2. Kırsal Yerleşim	241
3.2.2.1. Köy ve Çiftlikler	241
3.2.2.2. Ortak Araziler	242
3.2.2.3. İskandinavya'da Manor Örgütlenme	243
3.2.3. Şehirler.....	244
3.2.3.1. Antik Dönem Yerleşimleri.....	246
3.2.3.1.1. Uppakra.....	246
3.2.3.1.2. Lejre	247
3.2.3.1.3. Ridanaes.....	247
3.2.3.1.4. Sebbersund.....	248
3.2.3.2. Birinci Şehirleşme.....	249
3.2.3.2.1. Birka.....	250
3.2.3.2.2. Ribe.....	251
3.2.3.2.3. Kaupang	252
3.2.3.2.4. Hedeby (Schleswig).....	253
3.2.3.3. İkinci Şehirleşme	254
3.2.3.3.1. Sigtuna	255
3.2.3.3.2. Roskilde	256
3.2.3.3.3. Lund.....	257
3.2.3.3.4. Trondheim.....	257
3.2.3.3.5. Aarhus	258
3.2.4. Yerleşim İsimleri	258
3.2.4.1. Yerleşimlere Ait Bazı Ekler.....	259
3.2.4.2. Teoforik ve Kült İsimler	260
3.2.5. İdari Yapı	262
3.2.5.1. Bygd.....	262

3.2.5.2. Herad.....	262
3.2.5.3. Landskap.....	263
3.2.5.4. Veldi.....	263
3.3. SOSYAL FAALİYETLER.....	264
3.3.1. Zamanı Ölçme.....	264
3.3.1.1. Mevsim ve Yıl	264
3.3.1.2. Hafta.....	266
3.3.2. Ziyafet.....	266
3.3.2.1. Misafirlik	267
3.3.2.2. Ziyafet ve Eğlenceler	267
3.3.2.3. Oturma Düzeni.....	268
3.3.2.4. Konuklara Hediye	269
3.3.3. Festivaller.....	270
3.3.3.1. Vetrarblot.....	270
3.3.3.2. Midsvetrarblot.....	271
3.3.3.3. Sigrbloit.....	271
3.3.3.4. Ulusal Festivaller	272
3.3.4. Kapalı Mekân Oyunları	272
3.3.4.1. Masa Oyunları.....	272
3.3.4.2. Kumar ve Oyun Zarları.....	274
3.3.5. Dış Mekân Eğlenceleri.....	275
3.3.5.1. Buz Oyunları.....	275
3.3.5.2. Güreş.....	277
3.3.5.3. At dövüştürme.....	278
3.3.5.4. Deri Çekme	278
3.3.6. Günlük Yaşam	279
3.3.6.1. Erkeklerin Faaliyetleri	279
3.3.6.2. Kadınların Faaliyetleri	280
3.4. SINIFSAI YAPI.....	281
3.4.1. Mitolojide Sınıfsal Yapı.....	281
3.4.2. Toplumun Sınıfsal Karakteri	282
3.4.3. Sosyal Sınıflar.....	283

3.4.3.1. Köleler	283
3.4.3.1.1. Köle Olma Şekilleri	284
3.4.3.1.2. Alt Konumdaki Köleler	285
3.4.3.1.3. Üst Konumdaki Köleler	286
3.4.3.1.4. Kölelere Muamele.....	288
3.4.3.1.5. Kölelerin Evlenmesi	289
3.4.3.1.6. Köle Ticareti	290
3.4.3.1.7. Azat Etme	291
3.4.3.1.8. İskandinavya’da Köleliğin Son Bulması	292
3.4.3.2. Alt Sınıf.....	294
3.4.3.2.1. Azatlılar	294
3.4.3.2.2. Özgür İşçiler	295
3.4.3.2.3. Küçük Kiracılar.....	295
3.4.3.3. Orta Sınıf.....	296
3.4.3.4. Soylular	297
3.4.3.4.1. Hersar.....	297
3.4.3.4.2. Lendir Menn	298
3.4.3.4.3. Jarl.....	298
3.4.3.4.4. Kral	299
3.5. HUKUK SİSTEMİ	300
3.5.1. Yasama.....	300
3.5.1.1. Thing.....	300
3.5.1.1.1. Toplantı Tebligatı	301
3.5.1.1.2. Toplantı Kuralları	302
3.5.1.1.3. Meclis Türleri	303
3.5.1.2. Kanun Bölgeleri ve Metinler	304
3.5.1.2.1. İzlanda’da Kanunlar (Gragas).....	306
3.5.1.2.2. Norveç Eyalet Kanunları	307
3.5.1.2.3. İsveç’te Hukuk.....	309
3.5.1.2.4. Danimarka’da Hukuk.....	309
3.5.2. Yargı	310
3.5.2.1. Mahkeme	310

3.5.2.1.1. Mahkeme Üyeleri	310
3.5.2.1.2. Duruşma.....	311
3.5.2.1.2.1. Yemin.....	312
3.5.2.1.2.2. Çile.....	313
3.5.2.1.2.3. Düello.....	313
3.5.2.2. İnfaz Yöntemleri	317
3.5.2.2.1. Fidyeye	317
3.5.2.2.2. Kanun Dışı İlan Edilme	318
3.5.2.2.3. Kısas (Kan Davaları)	320
3.5.2.3. Suç ve Ceza.....	322
3.5.2.3.1. Adam Öldürme	323
3.5.2.3.1.1. Cezalar	324
3.5.2.3.1.2. Kadın ve Erkek Arasında Cinayet	326
3.5.2.3.1.3. Çocuk ve Zihinsel Engellilerin Cinayetleri	327
3.5.2.3.1.4. Kölelerin Öldürülmesi	328
3.5.2.3.1.5. Ceza Verilmeyen Cinayetler	329
3.5.2.3.1.6. Ağırlaştırıcı ve Hafifletici Sebepler	330
3.5.2.3.2. Yaralama	332
3.5.2.3.3. Onur Kırıcı Davranışlar	334
3.5.2.3.4. Zina	335
3.5.2.3.5. Mali Suçlar.....	337
3.5.2.3.5.1. Borcun Ödenmemesi.....	337
3.5.2.3.5.2. Hırsızlık	338
3.5.2.3.5.3. Gasp ve Soygun	339
4. BÖLÜM: EKONOMİ	341
4.1. TARIM VE HAYVANCILIK.....	341
4.1.1. Tarım Yöntemleri	341
4.1.2. Tarım Ürünleri	342
4.1.3. Çiftliklerde Sınır Sorunları	343
4.1.4. Tarım Aletleri	344
4.1.5. Ev Hayvanları	344
4.1.6. Satın Alma ve Kiralama.....	345

4.1.7. Sosyal Güvence.....	347
4.2. AVCILIK VE BALIKÇILIK	348
4.2.1. Avcılıkta Kullanılan Hayvanlar	348
4.2.2. Av Hayvanları.....	350
4.2.2.1. Kara Hayvanları.....	350
4.2.2.2. Kanatlılar	351
4.2.3. Balıkçılık.....	351
4.2.4. Avcılık ve Balıkçılık Yasaları.....	353
4.3. TİCARET	354
4.3.1. Dış Ticaret.....	355
4.3.1.1. Batı Ticareti	355
4.3.1.2. Doğu Ticareti	358
4.3.2. İç Ticaret	361
4.3.2.1. İskandinav Ticaretinde Pazar Yerleri	361
4.3.2.2. Pazar Yerlerine Saygı	362
4.3.2.3. Ölçü Birimleri	363
4.3.3. Para	365
4.3.3.1. Takas Dönemi	365
4.3.3.2. Para Birimleri.....	365
4.3.3.3. Yabancı Sikkeler.....	366
4.3.3.4. İskandinav Sikkeleri	367
4.3.4. Ulaşım.....	369
4.3.4.1. Yolların İnşası.....	369
4.3.4.2. Konaklama	370
4.3.4.3. Ulaşım Araçları.....	371
4.4. ZANAAT.....	372
4.4.1. İskandinavlarda Atölyeler.....	372
4.4.2. Giyim ve Tekstil Ürünleri.....	374
4.4.3. Demircilik	375
4.4.4. Bronz, Gümüş ve Altın İşçiliği	375
4.4.5. Taş İşçiliği.....	376
4.4.6. Ahşap İşçiliği	376

4.4.7. Kemik ve Boynuz	377
4.4.8. Camcılık.....	377
SONUÇ	379
KAYNAKÇA	383
EKLER	402
ÖZGEÇMİŞ	444

TABLolar LİSTESİ

Tablo - 1: Viking Çağı'nda İskandinav krallarının hükümdarlık dönemleri	22
Tablo - 2: İskandinav mitolojisinde Aesir Tanrıları	28
Tablo - 3: İskandinav mitolojisinde Vanir Tanrıları	40
Tablo - 4: Ural dilleri	104
Tablo - 5: Germen dilleri	107
Tablo - 6: Geç dönem runik harfler	111
Tablo - 7: Eddik şiirlerin listesi	115
Tablo - 8: Başlıca Kral, İzlanda ve Antik Dönem sagaları	126
Tablo - 9: Viking Çağı'nda İskandinavya'da kullanılan para birimleri	366

HARİTALAR LİSTESİ

Harita - 1: Kaya Resimleri Birinci Bölge, Skane - Blekinge.....	402
Harita - 2: Kaya resimleri ikinci bölge, Bohuslan-Göteborg-Vastergotland	402
Harita - 3: Kaya resimleri üçüncü bölge, Smaalenene.....	403
Harita - 4: Kaya resimleri dördüncü bölge, Östergotland-Sormland- Upland.....	403
Harita - 5: Kaya resimleri beşinci bölge,Sandesund - Romsdalsfjor	404
Harita - 6: Kaya resimleri altıncı bölge, Trondhjem - Nordland	404
Harita - 7: İlk kurulan İskandinav şehirleri.....	405
Harita - 8: Vikinglerin yolculuk güzergâhı.....	406
Harita - 9: Vikinglerin Hazar Denizi'ndeki faaliyetleri.....	406
Harita - 10: Vikinglerin doğu ticaret yolu	407
Harita - 11: İskandinav yarımadası.....	408
Harita - 12: Jutland ve Skane adası.....	409
Harita - 13: İzlanda	410

RESİMLER LİSTESİ

Resim - 1: Tollund Adamı	411
Resim - 2: Oseberg Gemisinin Defin İşlemi İçin Hazırlanması	411
Resim - 3: Eski Uppsala’da Höyükler	412
Resim - 4: Gemi Biçimi Verilmiş İnhümasyon Mezarlar	412
Resim - 5: Odin’e İnsan Kurban Edilme Töreni	413
Resim - 6: Trelleborg’da (İsveç) Beş İnsanın Kurban Edildiği Bir Kuyu	413
Resim - 7: Överhogdal (İsveç) Viking Duvar Halısı	414
Resim - 8: Öland (İsveç) Adasında Karlevi Runik Kitabesi	415
Resim - 9: Snoldelev Runik Kitabesi	416
Resim - 10: Rök Runik Kitabesi	417
Resim - 11: Glavendrup Runik Kitabesi	418
Resim - 12: Vitlycke Kaya Resmi	419
Resim - 13: Simrishamn’da Bronz Çağı’na Ait Bir Kaya Resmi	419
Resim - 14: Tanum Kaya Resmi	420
Resim - 15: Broa Üslubunda Bir Koşum Takımı Parçaları	421
Resim - 16: Borre Üslubunda Bir Örnek	422
Resim - 17: Jelling Üslubunda Süslenmiş Gümüş Bir Fincan	423
Resim - 18: Mammen Üslubunda Süslenmiş Bir Balta	424
Resim - 19: Ramsundsberget Runik Kitabesi	425
Resim - 20: Ringerike Üslubunda Süslenmiş Olan Bir Viking Rüzgar Gülü	425
Resim - 21: Urnes’te (Norveç) Bir Kilise Kapısında Görülen Ağaç İşçiliği	426
Resim - 22: En Eski Viking Şarkılarından “Drømde Mik En Drøm Í Nat”	427
Resim - 23: Shutterstock’ta (Norveç) Bir Viking Evi	427
Resim - 24: Trelleborg’daki (Norveç) Bir Viking Uzun Evi	427
Resim - 25: Vikinglere Ait Oturak Örnekleri	428
Resim - 26: Oseberg Gemisinde Bulunmuş Olan Bir Yatak	428
Resim - 27: Oseberg Gemisinde Bulunmuş Olan Mutfak Gereçleri	429
Resim - 28: Sabuntaşından Yapılmış Bir Tencere	429
Resim - 29: Boynuzdan Yapılmış Kadehler	430
Resim - 30: Bir Viking Ev Ortamında Kadınlar ve Çocuklar	430

Resim - 31: Viking Çağı'na Ait Kemer Tokaları	431
Resim - 32: Funen'da (Danimarka) Ortaya Çıkarılmış Bir Brakteli	432
Resim - 33: Bayanlar İçin Saç Bakım Malzemeleri	432
Resim - 34: Vikinglere Ait Ulfberht Etiketli İki Kılıç.....	433
Resim - 35: Vikinglerin Kullandığı Mızraklar	433
Resim - 36: IX Yüzyıla Ait Demir Bir Viking Miğferi	434
Resim - 37: Trelleborg Kalesi (İsveç).....	435
Resim - 38: Aggersborg Kalesi (Danimarka)	436
Resim - 39: Fyrkat Kalesi (Danimarka).....	437
Resim - 40: Ravning (Danimarka) Köprüsünün Küçük Bir Bölümü	438
Resim - 41: Dannevirke Kalıntısı	438
Resim - 42: Domuz Sıralanışı (Üstte) ve Dikdörtgen Savaş Düzenleri (Alta)	439
Resim - 43: Gokstad Gemisi Oslo Viking Gemi Müzesi.....	440
Resim - 44: Oseberg Gemisi Oslo, Norveç.....	441
Resim - 45: Oseberg Gemisinin Baş Kısmı Viking Gemi Müzesi Oslo.....	442
Resim - 46: Kvalsund Gemisinin Modeli Bergen, Norveç	443
Resim - 47: İzlanda'da Thingvellir	443

KISALTMALAR

- a.g.e., : Adı geçen eser
a.g.m.,: Adı geçen makale
Bk. : Bakınız
cm. : Santimetre
çev. : Çeviren
ed. : Editör
E.T. : Erişim tarihi
Hz. : Hazreti
haz. : Hazırlayan
İng. : İngilizce
km. : Kilometre
Ltn. : Latince
m. : Metre
M.Ö. : Milattan önce
M.S. : Milattan sonra
ö. : Ölümü
s. : Sayfa

YÖNTEM

Çalışmamız, konunun belirlenmesinden sınırlandırılmasına, kaynak temininden bu kaynakların tenkidine kadar çeşitli aşamalardan geçmiştir. Bu aşamaların en başından itibaren, tezimizin teslimine kadar geçen bütün süreçte çalışmamızın bilimsel bir disiplin içinde yürütülmesi konusunda hassas olmaya gayret gösterdik.

A - KONU TESPİTİ

Bir çalışmanın ilk aşaması şüphesiz, konunun belirlenmesidir. Bunun için uygun gördüğümüz başlıkları bilimsel bir süzgeçten geçirdikten sonra ilgili konunun ele alınmasındaki ihtiyaçları da tespit ederek çalışma alanımızı belirledik. Önsöz’de de ifade ettiğimiz üzere bu konuya olan ilgimiz, bizi motive eden birinci unsur olmuştur.

Konu seçiminde bizi etkileyen ikinci husus ise Türkiye’de bu sahada yeterli ölçüde çalışma yapılmamış olmasıdır. Kanaatimizce bunun en önemli sebebi, İskandinavya’da yaşayan halklar ile tarihte kayda değer bir temasımızın olmamasıdır. Oysa binli yıllardan beri yoğun bir iletişim halinde olduğumuz kıta Avrupa’sını iyi anlamak için burada yaşayan Germen kavimlerinin bir kolu olan İskandinav halklarını da tanımamız gerekmektedir.

Bizi konu tercihiinde motive eden üçüncü husus ise bazı ipuçlarını iyi incelediğimizde İskandinav halkları ile Türkler veya diğer Ural-Altay kavimleri arasında tespit ettiğimiz ortak noktalardır. Son olarak İskandinavların, Orta Çağ Avrupa’sı üzerinde ne denli etkili oldukları ve faaliyetlerinin doğurdukları sonucu görünce, bunun çok daha yakından ele alınması gerektiği konusunda bizlerde bir kanaat oluşmuştur.

B - ÇALIŞMANIN SINIRLARI

Konunun belirlenmesinden sonra yapılması gereken ikinci iş çalışmanın zaman ve mekân yönünden belirli kriterlere bağlı kalınarak sınırlandırılmasıdır. Dönem olarak, Viking Çağı’nın başlangıcı diyebileceğimiz VIII. yüzyıl sonları ile İskandinavya’da Hristiyanlığın tamamen yerleşmeye başladığı XIII. yüzyıl arasını ele aldık. Bu yüzyıllar arası, bölgede pagan kültürün varlığını sürdürdüğü dönemdir. Her ne kadar Hristiyanlık IX. yüzyıl başlarından itibaren İskandinavya’ya gelmişse de pagan kültür varlığını uzun

süre devam ettirmiştir. Nitekim ileriki bölümlerde inceleyecek olduğumuz kanun metinlerinde de bu durum çok açık bir şekilde görülmektedir.

Mekân yönünden ise o dönemin İskandinavya'sı diyebileceğimiz bölgeleri esas aldık. Bu bölgeler; bugünkü İzlanda, Danimarka, Norveç, İsveç ve Baltık sahilleridir. Günümüz İskandinavya'sında yer almasına karşın Finlandiya çalışma alanımızın dışında kalmaktadır. Bunun sebebi o dönem için bu bölgenin dini, kültürel ve sosyal yönden İskandinav toplumu içinde ele alınamamasıdır.

Çalışma süresince belirlemiş olduğumuz sınırlara riayet etmeye gayret gösterdik. Örneğin şehirleşme konusunu ele alırken İskandinavya'da klasik Orta Çağ şehirlerinin oluştuğu XIII. yüzyıldaki kentlere, konuyu dağıtmamak adına girmemeyi uygun gördük. Fakat bunun yanı sıra bazı hususlarda konunun bütünlüğünü korumak için bu prensipte istisnalara gittik. Misal, her ne kadar pagan dönemini merkeze aldıysak da bazı alanlarda Hristiyanlık etkisindeki konulara girmek zorunda kaldık.

Konuları ele alırken genellikle derinlemesine incelemeye gayret ettik. Ancak özel bir şekilde ele alınması gerektiğini düşündüğümüz bazı başlıklara yüzeysel bir şekilde değindik. Bu başlıklara değinmemizdeki gerekçe ise derinlemesine incelediğimiz hususları izah ederken bütüncül bir yaklaşım sergilemek istememizdir. Örneğin mitoloji konusu ayrı bir çalışma sahası olmasına rağmen, toplumun inanç ve ibadet anlayışını ele alırken bu konuya da değinilmesi gerekmektedir. Yine bu maksatla, çalışmamız her ne kadar İskandinavların sosyal ve kültürel yaşamı üzerine olsa da ele aldığımız mevzuların diğer kültürlerdeki yansımalarına mümkün mertebe atıf yapmaya gayret gösterdik. Özellikle Türklerle İskandinav halkları arasındaki benzer uygulamalara sıkça değindik. Şunu da belirtmek gerekir ki bu karşılaştırmalardaki amacımız, İskandinavlarla Türkler arasında etnik bir ünsiyet kurmak veya en azından bunu ima etmek değildir. Nitekim bütün tarihi araştırmaların yanı sıra antropolojik ve linguistik çalışmalar da göstermektedir ki bölgedeki Fin-Ogur kavimlerinin dışındaki İskandinav halkları, Germen milletinin bir koludur. Hatta bugünkü Almanlardan daha fazla Germen niteliklerini muhafaza ettikleri iddia edilmektedir. Bu durumda iki kültür arasındaki benzerliklere yaptığımız atıflardaki amaç, bunlar arasındaki kültürel etkileşimi ortaya koymaktır.

C - KAYNAK TEMİNİ

Yüksek lisans tezimizi de aynı alanda yapmış olmamız, kaynak temini sürecinde bize büyük kolaylık sağlamıştır. Nitekim bu birikimden dolayı neyi nerede arayacağımızı saptadık ve sonrasında ihtiyaç duyduğumuz temel kaynakların tedarik edilmesine yöneldik. Aslında bulmuş olduğumuz eserleri okurken, başka temel kaynaklara yapılan atıflardan dolayı kaynak temini süreci tezimizi bitirene kadar devam etti diyebiliriz.

İhtiyaç duyduğumuz eserlere ulaşma aşamasında üniversitemiz ve diğer üniversite kütüphaneleri ile devlet kütüphaneleri sıkça ziyaret ettiğimiz mekânlar olmuştur. Ancak en çok faydalandığımız alan üniversitemizin sunmuş olduğu e-kütüphane hizmetidir. Bunun dışında döneme ait kaynaklara ulaşmak için arşiv hizmeti sunan Avrupa menşeli çeşitli internet sitelerinden de faydalandık. Arkeolojik bulguların görsellerinin temini noktasında, Avrupa'daki müzelere ait resmi internet sitelerinden çokça istifade ettik.

Söz konusu eserlerden faydalanırken önceliğimiz her zaman, döneme ait belgeler olmuştur. Bunun yanı sıra bu belgeleri yorumlayan, alanında uzman muhtelif çağdaş araştırmacıların eserlerine de sıkça müracaat ettik. Bu müracaat sırasında özellikle tartışmalı mevzularda farklı bakış açılarını bir arada vermeye gayret gösterdik.

D - BİÇİMSEL KULLANIM

Yöntem bahsini kapatmadan önce, metnin daha rahat okunabilmesi için tezimizdeki bazı biçimsel uygulamalara değinmeyi uygun gördük. Bunlardan birincisi yabancı kelimelerin yazımı ve bunlara Türkçe ek getirilmesi hususudur. Yabancı kelimelerin Türkçe yazılması sırasında onlara getireceğimiz ekin söz konusu kelimenin okunuşuna göre belirlenmesi, bilinen bir yazım kuralıdır. İngilizce sözcüklerin kullanımının yaygın olması hasebiyle bu kuralın İngilizce kelimeler için uygulanması pek sorun olmamaktadır. Lakin tezimizde sıkça karşılaşılan ve dünyada çok az kişinin konuştuğu İzlandaca kökenli kelimelerle ilgili birkaç hususu zikretmekte fayda vardır. İzlandaca'da bir kelime sessiz harf ve ardından "r" ile biterse bu iki harfin arasında bir "u" sesi okunmaktadır. Bizler de yukarıda bahsettiğimiz kurala istinaden bu tipteki İzlandaca kelimelere, okunuşlarına göre ek getirdik. Örneğin: Bald(u)r'un, Thorgerd(u)r'a, Eyvind(u)r'dan...

Bir diğerk konu imla ve yazım kurallarıyla alakalı bir kısım ihtilafly hususların bulunmasıdır. Öyle ki bazen bir kelimenin on beş sene önceki yazım şekliyle günümüzdeki yazım şekli arasında farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu konuda belirli bir standart elde edebilmek için tartışmalı mevzularda Türk Dil Kurumunun <http://www.tdk.gov.tr/> internet adresine müracaat ederek buradaki yazım şeklini esas aldık.

Üçüncü bir konu, İskandinav kavimleri için kullanacağımız isimlerdir. “Giriş”teki “Etimolojik Tartışmalar” başlığında ele alacağımız üzere bu kavimler için, zamana ve mekâna göre değışen, çeşitli isimler bulunmaktadır. Bunların çoğı onlarla iletişim halinde olan toplulukların verdiği adlardır. Biz, çalışmamız içinde İskandinav halklarından söz ederken tek bir isim kullanmak yerine konunun geçtiğı yerde veya dönemde onlar için kullanılan isimleri tercih ettik. Örn: Viking, İskandinav, Varangian, Norman... Ancak genel bir ifadeyle onlardan söz edeceğimiz zaman “İskandinav” sözcüğünü kullanmayı uygun gördük.

Yazım şekliyle alakalı bu hatırlatmaların yanı sıra biçimle ilgili birkaç konuya değinmekte fayda vardır. Metin içinde yer alan ve izaha muhtaç gördüğümüz kavramları mümkün mertebe dipnotlarda açıklamaya gayret ettik. Bu konuda özellikle “Medieval Scandinavia”, “The A to Z of the Vikings” ve “Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi” sıkça müracaat ettiğim ansiklopedi ve sözlükler olmuşlardır. Bazı kavramlar ise çalışmamızın ileriki bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde ele alındığından dolayı onları dipnotta açıklamak yerine, söz konusu kavramın önüne “(Bk. s. ...)” şeklinde bir ibare getirerek ilgili hususun ele alındığı sayfayı işaret ettik. Bir diğerk konu, bir şahıstan ilk kez söz edeceğimiz zaman isminin önünde parantez içinde söz konusu şahsın doğum ve ölüm tarihlerini belirttik. Şayet doğum tarihi belli değılse, ölüm tarihini “(ö. ...)” şeklinde gösterdik. Kralların isimlerinin önündeki tarihler onların saltanat sürelerini değıl, doğum ve ölüm tarihlerini belirtmektedir. Bir yer ismini ilk defa zikrederken o ismin önünde, bugün için ait olduğı ülkeyi yazdık. Ki böylece gerek görüldüğü takdirde okuyucu, söz konusu yeri metnin sonundaki haritalarda daha kolay görebilecektir.

Tabloların dışında, harita ve resimlerden oluşan görselleri metnin sonunda “Ekler” adı altında verdik. Metin içinde, söz konusu görsellerle ilgili cümlelerde “(Bk. Harita - ..., Resim - ...)” şeklinde bilgi notu düştük. Tablo ve şemaları ise metin içinde

göstermeyi uygun gördük. Böylece metnin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak bilgilere hızlıca ulaşılmasını amaçladık. Örneğin İskandinav panteonunu ele alırken okuyucunun metinde yer alan isimlerin ailedeki konumu hakkında kolayca bilgi alabilmesi için ilgili başlığın hemen altına bir tablo koyduk.

Bu başlığı kapatmadan önce tezimizi içerik yönünden tanıtmakta fayda vardır. Çalışmamız, metnin daha rahat okunmasına hizmet edecek hazırlayıcı başlıklarla başlayıp ardından da dört ana bölümden oluşmaktadır. Hazırlayıcı bölümde “Yöntem”, “Viking Çağı’nın Kaynakları” ve “Giriş” başlıkları yer almaktadır. Burada biçim ve içerik noktasında usul, kaynakların kategorize edilmesi, etimolojik bilgilendirme, Vikinglerin faaliyetleri ve Viking Çağı’nda İskandinavya’nın siyasi durumuna değindik. Kaynakları tanıtırken öncelikle kategorik yönden ele aldık. Akabinde bazı temel eserleri ve yazarları tek tek inceledik. Ayrıca metin içinde, döneme ait atıf yaptığımız isim ve eserler hakkında dipnot göstererek bilgilendirmelerde bulunduk.

Ana bölümlere “Din ve Mitoloji” ile başladık. Çünkü bir kavmin sosyal ve kültürel yaşamını ele alırken ilk olarak onların inanç dünyasının iyi anlaşılması gerektiğini düşünmekteyiz. Bu vesileyle biz de tezimizin birinci bölümünde İskandinav kavimlerinin dini yaşamlarını, büyüünün toplumdaki yerini ve onların dünya çapında ünlü mitolojilerini inceledik. İkinci bölümde sanatsal yaşamlarını, dil ve edebiyatlarını, sağlık uygulamalarını, giyim kuşamlarını ve savaşçılıklarını irdelemeye çalıştık. Üçüncü bölümde, Vikinglerde aile mefhumu, sosyal yapıları ve de en önemlisi İskandinavların bugün bile öğündükleri yasama faaliyetlerini işledik. Son bölümde ise onların kendi yurtlarında yürüttükleri tarım, hayvancılık ve zanaat faaliyetleri ile ağırlıklı olarak dış dünyayla yapmış oldukları ticaretlerini araştırdık. Genel bir değerlendirme yaptığımız sonuç bölümünden sonra tezimizi neticelendirdik.

VİKİNG ÇAĞININ KAYNAKLARI

Viking Çağıyla ilgili kaynaklarımız temelde arkeolojik bulgular ve yazılı metinler şeklinde iki bölüme ayrılmaktadır. Bu kaynakların hangisinden ne oranda faydalandığımız, çalışılan dönemin ne kadar eski olduğuyula alakalıdır. Nitekim Viking Çağı'nın başlarında yazılı metinlerin daha az bulunması hasebiyle o dönemler için ağırlıklı olarak arkeolojik bulgulara müracaat ederken, dönemin sonlarıyla ilgili değerlendirmelerimizde daha ziyade yazılı metinlerden istifade etmekteyiz. Ayrıca bilgi almak istediğimiz konunun içeriği de daha çok hangi türden bulgu kullanacağımızı belirlemektedir. Örneğin Vikinglerin kılık kıyafetiyle alakalı hususlarda arkeolojik kaynaklara müracaat ederken, hukuk uygulamalarıyla ilgili olarak yazılı metinler ön plana çıkmaktadır.

A - ARKEOLOJİK BULGULAR

İskandinavya'da runik yazının varlığı milattan önceki tarihlere kadar dayanmasına rağmen topluma pek yayılmamıştı. Nitekim bize erken dönemlerden, en fazla birkaç cümlelik mesaj niteliğinde belgeler kalmıştır. Bu yüzden de özellikle Viking Çağı'nın ortalarına kadarki dönemde onlarla ilgili İskandinav kökenli kaynaklara baktığımızda arkeolojik bulgular ön plana çıkmaktadır. Buralarda bulunan eşyalar sayesinde o döneme ait insanların nasıl yaşadıkları, ne giydikleri, ne yedikleri hangi silahları kullandıkları gibi muhtelif hususlarda bilgi sahibi olabilmekteyiz.

En fazla arkeolojik bulguya, mezarlardan ve bataklıklardan ulaşmaktayız. Özellikle mezarlar bizlere sayısız veri sunmaktadır. Öyle ki iğneden gemiye kadar çeşitli ebatta ve türde materyalleri buralardan temin edebilmekteyiz. Lejre, Ridanaes, Sebbersund, Ribe, Kaupang, Hedeby, Roskilde ve Oslo başta olmak üzere o dönemin birçok büyük yerleşiminde kapsamlı mezarlıklar bulunmakla birlikte, Oseberg ve Gokstad gibi kırsallarda da mezarlara rastlanılmıştır. Buralarda en sık karşılaştığımız bulgular arasında para, koşum takımları, silahlar, kıyafetler, yiyecekler, zanaat araç gereçleri, mutfakta kullanılan kap kacaklar, binek hayvanları ve köpek iskeletleri yer almaktadır.

Bataklıklarda ortaya çıkarılan kalıntılar, ağırlıklı olarak Bronz Çağı (M.Ö. 1700-M.Ö. 400) ve Demir Çağı'na (M.Ö. 500-M.S. 500) aittir. Gün yüzüne çıkarılan eşyalar arasında kılıçlar, mızrak uçları, oraklar ve baltalar ön sırada gelmektedir. Bu eserlerin

bataklıklara gömülmesi istem dışı ve doğal sebeplerle gerçekleşmiştir. Kayda değer bulgular sunan en önemli bataklıklar, dönemin Danimarka sınırları içinde yer almaktadır. Bunların başında Jutland'ın güneyinde bugün için Almanya sınırlarında kalan Flensborg bölgesinde bulunan Thobsbjerg bataklığı gelmektedir. Fyn Adası'nda Odense yakınlarındaki Vimose bataklığı ile adanın güney batısında yer alan Assens yakınlarındaki Kragehul bataklığı önemli bulgular sunan diğer yerlerdendir.¹

Çeşitli eşyaların bulunduğu bu yerlerin yanı sıra bozulmamış insan cesetleri barındıran bazı bataklıklar, tüm dünyada ilgi odağı olmuştur. Danimarka'da karşılaştığımız bataklıklardaki bulguların birçoğu M.Ö. IV. yüzyıla ait olmasına rağmen çalışma dönemimizle ilgili ipuçları vermesi hasebiyle önem arz etmektedir. Buralarda oldukça iyi muhafaza edilmiş 160'tan fazla ceset kalıntısı gün yüzüne çıkarılmıştır. Söz konusu cesetlerin bu denli iyi korunarak günümüze ulaşmasını sağlayan en önemli husus, bunların hastalık ve haşere barındırmayan ve "turf" denen fosilleşmiş bitkiler içinde kalmalarıdır. Toprağa benzeyen bu madde sayesinde cesetlerin derileri ve saçları hatta midesindeki yiyecek kalıntıları bile günümüze değin varlığını muhafaza etmiştir. Bu tip cesetlerden en bilineni, M.Ö. IV. yüzyıla tarihlenen Tollund adamıdır (Bk. Resim - 1). Kuzey Jutland'da Silkeborg yakınlarında Elling'de bulunan, idam edilmiş bir kadın cesedi ile Grauballe köyündeki bataklıkta boğazı kesilerek öldürülmüş bir kişinin cesedi diğer önemli bulgular arasında yer almaktadır.²

B - DÖNEME AİT YAZILI KAYNAKLAR

İskandinavlar hakkında sahip olduğumuz yazılı kaynakları etnik kökenine bağlı olarak İskandinav ve yabancı menşeliler şeklinde iki sınıfta ele alabiliriz. İskandinav menşeli olanlar arasında edebi ürünler, runik kitabeler, hukuk metinleri ve çeşitli kronikler yer almaktadır. Yabancı kaynaklar ise komşu ülkelerden ve İslam memleketlerinden gelen keşiş, seyyah veya tüccarların kaleme aldıkları çeşitli metinler ve kroniklerdir.

İskandinav dilindeki ilk yazılı örneklerin büyük çoğunluğu runik³ kitabelerde karşımıza çıkmaktadır. Viking Çağı'ndaki runik kitabeler, Vikinglerin etkin olduğu

¹ Paul B. Du Chaillu, *Viking Ages I-II*, Charles Scribner's Sons, New York, 1890, s. 193-216.

² Selim Karagöz, *Vikingler ve Viking İstila Çağı (M.S, 793-1066)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray, 2014, s. 16.

³ Bu konu, ikinci bölümde "Runik Harfler" başlığı altında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

bütün coğrafyada yani Grönland'dan İstanbul'a kadar çok geniş bir alanda karşımıza çıkmaktadır. İskandinavya'da bu zamana kadar Viking Çağı'na ait yaklaşık 3000 kadar kitabe tespit edilmiştir. Bunların 2270'i İsveç'te, 400'ü Danimarka'da, 138'i Norveç'te, 2'si Faroe Adaları'nda, 76'sı Britanya ve İrlanda'dadır. Runik kitabelerin üçte biri 1050 ile 1130 yılları arasındaki döneme aittir. Dolayısıyla söz konusu eserleri 1050 öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayırarak değerlendirmek gerekmektedir.⁴ 1050-1130 yılları arasındaki anıtlar Hristiyanlıktan sonra dikildiklerinden dolayı bu dine ait dualar içermektedir.⁵ İskandinavya dışında Avrupa'da bu yazıtlar en geç X. yüzyıla kadar dikilmekleyen, bunların İskandinavya'da kullanımı XIV. yüzyıla kadar sürmüştür.⁶

Runik yazıtları hazırlayan kişilere Nordik dilde, “bilge adam”, “konuşmacı” veya “ozan” gibi anlamlara gelen “Þulr” denmekteydi. Bu kişilerin bir görevinin de geçmiş olayları ve atalara ait efsaneleri hatırlayıp muhafaza etmek olduğu düşünülmektedir.⁷ Yazıtları diktirenlerle ilgili bir kategoriye gidecek olursak, ilk dikkatimizi çeken husus bunların büyük çoğunluğunun toprak sahibi kişiler olmasıdır.⁸ İkinci bir durum ise bu şahıslar genellikle erkektirler.

Kitabelerin, birçoğu mezarlıklarda bulunmaktadır. İçerik olarak bu tipteki eserlerin, ölünün ardından bir çeşit güzel söz söyleme biçimi olduğunu ifade edebiliriz. Savaşçılık, cesaret, yardımseverlik, cömertlik, güzel hitabet ölüyle ilgili yazıtlarda vurgu yapılan başlıca niteliklerdir. Bu kitabelerin bir diğer fonksiyonu ise orada anılan kişinin o bölgedeki mülki haklarının ilanı olmasıdır. Böylece varisleriyle alakalı oluşabilecek kuşku engellenmek istenmektedir.⁹

Kişisel amaçlı dikilenlerin dışında kamusal amaca hizmet eden kitabeler de bulunmaktadır. Özellikle yasalarla ilgili yazıtlar bunların en önemlileridir. Ancak bu tipteki anıtların büyük çoğunluğunun kayıp olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar genellikle

⁴ Henrik Williams, “Rünler”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 357.

⁵ Emre Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 2012, s. 40.

⁶ Giuseppina Brunetti, “Avrupa Dillerindeki İlk Belgeler ve Edebi Metinler”, *Ortaçağ - Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 498.

⁷ Patrick Larsson, “Runes”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, Rory McTurk, (ed.), Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s. 423.

⁸ Williams “Rünler”, s. 359.

⁹ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 48.

Thing toplantısının¹⁰ yapıldığı yerlerde muhtemelen orada alınan kararları belirtmek için dikilirdi. Bundan başka, bir köprünün ya da bir yolun yapımı ile ilgili bilgiler veren, toplantı yerini işaret eden kitabeler de bulunmaktadır.¹¹

Bu eserleri değerlendirirken, bunların tarihsel olayları bütün bir şekilde nakletmediğini bilmemiz gerekmektedir. Ancak buna rağmen kitabeler sayesinde dönemin toplumunun sosyo-kültürel ve dini yaşamıyla alakalı çeşitli bilgiler elde edebilmekteyiz.¹² Örneğin mezarların kime ait olduğu, yer isimleri veya çeşitli durumlarda birbirlerine vermek istedikleri mesajlar bunlardan bazılarıdır. Çalışmamızda bu kitabelerden, bunları yorumlayan modern araştırmacılar vasıtasıyla istifade ettik.

Tezimizde faydalandığımız bir diğer yerel kaynak dönemin İskandinav toplumunun edebi ürünleridir. “Kültür ve Sanat” bölümünde daha ayrıntılı şekilde ele alacağımız bu ürünler, saga denilen nesir eserler ile şiirlerdir. Sagalar, efsanevi ve tarihsel bilgilerin birlikte sunulduğu metinlerdir. Bunlardan bazıları bir ailenin yaşamı veya bir şahsın kahramanlıkları gibi günlük hayata yönelik konuları ele alırken, bir kısmı da kralların hayatını işlemektedir. İkinci türdeki sagalardan bazıları dönem Avrupa’sındaki kroniklere benzemektedir.

Burada şunu da belirtmemiz gerekmektedir ki sagalardan tarihsel olarak faydalanma konusunda araştırmacılar arasında ihtilaf bulunmaktadır. Özellikle son dönemdeki araştırmacılar, sagaların bir belge olarak kabul edilmemesini, çünkü içinde oldukça fazla kurgu içerdiğini ve efsanevi nakiller olduğunu ileri sürmektedirler. Bunun doğruluk payı olmakla birlikte dönemin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı, insanların birbirleriyle ilişkileri, değer anlayışları, olaylara karşı yaklaşımları gibi birçok hususta bu eserlerden mümkün mertebe istifade edebileceğimizi bilmekte fayda vardır.

En önemli saga yazarları arasında Snorri Sturluson¹³ (1179-1241) başı çekmektedir. Snorri, bir şair olmasının yanı sıra zengin bir çiftçi, yerel bir şef ve de bir seyyahdır. Dahası o, dönemin Norveç kralı Hakon Hakonarson’un (1204-1263) hizmetinde çalışan bir diplomattır. Onun Heimskringla (Dünyanın Düzeni) ve Nesir

---

¹⁰ İskandinav toplumunda yerel ve genel nitelikteki meclislerdir. Dördüncü bölümde “Thing” başlığı altında ele alınacaktır.

¹¹ Larsson, “Runes”, s. 423.

¹² Judith Jesch, *Women in the Viking Age*, The Boydell Press, Woodbridge, 2001, s. 45.

¹³ Snorri’nin isminin, “Snorre Sturlason” ve “Snorro Sturleson” şeklinde farklı yazılışları da bulunmaktadır. Biz en yaygın olan “Snorri Sturluson” şeklindeki yazımı kullanacağız. Ancak ondan atıf yaptığımız kitapta onun ismi nasıl yer almışsa kaynak gösterirken biz de ona bağlı kalacağız.

Edda adlı eserleri araştırmacılar için oldukça önemlidir.¹⁴ Heimskringla’da, IX. yüzyıl sonlarında tahta çıkan ve tarihteki ilk Norveç kralı olarak kabul edilen Güzel Saçlı Harald’dan (872-930) itibaren, kendi yaşadığı döneme kadarki bütün Norveç krallarının hayat hikâyelerini ele almaktadır. Dolayısıyla bir anlamda Norveç tarihi hakkında da önemli bilgiler vermektedir. O, bu eserinde Odin başta olmak üzere bazı mitolojik karakterleri tarihsel bir zemine oturtmaktadır. Yaygın kanaate göre Snorri, Heimskringla’nın müellifi değil, bunları derleyen ve de yorumlayandı.¹⁵ Biz, tezimizin bütün bölümlerinde onun bu eserinden istifade ettik. Nesir Edda adlı eseri ise halk şiiri şeklinde tanımlayabileceğimiz eddik şiirlerin, nesir tarzında bir şerhidir diyebiliriz. Onun bu eseri, dönemindeki ge şairlere mitolojiyi anlatmak için yazdığı ileri sürülmektedir. Çalışmamızda özellikle mitolojiyle alakalı hususlarda bu esere sıkça müracaat ettik.

Bir diğer önemli saga yazarı ise Ari Thorgilsson (1067-1148) adlı İzlandalıdır. Bilge Ari diye de bilinen yazarımızın bizler için önemi, bir nevi “İzlanda Kroniği” diyebileceğimiz Islendingabok (İzlandalıların Kitabı) adlı eseri bırakmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu alışmada İskandinavya’daki krallarla ilgili bilgiler bulunmakla birlikte daha ziyade İskandinav anakarasından İzlanda’ya gelip yerleşen aileler hakkında kayıtlar yer almaktadır. Aksi yönde bazı görüşler bulunsa da ağırlıklı kanaate göre Landnamabok (Yerleşimcilerin Kitabı) adlı eser de Ari Thorgilsson’a aittir. Bu eser de Islendingabok gibi İskandinav anakarasından İzlanda’ya gelen ailelerin yerleşim süreçleriyle alakalı kronolojik bilgiler bulunmaktadır. Buna ilaveten dönemin İzlanda’sındaki yer ve şahıs isimleri hakkında da bolca malumat sunmaktadır.¹⁶ Başta sosyal içerikli konular olmak üzere çalışmamızda her iki eserden de yararlandık.

Bu iki ismin yanı sıra yazarı belli olmayan ancak bizim sıkça faydalandığımız iki tane daha sagadan söz etmemiz gerekmektedir. Bunlardan birincisi XIII. yüzyılda kaleme alınmış olan Egill Sagadır. Bazı tarihçiler, en eski İzlanda Sagalarından olan bu eseri Snorri’nin yazdığını ileri sürmektedirler.¹⁷ Bunun da sebebi, eserde yer alan Egill adlı kişinin, Snorri’nin karakterini yansıtmaması veya onun imrendiği pagan Viking

¹⁴ Selahattin zkan, “Viking Mitolojisinin Temelleri ve Tarihsel Kaynakları”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2017, s. 68.

¹⁵ a.g.e., s. 45.

¹⁶ Katherine Holman, *The A to Z of the Vikings*, The Scarecrow Press Inc., Toronto, 2009, s. 51.

¹⁷ Anthony Faulkes, “Snorri Sturluson: Hayatı ve Eserleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (ev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 396.

tiplemesini resmetmesidir. Ancak Egill Saga'nın Snorri ile bağlantısı konusunda kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sagadan, savaşçılar, çiftçiler, düellolar, mahkemeler, günlük yaşam gibi birçok konuda faydalandık. Bir diğer önemli eser ise yine İzlanda Sagaları arasında yer alan ve XIII. yüzyılda yazıya geçirilmiş olan Njall Sagadır. Bir çiftçinin hayatını konu edinen eserden, İzlanda'nın Hristiyanlaşma süreci ve batıl inançları hakkında önemli bilgiler elde etmekteyiz.¹⁸ Bunların dışında başka sagalardan da faydalandığımızı belirtmek isterim. Burada değindiğimiz veya değinmediğimiz sagalarla ilgili olarak, ilk atıf yaptıkları yerde dipnotta kısaca bilgi sunulacaktır.

Çalışmamızda sagaların yanı sıra döneme ait muhtelif şiirlerden de istifade ettik. Bu şiirler genel olarak eddik ve skaldik diye ikiye ayrılmaktadır. Daha eski olan ve yazarı belli olmayan halk şiiri olarak tanımlayabileceğimiz türdekilere eddik şiir denmekte olup "Codex Regius" ve "AM 748 I 4" adlı iki tane derleme ile günümüze ulaşmıştır. Bu eserlerin bizim açımızdan değeri İskandinav mitolojisi hakkındaki en önemli hatta tek kaynağımız olmasıdır. Nitekim Snorri Sturluson'un yazdığı Nesir Edda adlı eserinin bu şiirlerin bir şerhi olduğunu yukarıda ifade etmiştik.

Skaldik şiirler ise, yazarı belli ozanlar tarafından kalem alınmıştır. Skald denilen bu ozanların ağırlıklı olarak saraylarda kralların yanında bulunmaları hasebiyle söz konusu şiirler, tarihsel açıdan değerlendirebileceğimiz bilgiler içermektedir. Skaldik şiirlerin birçoğu sagalar içinde yer almaktadır. Nitekim bizler de daha ziyade onlardan bu şekilde faydalanmaktayız. Çalışmamızda, özellikle mitoloji ve sosyal yaşamla ilgili birçok hususta şiirlerden direkt yaralandık. Buna ilaveten bunları yorumlayan alanında uzman çağdaş araştırmacılar kanalıyla dolaylı şekilde de istifade ettik. İkinci bölümde yer alan "Dil ve Edebiyat" başlığı altında, sagalar ve şiirlerle ilgili daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

Bir diğer yerel kaynak, İskandinav kökenli bazı kişilerin, sagalara benzemekle birlikte daha ziyade dönemin Avrupa kroniklerini andıran eserleridir. Bu yazarlardan birincisi Saxo Grammaticus (1150-1220) isimli Danimarkalı tarihçidir. Yazmış olduğu "Gesta Danorum" adlı eserinde, efsanevi Danimarka kralı Dan'dan itibaren Danimarka tarihini ele almış olup, bu alanda ilktir.¹⁹ Ancak eserde Snorri'de bulduğumuz türden

---

¹⁸ Holman, a.g.e., s. 195.

¹⁹ a.g.e., s. 101.

mitolojik anlatılara yer vermesi ve bazı tutarsızlıklar barındırması, araştırmacıları dikkatli olmaya zorlamaktadır.²⁰

İkinci isim, X. yüzyıl başlarında yaşadığı tahmin edilen Ottar (Ohthere) adlı tüccardır. Aynı zamanda Kuzey Norveç'te Halogaland denilen bölgede bir şef olan Ottar, 890'larda Kral Büyük Alfred (ö. 899) döneminde Wessex Krallığına (Britanya) bir ziyaret gerçekleştirmiştir.²¹ Ottar bu ziyaretinde Kral Alfred'e, İskandinavya'daki seyahatleri ve yaşadığı yerle alakalı bilgiler sunmuştu. Bu sırada Kral, ülkesindeki kültürel faaliyetler çerçevesinde bir grup bilim adamına çeviri yaptırmaktaydı. Bunlardan birisi de Paulus Orosius'un²² eseri idi. Kral, Ottar'ın anlatılarından etkilenmiş olacak ki Paulus Orosius'un eserinin son bölümüne onun notlarını da ekletmişti.²³ Ottar'ın notlarının bizler açısından önemi İskandinavya'daki ticari faaliyetler hakkında bazı bilgiler vermesinden kaynaklanmaktadır.

İskandinavya'ya ait, kroniklere benzer türde zikredebileceğimiz son çalışma, yazarı belli olmayan "Historia Norwegie" (Norveç Tarihi) adlı eserdir. Eserin günümüze kalan en eski nüshası her ne kadar bin beş yüzlü yıllara ait olsa da içerdiği ayrıntılı bilgilere bakarak bunun XIII. yüzyıl başlarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Yazarı muhtemelen, Bremenli Adam'ın kitabından faydalanmıştı. Bunun yanı sıra yazarın Kuzeyli kaynaklardan da alıntılar yaptığı göze çarpmaktadır.²⁴ Bu çalışmanın bizler açısından önemi İskandinavların Laponlarla olan ilişkisi hakkında bilgi aktarmasıdır.

Son olarak zikredeceğimiz İskandinav menşeli kaynaklar, o bölgeye ait hukuk metinleridir. Aslında bu metinler de sagalar ve şiirler gibi Viking Çağı sonrasında yazıya geçirilmiş eserler olmasına rağmen, dikkatli bir okumayla onlardan, pagan döneme ait birçok uygulama hakkında bilgi alabilmekteyiz. Bu hukuk metinleri, bir kişi veya bir heyet tarafından yazılmış ya da derlenmiş eserler değildir. Bunlar, yüzyıllar boyunca Thing meclislerinde dönemin ihtiyacına yönelik olarak alınmış kararların bir

²⁰ R. I. Page, *İskandinav Mitleri*, 2. Baskı, İsmail Yılmaz (çev.), Phoenix, Ankara, 2013, s. 45.

²¹ Kirsten Wolf, *Daily Life of the Vikings*, Greenwood Press, London, 2004, s. 24.

²² Paulus Orosius, V. yüzyılda yaşamış olan İspanyol kökenli bir kilise tarihçesidir. "Historiarum Adversum Paganos Libri Septem" adlı dünya tarihi tarzındaki eseriyle bilinir. Bk. Selahattin Özkan, "Hålogalandlı Ottar'ın İskandinavya Gözlemleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5S), 2015, s. 20.

²³ Özkan, "Hålogalandlı Ottar'ın İskandinavya Gözlemleri", s. 19-22.

²⁴ Stefanie Würth, "Historiography and Pseudo-History", *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, Rory McTurk, (ed.), Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s. 159.

araya getirilmesiyle ortaya çıkmış metinlerdir. Çalışmamızda, cenaze törenleri, miras, evlilik, boşanma, satış işlemleri, her türlü ticari faaliyet, yasama ve yargı bölümlerinin bütün alt başlıkları dâhil olmak üzere birçok yerde bu metinlerden istifade ettik.

Bütün İskandinavya’da en eski ve derli toplu kanunlar, “Gragas” diye bilinen ve İzlanda’ya ait olan eserdir. Bu eser, 930’dan itibaren İzlanda’daki Thing toplantılarında alınan kararların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. İlk derleme XI. yüzyılda Kral İyi Magnus (1024-1047) tarafından yapılmış, ancak bu çalışma kaybolmuştur.²⁵ 1117’de yapılan ikinci derleme ise günümüze iki nüsha halinde ulaşmıştır. “Konungsbok” ve “Statharbolsbok” adlı bu nüshalar XIII. yüzyılın ortalarına aittir.²⁶

En fazla faydalandığımız bir diğer kanun metni Norveç’teki dört kanun bölgesinden birisi olan ve Gula denilen yerdeki Thing toplantılarında alınan kararların derlemesidir. Bundan dolayı bu esere “Gulathing Kanunları” denmektedir. Bu kanunlara ait metinler ilk olarak XIX. yüzyılda Rudolf Keyser ve Peter Andreas Munch tarafından, XIII. yüzyılın ilk yarısına ait bir el yazması esas alınarak yayınlanmıştır.²⁷

Söz edeceğimiz üçüncü kanun metni “Frostathing Kanunları”dır. Bu kanunlar Norveç’te Frosta denilen bir yerde yapılan Thing toplantılarında alınan kararları kapsamaktadır. Bu metinlerle Gulathing kanunları arasında birçok noktada benzerlik bulunmaktadır. Nitekim her iki metnin baskıları modern dönemde genellikle birlikte yapılmaktadır.

Tezimizde faydalandığımız son kanun metni o dönem İsveç’te uygulanmış olan “Guta Kanunları”dır. Bu metinler, isminden anlaşılacağı üzere Guta denilen yerde yapılmış Thing toplantılarında alınan kararlardan oluşmaktadır. Bunlar da diğer kanun metinleri gibi, farklı dönemlerde yazıya geçirilmiştir. İlk olarak 1220’de, muhtemelen Lune Piskoposu Anders Sunesen’in teşvikiyle bir araya getirilmiştir. Bugün söz konusu metinler sekiz el yazması halinde muhafaza edilmektedir. Ancak ne yazık ki bunlardan sadece iki tanesi Orta Çağ’a aittir.²⁸

İskandinavya içindeki kaynakların yanı sıra dışarıdan gelen gezgin, tüccar veya kilise görevlilerinin anlatıları da Orta Çağ İskandinav tarihi açısından önem arz

²⁵ Snorro Sturleson, *Heimskringla II*, Samuel Laing (çev.), Norcena Society, London, 1907, s. 667.

²⁶ Gudmund Sandvik ve Jon Vidar Sigurdsson, “Laws”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, Rory McTurk, (ed.), Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s. 225.

²⁷ a.g.m., s. 231.

²⁸ Christine Peel, “Introduction”, *Guta Lag*, (ed.), Christine Peel, Viking Society For Northern Research, London, 2009, s. xix.

etmektedir. Ancak bu eserlerden istifade ederken, yazarın dini ve kültürel kökenini dikkate alarak daha dikkatli bir tenkit süzgecinden geçirmemiz gerekmektedir. Özellikle pagan İskandinavlarla alakalı anlatılarda bu hususta daha hassas olunmalıdır. İskandinavya dışındaki bu yazarları Müslüman ve Hristiyan şeklinde gruplayarak ele almayı uygun gördük.

Hristiyan yazarlar arasında değineceğimiz ilk isim, Alman din adamı Bremenli Adam'dır (ö. 1085). Adam, Hamburg-Bremen piskoposluğunun faaliyetlerini naklettiği "Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum" (Hamburg-Bremen Piskoposluğunun Tarihi) adlı eseriyle bilinmektedir. Bu kaynağın bizler açısından önemi, onun Danimarka'ya yaptığı ve önemli gözlemlerde bulunduğu kısa yolculuğunun notlarını içermesinden kaynaklanmaktadır. Eserinde İskandinavya hakkında sunduğu bilgilerin büyük bir kısmı birinci elden tanıklara veya onların beyanlarına dayanmaktadır. Bunların başında da Başpiskopos Adalbert ve Dan kralı Svein Astridorson gelmektedir. Her ne kadar bu durum eseri tartışmalı hale getirse de aktardığı bilgiler görmezden gelinememektedir.²⁹ Çalışmamızda Adam'ın eserinden, İskandinavların kurban törenleri, festivalleri ve tapınakları hakkında birçok bilgi almaktayız. O ayrıca, Ribe, Hedeby ve Sigtuna gibi şehirlerin fiziki durumlarıyla alakalı da önemli malumatlar sunmaktadır.

Söz edeceğimiz ikinci yabancı yazar, Hamburg Başpiskoposu Rimbart'tır (830-888). Selefî ve de mesai arkadaşı Ansgar'ın (801-865) hayatını ele aldığı ve 875'te yazıya geçirdiği "Vita Anskarii" (Ansgar'ın Hayatı) adlı eseriyle bilinmektedir. Saksonya'da (Almanya) bulunan Corvey'den bir keşiş olan Ansgar, daha sonraları Hamburg başpiskoposu olmuştur. Kuzeydeki paganlara yönelik yapmış olduğu çalışmalardan dolayı "Kuzeyin Havarisi" olarak da anılmaktadır. Misyonerlik faaliyeti için ilk olarak 826'da Danimarka'ya gitmiştir. Ancak Ansgar'ın asıl çalışma alanı İsveç'tir. İlk önce Kral Björn'ün isteğiyle 829'da Birka'ya bir yolculuk yapmış ve burada bir buçuk yıl kalmıştır. Sonraki yolculuğu ise 852'de gerçekleşmiştir.³⁰ Eser, her ne kadar İskandinavya'daki misyonerlik faaliyetini merkeze alsın da ticaret ve şehirlerle alakalı konularda bizler için önemli bilgiler sunmaktadır.

---

²⁹ Selahattin Özkan, "Sunuş", *Barbarlıktan Medeniyete Vikingler*, Selahattin Özkan (çev.), Yeditepe, İstanbul, 2017, s. 11.

³⁰ Jesch, *Women in the Viking Age*, s. 89.

İskandinavya dışından değineceğimiz üçüncü Hristiyan yazar, Merseburg (Almanya) piskoposu Thietmar'dır (975-1018). 1009-1018 yılları arasında kaleme aldığı "Ottonian Germany" (Otto Hanedanlığında Almanya) adlı eseri, isminden de anlaşılacağı üzere Otto hanedanlığını ele almaktadır. İsveç'teki festivaller ve kurban merasimleri hakkında bu çalışmada naklettiği çarpıcı bilgiler, bizler açısından oldukça önemlidir.

Hristiyan din adamlarının notlarının yanı sıra, daha profesyonelce hazırlanmış, yine Hristiyanlara ait bazı kronikler bulunmaktadır. Bunlardan birisi, Nestor adında bir keşiş tarafından derlendiği tahmin edilmesi hasebiyle bu isimle anılan kroniktir. XII. yüzyıl başlarında Kiev'de yazılan bu kronik, 852-1110 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Lawrence (Lavrentiy) adlı bir keşişin 1377'de yazmış olduğu el yazmasına ait nüshayı kullanarak bu eserden faydalanmaktayız.³¹ Eser bizlere, İsveçlilerin bugünkü Ukrayna topraklarına gelmeleri, buralarda Novgorod ve Kiev şehirlerini kurmaları, Bizans ile savaşları ve anlaşmaları, bölgedeki ticaret yolları ve ticari faaliyetleri, onların Hristiyanlaşmaları gibi hususlarda eşsiz bilgiler aktarmaktadır.

İkinci bir kronik, IX.-XII. yüzyıllar arasını kapsayan "Anglo-Sakson Kronikleri"dir. En yaygın iddiaya göre bu kronikler, Kral Alfred tarafından 891 yılında o dönemki başkent Winchester'da kayda alınmaya başlanmıştır.³² Ancak çalışma, daha önceki çeşitli kaynaklardan ve anlatılardan istifade edilerek Hz. İsa'dan itibaren başlatılmıştır. Söz konusu eser, Orta Çağ İskandinav tarihi araştırmaları açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Öncelikle Vikinglerin, Britanya'daki yağma faaliyetleri hakkında en temel bilgi kaynağımız bu çalışmadır. Bunun yanı sıra Vikinglerin inançları ve sosyal yaşamlarıyla da alakalı bazı önemli malumatlar sunmaktadır. Tezimizin Giriş bölümünde İskandinav istilalarını kısaca ele alan başlık altında bu kroniklerden faydalandık.

Vikinglerle alakalı kıta Avrupa'sında başka kronikler de bulunmaktadır. Ancak konumuzla birebir ilgili olmamalarından ve onlardan istifade etmediğimizden dolayı bu eserlere burada değinmeye ihtiyaç görmedik.

Hristiyanlara ait bu kaynakların yanı sıra İskandinavlarla ilgili çok önemli bilgiler sunan Müslüman yazarlar da bulunmaktadır. Bizim için bunların başında İbn

³¹ Holman, a.g.e., s. 233.

³² J. A. Giles, "Preface", *Anglo-Saxon Chronicle*, (ed.), J. A. Giles, G. Bell & Sons Ltd, London, 1914, s. vi.

Fadlan gelmektedir. İbn Fadlan, X. yüzyıl başlarında Abbasi Halifesi Muktedir'in (895-932) sarayında çalışan kâtiplerdendir. 921-922 yıllarında Halife Muktedir tarafından İdil (Volga) Bulgarlarına gönderilen elçilik heyetinde yer almıştır. Bu yolculuğu sırasında başından geçenleri anlattığı Seyahatname'si, araştırmacılara bölgeyle ilgili dikkat çekici bilgiler sunmaktadır.³³ Bu eserin bizim için en önemli yanı, İdil Nehri kenarındaki bir pazara gelen ve onun Rus diye isimlendirdiği Vikinglerle ilgili analizleridir. Burada tanık olduğu bir cenaze töreni anlatısı dünyaca meşhurdur. Bunun yanı sıra eserde Vikinglerin kölelere yaklaşımları ve kıyafetleriyle alakalı da önemli bilgiler yer almaktadır.

Bir diğer Müslüman yazar, Endülüslü İbrahim bin Yakup el-Tartuşi'dir. Endülüs Emevi devleti tarafından elçilik vazifesiyle görevlendirilen Tartuşi, 950'li yıllarda Danimarka dâhil olmak üzere Avrupa'nın birçok yerine seyahatlerde bulunmuştur. Ne yazık ki söz konusu seyahatlerini yazdığı metin kayıptır.³⁴ Dahası ondan alıntı yapmış olan XI. yüzyılda yaşamış Endülüslü coğrafyacı Udri'nin eseri de kayıptır. Neyse ki İranlı bir coğrafyacı olan Kazvîni (ö. 1283), Udri'den nakiller yapmış olup bizler de Tartuşi'nin Vikinglerle ilgili anlatılarını onun vasıtasıyla öğrenmekteyiz.³⁵ Söz konusu anlatılarda Tartuşi, Viking hâkimiyetindeki İrlanda'da tanık olduğunu iddia ettiği bir balina avıyla ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Bunun yanı sıra Hedeby şehri hakkında da kayda değer bilgiler aktarmıştır.

İlk Müslüman coğrafyacı olarak kabul edilen İbn Hurdazbih (ö. 913), bahsedeceğimiz bir diğer isimdir. Kendisi Abbasi halifesi Mu'temid döneminde (870-892) Cibal yöresinde posta teşkilatından sorumluydu. Birçok eser bırakmış olan İbn Hurdazbih'in "el-Mesalik ve'l-Memalik" (Yollar ve Ülkeler) adlı kitabı konumuzla ilgilidir.³⁶ Bu eserde İsveçlilerin Doğu ticareti, Hazar Denizi'ndeki faaliyetleri ve Karadeniz'in kuzeyinde kullandıkları yollarla ilgili bilgiler yer almaktadır.

Son olarak zikredeceğimiz Müslüman isim, ünlü coğrafyacı Mesudî'dir. X. yüzyılda yaşamış olan yazar, Çin'den Azerbaycan'a kadar birçok ülkeyi gezmiş ve bu seyahatlerini "Muruc Ez-Zeheb" adlı çalışmasıyla yazıya geçirmiştir. Bu eser

³³ Ramazan Şeşen, "Önsöz", *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, 3. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010, s. VII.

³⁴ Jesch, *Women in the Viking Age*, s. 91.

³⁵ Bernard Lewis, *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi*, İhsan Durdu (çev.), Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2000, s. 108.

³⁶ Murat Ağarı, "Önsöz", *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Murat Ağarı (çev.), İstanbul, Kitabevi. 2008, s. 14.

özetlenerek “Altın Bozkırlar” adıyla Türkçeye çevrilmiş ve yayınlanmıştır.³⁷ Tezimizde bu kitaptan, Vikingler için kullanılan isimler hakkındaki bazı yorumlar ile onların Hazar Denizi’ndeki faaliyetleri konusunda faydalandık.

Buraya kadar zikrettiğimiz kaynakların çoğundan Türkçe veya İngilizce yapılmış çeviriler sayesinde direkt olarak faydalanma imkânımız oldu. Kalan temel eserlerden ise alanında uzman modern araştırmacılar vasıtasıyla istifade ettik. Bunların başında Kirsten Wolf, Rudolf Keyser, Paul B. Du Chaillu, Eric Christiansen, Mary Wilhelmine Williams, Stefan Brink, Anthony Faulkes, Wilhelm Heyd, Georges Dumezil, R. I. Page, Neil S. Price, F. Donald Logan, Magnus Magnusson, Paul C. Sinding, Angus A. Somerville, R. Andrew McDonald, Laurence M. Larson gibi isimler yer almaktadır.

---

³⁷ Mesudi, *Muruc Ez-Zeheb*, 2. Baskı, Ahsen Batur (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul, 2011, s. 13.

GİRİŞ

Günümüzde en popüler şekliyle Vikingler diye bilinen IX.-XI. yüzyıllar arası Orta Çağ İskandinav toplumu, bir döneme “Viking Çağı” şeklinde isim verilmesine sebep olacak boyutta bölgenin siyasi, sosyal ve ekonomik görünümünde etkili olmuştur. “Viking Çağı” ifadesinin özetle, İskandinav halklarının IX. yüzyıl başlarından XI. yüzyıl ortalarına kadar Grönland’dan Ukrayna’ya hatta Hazar Denizi’ne değin geniş bir coğrafyada varlık gösterdikleri dönem olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu dönemde onların asıl faaliyet gösterdikleri bölge Britanya’nın doğusu, Fransa’sının kuzey batısı ve Rusya olmuştur. Öncelikle günümüz İngiltere’sinin temellerinin bu dönemde atıldığını ifade edebiliriz. Kıta Avrupa’sında, onların saldırılarının da etkisiyle Karolenjler parçalanmış ve feodalite güç kazanmıştır. Rusya’ya gelince orada, İngiltere ve Fransa’dakinden daha büyük değişikliklere yol açmışlardı. İskandinavlar bölgeye gelmeden önce buradaki Slavlar, günümüz Ukrayna’sında yüzyıllarca çeşitli kavimlerin hâkimiyetinde dağınık bir şekilde yaşamaktaydılar. Bölgeye gelen İsveçli Vikingler, buradaki Slavları bir şemsiye altında toplamış ve onlardan yeni bir ulusun doğmasına yani Rusya’nın ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardı.

İskandinavlar, Viking Çağı’nda sözünü ettiğimiz bölgelerdeki etkilerinin yanı sıra kendi yurtlarında da birçok değişikliğe sebep olmuşlardır. Öncelikle güçlü krallar, küçük krallıkları birleştirilerek büyük ve merkezi bir yönetim ortaya koymuşlardı. Asıl önemlisi ise Viking Çağı sürecinde Hristiyanlarla yoğun temasları neticesinde bu dini benimsemeleri idi. Böylece Ortodoks dünyasının Rusları kendi mezheplerine çekip Papalıkla olan rekabetlerinde elde ettikleri üstünlüğe karşı Roma, İskandinavları bir şekilde Katolikleştirerek cevap vermiş ve böylece durumu dengelemişti. Bu aynı zamanda kıta Avrupa’sının Hristiyanlaşma sürecinin tamamlanması anlamına gelmekteydi.³⁸

İskandinavların sebep oldukları değişiklikler bunlarla da sınırlı kalmamıştı. Nitekim onların torunları Sicilya ve İtalya’da önemli siyasi başarılar elde edip krallık bile kurmuşlardı. Öyle ki İtalya ve Bizans arasındaki çekişmelerde önemli bir aktör olmuşlardı. Akdeniz ve kıta Avrupa’sındaki Vikinglerin torunlarının bir diğer faaliyeti

---

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Halil Yavaş, *IX.-XI. Yüzyıllarda Norman İstilaları ve Bu istilaların Avrupa’nın Oluşumuna Etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2014.

Haçlı seferleri sırasında çok aktif bir şekilde görev almalarıydı.³⁹ Nitekim de Haçlı seferleri sırasında en alttaki rütbesiz askerlerden en üst rütbeli komutanlara kadar birçok alanda karşımıza çıkmaktadırlar.⁴⁰

Tezimizin ana konusu Vikingleri ele almadan önce bazı hususları açıklamakta fayda görmekteyiz. Bu doğrultuda öncelikle İskandinav coğrafyasını ve günümüzde burada yer alan ülkeleri tanıtacağız. Akabinde de etimolojik tartışmalara, Vikinglerin isminin duyulmasına sebep olan saldırı faaliyetlerine ve dönemin İskandinavya'sının siyasi yapısına değineceğiz. İşte Vikinglerin yaşadığı İskandinavya coğrafyası ve siyasi yapısı:

A - İSKANDİNAVYA COĞRAFYASI

“İskandinavya” dediğimiz bölgenin sınırları, siyasi, coğrafi veya kültürel açıdan farklılık göstermektedir. Hatta siyasi açıdan baktığımızda, Orta Çağ'daki sınırlar ile günümüzdeki sınırlar arasında da değişiklik bulunmaktadır.

Coğrafi bir perspektifle ele alındığında ise bu bölge, günümüzdeki Danimarka, Norveç, İsveç ve Finlandiya'dan oluşmaktadır. Siyasi olarak ise bu ülkelere İzlanda'yı da ilave etmemiz gerekmektedir. Çünkü sebeplerini ileride ele alacağımız üzere, İzlanda, en az İskandinav yarımadasında sözünü ettiğimiz ülkeler kadar “İskandinav” kabul edilmektedir. Hatta dış dünya ile irtibatlarının az olmasından dolayı dillerini ve kültürlerini İskandinav anakarasındaki halklardan daha fazla muhafaza etmişlerdir.

İskandinavya'nın Viking Çağı'ndaki siyasi sınırlarından söz edeceğimiz zaman durum biraz daha değişmektedir. İlk olarak günümüzdeki Finlandiya her ne kadar İskandinav dünyası içinde yer alsada o dönem için hem linguistik hem de sosyo-kültürel açıdan yarımada'nın güney batısındaki kavimlerden farklıydılar. Bu yüzden Viking Çağı'nın sonlarına kadar Finlandiya'yı, İskandinav dünyasının dışında görmeyi tercih etmekteyiz. Buna mukabil Baltık Denizi'nin güney sahilleri günümüzde olduğu gibi o dönem için de Slav kavimlerinin yerleşim alanı olmakla birlikte İskandinavların yaşam alanı olarak kabul edebileceğimiz bir bölgeydi. Bundan dolayı bu bölgeyi Viking Çağı'nda siyasi açıdan İskandinav dünyasının sınırları içinde değerlendirmekteyiz.

³⁹ Haçlı seferleri sırasında Danimarka kralı Svend Svensson binbeşyüz kadar askeriyle birlikte 1096'da Anadolu'ya sefere çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Selahattin Özkan, “Anadolu'da Bir Viking Haçlısı: Svend Svensson”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 2018, s. 5.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Seyhun Şahin, *Sicilya'da Normanlar ve Müslümanlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2016.

Siyasi sınırları çizerken onların sadece askeri sahada etkin oldukları yerleri değil, sosyo-kültürel açıdan da tamamen hâkim oldukları bölgeleri esas aldık. Nitekim yukarıda bahsettiğimiz gibi İzlanda'yı İskandinav dünyasından kabul ederken, coğrafi olarak yarımada içinde yer alan Finlandiya'yı bunun dışında görmeyi uygun gördük. Benzer şekilde günümüz Ukrayna'sı o dönem için siyasi ve askeri olarak İskandinav hâkimiyetinde olmasına karşın kültürel açıdan bu durum söz konusu değildi. Bu gerekçeyle burayı söz konusu sınırların dışında tutmayı tercih ettik.

Günümüz Danimarka'sı 43.094 km² yüz ölçümüne sahip olup Jutland yarımadası ile Baltık Denizi'nde yer alan 480 tane takımda ve adalardan oluşmaktadır. Arazisinin % 30'unu oluşturan bu adalardan sadece 100 kadarında yerleşim bulunmaktadır. Söz konusu adaların en büyüğü, başkent Kopenhag'ın da üzerinde yer aldığı Zealand'dır. Ülkede akarsular sayıca çok olmasına rağmen bunların uzunlukları oldukça kısadır. Nitekim en büyük ırmağı olan Gudena'nın uzunluğu 158 km.dir. Göllere gelince ülkenin bu noktada da zengin olduğunu ifade edebiliriz. Özellikle Jutland'ın kuzeyinde birçok göl mevcuttur.⁴¹

Fiziki olarak Kuzey Avrupa ovasının bir parçasını teşkil eden ülkede en yüksek rakım 180 m.dir. Jutland'ın batı ve kuzey kıyılarında 320 km. uzunluğunda kumullarla kaplı bir kıyı şeridi uzanmaktadır. Doğusu derin vadilerle yarılmış olup, aynı zamanda ülkenin yüksek kesimini içermektedir. Ülkeyi bazı özellikleri göz önünde bulundurarak; Batı ve Kuzey Jutland, Doğu Jutland, Danimarka adaları, Bornholm Adası şeklinde dört coğrafi bölgeye ayırmak mümkündür (Bk. Harita - 12).⁴²

Nüfusun çoğunluğu ülkenin doğusunda ve adalar üzerinde toplanmıştır. Özellikle başkent Kopenhag'ın yer aldığı Kuzey Zealand, nüfusun en yoğun olduğu alandır. Danimarka, nüfus ve yüzölçümü bakımından büyük olmamasına rağmen, Kuzey Denizi ile Baltık Denizi arasındaki stratejik öneminden dolayı Kuzey Avrupa ülkeleri içinde önemli bir yere sahiptir. Baltık Denizi ile Kuzey Denizi arasında Skagerrak ve Kattegat boğazları üzerinde bir kontrol noktası halinde olan ülke, güneyindeki Almanya sınırının dışında kalan kısmı denizlerle çevrilidir.⁴³

---

⁴¹ TDV, "Danimarka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 1993, s. 461.

⁴² Selami Gözenç, *Avrupa Ülkeler Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 231-235.

⁴³ Aynı yer.

Danimarka, yer altı kaynakları bakımından zengin sayılmaz. Ancak topraklarının büyük bir bölümünde ikliminin de elverişli olması sayesinde tarım yapılabilmektedir. Hatta tarım alanında dünyadaki en ileri ülkelerinden birisidir diyebiliriz.⁴⁴ Bu arada söz konusu ekilebilir araziler içinde, son yüz elli yıldır kurutulan bataklıkların büyük payı bulunmaktadır.

Norveç, kuzey-güney yönünde 1800 km, doğu batı yönünde ortalama 300 km. genişliğindedir. Bugünkü başkenti Oslo'dur. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan ve deniz seviyesinden yüksekliği bazen 2000 m.yi aşan İskandinavya dağları, ülkenin ana gövdesini oluşturmaktadır. Bu yüzden engebeli bir topografyaya sahip olan Norveç'in % 70'i dağlarla, % 5 kadarı da göllerle kaplıdır. Toplam alanı 323.878 km²'dir. Dağlık bölgelerin önemli bir bölümü kayalıktır.⁴⁵ Kuzeydeki üçte birlik kısmı Kuzey Kutup Dairesi içinde yer alan ülkede yaklaşık 150.000 ada bulunmaktadır.⁴⁶ "Fiyort" denilen coğrafi oluşumlardan dolayı Norveç kıyılarının uzunluğu 23 bin km.yi bulmaktadır.⁴⁷

Nüfusun % 10 kadarı başkent Oslo civarında toplanmıştır. Oldukça zor şartlara sahip olmasına rağmen ülkenin kuzey kesiminde de yerleşimler bulunur. Örneğin dünyada en kuzeydeki şehirlerden birisi olan 7100 nüfuslu Hammerfest Adası burada yer almaktadır. İlginç bir şekilde Kuzey Denizi kıyılarındaki köy ve kasaba adları çoğunlukla kadın isimlerini taşımaktadır. Bunun sebebi, erkeklerin balıkçılık için sürekli denize açılmaları ve yerleşim yerlerinde kadınların kalmalarıyla ilgilidir.⁴⁸

Kuzey-güney istikametinde 1550 km. uzunluğa ve en fazla 400 km. genişliğe sahip olan İsveç, 496.960 km² yüz ölçümüne sahiptir. Günümüzde başkenti Stockholm olan ülkenin kuzeyi oldukça yüksek olup, genel olarak batıdan doğuya doğru eğimli ve basamaklı bir görünüme sahiptir. İsveç'te 90.000 kadar irili ufaklı göl yer alır. Öyle ki bu göllerin toplam alanı, ülkenin yaklaşık % 10'nu kaplamaktadır. Güney İsveç'in kıyıları çok parçalı yüksek falezlerden oluşurken, iç kısımları alçak ovalar ve platolar ile kaplıdır. Ayrıca burada kıyı önünde çok sayıda ada mevcuttur.⁴⁹

---

⁴⁴ TDV, "Danimarka", s. 461.

⁴⁵ İbrahim Atalay, *Dünya Coğrafyası*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 147.

⁴⁶ İbrahim Güner ve Mustafa Ertürk, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 118.

⁴⁷ Atalay, a.g.e., s. 147.

⁴⁸ a.g.e., s. 149.

⁴⁹ Gözenç, a.g.e., s. 203.

Ülke, kuzeyden güneye doğru Norrland, Svealand ve Götaland diye bilinen üç ana coğrafi bölgeye ayrılır. Bunlardan Norrland, dağlardan ve göllerden oluşan bir bölgedir. Buradaki dağlar, güneye doğru alçalarak plâto görünümünü alır. Bu bölgede çok sayıda akarsu bulunmaktadır. Göller Kuşağı da denilen Svealand (Merkezi Ovalar) bölgesi ova görünümünde olup İsveç'in kalbini oluşturmaktadır. İsveç'teki göllerin büyük bölümü burada toplanmıştır. Güneydeki Götaland denilen bölge, Smaland Plâtosu ile zengin bir tarım alanı olan Skane Düzlüğü'nden oluşur.⁵⁰

İzlanda, Atlas Okyanusunun kuzeyinde Grönland ile İskandinav yarımadası arasında 102.829 km² araziye sahip bir adadır (Bk. Harita - 13). Ülke nüfusunun % 89'u şehirlerde, % 11'i ise kırsal alanda yaşamaktadır. Şehir nüfusunun % 60'ı, güneybatıda yer alan başkent Reykjavik'te toplanmıştır. Kentler daha çok kıyılarda ve kuzeydeki vadi içlerinde yer alır. Yanardağların ve buzulların bol oluşundan dolayı "buzul ve ateş" ülkesi diye tanımlanan İzlanda'da hâlâ aktif volkanlar bulunmaktadır. Ayrıca adanın çeşitli yerlerinde sıcak su kaynakları ve gayzerler mevcuttur.⁵¹

B - ETİMOLOJİK TARTIŞMALAR

"İskandinavya" veya "Skandia" sözcüğü ilk olarak Romalı coğrafyacı Pliny'nin (ö. M.S. 79) "Historia Naturalis" (Doğa Tarihi) adlı eserinde geçmektedir. Pliny'nin "Scania" diye yazdığı bu isim ile bugünkü İsveç'in güneyi kast edilmektedir.⁵² Ancak sonraki dönemlerde bu sözcüğün işaret ettiği sınırlarda bugünkü İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya ve İzlanda'yı da kapsayacak şekilde genişleme yaşanmıştır.

Günümüzdeki ülkelerinin isimlerine baktığımızda bunlardan en eskisinin İsveç için söylenen sözcükler olduğu tahmin edilmektedir. "İsveç" ismi, eski Nordik dilde "Svi'ar", eski İngilizce'de "Sweon", eski Germen dilinde ise "Swian" şeklinde yer almaktadır. "Swe" (kendi) kökünden gelen bu ifadenin, terim olarak "kendilerine ait olanlar" anlamında kullanıldığı düşünülmektedir. Bu sözcüğe ilk defa Romalı devlet adamı ve tarihçi Tacitus'un (56-125) "Germania" adlı eserinde rastlamaktayız.⁵³ "Sviar" ifadesi sagalarda "Svithjod" şeklinde, yani "İsveç'te yaşayan halk" anlamında yer

⁵⁰ Güner ve Ertürk, a.g.e., s. 123.

⁵¹ Gözenç, a.g.e., s. 227.

⁵² Wolf, a.g.e., s. 3.

⁵³ Mine Hatapkabulu, "Notlar", *Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri*, Mine Hatapkabulu (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 117.

almaktadır.⁵⁴ VI. yüzyılda yaşamış Romalı bir bürokrat ve tarihçi olan Jordanes, bu sözcüğü “Getica” adlı eserinde kullanmıştır. Jordanes söz konusu eserinde, Scandza Adası’nda yaşayanlar arasında “Suehan” adlı bir kavimden söz etmektedir.⁵⁵ Araştırmacılar bu halkın “Suione” yani İsveçlilerle aynı olduğunu ileri sürmektedirler.

İkinci bir ülke ismi “Dan” ifadesine dayanmaktadır. Bu isimle bağlantılı “Danmark” kelimesinin eski Nordik dildeki karşılığı olan “Tanmaurk”, Jelling anıtında⁵⁶ karşımıza çıkmaktadır. Bu ismi Ottar, “Denamearc” olarak; Benedikten keşişi Prüm’lü Regino (ö. 915) ise “Denimerca” şeklinde kullanmıştır.⁵⁷ Bu kullanımlar her ne kadar Viking Çağı veya hemen öncesine ait olsa da sözcüğün daha eski dönemlere dayandığı tahmin edilmektedir. Kelimenin anlam olarak nereden geldiği konusunda çeşitli iddialar ileri sürülmektedir. Snorri Sturluson’a göre, “alçak, düzlük” anlamlarına gelen “dan” ile “bir bitki örtüsüyle kaplı” anlamındaki “mark” sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. Burada kastedilen bitki örtüsünün, bir zamanlar Jutland’da çok yaygın olan köknar ağacı olduğu düşünülmektedir.⁵⁸ Benzer bir iddiaya göre bu sözcük, “ayırır orman” manasındaki “mark” kelimesi ile “Danir” adlı kavmin isminden oluşmuştur. Yani ortaya çıkan bileşik kelime ile Danir halkını, Schleswig’in (Hedeby)⁵⁹ güneyindeki Saksonlardan ayırır orman kastedilmektedir.⁶⁰ Bunların dışında bir diğer iddiaya göre ise efsanevi kral Dan Mikillati’ye atfen “Dan’ın Ülkesi” anlamında kullanılmıştır.⁶¹

Hakkında en net bilgiye sahip olduğumuz ülke isimleri “Norveç” ve “İzlanda”, sözcükleridir. Bunlardan Norveç kelimesi “Nor egr” veya “Norvegr” sözcüklerine dayanmaktadır. Bu isim ilk kullanıldığı dönemlerde, bir halkı ifade etmekten ziyade, bir

⁵⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 12.

⁵⁵ Jordanes, *The Gothic History of Jordanes*, Charles Christeopher Mierow (çev.), Oxford University Press, London, 1915, s. 56.

⁵⁶ Burada iki tane runik kitabe bulunmaktadır. Bunlardan Mavi Diş Harald’ın diktiği kitabe çok daha önemlidir. Harald bu kitabede Danimarka’yı nasıl birleştirdiğini ve onları Hristiyanlaştırmak için gösterdiği çabalarını anlatmaktadır. Bk. Holman, a.g.e., s. 157.

⁵⁷ Inge Skovgaard-Petersen, “The Making of the Danish Kingdom”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 168.

⁵⁸ Snorro Sturleson, *Heimskringla I*, Samuel Laing (çev.), Longman, Brown, Green and Longmans, London, 1844, s. 231.

⁵⁹ Hedeby, günümüzde Danimarka’nın kuzeybatı sahilinde yer alan Hedeby ile karıştırılmamalıdır. O dönem için günümüzdeki Schleswig’in olduğu yerdeki yerleşim de bu isimle anılmaktadır.

⁶⁰ Stefan Brink, “Ülkeye İsim Vermek”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 85.

⁶¹ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 231.

yol veya güzergâhı (“Nor-Way” yani “Kuzey Yolu”) işaret etmekteydi.⁶² Kastedilen yol, İskandinav yarımadasında kuzey güney yönünde bulunan ve İsveç ile Atlantik okyanusunu birbirinden ayıran İskandinav Dağlarının batı tarafındaki sahil şerididir.⁶³

“İzlanda” (Buz ülkesi) sözcüğü ise kelime anlamından da anlaşılacağı üzere ülkenin kar ve buzullarla kaplı olmasına dayanılarak ortaya çıkmış bir isimdir. Landnamabok’a göre buraya ilk gelenler, karşılaştıkları karlı ve buzlu manzara karşısında bu ismi vermişlerdi. Hatta aynı eserde yer alan başka bir anlatıda burası için kullanılan ilk isimin “Snowland” (Karlar ülkesi) olduğu, ancak sonrasında “İzlanda” adının tercih edildiği anlatılmaktadır.⁶⁴

Dönemin Viking toplumunu ifade eden sözcüklere değinirken öncelikle, tarih boyunca Avrupalılar tarafından birçok kavim için kullanıldığı gibi onlar için de kullanılan “barbar” kelimesinden söz etmek istiyoruz. Yunanca’daki “Barbaros” kelimesine dayanan bu ifade, dönemin Yunan toplumunun, kendileri dışındaki kavimlerin dillerinin “anlaşılmaz” ve “kaba” olduğunu göstermek için “bar-bar-bar” diye yaptıkları taklide dayanmaktadır. Bu sözcüğü Yunanlılardan alan Romalılar, buna ikinci bir anlam yükleyerek bütün “uygar olmayan topluluklar” için kullanmaya başlamışlardır. Ancak Romalılar için bu kelimenin birinci muhatabı şüphesiz Germen halkları olmuştur.⁶⁵ Kıta’da Hristiyanlığın yayılması sonrasında “Barbar” ifadesi artık, Hristiyan olmayan ve bilhassa de pagan inanca sahip toplulukların tümü için kullanılmaya başlanmıştır. Öyle ki Aziz Bede (673-735),⁶⁶ her ikisi de aynı kavim olmasına rağmen, Avrupa’daki Saksonları Hristiyan olmadıklarından dolayı barbar diye tanımlarken, İngiltere’deki Hristiyan Saksonları bu tanımlamanın dışında tutmuştur.⁶⁷

Viking Çağı’na gelindiğinde bölgedeki halklar için çeşitli isimler kullanılmaya başlanmıştır. Bunlardan en bilineni şüphesiz “Viking” sözcüğüdür. Bu ifadenin etimolojik kökeni hakkında çeşitli iddialar bulunmaktadır. İlk olarak bu ismin, eski

⁶² Marc Bloch, *Feodal Toplum*, 4. Baskı, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 55.

⁶³ Hjalmar H. Boyesen, *History of Norway*, Sampson Low Marston Searle & Rivington, London, 1886, s. 3.

⁶⁴ Ari Thorgillson, “Landnama-book”, *Origines Islandicae I*, Vigfusson Gudbrand & Powell F. York (çev.), Clarendon Press, Oxford, 1905, s. 17.

⁶⁵ K. Modzelewski, *Barbarların Avrupa’sı*, Nedim Demirtaş (çev.), Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2011, s. XIII.

⁶⁶ Bede, tarihçi ve ilahiyatçı kimliğiyle bilinen bir Anglo-Saxon’dur. Saxo Grammaticus başta olmak üzere birçok yazar onun *Historia Ecclesiastica* adlı eserinden faydalanmıştır. Bk. Donald K. Fry, “Bede”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 37.

⁶⁷ Modzelewski, a.g.e., s. XVI.

Nordik dildeki “vik” (koy) kökünden türediği ileri sürülmektedir. Bu görüşü savunanlar kelimenin sonuna eklenen “ing” ekinin, sözcüğe bir gruba aitlik ifadesi kattığını ileri sürmektedirler.⁶⁸ İkinci iddiaya göre bu ifade, eski İngilizce’deki “wic” (kamp yeri veya kale) kelimesinden türemiştir. Bu durumda “ing” son eki hakkındaki görüş burada da devreye girmekte ve sözü edilen yerlere “ait olan kişiler” anlamı katmaktadır.⁶⁹ Üçüncü görüştekiler ise bu sözcüğün, “ayrılıp giden, uzak yola çıkan, evi terk eden” manalarına gelen “Vikja” kelimesinden türediğini söylemektedirler. Bu kez “ing” sözcüğü eylem anlamı katmaktadır.⁷⁰ Dördüncü görüş, konuya çok daha farklı bir şekilde yaklaşmakta ve bu sözcüğü bir uzaklık birimi ile ilişkilendirmektedir. Buna göre eski İskandinavlarda denizlerde kullanılan bir mesafe birimi olan ve muhtemelen bir günde kat edilen yolu gösteren “vika” sözcüğüyle izah edilmektedir.⁷¹ “Viking” kelimesinin ilk geçtiği kaynak muhtemelen, X. yüzyıla ait bir el yazması olan “Codex Oxoniensis” adlı şiir derlemesi içinde yer alan ve VII. yüzyıla ait “Widsith” diye bilinen İngilizce bir şiirdir. Bu uzun şiirde Vikingler, “Wicinga-cynn” şeklinde anılırlar.⁷²

Viking Çağı’nda İskandinavları ifade ettiğini düşündüğümüz en popüler sözcük “Viking” olmakla birlikte o dönem için başka isimler de kullanılmaktaydı. Doğu’da karşımıza çıkan “Varangian” ifadesi bunlardan bir tanesidir. Vareng kelimesi Rusça’da Rus hükümdarların korumasına giren ya da sadece bölgelerinden geçen kuzeyli tüccarlar ve askerler için kullanılmıştır. Kelime kuzey dillerinde yoldaşlık (Væringjar) ya da bağlılık etmek (vâringr), Yunan kaynaklarında ise “varangos” şeklinde yer almıştır. Bu kelime Evliya Çelebi’nin anlatılarında da yer almaktadır.⁷³ Varangian isminin kökeniyle alakalı iki farklı iddia ileri sürülmektedir. Bunlardan birincisine göre eski Nordik dildeki “varar” (yemin) sözcüğüne dayanmaktadır. Bu ifadeye “ing” ekinin gelmesiyle “yeminli adamlar” anlamında bir isim türetilmiştir. Bunun, onların Bizans sarayında paralı asker olmalarıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Diğer bir iddiaya

---

⁶⁸ Holman, a.g.e., s. 277.

⁶⁹ Wolf, a.g.e., s. 2.

⁷⁰ Holman, a.g.e., s. 277.

⁷¹ Fatih Şen, *Normanların Güney İtalya ve Sicilya’yı Fetihleri 1059-1130*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2015, s. 2.

⁷² Emre Aygün, “Sunuş”, *Viking Destanı Egil’in Sagası*, Emre Aygün (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s. 14.

⁷³ Selahattin Özkan, “Bizans’taki Varenglerin İskandinavya’daki Dinsel Fethe Etkileri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX(2), 2015, s. 527.

göreyse ticari emtia anlamına gelen “vara” kelimesinden türeyen “varyag” (satıcı) sözcüğüne dayanmaktadır.⁷⁴

Vikingleri ifade eden bir diğer kelime ise “heathen” (kâfirler)’dir. Anglo-Sakson kroniklerinde karşımıza çıkan bu sözcük, Britanya ve Batı Avrupa’daki birçok Hristiyan tarafından Vikingler için kullanılmaktaydı. Endülüs’teki Müslümanlar buna benzer olarak “Mecusi” (ateşperest, putperest) ifadesini kullanırlardı. Aslında Zerdüşter için kullanılan bu isim, Vikinglerin de semavi olmayan bir dine inanmaları hasebiyle anlam genişlemesine uğramıştır.⁷⁵ Müslümanların onlar için kullandığı bir diğer sözcük ise “Ludâne” kelimesidir. Mesudî, bu halkı, Endülüs’ten Konstantinopolis’e (İstanbul) kadar ticaret yapan bir Rus kavmi olarak tanıtmaktadır.⁷⁶ İskandinavları ifade ettiği hususunda şüphe bulunmayan bu ismin, “Lithuaniens” yani Litvanyalılarından geldiğini söyleyenler olduğu gibi, bir Slav kabilesi olan “Loutchanes” veya “Louzaniens”ten geldiğini savunanlar da bulunmaktadır. Alman tarihçi Frahn (1782-1851) ise bunun Ladoga Nehri’ndeki sahil halkı için kullanıldığını ileri sürmektedir.⁷⁷

İskandinavların hemen güneyindeki diğer Germen kavimleri onlar için “Ascomanni” (Ashmen) derlerdi. Bu isim, Vikinglerin gemi yapımında çokça kullandıkları diş budak ağacı (ash) ile ilişkiliydi.⁷⁸ Bir diğer ifade ise Orta Çağ’dan beri günümüze kadar kullanılan “Norman, Northmen” sözcükleridir. Latin kaynaklarında bu isim “Normanni, Nordmanni, Lordomanni, Lormanens, Leodomanni” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Müslümanlar, Latin kaynaklarından aldıkları bu ifadeyi “el-Ordomaniyun” diye telaffuz etmişlerdir.⁷⁹ O dönem ağırlıklı olarak Norveçliler için kullanılan bu sözcük, zamanla anlam genişlemesi yaşayarak Frank kroniklerinde, Danimarkalılar ve İsveçlileri de ifade etmeye başlamıştır.⁸⁰

Her ne kadar İskandinavlarla ilgisi tartışmalı da olsa son olarak “Rus” sözcüğüne değinmekte fayda görmekteyiz. Öncelikle bu isminin İsveççe menşeli oluşuyla ilgili iddialar dikkatimizi çekmektedir. Bu iddiayı savunanlar söz konusu ifadenin, İsveççe

⁷⁴ Holman, a.g.e., s. 276.

⁷⁵ W., E., D. Allen, *The Poet and the Spae-Wife*, Titus Wilson & Son Ltd., Kendal, 1960, s. 2.

⁷⁶ Mesudi, a.g.e., s. 143.

⁷⁷ Wilhelm Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 2. Baskı, Enver Ziya Karal (çev.), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s. 78.

⁷⁸ Wolf, a.g.e., s. 2.

⁷⁹ Allen, a.g.e., s. 3.

⁸⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 23.

“Ross”, “Rhos” veya “Rodh” (kayıkcı) kelimelerinden geldiğini ileri sürmektedirler.⁸¹ İsmi kökeni hakkındaki ikinci teze göre “Rus” ya da “Ros” ismi, Alanların yönetici hanedanı olan “Ruk”lardan (ışık saçan) gelmektedir.⁸² Üçüncü iddiaya göre ise Finlilerin İsveçliler için kullandığı “Ruotsi” kökeninden gelmektedir.⁸³ Dördüncü görüştekiler, Rusya’ya hareket eden ilk İsveçlilerin, Baltık Denizi sahilindeki Roslagen denen bir yerden gelmeleri hasebiyle, onlara bu ismin kısaltılmış hali olarak “Rus” ya da “Ros” denmiştir.⁸⁴ Son olarak bu sözcüğün Yunanca’daki “Rusioi” (sarışın) kelimesinden geldiğini savunanlar da bulunmaktadır.⁸⁵

C - VİKİNG İSTİLALARI

Vikingleri İskandinav anakarasından çıkarıp, çeşitli yağma ve baskın faaliyetlerine iten unsurların ne olduğuyla alakalı çeşitli iddialar ortaya atılmaktadır. Bu iddiaların başında ekonomik gerekçeler, nüfus artışı, iklim değişiklikleri, politik çekişmeler, dini telkinler ve denizcilikteki teknik ilerlemeler gelmektedir. Ancak kanaatimizce bu gerekçeler, istilaların tetikleyici sebebi olmayıp, sözü edilen Viking eylemleri için destekleyici etkenler olmuşlardır.

İstila ve yağma eylemleri, 790’lı yıllarda Britanya’nın güney sahillerinde başlayıp, XI. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. 1066 Hasting Savaşıyla⁸⁶ birlikte Viking Çağı’nın son bulduğu şeklinde bir sınırlama ağırlıklı olarak kabul görmektedir. Bu dönem boyunca Vikingler doğuda Hazar Denizi sahillerine, batıda Grönland’a hatta bazı iddialara göre Kanada’nın doğu sahillerine, güneyde ise Fas’tan İstanbul’a kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada oldukça şiddetli saldırılarda bulunmuşlardır.

Söz konusu dönemdeki Viking saldırıları çeşitli merhalelerde gerçekleşmiştir. Önceleri hedefi tanımaya yönelik bazı baskınlar yaptılar. Bu baskınlar sırasında karşı taraftan kayda değer bir direnç görmeyince, faaliyetlerini daha ileri bir aşamaya taşıdılar. İlk dönemlerde sadece yazın saldırılarda bulunup, sonbaharda İskandinavya’ya

⁸¹ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, 16. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997, s. 173.

⁸² George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 2. Baskı, Doğan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul, 2011, s. 39.

⁸³ a.g.e., s. 48.

⁸⁴ Carl Grimberg, *A History of Sweden*, C. W. Foss (çev.), Augustana Booke Concern, Illionis, 1935, s. 35.

⁸⁵ Holman, a.g.e., s. 231.

⁸⁶ İngiltere kralı Harold Godwinsson ile Normandiya dükü William (Fatih) tarafından yapılan bu savaşta William galip gelmiştir. Savaş sonrasında William “Normandiya Dükü” unvanının yanı sıra aynı zamanda “İngiltere Kralı” unvanına da sahip olmuştur. Bk. Bloch, a.g.e., s. 59.

dönerek kışı yurtlarında geçirirlerdi. Sonrasında ise baskın bölgesinde çeşitli kışlaklar kurmaya başladılar. Devamında bu kışlaklar bazı siyasi oluşumlara zemin hazırladı. Nitekim Normandiya’da (Fransa) özerk bir yönetim elde ettiler. Hatta Britanya’da işi daha ileri götürdüler ve kendi krallıklarını kurdular. Ancak doğuda Müslümanlara ve Bizans’a yönelik giriştikleri saldırılarda güçlü bir dirençle karşılaşınca buradaki faaliyetlerini barışçıl bir şekilde ticari zeminde yürütmek zorunda kaldılar.

Bu eylemlerin yaşandığı dönemde her İskandinav kavmi, buldukları bölgenin istikametinde ilerlemişti. Yarımadanın güneyinde kalan Danimarkalılar daha çok güney yönünde yani kıta Avrupa’sı ve Güney Britanya’da faaliyet gösterirken, batısında kalan Norveçliler batı yönündeki adalara ve Kuzey Britanya’ya yönelmişti. Doğudaki İsveçliler ise Rusya’yı mesken edinerek İslam dünyası ve Bizans ile ticari ve askeri ilişkiler kurdu.

Vikinglerin ilk saldırısı, 787 veya 789 yılında, Wessex Krallığı’ndaki Dorset’e olmuştur.⁸⁷ Devamında 793’te Northumbria’da Lindisfarne Manastırı’na bir baskın düzenlediler. York’lu Alcuin’in⁸⁸ mektuplarından⁸⁹ öğrendiğimiz bu saldırı, o derece şiddetliydi ki Dorset baskını gölgede bırakmıştır. Kilise hazinesi ile azizlere ait eşyalar yağmalanmış, birçok keşiş köle olarak satılmak için esir alınmıştı.⁹⁰ Bunların yanı sıra Vikingler oldukça acımasız katliamlara girişmişlerdi. Öyle ki çocukları mızrakların ucunda savurdıkları iddia edilmektedir.⁹¹ Alcuin mektuplarında, yaşanan bütün bu olayları, günahlarına karşılık olarak Tanrının kendilerini cezalandırması şeklinde yorumlamaktaydı.⁹²

⁸⁷ F. Donald Logan, *The Vikings in History*, Routledge, New York, 1993, s. 38.

⁸⁸ Yorklu Alcuin (735-804), Northumbria’da bulunan York Manastırında yetişmiş bir papaz, bilgin ve öğretmendir. Şarلمان’ın daveti üzerine Aachen’deki saraya gitmiş ve burada çalışmalarda bulunmuştur. Bk. Holman, a.g.e., s. 23. Alcuin, burada yaptığı çeviri çalışmaları (translatio studii) ile Atina ve Roma’nın bilgi birikimini kent okullarına aktarmıştır. Böylece Karolenj Rönesans’ının başlamasına katkıda bulunmuştur. Onun bu çalışmaları aynı zamanda XII. yüzyıl Rönesans’ına da zemin hazırlamıştır. Bk. Pınar Ülgen, “Geç Ortaçağ’da Avrupa’daki Üniversiteler ve Eğitim”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 2010, s. 348.

⁸⁹ Alcuin’in, kralların yanı sıra Northumbria’lı (Britanya) soylulara yazdığı çok sayıda mektubu bulunmaktadır. Mektup yazdığı kişiler arasında Şarلمان, Angilbert, Adalhard, Leidrad, Theodulf, Aniane’li Benedict, Paulinus ve Arno gibi çağın en seçkin kişileri yer almaktadır. Günümüze sadece 300 tanesi kalmış olan bu mektuplar, dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamına ışık tutmaktadır. Bk. Pınar Ülgen ve Özlem Genç, “Northumbria Kralı Æthelred ve Alcuin Arasındaki İlişki”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 2013, s. 46.

⁹⁰ Logan, a.g.e., s. 39.

⁹¹ S. A. Dunham, *History of Denmark, Sweden and Norway*, London, 1839, s. 289.

⁹² Logan, a.g.e., s. 39.

Aynı dönemlerde, Ada'nın orta ve güney bölümündeki kadar şiddetli olmasa da İskoçya'da da faaliyetlerde bulunan Vikingler, 794'te Hebridler üzerinden İrlanda'ya geçmeye başladılar. Ulster yıllıklarına⁹³ göre İrlanda'daki ilk saldırı Rechru (Rathlin) Adası'na yapılmıştır. Bunu aynı yıl veya sonraki yıl Sky, Iona, Man, Lambay, Inishmurray ve Inishbofin adalarına yapılan baskınlar izledi.⁹⁴

Britanya'ya yapılan bu ilk saldırılardan sonra otuz yıl süren bir inkıta yaşanmış, 835'e gelindiğinde ise Vikinglerin buradaki asıl faaliyetlerine başlamıştır. Nitekim bu yıllardan itibaren Viking saldırılarının niteliği değişmeye başlamış ve ilk kışlaklar kurulmuştu. 845'e gelindiğinde baskınların şiddeti iyice artmıştı.⁹⁵ 865'e kadar süren bu dönemdeki saldırılar ani ve de kısa sürede sonuç almaya yönelikti. Hedef olarak genellikle kıyı bölgelerindeki yerleşimler tercih edilmekteydi.⁹⁶

865'ten itibaren Viking saldırılarının şiddeti bir üst seviyeye çıkmıştır. Birçok Viking şefinin birleşmesiyle ortaya çıkan "Büyük Ordu" adlı konfederatif korsan ordusu, hem Britanya'da hem de kıta Avrupa'sında çok şiddetli saldırılarda bulundu.⁹⁷ Bu kez sadece bir yağma faaliyeti değil, artık bir istila hareketine girişmişlerdi. Bazen hafifleyerek bazen de şiddetlenerek Britanya'da devam eden Viking saldırıları, 878'de yapılan Wedmore Antlaşması sonrasında kısa süreliğine durdu. Bu anlaşmayla birlikte Vikinglerin adadaki varlığı diğer krallar tarafından tanınmış oldu ve onların hâkim olduğu bölgeye "Danelaw"⁹⁸ dendi. Antlaşma sonrasında Vikingler dikkatlerini kıta Avrupa'sına çevirdiler.⁹⁹ Fakat bu durum uzun sürmedi ve 892'ye gelindiğinde Büyük Ordu tekrar Britanya'ya döndü. 896'ya kadar süren Britanya'daki ikinci yağmalama dönemi, ilki kadar şiddetli geçmemiştir. Nitekim bir süre sonra Büyük Ordu dağılmaya başlamıştı. Mensuplarının bir kısmı adaya yerleşip çiftçi olurken, bir kısmı da anayurtları İskandinavya'ya dönmüşlerdi.¹⁰⁰

---

⁹³ V.-XI. yüzyıllar arasını kapsayan bu eser, Ortaçağ İrlanda'sının en önemli yıllıklarıdır. Özellikle IX. ve X. yüzyıllarda İrlanda ve çevresindeki Viking faaliyetleriyle ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Eserin orijinal dili Latince'dir. Bk. Holman, a.g.e., s. 34.

⁹⁴ Logan, a.g.e., s. 43.

⁹⁵ a.g.e., s. 48.

⁹⁶ a.g.e., s. 142.

⁹⁷ *Anglo-Saxon Chronicle*, J. A. Giles (ed.), G, Bell & Sons Ltd., London, 1914, s. 53.

⁹⁸ "Danimarka hâkimiyetindeki bölge" anlamındadır. Aslında burada "kanun" vurgusu yapılarak yerel halka bir anlamda güvence verilmek istenmektedir.

⁹⁹ Logan, a.g.e., s. 147.

¹⁰⁰ Holman, a.g.e., s. 25.

Büyük Ordu'dan sonra da Viking saldırıları, çok şiddetli olmamakla birlikte Britanya'daki varlığını sürdürdü. 960'lara gelindiğinde yeni bir baskın dönemine girildi ve bu dönem 990'lı yıllara kadar devam etti.¹⁰¹ Bu seferki saldırıları, şeflerden oluşan Büyük Ordu'nun aksine kralların idare ettiği çok daha profesyonel klasik ordular düzenlemişti. Danimarka kralı Çatal Sakal Svein (960-1014) komutasında bir filo, 991'de Anglo-Saksonları İngiltere'nin güneyinde Maldon'da bozguna uğrattı.¹⁰² İngiltere, bu mağlubiyet sonrasında Danimarkalılara on bin pound Danegeld¹⁰³ ödeyerek saldırıları durdurabildi. Sonrasında Svein ülkesine döndü ancak İskandinavya'daki iç çekişmelerden dolayı ülkesinden ayrılmak zorunda kaldı ve 997'de tekrar Britanya'ya yöneldi. Devamında adanın güneybatı bölgesinde 1000 yılına kadar çeşitli eylemlere girişti. Wessex kralı Ethelred'in (968-1016) 13 Kasım 1002 Saint Brice günü'nde Danimarkalılara yönelik gerçekleştirdiği katliam sonrasında Svein'in saldırıları çok daha şiddetlenmişti. Öyle ki 1016'da İngiltere, Danimarka Krallığının bir parçası olmuştu. Bu durum Fransa'daki Normandiya dükü Fatih William'ın 1066 Hasting savaşı sonrasında İngiltere'yi işgal etmesine kadar sürdü.¹⁰⁴

Vikingler, Britanya'ya yaptıkları baskınları takiben Karolenj topraklarında yer alan Akitanya'da (Fransa) 799'da eylemlere giriştiler.¹⁰⁵ Ancak kıtadaki ilk büyük saldırılarını 810'da Frizya'da¹⁰⁶ yaptılar. Devamında, imparatorluk merkezi Aix la Chapelle'e yöneldiler lakin başarılı olamadılar.¹⁰⁷ İlk saldırılara karşı tedbirsiz yakalanan Şarلمان (742-814), ivedilikle gerekli önlemleri aldı ve bunun faydasını da gördü.¹⁰⁸ Fakat ondan sonra imparator olan Dindar Louis, (778-840) Şarلمان'ın savunma politikalarını sürdürmedi. Buna, içerdeki taht kavgaları da eklenince Vikinglerin işi oldukça kolaylaşmıştı.¹⁰⁹ Nitekim bu ortamı değerlendirerek 830'lardan

¹⁰¹ *Anglo-Saxson Chronicle*, s. 87.

¹⁰² Pierre Bauduin, *Vikingler*, İsmail Yerguz, Dost Kitabevi, Ankara, 2004, s. 69.

¹⁰³ Bu haraç, Günah Çıkarıcı Edward döneminde (1002-1066) kaldırılmıştır. Ancak Fatih William, 1066'da İngiltere'yi işgal ettikten sonra bu vergiyi tekrar yürürlüğe koymuştur. Ondan sonra 1162 yılına kadar da devam etmiştir. Bk. Pınar Ülgen, "Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizayını", *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 2017, s. 71.

¹⁰⁴ *Anglo-Saxson Chronicle*, s. 87-95.

¹⁰⁵ Logan, a.g.e., s. 114.

¹⁰⁶ Karolenj İmparatorluğu'nun bir bölgesidir. Yaklaşık olarak günümüzdeki Belçika ve Hollanda'yı kapsamaktadır.

¹⁰⁷ Herbert Heaton, *Avrupa İktisat Tarihi I*, Mehmet Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğuş (çev.), Teori Yayınları, Ankara, 1985, s. 157.

¹⁰⁸ Bauduin, *Vikingler*, s. 59.

¹⁰⁹ Henry Wheaton, *History of the Northmen or Danes and Normans*, C. & W. Reynell, London, 1831, s. 158.

itibaren Frank topraklarında çok daha sert bir şekilde baskınlara başladılar. İlk olarak 834'te, Frizya'da önemli bir liman şehri olan Dorestad'i yağmaladılar. Devamında kıtanın biraz daha güneyine inerek Loire Irmağı ağzına ulaştılar. Loire Vadisi'nde yapacakları baskınlar için Irmağın girişindeki Nourmotier Adası'nı bir üs olarak kullanmaya başladılar.¹¹⁰ 841'den itibaren bu kez Sen Vadisi'nde çeşitli saldırılara giriştiler. Hatta Sen Nehri üzerinden ilerleyen bir Viking grubu, 845'te Paris'e ulaştı. Neyse ki Franklar, 7.000 pound ödeyerek Paris'in kuşatılmasını o an için savuşturdular.¹¹¹

Vikingler, Frank topraklarındaki saldırılarını sürdürürken daha güneye inmeye başlayıp Endülüs sahillerine yöneldiler. 844-846 yılları arasında devam eden buradaki Viking eylemleri, Emir II. Abdurrahman tarafından sert bir şekilde durduruldu. Bunun üzerine o bölgeden ayrılan Viking donanması Fas sahillerine saldırdı. Devamında Cebelitarık Boğazını geçerek İtalya'ya kadar ulaştılar ancak burada fazla kalmadan geri döndüler.¹¹²

856 yılına gelindiğinde kıtada çok şiddetli bir döneme girilmişti. 862'ye kadar devam eden bu sürece sonraki yıllarda "Büyük İstila" denmiştir.¹¹³ Öyle ki Paris'e ikinci (856) ve üçüncü (861) Viking saldırıları bu dönemde gerçekleşmiştir.¹¹⁴ Hızını alamayan bir Viking donanması 859'da Cebelitarık Boğazını geçerek ikinci kez Akdeniz'e girdi ve 862'ye kadar burada yoğun korsanlık faaliyetlerinde bulundu. Bazı İspanyol ve Arap kaynakları, Vikinglerin, Yunanistan ve İskenderiye'ye de saldırılar düzenlediğini iddia etmektedir.¹¹⁵

865'ten itibaren Vikingler, ağırlıklı olarak Büyük Ordu'nun Britanya'daki faaliyetlerine katıldılar. Bundan dolayı kıta Avrupa'sında bir süre kayda değer bir eylemde bulunmadılar. Ancak 878'de İngiltere'de Wedmore Antlaşması ile çatışma ortamı durunca Büyük Ordu bu kez dikkatini kıta Avrupa'sına yöneltti ve burada şiddetli saldırılara girişti. Nitekim 885-886 yılları arasında ünlü Paris kuşatmasını gerçekleştirdiler. Franklar, Paris'e yönelik ilk saldırıda olduğu gibi yine haraç ödeyerek

---

¹¹⁰ Logan, a.g.e., s. 116.

¹¹¹ a.g.e., s. 117.

¹¹² Ali Dadan, "Tarihte İslam Dünyasını Hedef Alan Viking Saldırıları", Cilt 25, 2015, s. 116-118.

¹¹³ Bauduin, *Vikingler*, s. 62.

¹¹⁴ Neil Price, *The Vikings in Brittany*, Viking Society for Northern Research, London, 1989, s. 28.

¹¹⁵ Logan, a.g.e., s. 127.

şehri kurtardılar. Büyük Ordu, Paris kuşatması sonrasında Kıtada kayda değer başka bir başarı elde edememiş ve 892'de tekrar Britanya'ya yönelmişti.¹¹⁶

Bu arada Büyük Ordu'dan bağımsız hareket eden Viking grupları Avrupa'daki eylemlerine devam ediyordu. 907'de Breton bölgesinde ortaya çıkan karışıklıkları fırsat bilen bir grup Viking, sert baskınlar neticesinde buradaki din ve devlet adamlarını kaçmaya zorlamıştı. 919'da baskınlar daha da artmış ve devamında Norveçli bir Viking grubu, Loire Havzası'nda yer alan Nantes'e yerleşmişti. Onların buradaki etkileri 937'ye kadar sürdü.¹¹⁷

Aynı dönemlerde Sen Vadisi'nde ilginç bir gelişme yaşandı. Batı Frank kralı III. Charles (898-922), diğer Viking çeteleri karşısında çaresiz kalınca, Rollo adlı bir Viking şefini Sen bölgesine davet etmişti. 911'de taraflar arasında yapılan antlaşma neticesinde burada bir Normandiya düklüğü kuruldu. Böylece Frank kralı Charles, Rollo'ya bazı imtiyazlar vererek başıbozuk Viking çetelerine karşı onun desteğini aldı.¹¹⁸

Buna rağmen Norman gruplarının saldırıları devam etmekteydi. Bağımsız bir şekilde hareket eden bazı Viking şefleri, kendilerine toprak verilmemesine karşı bir tepki olarak talan eylemlerini sürdürmeye devam etti. Örneğin Burgonya 924'te bu çeteler tarafından yağmalanmıştı. Söz konusu baskınlar daha düşük dozda yaklaşık yüz yıl boyunca sürmüş sonrasında da tamamen son bulmuştu.¹¹⁹

Viking Çağı'nda İsveçliler, doğuda, Rusya, Bizans ve Hazar Denizi'ne kadar geniş bir bölgede faaliyet yürütmüşlerdir. Onlara Bizans'ta Varangian, denirken İslam dünyasında ağırlıklı olarak Rus denmekteydi. İskandinavların Rusya'daki faaliyetleri, Avrupa'nın diğer bölgelerindeki faaliyetlerine pek benzememekteydi. Burada ne yoğun bir şekilde yağmalama eylemlerinde bulundular ne de batıdaki kadar büyük katliamlara giriştiler. Bunun sebebi muhtemelen, yağmalamaya degecek ölçüde zengin hedef bulunmaması ve buradaki Slavların teslim olmasıydı.

Bu bölgedeki suyolları, Varangianların en büyük yardımcısı olmuştu. Bu yollar ile Karadeniz'e ulaşmışlar ve oradan da 839'dan itibaren Bizans kontrolündeki yerlerde faaliyetlerde bulunmuşlardı. 840'ta Karadeniz kıyısındaki Amasra'ya bir saldırıda

---

¹¹⁶ a.g.e., s. 128-132.

¹¹⁷ Bauduin, a.g.e., s. 67.

¹¹⁸ Bloch, a.g.e., s. 63.

¹¹⁹ a.g.e., s. 64.

buldukları iddia edilmektedir.¹²⁰ Aynı yıllarda Karadeniz'in kuzeyinden suyolları sayesinde daha da doğuya ilerlemelerini sürdürdüler ve Hazar Denizi'ne indiler. Buradaki ilk saldırılara tedbirsiz yakalanan Müslümanlar büyük zayıat verdiler. Fakat sonradan gerekli hazırlıkları yapıp Varangianları sert bir şekilde püskürttüler. Bu sırada bazı Varangianlar, ticari faaliyetlere başlamışlardı. Nitekim onlardan bir tüccar grubunun 846'da Bağdat'a gittiği anlatılmaktadır.¹²¹

IX. yüzyıl ortalarından itibaren Rusya'daki Varangianlar, şefleri Rurik ile birlikte daha organize bir yapıya girmeye başladılar. Yüzyılın sonuna doğru bu yapı bir prensliğe dönüşmüştü. Bunun da katkısıyla daha büyük eylemlere giriştiler. 860'ta Konstantinopolis'e (İstanbul) bir saldırı tertip ettiler fakat başarısız oldular.¹²² 907'ye geldiğinde ise ikinci bir saldırıda bulundular ve şehri kuşattılar. Hatta bu sırada Haliç'in zincirlerle kapalı olmasından dolayı gemileri tekerlek üzerinde, yelkenlerin de yardımıyla karadan Haliç'e indirmişlerdi. En sonunda Bizans, Varangianlar lehine ticari içerikli önemli maddeler barındıran bir antlaşma imzalamak zorunda kalmıştı.¹²³

Varangianlar, Bizans karşısındaki bu başarılarından sonra tekrar doğuya yöneldiler ve Hazar Denizi'nde Müslümanlara karşı saldırılarda bulundular. Ancak Avrupa'daki gibi başarılı bir sonuç elde edemediler.¹²⁴ Bunun üzerine tekrar Bizans'ı hedef seçtiler. Bizans donanmasının seferde olmasını değerlendirerek 941'de İstanbul Boğazından geçip İzmit Körfezi'ne kadar ilerlediler. Buralarda şiddetli bir katliam ve yağma faaliyetine giriştiler. Öyle ki bu eylemleri artık eğlence maksatlı yapmaktaydılar. Nitekim halktan bazılarını doğrudan, bazılarını ise işkence ile öldürmüşlerdi. Bu eğlencelerden birisinde esir aldıkları kişileri hedef tahtası şeklinde kullanarak onlar üzerinde atış talimleri yapmışlardı. Bizans donanması seferden dönünce Varangianları püskürttü.¹²⁵ Bu zafer üzerine Bizans, 911'de onlara verdiği ticari ayrıcalıkların önemli bir bölümünü kaldırdı. Bu olay, Bizans-Varangian ilişkisi açısından bir dönüm noktası olmuş ve karşılıklı çıkarları gereği ikisi müttefik olmuştu. Öyle ki Varangianlar bundan sonra Bizans saray muhafızları arasında yer almışlardı.¹²⁶ Sonraki dönemlerde birkaç

¹²⁰ Vernadsky, a.g.e., s. 49.

¹²¹ J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, Fethi Aytuna (çev.), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 220.

¹²² Vernadsky, a.g.e., s. 51.

¹²³ *The Russian Primary Chronicle*, Samuel Hazzard Cross and P. Olgerd (çev.), The Medieval Academy of America, Massachusetts, 1953, s. 64.

¹²⁴ Mesudi, a.g.e., s. 145.

¹²⁵ *The Russian Primary Chronicle*, s. 72.

¹²⁶ Roberts, a.g.e., s. 221.

kez daha Bizans'a saldırı girişiminde bulunsalar da sonuç alamadılar. 1043'ten sonra ise bu saldırılar tamamen son buldu.¹²⁷

Kıtada, Britanya'da ve Rusya'da faaliyetlerde bulunmaları için Vikingleri motive edici ekonomik unsurlar bulunmaktaydı. Ancak Britanya'nın kuzeyindeki adalardan başlayıp batı yönünde hareket eden Vikingler için motivasyon unsuru, onların maceracı ruhlarıydı. Öyle ki âdeta denizin bittiği yere kadar yolculuklarını sürdürmeyi hedeflemişlerdi.

Onlar, Britanya'nın kuzeyinde ilerlerken buradaki adaları birer atlama taşı olarak kullanmışlardı. Bunlardan ilki Faroe adalarıydı. Sonrasında yolculuklarına devam eden Vikingler, 860'lı yıllarda İzlanda'ya ulaştılar. Onların işgal ettikleri tüm bölgeler arasında İzlanda'nın özel bir yeri bulunmaktadır. Burası muhtemelen yerel nüfusun az olmasından dolayı Vikinglerin, kültürel ve siyasi varlıklarını en rahat sürdürebildikleri yer olmuştur. Öyle ki bu durum günümüze kadar sürdüğü için İzlanda, bugün bir İskandinav ülkesi olarak kabul görmektedir. Hatta İskandinav ülkeleri içinde o dönemin dilini muhafaza edebilen tek ülke burasıdır. Buraya gelen Vikingler, daha ziyade yanlarında eşleri ve hizmetçilerini de getiren tüccar ve zengin çiftçilerden oluşmaktaydı.¹²⁸ Bu bilgiden yola çıkarak işgalcilerin adaya askeri bir yöntemle yerleşmediklerini söyleyebiliriz.

İlerlemesini sürdüren Vikingler 900'lerde Grönland'a ulaştılar. Ancak buraya ilk yerleşimlerin 980'li yıllarda Kızıl Erik tarafından başlatıldığı düşünülmektedir. Hatta yerleşimi teşvik etmek amacıyla, iklim yönünden pek mümkün olmamasına rağmen buraya "Greenland" yani "Yeşil Ülke" demişlerdi.¹²⁹

Viking akınlarının başlamasına neden olan etkenlerde olduğu gibi bitmesine neden olan unsurlar üzerinde de tartışmalar süregelmiştir. Kanaatimizce bunları bitiren sebeplerin temelinde, onları bu baskın ve istilalara iten sorunların, gittikleri yerlerde çözülmesi yer almaktadır. Yani muhtemelen Vikingleri istilalara zorlayan yeni yaşam alanı arayışlarının kısmen de olsa neticelenmesi ile bu akınlar son bulmuştur. Özellikle Fransa Normandiya'sı, Güneydoğu Britanya, İzlanda, İrlanda ve Rusya'da bu konuda

---

¹²⁷ A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarih I*, Arif Müfid Mansel (çev.), Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s. 408.

¹²⁸ Logan, a.g.e., s. 66.

¹²⁹ Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 359.

kayda değer sonuçlar elde ettiler. Bu yaşam alanları onlar için o derece önemliydi ki bu uğurda dini inanışları başta olmak üzere, büyük kültürel değişiklikleri kabul etmişlerdi.

Akınların son bulmasındaki ikinci husus ise Vikinglerin, doğuda, batıda ve güneyde doğal ve siyasi sınırlara ulaşmış olmalarıdır. Her ne kadar Braudel,¹³⁰ “doğal sınırlar” kavramını kavimlerin istilalarında bir engel olarak kabul etmese de Vikingler için suyun ne kadar elzem olduğunu gördüğümüzde, doğuda su yollarının bulunmadığı geniş bozkırların onları durdurduğu kanaatini taşımaktayız. Güneyde ise İslam dünyası ve Bizans siyasi bir bariyer işlevi görerek Vikingleri durdurmuştur. Batıya baktığımızda ise Amerika’ya kadar ulaşmış olmalarına rağmen anayurda olan uzaklıktan dolayı burada yerleşim kurmayı başaramadılar. Çünkü uzaklık bu yerleşimin kurulması için gerekli nüfusun teminini zorlaştırmaktaydı. Bunun neticesinde İskandinavya’dan Grönland’a kadar birçok adada varlık göstermelerine karşın, Amerika’da bu durum mümkün olmamıştır. Son olarak eylem bölgelerinde kendilerine karşı yeni savunma tedbirlerinin alınması ve İskandinavya’da merkezi yönetimlerin güç kazanıp, kontrolsüz yağma faaliyetlerinin yasaklanması, akınların son bulmasındaki diğer etkenler arasında yer almaktadır.

D - VİKİNG ÇAĞINDA İSKANDİNAVYA’NIN SİYASİ DURUMU

İskandinav anakarasında tarih öncesi dönemlerden itibaren çok sayıda küçük krallık kurulmuştu. Bu siyasi bölünmüşlük, Viking Çağı’nın ortalarına kadar varlığını muhafaza etmiştir. Danimarka ve Norveç’te bu durumun sebebi coğrafi koşullarken, İsveç’te etnik farklılıklar devreye girmiştir. Danimarka; Scania, Zealand ve Jutland şeklinde birbirinden denizlerle ayrılmış üç parçadan oluşmaktaydı. Norveç ise çok sayıda ırmaklar ile bölünmüştü. Nitekim bu durum, zamanla siyasi ayrılıklara zemin hazırlamıştı. İsveç’e gelince bölgenin güneyinde Got’lar, kuzeyinde ise İsveçliler hâkimdi. Aslında her iki topluluk arasında çok az farklılık bulunmasına rağmen bu durum, o dönem için merkezi bir yönetimin oluşamamasına yetmiştir.

Viking Çağı’na geldiğimizde ise dış dünyaya yapılan yolculuklar, İskandinav anakarasında ulus bilincini artırmıştır. Bunun sebebi yabancılarla karşılaşmaları sonrasında onlarla aralarındaki etnik, linguistik, dini ve kültürel farklılıklardır. Çünkü

---

¹³⁰ Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902-1985), adını bir tarih dergisinden alan Annales okulunun en önemli isimlerindedir. Bk. Ergin Ayan, “Türk Tarih Yazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu”, *Tarih Okulu*, Sayı XI, 2011, s. 76.

bu farklılıklar İskandinavları kendi içlerinde birbirlerine yakınlaştırmıştır. Buna ilaveten kıta Avrupa'sındaki ve Doğu'daki güçlü krallıklar, İskandinav anakarasında benzer özelemlere sebep olmuştur.¹³¹ Bunun neticesinde Viking Çağı ne ilginçtir ki Avrupa'da merkezi yönetimlerin çökmesine büyük katkıda bulunurken, İskandinavya'da güçlü krallıkların kurulmasına zemin hazırlamıştır. Böylece IX. yüzyıldan itibaren İskandinavya'da yeni krallıklar kurulmaya başlanmıştır. Bu süreçte birliğini ilk kuran, Danimarka olmuş ve “Konung” denen bir kral etrafında birleşmişlerdi. Danimarka'dan sonra, Güzel Saçlı Harald tarafından Norveç'in, Muzaffer Erik tarafından da İsveç'in birliği temin edilmişti.¹³²

Danimarka'nın tek çatı altında toplanmasına yönelik girişim, IX. yüzyılda yaşamış olan Ragnar Lodbrok ile başlamıştır. Onu, II. Sigord (ö. 891), Harda-Knut (ö. 936) ve Yaşlı Gorm (ö. 959) izlemiştir. Bazı kaynaklarda Danimarka'daki küçük krallıkların birleşme sürecinin Yaşlı Gorm ile başladığı ileri sürülmektedir.¹³³ Ancak bu isimlerin hiçbirisi Danimarka'ya tam anlamıyla hâkim olamayıp konfederatif bir düzen kurmuşlardır. Ülkede klasik anlamda siyasi birliği ilk kuran kişinin, Yaşlı Gorm'un oğlu ünlü korsan Mavi Diş Harald (Bluetooth)¹³⁴ (911-987) olduğu kabul edilmektedir. Korsan saldırılarıyla yıldızı parlamış olan Mavi Diş Harald, 941'den itibaren veraset yoluyla hâkimiyetini genişletmeye başlamıştı.¹³⁵ Bu süreçte başkenti Lejre'den Roskild'e taşıyarak ülkesi için yeni bir sayfa açmıştır.¹³⁶

Danimarka'nın krallık yönünde ilerlemesinde Harald'dan sonra ikinci büyük atılım, Çatal Sakal Svein zamanında gerçekleşmiştir. Harald, Danimarka'yı birleştirmişken, Svein daha da ileri giderek İskandinavya'yı birleştirmeye başlamıştı. Svein'den sonra oğullarından Büyük Knut (995-1035) önce Britanya'da sonrasında Danimarka'da (1019) kral oldu. İskandinav dünyasını birleştirmeye yönelik faaliyetleri

¹³¹ Mary Wilhelmine Williams, *Social Scandinavia in the Viking Age*, The Macmillan Company, New York, 1920, s. 32.

¹³² Charles Seignobos, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, Samih Tiryakioğlu (çev.), Varlık Yayınları, İstanbul, 1960, s. 107.

¹³³ Paul C. Sinding, *History of Scandinavia*, Pudney & Russell Publishers. New York, 1859, s. 59; Dunham, a.g.e., s. 103.

¹³⁴ Teknolojik bir terim olan “Bluetooth” Harald Bluetooth'un ismine dayanmaktadır. Nitekim bu terimin logosu Harald Bluetooth'un runik alfabedeki baş harflerinden oluşmaktadır. H (𐌺) B (𐌛). Harald Bluetooth'un Danimarka'yı birleştirmesi ile söz konusu teknolojinin insanları birleştirmesi arasında bir korelasyon kurularak bu isim verilmiştir. Bk. Fikret Yücel, *Telekomünikasyonun Öyküsü*, İdeaport Yayınları, Ankara, 2016, s. 78.

¹³⁵ Dunham, a.g.e., s. 107.

¹³⁶ Sinding, a.g.e., s. 65.

sürdüren Knut, dedesinin ve babasının temelini attığı Danimarka İmparatorluğu’nu zirveye çıkarmıştı. 1027 tarihli bir belgede kendisini bütün Britanya, Danimarka, Norveç ve İsveç’in bir kısmının kralı olarak anmıştır.¹³⁷

Viking Çağı’na girerken Danimarka’da olduğu gibi Norveç’te de birbirinden bağımsız krallıklar varlıklarını sürdürmekteydi. Aslında bunların liderlerini gerçek anlamda kral olarak görmek yerine, bir kabile şefi gibi tanımlamanın daha uygun olacağı düşüncesindeyiz.

Şöyle ki, dağınık krallıkları merkezi bir yönetim altında ilk kez bir araya getiren kişi, soyu Odun Kesici Olaf’a¹³⁸ dayanan Güzel Saçlı Harald (872-930) olmuştur. O, kral olmadan önce Norveç otuz bir tane küçük krallıktan oluşmaktaydı.¹³⁹ Bu durumu değiştirip merkezi bir yönetim kurmak için yemin eden Harald çalışmalara başladı. Bu süreçte merkezileşmeye karşı çıkan jarllar, hem kral hem de halk tarafından dışlandılar. Harald’ın jarllardan talebi, onların otoritelerini devretmesiyle sınırlı kalmamıştı. Onların vergi vermelerini ve ülke sınırları içinde, hatta kendisinden izinsiz bu sınırların dışında, korsanlık faaliyetlerinde bulunmamalarını da istemişti.¹⁴⁰ Fakat jarllar, buna yanaşmamış ve kral ile mücadeleye girişmişlerdi. Bu mücadeleyi kaybedince bir kısmı ona boyun eğerken diğerleri ülkeden kaçmak zorunda kaldı.¹⁴¹

Güzel Saçlı Harald, seksen yaşına geldiğinde Kanlı Balta Erik’i (895-954) kral olarak atayıp tahttan çekildi. Kısa süre sonra öldü.¹⁴² Halkın Erik’in yönetiminden memnun olmamasını değerlendiren kardeşi İyi Haakon¹⁴³ yönetimi eline aldı.¹⁴⁴ Haakon’un krallığı 961’e kadar sürdü. Ondan sonra yeğenleri (Erik’in oğulları), Danimarka kralı Mavi Diş Harald’ın da desteğiyle krallığa hâkim oldular. Ancak ülke

¹³⁷ Logan, a.g.e., s. 177.

¹³⁸ Söz konusu şecere şu şekildedir: Odun Kesici Olaf (I), Beyaz Bacaklı Halfdan, Eystein, Yumuşak Huylu Halfdan, Avcı Godrod (The Magnificent), Olaf Geirstad-Alf, Esmer Halfdan, Güzel Saçlı Harald (860 -930). Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 260.

¹³⁹ Sinding, a.g.e., s. 56.

¹⁴⁰ Boyesen, a.g.e., s. 63.

¹⁴¹ Harald’ın oğlu Uzunbacaklı Halfdan, babasından izinsiz bir şekilde Mör Jarl’ı Ragnvald’a saldırınca babası onu cezalandırılmak için üzerine ordu gönderdi. Halfdan ise üç gemisiyle beraber bu ordudan kurtuldu fakat Ragnvald’ın oğlu Turf-Einar onun peşini bırakmadı ve Orkney adalarında yakalayarak onu öldürdü. Boyesen, a.g.e., s. 69.

¹⁴² Boyesen, a.g.e., s. 72.

¹⁴³ Haakon, halka karşı yumuşak yaklaşımından ve genelde olayları çözümede ikna yöntemini kullanmasından dolayı “İyi” sıfatı ile anılmıştır. Boyesen, a.g.e., s. 98. Bununla beraber Hristiyanlık için çalışmış olması ve misyonerleri davet etmesinden dolayı da bu unvanın verildiği düşünülmektedir. Holman, a.g.e., s. 116.

¹⁴⁴ Bauduin, a.g.e., s. 80.

artık Mavi Diş Harald'ın nüfuzu altına girmişti.¹⁴⁵ Sonrasında Norveç, Viking Çağı'nın sonuna kadar, bazen sadece Danimarka krallarının bazen de Danimarka ile birlikte İsveç krallarının etkisi altında kalmıştır.

Danimarka ve İsveç, X. yüzyıl sonlarına kadar konfederatif bir yapıda iken, Muzaffer Erik (ö. 995) ile beraber bu durum değişmeye başlamıştır.¹⁴⁶ Özellikle Erik ile diğer Viking liderlerinden Güçlü Styrbjorn¹⁴⁷ arasında 983'te Fyris Nehri kenarında yapılan savaş, bunun dönüm noktalarından birisidir. Savaştan zaferle ayrılan Erik (bundan dolayı "Muzaffer" unvanını almıştır) sonraki dönemlerde bölgedeki gücünü iyice artırmıştır. Devamında Danimarka kralı Svein ile yaptığı mücadeleyi kazanmasıyla birlikte bu durum daha da güçlenmiştir.¹⁴⁸

Erik'in ölmesinden sonra yerine geçen oğlu Olof Skötkonung (ö.1022), İsveç Krallığını daha sağlam bir zemine oturtmuş ve babasıyla başlayan hanedanlığı kalıcı bir hale getirmiştir. Olaf, bu gücün oluşturulması için içerde çeşitli uygulamalarda bulunduğu gibi, dış politikada da birtakım ittifaklara girmiştir. Örneğin babasının çoğu zaman çatışma halinde olduğu Danimarka kralı Svein ile Norveç'e karşı ittifak yapmıştı. Hatta annesi Sigrid'i, Svein ile evlendirerek bu ittifakı perçinlemiştir.¹⁴⁹ Olaf'tan sonra oğlu Anund Jacob (ö. 1050), İsveç'in kralı oldu.¹⁵⁰

Norveç	
880-930	I. Güzel Saçlı Harald
930-936	I. Kanlı Balta Erik
936-960	I. İyi Haakon (Haroldson, Haakon Athelstanfoster-son)
960-970	II. Harald Grayfell
971-995	II. Haakon Sigurdsson (Danimarka'da Mavi Diş Harald'a bağlı)
995-1000	I. Olaf Trygvasson
1000-1014	I. Çatal Sakal Svein (Danimarka hakimiyeti)
1015-1030	II. Aziz Olaf Haraldson
1030-1035	Sven Knutsson (Alfifasson) (Babası Knut ile yönetti)
1035-1047	İyi Magnus
1047-1066	III. Harald Sigurdsson (Hard-Ruler, Merhametsiz)
Danimarka	

¹⁴⁵ Dunham, a.g.e., s. 107.

¹⁴⁶ N. Neander Cronholm, *A History of Sweden I*, Chicago, 1902, s. 93.

¹⁴⁷ Styrbjorn, Muzaffer Erik'in yeğeni olduğu gibi Mavi Diş Harald'ın da kızı Thyre ile evliydi. Bu yüzden Styrbjorn bu savaşta Danimarkalıların desteğine sahipti. Holman, a.g.e., s. 91.

¹⁴⁸ Cronholm, a.g.e., s. 95.

¹⁴⁹ a.g.e., s. 98.

¹⁵⁰ a.g.e., s. 109.

936-940	Harda-Knut (Hardegon) (I. Knud)
940-958	Yaşlı Gorm (Goth-thorm)
958-987	I. Harald Bluetouth (Blaatand)
987-1014	Çatal Sakal Svein
1014-1018	II. Harald Svendsen
1018-1035	II. Knud (Büyük)
1035-1042	Hardeknud (III. Knud)
1042-1046	İyi Magnus
1046-1074	II. Svein Estridsson
İsveç	
980-995	Muzaffer Erik
995-1022	Olof Skötkonung
1022-1050	Anund Jakop
1050-1060	Yaşlı Emund
1060-1066	Stenkil Ragnvaldsson

Tablo - 1: Viking Çağı'nda İskandinav krallarının hükümdarlık dönemleri ¹⁵¹

¹⁵¹ Bu tablonun hazırlanmasında Haywood'un *Historical Atlas of the Vikings* ve Bauer'in *Ortaçağ Dünyası* eserlerinden faydalanılmıştır.

1. BÖLÜM: DİN ve MITOLOJİ

Viking Çağı ve öncesinde İskandinav toplumu, “putperestlik” veya “paganizm”¹⁵² diye nitelendirilen bir inanca sahipti. Pagan terimi, her ne kadar çok Tanrılı dinleri ifade etmekte kullanılsa da bu inanç şekli bölgeden bölgeye veya kültürden kültüre farklılık arz etmekteydi. Nitekim İskandinav toplumu da kültürel yansımaların ve coğrafi koşulların etkisiyle kendi inancını şekillendirmiştir. Neredeyse bütün pagan inançların ortak özelliği olan tabiat olaylarını açıklamada kullandıkları yöntem, burada da kendisini göstermektedir. Aynı şekilde hepsinde var olan somutlaştırılmış çok Tanrı inancı da varlığını korumuştur.

İskandinav toplumu, paganizmin yanı sıra Şamanizmden de beslenmekteydi. Bazı tanımlamalara göre Şamanizm, paganizm içinde kabul edilse bile bunu ayrı bir şekilde ele almanın daha uygun olacağı kanaatini taşımaktayız. Nitekim Şamanizm bir dinden ziyade, beşeri faaliyetleri yönetmek ve hastalıkları tedavi etmek için ruhlar âlemiyle irtibat kuran ve onların desteğini almaya çalışan bir metotlar bütünüdür. Bu uygulama, Kızılderililerden Afrika ve Çin’e kadar çok geniş bir coğrafyadaki pagan dinlerle birlikte az ya da çok, bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Ancak en sık, Ural-Altay kültüründe karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki “şaman”¹⁵³ teriminin kendisi, Tunguzca’da “büyücü” anlamında bir sözcüktür. Bu inanç, Orta Asya’da o kadar güçlüydü ki; bazı bölgelerde tek başına dinin yerini almıştır bile diyebiliriz.¹⁵⁴

1.1. MITOLOJİ

Pagan inanca sahip bir topluluğun dini yaşamıyla ilgili değerlendirmelerde bulunmak için öncelikle söz konusu topluluğun mitolojik anlatılarının bilinmesi gerektiği kanaatini taşımaktayız. Bu bağlamda Mitolojiyi, eski çağların “uydurma”

¹⁵² Paganizm ifadesi Latince “köye ait, köylü” anlamlarına gelen “paganus” sözcüğünden gelmektedir. Roma İmparatorluğu’nun Hristiyanlığı kabulünden sonra bu din, ilk olarak şehirlerde yayılmıştı. Buna karşın köylerde hala eski inanç sistemi varlığını muhafaza etmekteydi. Bundan dolayı eski dine mensup olanları tanımlamak için “pagan” sözcüğü kullanılmaya başlandı. Sonrasında Hristiyanların, Müslümanlar için de bu ifadeyi kullanmasına rağmen ileriki dönemlerde bu sözcük, ağırlıklı bir şekilde semavi dinlerin haricindeki bütün dinler için kullanılır olmuştur. Bk. Erhan Altunay, *Paganizm I*, 6. Baskı, Hermes Yayınları, İstanbul, 2015, s. 15.

¹⁵³ Bu kişilere Türkçe’de “kam”, Hunca’da “Atakan”, Kazakça’da “baskı”, Yakutça’da “oyun”, Çuvaşça’da “yum”, Moğolca’da “böge” denmektedir. Şaman sözcüğünün Tunguzca’ya, Soğutça’daki “smn” sözcüklerinden geçtiği düşünülmektedir. Bk. Sencer Divitçioğlu, *Kök Türkler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 75.

¹⁵⁴ Mircea Eliade ve Ioan P. Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, Ali Erbaş (çev.), İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 259.

öyküleri olarak görmekten ziyade, dönemin pagan tasavvurunun bir ifadesi şeklinde ele almak daha uygun olacaktır.¹⁵⁵

Dünyadaki bütün mitolojik anlatılar, bir şekilde birbirleriyle etkileşim halinde olmuş, hatta bunların birçoğu semavi dinlerden alıntılar yapmışlardır. Bu durum, İskandinav mitolojisini de kapsamaktadır. Onların en önemli beslenme alanı, başta Roma ve Yunan olmak üzere diğer Hint-Ari topluluklara ait anlatılar olmuştur. Mısır ve Mezopotamya mitolojileri ile daha erken döneme ait Hristiyan anlatılarından da yararlanmışlardır. Bütün bu etkileşimlere rağmen İskandinavlar, buldukları bölgenin özel şartlarının etkisiyle mitolojilerine kendi kimliklerini yansıtmişlerdir. Özellikle karakterlerin savaş, denizcilik ve ticaretle ilgili nitelikleri bunun en açık göstergesidir.

İskandinav mitolojisinin bir diğer özelliği, ara sıra Volsunga Saga'daki¹⁵⁶ Sigurd karakteri gibi büyük bir kahramana yardım eden Odin dışında, Tanrıları insanları tehlikelerden korumazlar. Genellikle kendi sorunlarıyla uğraştıkları gibi maceraları insanlardan daha ziyade devlerle alakalıdır. Aynı şekilde dönemin insanlarla ilgili öykülerinde de Tanrılarla ilgili izlere rastlanılmamıştır.¹⁵⁷

1.1.1. Yaratılış

Dini ve mitolojik anlatıların neredeyse tamamında, yaratılış veya insanlığın kökeniyle ilgili sorulara yanıt aranmak istenmiştir. İskandinav mitolojisinin bu husustaki yaklaşımını Voluspa, Gylfaginning, Vafthrudnismal ve Grimnismal gibi eddik şiirler¹⁵⁸ ile Snorri'nin bu şiirler için yapmış olduğu Nesir Edda adlı şerhinden öğrenmekteyiz. Bunun yanı sıra az da olsa başta Husdrapa ve Skaldskaparmal gibi skaldik şiirlerden de bilgiler alabilmekteyiz.¹⁵⁹

Snorri, eddik şiir Voluspa'ya dayanarak Nesir Edda'sında yer verdiği anlatıda, Gylfi'nin ağzından dünya ve yaratılış başta olmak üzere çeşitli konularda sorular

¹⁵⁵ Altunay, a.g.e., s. 123.

¹⁵⁶ En önemli Antik Devir Sagalarındandır. 1260-1270 yıllarında İzlanda'da yazılmış olan saga, Richard Wagner'in "Ring des Nibelungen" adlı operasına ilham olmuştur. Sagada geçen karakterler ağırlıklı olarak 400-550 yılları arasına aittir. Örneğin Jörmunrekkr, Got kralı Ermanaric; Atli, Hun kralı Atilla'dır. Ana karakter ise Ejderha Avcısı Sigurd'dur. Bk. Holman, a.g.e., s. 282.

¹⁵⁷ Donna Rosenberg, *Dünya Mitolojisi*, 3. Baskı, Koray Akten (çev.), Erdal Cengiz, Atıl Ulaş Cüce, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 329.

¹⁵⁸ Bu şiirler hakkında "Dil ve Edebiyat" başlığı altında bilgi verilecektir.

¹⁵⁹ Anders Hultgard, "Vikinglerin Dini", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 268.

sormaktadır. Sonrasında ise Yüce'nin ağızından bu sorulara yanıt vermektedir. Burada yaratılış şu şekilde anlatılmaktadır:

“...Ginnungagap denilen boş bir alanın kuzeyinde fırtınalı ve buzla kaplı Niflheim, güneyinde ise ışık ve sıcaklığın bulunduğu Muspellheim yer almaktadır. Güneyden gelen sıcaklıklardan dolayı kuzeydeki buz erir ve düşer. Düşen bu buzlar eridikçe içinden önce dev Ymir, sonrasında inek Audumla ortaya çıkar. ...Audumla, orada başka bir buz tabakasını üç gün boyunca yalar. Birinci günde bir insan figürünün saçı, ikinci günde kafası, üçüncü günde ise bedeninin kalını oluşur. Ortaya çıkan bu insanın adı Buri'dir. Buri'nin Borr adında bir oğlu olur. Borr, Bölthorn'un kızı Bestla ile evlenir ve üç oğulları olur. Bunlar: Odin, Vili ve Ve'dir. Vili'ye Honir, Ve'ye Lodur da denmektedir. Bu üç kardeş dev Ymir'i öldürürler ve onun bedeninin parçalarından dünyayı oluştururlar. Kanından denizleri ve dereleri, etinden toprakları, kemiklerinden de kayaları meydana getirirler.”

“...Bor'un oğulları bir gün sahilde yürürlerken iki ağaç parçasına rastlarlar. Bu ağaçları alıp onlara insan şekli verirler. Birinci oğul onlara nefes ve hayat; ikinci oğul nüktedanlık ve his; üçüncü oğul ise konuşma, duyma ve görme yeteneği verir. Sonrasında onları giydirirler ve onlara birer isim verirler. Erkeğe Ask veya Askr (dışbudak ağacı), kadına ise Embla (karaağaç ya da asma) dediler. Akabinde Midgard (Orta Dünya) denilen bölgeyi onlara verdiler. Böylece bu iki varlıktan insan ırkı türedi. Odin ve kardeşleri, sonrasında kendileri için Midgard'ın tam ortasında Asgard adında bir yer yaptılar.”¹⁶⁰

Burada sözü edilen Ask ve Embla adlı karakterlerin oluşum süreçlerinin, semavi dinlerdeki Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın yaratılışlarına benzerlikleri dikkatimizi çekmektedir.

1.1.2. Tanrılar

İskandinav mitolojisindeki Tanrılar oldukça renkli ve karmaşık karakterlere sahiptir. İleride de görüleceği üzere bunlardan iyi olanlar bazen olumsuz davranışlar sergileyebildikleri gibi kötü olanlar da olumlu davranış gösterebilmektedirler. Bu Tanrıların en mühim özelliği, sıkça atıf yapacağımız üzere diğer mitolojik anlatılardan çokça esinlenmiş olmalarıdır. Tacitus, İskandinav panteonunda yer alan en önemli Tanrı ve Tanrıçalardan Odin, Thor, Freya ve Tyr'i Roma Tanrı ve Tanrıçalarıyla eşleştirmiş ve onların Roma panteonunun farklı isimler altında vücut bulmuş hali olarak tanımlamıştır. Nitekim bu durum IV. yüzyılda gün isimlerinin yazıldığı kalıplardaki

¹⁶⁰ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, Arthur Gilchrist Brodeur (çev.), Humphrey Milford, London, 1916, s. 17- 21.

eşleşmede kendisini göstermektedir. Örneğin: Martis dies (Tuesday veya Tyr's Day), Mercura dies (Wednesday veya Odin's Day), Jovis ya da Jüpiter dies (Thursday veya Thor's Day).¹⁶¹ Snorri ise mitolojideki Tanrıları tarihsel bir şekilde ele almıştır. O, Tanrıların, Truva'dan gelerek İskandinavya'yı sömürgeleştiren, bölgenin yerli halkına dillerini, dinlerini ve şiirlerini öğretmiş olan güçlü bir topluluk olduğunu iddia etmişti. Hatta o Asgard'ın Truva olduğunu düşünmektedir. Saxo Grammaticus da Gesta Danorum adlı eserinde eski Kuzey mitlerine aynı şekilde yaklaşmış ve onları tümüyle tarihselleştirerek nakletmiştir.¹⁶²

İskandinav panteonu, Aesir ve Vanir adlı iki aileden meydana gelmektedir. Bunlardan Vanir, daha ziyade bereket Tanrılarında oluşurken, Aesir gök Tanrılarında meydana gelmektedir.¹⁶³ İki aile arasındaki ilişki önceleri pek dostane değildi. Ancak aralarında yaşanan şiddetli bir savaş sonrasında yapılan sulh ile birlikte bu husumet bitmiştir. Bu durum Heimskringla'da şu şekilde anlatılmaktadır:

“Odin, bir orduyla birlikte Vanir üzerine yürüdü. Her iki taraf ülkesini kahramanca savundu. Birbirlerine ağır kayıplar verdiler. Birbirlerinin topraklarını yağmaladılar. Ve her iki halk da bitmek tükenmek bilmeyen bu savaştan usanınca barış yapmak için bir araya geldi. Ateşkes imzalayıp birbirlerine rehineler verdiler. Vanir Tanrıları, en gözde adamları olan Niord ve oğlu Frey'i Aesir'e rehin verdi. Buna mukabil Aesir Tanrıları, her türlü devlet işinin altından kalkabileceğini söyledikleri Honir denen adamı onlara teslim ettiler. Yanına da yardımcı olarak, çok bilge bir kişi olan Mimir'i verdiler. Vanir, Aesir'in bu jestine karşılık ülkelerindeki en zeki adam olan Kvasir'i onlara verdi.”¹⁶⁴

İki Tanrı ailesi arasındaki bu mücadele her ne kadar beraberlikle neticelenmiş gözükse de şiirsel eddada Aesir Tanrılarının baskın rollerinden anladığımız kadarıyla Vanir daha zayıf konumdaydı. Vanir'in kaybetmesi, Hint-Avrupa mitolojilerinde bereket Tanrılarını merkeze alan inançlardan, gökyüzü Tanrılarında tapınmaya doğru genel bir değişim şeklinde yorumlanmaktadır.¹⁶⁵ İki Tanrı ailesi arasındaki bu savaşın benzeri Roma mitolojisinde de karşımıza çıkmaktadır. Burada bir yanda Aesir'in Thor'u olarak görebileceğimiz Jüpiter'in himayesindeki Romulus ve onun savaşçıları yer

¹⁶¹ Alessandro Cavagna, “Germen Halkları” *Ortaçağ - Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, 2. Baskı, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 73.

¹⁶² Margaret Clunies Ross, “Eski Kuzey Mitolojisinde Yaratılış”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 293.

¹⁶³ Paul Rhys Mountfort, *Kadim Viking İrfanı*, Araksı Büyüктаşçıyan (çev.), Ayna Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 99.

¹⁶⁴ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 218.

¹⁶⁵ Mountfort, a.g.e., s. 99.

alırken, diğer tarafta Tatiüs'un liderliğindeki Sabinler bulunmaktadır. Romulus ve adamları çok güçlü savaşçılar olsa da Aesir gibi kadınsız ve yoksullardı. Buna karşılık Sabinler, savaşçı olmamakla birlikte kadınlara ve zenginliğe sahiptiler. Ancak Aesir ve Vanir arasında olduğu gibi taraflardan hiçbiri üstünlük kuramayıp en nihayetinde anlaşma yoluna gitmek zorunda kalmıştı. Yine Vanir ve Aesir arasındaki mutabakatta olduğu gibi burada da taraflar birbirlerini tamamladıkları için bu durum, her iki grubun çıkarına olmuştur.¹⁶⁶

Aşağıda değineceğimiz Aesir ve Vanir Tanrılarının dışında, kökenleri hakkında Eddalarda pek malumat bulunmayan bazı Tanrılardan da söz edilmektedir. Kanaatimizce bu isimler, farklı kültürlerden farklı zamanlarda devşirilmiş karakterler veya aynı kültür içinde yer alıp bazı özellikleri ön plana çıkmış olan mühim kişilerdir. Bakireler Tanrıçası Gefion, yemin ve verilen sözlerin Tanrıçası Var, doğurganlık Tanrısı Ing bunlardan bazılarıdır.¹⁶⁷ Bunlar içinde Ing'in runik şiirlerde yer alması hasebiyle çok daha eski olduğunu düşünmekteyiz. Anladığımız kadarıyla o, İskandinav yarımadasının ilk halk kahramanlarından.¹⁶⁸

1.1.2.1. Aesir

Aesir, baş Tanrı Odin ve onun çocuklarının hâkim unsur olarak yer aldığı Tanrılar topluluğunu ifade etmektedir. Snorri'ye göre Aesir ifadesinin tekili "Ass" sözcüğüdür ve köken olarak Asya kelimesinden türemiştir. Ancak daha kabul gören iddiaya göre ise bu sözcük "Tanrı" anlamına gelen Germence bir kelimedenden gelmektedir. Bunun eski İngilizce'deki karşılığının "os" olduğu düşünülmektedir. Nitekim bu kelime "Oswald, Osbert" gibi Germence'ye ait eril kişi adlarının başında günümüze kadar varlığını muhafaza etmiştir. Söz konusu kelimenin Gotik çoğul hali olan "asnis", Latince bir metinde "yarı Tanrılar" anlamına gelen "semideos" şeklinde tercüme edilmiştir.¹⁶⁹

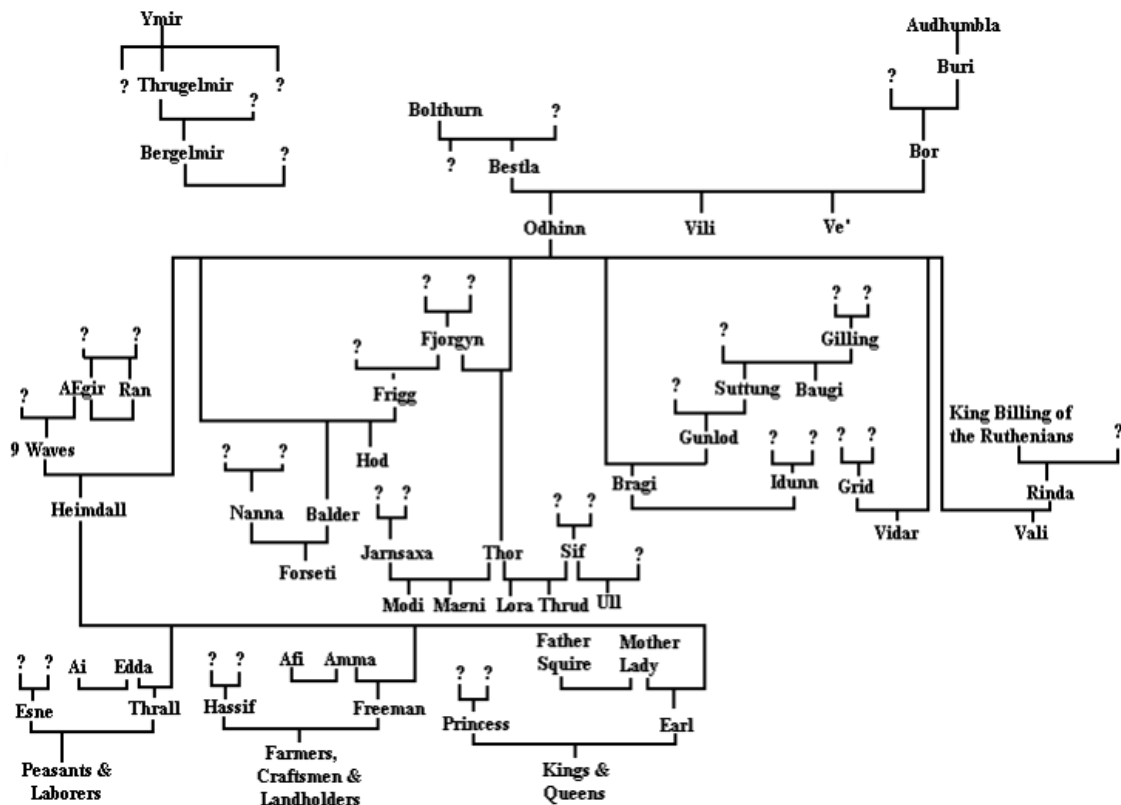
¹⁶⁶ Georges Dumezil, *Mit ve Destan I*, Ali Berktaş (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 302-303.

¹⁶⁷ Page, a.g.e., s. 110.

¹⁶⁸ Mountfort, a.g.e., s. 198.

¹⁶⁹ Page, a.g.e., s. 47.

Türk mitolojisinde Tanrıların yaşadığı ve “gökyüzü” anlamına gelen “Asar” veya “Azar” denen yer ile arasındaki ses benzerliği dikkatimizi çekmektedir. Bu sözcük Moğolca’da çadır manasına gelmektedir. Onların, gökyüzünü büyük bir çadır olarak kabul etmelerinden yola çıkılarak bu sözcüğün gök Tanrıların bulunduğu yere bir atıf olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu ifade Tibetçede de gök ile ilgili Tanrıları tanımlamada kullanılmaktadır.¹⁷⁰

Tablo - 2: İskandinav mitolojisinde Aesir Tanrıları¹⁷¹

Kayıtlardan anladığımız kadarıyla Aesir Tanrılarından on iki tanesi diğerlerine nazaran daha etkindi. Bunlardan Odin, Frigg, Baldr, Thor, Tyr, Bragi, Idun ve Heimdall adlı Tanrı ve Tanrıçalar bizzat Aesir soyludur. Niord ve onun ikiz çocukları Frey ile Freya ise yine Aesir Tanrıları arasında yaşamakla birlikte kökenleri Vanir’e dayanmaktadır. Loki’nin soyu ise ağırlıklı görüşe göre devlere dayanmakta, ancak o da bir önceki üç Tanrı gibi Aesir içinde yaşamaktadır.

Bunlara ilaveten Eddalarda başka Aesir Tanrılarının da ismi geçmektedir. Odin’in diğer karısı Jord (Earth, Fjörgyn), Odin’in oğlu Hod ve Vidar, Odin’in kardeşi

¹⁷⁰ Bahattin Uslu, *Türk Mitolojisi*, Kemer Yayınları, İstanbul, 2016, s. 191.

¹⁷¹ <http://www.reurnthai.com/index.php?topic=1057.0> E.T. 23.08.2017

ve sessizlik Tanrısı Honir, Thor'un eşi Sif, Thor ve Sif'in oğlu ve de okçuluğuyla ünlü kış Tanrısı Ull, Thor'un diğer eşi Jarnsaxa, Thor ve Jarnsaxa'nın oğlu Modi ve Magni, Baldr'un eşi Nanna, Baldr ve Nanna'nın oğlu Forseti, Freya'nın eşi Od, Loki'nin eşi Sigyn, bunlardan bazılarıdır.¹⁷²

1.1.2.1.1. Odin

“Odin” bazı kayıtlarda “Woden” şeklinde yer almaktadır. Woden ifadesi “öfke, çılgınlık” anlamına gelen “Wod” kelimesinden türemiştir.¹⁷³ O, Aesir Tanrılarının başkanı ve babası olup Valhall'daki¹⁷⁴ sarayında yaşamaktadır. Bilinen iki tane eşi vardır. Bunlar Tanrıça Frigg ile Nott adlı bir devin kızı olan Jord'dur. İskandinav yarımadasında en fazla Danimarka ve Güney İsveç'te ona tapıldığı düşünülmektedir. Hatta Danimarkalıların kraliyet ailesi olan Skjoldung'un Odin'e dayandığı iddia edilmektedir. Bu kelimenin Odin'in oğlu veya onun soyundan geldiğini ifade ettiği düşünülmektedir.¹⁷⁵

Snorri Sturluson, Odin'in soyunu Truva kralı Priamos'a dayandırarak Vikinglerin ve klasik dünyanın tarihini birleştirmiştir. Bu tutum bize Fransızların, kurucu hükümdarlarının Truva'dan kaçmış kişiler arasında olduğunu iddia ettikleri efsanelerini anımsatmaktadır.¹⁷⁶ Snorri başka bir yerde ise Odin'in, Germenleri Asaland (Asların ülkesi) veya Asaheim (Asların Dünyası) denen bir bölgeden Avrupa'ya getiren savaşçı bir şef olduğunu ifade etmektedir ki bizce de bu düşünce daha uygundur.¹⁷⁷

Odin gibi, en büyük Tanrı karakteri her mitolojide karşımıza çıkmaktadır. Tacitus, Germania adlı eserinde onun Roma Tanrısı Merkür ile aynı olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁸ O aynı zamanda Yunan Tanrısı Zeus ile da eşleştirilmektedir. Öte yandan İskandinavlar, Hz. İsa ile ilgili anlatılardan bazılarını ona atfetmişlerdir. Bunlardan en dikkat çeken, Odin'in Yggdrasil'e inmesi sonrasında orada ağaçta dokuz gün asılı kalmasıdır. Nitekim bu olay akla, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ve orada asılı kalmasını getirmektedir. Anlatının devamına baktığımızda ise Odin'in Yggdrasil'de asılı kalırken

¹⁷² Wolf, a.g.e., s. 155.

¹⁷³ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II*, Ali Berktaş (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 181.

¹⁷⁴ Savaşta ölenlerin toplandığı ayrıcalıklı bir yerdir. İleride ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

¹⁷⁵ Wolf, a.g.e., s. 156.

¹⁷⁶ Josef Fontana, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, Nurettin Elhüseyni (çev.), Afa Yayınları, İstanbul, 1995, s. 50.

¹⁷⁷ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 217.

¹⁷⁸ Cavagna, a.g.m., s. 73.

runik harfleri bulması, bir çeşit aydınlanma olarak değerlendirildiğinde bu kez Buda'nın Bodhi ağacının altında aydınlığa uyanışı hatırımıza gelecektir.¹⁷⁹ İran mitolojisinde bunun karşılığının Ahura-Mazdâ olduğunu düşünmekteyiz. Bu isim, İran'dan etkilenmiş olan Ermenilerde Aramazd, Gürcülerde ise Armaz şeklinde yer almaktadır.¹⁸⁰ Türk mitolojisine baktığımızda ise en büyük Tanrı olarak Ülgen karşımıza çıkmaktadır. Ancak ileride de ele alacağımız üzere Ülgen bazı hususlarda bize Thor'u da anımsatmaktadır.

1.1.2.1.1.1. Odin'in Karakteri

Odin'in en bilinen özellikleri arasında onun savaşçı karakteri şüphesiz başı çekmektedir. Ancak onunla özdeşleşmiş bir diğer nitelik "seidr" denilen büyü becerisidir. Bu gücü kullanarak insanların yazgılarını ve istikbalde meydana gelecek olayları bildiği iddia edilmektedir.¹⁸¹ Sahip olduğu büyü becerilerinin birçoğunun, İskandinavya'nın kuzeyindeki Lapon şamanlarda bulunmasından dolayı bazı modern akademisyenler onu bir şaman olarak tanımlamaktadır.¹⁸²

Odin'in savaşçı ve büyücü niteliklerinin yanı sıra onun aristokrat ve şair yönünün de bilinmesi gerekmektedir. Hatta bundan dolayı o; aristokratların, kralların, şeflerin ve şairlerin Tanrısı olarak da anılmaktadır. Onunla ilgili bize en fazla bilgi nakleden Snorri'nin kendisinin de bir aristokrat ve şair olması hasebiyle, Odin'in bu husustaki özelliğini abartmış olma ihtimali bulunmaktadır.¹⁸³

1.1.2.1.1.2. Odin'in İsimleri

İskandinav edebiyatında sıkça karşımıza çıkan "heiti" ve "kenning" denilen mecazi ifadeler, panteondaki Tanrılar arasında en fazla Odin için kullanılmaktadır. Bu durum, onun doğasındaki çeşitliliği izah etmektedir. Snorri, Nesir Edda'nın Gylfaginning adlı bölümünde Üçüncü'nün ağzından konuşmak suretiyle, onu "Alfadr" (her şeyin babası), "Valfadr" (katledilmişlerin babası), "Hangagud" (asılmışların

¹⁷⁹ Mountfort, a.g.e., s. 23.

¹⁸⁰ Georges Dumezil, *Kafkas Halkları Mitolojisi*, Musa Yaşar Sağlam (çev.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, s. 46.

¹⁸¹ Page, a.g.e., s. 50.

¹⁸² Jens Peter Schjodt, "Eski Kuzey Tanrıları", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 276.

¹⁸³ Wolf, a.g.e., s. 156.

Tanrısı), “Haptagud” (esirlerin Tanrısı) şeklinde tanımlar.¹⁸⁴ Grimmismal şiirinde ise başka isimler de kullanılmaktadır: “Hnikarr” (Kıskırtıcı), “Bileygr” (zayıf gözlü), “Bâleygr” (ateş gözlü), “Bolverkr” (şirret), “Sidhottr” (uzun kukuletalı), “Sigfodr” (zaferin babası), “Blindi” (kör gözlü), “Gondlir” (büyülü asası olan), “Kialarr” (oyunbaz), “Vidurr” (yok edici), “Yggr” (dehşet verici), “Vafudr” (rüzgâr), “Veratyr” (erkeklerin Tanrısı) şeklinde anmaktadır. Bazı isimlerin anlamını kesin bir şekilde yorumlamak pek mümkün değildir. Örneğin “Grimr”, “maskeli” ya da “kukuletalı” anlamlarına gelmektedir. “Heiran” sözcüğünün ise “ordu” manasına gelen “herr” kelimesiyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. “Hialmberi”, “miğfer” anlamına gelen “hialmr” ile ilişkilidir. “Har”, “yüce” anlamına gelmekle birlikte “kör” manasına da geldiği iddia edilmektedir. “Svipall” sözcüğünün “uçarı” ve “yanardöner” anlamlarına gelen “svipul” kelimesinden türediği ileri sürülmektedir.¹⁸⁵

Bu isimlerin, onun bazı yaşanmışlıklarına ve özelliklerine atıf olduğu muhakkaktır. Örneğin onun kılık değiştirip yolculuklara çıkması “Grimr” ve “Sidhottr” adlarını açıklamaktadır. “Bileygr” ve “Blindi” bilgelik uğruna gözlerinden birisini rehin bırakması ile ilintilidir. Burada dikkatimizi çeken, “yanardöner” anlamına gelen “Svipull” ismidir. Nitekim Odin’in bu ismi hak etmesiyle ilgili olarak mitolojik öykülerde çokça malzeme bulunmaktadır. Bunlardan birisi onun büyük savaşçılara savaş sırasında bir süre destek verip, sonrasında sırf Valhall’da kendisine yarenlik edebilsinler diye onların öldürülmelerine müsaade etmesidir.¹⁸⁶

1.1.2.1.1.3. Odin’e Ait Varlıklar

Hayvandan özel eşyaya kadar çeşitli varlıklar birçok Tanrıyla özdeşleşmiş bulunmaktadır. Bunlardan bazıları bölgelere göre ön plana çıkmaktadır. Odin’in en önemli varlığı Sleipnir adındaki sekiz bacaklı atıdır. Bunun öyküsü Snorri’nin Nesir Edda’sında şu şekilde anlatılmaktadır:

“Tanrılar, yaşadıkları toprakların etrafına (devlerden korunmak için) bir duvar ördürmek isterler. Bunun için bir duvarcı ustasıyla görüşürler ve usta üç mevsim içinde işi bitireceğine söz verir. Ancak bu usta gerçekte devlerin bir akrabasıdır ve bu durumu Tanrılar bilmemektedir. Usta, emeğinin karşılığı olarak Tanrılardan güneşi, ayı ve Tanrıça Freya’yı ister. Ancak usta duvarı örerken, atı Svadilfari dışında hiç kimse ona

¹⁸⁴ Page, a.g.e., s. 62.

¹⁸⁵ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 34.

¹⁸⁶ Page, a.g.e., s. 64.

yardım etmeyecektir. Ayrıca işini üç mevsimde bitiremediği takdirde talep ettiklerinin hiç birisini alamayacaktır. Loki, duvar örme işinin bu sürede bitmesini mümkün görmediğinden bu teklifin kabul edilmesi için Tanrıları ikna eder. Fakat zaman yaklaştıkça duvarcı ustasının, güçlü atının da yardımıyla, işi zamanında bitirmek üzere olduğu anlaşılır. Bu anlaşmanın yapılmasını Loki sağladığı için yaşanacak olumsuzluklardan da o sorumlu tutulacaktır. Bunun üzerine Loki ustanın işi zamanında bitirememesi için bir plan yapar. Bunun için bir kısra kılığında girerek, ustanın en önemli yardımcısı olan aygırı baştan çıkarır ve onunla ilişkiye girerek işi zamanında tamamlamasını engeller. Bu ilişki neticesinde de sekiz bacaklı korkunç bir tay doğar. İşte bu tay büyüdüğünde, Odin'in gözde bineği Sleipnir olacaktır.”¹⁸⁷

Mitolojik anlatılarda sıkça metafor kullanılmaktadır. Kanaatimizce burada atın sekiz bacaklı oluşu, onun hızına işaret etmektedir. Nitekim Orta Çağ'da Yenisey Kırgızları hızlı koşan iyi atlara “sekiz ayaklı” derlerdi.¹⁸⁸

Bunlardan başka Odin'in, Geri ve Freki adlı iki kurdu ile Hugin (düşünce) ve Munin (hafıza) adında da iki tane de kargası bulunmaktadır. Bu kargalar her gün dünya üzerinde uçarak Odin'e haberler getirmekteydi. Bütün Odin çizimlerinde dikkatimizi çeken iki tane daha unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Gungnir adlı mızrağı, diğeri ise Draupnir adındaki kol halkasıdır. Bu iki nesneyi cüceler yapmıştı.¹⁸⁹

1.1.2.1.2. Frigg

Odin'in karısı ve ana Tanrıçadır. Fensalir denilen bir sarayda oturur. Babası Fjorgyn hakkında pek bir malumat bulunmamaktadır. Anaç karakteri ve evin en büyük hanımı niteliğinin bir göstergesi olarak evinin anahtarlarını belindeki kuşakta taşımaktadır. Aşk, evlilik ve annelikle ilişkilendirilen Frigg'e “Toprak Ana” da denmektedir. Evlenecek olan çiftler özellikle ona dua ederlerdi. Bereket Tanrısı olmasını gösteren bu niteliklerinin yanı sıra o iyi bir kâhindir. Doğmuş ve doğacak her insanın yazgısını bildiğine inanılırdı. Bazı kaynaklarda Frigg ile Freya arasındaki birçok ortak noktadan dolayı bu iki Tanrıçanın aynı kişi olduğundan söz edilmektedir.¹⁹⁰

Bu tip ana Tanrıça figürüne diğer mitolojilerde de rastlamaktayız. Bunlardan ilk dikkatimiz çeken, Antik dönem Anadolu Frigya kültürlerindeki ana Tanrıça Kibele'dir (Cybele, Sibel). Hatta Yunan ve Roma mitolojilerine “ana Tanrıça” figürünün

¹⁸⁷ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 54-55.

¹⁸⁸ Divitçioğlu, a.g.e., s. 238.

¹⁸⁹ Wolf, a.g.e., s. 150.

¹⁹⁰ Kathleen N. Daly, *Norse Mythology A to Z*, Chelsea House Publishers, New York, 2010, s. 33.

Frigya'dan geçtiği yüksek bir ihtimaldir.¹⁹¹ Bir diğer ana Tanrıça tiplemesi, Yunan mitolojisindeki baş Tanrı Zeus'un karısı Hera'dır. Onun, Frigg gibi hava durumu ve bulutlara hâkim olma, evlilik, doğacak çocukların Tanrıçası, en büyük Tanrının eşi olması özellikleri dikkat çekmektedir.¹⁹²

1.1.2.1.3. Thor

Thor, Odin'in oğlu olmakla birlikte, annesinin Frigg mi yoksa Jord mu olduğu konusunda eddalarda iki farklı bilgi yer almaktadır. Ancak anladığımız kadarıyla Jord'un oğlu olması daha baskın gelmektedir. Dünyayı devlere karşı koruyan savaşçı bir kişiliğiyle tanınan Thor, Thrudheim denilen bir yerde Bilskirnir adlı bir sarayda yaşamaktaydı.¹⁹³ İsmi “gök gürültüsü” veya “fırtına yaratan” anlamına gelmektedir.¹⁹⁴ Jarnsaxa (demir kaya) ve Sif adında iki karısı vardı. Jarnsaxa'dan Modi ve Magni adlı iki oğlu; Sif'ten ise Ull adlı bir oğlu ile Lora ve Thrud adlı iki kızı olmuştur.¹⁹⁵

Odin de bir savaşçı olmasına rağmen, fiziki güçten ziyade aklını kullanarak sorunlarla mücadele ederken, Thor onun tersine, fiziksel şekilde savaşarak kaosa karşı kozmosu korumayı hedeflemektedir. Aynı şekilde Odin ne kadar düzenbaz, kötü niyetli ve karmaşık bir şahsiyetsen, Thor da bir o kadar samimi ve saf bir karakterdir.¹⁹⁶ Thor'un savaşçı kimliğine rağmen onun bereket Tanrısı olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır.¹⁹⁷

Thor'a benzer Tanrılara hemen hemen her mitolojide rastlamaktayız. Tacitus, Thor'u Roma Tanrısı Jüpiter'e benzetmektedir.¹⁹⁸ Modern araştırmacılar ise, devlerle mücadele etmesinden dolayı onu Yunan mitolojisindeki canavar avcısı Herakles ile eşleştirmişlerdir.¹⁹⁹ Thor'un şimşek çaktırmasından yola çıkarak onun Türk mitolojisinde Ülgen'e karşılık geldiğini düşünmekteyiz. Nitekim dualarda Ülgen'e “fırtına koparan (künürtçü), “şimşek çaktıran” (yalgınçü) ve “yakıcı” (küygeççi) şeklinde seslenilirdi. O ayrıca Thor gibi gök cisimlerini hareketlendirip yönetmek, gök gürültüsü

¹⁹¹ Lynn E. Roller, *Ana Tanrıça'nın İzinde*, Betül Avunç (çev.), Homer Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 79.

¹⁹² *An Encyclopedia of Norse Mythology*, James Hampton Belton (ed.), Gutenberg Ebook, 2012, s. 105.

¹⁹³ Wolf, a.g.e., s. 150.

¹⁹⁴ Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II*, s. 184.

¹⁹⁵ Daly, a.g.e., s. 100.

¹⁹⁶ Page, a.g.e., s. 72.

¹⁹⁷ Schjodt, a.g.m., s. 277.

¹⁹⁸ Cavagna, a.g.m., s. 73.

¹⁹⁹ Joseph Campbell, *Batı Mitolojisi III*, 2. Baskı, Kudret Emiroğlu (çev.), İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s. 399.

yaratmak, yağmur yağdırmak gibi işler yapmaktaydı.²⁰⁰ Bize Thor'u çağrıştıran bir diğer Tanrı ise Abhaz mitolojisinde yer alan Afi'dir. Bu Tanrı da Thor'a benzer şekilde gök gürlemesi, çakması ve yağmur yağması gibi genel anlamda atmosfer olaylarından sorumludur.²⁰¹

1.1.2.1.3.1. Thor'un İskandinav Toplumunda Yeri

Viking Çağı'nın çoğunda Batı Norveç ve İzlanda başta olmak üzere bütün İskandinavya'da en meşhur Tanrı Thor idi. Nitekim söz konusu bölgedeki yer adlarında Thor isminin sıkça kullanılmasından da bunu anlayabilmekteyiz.²⁰² Sonraki dönemlerde bu durum birazcık değişmiş olup, Danimarka ve İsveç'te onun yerini kısmen babası Odin almıştır.²⁰³

Onun ismi Viking Çağı'nda, yer adlarının yanı sıra şahıs isimlerinde de sıkça karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki yalın veya bileşik şekilde hem eril (Thorstein, Thorfinn...) hem de dişil (Thorgerdr, Thorgun...) olarak kullanılabilen yegâne Tanrı ismi Thor idi.²⁰⁴ Landnamabok adlı eserde geçen sekiz yüz erkek isminden otuzu, üç yüz kadın isminden ise yirmi biri Thor ve onunla ilintili bir isimdir. Arkeolojik bulgulardan anlaşılmaktadır ki ona duyulan bu ilginin neticesinde onun Miollnir (ezici) adlı çekici, hem erkekler hem de kadınlar tarafından süs eşyası olarak kullanılmaktadır. Gelinler düğünlerde Miollnir'in işareti ile kutsanırken, cenaze törenlerinde bu işaret mezarlarda kullanılmıştır.²⁰⁵

1.1.2.1.3.2. Thor'un Eşyaları

Snorri, Thor'un üç değerli eşyası olduğunu nakletmektedir. Bunlardan birincisi, yukarıda da bahsettiğimiz, canavarların ve devlerinin nerede olurlarsa olsunlar havaya kaldırıldığını hissettikleri Miollnir adlı kudretli çekiçtir.²⁰⁶ Brokk ve Eitri adında iki

²⁰⁰ A.,V. Anohin, *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*, Zekeriya Karadavut ve Jannet Meyermanova (çev.), Kömen Yayınevi, Konya, 2006, s. 11.

²⁰¹ Dumezil, *Kafkas Halkları Mitolojisi*, s. 42.

²⁰² Wolf, a.g.e., s. 156.

²⁰³ Williams, a.g.e., s. 370.

²⁰⁴ Page, a.g.e., s. 82.

²⁰⁵ Williams, a.g.e., s. 370.

²⁰⁶ Page, a.g.e., s. 73. Bir demirci aleti olan çekicinin demiri şekillendirici bir işleve sahip olması hasebiyle gücü ifade ettiğini düşünmekteyiz. Ayrıca demir ile olan ilişkisinden dolayı özel bir saygı da kazanmış olabilir. Çünkü insanlık için, tarımdan savaşa kadar birçok alanda önemli olan demiri şekillendirerek insanlığın hizmetine sunmaktadır. Bunun başka kültürlerde de karşılığı vardır. Örneğin Angola'da (Güneybatı Afrika'da), tarım için gerekli aletlerin çekikle yapılması hasebiyle ona tapılırdı. Mircea Eliade, *Demirciler ve Simyacılar*, Mehmet Emin Özcan (çev.), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 30.

cüce tarafından yapılan bu çekiç, çok güçlü olmakla birlikte onun başka bir özelliği daha bulunmaktaydı. Bu özellik, Thor'un onu savurduktan sonra onun, hedefini vurup tekrar geri dönmesiydi.²⁰⁷ İkinci eşyası Meginjard adındaki güç kemeri, üçüncüsü ise, demirden eldivenleridir. Snorri'ye göre bunların içinde en değerlisi eldivenlerdi. Çünkü bu eldivenler olmaksızın çekicini savuramazdı.²⁰⁸ Kayıtlarda Thor'un at kullandığıyla alakalı bir malumat bulunmamaktadır. Bunun yerine Tanngniost ve Tangrisnir adlı iki tekenin çektiği bir arabası vardı. Bu arabayı sürdüğünde arabanın tekerlekleri yıldırım sesleri çıkarmaktaydı.²⁰⁹

1.1.2.1.4. Baldr

Baldr, saf duyguyu, iyiliği, cömertliği, masumiyeti ve dindarlığı simgelemektedir.²¹⁰ Yakışıklılığıyla nam salmış olup Tanrıça Nanna ile evlidir.²¹¹ Oğlu Forseti'nin, bütün ihtilafların çözüme kavuşturulduğu büyük mahkeme salonu Glitnir'i yönetmesinden hareketle, Baldr'un bir tür yasa Tanrısı olduğu söylenmektedir. Öte yandan bir çeşit savaş Tanrısı olarak da kabul görmektedir. Çünkü ismi savaşta ölen savaşçılar için okunan dualarda yer alan kenninglerde geçmektedir.²¹² O aynı zamanda talihsizliğiyle ünlüdür. Çünkü Loki, kör Tanrı Hod'u oyuna getirip ona Baldr'u öldürmüştür. Fakat Ragnarok'tan hemen sonra Baldr tekrar geri dönmüş ve dünyada düzenin yeniden tesis edilmesi için çalışmaya başlamıştır.²¹³

Baldr'un ölümü ve dirilişi diğer inançlar ile karşılaştırıldığında iki şekilde yorumlanmaktadır. Bunlardan birinci teze göre Baldr, çeşitli mitolojilerde, öldürülüp ruhlar diyarına giden ve sonra yaşama geri dönen birçok bereket Tanrısından biridir. Yine aynı tasavvura göre bu, baharda doğuş, yazın olgunlaşma, sonbahar ve kışta ölüm, son olarak baharda yeniden doğuş döngüsünün bir anlatısıdır.²¹⁴

İkinci bir teze göre ise bu olay Hristiyanlıktaki Mesih inancının İskandinav mitolojisine uyarlanmış halidir. Bu inanç ilk olarak "kurtarıcı yüce kral beklentisi" şeklinde Yahudilikte ortaya çıkmıştır. Sonrasında Hristiyanlar bu inancı, Yahudilikten

²⁰⁷ Daly, a.g.e., s. 70.

²⁰⁸ Page, a.g.e., s. 73.

²⁰⁹ Daly, a.g.e., s. 100.

²¹⁰ Andrew Peter Fors, *The Ethical World-Coneption of the Norse People*, The University of Chicago Press, Chicago, 1904, s. 22.

²¹¹ Page, a.g.e., s. 12.

²¹² a.g.e., s. 83.

²¹³ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 71-77.

²¹⁴ Rosenberg, a.g.e., s. 343.

farklı olarak bir kral yerine “Tanrı’nın oğlu” olan bir peygamberin, kıyametten önce tekrar yeryüzüne ineceği şeklinde revize etmişlerdir. Hatta tartışmalı bir şekilde de olsa bazı Müslümanlar tarafından da bu görüş benimsenmiştir.²¹⁵ Hristiyanlıkta Hz. İsa’nın “Tanrı’nın oğlu” olarak kabul edilmesi, sözü edilen olgunun İskandinavlar tarafından da benimsenmesini sağlamıştır.

1.1.2.1.5. Heimdall

“Beyaz Tanrı” veya “ışığın Tanrısı” olarak bilinen Heimdall gizemli bir karakterdir. Bazı kaynaklarda babası Odin olarak bildirilse de bu net değildir. Ancak anlatılarda onun dokuz tane annesinin olduğu yer almaktadır. Bu anneler, Aegir ve Ran adlı iki devin kızlarıdır. Heimdall Dünyanın ve Tanrıların sonunu getirecek nihai savaşın habercisidir. Loki'nin ezeli hasmı olması ile de bilinmektedir.²¹⁶

Heimdall’ın en mühim görevi Asgard ile Midgard arasında bulunan Bifrost²¹⁷ adlı gökkuşağı köprüsünün bekçiliğini yapmaktır. O, bu köprünün yanında Heminbjord denilen bir yerde ikamet etmektedir. Buradan her şeyi görmekte ve işitmektedir. Yani o, Asgard’ı devlere karşı korumak için Tanrıların gözcülüğünü yapmaktadır. Devlerin beklenen saldırısı başladığında, Gjallar adındaki borusuyla bunu diğer Tanrılara haber verecektir.²¹⁸

Bu anlatıda dikkatimizi çeken bir diğer konu Bifrost adlı köprünün bazı din ve mitolojilerde de benzer şekilde karşımıza çıkmasıdır. Örneğin Yunan mitolojisinde geçen “Cephius köprüsü”, bir gökkuşağıdır. Batı’daki tasavvura göre, bu bir “sırat köprüsü”dür.²¹⁹ Oysa Bifrost Tanrılar âlemi ile insanların da içinde bulunduğu Midgard’ı birbirine bağlamaktadır. Bu noktada Doğu mitolojilerindeki köprüler ile Bifrost arasında daha fazla benzerlik bulunmaktadır. Örneğin Osetlerde karşımıza çıkan

²¹⁵ Jacques Waardenburg, “Mesih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 2004, s. 307.

²¹⁶ Page, a.g.e., s. 12.

²¹⁷ Bu sözcüğün anlamı tam olarak bilinmemektedir. Ancak Grimnismal ve Fafnismal adlı eddik şiirlere göre “aniden ortaya çıkan gökkuşağı” anlamına gelmektedir. Bk. Holman, a.g.e., s. 44.

²¹⁸ Wolf, a.g.e., s. 151; Dumezil’e göre Hint mitolojisinde ye alan Tanrı Dyu’nun cisimleşmiş hali olan Bhisma adlı kahraman ile Heimdall arasında çok fazla benzerlik bulunmaktadır. Biri Tanrılar, diğeri kahramanlar arasında faaliyet gösterirken, her ikisi de savaşarak ölmektedirler. Bhisma için yarı efsanevi büyük Kurukshehra savaşı ne ise Heimdall için Ragnarok odur. Bhisma geleceğin savaşçıların eğitmeni olarak bu savaşa hazırlık yaparken, Heimdall Tanrıların gözcüsü olarak gelecek için hazırlık yapmıştır. Bk. Dumezil, *Mit ve Destan*, s. 236.

²¹⁹ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I-II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1995, s. 229.

“Aminon” adlı köprü de bu dünya ile öte dünyayı birbirine bağlamaktadır.²²⁰ Benzer bir yaklaşım Türk mitolojisinde de yer almaktadır. Nitekim Anadolu’da ve eski Osmanlı kitaplarında, gökkuşağı için söylenen “Ak yol” deyimini manevî bir derinliği ifade etmektedir. Benzer tarzda kuzeydeki Kazan Türklerinde gökkuşağına, “Salavat köprüsü” denmekteydi. Putperest veya Hıristiyan Çuvaş Türkleri ise, bu İslam deyimini, “Azamet keberri” veya “Saramat keberri” şeklinde ifade etmişlerdi.²²¹ Bu benzerlikler, Avrupa’da Türklere en çok benzeyen halkın Normanlar olduğunu göstermektedir.

1.1.2.1.6. Tyr

Eski İngilizce’de Tiw veya Tir olarak bilinen Tyr, Odin’in oğullarındandır. Bir savaş Tanrısı olmasının yanı sıra gök ve fırtına Tanrısı olarak da bilinmektedir. Bu sebeple savaşı hatırlatan korkunç gök gürültüsü ve şimşek ile ilişkilendirilmiştir.²²² Muhtemelen bu belirtilerden dolayı Tacitus, onu Roma Tanrılarında Mars ile eşdeğer tutmuştur.²²³ Tyr’in en bilinen hasleti cesaretidir. Öyle ki Fenrir adlı kurdun zincire vurulmasına yardım ederken cesaretinden dolayı sağ elini kaybetmiştir.²²⁴ Tyr’in az vurgu yapılan bir özelliği ise onun bilge bir yanının bulunmasıdır.²²⁵

Onun Viking Çağı öncesinde uzun dönem İskandinav panteonunun baş Tanrısı olduğu düşünülmektedir. Tyr’in bu pozisyonu, Odin ve Thor’un yükselişi ile sallanmıştı. Sonuç olarak Odin, savaş, bilgelik ve ölümlerin Tanrısı olarak Tyr’in yerine geçip göklerin şefi olurken; Thor, Tanrılarının koruyucusu görevini üstlenmiş oldu.²²⁶

1.1.2.1.7. Idunn

Bir sonraki başlıkta ele alacağımız Bragi’nin karısıdır. İçinde gençlik elma’sının olduğu kutunun koruyucusu olarak kabul edilir. Bu sihirli elmalar, İskandinav mitinde Tanrılara ölümsüzlüğü sağlamaktaydı. Tanrı ve Tanrıçalar bu meyveden yedikleri sürece sonsuza dek genç kalırlar.²²⁷ Nitekim Thiodolf isimli skaldın yazdığı Haustlong adlı eski bir şiirde anlatıldığına göre Loki’nin hatalarından dolayı elmalar bir süreliğine Thjazi isimli bir devin eline geçmişti. Bunun üzerine Aesir Tanrıları güçlerini

²²⁰ Dumezil, *Kafkas Halkları Mitolojisi*, s. 45.

²²¹ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 228.

²²² Mountfort, a.g.e., s. 171.

²²³ Cavagna, a.g.m., s. 73.

²²⁴ Bu olay “Devler” başlığı altında kısaca anlatılacaktır.

²²⁵ Page, a.g.e., s. 12.

²²⁶ Mountfort, a.g.e., s. 172.

²²⁷ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 39.

kaybetmeye başlamışlardı. Neyse ki durumu anlayıp, hemen Loki'ye yaptığı hatayı düzelttirdiler. Eğer bunu yapmasalardı Aesir yok olacaktı.²²⁸

Elma, birçok kültürde metaforik anlamlar içermektedir. Avrupa'da aşk, bereket, gençlik ve ölümsüzlük simgesidir. Dairesel biçimi sonsuzluğa işaret eder. Keltlerde ölüm sonrası yaşam ve bereketin sembolüydü. Çin'de ise barışı simgelemektedir. İncil'e göre Hz. Havva'nın yediği yasak meyvedir. Bundan dolayı yoldan çıkma ve günahı ifade eder.²²⁹ Elma ile elma ağacının eski Türklerde ve Anadolu'da ayrı bir yeri vardır. Çocukları olmayan çiftlere, Hızır veya bir derviş elma verir ve yemelerini öğütlerdi.²³⁰

1.1.2.1.8. Bragi

Aesir Tanrıçalarından Idunn'un kocası olup, hitabet ve şiir sanatının Tanrısı olarak bilinir. Bu niteliğinden dolayı sonraki dönemlerde İskandinavlar, şairlerine bazen "bragamen" veya "bragawomen" demişlerdir.²³¹ Şiirle bu şekilde özdeşleşmiş olması hasebiyle onun, yine şairliğiyle bilinen Odin'in farklı bir kişiliği olduğunu ileri sürenler bulunmaktadır. Bragi'nin bir başka mahareti ise çok güzel arp çalmasıdır. Öyle ki onun arp çalması ile bütün ağaçların ve çiçeklerin büyülediği iddia edilmektedir. Hakkında daha fazla bilgi bulunamamasından dolayı Bragi'nin İskandinav mitolojisinde pek etkin bir role sahip olmadığı düşünülmektedir.²³²

1.1.2.1.9. Loki

Loki kötülüğü simgelemektedir. O aslında bir dev olmasına karşın Aesir Tanrıları arasında yer almaktadır. Bunun sebebini mitolojik eserlerden tam olarak anlayamayız ancak onun küçüklüğünde bir savaş sırasında Aesir'in eline geçmesi veya rehin olarak verilmiş olması ihtimaller arasında yer almaktadır. Mitoloji ile ilgili bazı iddialara göre ilk insanın yaratılışında rol almış olan Lodur (Ve) ile Loki aynı Tanrıdır.²³³

Loki, kendisine büyük bir sadakatle bağlı olan Sigyn ile evli olmasına rağmen, dışı dev Angrboda ile ilişki yaşamıştır. Bu ilişkiden Fenrir (kurt), Jormungand (yılan) ve

²²⁸ a.g.e., s. 90.

²²⁹ Kathryn Wilkinson, *Semboller ve İşaretler*, 2. Baskı, Seda Toksoy (çev.), Alfa Yayınları, İstanbul, 2011, s. 98.

²³⁰ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 474.

²³¹ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 39.

²³² Daly, a.g.e., s. 13; Wolf, a.g.e., s. 151.

²³³ Chantepie De La Saussaye, *The Religion of the Teutons*, Bert J., Vos (çev.), Ginn & Company, Boston, 1902, s. 261.

Hel adlı varlıklar dünyaya gelmiştir. Snorri, Loki'yi Aesir Tanrılarında kabul edip onun yakışıklı ve hoş görünümlü olduğu kadar müfteri, hilebaz ve bütün Tanrılar içinde en kurnazı olduğunu ifade etmektedir. O, Aesir'in başını sıklıkla belaya sokup, yine kurnazlığı sayesinde onları bu belalardan kurtarmaktadır.²³⁴ Onun bu hali her seferinde bir şekilde ikazlarla geçiştirilmiş ve durum idare edilmişti. Ancak yukarıda bahsettiğimiz Baldr'un öldürülmesi olayına karışması, Tanrılar arasında büyük bir infiale sebep olmuştu. Nitekim bu olaydan dolayı Tanrılar Loki'yi yakalayıp özel bir düzeneğin bulunduğu bir yere bağladılar. Bu düzenekte üstte bir yılan bulunmakta ve Loki de onun altında yer almaktadır. Yılanın ağzından ara sıra akmakta olan zehirler Loki'nin üstüne damlamakta ve ona çok şiddetli bir acı vermekteydi. Loki, orada Ragnarok'a kadar bağlı kalır. Ancak Ragnarok öncesinde yaşanan büyük depremler sırasında bu zincirlerden kurtulup, Tanrılara karşı savaşta devlerin yanında yer almıştı.²³⁵ Bu yüzden de Loki, nihayetinde dünyanın sonunu getiren olayları hızlandıran bir figür olarak değerlendirilebilir.

“İyi”nin karşısında Loki veya benzer “kötü” karakterlerin yer aldığı düşünce sistemine “düalizm” denmektedir. Aslında köken olarak semavi dinlere dayanan düalizm, İran mitolojisinin en başta gelen özelliğidir. Gökte iyilik Tanrısı Hürmüz oturmakta iken, yerde karanlıklar hükümdarı kötü Tanrı Ehrimen bulunmaktadır. Güç bakımından her ikisi de birbirine eşittir. İnsanları Hürmüz yaratmışken, kötü varlıkları Ehrimen yaratmıştır. Bu inanç sisteminden, Altay yaratılış efsanesi de etkilenmiştir. Buna göre başlangıçta kâinatta yalnızca iki varlık mevcuttu. Bunlar, Tanrı Ülgen ile Kişioğlu yani Erlik'tir.²³⁶ Diğer Orta Asya ve Sibiryaya efsanelerinde de benzer bir durum söz konusudur.²³⁷

1.1.2.2. Vanir

İskandinav mitolojisindeki bir diğer Tanrı ailesi Vanir'di. Bugün bu Tanrılardan sadece Niord ve karısı Nerthus ile bunların çocukları Frey ve Freya tanınmakta olup,

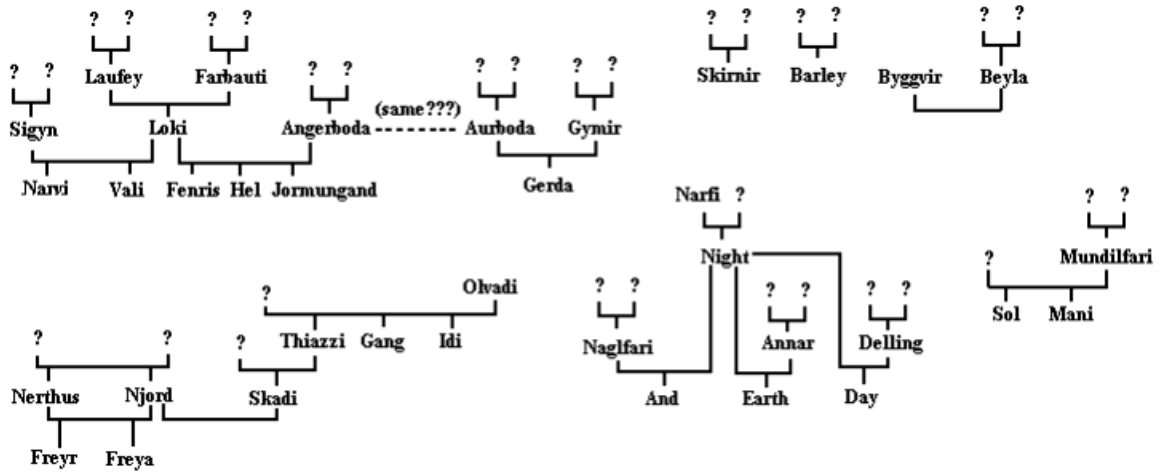
²³⁴ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 41-42.

²³⁵ a.g.e., s. 76-78.

²³⁶ Erlik'in insana karşı düşmanlığı daha insan dünyaya gelmeden önce başlamaktadır. O, bir doğum olacağı zaman emrindeki Körmös denen varlıklardan birisi aracılığıyla o doğuma engel olmaya çalışır. Eğer bunu başaramazsa doğumu güçleştirir. Ki Şaman inancına sahip Türklerde doğum sancısının sebebinin bu olduğuna inanılırdı. Doğumdan sonra ise Körmös o insanın hayatının sonuna kadar peşini bırakmaz ve yine kötülüğe sürüklemeye çalışırdı. Bk. Wilhelm Radloff, *Türklük ve Şamanlık*, A, Temir, T, Andaç ve N, Uğurlu (çev.), Örgün Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 28.

²³⁷ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 421.

bunun dışında bu aile hakkında çok az mit bulunmaktadır. Yaşadıkları yere Vanaheim

denmektedir.²³⁸

Tablo - 3: İskandinav mitolojisinde Vanir Tanrıları²³⁹

Vanir Tanrıları, İskandinav toplumunda tarım ve ticaret alanındaki zenginliği sağlayıp, bunları yöneten klasik bereket Tanrıları olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden, Vanir Tanrılarının genellikle adak Tanrıları olarak anılıyor olmaları hiç şaşırtıcı değildir.²⁴⁰ Şiirlerde Vanir Tanrıları tekinsiz veya tuhaf olarak tanımlanmasına karşın, insanoğlu için genellikle faydalı kabul edilmektedir. Nitekim Dumezil onları “sağlık, gençlik, doğurganlık ve mutluluk” Tanrıları şeklinde değerlendirmektedir.²⁴¹

Birçok mitolojide bereket Tanrılarının cinsellikle özdeşleşmesi gibi, bir bereket Tanrısı olarak Vanir Tanrıları da bu nitelikleriyle bilinmektedir. Öyle ki bu hususta sınır tanımayıp, son derece sapkın ilişkiler bu aile içerisinde meşru görülmekteydi. Bu tip ilişkiler Roma, Yunan, Mısır, Mezopotamya ve Hint mitolojilerinde yer alan benzer nitelikteki Tanrı ailelerinde de görülmektedir.

1.1.2.2.1. Niord

Vanir Tanrıları içinde ilk zikredeceğimiz isim olan Niord, denizcilik, balıkçılık ve bolluk Tanrısıdır. Noatun denilen bir koy veya limanda yaşamaktaydı. Bu yerin aynı zamanda deniz yolcularının öldükten sonra gittikleri, okyanus tabanında bulunan bir

²³⁸ Rosenberg, a.g.e., s. 336.

²³⁹ <http://www.reurnthai.com/index.php?topic=1057.0> E.T. 23.08.2017

²⁴⁰ Page, a.g.e., s. 59.

²⁴¹ a.g.e., s. 50.

salon olduğu ileri sürülmektedir.²⁴² Niord, bu nitelikleriyle Yunan mitolojisindeki deniz Tanrısı Poseidon'a çok benzemektedir. Nitekim onun da sarayı denizin dibinde idi.²⁴³

Niord ve Frey, Aesir'e rehin olarak verildikten sonra Odin onları kurban törenlerini yönetmekle görevlendirmişti.²⁴⁴ Niord, önce dişi bir dev olan Skadi ile sonrasında da Nerthus ile evlenmişti.²⁴⁵

1.1.2.2.2. Nerthus

Niord'un ilk karısıdır. Nerthus, bir İskandinav Tanrısı olarak bilinmesinin yanı sıra bu Tanrıya Frizya'da bir adada da tapıldığı bilinmektedir. Deniz Tanrısı olması hasebiyle suçlular, onun adına denizde boğularak kurban edilirdi.²⁴⁶

Tacitus, Nerthus'tan Germania adlı eserinde söz etmektedir. O, kuzeyde Germen kabileleri tarafından tapınılan bir Tanrıçanın bulunduğunu ve "Toprak Ana" olarak tanımlanan bu Tanrıçanın adının Nerthus olduğunu nakletmiştir. Devamında sözü edilen Tanrıçanın, takipçilerine huzur ve bereket ihsan ettiğini, onun gittiği bölgelerde savaş yaşanmadığını belirtmiştir. Ayrıca ona ait bir öküz arabası olduğunu ve onunla ziyaret ettiği yerlerde şenlikler düzenlenip, festivaller yapıldığını da ifade etmiştir.²⁴⁷ Bütün bu açıklamalardan Nerthus'un klasik bir bereket Tanrısı olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.2.2.3. Frey (Freyr)

Niord'un oğludur. "Frey" sözcüğü, köken itibarıyla "lord" anlamına gelen ve eski İngilizce'de hem dünyevi hem de uhrevi kralları nitelemek için kullanılan "frea" sözcüğüyle ilintilidir.²⁴⁸ Cüceler tarafından yapılmış olan "Skidbladnir" isimli meşhur gemi onunla özdeşleşmiştir. Gemilerde yapılan Viking cenaze törenlerini bu gemiyle ilişkilendirenler bulunmaktadır.²⁴⁹

Frey, elverişli hava koşullarından da sorumludur. Dolayısıyla üretim, huzur ve refah Tanrısı olarak kabul edilir. Bunun içindir ki İskandinavlar, büyük Uppsala

²⁴² Mountfort, a.g.e., s. 194.

²⁴³ Mircea Eliade, *Dinler Tarihi-İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, Mustafa Ünal (çev.), Serhat Kitabevi, Konya, 2005, s. 248.

²⁴⁴ Page, a.g.e., s. 48.

²⁴⁵ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 37.

²⁴⁶ Mountfort, a.g.e., s. 194.

²⁴⁷ Cornelius Tacitus, *Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri, Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri*, Mine Hatapkabulu (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 81.

²⁴⁸ Page, a.g.e., s. 55.

²⁴⁹ Mountfort, a.g.e., s. 195.

Tapınağında bulunan ve Frey'i tasvir ettiğine inanılan bir erkek heykeline, kendilerine bereketli bir evlilik nasıp etsin diye adaklar adayıp yalvarırlardı.²⁵⁰

1.1.2.2.4. Freya

Njord'un kızıdır. İsmi “bayan” anlamına gelmektedir. Folkvanger denilen bir yerde Sessrumnir adlı salonda oturmaktadır.²⁵¹ Tacitus'a göre Venüs ile aynı karakterdir.²⁵² Kurban törenlerini yöneten bir rahibe veya Tanrıça olmasının yanı sıra, Vanir arasında yaygın olan Seidr büyüsünü en iyi bilen, hatta bunu ilk bulan kişi olduğu anlatılmaktadır. Öyle ki bu büyüyü yapmayı Aesir'e öğreten de odur.²⁵³ Onun, bazı yerlerde “Disir” denilen koruyucu ruhların şefi olarak tanıtılması bu durumu desteklemektedir.²⁵⁴ O aynı zamanda, ikiz kardeşi Frey gibi bereket ve doğurganlık Tanrıları arasında zikredilmektedir.

Bereket ve aşk Tanrıçası olmasının yanı sıra Freya'nın savaşçı bir yanından da söz edilmektedir. Söylenene göre o ve Odin, ölen savaşçıları ikiye ayırırlardı. Bunların bir kısmı Odin'in Valhall'ına giderken, diğer grup Freya'nın Sessrumnir adlı salonuna giderdi. Onun bu savaşçı tarafına dair bir diğer delil, Hildisvini (savaş domuzu) adındaki altın kıllı yaban domuzudur. Bu domuzun savaş simgesi olduğu tahmin edilmektedir.²⁵⁵

1.1.3. Devler

Devler,²⁵⁶ Tanrıların en önemli ve en eski düşmanlarıdır. Anlatılarda kötü ve çirkin varlıklar olarak nitelendirilmektedirler.²⁵⁷ “Demon” denilen varlıklar da kimi anlatılarda devler ile aynı görülürken bazı yerlerde “şeytan” olarak tanımlanmaktadır. Bunu ifade eden en güzel örnek “Loki”dir. O aslen bir dev olmasına karşın mitolojik anlatılarda âdeta bir “şeytan” olarak karşımıza çıkmaktadır.

²⁵⁰ Page, a.g.e., s. 50.

²⁵¹ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 38.

²⁵² Cavagna, a.g.m., s. 73.

²⁵³ Page, a.g.e., s. 48.

²⁵⁴ Wolf, a.g.e., s. 151.

²⁵⁵ Daly, a.g.e., s. 32.

²⁵⁶ Birçok mitolojik varlıklarda olduğu gibi “devler”, “demonlar” ve “trol”lere benzer karakterler diğer kültürlerde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Türkçe'deki “dev” sözcüğü, Hind-İran dillerinden gelmiştir. Yabancı tesirden uzak Altay-Türk masallarında, devlere “yelbegen” denir. Radlof'un tanıtmasına göre “yelbegen”, insan biçiminde, insan yiyen, çok büyük yaratıklardır. Bk. Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 561.

²⁵⁷ Daly, a.g.e., s. 108.

Devler tek tipte bir yaratık değillerdir. Yılan ve kurt gibi hayvan şeklinde olabildikleri gibi insan formuna da sahiptiler. Bunlar Tanrıların düşmanı olmakla birlikte Tanrılarla aralarında evlilikler gerçekleşmiştir. Aynı şekilde devlerin soyundan gelen Loki, Asgard'da Aesir Tanrılarıyla birlikte yaşamını sürdürmektedir.

Anlatılara göre devler, yeryüzünde Tanrılardan daha eskiydiler. Tanrılar yeryüzüne geldikten sonra devleri kovarak yerlerine el koydular. Ancak bunlardan birkaçı kaçmayarak تنها yerlere çekildiler ve Tanrılara karşı Ragnarok'a kadar mücadele etmeyi sürdürdüler.²⁵⁸ Aşağıda hususi olarak ele almayı uygun gördüğümüz bazı devler, mitolojik anlatılarda daha bir ön planda yer almaktadır. Nitekim bunlar Ragnarok, sırasında önemli görevler üstleneceklerdir.

1.1.3.1. Angrboda

Angrboda uğursuz bir karakterdir. Zaten ismi de “Keder Habercisi” anlamına gelir. Mitolojideki önemi Loki'nin gizlice ilişkiye girdiği dişi dev olmasıdır.²⁵⁹ Snorri, onun Loki'den olma gayrı meşru çocuklarının adlarını şöyle sıralar: Kurt Fenrir, Dünya Yılanı Jormungand ve ölümler diyarının yöneticisi Hel. Tanrılar bu üç yavrunun devler ülkesi Jotunheim'da büyümekte olduklarının farkına varırlar. Kehanete göre bu yaratıkların, gelecekte bir gün onların sonlarını hazırlayacaklarını öğrenince de bu sorunu çözmek için çare aramaya başlarlar. Böylece, Odin bu üç canavarı yakalamak için yollara düşer ve sonunda ilk olarak Jormungand'ı yakalayıp onu orta dünyayı çevreleyen okyanusun derinliklerine fırlatır. Yılan, Ragnarok'a kadar orada yaşamak zorunda kalır. Hel'i hastalıktan ve ihtiyarlıktan ölenleri yanına alması için yer altı dünyası Niflheim'a sürer. Zapt edilmesi en zor olan Fenrir olmuştur. En nihayetinde onu, güç denemesi şeklinde bir gösteriyle kandırarak iki kez “Laedingr” adında bir zincire vurdular. Fakat o her seferinde kurtlunca bu kez “Gleipnir” adında çok daha güçlü özel bir zincir hazırladılar ve onu da kırmasını istediler. Ancak Fenrir bu kez bir hile olduğunu sezince, kendisini sağlama almak için, bağlanmadan önce bir kişinin kolunun ağzında bulunmasını şart koşar. Buna kimse cesaret edemeyince Tyr ortaya atılır ve bunu üstlenir. Akabinde de diğer Tanrılar, o özel zincirle kurdu bağlarlar. Kurt bağlandıktan sonra öncekilerde yaptığı gibi zinciri kırmak için hamle yapıp kıramayınca

²⁵⁸ Williams, a.g.e., s. 403.

²⁵⁹ Page, a.g.e., s. 84.

ağındaki Tyr'in kolunu koparır. Böylece Tanrılar onu Tyr'in koluna bedel olarak bağlamayı başarırlar ve Ragnarok'a kadar da öyle kalır.²⁶⁰

1.1.3.2. Aegir ve Ran

Aegir (eagor, “deniz”)²⁶¹ denizlerin efendisi olarak kabul edilen bir devdir. O sınırsız denizi, yani okyanusu simgelemektedir.²⁶² İskandinavya'da erken dönemlerde ona bir deniz Tanrısı olarak tapılmış olma ihtimali yüksektir. O aynı zamanda rüzgâra da hükmederdi.²⁶³ Vikingler ona suçluları kurban olarak verirlerdi ki böylece dikkatini dağıtıp, onun gemilere zarar verme saplantısından korunmak isterlerdi.²⁶⁴ Karısı Ran (raena, “yağmalamak”), ağını denizin üzerine serer ve karşılaştığı her şeyi denizin altına çekerdi. Boğulan insanlar veya kaza geçirenler ona giderdi. Denize atılan da ona kurban edilirdi.²⁶⁵ Skaldskaparmal'da onun bugünkü Laessö Adası'nda yaşadığı, babasının adının Fornjot olduğu, rüzgâr ve ateş adında da iki kardeşi olduğu bildirilmektedir.²⁶⁶

1.1.3.3. Skadi

Thjazi adında bir devin kızıdır. Bir dev olmasına karşılık Niord ile evlenmiş ancak nerede yaşayacakları konusunda anlaşamayınca boşanmışlardı. Bu evlilikle ilgili Snorri'nin Nesir Edda'sında anlatılar bulunmaktadır. Buna göre Skadi, babasının yaşamış olduğu yerde, Thrymheim tepelerinde yaşamak istiyordu. Oysa Niord, deniz kıyısında kalmayı düşünüyordu. Sonunda, dokuz gün Thrymheim'da, dokuz gün de Niord'un deniz kıyısındaki konutunun bulunduğu Noatun'da yaşamak konusunda mutabakata vardılar. Niord, Thrymheim tepelerinde dokuz gün kaldıktan sonra orada çok sıkıldığını, dokuz geceyi zor geçirdiğini belirtir. Bundan dolayı da o tepelerde kalmanın artık kendisi için uygun olmadığını ifade eder. Bu arada çiftlerin, deniz kenarında Niord'un evinde dokuz gün kalma sırası gelmiştir. Bu kez de Skadi benzer

²⁶⁰ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 42.

²⁶¹ “Aegir” veya “Eagor” kelimelerinin morfolojik olarak Yunan Mitolojisindeki Atina kralı Theseus'un babası “Aegeus” ismine benzemesi dikkatimizi çekmektedir. Ege Denizi'nin ismi Aegeus'tan gelmekle birlikte bu karakter bir Tanrı değildir. Bk. Robert Graves, *Yunan Mitleri*, 2. Baskı, Uğur Akpur (çev.), Say Yayınları, İstanbul, 2010, s. 466.

²⁶² Eliade, *Dinler Tarihi-İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, s. 248.

²⁶³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 403.

²⁶⁴ Mountfort, a.g.e., s. 194.

²⁶⁵ Eliade, *Dinler Tarihi-İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, s. 248.

²⁶⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 403.

şekilde balıkçıların ve martıların gürültüsünden uykusuz kalmasından yakınıdır. Nitekim taraflar kendi ortamlarından ayrılamazlar ve böylece evlilikleri son bulur.²⁶⁷

1.1.4. Diğer Doğaüstü Varlıklar

Birçok mitolojide olduğu gibi İskandinav mitolojilerinde de tam olarak bir yere oturtamadığımız doğaüstü varlıklar bulunmaktadır. Bu varlıkların kim oldukları ve mitolojideki yerleriyle alakalı bilgileri Voluspa, Havamal ve Alvismal adlı eddik şiirler ile Snorri'nin Nesir Edda'sındaki Skaldskaparmal adlı bölümden almaktayız.

1.1.4.1. Cüceler

İskandinav mitolojisinde Tanrılar ve devlerden sonra en sık karşılaştığımız karakterler “cüce” (dvergr) denilen varlıklardır. Bunlar insan olmamakla beraber insan gibi görünmekte ve onlarla birlikte aynı dünyayı paylaşmaktadırlar.²⁶⁸ Snorri, Skaldskaparmal şiirinde bazı cücelerin, yeraltında “siyah elfler” ile (svartalfar) birlikte yaşadıklarını ifade etmektedir.²⁶⁹

Eddik şiir Voluspa'nın sekizinci kıtasında, cüceler lordunun, ilk devin kanı ve kemiklerinden yaratıldığı anlatılır. Sonraki kıtadaysa cücelerin insana benzediği söylenir. Havamal'ın (Ulu Olanın Deyişleri) 143. ve 160. kıtalarında cücelerden, benzersiz bilgelikleri olan varlıklar olarak bahsedilir. Eddik şiir Alvismal'da anlatıcı cüce Alvis, Thor'a birçok soru sorarak onu bir çeşit sınava tapi tutar. Onların bu bilge özellikleri ileriki dönemlerde Kuzey Avrupa Hristiyan folklorunda peri masalları ve çocuk edebiyatı aracılığıyla karşımıza çıkmaktadır.²⁷⁰ Cüceler ayrıca oldukça maharetli zanaatkârlardır. Özellikle demircilik üzerine ünlüydüler.²⁷¹

1.1.4.2. Elfler

Elfler, cüceler ile sıkça karıştırılan mitolojik varlıklardır. Bunlar çok saf bir kişiliği sahip olup aynı şekilde görünüm itibariyle de beyaz ve parlaktırlar. Hatta “Elf” sözcüğünün köken olarak Latince'deki “albus” (beyaz) kelimesinden geldiği ileri sürülmektedir. Nitekim Alp, Albino, Elbe sözcükleri de bu ifadenin çeşitli şekillerde

²⁶⁷ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 37.

²⁶⁸ Williams, a.g.e., s. 404.

²⁶⁹ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 151.

²⁷⁰ Catharina Raudvere, “Viking Çağında Halk Dini”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 296.

²⁷¹ Eliade, *Demirciler ve Simyacılar*, s. 113.

kullanıldığı yerlerdir.²⁷² Elflerin Avrupa toplumundaki bu olumlu imajından olsa gerek ki bu sözcük çeşitli şekillerde günlük hayatta yer almıştır. Örneğin Alfred (Ælfræd), Alvin (Ælfwine), Eldridge (Ælfric) kelimelerinde olduğu gibi şahıs isimlerinde kullanılmaktadır.²⁷³

Her ne kadar elfler genel olarak beyaz, aydınlık ve iyi karakterler olarak tanımlansa da Snorri, Nesir Edda'da iki tür elften bahsetmektedir. Bunlardan ilki Alfheim denen bölgede yaşayan ve yukarıda da sözünü ettiğimiz beyaz elfler veya ışık elfleridir. Diğeri ise yeryüzünün derinliklerinde yaşayan, kara elflerdir. Bu iki varlık aynı tür olmasına karşın ne şekil itibariyle ne de karakter olarak birbirlerine hiç benzememektedirler.²⁷⁴ Kanaatimizce Snorri bu betimlemesinde Hristiyanlıktan etkilenmiş, bu yüzden de Elfler içinde “melekler” ve “şeytanlar” ayırımına gitmişti.²⁷⁵

Davranışları ve görünüşleri itibariyle insanlara benzeyen bazı elfler tümseklerde yaşamaktadırlar. Ara sıra kendilerini insanlara gösterip onlara iyilik veya kötülük yaptıkları olur. Örneğin savaş sırasında ordulara yardım ettikleri gibi insanları ve hayvanları büyüleyip onlara zarar verebilirlerdi. İkinci duruma eski Nordik dilde “Alfabruni” (elf yakması, elf çarpması) denirdi. Bu durum daha ziyade insanların elflerin olduğu yere gitmesi durumunda yaşanmaktaydı. Bu yüzden insanlar onların yakınlığını kazanmak için, yaşadıkları yer olduğu düşünülen tümseklerde ve tepeliklerde “Alfablot” denilen sunu törenleri düzenleyip kurban keserek ibadet ederlerdi.²⁷⁶ Bu arada “elf çarpması” denilen olgu ile Hristiyanlarda “şeytan çarpması” ve Müslümanlarda “cin çarpması” denilen olgu arasındaki ilginç benzerlikler dikkatimizi çekmektedir.

1.1.4.3. Nornlar

Zikredeceğimiz doğaüstü varlıklar arasında üçüncü sırada “nornlar” gelmektedir. Bunlar cüceler ve elfler ile kıyaslandığında daha ruhani niteliktedirler. Nornlar, doğan her insanın kaderini tayin eden bir çeşit cin şeklinde tanımlanabilir.²⁷⁷ Snorri, Gylfaginning şiirinde Gangleri'nin ağzından Nornların insanların kaderine

²⁷² H. A. Guerber, *Myths of the Norsemen*, George G. Harrap & Company, London, 1919, s. 246.

²⁷³ Osman Karatay ve Emre Aygün, “Alpler ve Elfler: Türk ve İskandinav Dünyalarında kahramanlık Olgusu”, *Karadeniz Araştırmaları*, 33, 2012, s. 8.

²⁷⁴ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 31.

²⁷⁵ Raudvere, a.g.m., s. 297.

²⁷⁶ Karatay ve Aygün, a.g.m., s. 9.

²⁷⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 385.

hükmettiklerini anlatır. Bazılarının iyi bir hayat yaşarken, buna mukabil diğerlerinin çileli bir hayat sürmelerinin bu varlıkların kontrolünde olduğundan söz eder.²⁷⁸ Bu niteliklerinden dolayı runik yazı kazıyıcıları veya kader dokuyucuları olarak sunulmuş olan bu varlıkları bazı araştırmacılar kader Tanrıçası olarak tanımlamıştır.²⁷⁹ Bunlar, her bir çocuk doğduğunda kader ipliğiyle onun geleceğini, yapacağı işleri, başından geçecek her türlü olayı ve ömrünün süresini belirlerdi.²⁸⁰ Voluspa'ya göre kaderle ilgili misyonları sadece insanlarla sınırlı olmayıp bütün evreni kapsamaktadır.²⁸¹

1.1.4.4. Valkyrieler

İskandinav mitolojisinde sık karşılaşmadığımız bir varlık olan Valkyrieler daha gizemli bir karakterdir. “Valkyrie” ifadesi, “valr” sözcüğü (savaşta katledilmiş olanlar) ve “kiosa” (seçmek) fiiliyle bağlantılı olan -kyria ekinden oluşmuştur. Terim olarak “Savaşta katledilenleri seçen” anlamına gelmektedir.²⁸² Onların savaş hizmetlisi, savaş Tanrıçası, mızrak tutucu, savaşta öldürülenlerin hizmetkârı gibi çeşitli unvanları bulunmaktadır.²⁸³ Bu unvanlardan yola çıkarak, ilk dönemlerde Valkyrieler kızgın ve kana susamış bir varlık olarak bilinmelerine karşın, sonraları daha naif bir şekilde tanımlandıkları anlaşılmaktadır. Nitekim Volund'un Şiiri'nde, bunlar çok güzel dişi bir kuğu olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁸⁴

1.1.4.5. Koruyucu Ruhlar

İskandinav mitolojisindeki doğaüstü varlıkları ele alırken son olarak koruyucu ruhlara değineceğiz. Bunlar, buraya kadar zikrettiğimiz doğaüstü varlıklardan çok daha gizemli ve haklarında daha az malumat sahibi olduğumuz yaratıklardır. Bu ruhların “koruyucu” misyonu sadece insanlarla sınırlı olmayıp bazen bir dağı, ormanı veya dereyi de kapsayabilmektedir.

1.1.4.5.1. Fylgja

Fylgja (çoğulu “fylgjur”) denilen karakterler, insanların bireysel anlamda korunmasıyla vazifelidirler. Bir çeşit ruh olarak tanımlayabileceğimiz bu varlıklar,

²⁷⁸ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 27.

²⁷⁹ Fors, a.g.e., s. 29.

²⁸⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 385.

²⁸¹ Raudvere, a.g.m., s. 299.

²⁸² Page, a.g.e., s. 110.

²⁸³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 389.

²⁸⁴ Mountfort, a.g.e., s. 59.

kişinin bedeni içinde bulunmakta ve ölene kadar da onu çeşitli tehlikelerden korumaktadır.²⁸⁵ Nitekim fylgja sözcüğü kelime olarak “takip etmek” anlamına gelmektedir. Metinlerden anladığımızı göre fylgja, ait olduğu kişiye uyarı ya da tavsiyelerde bulunurdu. Kişinin kaderi gibi fylgjası da değiştirilemez ve kişiden bağımsız hareket edemez. Sahibinin aynadaki imgesi gibi birlikte var olmakta ve hareket etmektedir.²⁸⁶ Göründükleri zaman hayvan ya da kadın olarak ortaya çıkarlar.²⁸⁷

1.1.4.5.2. Disir

Disir, kader ve refahla ilgili varlıklardan bir diğeridir. Kelimenin “kadın” ve “hayalet” anlamlarıyla bağlantılı olduğu tahmin edilmektedir. Bazı yerlerde bir Tanrı olarak görülen bu varlıklar İskandinav kültüründe önemli bir yere sahiptir. İsveç ve Norveç’te bu sözcüğü içeren birçok yer ismi bulunmaktadır. Muhtemelen bu yerlerde Disir için bazı dini ritüeller yerine getirilmekteydi²⁸⁸

Disir, bir kişiyi ya da aileyi karşısına alırsa sonrasında mutlaka yıkım gelir. Mitoloji âlemini yüksek ve alçak şeklinde ayıran popüler yaklaşımlarda Disir, büyük Tanrılarla bağlantılı olmasına rağmen sıklıkla daha aşağıdaki bir âleme ait görülür. Freya’ya “vanadis”, yani Vanir’in Dis’i denmektedir. Valkyrieler bazen intikam ve mücadeleyle ilişkilendirildiklerinde Odin’in Disir’i olarak da bilinmektedirler. Disir’in saldırganlığının altında, korumacı bir yaklaşımın yattığını söyleyebiliriz. Bu özelliğinden dolayı Fylgjur’a benzemektedir. Ancak onun asıl işlevinin belli bir yerin refahı ve iyi talihinin korunması olduğu anlaşılmaktadır. Yani Fylgjur daha ziyade kişileri ve aileleri korurken veya onlarla ilişkilendirilmişken, Disir belirli bir toprağı veya mekânı koruyan varlıklar olarak ön plana çıkmaktadır.²⁸⁹

²⁸⁵ Williams, a.g.e., s. 402.

²⁸⁶ Raudvere, a.g.m., s. 300.

²⁸⁷ Else Mundal, “Fylgjur”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 625. Fylgja’ya, özellikle de hayvan fylgja inancına benzer bir inanış bazı Türk kavimlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Yakut Türklerinin şamanları, kendi ruhlarını temsil eden birer hayvanları olduğuna inanırlardı. “İya-Kul” denen bu hayvanların kendi içlerinde mertebeleri vardı. En kötü hayvanlar, kurt ile köpek; en yüksek ruhları taşıyan hayvan ise kartal idi. Şaman olgunlaştıkça ruhu da kâmilleşir ve daha iyi hayvanlarda görünmeğe başlardı. Bk. Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 47.

²⁸⁸ Holman, a.g.e., s. 77.

²⁸⁹ Raudvere, a.g.m., s. 301.

1.1.5. Kozmos

1.1.5.1. Dünyalar

Kozmosta nesnelere konumlandırılmasıyla ilgili iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan birincisine göre kozmos yatay şekilde tasavvur edilmektedir. Snorri'nin, Nesir Edda'sında naklettiği bu düşünceye göre, varlıklar iç içe geçmiş halkalar halindedir. En dış halka, devler ile canavarların yaşadığı Utgard (İng. outer yard) yani dış dünyadır. Utgard'ın bir iç bölümünde Midgard (İng. middle yard) denilen, Tanrılar, insanlar, cüceler ve elflerin yaşadığı orta dünya yer alır. Midgard, geniş okyanus ile çevrili olduğundan Utgard ile birbirinden ayrılmaktadır. Orta dünyadaki varlıkların her biri farklı bölgede hüküm sürmektedir. Cüceler, Nidavellir denilen kuzey bölümünde yaşarken, siyah elfler onun bitişiğindeki Svartalfheim denilen yerde yaşamaktaydılar. İnsanların yaşadığı yerle ilgili ise net bir tanımlama bulunmamaktadır. Orta dünyanın da iç bölümünde "iç dünya" diye ifade edebileceğimiz bir bölüm vardır. Burada Asgard ve Vanaheim bulunmakta ve en merkezde Yggdrasil denen ağaç yer almaktadır.²⁹⁰ Bu bölgede her bir Tanrının özel bir sarayı veya benzeri bir mekânı bulunmaktadır.²⁹¹

Bulunduğu yeri evrenin merkezine yerleştirme, birçok mitolojide ve kültürde karşımıza çıkan bir durumdur. Eski Yunanlılar, dünyanın ortasına, "Omphalos ges" derlerdi. Bunun Alman dilindeki karşılığı "Erdnabel"dir.²⁹² Orta Çağ'a kadar Çinlilere göre yeryüzünde tek devlet kendi ülkeleri idi. Nitekim ülkelerinin, dünyanın ortasında bulunduğu, barbar ve vahşi olan diğer milletlerin de Çin'i bir halka gibi çevirdiğine inanırlardı. Şimdiki Çinliler bile kendi devletlerine "Chungkuo" yani "Orta memleket" veya "Orta devlet" derler.²⁹³

1.1.5.2. Yggdrasil

Snorri'nin anlatımına göre kozmosun merkezinde Yggdrasil denilen kutsal bir ağaç bulunmaktadır. Bu sözcüğün anlamının, Odin'in runik alfabeyi bulmak için Yggdrasil'in köklerine seyahat etmesiyle bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir. Bu iddiayı savunanlara göre Yggdrasil, "Igg" (korkunç veya yüce kişi yani Odin) ile

²⁹⁰ Wolf, a.g.e., s. 149.

²⁹¹ Page, a.g.e., s. 104.

²⁹² Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 251.

²⁹³ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 1.

“drasil” (at) sözcüklerinden oluşmakta ve terim olarak “Odin’in atı” anlamına gelmektedir. Böylece Odin’in bu ağaca doğru “at sürmesi” teması doğmaktadır.²⁹⁴

Ağırlıklı görüşe göre Yggdrasil bir dişbudak ağacıydı. İlk insan olan Ask’ın da bir dişbudak ağacından yapıldığını düşündüğümüzde, bunun özel bir anlamı olduğu açıktır. Öte yandan Yggdrasil’in bir porsuk ağacı olabileceği de ileri sürülmüştür. Nitekim porsuk ağacı hem yaz hem de kış mevsimine karşı dayanıklı bir ağaç olup, uzun zamandır ölümsüzlüğü temsil etmektedir.²⁹⁵ Yggdrasil, bütün mekânların en kutsalı kabul edilir. Onun, insanoğlunun arkadaşı ve koruyucusu olduğuna inanılır. Bugün dahi İzlanda’daki çoğu ıssız çiftlik evlerinin bahçeleri, kendi “koruyucu ağaçları” ile donatılmıştır.²⁹⁶

İskandinav mitolojisindeki Dünya Ağacı figürünün bir diğer parçası pınar veya kuyudur. Tarih boyunca, suya farklı değerlerin verildiği pınar, çay ve ırmaklarla alakalı çok sayıda kült bulunur. Bütün bu kültürler, esas itibariyle evrenin yaratılışındaki bir unsur olarak suyun kutsallığı üzerine kuruludur.²⁹⁷ Bunlar yeraltından gelmeleri hasebiyle yeryüzü ile yer altı arasında bir kapı ya da bir bağlantı gibi görülmektedir. Pınarlar, Türklerde de her zaman kutsal kabul edilmiştir.²⁹⁸

1.1.5.3. Valhall

Pagan döneminde İskandinavlarda, ilahi dinlerdeki cennet kavramına karşılık gelebilecek bazı mekânlar bulunmaktadır. Bunların içinde en mühimi şüphesiz Valhall, yani “Ölümler Salonu”dur. Pagan geleneğine göre savaşta ölmek, çok büyük bir onur olması hasebiyle, söz konusu salona sadece bu kişiler girebilmekteydi. Nitekim bir Tanrı, üstelik de en sevilen Tanrı olmasına rağmen Baldr, savaş meydanında veya bir kahramanlık neticesinde ölmediği için Valhall’a değil, yatağında ya da hastalıktan ölenlerin kabul edildiği Hel’e gitmişti.²⁹⁹ Bundan dolayı bazıları, ikili kavgada veya

²⁹⁴ Mountfort, a.g.e., s. 107.

²⁹⁵ a.g.e., s. 149.

²⁹⁶ a.g.e., s. 52.

²⁹⁷ Eliade, *Dinler Tarihi-İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, s. 240.

²⁹⁸ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 67. Türk mitolojisinde kutsal ağaç motifi karşımıza çıkmaktadır. Yggdrasil gibi bu ağaç da yaz kış yapraklarını dökmeyen hep yeşil kalmaktadır. Yine Yggdrasil gibi dokuz dalı bulunmaktadır. Türkler, Müslüman olduktan sonra bile halı ve kilim desenlerinde, hatta cami kapıları başta olmak üzere bazı yapılarda hayat ağacını bir motif olarak yaygın bir şekilde kullanmaya devam etmişlerdir. Bk. Uslu, a.g.e., s. 150.

²⁹⁹ Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II*, s. 185.

savaşta galip geldiği halde ölmemiş olmalarına üzüldülerdi. Hatta Gautrek Saga'da³⁰⁰ atıf yapıldığı üzere bazı kişiler, Odin'in onları Valhall'a kabul edeceği umuduyla, kendilerini uçurumdan atarlardı. Savaşa veya düelloya başlamadan önce taraflar birbirlerine Valhall'a gitmek istediklerini söylerlerdi ki böylece ölümden korkmadıklarını karşı tarafa ifade ederek bir anlamda meydan okurlardı.³⁰¹

Sıkça ifade ettiğimiz üzere İskandinav mitolojisi, birçok konuda diğer din ve mitolojilerden etkilenmişti. Ancak Valhall ve Valkyrie gibi savaşçı figürlerin, onların savaşçı kimliklerinin ve savaşa verdikleri kutsallığın özel bir yansıması olduğunu düşünmekteyiz.³⁰² Odin'in savaşçıları bu salona toplayarak onları onure etmesinin yanı sıra anladığımız kadarıyla buranın daha farklı bir misyonu vardı. Odin, ileride gerçekleşecek olan Ragnarok adlı savaş için en iyi askerleri toplayıp güçlü bir ordu kurmaktaydı. Bu arada Valhall'a seçilenler, Ragnarok'a dek şölen yaparak oranın keyfini sürmekteydiler.³⁰³

Her ne kadar Valhall kavramı, semavi dinlerdeki cenneti andırsa bile durum tam olarak öyle değildir. Çünkü cennet, dini vazifelerini ifa eden herkesin girebileceği bir yer iken Valhall sadece savaşçıların, dahası savaş sırasında ölen savaşçıların kabul edilebildiği bir yerdir. Ayrıca burası ileride ele alınacağı üzere büyük savaş için toplanan askerlerin bir bekleme salonu olması hasebiyle, semavi dinlerdekinin aksine Valhall'ın sakinleri orada sonsuza kadar kalamayacaklardır.

Valhall kadar zikredilmemekle beraber kayıtlarda oradan başka ölüm sonrası gidilen güzel mekânlardan da bahsedilmektedir. Bunlardan birisi Brimir'dir. Bu yer erdemli bir hayat yaşayanların gideceği ferah ve nezih bir mekândır. Buranın çok güzel bir manzarası olup, içinde bolca yiyecek ve içecek bulunmaktadır. Bir diğer yer ise altından yapılmış bir salon olan Sindri'dir. Buranın da aynı şekilde erdemli bir hayat sürdükten sonra ölenlerin gideceği bir yer olduğuna inanılırdı. Son bahsettiğimiz her iki salonun, Valhall gibi ölüm sonrasında iyi insanlar için hazırlanmış yerler olmasının yanı sıra ondan bir farkı bulunmaktadır. Valhall, savaşta ölenlerin veya büyük kahramanların

---

³⁰⁰ Antik Devir Sagalarındandır. En erken el yazması XV. yüzyıla aittir. Üç bölümden oluşan sagada olaylar ağırlıklı İsveç'te geçmektedir. Bk. Paula Vermeyden, "Gautreks Saga", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 224.

³⁰¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 421.

³⁰² Fors, a.g.e., s. 17.

³⁰³ Mountfort, a.g.e., s. 59.

Ragnarok'a kadar gidip toplandıkları bir yer iken, Brimir ve Sindri'nin Ragnarok'tan sonra varlığını sürdüreceğine yönelik işaretler bulunmaktadır.³⁰⁴

1.1.5.4. Hel

İskandinav mitolojisinde Valhall, Brimir ve Sindri gibi cenneti çağrıştıran kavramların tam karşısında Hel denilen bir mekân yer almaktadır. Buraya savaş veya herhangi bir kahramanlığın dışında eceliyle ölenler gitmekteydiler. Bütün mitolojik anlatıların ortak tanımlaması, buranın çok kötü bir yer olduğudur. Ölüler diyarı diye bilinen bu mekân karanlık ve kasvetlidir. Aynı ada sahip bir Tanrıça (Loki'nin kızı) tarafından yönetilmektedir. Hel'i ayıran sınır Gjoll Irmağı'dır. Ancak nasıl Bifrost köprüsü iki dünyayı birleştirmekteyse, bu ırmağın üzerinde de Hel ile yaşam arasındaki dünyayı birleştiren Gjallarbu Köprüsü bulunmaktadır. Heimdall'ın Bifrost'un bekçiliğini yapmasına benzer şekilde, Modgudr adında bakire bir kız da buranın bekçiliğini yapmaktadır.³⁰⁵

Voluspa şiirinde, Hel'de Nastrond (ceset kumsalları) adında bir yerden söz edilmektedir. Bu salonun kapıları kuzeye bakmaktadır ki bu hiç hayra alamet değildir. Salonun duvarları iç içe geçmiş yılanlardan inşa edilmiş, içerisi ise bu yılanların zehirleriyle doldurulmuştur. Buranın sakinleri verdikleri yeminlerden dönenler ve katillerdir.³⁰⁶

Burada bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Savaşçıların ve kahramanların Valhall'a gideceğini ifade eden birçok anlatıda, bunun dışındaki kişilerin yani eceliyle ölenlerinse Hel'e gideceği belirtilmektedir. Öyle ki bir Tanrı olarak Baldr bile Hel'e gitmişti. Bu durumda, Brimir ve Sindri hakkında anlatılarda yer alan "buraya iyi insanların gideceği" tanımlaması Hel ile alakalı genellemeyi bozmaktadır. Yani eceliyle ölen iyi insanlar Hel'e değil de Brimir veya Sindri'ye gitmektedirler. Kanaatimizce, Brimir ve Sindri kavramları mitolojiye diğerlerine nazaran daha sonraki bir dönemde başka kültürlerden girmiş olması hasebiyle bu tezat ortaya çıkmıştır.

---

³⁰⁴ Page, a.g.e., s. 118.

³⁰⁵ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 73.

³⁰⁶ Page, a.g.e., s. 119.

1.1.6. Kıyamet - Ragnarok

Ragnarok, İskandinav mitolojisinde iyi ile kötü arasında yaşanacak olan son büyük savaştır. Etimolojik olarak “Ragnarok” bileşik bir kelimedir. Sözcüğün birinci ögesi olan “ragna”, Tanrıların düzenleyici güçleri olarak ifade edebileceğimiz “reginn” kelimesinin iyelik eki almış çoğul halidir. İkinci ögesi olan “rok” ise “yazgı, kıyamet” anlamlarına gelmektedir. Bu yüzden Ragnarok sözcüğü, tam olarak “Tanrıların yazgısı” veya “Tanrıların kıyameti” şeklinde çevrilebilir. Fakat bu ifadenin ikinci ögesi, “alacakaranlık” anlamına gelen “Rokkr” ile karıştırıldığından “Tanrıların alacakaranlığı” şeklinde de çevrilmektedir. Tanrılar, Ragnarok'un kendileri için kaçınılmaz bir son olduğunu ve bu savaşta yenileceklerini, kehanetler vasıtasıyla bilmektedirler. Fakat buna rağmen, savaşa hazırlanmaya devam ederler. Bu savaşa birçok şiirde atıf yapılmakla birlikte, mücadelenin tafsilatını öğrenebileceğimiz asıl kaynak, yine Voluspa şiiridir. Snorri, bu öyküyü Voluspa şiirinin bıraktığı yerden devralıp Nesir Edda'sının Gylfaginning bölümünde yorumlayarak devam ettirir.³⁰⁷

1.1.6.1. Alametler

Dünyanın sonunu getiren bu olay öncesinde dehşet verici alametler görülecektir. Snorri bu alametleri şu şekilde nakletmektedir:

“İlk olarak Korkunç Kış (Fimbulvetr) denilen ve diğer kışlara nazaran çok daha şiddetli bir mevsim yaşanacaktır. Üç yıl sürecek olan bu kışta tek bir yaz olmayacaktır. Öyle çetin geçecek ki ayazı çok keskin, rüzgârı da çok sert olacaktır. Bununla da bitmeyecek ve savaşlar dünyayı yakıp yıkacak, kardeşler bile açgözlülük uğruna birbirlerini öldürecektir. Devamında Hati adında bir kurt güneşi yutacak ve insanlar bunun büyük bir felaket olduğunu anlayacaklardır. Skoll adındaki ikinci bir kurt ise ayı yutacak ve yıldızlar gökten düşecek. Sonrasında yeryüzü öyle şiddetli sarsılacak ki dağlar hallaç pamuğu gibi sağa sola savrulacak, ağaçlar yerlerinden sökülecek, yalçın kayalar un ufak olacak. En sonunda bu hengâmede başka bir kurt olan Fenrir'in zincirleri kırılacak ve serbest kalacak.”³⁰⁸

Yukarda sözü edilen kıyametle ilgili anlatıların, Yahudi, Hristiyan ve İslam inancında yer alan Deccal'ın gelişi ve devamında kıyamet öncesindeki felaketlerle benzerlikleri dikkatimizi çekmektedir. Bundan da Voluspa şiirinin, semavi dinlerden ki

³⁰⁷ a.g.e., s. 114.

³⁰⁸ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 77-78.

muhtemelen yakın olması hasebiyle Hristiyanlıktan etkilendiği sonucunu çıkarmamız mümkündür.

1.1.6.2. Ragnarok

Ragnarok sırasında ilk olarak Loki'nin idaresinde devler ait bir gemi saldırıya geçer. İkinci saldırı, Surt adındaki bir ateş şeytanı veya ateş Tanrısı idaresinde yapılmıştır. Surt, emrindeki büyük bir orduyla güneyden saldırır. Üçüncü ve hepsinden daha dehşetengiz olan saldırı ise kurt Fenrir tarafından yapılır. Fenrir ağzını sonuna kadar açıp hışımla dünyaya saldırır. Snorri, kurdun üst çenesinin gökyüzüne, alt çenesinin ise yeryüzüne degecek kadar büyük olduğunu söyler.³⁰⁹ Saldırı sırasında Frey, Tyr, Thor, Odin ve Heimdall sırasıyla ölür. Son olarak Surt, dünyanın üzerine alevler saçarak ve her şeyi yakıp kül eder.³¹⁰

1.1.6.3. Yeni Dünya

Şiirsel Edda'ya göre dünyanın yeniden doğuşuyla ilgili çok muğlak bir anlatım bulunmaktayken Snorri'nin Nesir Edda'sına göre Ragnarok bir kıyamet, yani son değildi. Bu olay büyük bir yıkımı beraberinde getiren bir hesaplaşmaydı. Bu terimi "dünyanın sonu" olarak çevirmiş olsak bile Ragnarok aslında sadece "yaşlı Tanrıların düzeninin sonu" olmuştur diyebiliriz. Voluspa şiiri ve onu devam ettiren Snorri, eski dünyanın tüm kötülükleriyle yok olmasından sonra yepyeni bir dünyanın kurulacağından söz etmektedir.³¹¹

Büyük savaş sona erdiğinde Odin'in ve Thor'un hayatta kalmayı başaran oğulları dünyayı yeniden kuracaklardır. Bunlardan başka Líf ve Lifthrasir adlarında bir erkek ile bir kadının daha sağ kaldığını görecekler. İnsanlar bunların soyundan devam edecektir.³¹²

1.1.6.4. Diğer Kültürlerde Kıyamet ve Ragnarok

Yarım yüzyıldır kaleme alınan eleştirel incelemeler neticesinde, Ragnarok hakkında; semavi dinler, İran veya Hint dünyasından yapılmış bir alıntı olduğu

³⁰⁹ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 78. Bu tanımlama bize Türk mitolojisindeki devleri hatırlatmaktadır. Çünkü bu devler için sıkça, "alt dudağı ile yeri, üst dudağı ile göğü kaplıyordu..." veya "bir dudağı yerde, bir dudağı gökte..." şeklinde ifadeler yer almaktadır. Örneğin Ker-Yutpa adlı devin üst dudağının göğü, alt dudağının ise yeri kapladığı bildirilmektedir. Bk. Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 565.

³¹⁰ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 80.

³¹¹ Page, a.g.e., s. 118.

³¹² Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 83.

hükmüne varılmıştır.³¹³ İlk akla gelen benzerlik, yukarıda da değindiğimiz üzere, semavi dinlerdeki kıyamet tasvirleri ile olan yakınlıklarıdır. Ancak bazı yorumcular, Ragnarok'un bu dinler ile olan etkileşiminin kıyamet tasvirlerinden ziyade bunlarda yer alan “büyük savaş” tasavvuruyla bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Yahudi inancına göre, Tanah'ın³¹⁴ Hezekiel kitabında İsraililer ile Magog halkı arasında gelecekte yaşanacak olan büyük bir savaş yer almaktadır.³¹⁵ İncil'de ise Vahiy bölümünün 16. ayetinde Armagedon diye bir yerde büyük bir savaş yaşanacağı bildirilmektedir.³¹⁶ Benzer şekilde İslam inancında, hadislerde “Melhame-i kübrâ” yani “büyük savaş” diye bilinen bir savaş veya savaşlar zinciriyle ilgili farklı nakiller yer almaktadır.

Semavi dinlerin, hem “kıyamet tasvirleri” hem de “büyük savaş” düşüncesiyle benzerliklerinden yola çıkarak Ragnarok anlatısı üzerinde etkisi olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Ancak kanaatimizce bu iki olayın yanı sıra semavi dinlerin, Nuh tufanı anlatılarıyla da Ragnarok'a tesiri olmuştur. Nitekim her ikisinde de dünyanın büyük bir yıkım yaşaması ve ardından da kalan az sayıda insandan dünyanın yeniden kurulması teması ele alınmaktadır. Bu bağlamda Nuh tufanının semavi dinlerden Mezopotamya mitolojisine, oradan da İskandinav mitolojisine geçtiği şeklindeki düşünce akla gelmektedir. Ancak İskandinavların Hristiyanlara olan yakınlıklarını dikkate aldığımızda bu anlatıyı direkt olarak onlardan öğrenme ihtimali çok daha yüksektir.

Dumezil ise Ragnarok'un kökenlerini Hint mitolojisinde aramaktadır. Hint mitolojinin en önemli kaynaklarından olan Mahabharata'da dünyanın sonu ve yeniden doğuşu anlatısının satır aralarını iyi inceleyerek bu hükme vardığını ifade etmektedir. Nitekim Ragnarok sonrasında dünyayı yeniden kuracak olan Vidar ile Hint mitinde yer alan Vişnu arasındaki benzerliklere dikkat çekmektedir.³¹⁷ Her ikisi de kozmik bir kriz esnasında, kötü güçlerin geçici zaferinin ardından Tanrıları tekrar tahtlarına oturtup, dünyanın yeniden kurulması sürecinde aktif görev almaktadırlar.³¹⁸

---

³¹³ Dumezil, *Mit ve Destan*, s. 237.

³¹⁴ Yahudilerin kutsal kitabıdır. Hz. Musa'ya inen Tevrat ile Hz. Davut'a inen Zebur'u da kapsamaktadır.

³¹⁵ Kutsal Kitap, Watchtower Bible and Tract Society, New York, 2016, Hezekiel, s. 38-39.

³¹⁶ Kutsal Kitap, Vahiy, s. 16.

³¹⁷ Dumezil, *Mit ve Destan*, s. 245.

³¹⁸ a.g.e., s. 248.

1.2. DİN ADAMLARI

Bazı akademisyenler, İskandinav toplumunda rahiplik benzeri bir kurumun bulunduğunu iddia ederken bir kısmı böyle bir sınıfın bulunmadığını ileri sürmektedir. İkinci gruba göre yönetici pozisyonundaki kişilerin adak ziyafetlerinde ve başka törenlerde halk adına Tanrılarla temas kurmaktan öte bir fonksiyonu yoktu.³¹⁹ Bununla beraber İskandinav toplumunda dini kimliğe haiz kişi veya yerlerle ilgili bazı özel sözcükler kullanılmaktaydı. -Ve(r), -vi(r) ve -vae(r) sözcükleri bunlardan bazılarıdır. Bu sözcüklerin yalın veya başka bir sözcükle beraber, hem dini kimliğe sahip kişiler hem de kutsallık atfedilmiş mekânlar için kullanımına rastlamaktayız.³²⁰

Pagan İskandinav toplumunda din adamı denildiğinde akla ilk “godi” adlı kişiler gelmektedir. Buna ilaveten birçok yerde kral ve jarl gibi bölgenin en üst düzey idari yöneticisinin de dini kimliği bulunmaktaydı. Bazı yerlerde runik yazı kazımakla görevli kişiler olan “þulr” denen kişilerin de dini görevleri olduğu ileri sürülmektedir. Ancak muhtemelen bunlar, törenlere ait gelenekleri koruyup öğreten kişilerdi. Danimarka-Zealand’daki Snoldelev kitabesinde (Bk. Resim - 9)³²¹ bu vazifeyle görevli Roald adında bir adamdan bahsedilir.³²² Bunların dışında bir de büyücüler vardır ki onları “Büyü” başlığında ele almanın daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

1.2.1. Godi

“Godi” sözcüğünün eski Kuzey dilindeki “god” (Tanrı) ifadesinden türemiş olduğu düşünülmektedir. Gotçada “gudja”, eski Almanca “goto” şeklinde geçen bu kelime, İskandinavya’nın bütün bölgelerinde karşımıza çıkmaktadır. En sık, Orta Çağ’a ait İzlanda metinlerinde kullanılmaktadır. Eski İsveççe “gudhe” şeklinde İsveç’te bazı yer isimlerinde rastlamaktayız. Danimarka’da, Viking Çağı’na ait üç runik kitabede bu ifade geçmektedir.³²³

³¹⁹ Olaf Sundqvist, “Kült Liderleri, Yöneticiler ve Din”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 280.

³²⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 356.

³²¹ Bu kitabe 800-825 yılları arasında bir höyüğün üzerine dikilmiştir. Kitabede Bronz Çağına ait simgelerin bulunması dikkatleri çekmektedir. Bk. Edred Thorsson, *Runelore*, Weiser Books, Boston, 1987, s. 35.

³²² Hultgard, a.g.m., s. 273.

³²³ Sundqvist, a.g.m., s. 281.

Godilerin sahip oldukları makama erken dönemlerden itibaren “godord” denmekteydi.³²⁴ Sagalardan anladığımız kadarıyla godiler genellikle uzun sakallı olurlardı.³²⁵ Örneğin Eyrbyggja Saga’da³²⁶ geçen ve godi olduğunu düşündüğümüz Rolf adlı karakter, uzun sakalıyla bilinmekteydi. Hatta bu özelliğinden dolayı ona Kaba Sakal da denmekteydi.³²⁷

Bu sınıfı salt bir din görevlisi olarak görmek yanıltıcı olur. Çünkü bunlar dini görevlerinin yanı sıra idari hatta bazen askeri vazifeleri de ifa etmekteydiler.³²⁸ Thing meclislerinin doğal üyeleri olması hasebiyle hem yasama hem de yargı görevlerine sahiptiler.³²⁹ Glavendrup’daki runik kitabede³³⁰ ismi geçen Alle adındaki kişi Fyn’de Sølver bölgesinin dini lideri olmasının yanı sıra aynı zamanda savaşçı bir liderdir.³³¹ Bazı yerlerde dışarıdan gelen malların içerideki satış fiyatını belirlemek, dışarıdan gelen yabancıları belirli bir yerde iskân etmeye zorlamak godilerin yetkisindeydi.³³²

Godilerin bu makama gelişleri hem seçimle hem de miras yoluyla mümkündür. Ljosvetninga Saga’dan³³³ öğrendiğimize göre bir kişi godi olduğu zaman bir kurban töreni düzenler ve bu törende bir koç keserdi. Sonrasında da ellerini kurbanın kanı ile boyayarak godiliğini ilan ederdi.³³⁴ Bir godi, ağır hasta olduğunda dilerse makamını uygun koşullara sahip başka bir kişiye satabilirdi. Eğer satamadan ölürse bu durumda makam, bölgenin ileri gelenlerinin de oluruydu, on iki yaşından büyük bir oğluna kalırdı. Şayet oğlu on iki yaşından küçük ise o zaman büyüyene kadar başka bir Thing üyesi

³²⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 525.

³²⁵ a.g.e., s. 528.

³²⁶ İzlanda Sagalarından birsidir. Thorolfur adlı kişinin Thor’un tavsiyesi üzerine İzlanda’nın güneybatısında Snæfellsnes yarımadasına göçmesini anlatmasıyla başlamakta ve devamında oradaki bazı önemli ailelerin başından geçenleri nakletmektedir. Ancak saganın baş karakteri başlangıçta pagan din adamı olan ancak sonrasında Hristiyanlığı kabul eden Snorri adında bir kişidir. Bu saganın 1250’de Helgafell Benedikten Manastırı’nda yazıldığı tahmin edilmektedir. Bk. Holman, a.g.e., s. 277.

³²⁷ *Eyrbyggja Saga*, William Morris & Eirikr Magnusson (çev.), Chiswick Press, London 1892, s. 6.

³²⁸ Sundqvist, a.g.m., s. 281.

³²⁹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 525.

³³⁰ Fyn’de bulunan bu anıt Danimarka’nın en uzun runik yazıttır. 900-925 yılları arasında Ragnhild adında bir kadın, kocası Alle için bu anıtı diktirmiştir. Bk. Else Roesdahl ve Preben Meulengracht Sorensen, “Viking Culture”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 133.

³³¹ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 133.

³³² Williams, a.g.e., s. 273.

³³³ İzlanda Sagalarındandır. Ljosvetninga adlı İzlandalı bir ailenin başından geçenleri nakletmektedir. Saganın temel olay örgüsü Kuzey İzlanda’da iki aile arasındaki mücadeleler ele alınmaktadır. Olaylar XI. yüzyılın ilk yarısında cereyan etmektedir. Ancak saga 1260’da yazıya geçirilmiştir. Bk. Hallvard Magerey, “Ljosvetninga Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 393.

³³⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 526.

onun namına bu işi yürütürdü. Gragas kanunlarına göre ölen godi'nin oğlu yok ise ve sadece kızı varsa kızı bu makamı üstlenemez, ancak dilediği birisine devredebilirdi.³³⁵ Fakat Saxo Grammaticus'da hof-godi diye tanımlanan bazı kişilerin kadın olduğu düşünülmektedir. Yine aynı metinde geçen “Steinvor bir tapınaktan sorumlu kadın bir görevliydi...” şeklindeki ifadeden yola çıkılarak bu makama kadınların da gelebildiği zayıfta olsa ihtimal dâhilinde görülmektedir.³³⁶

Godilik, kalıtsal olmasına karşın içlerinde vazifesini gerektiği şekilde ifa etmeyenlerden bu makam alınabilirdi. Örneğin İzlanda'da bir godi, yaz mevsiminin onuncu Perşembe günü güneş batmadan önce “Althing” denilen genel toplantının yapılacağı yer olan Thingvellr'e gelmiş olmak zorundaydı. Uygun bir mazereti olmaksızın toplantıya katılmayanın makamı elinden alınırdı.³³⁷ Aynı şekilde dikkat çeken bir diğer husus godiler, bütün kutsallık atfedilen vazifelerine rağmen herhangi bir suç işlediklerinde sıradan insanlar gibi mahkemeye çıkarılabiliyorlardı³³⁸

1.2.2. Kral ve Jarlın Dini Görevleri

Dini mekânlarda görevli olan kişilerin dışında kral veya jarl dini vazifeleri yerine getirebilir, hatta tapınakların bekçiliğini üstlenebilirlerdi. Örneğin Snorri Sturluson, Hakonar Saga'nın 14.-18. bölümlerinde Jarl Sigurd'un katıldığı ziyafet törenlerini betimlemiştir. Burada kral, adaklar hazırlanırken elinde kadehle ateşin etrafında dönerek, ateşi ve adak yiyeceklerini kutsamaktaydı. Ayrıca kral, içkiler içilirken Tanrıların şerefine kadeh kaldırıldığında tören dualarını tekrarlardı. Norveç'te Maere Kilisesinin altında, Viking döneminden kalma bir binanın kalıntıları keşfedilmiştir. Bu kalıntılar içinde bazı direklerin çukurlarında altın varaktan on dokuz tane figür bulunmuştur. Adak nesnelere oldukları düşünülen bu figürlerin, yöneticilerin gerçekleştirdikleri törenleri işaret ettiklerine kuşku yoktur. Bir diğer dikkat çekici bilgi ise 990'larda yazılmış skaldik bir şiir olan Vellekla'da (15-16) yer almaktadır. Burada Jarl Hakon Sigurdarson, (ö. 995) Eirikr'in oğullarının yağmaladığı Thor tapınaklarını onaran kişi olarak övülmektedir.³³⁹

³³⁵ *Laws of Early Iceland-Gragas I*, Andrew Dennis, Peter Foote & Richard Perkins (çev.), The University of Manitoba Press, Winnipeg, 2006, s. 137.

³³⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 358.

³³⁷ *Laws of Early Iceland-Gragas I*, s. 57.

³³⁸ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 526.

³³⁹ Sundqvist, a.g.m., s. 281-282.

Hristiyanlığa geçiş dönemine ilişkin anlatılarda ziyafetlerde adak töreni gerçekleştirmeyi reddeden yöneticilerin genellikle azledildikleri, hatta ülkeden sürüldükleri anlatılmaktadır. Örneğin Bremenli Adam'ın Gesta'sında İsveçlilerin, Anunder adlı Hristiyan bir kralı, adak sunmayı reddettiği için tahtından indirdikleri ve ülkeden sürdükleri ifade edilir.³⁴⁰

1.3. DİNİ MEKÂNLAR

1.3.1. Tapınaklar

İskandinavya'da ilk tapınak Sigtuna'da, bir sonraki ise Uppsala'da yapılmıştır.³⁴¹ Heimskringla'da bu tapınağı Frey'in yaptırdığı ve zamanını daha çok orada geçirdiği bildirilmektedir.³⁴² Njall Saga'ya göre Norveç'teki en önemli tapınaklar Trondheim ve Hladir'deydi.³⁴³ Bunun dışında Danimarka'da bulunan Lejre, Lund, Ringsted, Viborg ve Odense'teki tapınaklar da oldukça önemlidir.³⁴⁴

Tapınaklar, genellikle dikdörtgen biçiminde olup, biri büyük biri küçük ve aralarında kapı bulunmayan iki bölmeye sahiptirler. Büyük olan bölüm Tanrıya ait kabul edilmekte ve diğerine nazaran daha kutsal addedilmektedir. Nitekim ayinler bu bölümde icra edilmektedir. Buralarda katılımcıların oturdukları banklar bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra töreni yöneten veya mekândaki en üst mertebede bulunan kişinin oturduğu bir taht (high-seat) yer almaktaydı. "Afhus" denilen daha küçük bölümde ise kurbanlar kesilmekte ve ziyafetler verilmektedir. Buralarda ayrıca Tanrıların heykelleri de bulunurdu. Her iki bölümde de çeşitli süslemelerle mekâna estetik katılmaya çalışılırdı. İç mekânlar, Tanrıları simgeleyen heykellerin yanı sıra halılar ve çeşitli süs eşyalarıyla dekore edilmektedir. Hatta kapıya altın bir halka bile takıldığı görülmüştür.³⁴⁵

Tapınakların ihtiyaçlarını karşılamak üzere halktan bir çeşit vergi alınırdı. Bu uygulamanın Odin tarafından yerleştirildiğine inanılırdı. Sagalardan anladığımız kadarıyla Frey zamanında tapınaklara, iyi bir sezon geçirilmesi dileğiyle belirli bir arazi

³⁴⁰ Adam of Bremen, *History of the Archbishops of Hamburg-Bremen*, Francis J. Tschan (çev.), Columbia University Press, New York, 2002, s. 208.

³⁴¹ a.g.e., s. 51.

³⁴² Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 225.

³⁴³ *Yanık Njall'ın Sagası*, Necmi Ergün (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 151.

³⁴⁴ Williams, a.g.e., s. 380.

³⁴⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 357; Williams, a.g.e., s. 381-382.

veya değerli varlık tahsis edilmekteydi. Fakat sonraları boendrlerden, sırf tapınaklarda kullanılmak üzere özel bir vergi tahsil edilmeye başlanmıştır.³⁴⁶

Tapınakta ve çevresindeki koruluk alanda şiddet içeren herhangi bir olaya müsaade edilmezdi.³⁴⁷ Vatnsdal Saga'da³⁴⁸ Ingmund ve Hrafn adlı karakterlerin arasında bir anlaşmazlığı naklederken bir tapınakta geçen olay, bu duruma güzel bir örnektir. Hrafn tapınakta Ingmund ile tartışırken onu kılıcıyla tehdit etmeye başlar. Bunun üzerine Ingmund, Hrafn'ı, yaptığının geleneklere aykırı olduğunu ve Tanrıların gazabına uğrayacağını söyleyerek ikaz eder.³⁴⁹ Egill Saga'da da bununla ilgili bir örnek bulunmaktadır. Thorolfr, adamlarıyla birlikte Kral Eirikr'in düzenlediği bir ziyafete katılmıştı. Çıkan tartışma sırasında Kral'ın adamlarından Eyvindr, Thorolfr'un adamlarından birisini öldürmüştü. Bunun üzerine Eyvindr kutsal mekânda cinayet işlediği için Thing tarafından lanetlendi ve sürgüne gönderildi.³⁵⁰

1.3.2. Kült Yerleri

Kült yerleri, pagan inançlarda çeşitli dini ritüellerin yerine getirildiği, kutsal kabul edilen mekânlardır. Bilinen en yaygın kült yerleri arasında dağlar, tepeler, korular, otlaklar, sürülebilir araziler, adalar, göller, nehirler, mezar höyükleri ve mezarlık alanlar başı çekmektedir. Söz konusu mekânların dini niteliğini güçlendirmek için farklı araç gereçler eklenebiliyordu. Bunların başında taş ile oluşturulmuş, gemi veya çember şeklindeki çizimler, üzerinde runik yazıların olduğu dikili taşlar ve ocaklar gelmektedir. Birçok yerde, küçük ebatlarda özel kült yeri inşa edilmişti. Muhtemelen bir çeşit türbe işlevine sahip bu evlerin varlıkları ve önemi, son yıllarda yapılan arkeolojik kazılarda daha açık bir biçimde ortaya konmuştur. Özellikle Danimarka'da Tisso; İsveç'te Uppakra, Jarrestad, Borg ve Lund; Norveç'te ise Maere kült yerlerine ev sahipliği yapan önemli yerler arasındadır.³⁵¹ Bu konuda sagalarda ve dönemin diğer kayıtlarında çok sayıda bilgilere rastlamaktayız.

³⁴⁶ Snorro Sturleson, *Heimskringla I* (1844), s. 225.

³⁴⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 359.

³⁴⁸ İzlanda'da Vatnsdal bölgesinin ileri gelen ailelerin beş jenerasyon boyunca yaşadığı önemli olayları anlatan bir İzlanda Sagasıdır. Olaylar IX.-X. yüzyıllarda daha Norveç'e göç etmeden önce başlamaktadır. Metnin yazıya geçirilmesi ise XIII. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bk. Vestein Olason, "Vatnsdaela Saga", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 689.

³⁴⁹ "Vatnsdal Saga", *The Sagas of Icelanders*, Thorsson Örnolfur (ed.), Andrew Wawn (çev.), Penguin Books, New York, 2001, s. 295.

³⁵⁰ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, Emre Aygün (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s. 131.

³⁵¹ Hultgard, a.g.m., s. 273.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere bu yerlerin isimlendirilmesinde kutsallık anlamı katan bazı ekler ve ögeler yer alır. Bu ögeler içinde en bilineni, eski Kuzey dilinde -ve(r), eski Danca “vae(r)” ve eski İsveççe “vi(r)”dir. Bazı kaynaklarda “hof” veya “horg” diye bir sözcükten daha bahsedilmektedir.³⁵²

1.4. DİNİ TÖRENLER

Çoğu inançta olduğu gibi Vikinglerin inancında da tapınaklarda yapılan ibadetler en önemli dini ritüeldi. Sırf ibadet maksadıyla yapılan bu fiillerin dışında birçok rutin sosyal faaliyet de bir çeşit ibadete dönüşürdü. Örneğin hayat döngüsü ayinleri, doğum, ölüm, evlilik, her hangi bir üyeliğe kabul, savaş, ürün hasadı veya av gibi etkinliklerin her biri aynı zamanda ibadet olarak yerine getirilmekteydi.

1.4.1. Cenaze Törenleri

İskandinav toplumunda ölüye özel bir saygı duyulurdu. Öyle ki düşman veya hasım cenazelerine bile gerekli ihtimam gösterilmekteydi. Egill Saga’da Egill, hasmı Önundr ve adamlarını öldürdükten sonra onların hizmetinde bulunan çobanlara “Efendiniz Önundr ve adamlarının başında nöbet tutun ki kurt kuş onları didiklemesin” demişti.³⁵³ Aynı saganın başka bir yerinde Harald adlı karakter, Thorolfr ve adamlarını öldürdükten sonra yanında bulunan Ölvir’e, Thorolfr için uygun bir cenaze merasimi düzenlemesini emretmişti.³⁵⁴ Gulathing kanunlarında bir kişi, cinayet işlemesi durumunda cesedi gömmeden olay yerini terk ederse, işlediği cinayet suçunun dışında sırf cesedi gömmediği için ayrı bir cezaya çarptırılırdı.³⁵⁵ Bu saygının neticesinde toplumda cenaze törenleri, kurban ibadetiyle birlikte İskandinav pagan inancının en önemli dini ritüeli olarak yerini almıştır.

1.4.1.1. Cenazenin Hazırlanması

Cenazeye gösterilecek saygının en önemli parçası, onun bir an önce hazırlanıp defnedilmesidir. Eidsivathing Kanunları’nda,³⁵⁶ şiddetli hava muhalefeti gibi geçerli bir mazeret olmaksızın bir cenazenin beş günden fazla evde tutulması yasaklanmıştı. Defin işlemine mani bir sebep bulunması durumunda ise cenaze yakınları, ölüyü evin dışına

³⁵² Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 356-357.

³⁵³ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 161.

³⁵⁴ a.g.e., s. 83.

³⁵⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 582.

³⁵⁶ Norveç’in doğusunda geçerli olan bir kanun derlemesidir.

çıkartıp üstünü ağaçla veya samanla kapatacaktır. Havalarda iyi olunca da derhal defin işlemini yerine getirecektir.³⁵⁷

Cenaze hizmetleri onun akrabaları veya yakın arkadaşları tarafından ifa edilirdi. Ölen kişi hayattayken zapt edilemez ve ters mizaçlı birisi ise onun hayaletinin, yaşadığı evi rahatsız etmemesi için özel bir işlem tatbik edilmekteydi. Öncelikle cenazeyi tören için hazırlayacak olan kişi ona ön taraftan değil, arkasından yaklaşırdı. Cenazenin hazırlanmasında yapılacak olan ilk iş mevtanın gözlerinin ve burun deliğinin kapatılması olurdu. Sonrasında ölü, bir ziyafete veya bir festivale katılacak gibi hazırlanırdı. Bunun için önce Müslümanlarda olduğu gibi yıkanırdu. Akabinde ona en güzel kıyafetleri ve ölüm ayakkabısı giydirilip, özel ortamlarda kullandığı takıları takılırdı. Burada en önemli figür “ölüm ayakkabıları”dır. Çünkü bunlar, onun ölümler diyarında rahat gezmesi için çok elzem bir gereçtir. Kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla bu ayakkabıların ölümlere has olduğunu bilmekteyiz lakin bunların nitelikleri hakkında net bilgilere sahip değiliz.³⁵⁸ Gisli Saga’da³⁵⁹ ismi geçen Gisli adlı kişi, kardeşliği Vesteyn’in ayaklarına bu ayakkabıdan giydirmiştir. Bunu yaparken, onun Valhall’a rahat gidebilmesi için bu ayakkabıya ihtiyacı olduğunu, ayrıca bunun bir gelenek olduğunu ifade etmiştir.³⁶⁰ Hazırlanan ölü, dışarıdan gelenlerin ziyaret etmesi için evin uygun bir yerine konularak bir müddet bekletilirdi. Bu sırada arkadaşları onun kulağına bir çeşit ağıt diyebileceğimiz veda şarkıları mırıldanırlardı. Bu uygulama İskandinavya’da uzun süre devam etmiş olup, bugün bile İzlanda’nın bazı yerlerinde sürmektedir.³⁶¹

Evdeki merasim son bulduktan sonra ölünün evden çıkarılması için hazırlıklara başlanırdı. Cenazenin evden çıkarılma usulü, onun hayattaykenki karakteri ve ölüm şekliyle ilişkiliydi. Kişi eğer normal bir biçimde ölmüş ise evin ana kapısından çıkarılırdı. Yok, şayet başkası tarafından öldürülmüşse cenazenin baş istikametinde evin

³⁵⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 321.

³⁵⁸ Pınar Ülgen ve Halil Yavaş, “Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 8, 2017, s. 254.

³⁵⁹ Kanun dışı karakterlerin ele alındığı İzlanda Sagalarından birisidir. Bu sagada Gisli adında bir kanun dışının başından geçen olaylar ele alınmaktadır. Saganın bir uzun bir de kısa versiyonu bulunmaktadır. Bk. Riti Kroesen, “Gisli Saga Surssonar”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 228.

³⁶⁰ *The Story of Gisli the Outlaw*, George Webbe Dasent (çev.) Edmonston and Douglas, Edinburgh, 1866, s. 44.

³⁶¹ Williams, a.g.e., s. 412.

duvarından bir delik açılır ve oradan çıkarılırdı.³⁶² Kanaatimizce bu uygulamanın sebepleri arasında öldürülmüş olan kişiye bir paye verilmek istenmesi de yer almaktaydı. Nitekim sagalarda bazı önemli şahsiyetler, eceliyle ölmüş olsa bile onların cenazelerinin de evden bu şekilde çıkarıldığıyla ilgili örneklere rastlanılmaktadır. Bunlardan birisi Egill Saga'da yer almaktadır;

*“Egill, babası Skallagrimr'un yatağına yönelerek onu omuzlarından tutup geriye doğru çektii. Ardından da yatağına yatırıp ölüye yapılan son işlemleri yerine getirdi. Oradakilerden kazma küreklerini alıp evin güney duvarında bir delik açmalarını istedi. Sonrasında Egill, Skallagrimr'un cenazesinin başından, diğerleri ise ayaklarından tutarak onu duvardaki delikten dışarı çıkardılar.”*³⁶³

Bir diğer örnek de Eyrbyggja Saga'da bulunmaktadır. Bu sagada Arnkel adlı karakter, Thorolf'un cenazesini kaldırma işlemlerini geleneklere göre yaptığından söz etmektedir. Bu işlem sırasında cenazenin arkasında bir duvar kırdığı ve cenazeyi bu duvardan dışarı çıkardığı ifade edilir.³⁶⁴ Kayıtlarda Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, cenazenin evden çıkarıldıktan sonra evin çevresinde üç kez döndürüldüğü yönünde pagan bir gelenekten bahsedilmektedir ancak bu konuda yeterli örnek bulunmamaktadır.³⁶⁵

Benzer bir uygulamaya Tuba (Urenha) Türklerinde de rastlamaktayız. Onlar ölülerini kapıdan çıkarmayıp çadırın bir tarafını keserek oradan çıkarırlardı. Onların bunu yapmalarındaki gerekçe, ölünün herhangi bir kötülük yapmak için geri dönecek olması durumunda, kapıyı bulmasının engellenmek istenmesidir. Nitekim ölü misafir ise onu kapıdan çıkarırlardı. Çünkü inançlarına göre ölü kendi evini ve akrabasını arayacak, bu eve tekrar gelmeyecektir.³⁶⁶ Fakat Tuba Türkleri ile İskandinavlar arasında, bu uygulamanın yapılma amacının farklı olduğunu unutmamak gerekir.

1.4.1.2. Defin Çeşitleri

İskandinav toplumunda hem kremasyon (ölünün yakılması) hem de inhüstasyon (ölünün gömülmesi) uygulamalarına rastlanılmaktadır. Bunların tatbik edilmesini kronolojik veya bölgesel olarak bir sınıflandırmaya tabi tutmamız pek mümkün

³⁶² a.g.e., s. 413.

³⁶³ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 165.

³⁶⁴ *Eyrbyggja Saga*, s. 88.

³⁶⁵ Williams, a.g.e., s. 413.

³⁶⁶ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s. 184.

görünmemektedir. Örneğin Gotland, Öland, Bornholm ve Aland gibi adalardaki cenaze törenleri, anakaradaki törenlere benzemezken, anakaradaki törenler de diğer bölgelerle farklılık arz etmektedir. Yine benzer bir şekilde İzlanda ve Grönland gibi Kuzey Atlantik sömürgelerinde, kremasyon son derece ender iken, Viking hâkimiyetindeki Britanya'da höyüklerin altında pek az gömü bulunmuştur. İskandinav yarımadasının doğusuna baktığımızda Vikinglerin kendilerine ait cenaze törenleri, Slav, Hazar ve diğer kültürlerin uygulamalarıyla kaynaşmıştır.³⁶⁷

Snorri, Heimskringla'nın önsözünde aynı bölgede bile defin işlemlerinin dönemlere göre değişikliğe uğradığını ifade etmiştir. Ona göre erken dönemlere “yakma çağı” denmektedir. Çünkü bu dönemde ölüler yakılır ve küllerinin üzerine bir anıt taşı dikilirdi. Fakat Frey'den sonra, höyüklerin altına gömme uygulaması başlamıştır. Gömme uygulamasının, M.Ö. I. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Dan Mikillati adlı efsanevi Danimarka kralı tarafından da benimsendiğini belirtmiştir. Snorri'nin bildirdiğine göre, Dan Mikillati hayattayken bir höyük yaptırmış ve kendisinin, silahları, atı ve diğer değerli eşyalarıyla birlikte oraya gömülmesini vasiyet etmişti. Ondan sonra bu uygulama Danimarka'da sürmüştür. Ancak, kuzeyde, Norveç ve İsveç'te yakma uygulamasının uzun süre daha devam ettiğini ifade etmiştir.³⁶⁸

1.4.1.2.1. Kremasyonlar

Avrupa'da kremasyon defin şeklinden söz edilince akla ilk Vikingler gelmektedir. Snorri, Ynglinga Saga'da buna “Odin Kanunu” demektedir. Bu kanun, sözü edilen sagada şu şekilde anlatılmaktadır:

*“Odin, bütün ölülerin, sahip oldukları şeylerle birlikte bir odun yığını üzerinde yakılmasını emretti. Yakıldıktan sonra külleri ya denize atılacak ya da gömülecektir. Böylece herkesin Valhall'a, odun yığınının üzerindeyken yanında bulundurduğu zenginlikle geleceğini, ayrıca yere gömdüklerinden de yararlanacağını söyledi. Saygıdeğer erkeklerin anısına höyükler yapılacaktır. Bütün savaşçıların mezarlarının diğer mezarlar arasında fark edilir olmaları için mezar taşı dikilecektir. Bu gelenek ondan sonra da uzun süre devam etti.”*³⁶⁹

Bu emir doğrultusunda İskandinavların, defin işlemi sırasında ölüye ait silahları, atları, hizmetçileri, köpekleri, şahinleri ve ölünün sevdiği çeşitli eşyaları onunla birlikte

³⁶⁷ Ülgen ve Yavaş, “Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları”, s. 255.

³⁶⁸ Snorri Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 212.

³⁶⁹ a.g.e., s. 223.

yaktıkları iddia edilmektedir.³⁷⁰ Bunlar içinde at kurban edilmesi dikkatimizi çekmektedir. Bu gelenek, aslında ölü yakma gibi Hint geleneklerine dayanmaktadır. Devamında onlardan etkilenen Orta Asya'daki birçok halk, bu âdetlerin her ikisini de uygulamıştır. Türklerden de bu adetleri benimseyenler olmuştur. Çinliler, Türklerdeki cenaze defin işlemini şu şekilde tarif etmiştir: “Ölüler törenle çadıra konulur. Koyun ve at kurban edilir. Ölü etrafında at yarışları yapılır. Ceset ölenin bütün servet ve atıyla birlikte yakılır.”³⁷¹ Bu uygulama X. yüzyılda Kırgızlarda hala tatbik edilmekteydi.³⁷² Yakutlarda, zengin birisi ölünce yakınları onun en iyi hizmetçisini öteki dünyada ona hizmet etmesi için efendisiyle birlikte yakmaktaydılar.³⁷³

İskandinavların bu uygulamayı nereden öğrendikleri konusunda iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, güneydeki komşuları diğer Germen kavimleri, ikincisi ise doğudaki Ural-Altay halklarıdır. Germen kavimlerinde bu âdetin çok nadir görülmesinden yola çıkarak İskandinavların bunu daha geç bir dönemde öğrendikleri tahmin edilmektedir. Bu durumda, o dönemlerde Hindistan ile İskandinavya arasında hüküm sürmüş olup, ölü yakma uygulamasını devam ettiren Ural-Altay kavimleri daha yüksek ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ölünün yakılma işlemi bittikten sonra külleri genellikle, gömerek defindeki gibi bir uygulamaya tabi tutulurdu. Bunun için küller ya mezarlara ya da höyüklerin altına yerleştirilmekteydi. En yaygın olanı ise cesetlerin yakıldıkları yerlerde üzerlerine mezar yapılmasıydı. Bazen de ölünün külleri kutsal kabul edilen bir vazunun içine yerleştirilerek muhafaza edilir.³⁷⁴

Ölü yakma töreni ile ilgili en güzel yazılı örnek, İbn Fadlan'ın o dönem İsveçlilerin kontrolünde olan Rusya'nın batısına yaptığı bir seyahat sırasında gördüklerini kaleme aldığı eserinde yer almaktadır:

“...Eğer ölen adam fakirse onun için küçük bir gemi yaparlar. Adamın cesedini içine koyup yakarlar. Ölen zenginse mallarını toplayıp üçe ayırırlar. Üçte biri ailesinin olur. Üçte biriyle ona elbise dikerler. Üçte biriyle de şarap alırlar ki cariyesi onun için öldürülüp, onunla yakılacağı gün içer. Söz konusu cariye için, cenazenin ailesinden birisi onlara ‘İçinizden hanginiz onunla ölmek ister.’ diye sorar. Aralarından

³⁷⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 320.

³⁷¹ W. Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, 2. Baskı, Nimet Uluğtuğ (çev.), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996, s. 86.

³⁷² Divitçioğlu, a.g.e., s. 87.

³⁷³ Cemal Şener, *Şamanizm*, BDS Yayınları, İstanbul, 1996, s. 41.

³⁷⁴ Ülgen ve Yavaş, “Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları”, s. 256.

birisi 'Ben' der. Bunu söyleyince ölmesi kesinleşir ve artık vazgeçemezdi. Vazgeçmek istese de müsaade edilmezdi."³⁷⁵

İbn Fadlan devamında, şahit olduğu bir cenaze törenini ayrıntılı bir şekilde nakletmektedir:

"Nihayet onlardan büyük bir adamın öldüğü haberini aldım. Önce onu bir mezara koyup üzerini bir tavanla örttüler. On gün böyle kaldı. Bu arada ona elbiseler kesip diktiler. Yakınları cariyelerine 'Hanginiz onunla ölmek ister?' diye sordu. İçlerinden biri 'Ben' dedi. Bunun üzerine cariye, onu koruyacak, nereye giderse ona hizmet edecek iki kıza teslim ettiler. Hatta kızlar onun ayaklarını ve ellerini bile yıkıyorlardı. Cariye için de hazırlık yapmaya, elbise dikmeye başladılar. Cariye sevincinden, neşesinden her gün içiyordu."

"Ölünün ve cariyesinin yakılacağı gün gelince ölünün gemisinin bulunduğu nehre gittim. Ne göreyim. Gemi nehirden çıkarılmış, kayın ağacından dört sütun üzerine konmuş, etrafı büyük ağaçlarla çevrilmişti. Sonra gemi bu ağaçlar (kızak) üzerine alındı. İnsanlar gelip gidip anlamadığım bir şeyler söylüyorlardı. Henüz ölüyü mezarından çıkarmamışlardı. Sonra bir sedir getirip gemiye koydular, üzerini Rum dibasından minderler ve yastıklarla döşediler. Ardından Ölüm Meleği dedikleri ihtiyar bir kadın geldi. Enerjik, şişman, asık suratlı bir kadındı. Zikrettiğim örtüleri, minder ve yastıkları karyola üzerine serdi. Bunları diken ve hazırlayan bu kadındı."

"Sonra ölüyü beklettikleri mezar gibi yere vardılar. Üzerindeki toprağı ve ağaçları bir tarafa attılar ve oradan çıkardılar. Ceset simsiyah olmuş ancak soğuktan dolayı henüz kokmamıştı. Ölüye şalvar, don, mest, gömlek, altın düğmeleri olan bir kaftan giydirdiler. Başına samur kürklü diba bir kalpak geçirdiler. Sonra onu alıp gemideki kubbeli çadırın içine götürüp orada minderle döşeli sedirin üzerine, yastıklarla destekleyerek oturtular. Ardından şarap, meyve, reyhan çiçeği, ekme, et ve soğan getirip yanına bıraktılar. Akabinde bir köpek getirdiler ve keserek iki parçaya ayırıp gemiye attılar. Ardından ölünün bütün silahlarını yanına koydular. Devamında, iki at getirip terleyinceye kadar koşurdular ve akabinde onları kılıçla parçalara ayırıp etlerini gemiye attılar. Bundan başka iki tane inek getirip onları da parçalara ayırdılar ve gemiye attılar."

"Nihayet, Cuma günü ikindi vakti gelince cariye, kapı çerçevesine benzer bir şeyin yanına getirdiler. Adamlar ellerini basamak olarak hazırladı ve cariye de onlara basarak bu çerçevenin içine baktı. Bir şeyler söyledi ve indi. Sonra ikinci kez çıktı ve çerçevenin içine bakıp yine bir şeyler söyleyip indi. Aynı şeyi üçüncü kez de tekrarladı. Devamında ona bir tavuk verdiler. O, başını kesti ve yanındakiler de tavuğu ondan alıp gemiye attular."

"Tercümana cariye'nin neler yaptığını sordum. Cevaben: 'Adamlar ellerinin üzerine aldıkları ilk seferde 'İşte anne ve babam, onları görüyorum' dedi. İkinci seferde 'Bütün

³⁷⁵ İbn Fadlan, *Seyahatname*, 3. Baskı, Ramazan Şeşen (çev.), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 40.

ölmüş yakınlarımı görüyorum' dedi. Üçüncüsünde 'İşte! Efendimi güzel ve yemyeşil cennette oturmuş görüyorum. Yanında hizmetçiler var ve beni çağırıyor. Beni onun yanına götürün' dedi.' dedi."

"Sonra cariyeyi gemiye doğru götürdüler. İki bileziğini çıkardı ve onları kendisini öldürecek olan Ölüm Meleği denen kadına verdi. Akabinde iki halhalını çıkardı ve onları da kendisine hizmet eden ve Ölüm Meleği'nin kızları olarak kabul edilen iki kıza verdi. Devamında cariyeyi gemiye çıkardılar fakat henüz kubbeli çadıra sokmadılar. Ardından ellerinde kalkan ve sopa bulunan adamlar geldi. Cariyeye bir kadeh şarap verdiler. O da şarkı söyleyip kadehteki şarabı içti. Tercüman 'Bununla arkadaşlarına veda ediyor' dedi. Sonra ona ikinci bir kadeh daha verdiler. Bu kez cariyeye şarkı söylemeyi uzatınca ihtiyar kadın, onu şarabı içmeye, efendisinin bulunduğu kubbeli çadıra girmeye teşvik etti. Kendinden geçmiş bir şekilde önce cariyeye, sonrasında ihtiyar kadın kubbeli çadıra girdiler. Devamında, kubbeli çadıra altı adam girdi. Hepsi de cariyeye ilişkiye girdiler. Bundan sonra cariyeyi efendisinin yanına yatırdılar. Adamlardan ikisi ellerini ikisi ayaklarını tutarken, Ölüm Meleği denen ihtiyar kadın cariyenin boynuna ortalayacak şekilde bir ip geçirdi ve iki ucunu çekmeleri için iki adama verdi. Yanında geniş yüzlü bir hançer vardı. Adamlar karşılıklı ipi çekerek kızı boğarken ihtiyar kadın da hançeri cariyenin kaburgaları arasına yer yer sokuyordu. Bu sırada cariyenin bağırması duyulur, başka cariyeler de bundan ürker ve sonraki dönemlerde efendileri ile ölmekten kaçınırlar diye diğer adamlar ellerindeki sopalarla kalkanlara vurmaya başladılar. Nihayet cariyeye öldü.

"Sonra, ölünün en yakın akrabası çıplak bir halde geldi ve bir odun alarak onu tutuşturdu. Bir elinde yanan odunu tutarken diğer eliyle de arkasını kapatarak, yüzünü insanlara dönmüş şekilde geri geri gitti ve geminin altına konmuş olan odunları tutuşturdu. Ardından orada bulunanlar başka odunlar getirdi ve tutuşturup geminin altına attılar. Bir süre sonra ateş gemi ve içindekileri kapladı. Sonrasında büyük bir rüzgâr esti ve ateş iyice alevlendi. Onlardan bir adam yanımdaki tercümanla konuşuyordu. Ona ne söylediğini sordum. Tercüman 'Siz Araplar ahmaksınız diyor.' dedi. Niçin? dedim. O da 'En çok sevdiğiniz, değer verdiğiniz insanı alıyor toprağa atıyorsunuz. Onu haşerat ve kurtlar yiyor. Biz ise onu bir anda yakıyoruz. Derhal Cennete giriyor' dediğini söyledi. Bir süre sonra gülmeye başladı. Sebebini sorduğumda 'Tanrısı onu sevdiği için rüzgâr gönderdi, hemen yanına aldı.' dedi. Bir saat geçmemişi ki gemi, odunlar, cariyeye ve efendisi tamamen kül oldu. Akabinde geminin yerine yuvarlak tepeye benzer bir mezar yaptılar. Ortasına kayın ağacından bir sütun diktiler. Sütunun üzerine ölen adamın ve hükümdarının adlarını yazdılar."³⁷⁶

İbn Fadlan'ın yazdıkları kadar ayrıntılı olmasa da mitolojik anlatılarda da kremasyon defin ile alakalı atıflar yer almaktadır. Bunlardan birisi "AM 748 I 4to"

³⁷⁶ a.g.e., s. 40-44.

şeklinde numaralandırılmış koleksiyonda yer alan “Baldr’un Rüyası” adlı şiirde bulunmaktadır. Snorri’nin, Nesir Edda’sında açıklamalar ekleyerek naklettiği bu anlatıda şöyle denmektedir:

“Baldr, öldürüldükten sonra cenaze töreni için hazırlıklara başlandı. Bunun için gemisi Hringhorni, cenazeye yakılmak üzere hazırlandı. Sonrasında Baldr’un cenazesi geminin üzerine kondu. Bu sırada karısı Nanna onun acısına dayanamayarak kalbi patladı ve oracıkta öldü. Bunun üzerine onun da cesedi ateşin üzerine kondu. Son olarak da süslü takımlarıyla beraber Baldr’un atı ateşe atıldı.”³⁷⁷

Görüldüğü üzere eddik şiir ile İbn Fadlan’ın anlatısı örtüşmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hindistan’dan Sibiryaya ve Kuzey Asya’ya kadar bu bilgilere rastlayabilmekteyiz. İbn Fadlan’ın anlatısında dikkatimizi çeken bir diğer husus tören sırasında geminin hazırlanmasında kullanılacak olan ağaç için kayının tercih edilmesidir. Aynı şekilde yakma işlemi sonrasında oluşturulan höyüğün üstüne dikilen sütun için de kayın ağacı kullanılmaktaydı. Bu ağaç Ural-Altay kültüründe de sıkça karşımıza çıkmaktadır. Güney Sibirya’daki Abakan Tatarlarının efsanelerinde dünyanın ortasındaki ağaç, yedi dallı bir kayın ağacıydı.³⁷⁸ Kayın ağacı, eski Türklerin günlük hayatlarında da çok önemli bir yer tutmuştu. Çadır ve kulübelerin çatıları kayın ağacı kabukları ile örtülürdü. Yemek kapları, eyer ve semer yapımında da kayın ağacı tercih edilirdi.³⁷⁹

1.4.1.2.2. İnhüstasyon

Bir diğer defin işlemi ise inhüstasyon da denilen toprağa gömme yöntemidir. Bununla ilgili sagalarda da sıkça örnekler bulunmaktadır. Egill Saga’da ismi geçen Egill, babası Skallagrím için Digranes kıyısında bir burunda mezar hazırlar. Sonrasında babasını; atı, silahları ve demir işlerken kullandığı aletleriyle birlikte bu mezara gömer.³⁸⁰ Bu sagada seçilmiş olan yerden de anlaşılacağı üzere defin yerinin belirlenmesinde bazen gözden uzak tepeler veya kıyıları tercih edilmekteydi.³⁸¹ Bu bir anlamda hayatta kalanların o bölgeyi sahiplenmesi anlamına gelmekteydi. Yine Egill Saga’da yer alan bir başka defin işlemi ise şu şekilde anlatılmaktadır:

³⁷⁷ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 73.

³⁷⁸ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 86.

³⁷⁹ a.g.e., s. 92.

³⁸⁰ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 165.

³⁸¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 84.

“Egill, kardeşi Thorolfr’un cansız bedenini buldu. Onu kucakladı, yıkadı ve o devrin diğer tören uygulamalarını yerine getirdi. Oracıkta bir mezar kazıp Thorolfr’u silahları ve giysileriyle birlikte gömdü. Ayrılmadan önce kardeşinin bileklerine birer altın bilezik takmıştı. Ardından üzerine taş yığıp, bu yığına da toprakla örttü.”³⁸²

Ölümler çeşitli araçların içine konularak defnedilirdi. Bunlardan en dikkat çeken, Viking denizciliğini ön plana çıkaran gemiyle veya bir tekneyle birlikte yapılan defin işlemiydi. Bunun yanı sıra onların savaşçı kimliğini ifade eden bir araç olarak savaş arabası içinde defnedildikleri de olurdu. Ancak Vikinglerde savaş arabasının pek yaygın olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, bunun kıta Avrupa’sından etkilenilmesinin bir sonucu olduğunu düşünmekteyiz. En sık karşılaşılan örnekler, cesetlerin meşe ağacının gövdesinden yapılmış olan tabutlara veya lahitlere yerleştirilmesiydi. Sonrasında üzerlerine bir höyük yapılmaktaydı.³⁸³

1.4.1.2.2.1. Gemi Mezarlar

Gemilerin, kremasyon uygulamalarında ne şekilde kullanıldıklarına yukarıda değinmiştik. Ancak gemileri gömerek yapılan definlerde kullanımı bizler açısından daha dikkat çekicidir. Çünkü gemi veya teknelerin kremasyon definlerde kullanılmasına diğer kültürlerde de rastlanırken, gömerek define bu araçların kullanımı başta İskandinavlar olmak üzere kuzeyli Germen kavimlerine has bir durumdur. Bu şekilde defnedilen kişilerin denizcilikle ilgili baskın bir kimliğe sahip olduğu kesindir. Gemide defin örnekleri her ne kadar daha çok erkek mezarlarında karşımıza çıksa da sagalarda ve arkeolojik bulgularda kadınların da gemilerde defnedildiklerini gösteren örneklere rastlamaktayız.³⁸⁴

İsveç’te gemi mezarları Malar Vadisi’nde, özellikle da Orta Uppland’da Valsgarde yerleşiminde bulunmaktadır. Burada Viking Çağı’nın birkaç yüz yıl öncesinden itibaren, her kuşaktan bir tane olmak üzere gemi mezarları tespit edilmiştir. Gemi gömme töreninin en güzel örnekleri Norveç’te Vestfold’da bulunmuş olan Oseberg ve Gokstad gemi mezarlarıdır. M.S. 834 yılına ait olan Oseberg Gemisi içinde iki kadın cesedi tespit edilmiştir. Gemi direğinin hemen yanına bir mezar bölmesi yapılmış ve bu bölmenin içi işlemlerle süslenmişti. Cesetlerin yanı sıra elbise, ayakkabı, tarak ve mutfak gereçleri gibi birçok kişisel eşya, bu bölmenin içine

³⁸² *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 142.

³⁸³ Ülgen ve Yavaş, “Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları”, s. 258.

³⁸⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 332.

yerleştirilmişti (Bk. Resim - 2). Gemide ayrıca on beş at, altı köpek ve iki inek kalıntısı tespit edilmişti. Bir diğer örnek olan Gokstad Gemisi M.S. 900-905 yıllarına aitti. Altmışlı yaşlarda bir erkeğin defin işleminde kullanılmış olan gemide on iki at, altı köpek ve bir tavus kuşu iskeleti bulunmuştur.³⁸⁵ Bu gemiler, içindeki organik mezar eşyaları bile bozulmadan son derece iyi korunmuş olduklarından, Viking dünyasındaki yüksek mevkili insanlara ait mezarlara ilişkin ayrıntılı envanter çıkarmamıza yarayan en zengin kaynaklardır.³⁸⁶

1.4.1.2.2.2. Mezar Odaları

Bazı yüksek mevki sahibi insanların defin işlemlerinde özel uygulamalara rastlanılmaktadır. Burada cenaze, yaygın olduğu üzere bir tabuta veya başka kapalı bir kutuya konmak yerine, yeraltında bir odaya yerleştirilmektedir. Kare ya da dikdörtgen şeklinde inşa edilmekte olan bu odaların, ahşap duvarları ve kalaslarla örtülmüş bir çatısı bulunmaktadır. Son olarak üzerlerine bir höyük yapılmaktadır. Söz konusu uygulama, Roma Demir Çağı ve Vendel Devrinden³⁸⁷ (550-800) itibaren bilinmekle beraber daha ziyade IX. ve X. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. Bunların en yaygın olduğu yer ise İsveç'tir ki sadece Birka'da 111 tane örnek bulunmuştur. Danimarka ve Kuzey Almanya civarındaysa, çoğunluğu Hedeby etrafında olmak üzere yaklaşık 60 mezar odası ortaya çıkarılmıştır. Norveç'te bu âdet o kadar yaygın değildi. Bu defin şekline İskandinav yerleşimlerinin ya da etkisinin görüldüğü Rusya ve Ukrayna'da da rastlanılmıştır. Örneğin Kiev yakınlarındaki Çernigiv'de yapılan kazılarda süslü mezar odaları tespit edilmiştir. En güzel höyük örneklerinden birisi 1750'de İsveç'te bulunan 75 m. çapındaki Kivik höyüğüdür.³⁸⁸

1.4.1.2.2.3. Ölülerin Yerleştirilme Usulleri

İskandinavlarda ölü, mezara farklı şekillerde bırakılmaktaydı. Ceset direk olarak yere konulduğu gibi kumaş veya ağaç kabuğundan yapılmış bir döşeme üzerine (buna özellikle Norveç'in kuzeyinde rastlanıyordu) yatırıldığı da olurdu. Bunun yanı sıra

³⁸⁵ Ülgen ve Yavaş, "Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları", s. 258.

³⁸⁶ Neil Price, "Ölenler ve Ölüler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 332.

³⁸⁷ İsmi İsveç Uppland'daki Vendel mevkinde bulunmuş bir mezardaki eşyaların süslemesinden almaktadır. 550-800 yılı arası bu isimle anılmaktadır. Bu aynı zamanda Göç Dönemi (375-550) ve Viking Çağı (800-1060) arasındaki dönemi ifade etmektedir. İskandinav demir çağının son dönemi de diyebiliriz. Holman, a.g.e., s. 277.

³⁸⁸ Ülgen ve Yavaş, "Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları", s. 259.

çeşitli tipte tabutlar kullanılmaktaydı. Beden duruşları farklılık arz etmektedir. Genellikle ya sırt üstü ya da cenin pozisyonunda (hoker şekli) yatırılırlardı.³⁸⁹ Ölülerin cenin pozisyonunda toprağa yerleştirilmesine Türkler de dâhil olmak üzere birçok kavimde rastlanılmaktadır. Bazı yorumlara göre bu uygulamanın sebebi, söz konusu ölünün yeniden dünyaya geleceğinin umut edilmesidir.³⁹⁰

Bazı mezarlarda bedenlerin altında ya da çevresinde battaniye, yastık ve başka yatak eşyaları kullanılmıştır. Birkaç örnekte ise ölülerin, bedeninin fiilen zarar görmesini gerektirecek tarzda olağandışı bir pozisyonda gömüldüğü tespit edilmiştir. Örneğin ölünün baş aşağı bir şekilde yerleştirildiği bir mezar bulunmuştur. Bunun bir tür ceza amacıyla mı yoksa bir batıl inanç neticesinde mi yapıldığını söylemek zordur. Ancak bu bedenlerin bazılarının üzerine yerleştirilen büyük taşlar, ölülerin bir şekilde mezarlarından çıkabileceği ve de muhtemelen yaşayanlara zarar verebileceği yolunda bir endişenin varlığına delalettir.³⁹¹

Ölülerin yerleştirilmesinde sıkça karşılaştığımız bir diğer durum, onların sandalyeye oturtulmasıydı. Norveç Aure'de ortaya çıkarılmış olan bir mezar odasında sandalye kalıntıları bulunmuştu. Benzer şekilde Birka'daki örneklerde ölülerin muhtemelen sandalye ya da tabure gibi bir eşya üzerine oturtulmuş halde gömüldüğü, bazılarının ellerine veya kucaklarına çeşitli nesnelere yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Ölüye ait eşyalar ise ölünün çevresine, özellikle önüne konuyordu. Dikkatimizi çeken husus, mezar odalarında oturtulmuş kadın cesetleri daha yaygınken, gemi mezarlarında ise daha ziyade erkek cesetleri karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer ilginç nokta ise bazı örneklerde, mezarların hazırlanmasında ölülerin belirli bir yöne bakıyormuş gibi görünecek şekilde konumlandırılmasıdır. Örneğin Birka'da, oturan kadınların bulunduğu mezar odalarında içindekilerin yüzleri şehre bakıyormuş izlenimi vermektedir.³⁹²

Oturur halde definle ilgili İzlanda Sagalarında çokça atıf yapılmaktadır. Bunlardan birisi Njall Sagadır. Burada Hlidarendili Gunnar adlı karakter, mezarına oturur bir vaziyette yerleştirilmiştir.³⁹³ Grettir Saga'da³⁹⁴ ise bir mezar soyma teşebbüsü

³⁸⁹ Price, "Ölenler ve Ölüler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri", s. 327.

³⁹⁰ Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi I*, 23; Necati Gültepe, *Türk Mitolojisi*, 5. Baskı, Resse Kitapevi, İstanbul, 2015, s. 451.

³⁹¹ Ülgen ve Yavaş, "Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları", s. 259.

³⁹² a.g.m., s. 259.

³⁹³ *Yanık Njall'ın Sagası*, s. 140.

sırasında mezarın ölmemiş sakini veya hayaletinin hırsızla mücadeleye giriştiği anlatılmaktadır. Işıksız höyüğün içindeki bu kavganın betimlemesinde, çukurun tepesindeki kalaslardan bile bahsedilmektedir. Odanın tavanında açılmış bir delikten atlayan hırsız, mezarın bir ucundaki at kemiklerinin üzerine düşer, karanlıkta sendeleyip dururken, üzerinde birinin oturduğu bir sandalyenin arkalığine dokunur. Uzun zaman önce kapatılmış lahitin kasvetli havası bile betimlenir.³⁹⁵ Bir örnek de Egill ve Asmund Saga'da yer almaktadır. Burada Asmund'un, yetiştirme babası Aran öldüğünde, onun için hazırladığı mezarla ilgili verilen bilgiler benzer niteliktedir. Asmund önce bir höyük yapar sonra bütün takımlarıyla birlikte bir atı, ölünün savaş elbiselerini, şahinini ve köpeğini koyar. En sonunda Aran'ı bütün zırhıyla birlikte bir sandalyeye oturtur.³⁹⁶ Bu tip örneklere başka sagalarda da rastlamaktayız.

1.4.1.2.2.4. Cesedin Taksim Edilmesi

İnhümasyon defin işleminde ilgimizi çeken bir uygulamaya rastlamaktayız. Bazı kişilerin cesetleri birçok parçaya ayrılıp, her bir parça başka bir bölgeye defnedilirdi. Bunun en bilinen gerekçesi bu kişilerin çok sevilmesi ve tarafların mezar yeri konusunda mutabakata varamamasıdır. Bununla ilgili en güzel örnek Esmer Halfdan Saga'da bulunmaktadır. Norveç kralı Halfdan (ö. 860), halkı tarafından çok sevilen birisiydi. Öldükten sonra cenazesinin Ringerike'de defnedilmesi için hazırlıklara başlanmıştı. Fakat Raumarige, Vestfold ve Hedemark bölgelerinin ileri gelenleri bunu duyunca karşı çıktılar. Sonrasında bir araya gelip durumu çözüme kavuşturmak istediler. Ancak herkes cenazenin kendi bölgesinde defnedilmesini talep edince bir sonuca varamadılar. Bunun üzerine en sonunda cenazeyi dört parçaya ayırıp her birinin bir bölgede defnedilmesi hususunda mutabakata vardılar.³⁹⁷ Bu uygulamayla ilgili pek fazla örnek bulunmadığını belirtmek gerekir.

³⁹⁴ İzlanda Sagalarından birisi olup XIV. yüzyılda yazılmıştır. Saganın kahramanı 996–1031 yıllarında yaşamış olan Grettir Ásmundarson adında bir kanun kaçağıdır. Olay örgüsü açısından İngiliz Beowulf destanı ile benzerlik arz etmektedir. Bizim açımızdan bu saganın önemi, dönemin batıl inançlarıyla ilgili güzel örnekler sunmasıdır. Bk. Holman, a.g.e., s. 111.

³⁹⁵ Price, "Ölenler ve Ölüler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri", s. 331.

³⁹⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 327.

³⁹⁷ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 270.

1.4.1.3. Mezarların Muhteviyatı

Pagan döneminde İskandinavlara ait mezarlar hakkında en ayrıntılı bilgileri doğal olarak kremasyonlardan ziyade inhüstasyonlardan elde edilmektedir. Kremasyonlarda ateşe dayanabilmiş metal nesnelere ile yanma işlemi tam gerçekleşmemiş canlılara ait kemik parçalarından da farklı bilgiler edinilmiştir. Bazı kremasyon örneklerinde ölü ayrı bir yerde yakıldıktan sonra külleri bir vazoya konulup diğer eşyalarıyla birlikte gömülmekteydi. Bu, araştırmacıların çalışmalarını kolaylaştıran bir durumdur. Her iki defin uygulamasındaki mezarların içeriği noktasında bir karşılaştırma yapacak olursak genel olarak içeriklerinin benzer olduğunu söyleyebiliriz. Mezar bulguları arasında en sık rastlanan nesnelere süs eşyaları, giysilerin metal aksamaları, mücevherat, silahlar, aletler, kap kacak, çeşitli mobilyalar, tekstil ürünleri, yiyecekler, hayvan kalıntıları tespit edilmiştir.³⁹⁸ Ölülerin bazılarının ayaklarında kar ayakkabıları olduğu görülmüştür. Bu bulgudan yola çıkarak bu tip definlerin kışın yapıldığı tahmin edilmektedir. Ancak söz konusu ayakkabıların yukarıda sözünü ettiğimiz “ölüm ayakkabısı” olma ihtimali de vardır.³⁹⁹

Hem erkek hem de kadın mezarlarında en fazla karşılaşılan hayvan kalıntısı köpeklerdir. Bunun sebebi köpeğin söz konusu kişiyi öldükten sonraki hayatında koruması ve yapacağı yolculukta ona eşlik etmesi düşüncesidir.⁴⁰⁰ İskandinavya’dakinden farklı da olsa köpek, birçok Doğu kültüründe bir tabu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun gerekçelerinin başında bu hayvanın sadakati yer almaktaysa da Tibet’teki “köpek ata” inancının da bunda etkisi olması ihtimal dâhilindedir. Bu inanca sahip olanlar, kendi soylarının köpekten geldiğini iddia ederlerdi.⁴⁰¹

Sık karşılaşılan bir diğer hayvan ise attır. At veya at arabasıyla gömülen üst düzey bir kişinin öldükten sonra Valhall’da Odin’in karşısına atının sırtında ya da at arabasının üzerinde vakur bir şekilde çıkacağına inanılırdı.⁴⁰² Muhtemelen benzer

³⁹⁸ Jesch, *Women in the Viking Age*, s. 12; Williams, a.g.e., s. 417.

³⁹⁹ Price, “Ölenler ve Ölüler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri”, s. 327.; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 323.

⁴⁰⁰ Williams, a.g.e., s. 417.

⁴⁰¹ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 565.

⁴⁰² Jesch, *Women in the Viking Age*, s. 12; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 326.

gerekçelerle at Türklerde de ölüyle birlikte gömülürdü. Kurgan denilen eski Türk mezarlarında çıkarılmış olan at kemikleri bunu ispatlamaktadır.⁴⁰³

Son olarak mezarlarda şahin ve tavus kuşu kalıntılarının da bulunduğunu belirtmek gerekir.⁴⁰⁴ Tavus kuşunun bölgeye has bir tür olmamasına karşın bu mezarlarda rastlanıyor olması dikkatimizi çekmektedir. Bu kuş İran, Hint, Yunan ve Budist mitolojileri başta olmak üzere birçok kültürde ilahlık, ihtişam, iktidar, güzellik, aşk, merhamet, uyanıklılık ve bereket gibi çeşitli kavramları simgelemektedir.⁴⁰⁵

Mezardaki malzemelerin seçimi, bir araya getirilmesi, tipi, niteliği, niceliği, yerleştirildiği konum gibi unsurların hepsi Viking Çağı ölü gömme törenleri çerçevesinde farklılık göstermektedir. Ama daha belirleyici olan yerel etkilerdir. Örneğin İsveç Öland'da nesli tükenmiş bir deniz canlısı olan ammonit fosilleri kimi zaman ölülerle beraber gömülüyordu. İsveç ve Finlandiya arasındaki Aland adalarında ölülerin külleri, üzerlerine kilden yapılmış minyatür bir hayvan pençesi iliştirilmiş çömleklerin içine konularak gömülürdü.⁴⁰⁶

1.4.1.4. Birlikte Defin

Önemli sayıda Viking Çağı mezarında, mezarın asıl sakinine eşlik etmesi için öldürüldüğü gayet açık olan kişilerin kalıntıları tespit edilmiştir. Bu şahısların öldürülme şekillerinin belirli bir standardı olmayıp, başın gövdeden ayrılması, bıçaklanma, boyun kırılması, asılma gibi çeşitli yöntemlerle işlem yerine getirilmiştir. Meşhur örneklerden biri olan Stengade'deki (Danimarka) bir mezarda bir erkeğin ölümünde ona eşlik etmesi için yanına oturtulmuş, elleri bağlı, başı kesik başka bir erkek cesedi bulunmuştur. Her iki cesedin üzerine birer mızrak saplanmış. Bir diğer örnek ise Birka'da karşımıza çıkmaktadır. Burada kale duvarındaki bir mezarda, başının arkasına elk geyiklerinin boynuzları saplanmış silahlı ve yaşlı bir adamın cesedinin üzerine, başı kesilmiş genç bir erkek cesedi yatırılmıştır. Lejre'de (Danimarka) bir mezarda bir erkek cesedine, elleri bağlanmış ve başı kesilmiş başka bir erkek cesedi eşlik ediyordu. Roskilde yakınındaki Gerdrup'ta (Danimarka) bir kadın mezarındaysa boynu kırılmış bir erkek cesedi vardı. Man Adası'nda, eşyalarıyla gömülmüş silahlı genç

⁴⁰³ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 141.

⁴⁰⁴ Williams, a.g.e., s. 417.

⁴⁰⁵ Wilkinson, a.g.e., s. 60.

⁴⁰⁶ Ülgen ve Yavaş, "Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları", s. 261.

bir erkeğin üstü bir tümsekle örtülmüştür. Tümseğin üzerinde genç bir kadın, diz çökmüş bir halde iken arkadan gelen bir kılıç darbesiyle öldürülmüştür. Birlikte defin işlemlerinde bazı gemi mezarlarında üç-dört tane ceset bulunması dikkatimizi çekmektedir. Bu cesetler, geminin orta bölümünde inşa edilmiş küçük bir odaya veya güverte kerestelerinin üzerine yatırılmıştır.⁴⁰⁷

Birlikte defin uygulamasındaki cenazelerin defin işlemleri genellikle aynı törende yerine getirilmiştir. Ancak birinci cenazenin defnedilmesinden sonra aradan uzun bir süre geçse bile ikinci cenazenin aynı mezarın açılıp yerleştirildiği de olurdu. Bunun bir örneği Egill Saga'da verilmiştir. Bu sagada Egill, Bödvarr'ın cesedini bulunca onu kucaklayıp Skallagrimr'un mezarına doğru yola çıkar. Oraya vardığında mezarı açıp Bödvarr'ı Skallagrimr'un yanına yerleştirip ardından da mezarı tekrar kapatır.⁴⁰⁸

Birlikte defin uygulamasının arkasında yatan inanişaya göre bu kişilerin ruhları birbirleriyle konuşmaktaydı. Frithiof Saga'da⁴⁰⁹ Thorstein, çok ağır bir şekilde hastalanıp öleceğini anladığı zaman yakınındakilere gömüleceği yerle ilgili vasiyette bulunur. Bu vasiyette kendisinin, Kral Beli'nin karşısına gömülmesini, böylece öldükten sonra birbirleriyle konuşmalarının daha rahat olabileceğini ifade etmiştir.⁴¹⁰

Bu tarzda definlerin farklı bir versiyonu kadınların kocalarıyla beraber yakılmasıdır. Bu uygulamaya Mısır'dan Çin'e kadar dünyanın birçok bölgesinde sıkça rastlanılmaktadır. Ancak bu defin şekli, başta Hindistan olmak üzere Hint-Ari topluluklarla özdeşleşmiştir. Nitekim bunu ifade eden "Suttee" terimi Sanskritçe "Sati" (iyi kadın) sözcüğüne dayanmaktadır.⁴¹¹ İskandinavlarda, çok eskiye dayanmamakla birlikte bununla ilgili bulgular IV. yüzyıldan itibaren karşımıza çıkmaya başlamıştır. Kanaatimizce bunun sebebi, doğuya giden tüccarlar veya seyyahların bu uygulamayı İskandinavya'ya getirmesidir. Suttee'nin en fazla tatbik edildiği bölgenin İsveç ve

⁴⁰⁷ a.g.m., s. 261.

⁴⁰⁸ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 211.

⁴⁰⁹ Norveç'te Sogn denilen bölgenin önde gelenlerinden Thorstein'in oğlu Frithiof'un aşk öyküsünü ele almaktadır. Saga biri uzun birisi daha kısa iki versiyonda İzlanda'da derlenmiştir. Kısa versiyon XIII. yüzyılın sonlarında hazırlanırken, uzun versiyonu XV. yüzyıl başlarında bir araya getirilmiştir. Bk. Jonathan D. M. Evans, "Fridjofs Saga Ins Froekna", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 221.

⁴¹⁰ "The Story of Frithiof the Bold", *Three Northern Love Stories & Other Tales*, Eirikr Magnusson & William Morris (çev.), Longmans, Green and Co., London, 1901, s. 73.

⁴¹¹ Yalçın Kayalı, "Eski Bir Hint Geleneği Sati", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(1), 2013, s. 366.

Rusya olması bu iddiayı desteklemektedir.⁴¹² Buna mukabil İzlanda'da bununla ilgili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.⁴¹³ Bunun da sebebi İskandinav yerleşiminin burada daha geç bir dönemde başlaması ve sonrasında onların hemen Hıristiyanlıkla tanışmalarıdır. Aziz Olaf ve Olaf Tryggvason sagaları başta olmak üzere birçok eserde bununla ilgili örnekler rastlanılmaktadır.

Ayrıca dikkat çeken bir diğer unsur da bazı mezarlar incelendiğinde kadınların yakılarak değil de kocalarıyla birlikte öldürülerek gömüldükleri anlaşılmaktadır. Bunlar, iskeletlerin boyları ve leğen kemikleri ile kadınların ayaklarına taktıkları halhal ve diğer takılardan tespit edilmektedir.⁴¹⁴ Buna benzer bir uygulama Yakut Türklerinde de görülmektedir. Onlarda, erkek ölünce karısının da onunla diri diri mezara gömüldüğü tespit edilmiştir.⁴¹⁵

1.4.1.5. Mezar Yerlerinin Belirlenmesi

Defin işleminin ardından törenin yapıldığı alanlara veya mezarlara bazı işaretler konarak bir çeşit sınır oluşturulurdu. Günümüze bunlardan en fazla, muhtelif ebattaki höyükler kalmıştır. Bu höyükler küçük tümseklerden başlayıp, 10 m. veya daha yüksek gösterişli anıtlara kadar varabilmekteydi (Bk. Resim - 3,4). Genellikle daire biçiminde olmakla birlikte oval, dikdörtgen ve üçgen höyüklere de rastlanılmıştır. Bazı örneklerde höyükler bilinmeyen nedenlerle içlerine yerleştirilmiş gibi görünen direklerle güçlendirilmişti. Burada kullanılan ağacın varlığını koruyamaması ve dolayısıyla geriye pek az arkeolojik bulgu kalması hasebiyle, o dönemde benzer uygulamanın çok daha yaygın olduğunu düşünmekteyiz.⁴¹⁶ İbn Fadlan'ın anlatısında bir höyüğe kayın ağacından bir sütun dikildiği, üzerine runik harflerle ölen kişinin ve hükümdarının isimlerinin yazıldığı ifade edilmiş, bu bilgileri desteklemektedir.⁴¹⁷ Mezarların üzerine höyük yapılması birçok kültürde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Ortaasya'daki Türklerin "kurgan" dedikleri mezarlar da höyük biçimindedir.⁴¹⁸

Daha sık karşılaşılan başka bir uygulamaya göre höyük yapmadan, taşlardan yapılan çeşitli çizimlerle mezar sınırının belirlenmesiydi. Bu çizimler arasında bordür

⁴¹² Williams, a.g.e., s. 420.

⁴¹³ Williams, a.g.e., s. 103.

⁴¹⁴ Jesch, *Women in the Viking Age*, s. 13.

⁴¹⁵ Şener, a.g.e., s. 41.

⁴¹⁶ Price, "Ölenler ve Ölüler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri", s. 326.

⁴¹⁷ İbn Fadlan, a.g.e., s. 44.

⁴¹⁸ Divitçioğlu, a.g.e., s. 92.

halkaları, daireler, dikdörtgenler, yıldız örüntüleri, üçgenler, gemi çizimleri, treuddar (üç uçlu) denen üçgen biçimler başı çekmekteydi. Aralarında en ilgi çeken muhtelif ebatlarda yapılmış, “taş gemi” denen gemi biçimli verilmiş taş çizimlerdi (Bk. Resim - 4). Bu tip mezarlardan en büyüğü Danimarka Jelling'de tespit edilmiştir ki uzunluğu 170 m. gibi muazzam bir ebattadır. Bu şekillerin bir kısmında mezar yer almamaktadır. Ancak bunların içinde tespit edilmiş olan ateş ve yemek kalıntılarında buralarda bir çeşit anma töreni yapıldığını anlamaktayız.⁴¹⁹

1.4.1.6. Mezarsızlar

Arkeolojik çalışmalar neticesinde yerleşimler ile gömüler arasındaki korelasyondan, herkese bir mezar tahsis edilmediği net bir şekilde anlaşılmaktadır. Lakin mezarı olmayan kesimin toplam nüfus içindeki oranıyla ilgili sağlıklı bir tahminde bulunmak zor olmakla beraber, bu oranın yarıya yakın olabileceğini düşünmekteyiz. Kanaatimizce mezarsızlar aşağı statüden insanlardı.⁴²⁰ Bunların başında da köleler gelmekteydi. Eğer bir köle ölürse sahibi onu uygun gördüğü açık alanda bir yere, köpeklerin ve yırtıcı hayvanların yemesi için bırakırdı.⁴²¹ Norveç'te bazı yerlerde bir köle hastalandığında, sahibi bir çukur kazar ve o köleyi oraya ölmesi için bırakırdı.⁴²² Benzer bir uygulamanın suçlulara da yapıldığı görülmektedir. İbn Fadlan'ın naklettiğine göre ölüm cezasına çarptırılmış olan suçlu, ağaca asılarak idam edilirdi. Sonrasında ip kopuncaya kadar ceset orada asılır kalırdı.⁴²³

Dikkat çeken bir diğer husus ise, çocuk mezarlarına daha az rastlanılmasıdır. Bunun birçok sebebinin olduğunu söyleyebiliriz. O dönemde ölen çocukların resmi gömü törenine ve bir mezara yerleştirilmesine gerek görülüp görülmemesiyle ilgili husus bunun gerekçeleri arasında yer almaktadır. Ölen çocukların sosyal statülerinin de bunda payının olduğu yüksek bir ihtimaldir. Bütün bunlar neticesinde defnedilmeyen çocukların açıkta bırakılıp terk edildiğini ve bundan dolayı arkeolojik kazılarda bunlara rastlanılmadığı tahmin edilmektedir.⁴²⁴

⁴¹⁹ Ülgen ve Yavaş, “Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları”, s. 262.

⁴²⁰ Price, “Ölenler ve Ölüler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri”, s. 325.

⁴²¹ İbn Fadlan, a.g.e., s. 40.

⁴²² Williams, a.g.e., s. 38.

⁴²³ İbn Fadlan, a.g.e., s. 40.

⁴²⁴ Price, “Ölenler ve Ölüler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri”, s. 325.

1.4.1.7. Miras Ziyafeti: Arvel

İskandinavlardaki cenaze merasimlerinin bir diğer işlemi yas tutmaktır. Vikingler son derece acımasız olmalarına karşın en sert savaşçılar bile hüzünlü bir şekilde yaslarını tutmaktaydılar. Yas sırasında söylenen özel ağıtlar bulunmaktadır. Bununla ilgili sagalardaki en güzel örnekler Egill Saga'da Egill'in ölen oğlu için ve Volsunga Saga'da Gudrun'un ölen kocası için okumuş oldukları ağıtlar gösterilmektedir.⁴²⁵

Yas sürecinin bir diğer aşaması ziyafettir. “Ölüm yemeği” ya da “ölüm ziyafeti” diye ifade edebileceğimiz bu merasim, dönemin kayıtlarında “arvel” şeklinde yer almaktadır. Bu ziyafet, defin işleminin ardından ölünün varisleri tarafından yedinci günde veya otuzuncu günde yapılmaktadır. Bu tören ölünün anısına yapılmakla birlikte aslında miras taksiminin yapıldığı bir toplantı fonksiyonuna sahipti. Toplantıya gelmeyen varis, sonradan hiçbir şekilde hak talep edemezdi. Eğer varislerden birisi yetişkin bir yaşta değilse, onun bakımıyla ilgilenen kişi bu yemeğe iştirak ederdi.⁴²⁶ Hristiyanlık döneminde önce arvel ismi değişmiş ve “ruh-birasi” adıyla anılmaya başlanmıştı. Sonrasında bu uygulama tamamen yasaklanmıştır.⁴²⁷

1.4.2. Kurban Törenleri

Vikinglerdeki en önemli ibadetin kurban olduğunu ifade edebiliriz. Bu husustaki bilgileri daha ziyade XII.-XIII. yüzyıl yazma eserlerinden elde etmekteyiz. Bunlardan, XIII. yüzyıl başında kaleme alınmış “Guta kanunu” ve ekindeki Guta Saga, bireysel ibadetlere ve küçük cemaat törenlerine ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. Şüphesiz bu eserleri, o dönemin toplumunun Hristiyan olduğu gerçeğini hesaba katarak dikkatli bir şekilde okumalıyız. Nitekim Guta kanununda pagan törenlerini konu alan “af blötan” başlıklı bölümde, Hristiyan geleneğine uygun olmayan yiyecek ve içecek sunularıyla ibadet etmekten suçlu bulunan birinin Kilise'ye para cezası ödeyeceği belirtilir.⁴²⁸

⁴²⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 414.

⁴²⁶ “Gulathing Law”, *The Earliest Norwegian Laws*, Laurence M. Larson (çev.), The Lawbook Exchange Ltd, New Jersey, 2008, s. 116.

⁴²⁷ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 55. Benzer bir uygulama Türklerde “yoğ töreni” (yoğ: temizlik, aş, matem) şeklinde anılmaktadır. Önceleri cenazeden dönenler için hazırlanan yemeğe bu isim verilmekteydi. Ancak sonraki dönemlerde bu yemek, ölünün defnedilmesinden bir hafta sonra kurbanların kesildiği bir ziyafete dönüşmüştür. Bk. Radloff, a.g.e., s. 390.

⁴²⁸ Hultgard, a.g.m., s. 272.

Kurban kesilen yerlerin genellikle kült yerleri olması hasebiyle bu yerleri ifade etmek için kullanılan sözcüklerin sonunda -ve veya -vi ekine sıkça rastlamaktayız. Bu, onlara kutsallık katardı. Sözü edilen ekler bugün bile, Odense (Odensve) ve Ullevi örneklerinde olduğu gibi, Danimarka ve İsveç'teki birçok yer adında hala kullanılmaktadır.⁴²⁹ Edda ve sagalardan öğrendiğimize göre kurban kesim işlemi "hörgr" denilen büyük bir taş üzerine yerleştirilmiş bir sunakta yapılmaktaydı. Buralar taşla çevrili veya nispeten yüksek yerlerde bulunurdu.⁴³⁰

Bilinen en önemli festival ve kurban kesim yerlerinin başında Uppsala ve Lejre gelmekteydi. Uppsala için Bremenli Adam'ın, Lejre içinse Merseburglu Thietmar'ın önemli anlatıları bulunmaktadır. Her ikisine göre dokuz yılda bir büyük bir festival düzenlenir ve burada kurbanlar kesilirdi.⁴³¹

1.4.2.1. Hayvan Kurban Etme

İskandinavya'nın batısında kurban için en fazla tercih edilen hayvan keçi ve koyundur. Bunun dışında sığır, at, köpek ve domuz gibi hayvanların da kurban edildiği olurdu.⁴³² Bunlardan köpeğin dışındakiler daha ziyade bereket Tanrıları için kurban edilmekteydiler. At ise bir kült hayvanı olması hasebiyle Vanir Tanrıları arasında özel bir yere sahipti ve bu yüzden kurbanlıklar arasında yer almaktaydı.⁴³³ Kesilen hayvanlar eti yenen türde ise ihtiyaca binaen çok sayıda kesim işlemi yapılırdı. Ayrıca bu tipteki hayvanlar kurban edilmeden önce uzun süre iyice beslenilirdi.⁴³⁴ Eti yenmeyen hayvanlar kurban edileceği zamansa dini açıdan gerekli görülen miktarda kesilirdi.

Kesim işlemi ağırlıklı olarak tapınaklarda veya törenin yapılacağı ortamda dini kimliğe sahip kişilerce yerine getirilirdi. Kesimden sonra kurbanın kanı tapınağın duvarlarına sürülürdü. Sonrasında ise bir kurban ziyafeti düzenlenirdi. Pişirme işi tapınağın tavanına asılan bir kaptaydı. Ziyafetin ardından katılımcılar tek tek Tanrılarını anarlardı. Önce, savaş ve baskınların başarılı geçmesi için Odin'i zikrederlerdi. Sonrasında ise barış ve iyi bir hasat dönemi için Niord ve Freya'ya dualar ederlerdi. Bu ortamda çeşitli şarkılar söylenmekteydi. Onlar, bu kurbanları sadece

⁴²⁹ Wolf, a.g.e., s. 157.

⁴³⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 356.

⁴³¹ Wolf, a.g.e., s. 157.

⁴³² Williams, a.g.e., s. 389.

⁴³³ Mountfort, a.g.e., s. 184.

⁴³⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 347.

karınlarını doymak için değil, aynı zamanda kendilerini kutsamak ve dertlerine çare bulmak için de yemektedirler.⁴³⁵

1.4.2.2. İnsan Kurban Etme

İskandinavlar pagan dönemlerinde, taleplerini çok daha güçlü bir şekilde ifade edebilmek için insan da kurban ettikleri olurdu. Açlık, felaket ve muhtelif kötülükler karşısında insanlar, Tanrılardan önce çeşitli şekillerde yardım talebinde bulunurlardı. Son çare olarak insan kurban etmekteydiler. Bu uygulamanın ne zaman başladığı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır.

İnsan kurban etmeyle alakalı olarak Bremenli Adam'ın ve Merseburglu Thietmar'ın önemli anlatıları bulunmaktadır. Bremenli Adam, Uppsala'daki festivaller ve bu festivallerde kesilen kurbanlarla alakalı olarak şunları nakletmektedir:

“Her dokuz yılda bir Uppsala’da, İsveç’teki bütün eyaletlerden katılımın sağlandığı çok geniş katılımlı bir festival düzenlenirdi. Krallardan sıradan halka kadar herkes Uppsala’daki tapınağa hediyelerini sunardı. Tanrıları memnun etmek için burada, at, köpek ve insanın da aralarında bulunduğu dokuz türdeki canlıların erkeklerinden birer tane kurban kesilirdi. Kurbanların leşleri tapınağın yanındaki korulukta bir ağaca asılırdı. Bu koruluktaki her ağaç, halkın gözünde son derece kutsal kabul edilirdi. Hatta kurbanların asıldığı her bir ağaca Tanrısalsaygı duyarlardı. Kurban kesimi sırasında çeşitli dini ezgiler mırıldanırlardı.”⁴³⁶

Merseburglu Thietmar'ın Lejre'deki festival ve beraberindeki kurban merasimiyle ilgili anlatısı Adam'ınkiyle benzerlik arz etmektedir:

“Onların eski kurbanları hakkında duyduğum çok ilginç bir olay vardır. Krallığın merkezi Zealand’da Lejre diye bir yerdir Burada her dokuz yılda bir Ocak ayının altısından sonra Tanrılar için at, köpek ve horozun yanı sıra 99 tane de insan kurban ederlerdi.”⁴³⁷

Adam'dan farklı olarak Thietmar'ın, 99 tane insanın kurban edildiğinden söz etmesi dikkatimizi çekmektedir. Arkeolojik bulguların bu anlatıyı desteklememesinden yola çıkarak Thietmar'ın ifadelerinde mübalağa olduğunu düşünmekteyiz. Tahminimize göre bunun da sebebi onun, pagan olan bu topluluğun aynı zamanda ne kadar vahşi olduklarını göstermek istemesidir.

⁴³⁵ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 330.

⁴³⁶ Adam of Bremen, a.g.e., s. 208.

⁴³⁷ Thietmar of Merseburg, *Ottonian Germany*, David A. Warner (çev.), Manchester University Press, Manchester, 2001, s. 80.

Kurban edilecek insanın statüsü, durumun vahametine göre değişmekteydi. Bir kölenin kurban için seçilebildiği gibi bazen de çok daha önemli koşullarda soylu birisi hatta bir kral bile kurban edilebilirdi.⁴³⁸ Ynglinga Saga'da bu hususta çok güzel bir örnek yer almaktadır. Burada, Domaldi diye bir kişi, babası Visbur'dan sonra kral olur. Ancak bir süre sonra ülkede kıtlık baş gösterir ve bunun üzerine halk ilk sonbaharda Uppsala'da bir öküz kurban eder. Fakat kıtlık sonraki sezon da devam edince bu kez bir adam kurban ederler. Lakin kıtlık yine durmayınca üçüncü sonbaharda Uppsala'daki tapınakta daha büyük bir kalabalık toplanır ve bu kez çok daha mühim bir kişiyi kurban etmeye karar verirler. Yapılan istişareler neticesinde kralları Domaldi'yi kurban olarak seçerler ve bunu da yerine getirirler.⁴³⁹

Başka bir örnek ise Kral Heidrek Saga'da⁴⁴⁰ karşımıza çıkmaktadır. Reidgotaland'da⁴⁴¹ çok kötü bir yıl geçmişti. Bunun üzerine ahali, tavsiyelerde bulunması için bir kâhine müracaat etti. Kâhin onlara, soylu birisini kurban edene kadar Reidgotaland'da işlerin yoluna girmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine onlar da kâhinin dediğini yaptılar ve daha önceden bir savaşta esir alıp ellerinde tuttukları bir kralı kurban ettiler.⁴⁴²

Bazen halkın, yaşanan felaket veya olumsuzluklardan sorumlu olduğuna inandıkları krallarını, hem cezalandırmak hem de Tanrıların gönlünü almak için kurban ettiği olurdu. Yine Ynglinga Saga'da bununla ilgili bir örnek yer almaktadır. Kral Olaf İsveç'ten kovduktan sonra, yeni kralın zulmünden kaçan birçok kişi onun peşi sıra yola koyulmuştu. Kral Olaf, bu insanlarla birlikte bir yere yerleşmiş ve sonrasında o bölgedeki ağaçları keserek orayı tarıma açmıştı. Ancak daha sonraki dönemlerde Olaf'ın tarıma açtığı arazilere dışarıdan yeni göçler gelmeye başlayınca bir süre sonra bu araziler yetmez olmuştu. Akabinde de ülkede kıtlık baş göstermişti. Fakat halk, kıtlığın sebebinin, krallarının Tanrıların gönlünü hoş tutmamasından kaynaklandığını iddia etmiş ve bu yüzden de onun cezalandırılması gerektiğine karar vermişti. Netice

⁴³⁸ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 364.

⁴³⁹ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 230.

⁴⁴⁰ Hervarar Saga diye de bilinmekte olup Antik Devir Sagaları içinde yer almaktadır. Heidrek adında bir kralın öyküsü ele alınmaktadır. 1250 yıllarında derlenen saganın üç versiyonu bulunmaktadır. Bk. Omeljan Pritsak, "Hervarar saga ok Heidreks Konungs", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 283.

⁴⁴¹ Viking Çağına ait kaynaklarda geçen bu yerin İsveç'te yer aldığını tahmin edilmektedir. Ancak tam olarak neresi olduğu bilinmemektedir.

⁴⁴² *The Saga of King Heidrek the Wise*, Christopher Tolkien (çev.), Thomas Nelson and Sons Ltd., London, 1960, s. 25.

itibariyle Kral Olaf kurban edilmişti.⁴⁴³ Mesudi'den öğrendiğimize göre bu duruma benzer bir gerekçeyle hakanın kurban edilmesine Hazar Hanlığında da rastlanılmaktadır:

“Bu ülkede ülkenin başında hakan bulunurdu. Ancak ülke işlerini melik denen (bugünkü başbakan benzeri bir makam) kişiler yürütmekteydi. Eğer ülkede herhangi bir felaket yaşanır veya bir savaşta hezimete uğrarlarsa devletin ileri gelenleri ve halk melike müracaat ederek, hakanın kendilerine uğursuzluk getirdiğini bu yüzden de onun öldürülmesi gerektiğini ifade ederlerdi. Bu durumda melik ya hakanı öldürmeleri için teslim eder ya bizzat kendisi öldürür veya ona merhamet edip haksız yere öldürülmemesi için arka çıkardı.”⁴⁴⁴

Bazı durumlarda kurban seçimi çok daha acımasız olabilirdi. Ynglinga Saga'da, İsveç krallarından Kral Aun'un kendi ömrünü uzatmak için her on yılda bir oğlunu kurban etmesi anlatılmaktadır.⁴⁴⁵ Buna benzer bir örnek Landnamabok'ta yer almaktadır. Bu eserde ismi geçen Thor-wolf'un oğlu Hallstein, Tanrı Thor'dan, tahtının önüne yerleştirmek için sütun talep etmekteydi. Bu konuda o kadar istekliydi ki duasının kabul olması için oğlunu Thor'a kurban etmişti. Thor-wolf, bir süre sonra sahile vurmuş bir ağaç bulunca, Thor'un kurbanını ve duasını kabul ettiğini düşünmüştü.⁴⁴⁶

Savaşlarda ele geçirilen esirlerin de kurban edilmeleri olağan bir durumdu. Bu esirler, hayvan gibi boğazlanarak Odin için kurban edilirdi (Bk. Resim - 5). Bu işlemde kurbanların kanları tapınağın duvarlarına sürülmek için bir kâseye doldurulurken, cesetleri ya bir bataklığa veya bir uçuruma atılırdı. İsveç ve Danimarka kralları arasında yaşanmış olan Bravalla savaşı⁴⁴⁷ neticesinde böyle bir olay gerçekleşmiştir.⁴⁴⁸

İnsan kurban etme işlemi özel bir alanda yapılmaktaydı. Dom-ring denilen bu yerler, taşlardan oluşturulmuş bir halkanın merkezinde daha büyük bir taştan yapılmış bir şekildir. Bunun en güzel örneği Blomsholm'da görülmektedir. 30,48 m. çapındaki

⁴⁴³ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 256.

⁴⁴⁴ Mesudi, a.g.e., s. 72.

⁴⁴⁵ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 239.

⁴⁴⁶ Ari Thorgillson, “Landnama-book”, s. 95.

⁴⁴⁷ Danimarka kralı Harald Wartooth ile yeğeni İsveç kralı Sigurd Ring arasında meydana gelen yarı efsanevi bir savaştır. VIII. yüzyılda Norrköping yakınlarında Bravalla'da meydana gelen savaş neticesinde Harald ölmüş ve Sigurd Ring Danimarka tahtının da sahibi olmuştur. Saxo Grammaticus'un Danimarka tarihini ele aldığı eserinin sekizinci bölümünde anlattıklarına göre taraflar hem karada hem de denizde savaşmışlardır. Ancak burada oldukça abartılı rakamlar yer almaktadır. Örneğin Sigurd Ring'in donanmasının 2.500 parçadan oluştuğu bildirilir. Bk. Saxo Grammaticus, *The Danish History II*, Oliver Elton (çev.), Norrcena Society, London, 1905, s. 474-477.

⁴⁴⁸ *Eyrbyggja Saga*, s. 18; Ari Thorgillson, “Landnama-book”, s. 69.

bu halka, on adet taştan oluşmaktadır. Ortasında 2,7 m. uzunluğunda ve 2,1 m. genişliğinde büyük bir taş bulunur.⁴⁴⁹ Bununla ilgili yazılı kaynaklarda da bilgiler yer almaktadır. Eyrbyggja Saga'da ve Landnamabok'ta, günümüzdeki Westfjords (İzlanda) denilen yarımada Thing yerinde bir dom-ring yani insan kurban etme yeri olduğu anlatılır. Ayrıca bu yerde sözü edilen halkanın Thor adına dikilmiş bir taşın önünde bulunduğu belirtilir.⁴⁵⁰

1.5. İNANÇ ESASLARI

Genel anlamda pagan dönemi İskandinav toplumu çok karmaşık olmayan bir inanç sistemine sahipti. Tanrı inancı ile ilgili hususlar, yukarıda bahsettiğimiz gibi mitolojiye dayanmaktaydı. Fakat bunun dışında hayatlarının parçası olan ve dini inanç çerçevesinde ele alabileceğimiz çeşitli kavramlar yer almaktaydı. Bu kavramların bir kısmı Ural-Altay kökenli Şamanik öğretilere bir kısmı ise semavi dinlere dayanmaktaydı.

1.5.1. Ahiret İnancı

Viking toplumunda, ilahi dinlerdeki kadar net bir şekilde olmasa da ölüm sonrasında bir hayatın varlığına inanılmaktaydı. Bunun en açık göstergesi ise mezarlardan elde ettiğimiz verilerdi. Yukarıda ilgili bölümde aktardığımız üzere, kişi öldüğü zaman eşyaları, şahsına ait hayvanları, hatta karısı onunla yakılmakta veya gömülmekteydi. Ölen kişinin ekonomik durumuna göre veya cenazenin savaş ve benzeri olağanüstü bir durumda defnedilmemiş olmasına bağlı olarak, her mezardan az da olsa kişisel eşya çıkmaktadır.

Bu konudaki en önemli kanıtlardan birisi ölüm ayakkabısıdır. Söz konusu ayakkabıyla ölüm sonrasında daha rahat yolculuk edeceklerine inanırlardı. Mezarlarda köpek kalıntılarına çok sık rastlanılmasının gerekçesinin, yine ahiret inancıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bundaki amaç köpeğin ölüm sonrasındaki yolculuklarında sahibine yarenlik etmesi ve onu korumasıydı.⁴⁵¹

⁴⁴⁹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 369.

⁴⁵⁰ *Eyrbyggja Saga*, s. 18; Ari Thorgillson, "Landnama-book", s. 69.

⁴⁵¹ Williams, a.g.e., s. 417.

1.5.2. Kader

İskandinav paganizminde, bazı çelişkiler olsa da Semavi dinlerdekine benzer bir kader inancı bulunmaktaydı. Ancak kader mevzuu, semavi dinlerde bile sarıh bir şekilde izah edilebilmiş bir husus değilken haliyle dönemin İskandinav toplumundaki kader anlayışında çok daha fazla soru işaretleri ve çelişkilerin yer almasını normal görmek gerekmektedir. İskandinavlardaki bu inancın, (ahiret inancında olduğu gibi) semavi dinlerin etkisinin bir sonucu olduğu kanaatini taşımaktayız.

İskandinavlarda, insanların doğmadan önce yaşayacakları her şeyin tayin edilmiş olduğuna ve bunun dışına çıkmanın mümkün olmadığına inanılırdı. Bu inancın neticesinde hiç kimsenin kaderindeki ölümü değiştiremeyeceğine veya eceli gelmiş olan kişiyi koruyamayacağına hükmedilirdi.⁴⁵² Lakin buna rağmen kişi, kendi arzusunda bir yaşam sürmek için mücadelesine devam etmektedir. Bunun en güzel örneklerinden birisi mitolojide karşımıza çıkmaktadır. Tanrılar, Ragnarok denilen savaşı kaybedeceklerini bilmelerine karşın gerekli hazırlıklara devam etmişlerdi. Savaş sırasında da sonuna kadar mücadelelerini sürdürmüşlerdi.

1.5.3. Ahlak

İskandinav toplumunun ahlak anlayışını irdelediğimizde, mitoloji konusunda olduğu gibi, başka kültürlerden bir şekilde etkilendiklerini görürüz. Örneğin eddalar ile Zerdüşterin kutsal kitabı Avesta arasındaki benzerliklerden yola çıkarak Nordik ahlak anlayışı ile Perslerin ahlak anlayışı arasında şaşırtıcı bir yakınlık olduğu gözden kaçmamaktadır. Her iki öğreti, şeytanı dünyada aramaktadır. Her ikisi de iyi ile kötü arasındaki mücadeleyi esas almaktadır.⁴⁵³ Ancak mitolojide olduğu gibi dönemin İskandinav toplumu söz konusu kavramları kendi değerleriyle yoğurmuştur. Bunun neticesinde Vikinglerdeki ahlak anlayışının temeline özgürlük ve onur kavramları oturmuştur.⁴⁵⁴ Bu kavramlar başka değerler ile de bağlantılı olmak zorunda kalmıştır. Bunların başında ise cesaret gelmektedir. Bu konuda her sagada ve eddada bolca örneğe rastlamakla beraber içlerinden bazıları çok daha ilginçtir. Bunlardan birisi Egill Saga'da yer almaktadır. Burada Egill ve adamları, esir tutuldukları çiftlikten kurtulmayı başarırlar. Sonrasında çiftlikte esir tutulan başka bir kişinin de yardımıyla oradaki

⁴⁵² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 34.

⁴⁵³ Fors, a.g.e., s. 52.

⁴⁵⁴ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 135.

hazineyi gizlice alıp çıkarlar. Ancak Egill yolda durup, bundan memnun olmadığını ifade eder. “Bu yaptığımız yanlış, hiç yiğitçe değil. Çiftlik sahibinin mallarını onun haberi olmadan çaldık. Bu utançla yaşayamayız. Eve dönüp ona neler olduğunu anlatmalıyız” der. Netice itibariyle oraya giderler ve olanları çiftlik sahibine anlatırlar. Haliyle çiftlik sahibi bu hakarete karşı harekete geçer. Devamında çıkan kavgada Egill ve adamları, çiftlik sahibi başta olmak üzere oradaki birçok kişiyi öldürürler. Son olarak da çıkarken çiftliği ateşe vererek kalan sağları ve yaralıları yakarlar.⁴⁵⁵

Heidrek Saga’da Viking toplumunun ahlak anlayışını özetler mahiyette bölümler yer almaktadır. Sagada ismi geçen Kraliçe Hervör, Höfund adlı kişiden kendisine birkaç tavsiyede bulunmasını ister. Bunun üzerine Höfund şu öğütleri verir:

“İlk olarak, efendisine kötü davranan bir kişiye asla yardım edilmemeli. İkinci olarak arkadaşını öldüren adamın canı bağışlanmamalı. Üçüncü olarak bir adam, karısı ailesini her görmek istediğinde ona izin vermemeli. Dördüncüsü, bir kişi bütün sırlarını cariyesine söylememeli. Beşincisi, iyi ata acele bir şekilde binilmemeli. Altıncısı, bir kişi besleme çocuğunu kendisinden daha üst mertebeye getirmemeli...”⁴⁵⁶

Sagalarda dikkatimizi çeken husus Viking toplumunda mahremiyet mefhumuna pek dikkat edilmemesidir. Nitekim yabancı anlatılarda dönemin İskandinav toplumunun mahremiyet konusunda oldukça rahat oldukları bildirilmektedir. İbn Fadlan, bir kişinin yanında satmak için götürdüğü kölesi ile arkadaşlarının yanında ilişkiye girdiğini hatta bu konuda çok daha ileri gittiğini nakletmektedir.⁴⁵⁷ Yine aynı eserde hükümdarın, cariyeleriyle hiçbir mahremiyet gözetmeksizin olur olmaz yerlerde ilişkiye girdiği ifade edilmektedir.⁴⁵⁸ O dönem İsveç ve Rusya’da birçok kişi aynı anda banyoyu kullanmaktaydı.⁴⁵⁹ Bu gibi örnekleri çoğaltabiliriz.

1.5.4. İnsan Ruhü

Viking toplumunda insan ruhunu kavramsal olarak ifade eden “hugr” ve “hamr” şeklinde iki adet sözcük bulunmaktadır. Hugr sözcüğü kısaca “ruh” diye çevrilse de kişilik, düşünce, temenni ve arzu gibi mefhumları da kapsayan daha geniş bir yelpazeyi ifade ettiği söylenebilir. Güçlü hugr’ları olan bazı kişilerin, bedenlerini hareket ettirmeksizin uzak mesafeleri aşıp, eylemde bulunabildikleri iddia edilmektedir. Fiziksel

⁴⁵⁵ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 125.

⁴⁵⁶ *The Saga of King Heidrek the Wise*, s. 22.

⁴⁵⁷ İbn Fadlan, a.g.e., s. 38.

⁴⁵⁸ a.g.e., s. 44.

⁴⁵⁹ Williams, a.g.e., s. 86.

bedenleri ölü gibi yatarken bir hayvan kılığına bürünebilmektedirler. Bu işlem sırasında görünüm için benimsenen şekil çoğu kez onu gönderenin amacını ya da ahlaki durumunu da izah etmekteydi. Örneğin güçlü bir ayı, saldırgan bir kurt, soylu bir kartal gibi. Hugn'un hareket etmek için geçici olarak büründüğü bu kisvelere “deri” anlamına gelen “hamr” denmekteydi. Burada sözü edilen şekil değiştirme becerisi doğuştan gelebildiği gibi sonradan da öğrenilebilmekteydi.⁴⁶⁰ İskandinav mitolojisinde bunun en güzel örneği, Odin'in ölü gibi yatarken ruhunun çeşitli kılıklarda çeşitli seyahatlerde bulunduğu anlatılarda sunulmaktadır.

1.5.5. Rüyalar

İskandinav paganizminde rüyalara olan inanç, oldukça büyüktür. Rüya görmemek, kötü bir durum veya bir talihsizlik olarak addedilir ve bunun için çeşitli tılsımlara müracaat edilirdi.⁴⁶¹ Esmer Halfdan Sagası'nda⁴⁶² Kral Halfdan, hiç rüya göremeden şikâyet ederek Bilge Thorlief diye bir kişiden tavsiye istemişti.⁴⁶³ Rüyaların bir diğer önemi ise insanların, onlar vasıtasıyla ölülerinden mesaj aldıklarına inanmalarıydı.⁴⁶⁴ Böylece yapacakları işlerle alakalı meşruiyet oluşturmaktaydılar.

Birçok kişi rüyalar vasıtasıyla gelecekte haber alabilmeyi umut etmekteydi. Onlara göre rüyalar Tanrıların insanlarla bir çeşit iletişimi idi. Örneğin sagalarda Odin'in, Kral Muzaffer Erik'e rüyasında görünerek Styrbjorn'e karşı nasıl savaşacağını gösterdiği anlatılmaktadır. Bazı yerlerde görülen rüyalar daha büyük bir öneme sahipti. Yeni bir evde görülmüş olan rüyalar bunlardan birisidir. Rüyaların yorumlanması özel bir beceri olarak değerlendirilmekteydi. Bu işi hem erkekler hem de kadınlar yapabilmekte ve bu kişilere “draumspekingar” yani “rüya bilgini” denmekteydi. Flateyjarbok'tan⁴⁶⁵ öğrendiğimize göre Thyri ve Kraliçe Ingigerd bu alanda şöhret sahibi kişilerdendi.⁴⁶⁶

⁴⁶⁰ Raudvere, a.g.m., s. 302.

⁴⁶¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 463.

⁴⁶² Norveç'in yerel krallarından Esmer Halfdan'ın (810-860) öyküsünü anlatan kral sagalarındandır.

⁴⁶³ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 267.

⁴⁶⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 456.

⁴⁶⁵ Jon Thortharson ve Magnus Thorhallsson adında iki papaz tarafından 1387-1390 yılları arasında yazılmış olan bir İzlanda Sagasıdır. Bk. Holman, a.g.e., s. 96.

⁴⁶⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 456.

1.5.6. Hayalet

Orta Çağ İskandinav kültüründe de hayaletlere inanılmaktaydı. Ölülerin bazen başıboş gezip, durumlarından memnun olmadıklarını çevresindekilere hissettirdiklerine inananlar bulunmaktaydı.⁴⁶⁷ Hatta bazı hayaletlerin insanlara zarar verdiği, dahası onları öldürdüğü iddia edilirdi. Bir hayalet gece gözüktüğünde etrafı ateş ile çevrili ise bunların zararsız olduğuna hükmedilirdi. Bu ateş halkasının, ölüler diyarının kapısı olduğu kabul ediliyordu.⁴⁶⁸

Hayaletlerin insanlara zarar vermemesi için bazı tedbirler alırlardı. Bu maksatla, uyumsuz, zapt edilemez veya ters mizaçlı bir kişi öldüğünde onun cenaze ve defin işlemlerinde bazı özel uygulamalara gidilirdi. Bunlardan birisi bazı cesetlerin yakılmalarından sonra küllerinin denize atılmasıydı. Buna benzer bir örnek Svarfdaela Saga'da⁴⁶⁹ yer almaktadır. Burada, Klaufi adında ölmüş bir kişinin hayaletinin insanlara ve hayvanlara zarar verdiği iddia edilmektedir. Bunun üzerine Karl denen kişi, Klaufi'nin mezarını açıp cesedi çıkarır ve onu ateşte yakar. Devamında küllerini kurşundan yaptığı özel bir kabın içine koyup, bu kabı da mezara yerleştirir. Mezarı kapatmadan önce de kabın üzerine büyükçe bir taş koyar. Bu olaydan sonra Klaufi'nin hayaletinin artık kimseye zarar vermediği belirtilir. Bir diğer inanca göre söz konusu cesetlerin başları, gövdelerinden ayrılıp ayaklarının arasına veya üstüne konulurdu.⁴⁷⁰ Bazı mezarlarda ise defin işlemi yapılır yapılmaz, cesedin üzerine büyük taşlar yerleştirildiği tespit edilmiştir. Bunun da aynı şekilde, söz konusu ölünün mezarından çıkıp, yaşayanlara zarar verebileceği yolundaki bir endişeye karşı alınmış bir tedbir olduğunu düşünmekteyiz.⁴⁷¹ Bir başka uygulamaya göre ise cenazeyi tören için hazırlayacak olan kişi ölüye ön taraftan değil, arkasından yaklaşırdı.⁴⁷²

İnsanlara zarar veren ve onları korkutan hayaletlerin yanı sıra çevresine zarar vermeyen, hatta kendilerine yol gösterdiğine inanılan hayaletlerin de bulunduğu inanılırdı. Bununla ilgili Njall Saga'da bir örnek yer almaktadır:

⁴⁶⁷ Angus A. Somerville ve R. Andrew McDonald, *The Viking Age: A Reader*, University of Toronto Press, Toronto, 2014, s. 92.

⁴⁶⁸ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 446.

⁴⁶⁹ İzlanda Sagalarındandır. Kuzey İzlanda'da Svarfdaela denilen yerdeki halkın öyküsü anlatılmaktadır. Bk. Regis Boyer, "Svarfdaela Saga", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 626.

⁴⁷⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 447-450.

⁴⁷¹ Price, "Ölenler ve Ölümler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri", s. 327.

⁴⁷² Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 323.

“Hlidarend'de şöyle bir olay oldu: Bir çobanla bir hizmetçi kadın Gunnar'ın mezarının yanından geçerken, Gunnar'ın neşe içinde şiir okuduğunu fark ederler. Eve dönüp bunları Ranveig'e anlattılar. O da olayı Njall'a anlatmalarını isteyince Bergthorhvall'a gidip Njall'a anlattılar. Njall onlara olayı iki kez daha anlattı. Bundan sonra Skarphedinn ile gizlice uzun uzadıya konuştu. Arkasından Skarphedinn baltasını yanına aldı ve onlarla birlikte Hlidarend'e geldi. Ranveig ile Högni onun gelişine çok sevindiler ve sıcak bir karşılama gösterdiler. Derken bir gece Skarphedinn ile Högni mezarın biraz güneyinde duruyorlardı. Arada bir kararsa da ay parlıyordu. O sırada onlara, mezar açılmış ve Gunnar aya doğru yönelmiş gibi geldi. Mezarın içi, yanan dört adet ışıktan dolayı apaydıdı sanki. Gunnar mutlu ve sevinçli görünüyordu. O kadar yüksek sesle şiirler okuyordu ki sesi çok kolayca işitilebiliyordu. Bu olay üzerine Skarphedinn, Högni'ye şöyle der: “Bu harika olayın büyük bir anlamı olmalı değil mi? Kendisi bize düşmana teslim olmaktansa ölmeyi yeğlediğini söylemek için göründü ve bize de bunu öğütledi.”⁴⁷³

1.5.7. Totem veya Muska

Vikingler bir çeşit put, muska veya uğur getirici araç olarak çeşitli varlıklara değer verirdi. Herkesin kendisine uğur getirdiğine inandığı özel bir nesnesi olabilirdi. Bu konuda tercih edilenlerin başında Tanrı Thor ve Frey ile ilgili eşyalar gelmektedir.⁴⁷⁴ Bir diğer yaygın totem ise “mal” sözcüğünün runik harflerle silahlara kazınmasıdır. Böylece bu silahı tutan kişinin büyü bir güç kazanacağına inanılırdı.⁴⁷⁵

Bundan başka bazı insanlar veya atalar, bu şekilde değerlendirilebilmekteydi. Hatta hayvanlardan bile medet umdukları olurdu. Ejderha bunlardan birisidir. Ejderha motifinin gemilerde, kalkanlarda, kaya resimlerinde ve çeşitli süslemelerde karşımıza çıkması, onların bu külte verdikleri önemi göstermektedir. Bremenli Adam, İsveç'te Estland adında bir ada bulunduğunu ve bu adanın halkının ejderhalara ve kuşlara taptıklarını bildirmektedir. Hatta bu topluluğun, taptıkları ejderha ve kuşlara kurban edilmek üzere, tüccarlardan köle satın aldıklarını ifade eder.⁴⁷⁶ Aslında ejderha bir Çin motifidir. Bu motifin Çinlilerden de Türklere ve Batı'daki diğer kavimlere geçtiği tahmin edilmektedir.⁴⁷⁷

⁴⁷³ Yanık Njall'ın Sagası, s. 140-141.

⁴⁷⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 381.

⁴⁷⁵ a.g.e., s. 440.

⁴⁷⁶ Adam of Bremen, a.g.e., s. 198.

⁴⁷⁷ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 566.

Kutsallık atfedilen, hatta bazı yerlerde tapılan bir diğer hayvan inehtir. Ragnar Saga'da⁴⁷⁸ Kral Eystein, Sibilja adında bir ineğin kendileri için uğur getireceğini ifade etmektedir.⁴⁷⁹ Olaf Tryggvason Sagası'nda⁴⁸⁰ Kral Olaf ve bir bilge sohbet ederken bilge kişi, Ogvald adında bir kraldan söz eder. Bu kralın bir ineğe taptığını, onun için kurban kestiğini ve her nereye giderse onu beraberinde götürdüğünü ifade eder.⁴⁸¹ Söz konusu inanışın İskandinavlara, Hint kültüründen etkilenmiş olan Kuzey Asya halkları aracılığıyla geldiği tahmin edilmektedir.

Kutsal kabul edilen ikinci bir hayvan geyiktir. Bu hayvanlar İskandinav halkları için oldukça önemliydi. Av nesnesi olması ve kendisinden çeşitli şekilde faydalanılmasının dışında bunlar ayrıca kutsal kabul edilmekteydiler. Bu saygı aslında bütün Germen topluluklarında hatta Avrupa'daki başka kavimlerde de mevcuttu.⁴⁸² Ancak geyiğe verilen önem, İskandinavya'ya komşu diğer halklarda daha da belirgindi. Bunların başında da Batı Sibirya'dan Kuzey İskandinavya'ya kadar geniş bir alanda yaşayan Laponlar gelmektedir. Aslında onlar, her şamanın ruhunun bir ren geyiği şeklinde olduğuna inanırlardı.⁴⁸³

Bir diğer kutsal hayvan attır. Atın, Vanir Tanrılarının totemi olduğuna inanılırdı. Eddalar, güneşin arabasını çeken ve Arvagr (Erken Kalkan) ile Alsvithr (En Güçlü) adında iki attan söz eder. Başka bir yerde gece ve gündüzü temsil eden Skinfaxi (Parlak Kısrağ) ve Hrimfaxi (Buz Kısrağı) adında iki attan daha bahsedilir. Şüphesiz İskandinav mitindeki en meşhur at ise Odin'in sekiz bacaklı atı Sleipnir'di.⁴⁸⁴ Bu arada at, Altay kavimleri arasında çok daha güçlü bir yere sahiptir. Örneğin kurbanlık hayvanlar arasında onun ayrı bir yeri bulunmaktadır.

Bu somut nesnelere dışında bazen de soyut kavramlara kutsallık veya yücelik atfedildiği olurdu. Bunlardan birisi dokuz sayısıdır. Her kültürde bazı rakamlar ön plana çıkmaktadır. Örneğin Lapon toplumunda yedi rakamıyla sık karşılaşılırken Hint-Ari ve Ural-Altay kültüründe dokuz rakamı anlatılarda ve inançla ilgili esaslarda sıkça

⁴⁷⁸ XIII. yüzyılda yazılmış olan bir İzlanda Sagasıdır. Yarı efsanevi Viking liderleri Ragnar Lodbrok'un hayatını anlatır. Bk. Holman, a.g.e., s. 220.

⁴⁷⁹ *Ragnars Saga Lodbrokar*, Chris Van Dyke (çev.), Cascadian Publishing, Denver, 2003, s. 45.

⁴⁸⁰ 995-1000 yılları arasında Norveç krallığı yapmış olan Olaf Tryggvason'un (ağaç kesici) hayat öyküsünün anlatıldığı sagadır.

⁴⁸¹ Snorro Sturleson, *Heimskringla I* (1907), s. 223.

⁴⁸² Mountfort, a.g.e., s. 161.

⁴⁸³ Türk mitolojisinde ve masallarında da geyiğe sıkça yer verilmektedir. Bu hayvanların Tanrı ile ilgisi olan birer dişi ruh olduğunu savunurlardı. Bk. Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 108.

⁴⁸⁴ Mountfort, a.g.e., s. 183.

karşımıza çıkmaktadır. Bu durum İskandinav mitolojisi için de geçerlidir.⁴⁸⁵ Örneğin Yggdrasil denilen ağaç dokuz dal içermektedir. Odin, meşhur yolculuğuna çıktığında bu ağaçta dokuz gün dokuz gece asılı kalmıştır. Heimdall'ın dokuz annesi bulunmaktaydı. Frey ile Gerd, buluşmaya karar vermeleri üzerine dokuz gün sonrasına randevulaşmışlardı. Niord ile Skadi, evlilik konusunda anlaşınca dokuz gün birisinin yurdunda dokuz gün diğerinin yurdunda ikamet etmeye karar vermişlerdi. Son olarak Uppsala ve Lejre'de her dokuz yılda bir özel bir festival düzenlenirdi. Ayrıca bu festivalde dokuz canlı türünden kurbanlar kesilirdi.

Sırf bu örneklerden yola çıkarak dokuz rakamının Vikinglerde olumlu veya olumsuz bir karşılığının bulunup bulunmadığıyla ilgili genel bir değerlendirmeye gitmemiz mümkün değildir. Çünkü burada acıyla veya sabırla ilgili örnekler yer aldığı gibi neşe ve müjdeli örnekler de karşımıza çıkmaktadır. En uygun yorum olarak, bu rakamın mükemmele en yakını ifade etmek amacıyla veya şans getirmek için kullanıldığını söyleyebiliriz.⁴⁸⁶

1.6. BÜYÜ

Viking toplumundaki aile içi sorunların çözümünden, devlet meselelerine kadar çok farklı durumlarda büyü ve benzeri metotlara müracaat edilmekteydi. Onlardaki büyü geleneğinin arkasında kendi kazanımlarından ziyade çeşitli dış etkenler yer almaktadır. Bunların başında Fin-Ogur kavimlerinden öğrendikleri Şamanist kültür gelmektedir. Nitekim Vikingler ait şifa yöntemleri, atalar kültü ve kurban merasimleri başta olmak üzere birçok uygulama bu kavimlerden gelmiştir. Hatta şekil değiştirme ile ilgili inancın kökeninin birebir bu halklara ait olduğu söylenilmektedir. İskandinavlardaki büyü geleneğini besleyen ikinci unsur ise kendilerinin de bir parçası oldukları Kuzeybatı Germen kültürüdür.

1.6.1. Büyü Gereçleri

1.6.1.1. Runik Harf Çubukları

Kayıtlardan anladığımız kadarıyla muhtemelen en çok kullanılan büyü aracı, üzerine runik harfler kazınmış olan çubuklar veya ince tahtalardır. Bu çubuklar,

---

⁴⁸⁵ Amnemie Schimmel, *Sayıların Gizemi*, Mustafa Küpüşoğlu (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 177.

⁴⁸⁶ a.g.e., s. 192.

İskandinav toplumundan başka, runik harfleri kullanan diğer Germen kavimlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Runik harflerin keskin hatlara sahip olmasını, bu harfleri damarlı tahtaların üzerine kazımanın zorluğundan kaynaklandığını ileri sürenler bulunmaktadır. Söz konusu runik harf çubukları genellikle kan ya da toprak boyası ile renklendiriliyordu. Bu yüzden de bunlara eski İskandinavca'da “blaut-teiner” (kader dalı veya kan dalı) ve “blaut-vidhar” (kader tahtası) denmekteydi.⁴⁸⁷

Bu çubuklar, hem olumlu amaçlar için hem de muhabata zarar vermek için kullanılmaktaydı. Egill Saga'da bununla ilgili güzel bir örnek anlatılmaktadır. Burada Egill, ziyaret ettiği bir evde hasta bir kadın görür ve ona büyü yapıldığını anlar:

“Egill, yemeğini bitirir bitirmez kadının yattığı yere gidip onunla konuşmaya başladı. Çevresindekilerden onu yataktan kaldırıp altına temiz çarşaf sermelerini istedi. Egill'in istediklerini yaptılar. Ardından kadının yatırıldığı yatağı incelemeye başladı ve üstüne runların kazınmış olduğu bir balina kemiği buldu. Bunu okuduktan sonra runları tahrip edip kazıdı. Balina kemiğini tamamen yakıp eski çarşafı havalandırdı. Ardından başka bir balina kemiğine runik harf kazıyıp bunu yastığın altına koydu. Bir süre sonra kadın bir uykudan kalkmış gibi hafiflemişti. Artık kendisini iyi hissediyordu.”⁴⁸⁸

Yine Egill Saga'nın başka bir bölümünde bir kişinin aşkına karşılık bulması amacıyla büyülu runik harfler kazımasından söz edilmektedir:

“Helga için runik harf kazıyan genç adam çok uzakta oturmuyordu. Öğrenildi ki Thorfinn'den kızını istemiş, fakat bunu ona kabul ettirememişti. Bu defa çiftlik sahibinin oğlu söz konusu kızını ikna etmek istemiş, ancak kız buna da yanaşmamıştı. O zaman aklına aşk runu kazıma fikri düşmüşse de cehaleti yüzünden yanlış kazıdığı runlar, kızın hastalanmasına yol açmıştı.”⁴⁸⁹

1.6.1.2. Şekil Değiştirme

Sagalarda ve Eddalarda şekil değiştirme büyüünden çokça bahsedilmektedir. Kaynaklarda bu büyüye “Hamhleypa” denmektedir. Günümüzdeki mitoloji araştırmalarında ise bu olay “Metamorphose” diye ifade edilmektedir. Sözü edilen büyüde kişi hayali olarak başka bir bedene girdiği sırada, kendi bedeni çok derin bir uykuya dalmaktaydı. Anlatılara göre uykudaki kişi kesinlikle uyandırılmamalıdır ki aksi takdirde bütün büyü bozulurdu. Benzer bir inanış, günümüz Afrika'sında varlığını sürdürmektedir. Şekil değiştirme sürecinde genellikle hayvan biçimine girilirdi. Yeni

⁴⁸⁷ Mountfort, a.g.e., s. 27.

⁴⁸⁸ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 202.

⁴⁸⁹ Aynı yer.

alınmış olan bu şekle “deri” anlamına gelen “hamr” denmekteydi.⁴⁹⁰ Ancak bu büyüde gözün değiştirilemediğine, çünkü insan gözüne büyü yapılamayacağına inanırlardı.⁴⁹¹

Bununla ilgili olarak Ynglinga Saga’nın yedinci bölümünde Odin’in ilk şekil değiştirici olduğu ifade edilir. Burada Snorri, Odin’in kuş, balık ya da yılan gibi hayvanların kılığında çeşitli işler yaparken, bedeninin nasıl derin bir uyku halinde olduğunu anlatmaktadır.⁴⁹² Volsunga Saga’da ise Signy adlı kişinin, büyücü kadın kılığına girip seyahate çıkmasından söz edilir.⁴⁹³ Egill Saga’da da şekil değiştirmeye alakalı sıkça atıflar karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

“Ulf her gün akşama doğru somurtkanlaşıyor ve çok az insan onunla konuşmaya cesaret edebiliyordu. Akşamları yatağa çok erken girerdi. Söylendiğine göre şekil değiştiricilerdendi. Bu yüzden ona Kveld-Ulfr, yani “Gece Kurdu” denirdi. ⁴⁹⁴ ...Arinbjörn evin çatısına giden kapıdan dışarı çıkararak, daha önceden de gördüğü bir kırlangıcın tünediği pencerenin kenarına oturdu. Sonrasında kuş kılığına girmiş büyücünün uçup gittiğini gördü.⁴⁹⁵ ...Egill teknesini hazırlayıp mürettebat ayarlamaya başladı. Bu adamların arasında Anabrekka’lı Ani’nin oğlu Keskin Göz Öundur da vardı. Öundur, endamlı birisi olup bölgenin en güçlü insanıydı. Şekil değiştiricilerden olup olmadığı tartışılırdı.”⁴⁹⁶

Şekil değiştirme büyüünde kadınların daha fazla öne çıkması dikkatimizi çekmektedir. Bu büyü ile bazı kadınların kendilerini bir karabasan kılığına soktuklarına ve böylece istemedikleri insanlara uykularında zarar verdiklerine, hatta onları öldüklerine inanılırdı.⁴⁹⁷

Bu büyüün başlangıcı çok daha eski dönemlere kadar uzandığı gibi yine çok geniş bir coğrafyada karşımıza çıkmaktadır. Herodot, Karadeniz’in kuzeyinde İskitlere komşu olan Neuriler adlı bir kavimden söz etmektedir. O dönem Yunanlıların, bu halkın her birinin yılda birkaç gün kurt adam şekline girdiğine inandıklarını söylemektedir.⁴⁹⁸

⁴⁹⁰ Raudvere, a.g.m., s. 302.

⁴⁹¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 430.

⁴⁹² Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 221.

⁴⁹³ *Volsunga Saga*, R. G. Finch (çev.), Thomas Nelson Ltd., London, 1965, s. 9.

⁴⁹⁴ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 54.

⁴⁹⁵ a.g.e., s. 70.

⁴⁹⁶ a.g.e., s. 190.

⁴⁹⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 433.

⁴⁹⁸ Herodotos, *Tarih*, Müntekim Ökmen, 8. Baskı, (çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2012, s. 338.

Türklerde bu büyüye “... donuna girmek” denirdi. Burada, İskandinavlarda “deri” (hamr), Türklerde “kıyafet” (don) kelimelerinin kullanımındaki benzerlik dikkatimizi çekmektedir.⁴⁹⁹

Bu inanca Moğollarda da rastlanılmaktadır. Örneğin bir Moğol kavmi olan Buryatların şamanları, istedikleri zaman bir hayvan kılığına girerlerdi. Bu hayvana “değişmek” anlamına gelen “hubilgan” derlerdi.⁵⁰⁰

Viking Çağı sonrasında bile şekil değiştirme gündemde kalmaya devam etmiştir. Örneğin Geç Orta Çağ’da cadıların başka bir hayvanın bedenine girdikleriyle ilgili iddialar bunların başında yer almaktadır. Cadı, bazen kendi isteğiyle hayvana dönüşürken bazen de bir lanet sonucunda bu duruma düşerdi. En kötü cadıların, kendi rızalarıyla hayvana dönüşenler olduğu iddia edilmektedir. Buna geç Orta Çağ’da “likantropi” denmekteydi. Onlar bu şekildeyken içlerindeki kötülüğü tatmin ettiklerine inanılırdı. İskandinavlarda olduğu gibi onlarda da asıl beden başka bir yerde uyumaktaydı. Bunu astral seyahat olarak yorumlayanlar bulunmaktadır.⁵⁰¹

1.6.1.3. Tılsım

Özellikle savaşa veya bir düelloya katılacak olan kişilere moral ve motivasyon sağlaması için çeşitli tılsımların yapılması yaygın bir durumdu. Bunun için büyücü ya da şaman, savaşa katılacak veya bir kavgaya girecek olan kişinin bütün bedenini elleriyle ovardı. Böylece söz konusu kişi, özel bir korumaya sahip olduğuna inanırdı.⁵⁰² Kormak Saga’da⁵⁰³ Helga’nın bakıcısı, yola çıkmadan önce savaşa giden kişilere dokunmuş ve artık hiçbir şeyin onları yaralayamayacağını söylemişti.⁵⁰⁴

Bazı kişilerse sahip oldukları silahların veya kıyafetlerin tılsımlı özellikleri olduğunu ve bu nesnelere kendilerini koruyacağını iddia ederdi. Gongu Hrolf

⁴⁹⁹ Birçok Türk kavminde karşımıza çıkan bu büyü, İslamiyet’i kabul eden ilk Türkler arasında bile varlığını muhafaza etmiştir. Mesela Ahmed Yesevî’nin Turna donuna, Hacı Bektaş Veli’nin güvercin donuna, Abdal Musa’nın ise geyik donuna büründüğü anlatılmaktadır. Bk. Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 30.

⁵⁰⁰ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 48.

⁵⁰¹ W. B. Crow, *Büyünün, Cadılığın ve Okültizmin Tarihi*, Fulya Yavuz (çev.), Dharma Yayınları, İstanbul, 2002, s. 279.

⁵⁰² Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 441.

⁵⁰³ X. yüzyılda yaşamış İzlandalı bir ozan olan Kormakr Ogmundarson’un hayatını anlatan bir sagadır. XIII. yüzyıl başlarında yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. Bk. Carol J. Clover, “Kormaks Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 368.

⁵⁰⁴ *The Life and Death of Cormac the Skald*, William Gershom Collingwood & Jon Stefansson (çev.), WM, Holmes Ltd., Uluerston, 1902, s. 28.

Saga'da⁵⁰⁵ Hrolf, annesinden bir palto ister. Söz konusu paltoyu giyene demirin ve hiçbir zehrin zarar veremeyeceğini söyler. Kimi savaşçılar ise gözlerinde özel bir güç olduğunu ve bu güç ile düşmanın kılıcını köreltebileceklerini ileri sürerlerdi.⁵⁰⁶ Kormak Saga'da Thordis'in, Kormak'ın kılıcını bakışıyla körelttiği yazmaktadır.⁵⁰⁷

Tılsımlı nesnelere arasında değişik içkilerin de ismi geçmektedir. Bunlar, doğaüstü güçlere sahip olmak veya bazı sorunları çözmek için hazırlanmış olan özel içeceklerdir. Örneğin, kötü anıları hafızadan silmek için özel bir unutma içkisi hazırlanmaktaydı.⁵⁰⁸ Volsunga Saga'da bu içkiden bahsedilmektedir. Burada Grimhild adlı karakterin, kötü anılarını unutması için Gudrun'a böyle bir içki verdiğinden söz edilir.⁵⁰⁹

1.6.1.4. Uyku Dikeni

Sagalarda, "svefnthorn" yani uyku dikeni diye zikredilen büyü bir iğneyle alakalı anlatılar yer almaktadır. Bu şeyin, uyumakta olan kişinin kulağına batırıldığı takdirde geri çıkarılana kadar o kişinin uyanamayacağına inanılırdı.⁵¹⁰ Bu büyüden Volsunga Saga'da söz edilmektedir. Burada Byrinhild adlı Valkyrie, Odin'in taleplerine aykırı bir şekilde hareket edince Odin onu "uyku dikeni" ile cezalandırmıştı.⁵¹¹ Hrolf Kraki Saga'da⁵¹² bu büyüyle ilgili daha ayrıntılı bir örnek bulunmaktadır:

"Kral Helgi kuzeyde meşhur bir kraliçe olan Olaf'ın gönlünü almak için onun yanına gider. Olaf çekiciliği kadar kibriyle de ünlüdür ve Kral Helgi'yi istememektedir. Fakat bu durumu Kral'a yansıtmaz ve onun için bir ziyafet tertip eder. Kral Helgi ziyafette bolca içki tüketir. Sonra bir yatağa devrilir ve derin bir uykuya dalar. Bunu fırsat bilen Kraliçe, ona bir uyku dikeni batırır ve sonrasında kafasını komple kazır. Bununla da kalmaz onu katran ile boyar. Devamında Kral'ı bir uyku tulumuna sarıp gemisine bırakır. Bütün bu işlemler sırasında Kral'in, uyku dikeninden dolayı uyanmadığı ifade edilir. Nitekim gemiye gönderilmiş olan Kral'in adamları durumu fark eder ve ondaki uyku dikenini

⁵⁰⁵ XIV. yüzyılda İzlanda'da yazılmış saga, içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla ilk Normandiya dükü Rollo'yu anlatmaktadır. Ancak olaylar, biraz daha fantastik öğeler yüklenerek anlatılmaktadır. Bk. Holman, a.g.e., s. 105.

⁵⁰⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 442.

⁵⁰⁷ *The Life and Death of Cormac the Skald*, s. 125.

⁵⁰⁸ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 438.

⁵⁰⁹ *Volsunga Saga*, s. 62.

⁵¹⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 463.

⁵¹¹ *Volsunga Saga*, s. 35.

⁵¹² Antik Devir Sagalarındandır. Sagaya ismini veren Hrolf, VI. yüzyılda yaşamış bir Danimarka kralıdır. Bu esere ait 44 el yazması olmasına karşın bunlardan en erken eskisi XVII. yüzyıla aittir. İçerik ve üsluptan yola çıkılarak bu saganın XIV. yüzyılda İzlanda'da yazıldığı tahmin edilmektedir. Bk. Holman, a.g.e., s. 141.

çıkartırlar. Kral'a olanlar anlatıldığında o, bütün yaşananların bir rüya olduğunu sandığını ifade eder."⁵¹³

1.6.1.5. Beddua Ayini

Aslında bu uygulamayla ilgili Egill Saga'nın dışındaki saga ve eddalarda pek bir kayda rastlanılmamıştır. Ancak Egill Saga'da yer alan çok net bir anlatıdan yola çıkarak, bunun İskandinavlar arasında uygulanan bir büyü olduğunu düşünmekteyiz. Bu sagada olay şu şekilde anlatılır:

"...Egill adaya döndü. Eline bir sırk alarak adanın iç kısımlarına bakan kayalık bir tepeye çıktı. Bir at kafasını elindeki sırığa geçirerek bir beddua ayinine başladı ve şunları söyledi: 'Burada bir beddua sırığı dikiyor ve bu ilenci Kral Eirikr ile Kraliçe Gunnhildr'a yöneliyorum (Egill bunları söylerken atın kafasını adanın iç kısımlarına çeviriyordu). Bu ilenci aynı zamanda bu topraklarda barınan koruyucu ruhlara da yöneliyorum. Öyle ki Kral Eirikr ile Kraliçe Gunnhildr'u bu topraklardan defettikleri zamana kadar evlerini bulamayıp yanlış yerlerde dolaşırlar.' Bunları söyleyip sırığı kayadaki yarığa dikerek sabitledi. Atın kafasını anakaranın içlerine çevirmişti. Çubuğun üstüne de runik yazıyla beddualar kazıdı."⁵¹⁴

Buradaki ritüelden yola çıkarak bunun, öyle sıradan bir öfke krizi sonrasında yaşanmış basit beddua ifadeleri olmadığı, anlaşılmaktadır. Muhtemelen Şamanik öğelerle beslenmiş bir çeşit büyüydü.

1.6.1.6. Hayvanların Dilinden Anlama

Sagalarda hayvanların dillerinin anlaşılmasıyla ilgili anlatılar yer almaktadır. Ynglinga Saga'da Dag adlı çok bilge bir kral olduğu ve onun, birçok hayvanın dilinden anladığı ifade edilir. Hatta özel bir serçesi olduğu ve bu serçenin ona dünyanın çeşitli yerlerinden haberler getirdiği belirtilir.⁵¹⁵ Bu anlatı Kur'an-ı Kerim'de geçen Hz. Süleyman ve Hüdüh kuşu (ibibik kuşu) kıssasını akla getirmektedir. Bu surede kendisi bir kral olan Hz. Süleyman'ın kuşların dilini bildiği hatta özel bir Hüdüh kuşuna sahip olduğu ve bu kuşun çeşitli ülkelerden ona haberler getirdiği buyrulmaktadır.⁵¹⁶

Kuş dilinden anlamayla ilgili bir diğer anlatı Volsunga Saga'da yer almaktadır. Burada Sigurd denilen karakterin Fafnir adlı ejderhanın kalbini pişirirken nasıl kuşların

⁵¹³ *Hrolf Kraki's Saga*, Poul Anderson (çev.), Ballantine Books, New York, 1977, s. 49.

⁵¹⁴ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 163.

⁵¹⁵ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 231.

⁵¹⁶ Kur'an-ı Kerim, Elmalılı Hamdi Yazır (çev.), Yolcu Yayınları, İstanbul, 2008, Neml Suresi 16.-28. ayetler.

dilini anlamaya başladığından söz edilmektedir. Buna göre Sigurd ejderhayı avladıktan sonra onun kalbine dokununca irkilir ve o irkilmekle de elini ağzına götürür. Sonrasında kuşların söylediklerini anlamaya başlar.⁵¹⁷

Kuş dilini anlamayla ilgili benzer anlatılara Orta Asya, Batı Sibirya ve Anadolu masallarında da sıkça rastlamaktayız. Bu masallarda büyük hakanlar ve ermişler, özellikle kaz dilinden çok iyi anlarlardı. Bilindiği üzere yaban kazları en önemli göçmen kuşu türlerindedir. Sözü edilen bölge halklarının inançlarına göre, bu göçmen kuşlar kutsal bölgelere, Tanrının bulunduğu yere giderler ve dönüşlerinde de haber getirirlerdi.⁵¹⁸ Nitekim “kuş, Tanrı’nın elçisidir” şeklinde bir inanış bulunmaktadır.⁵¹⁹

1.6.2. Büyü Çeşitleri

Vikingler büyücüleri ifade etmek için yaklaşık kırk beş terim kullanmaktaydılar. Bu sözcüklerin her birinin farklı bir uzmanlık alanını ifade ettiğini düşünmekteyiz.⁵²⁰ Fakat temelde bunları iki grupta ele alabiliriz. Birinci grupta muhataba çeşitli uygulamalarla olumlu ya da olumsuz bir şekilde muhatabın yaşamını değiştiren uygulamalar yer almaktadır. İkinci grupta ise gelecekte haber verme becerisi bulunmaktadır. Bütün bu büyüleri yapanların ortak niteliği ise daha ziyade kadınlardan oluşmalarıdır.

1.6.2.1. Uygulamalı büyü (Seidr ve Galdr)

Büyü denilince akla ilk, bir kişinin çeşitli gizli bilgiler kullanarak başka birisine olumlu veya olumsuz bir şekilde etki etmesi gelmektedir. İskandinavlarda büyü kavramını ağırlıklı olarak “seidr” sözcüğü ifade etmektedir. Bunun yanı sıra ileride ele alacağımız üzere daha dar bir anlamda “galdr” sözcüğü de karşımıza çıkmaktadır.

Etimolojik olarak “seidr” kelimesinin “saythe” ve “swathe” sözcükleriyle bağlantılı olduğu yüksek bir ihtimaldir. Bu sözcükler “sarmalamak” veya “bağlamak” anlamlarına gelse de saythe’nin Hind-Avrupa dillerinde “büyücü kadın” manasına geldiği tahmin edilmektedir.⁵²¹

⁵¹⁷ *Volsunga Saga*, s. 33.

⁵¹⁸ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 86.

⁵¹⁹ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 559.

⁵²⁰ Neil Price, “Eski Kuzey İnançında Büyücülük ve Kutup Bölgesi Gelenekleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 307.

⁵²¹ Neil Price, *The Viking Way*, Elanders Gotab AB. Stockholm, 2002, s. 64.

Galdr terimi ise köken olarak şarkı söylemek anlamındaki “gala” sözcüğünden gelmektedir. Odin’i pir olarak kabul eden bu büyücülere “galdrasmid” veya “galdramen” denmekteydi. Bunların, hastaları iyileştirebilmek, yangınları söndürebilmek, fırtınaları dindirebilmek, ölümlerle iletişime geçebilmek gibi insanlara olumlu etkisi olan güçlerinin olduğuna inanılırdı.⁵²² Ancak yine belirtmek gerekir ki her iki durum için de yani karşı tarafa zarar da verse fayda da verse ağırlıklı olarak büyüü ifade etmede tercih edilen sözcük seidr’dır.

Sagalarda ve eddalarda açıkça belirtildiği üzere seidr büyüsünü kullananlar genellikle kadınlardır. Hatta bunun ilk öğreticisinin Freya olduğuna inanılmaktadır.⁵²³ Erkekler arasında da bu büyüü yapanlar mevcuttu. Ancak bu, eşcinsellik alameti olarak kabul edilmekteydi. Aslında bu anlayışın kökeni, bazı Ural-Altay kavimlerindeki şaman inancına uzanmaktadır. Öyle ki bu inanışa göre büyücülük kadınların yaptığı bir uğraş olmanın ötesinde büyü yapmak için kadın olmak veya kadınsı bir niteliğe yani eşcinselliğe sahip olmak gerekmektedir. Örneğin Sibirya halklarının inançlarına göre şaman olmak isteyen kişi cinsiyetini değiştirmelidir. Yakutlarda erkek şamanlar özel küppeleri bulunmadığı zaman kadın entarisiyle ayın yaparlardı.⁵²⁴ Malatyalı Süryani tarihçi Ebu’l Farac (1226-1286) Uygurlardaki şamanlar için şunları söylemektedir:

“Uygurlar arasında sihirbazlar bulunduğunu ve bunlara Kamalar denildiğini gördük. Bunlar hakkında birçoklarının şu sözleri söylediklerini işittik: ‘Çadırların aralarından bakarak bu adamların konuşmakta oldukları cinlerin sesleri kulağımıza geldi.’ Bunların cinlerle yaptıkları gizli konuşmaların tamamlanması için başka adamlar tarafından kirletilmeleri gerekiyordu. Çünkü bunların çoğu kadın-erkek (eşcinsel) idiler. Bu adamların hepsi de müstekreh kimselerdi.”⁵²⁵

Büyücü erkeklerle ilgili bu olumsuz algıya rağmen bazı erkekler yine de büyücülükle ilgilenmekteydi. Bunun sebebi ise bu işin onlara verdiği gücün cazibesine kapılmış olmalarıdır. Bu durumla ilgili sagalarda en güzel örnek Odin’dır. Onun, bu gücü kullanarak insanların kaderini ve istikbalde meydana gelecek olayları bildiği iddia edilmektedir. İnsanoğlunun başına ölümü, kör talihi ya da hastalıkları musallat edebilir ya da bir kişinin gücünü veya zekâsını, başka birisine nakledebilirdi.⁵²⁶

⁵²² Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 439.

⁵²³ Price, “Eski Kuzey İnancında Büyücülük ve Kutup Bölgesi Gelenekleri”, s. 310.

⁵²⁴ Divitçioğlu, a.g.e., s. 81.

⁵²⁵ Gregory Abu’l-Farac, *Abu’l-Farac Tarihi II*, 2. Baskı, Ömer Rıza Doğrul (çev.), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987, s. 480.

⁵²⁶ Page, a.g.e., s. 50.

Mezarlardaki bulgulardan ve edebi betimlemelerden yola çıkarak seidr üstatlarının nasıl göründüklerine ilişkin bir fikir edinebilmekteyiz. Sıklıkla, hareket ettiklerinde ışıldayan altın ve gümüş süslemelerle bezeli, gayet zengin kıyafetler giyen bu insanların bazıları yüzlerine hızma, ayak parmaklarına yüzük gibi mücevherler takıyorlardı. Asaların yanı sıra çeşitli tiplerde muskalar ve tılsımlar da taşıyorlardı. Bunlar arasında muhafaza altına alınmış hayvan organları da vardı. Dikkat çekici bir diğer husus ise birkaç mezarda kenevir ve ban otu gibi uyuşturucu nitelikte maddeler bulunmuş olmasıdır.⁵²⁷

1.6.2.2. Gelecekte Bilgi Verme - Kehanet

Geleceği görebilmekle ilgili doğaüstü yeteneklere sahip olan ve bizim kâhin olarak nitelediğimiz kişilere dönemin İskandinav toplumunda “volva” yani “geleceği görebilen” denmekteydi. Bu kişilerin, insanların kaderlerini görebildiklerine inanılmaktaydı. Bazı volvalar diğerlerine nazaran çok daha güçlüdür. İnsanlar büyük felaketlere maruz kaldıklarında onları çağırarak gelecekleri hakkında malumat almak isterlerdi.⁵²⁸ Odin’in bile bu büyücülere danıştığı bilinmektedir.⁵²⁹ Eddik şiirlerden öğrendiğimize göre bazı önemli olaylar meydana gelmeden önce kâhinler bunu şarkı söyleyerek bildirirlerdi.⁵³⁰

Kehanette bulunan özel kişilerin dışında bazı şahıslar, yaşadıkları belirli durumları, gelecekte yaşayacakları olayların bir işareti olarak görebilme yetisine sahip olduklarını iddia etmekteydiler. Örneğin bir kişi, ayağında kan olduğu veya ayağının kaybolduğu şeklinde bir sanrı yaşasa bu olayı, kendisinin aniden veya acı bir şekilde öleceğinin alameti olarak kabul ederdi. Silahtan kan damladığı şeklinde bir sanrı yaşanması ise bir savaş veya çatışma çıkacağına göstergesi olduğu düşünülürdü.⁵³¹ Böyle bir sanrı yaşanmasıyla ilgili Njall Saga’da bir örnek bulunmaktadır. Burada Njall adlı karakter bir akşam yemek hazırlanırken yaşadığı sanrıyı şu şekilde ifade eder: “Şu tuhaf işe bak. Odayı köşe bucak görüyormuşum gibi sanki. Yan duvarlar çökmüş,

⁵²⁷ Price, “Eski Kuzey İnançında Büyücülük ve Kutup Bölgesi Gelenekleri”, s. 308.

⁵²⁸ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 394.

⁵²⁹ Price, “Eski Kuzey İnançında Büyücülük ve Kutup Bölgesi Gelenekleri”, s. 307.

⁵³⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 453.

⁵³¹ a.g.e., s. 450.

masanın üstü ve yemekler kanla kaplıymış gibi geldi bana.” demişti. Nitekim sonrasında Njall ölmüştü.⁵³²

---

⁵³² *Yanik Njall'in Sagası*, s. 219.

2. BÖLÜM: KÜLTÜR ve SANAT

2.1. VİKİNG KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMUNDA DIŞ ETKENLER

İskandinav toplumunun, Germen dünyasının bir parçası olduğu bilinen bir gerçektir. Bu durumun, onların sosyo-kültürel gelişiminde ne denli etkili olduğunu Giriş bölümünden itibaren sıkça vurgulamakta ve örneklendirmekteyiz. Fakat dünyadaki bütün kültürlerin bir şekilde birbirlerini etkiledikleri olgusunun neticesinde, İskandinav dünyasının da Germen kültürünün dışındaki medeniyetlerin etkisine maruz kaldığı aşikârdır. Bu etkileşim, onların şu anki buldukları coğrafyaya henüz göç etmeden önce başlamış ve sonrasında Viking Çağı'nda zirveye çıkmıştır. Bu dönemde baskınlar ve ticari faaliyetlere bağlı olarak çok daha uzak bölgelere ulaşmış, buralarla kültürel alışveriş içine girmişlerdi. Öyle ki Britanya'dan Bağdat'a, Karadeniz'in kuzeyinden Akdeniz'in güneyine kadar çok geniş bir alanda faaliyet göstermişlerdi. Bu durum özellikle sanatsal ürünler ile dil üzerinde etkili olmuş ve Orta Çağ Viking kültürünü şekillendiren unsurların başında yer almıştır. Örneğin tekstil ürünlerindeki motifleri incelediğimizde bunu çok bariz bir şekilde görebilmekteyiz. Öyle ki İskandinav kıyafetlerinde modern zamanlarda dahi Sasani tasarımlarının yansımaları fark edilebilmektedir. İsveç'te Överhogdal'da bulunan X. yüzyıla ait meşhur duvar halıları yakından incelendiğinde, burada resmedilen hayvanların birçoğunun erken Orta Çağ İspanya'sının kiliselerinin tekstil ürünlerindeki motifler ile doğrudan benzerliklerinin olduğu fark edilecektir (Bk. Resim - 7). Hatta İskandinav giysilerinde de İspanyol kilise kıyafetlerindeki motiflere rastlamaktayız. Son olarak, İskandinavya'da karşılaşılan çifte dokumaların ve uzun pile düğümlerin Anadolu'da da görülmesi dikkatimizi çeken bir diğer husustur.⁵³³

2.1.1. Türklerle İskandinav Halklarının Teması

Nordik anlatılarda, İskandinav halklarıyla Türkî kavimler arasında, Orta Çağ ve daha önceki dönemlere ait temaslardan sıkça söz edilmektedir. Runik harfler ve Şamanik unsurlar başta olmak üzere bu iddiayı destekleyen başka materyaller de

⁵³³ Annika Larsson, "Viking Çağı Tekstil Ürünleri", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 228.

bulunmaktadır. Bu bölümde Nordik anlatılardaki göndermelere kısaca değinmek istiyoruz.

İki halk arasındaki ilk iletişimin, Nordik halkların İskandinavya'ya göç etmeden önce yaşadıkları yerde başladığı tahmin edilmektedir. Hatta söz konusu anlatılardan bazıları, İskandinav halklarının en azından bir kısmının Türk kökenli olabileceği şeklinde bir yorum çıkarılmasına sebep olacak kadar ilginçtir. Örneğin Heimskringla'da Odin'in, Turkland denilen bölgeden İskandinavya'ya göç etmeden önce oradaki kavminin adı "As" olarak zikredilmektedir.⁵³⁴ Burada net bir şekilde ifade edilen "Turkland" sözcüğünün dışında "As" kelimesiyle de ilgili iddialar bulunmaktadır. "As" sözcüğünü, Kök Türk yazıtlarında karşımıza çıkan, Abakan bozkırında Kırgızlara komşu bir şekilde yaşayan Az Budun adlı kavimle ilişkilendirenler bulunmaktadır.⁵³⁵

Türklerden söz eden bir diğer eser ise Norveç'in kuruluşunu anlatan Flateyjarbok adlı saga derlemesidir. Bu eserin altıncı bölümünde Hz. Âdem'den itibaren kavimlerin krallarından bahsederken Odin'i Türklerin kralı olarak zikretmektedir.⁵³⁶ Sturlaug Saga'nın⁵³⁷ birinci bölümünde ise İskandinavya'yı Asya'dan gelen insanların kurduğu ve sonraki dönemlerde orada konuşulan dillerin kaynağının bu insanların kullandıkları dil olduğu ileri sürülmektedir. Söz konusu halkın önderi ise Odin'dir.⁵³⁸ Islendingabok'ta ulusların kralları sayılırken; Niord'u İsveçlilerin kralı diye ifade ederken, Yngvi'yi ise Türklerin kralı olarak tanıtmaktadır.⁵³⁹ Burada dikkatimizi çeken husus Snorri'nin Yngvi'yi, efsanevi İsveç hanedanlığının kurucusu olarak kabul etmesidir.

İki halk arasındaki ikinci iletişim döneminin, Hunların Doğu Avrupa'yı istilaları sırasında yaşandığını düşünmekteyiz. Nitekim bu duruma sagalarda sıkça değinilmektedir. Özellikle Heidrek Saga'da, Gotlar ve Hunlar arasındaki savaflara geniş

⁵³⁴ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 223.

⁵³⁵ Karatay ve Aygün, a.g.m., s. 3.

⁵³⁶ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 71.

⁵³⁷ Bu eser Antik Devir Sagalarındandır. Kuzey Norveç'te Naumudalr şefinin oğlu Sturlaug'un öyküsü anlatılmaktadır. Eser 1300'lü yıllarda yazıya geçirilmiş olup iki nüsha halinde günümüze kalmıştır. Bk. Otto J. Zitzelsberger, "Sturlaug's Saga Starfsama", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 615.

⁵³⁸ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 73.

⁵³⁹ Ari Thorgilsson, *Islendingabok*, Anthony Faulkes & Alison Finlay (ed.), Sian Gronlie (çev.), Short Run Press Limited, London, 2006, s. 14.

yer ayrılmıştır. Burada Got kralı Heidrek ve Hun kralı Humli arasındaki mücadeleler anlatılmaktadır.⁵⁴⁰

Son olarak, çok olmasa da dil ile ilgili bazı etkileşimlerden söz edebiliriz. Bu etkileşim, kelime alışverişi şeklinde olduğu gibi bazen gramer düzeyinde de olmuştur. İsveçli bilim adamı Sven Lagenbring (1707-1787), Türkçe'den İsveççeye geçmiş çok sayıda kelime bulunduğunu iddia etmiştir. Bunlardan birkaçı şunlardır: adlı, soylu (Türkçe) - adel (İsveççe); balta (Türkçe) - bulta (İsveççe "çekiç"); bit (Türkçe) - bit veya bita (İsveççe); emek (Türkçe) - omak (İsveççe)...⁵⁴¹ Bir diğer etki ise ileride ele alacağımız üzere yazı konusunda karşımıza çıkmaktadır. Çünkü yapılan çalışmalar göstermektedir ki Türkler, Runik yazının benzer bir formunu İskandinavlardan çok daha önceki dönemlerde kullanmaktaydılar.

2.1.2. Fin-Ogur Tesiri

Pagan döneminde İskandinavların iletişim içinde oldukları en önemli yabancı topluluk, kuzey ve doğu komşuları Fin-Ogur kavimleridir. Bu kavimler, Türkler gibi Ural-Altay topluluklarının bir parçasıdır. Ural-Altay dil ailesi Fin-Ogur, Türk, Moğol ve Mançu şeklinde dört kola ayrılmaktadır. Bunlardan Fin-Ogur ailesi; Fin, Lapon ve Macar dilleri başta olmak üzere birçok kola ve alt kola ayrılmaktadır.⁵⁴²

Viking kültürü denilince akla gelen hususlardan birisi olan ve Germen kavimlerinin kökeninde pek rastlanılmayan Şamanik öğelerin kaynağının, başta Laponlar olmak üzere Fin-Ogur kavimlerine ait olduğu çok yüksek bir ihtimaldir. Bu ilişkinin eskiliğini İskandinav mitolojilerinde görebilmekteyiz. Kozmosu izah ederken kendilerinin Midgard'da, Laponların ise Utgard'da yaşadıkları ifade edilmektedir. Tanrıça veya bir dev olarak bilinen Skadi'nin, bir Lapon kadını gibi ok ve yayıyla beraber kayması ve avlanması dikkatimizi çekmektedir.⁵⁴³

Arkeolojik araştırmalara göre İskandinavya'ya ilk önce Fin-Ogur kavimleri gelmiş ve İskandinav yarımadasının ortalarına kadar inmişlerdi. Nitekim Uppland bölgesinde, M.S. 800'lerin öncesine ait Lapon dilinde yer adlarının bulunması bu

⁵⁴⁰ *The Saga of King Heidrek the Wise*, s. 26.

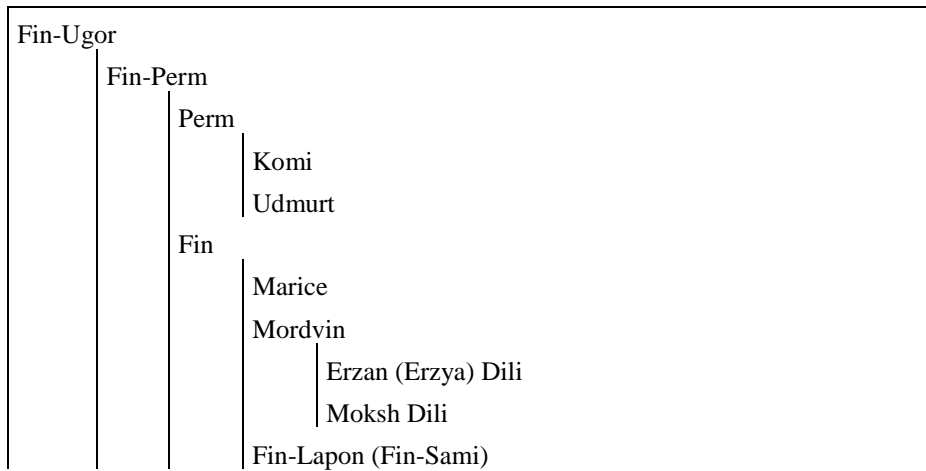
⁵⁴¹ Sven Lagenbring, *İsveççenin Türkçe İle Benzerlikleri*, Abdullah Gürgün (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008, s. 42-45.

⁵⁴² Leon Cahun, *Asya Tarihinin Giriş*, Sabit İnan Kaya (çev.), Seç Yayınları, İstanbul, 2006, s. 29.

⁵⁴³ Inger Zachrisson, "Samiler ve Kuzey Halklarıyla Etkileşimleri", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 55.

iddiayı desteklemektedir.⁵⁴⁴ Sonrasında doğudan Finlerin, güneyden de Germen kökenli kavimlerin gelmesiyle birlikte Laponların büyük çoğunluğu İskandinavya'nın daha kuzeyine çekilmek zorunda kalmıştı. Böylece Viking Çağı'nda, bugünkü Norveç ve İsveç'in kuzeyi ile Finlandiya, onların ağırlıklı yaşam bölgesi olmuştu.⁵⁴⁵ Ancak İskandinavya'nın orta bölümleri orada kalan Laponlar ile sonradan gelmiş olan Germen kavimlerinin ortak yaşam alanı haline gelmişti. Bu yüzden o dönem için her iki topluluk arasında kesin hatlarıyla belirli bir sınırdan söz edemeyiz. Bu birliktelik neticesinde hem kültürel alışveriş olmuş hem de etnik kaynaşma meydana gelmişti. Özellikle İskandinav ve Lapon elitleri arasında evlilikler gerçekleşmişti. O dönemki Lapon bölgelerinde İskandinav tipi süs eşyalarının bulunduğu mezarlara rastlanması bunu desteklemektedir.⁵⁴⁶

Söz konusu iletişim süresince iki topluluğun ilişkisinde dominant konumda olan İskandinavlar. Bunun en açık delili o dönemde Laponların Norveçlilere haraç ödemesidir. *Historia Norwegie*'de şöyle söylenir: “*Fin bölgesinde çok sayıda sincap ve sansar bulunuyor. Finler bu hayvanların postlarıyla, bağlı oldukları Norveç krallarına her yıl büyük haraçlar öderlerdi.*”⁵⁴⁷ X. yüzyılda Norveçlilerin gücü daha da artınca mevcut durum aynı oranda Laponlar aleyhine değişmeye başlamıştı. Buna rağmen bireysel ilişkilerde, Laponların büyü ve Şamanik becerilerinden dolayı onlara karşı bir çeşit saygı duyulmakta ve onlara yönelik kötü muamele hoş karşılanmamaktaydı.⁵⁴⁸

⁵⁴⁴ a.g.m., s. 52.

⁵⁴⁵ Michael Barnes, “Languages and Ethnic Groups”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 97.

⁵⁴⁶ Zachrisson, a.g.m., s. 50-55.

⁵⁴⁷ *Historia Norwegie*, Inger Ekrem & Lars Boje Mortensen, (ed.), Peter Fisher (çev.), Museum Tusulanum Press, Copenhagen, 2006, s. 61.

⁵⁴⁸ Zachrisson, a.g.m., s. 50.

		Sami (Lapon)
		Fin
		Fince
		Karelce-Karelyaca
		Vepsce - Veps Dili
		Estonca
		Võro Dili
		Vot Dili
		Livonyaca
		İngrice - İngriya Dili
	Ugor	
		Ob-Ugor
		Hantıca - Ostyak Dili
		Mansice
		Macarca
	Samoyed	
		Kuzey Samoyed
		Nenets-Enets
		Enets Dili
		Nenets Dili
		Nganasan Dili
		Yurets Dili (Ölü dil)
		Güney Samoyed
		Selkup (Ostyak-Samoyed) Dili
		Kamas Dili (Ölü dil)
		Koibal Dili (Ölü dil)
		Mator Dili
		Taygi Dili
		Meryaca (Ölü dil)
		Meşçerice (Ölü dil , Moksh Dili dili ile ilgili olduğu kabul edilir)
		Muromyaca (Ölü dil , Moksh Dili dili ile ilgili olduğu kabul edilir)

Tablo - 4: Ural dilleri⁵⁴⁹

2.1.3. Roma ve Latin Dünyası

Viking dünyasının kültürel olarak beslendiği bir diğer kaynak ise Roma dünyasıydı. Özellikle Danimarka'da, İsveç ve Norveç'in güneyinde Roma demir çağının kültürel ve sosyal etkisi kendisini hissettirmiştir. Bu süreç Roma İmparatorluğu'nun bizzat kendisiyle başlamış olup Viking Çağı'nda Roma'nın varisi

⁵⁴⁹ http://www.fibiler.com/Toplum-ve-Kultur/Sosyal-Bilimler/Dil-Diller/Ural-Altay-Dilleri/Ural-Dilleri_Kategori_676 E.T. 15.04.2018

olan ülkeler aracılığıyla devam etmiştir. Özellikle mitoloji, hukuk uygulamaları, idari yapılanmalar, silahlar ve başta resim olmak üzere çeşitli sanat dallarındaki Roma tesiri açık bir şekilde görülmektedir. Mezar bulguları ve kurban törenlerine ait kalıntılar bunu desteklemektedir.⁵⁵⁰

İskandinavların Roma'dan etkilenmesi çok eskilere dayanmaktadır. Bilinen ilk etkileşimin runik yazı üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu yazının oluşumu ile ilgili iddialardan birisine göre Germen kavimleri bu harfleri, Grek alfabesi ve Latin alfabesinden etkilenerek M.S. II. yüzyılda oluşturmuşlardı.⁵⁵¹ Nitekim ileriki bölümlerde verdiğimiz örneklerde, bazı runik harfler ile Latin harfleri arasındaki benzerlikler bu durumu desteklemektedir.

İki kültür arasındaki etkileşimin net bir şekilde görüldüğü bir diğer alan mitolojidir. Roma ve İskandinav mitolojilerinde yer alan Tanrıların karakter ve işlev yönünden benzerlikleri oldukça açıktır. Aynı durum sanat için de geçerlidir. Nitekim İskandinav sanatı IV. yüzyıldan Viking Çağı sonrasına kadar, Roma sanatından gelen kıvrımlı hayvan figürüyle haşır neşir olmuştur.⁵⁵² Ancak İskandinavlar, diğer kültürlerden almış oldukları çeşitli öğelerde olduğu gibi sanatsal alanda yaptıkları alıntılara da yeni yorumlar katarak, ortaya kendilerine ait çok farklı bir tarz koymuşlardır.

İleride daha ayrıntılı şekilde ele alacağımız üzere hukuk metinlerinde de Roma tesiri sarih bir şekilde kendisini göstermektedir. Bu etki, Roma hukukunun,⁵⁵³ Kilise ve Germen hukukunu etkilemesi ile bu kanallardan gerçekleşmiştir. Öte yandan metinler iyi incelendiklerinde görülmektedir ki İskandinavlara ait pagan niteliklerin birçoğu hukuk metinlerinde varlığını muhafaza etmektedir.⁵⁵⁴

⁵⁵⁰ Björn Myhre, "The Iron Age", *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 68.

⁵⁵¹ Wolf, a.g.e., s. 45.

⁵⁵² David M. Wilson, "Viking Sanatının Gelişimi", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 408.

⁵⁵³ Roma Hukukunun en eski örnekleri, yaklaşık olarak M.Ö. 450 yıllarında on iki bronz levhaya yazılmış bulunuyordu. Bu yüzden buna "On İki Levha Kanunu" denmektedir. Bu kanunlar birçok noktada, eski Germen hukukunu etkilemiştir. Roma'daki bu hukuk uygulamalarına sonraki dönemlerde yeni ilaveler olmuştur. M.S. 527-565 yılları arasında hüküm süren Doğu Roma imparatoru Justinianus, yeni ilavelerle birlikte var olan hukuki kaideleri derlemiş ve yazıya geçirmiştir. Sonraları buna "Corpus Iuris Civilis" yani bütün hukukun bir araya toplanması denmiştir. Bk. Paul Koschaker, *Roma Özel Hukukunun Ana Hatları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 3.-24.

⁵⁵⁴ Stefan Brink, "Hukuk ve Toplum", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 44.

2.2. DİL ve EDEBİYAT

2.2.1. Eski Nordik Dilin Oluşumu

İskandinav dilinin tarihini anlamak için öncelikle onların bağlı oldukları Germen, hatta daha da öncesine gidip Hint-Avrupa dillerinin tarihine kısaca değinmek gerekmektedir. Hint-Avrupa dilinin Avrupa'ya tam olarak ne zaman geldiği belli değildir. Ama son yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde bunun M.Ö. 2000 yıllarına dayandığı tahmin edilmektedir. Daha sonraki dönemlerde Germen dili bölgeye geldikten sonra, Hint-Avrupa ailesi dışındaki lisanlar ile etkileşime girerek şekillenmeye başlamıştır. M.Ö. 1000 ile M.Ö. 500 yılları arasında gerçekleştiğini düşündüğümüz genişleme döneminde Germen dillerinin sınırları bugünkü Hollanda, Orta Almanya ve Vistül'e kadar ulaşmıştır. Bu dönemde o dili konuşan herkesin muhtemel bazı diyalekt farklarına rağmen ortak bir lisanı paylaştığı ileri sürülmektedir. Ancak Hristiyanlık çağının başlarından (I.-III. yüzyıllar) itibaren ilk göçlere bağlı olarak Germen dilleri içinde doğu ve kuzeybatı şeklinde bir bölünme meydana gelmiştir. Sonraki yüzyıllarda gerçekleşen büyük kavimler göçüyle birlikte bu ayrılık daha da netleşmiş, hatta Doğu Germen dili içinde Gotça ve benzeri lehçeler ortaya çıkmıştı.⁵⁵⁵

VI. yüzyıla gelindiğinde Germen dili içinde bir kez daha bölünme yaşanmıştır. 550-750 yılları arasında Kuzeybatı kolunda yaşanan bu bölünme sonrasında Kuzey ve Batı Germen dilleri şekillenmiştir. İskandinav dilleri, bu süreçte Kuzey Germen dili içinde oluşmaya başlamıştır.⁵⁵⁶ Bu dönemde artık bazı kelimelerin başındaki veya sonundaki harfler düşmüştür. Baştaki harf düşümü için karşılaştırmalı olarak örnek verecek olursak; “yıl” anlamına gelen Germence'deki “jahr”, eski Nordik dilde “‘ar” halini almıştır. Sondaki ses düşümüne örnek verecek olursak; “gezmek, seyahat etmek” anlamına gelen Germence'deki “fahren”, eski Nordik dilde “fara” sözcüğüne dönüşmüştür.⁵⁵⁷

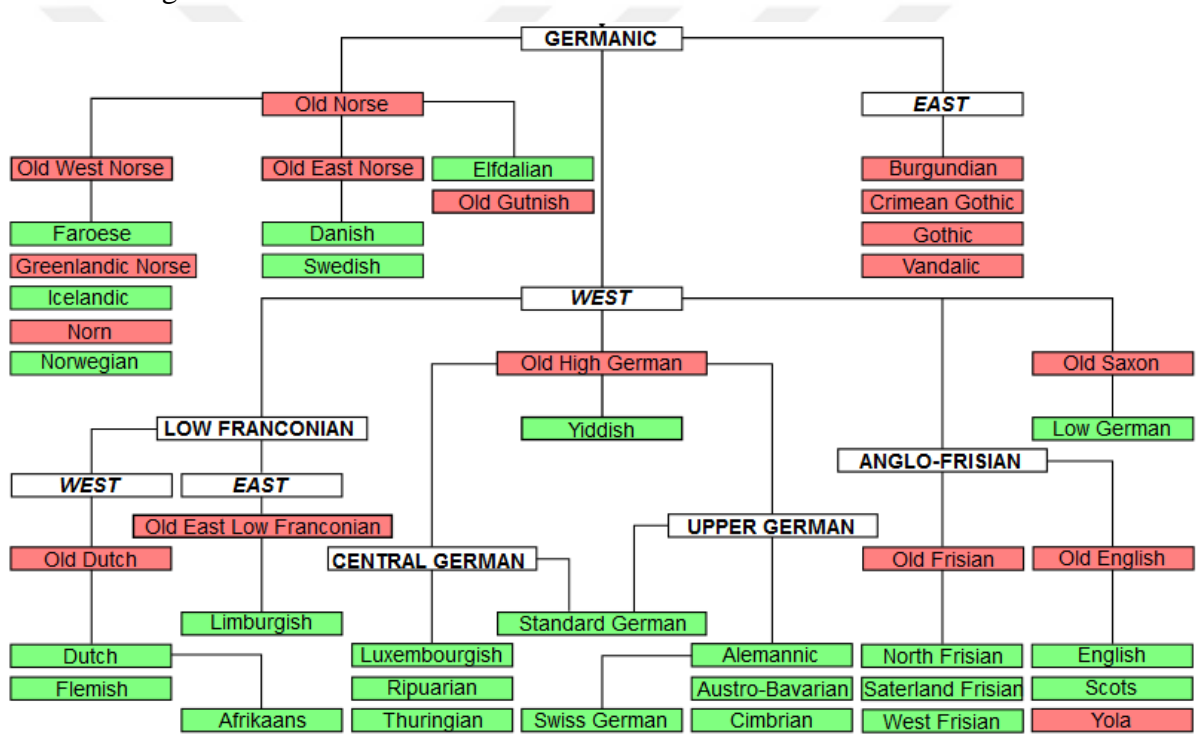
İskandinav lehçesi diğer Germen dillerinden ayrılmış olmasına karşın kendi içlerinde günümüzdeki gibi bir farklılık henüz gerçekleşmemiştir. Bu yüzden İskandinav dünyasında 750-1050 yılları arasındaki dönemde konuşulan dile “Nordik dil”,

⁵⁵⁵ Barnes, “Languages and Ethnic Groups”, s. 97.

⁵⁵⁶ Michael P. Barnes, “Viking Çağında İskandinav Dilleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 343.

⁵⁵⁷ Barnes, “Languages and Ethnic Groups”, s. 99.

“Müşterek İskandinavca” veya sadece “İskandinavca” denmektedir. Viking Çağı’nın sonlarına gelindiğinde bu kez Nordik dil içinde bir bölünme yaşanmış, Doğu ve Batı şeklinde ikiye ayrılmıştır. Norveç ve ona bağlı adalar, Batı İskandinav kolunda yer alırken; Danca, eski İsveççe ve eski Gutnish (Gotland Adası) Doğu İskandinav kolunda yer almıştır.⁵⁵⁸ Bu son bölünmeyle alakalı olarak Orta Çağ el yazmalarında bulunan fonolojik (ses bilgisi) ve morfolojik (yapı bilgisi) kayıtlar oldukça önemli bilgiler sunmaktadır.⁵⁵⁹ Bütün bu bölünmeleri ifade eden tarihlerin kesin kırılma hatlarına sahip olmadığını, bunun bir süreç olduğunu ve ağır bir şekilde ilerlediğini hatırd tutmak gerekmektedir. Ayrıca bu husustaki tartışmaların hala aktif bir şekilde devam ettiğini de bilmemiz gerekmektedir.

Tablo - 5: Germen dilleri⁵⁶⁰

2.2.2. Runik Yazı

“Run” sözcüğü, en yaygın şekliyle “sır” anlamına gelmektedir. Ancak bunun yanı sıra “tatlı, yumuşak dost” gibi manalara geldiği de iddia edilmektedir. “Sır” anlamına gelmesinin, dişilik kavramıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Çünkü dişi

⁵⁵⁸ Wolf, a.g.e., s. 41; Williams, a.g.e., s. 332.

⁵⁵⁹ Barnes, “Viking Çağında İskandinav Dilleri”, s. 344.

⁵⁶⁰ <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4f/IndoEuropeanTree.svg> E.T. 15.04.2018

cinsin içinde ne türden bir zenginlik bulunduğu bilinmemekte yani bir “sır”dır.⁵⁶¹ Bu ifade Gotik dilde “runa” (Tanrısal gizemler) veya onunla bağlantılı “garuni” (danışmanlık), eski Almanca’da “giruni”, eski İngilizce’de “runian”, eski Saksonca’da “runon” şeklinde kayıtlarda yer almaktadır. Bu ifadelere baktığımızda hepsinin yaklaşık olarak benzer anlamlara geldiğini görmekteyiz. Dahası Germen kökenli olmayan dillerde de karşımıza çıkan bu sözcük yine benzer anlamlara sahiptir. Eski İrlanda dilinde “run” (sır), Orta Galce’de “rhin” (sihir), Fince’de “runo” (şarkı, büyü sözler) şeklinde yer almaktadır.⁵⁶²

Runik alfabe İskandinavya’da edebî bir yazı olarak hiçbir zaman tam anlamıyla benimsenmemiştir. Bu harfler daha ziyade kısa mesaj iletmek için kullanılmıştır.⁵⁶³ Sagalardan ve arkeolojik bulgulardan öğrendiğimiz kadarıyla runik yazılar çeşitli eşyalara kazınmıştır. Bunların başında fal çubukları, silahlar, gemi dümenleri, içki boynuzları, balık iskeletleri, mezar taşları ve sınırları belirleyen çeşitli nesnelere gelmektedir.⁵⁶⁴ Bunlardan çubuklar, silahlar veya bazı özel eşyaların üzerine yazılmasındaki amaç, yukarıda değindiğimiz üzere bir çeşit sihir iken, mezar taşları veya sınır taşları üzerine kazınmasındaki gerekçenin daha ziyade bilgi vermek olduğu tahmin edilmektedir.

2.2.2.1. Runik Yazının Kökeni

Pagan dönemdeki İskandinav toplumu, runik yazıyı kendilerine Odin’in öğrettiğine inanırlardı. Bundan dolayı bu yazının Tanrısal bir niteliğe ve büyü güçlere sahip olduğunu ileri sürerlerdi. Ayrıca o dönem runik yazı, dini kimliğe sahip kişilere ait bir sır olarak kabul edilmekteydi.⁵⁶⁵

Odin’in runik yazıyı öğrenmesi, İskandinav mitolojisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Odin seyahatine, Asgard’dan aşağıya Yggdrasil’in köklerine doğru inerek başlar. Bu köklerden birisi Mimir’in kesik başının bulunduğu bir kuyuya uzanırdı. Bu kuyu evrendeki tüm bilgeliği barındırdığından oradan su içen kişi bu bilgiye sahip olurdu. Odin kuyuya gelince Mimir’e içip içemeyeceğini sordu. Mimir, Odin’den bir yudum su içebilmesine

⁵⁶¹ Philippe Aries ve Georges Duby, *Özel Hayatın Tarihi 1*, Turhan Ilgaz (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 21.

⁵⁶² Mountfort, a.g.e., s. 27.

⁵⁶³ a.g.e., s. 34.

⁵⁶⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 157.

⁵⁶⁵ Cronholm, a.g.e., s. 14.

karşılık gözlerinden bir tanesini istedi. Odin, tereddüt etmeden, bir gözünü yuvasından çıkartarak verdi ve kuyudan içti. Ancak çetin sınavı henüz tamamlanmamıştı. Yukarıya ağacın içine doğru uzanıp bir dal kopardı ve dala bir mızrak şeklini verdi. Sonrasında da kendisini Yggdrasil'den baş aşağı astı. Bu şekilde orada dokuz gün kaldı. Bu sırada önceden hazırlamış olduğu mızrak ile kendisini yaraladı. Bu durumdayken bir yandan da kuyunun derinliklerinde runik alfabeyi aradı ve sonunda dokuzuncu günde buldu. Devamında onu elleriyle kavrayıp yukarı çıktı.”⁵⁶⁶

Bu anlatıda yer alan Odin'in runik harfleri kuyudan çıkarması kurgusu, bu yazının başka bir kültürden alındığının bir ifadesidir. Tarihsel olarak ele alındığında runik yazının kökenleriyle ilgili farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bunlardan birincisine göre Karadeniz'in kuzeyindeki Yunan kolonilerinden kuzeye göç etmiş olan insanlar bu yazıyı bölgeye tanıtmıştır.⁵⁶⁷

İkinci ve en yaygın iddiaya göre ise bu yazı Germen halkları tarafından, Grek alfabesi ve Latin alfabesinden etkilenererek M.S. II. yüzyılda oluşturulmuştur.⁵⁶⁸ Runik yazının Latince'den etkilendiğini, bazı karakterleri karşılaştırarak da anlayabiliriz. Tablo - 6'da bu benzerlikler net bir şekilde görülmektedir.

İkinci düşünce her ne kadar yaygın olsa da bazı noktalarda soru işaretleri barındırmaktadır. Öncelikle İskandinavların kullanmış oldukları runik yazıya benzer başka yazı türleri de bulunmaktadır.⁵⁶⁹ Bunlardan birisi de Türklerin kullandıklarıdır. İlginç olanı ise İskandinavlar, runik yazıyı M.S. II. yüzyılda kullanmaya başlamışken, Türkler söz konusu benzer yazıyı M.Ö. IV. yüzyılda kullanmaktaydılar. Nitekim Kazakistan'da bulunan, M.Ö. IV. yüzyıla ait Esik Kurganları ile Kurday Kurganları bu düşünceyi desteklemektedir. Ayrıca Türklerin değnekler üzerine çentik attıkları veya ok ucu ile bal mumu üzerine işaretler yaptıkları Çin yıllıklarında yer almaktadır.⁵⁷⁰ Dahası İskandinavlar bu yazıyı kısa mesaj diyebileceğimiz boyutta küçük metinler için kullanmışlarken, Türkler, benzer bir yazıyla VIII. yüzyılda Orhun Kitabeleri gibi oldukça uzun ve de edebi bir metin ortaya koymuşlardı. Ancak ne yazık ki

⁵⁶⁶ Mountfort, a.g.e., s. 22.

⁵⁶⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 154.

⁵⁶⁸ Wolf, a.g.e., s. 45.

⁵⁶⁹ Genel itibariyle Asya ve Avrupa'da çok geniş bir coğrafyada farklı topluluklarda karşılaştığımız Runik yazıları şu şekilde sayabiliriz: 1. Kafkas, 2. Orhun-Yenisey, 3. Talas-Güney Sibiryaya, 4. Hazar, 5. Proto-Bulgar, 6. Sekel (Macar), 7. Etrüsk, 8. Futhark (İskandinav). Ayrıntılı bilgi için bk. İsmail Doğan, "Runik Yazının Gelişim Coğrafyası ve Yayılım Sahası", Türk Dil Kurumu Yayınları: 786, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2000, Ankara, 2001, s. 162.

⁵⁷⁰ Kafesoğlu, a.g.e., s. 338.

İskandinavlar üzerine yapılan çalışmaların, Türkoloji alanında yapılan çalışmalardan önce başlaması hasebiyle “runik” sözcüğü bu yazı tipini ifade eden genel bir terim olarak kalmıştır.⁵⁷¹

Yukarıda zikrettiğimiz görüşlerin yanı sıra çok uçuk teoriler de ortaya atılmıştır. Örneğin XVII. yüzyılda yaşamış İsveçli dil bilimci Olof Rudbeck, *Atlantica* adlı eserinde runik yazının Hz. Âdem’e dayandığını ve Yunanca’nın da bu yazının cetvel ile düzeltilmesiyle oluştuğunu iddia etmektedir.⁵⁷²

2.2.2.2. Runik Harfler

Runik alfabe, ilk altı harfin isimlerinin baş harflerinin birleştirilmesinden yola çıkılarak “futhark” denmektedir. Bu harfler, f (fehu), u (urox), th (thurisaz), a (ansuz), r (raido) ve k (kenaz)’dir. İsimlerin bazılarının, harflerin görünümünü yansıttığını düşünmekteyiz. Örneğin urox, ismi, harfin görsel şekli ve öküz boynuzları arasındaki benzerliğe dayanılarak bu ismi almış olabilir.⁵⁷³

Runik alfabe birkaç kategoriden oluşmuştur: mitolojik varlıklar (Odin, Tyr, dev), doğal güçler ya da nesnelere (dolmuş, buz, porsuk ağacı, huş ağacı, su, gün, güneş, hasır otu), hayvanlar (inek, öküz, at, geyik), insan yapımı nesnelere (meşale, salon, bir oyunun bölümü) ve eylem veya kavramlar (binicilik, gereksinim, yıl, insanlık).⁵⁷⁴

Kronolojik olarak iki farklı runik alfabe bulunmaktadır. Birincisi, 24 harfli eski runik alfabadır. Bunlar, “aettir” (aile) denen üç gruba ayrılır ve her bir grupta sekiz harf bulunur. Bu alfabe, ikinci türdeki runik yazının aksine sağdan sola okunmaktadır.⁵⁷⁵ Bunlar diğer Germen kavimlerle ortak bir niteliğe sahiptir.⁵⁷⁶ On altı karakterden oluşan ikinci türdeki runik alfabe ise Viking Çağı’nda yaygın olarak kullanılmıştır. Soldan sağa okunan bu alfabe, kullanılan fonemlerin (konuşma sesleri) hepsini temsil etmekte yetersizdi. Dolayısıyla birçok harfin birden fazla sesi ifade etmesi gerekiyordu. Bu yazı sisteminin, uzun-kol runlar (normal ya da Dan runları) ve kısa-kıvrımlı runlar (İsveç veya Norveç runları) şeklinde iki biçimi bulunmaktadır.⁵⁷⁷

⁵⁷¹ Doğan, “a.g.m.”, s. 156.

⁵⁷² Umberto Eco, *Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı*, Kemal Atakay (çev.), Literatür Yayınları, İstanbul, 2004, s. 83.

⁵⁷³ Mountfort, a.g.e., s. 30.

⁵⁷⁴ a.g.e., s. 33.

⁵⁷⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 157.

⁵⁷⁶ Williams, a.g.e., s. 347.

⁵⁷⁷ Williams, “Rünler”, s. 354.

İkinci tipteki runik alfabe daha çok İskandinavya'ya özgüdür. Bunun sebebi IV. yüzyıldan itibaren doğudan gelen istilalar sonrasında diğer Germen kavimlerinin İskandinavya ve kıta Avrupa'sı arasına yerleşmesidir. Böylece İskandinavya ile Latin kültürü arasındaki iletişim kopunca bölgedeki runik harfler zamanla daha özel bir karaktere bürünmüştür.⁵⁷⁸

Run	Latin	Run İsmi	Anlamı	Run	Latin	Run İsmi	Anlamı
ƒ	f	fehu	sığır, sağlık, zenginlik	ǀ	i, e, y	cihvaz	porsuk ağacı
u	u	urox	öküz	þ	p	pertho	oyun (ihtilafı)
th	th	thurisaz	dev, diken	z	z	algiz	geyik, hasırotu
a	a	ansuz	Tanrı, Odin	s	s	sowulo	güneş
r	r	raido	binmek, yolculuk	t	t	tiwaz	Tanrı Tyr
k	k	kenaz	meşale, yara	b	b	berkana	kayın ağacı
g	g	gebo	armağan	e	e	ehwaz	at
w	w	wunjo	sevinç	m	m	mannaz	insan
h	h	hagalaz	yağış, dolu yağması	l	l	laguz	su
n	n	naudiz	ihtiyaç	ng	ng	inguz	tanrı Ing
i	i	isa	buz	d	d	dagaz	şafak, gün
y	y	jera	yıl, hasat	o	o	othila	atalara ait salon, mülk

Tablo - 6: Geç dönem runik harfler⁵⁷⁹

2.2.3. Şiir

Şiir İskandinavlar arasında Tanrının bir hediyesi olarak kabul görmekteydi. İnsanlar kahramanlıklarını veya yaptıkları işleri şiir ile gelecek nesillere aktarırlardı. Şiirler sayesinde erken dönem İskandinav toplumunun tarihi, mitolojisi, ahlak anlayışı ve dini yaşantısıyla ilgili bilgiler elde edebilmekteyiz. Hatta nesir tarzında ürün olan

⁵⁷⁸ Williams, a.g.e., s. 348.

⁵⁷⁹ Mountfort, a.g.e., s. 32.

sagaların bazıları şiirlere dayandığı gibi, içlerinde bizzat şiir formunu muhafaza eden bölümler de yer almaktadır.⁵⁸⁰

Şiir, İskandinav toplumunda o kadar önemliydi ki mitolojisinde de çok büyük bir yere sahipti. Aesir Tanrılarının birçoğu şiir konusunda uzmandı. Özellikle Bragi, şiir ve hitabet Tanrısı olarak kabul edilirdi. Farklı meziyetlere sahip olan Odin'in bir diğer özelliği şair olmasıydı. Skaldik şiirlerde “şiir” sözcüğü için çok sayıda mecazi ifadeler kullanılmaktadır. Örneğin: Kvasir'in kanı, Asar'ın içkisi, Odreyris'in suyu, Odin'in hediyesi, Odin'in ateşi, Dvergar'ın içkisi (mead), Dvergar'ın denizi, Dvergar'ın birası...⁵⁸¹ Bu deyimlerin hepsi şiirle alakalı bir olaya atıf yapmaktadır.

İskandinav şiiri temelde ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi Eddik Şiir veya Erken Dönem Şiiri, ikincisi ise Skaldik Şiir ya da Geç Dönem Şiiridir. Ancak burada üçüncü bir başlıkta Runik şiire de değinme gereği duyduk. Her ne kadar bu şiirler eddik şiirlere benziyorsa da bazı noktalarda ondan ayrıldığı için ayrı bir şekilde ele almakta fayda gördük.

2.2.3.1. Eddik Şiir

Nazım Edda veya Yaşlı Edda diye de bilinen eddik şiirlerin nerede ve ne zaman yazılmış olduklarını belirlemek son derece güçtür. Bu şiirlerin bir kısmı Viking Çağı'nın ilk yıllarından, diğerleri ise İskandinav dünyasının Orta Çağ Avrupa'sına dâhil olmaya başladığı XII. yüzyıl gibi nispeten yakın bir tarihten kalmadır. Şiirler Norveç'ten Grönland'a kadar çok geniş bir alanda ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde eddik şiirlerin en önemli derlemesi olan Codex Regius, farklı tarihlerde ve farklı yerlerde ortaya konmuş çalışmalardan oluşmaktadır.⁵⁸² Anlatılarda söz edilen efsanevi şahsiyetlerin bazı tarihsel karakterlere atıf olduğunu hesaba kattığımızda bunu anlayabiliriz. Örneğin Gunnar, V. yüzyılda yaşamış olan Burgonya hanedanından Gundahar; Atli, Avrupa Hunlarının hanı Attila; Iormunrekr, IV. yüzyılda yaşamış Ostrogot kralı Ermanaric; Hialprekr ise Merovenj hanedanının VI. yüzyılda yaşamış krallarından Chilperic'tir. Bu şahsiyetlerin İskandinav öykülerindeki sıralamaları, zaman dizinine uymamaktadır.⁵⁸³ Coğrafi olarak da bir o kadar farklılık mevcuttur.

⁵⁸⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 391.

⁵⁸¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 390.

⁵⁸² Page, a.g.e., s. 19.

⁵⁸³ a.g.e., s. 125.

Eddik şiirin bizler için önemi, İskandinav Mitolojisinin hatta kısmen İskandinav tarihinin pagan döneminin en önemli kaynağı olmasıdır. Nitekim Saxo Grammaticus, Gesta Danorum'u yazarken ve Snorri de Nesir Edda'sının yanı sıra diğer eserlerini kaleme alırken eddik şiirlerden yararlanmışır.⁵⁸⁴

2.2.3.1.1. Derlemeler

Eddik şiirlerin yer aldığı en önemli derleme Codex Regius'tur. Bu eser, İzlanda'nın Hristiyanlığı resmî din olarak kabul etmesinden yaklaşık üç yüzyıl sonra, 1270'te kaleme alınmış 45 sayfa el yazmasından oluşmaktadır. Güney İzlanda'da bir piskopos olan Brynjölfur Sveinsson (1605-1675), 1643'te bu yazmaları bulmuş, 1662'de de Danimarka kralına hediye etmiştir. Bu eser sonrasında, yüzyıllar boyunca Kopenhag'daki Kraliyet Kütüphanesinde kaldığı için "Codex Regius" yani "Kraliyet Elyazması" olarak anılmıştır. 1971'de Danimarka ve İzlanda hükümetleri arasında yapılan mutabakat neticesinde söz konusu eser anayurduna geri götürülmüştür.⁵⁸⁵

Metni "Edda" olarak adlandıran da muhtemelen Brynjölfur Sveinsson'dur. Çünkü eserin orijinal metninde böyle bir başlık yoktur. Sveinsson o dönem, bu metinleri İzlandalı piskopos Bilge Saemundr Sigfusson'a (1056-1133) ait bir derleme sanmış ve Snorri'nin Nesir Edda'sından ayırt etmek için bu eseri "Saemundr Edda" olarak adlandırmıştır.⁵⁸⁶

Şunu unutmamak gerekir ki Codex Regius, bu özel şiir grubunun toplandığı ilk koleksiyon olmayıp, daha önceki versiyonların bir kopyasıdır. Codex Regius'un dışında eddik şiir barındırıp günümüze ulaşmış olan tek yazma eser AM 748 I 4° adlı derlemedir. 1300'lü yıllara tarihlendirilen bu derlemede, Codex Regius'ta yer almayan "Baldr'un Rüyası" adlı şiir bulunmaktadır. Bunun dışında Codex Regius'ta yer alan altı mitolojik şiirden ikisinin (Grimnismal ve Hymiskvitha) tamamı, dördünün ise (Skirnismal, Harbarthsljoth, Vafthruthnismol ve Völundarkvitha) bazı bölümleri yer almaktadır.⁵⁸⁷

Eddik şiirlerin kitap formundaki baskılarında, bazı şiirlerin iki farklı şiir olarak değerlendirilmeleri hasebiyle eserdeki toplam şiir sayısı farklılık göstermektedir. Ancak

⁵⁸⁴ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 49.

⁵⁸⁵ Page, a.g.e., s. 19.

⁵⁸⁶ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 50.

⁵⁸⁷ Judith Jesch, "Viking Çağında Şiir", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 369.

hepsinin ortak olduğu nokta, Őirlerin içerik olarak mitoloji ve kahramanlık ykleri Şeklinde ikiye ayrılmış olmalarıdır. En yaygın tasnife göre eserde, on bir tanesi mitolojik, on altı tanesi ise kahramanlık içerikli toplam yirmi dokuz Şiir bulunmaktadır.⁵⁸⁸

Bu Şiirlerden bazıları, vermiş olduğu bilgilerden dolayı çok daha önemli kabul edilmektedir. Bunlardan birincisi Voluspa’dır. Bu eser, dünyanın yaratılıŐından yok oluşuna kadar birçok mitolojik anlatıyı barındırmaktadır. Havamal adlı Şiir ise pagan İskandinav toplumunun ahlak ve yönetim anlayıŐıyla ilgili bilgiler sunmaktadır. Burada ‘Yüce Kişi’ ismiyle Odin, çeşitli gtler vermektedir. Thrym’in Őarkısı adlı anlatıda Thrym, Thor’un çekicini çalmıŐtır. Sonra Thor’un, kadın kılığına girerek çekicini geri almasını neŐeli ve biraz da komik bir Şekilde nakletmektedir.⁵⁸⁹ Sosyal sınıflarla ilgili atıf yapacağımız zaman ilk olarak Rigsmal isimli Şiire müracaat etmekteyiz. Burada Heimdall’in ağzından  sosyal sınıfın nasıl ortaya çıktığı izah edilmektedir.

Eski Nordik Dilde	İngilizce
AlvıŐsmál	All-wise’s Sayings
Atlakviğa	Poem of Atli
Atlamál in groenlenzku	Greenlandic Sayings of Atli
Brot af SigurĐarkviĐu	Fragment of a Poem about SigurĐr
FáfniŐsmál	Sayings of Fáfniir
Grımnismál	Grımnir’s Sayings
GrıpiŐspá	Grıpir’s Prophecy
GuĐrúnarhvoŐt	Whetting of GuĐrún
GuĐrúnarkviĐa I	First Poem of GuĐrún
GuĐrúnarkviĐa II	Second Poem of GuĐrún
GuĐrúnarkviĐa III	Third Poem of GuĐrún
HamĐismál	Speech of HamĐir
HárbarĐsljĐ	HárbarĐr’s Song
Hávamál	Sayings of the High One
Helgakviğa HjoŐrvarĐssonar	Poem of Helgi HjoŐrvarĐsson
Helgakviğa Hundingsbana I	First Poem of Helgi Hundingsbani
Helgakviğa Hundingsbana II	Second Poem of Helgi Hundingsbani
Helreiğ Brynhildar	Brynhildr’s Ride to Hell
Hymiskviğa	Hymir’s Poem
Lokasenna	Loki’s Quarrel
Oddrúnargrátr	Oddrún’s Lament
RegniŐsmál	Sayings of Reginn

⁵⁸⁸ Page, a.g.e., s. 19.

⁵⁸⁹ Williams, a.g.e., s. 337.

Sigrdrífumál	Sayings of Sigrdrífa
Sigurðarkviða in skamma	Short Poem about Sigurðr
Skírnismál	Sayings of Skírnir
Vafþrúðnismál	Vafþrúðnir's Sayings
Volundarkviða	Poem of Volundr
Voluspá	Seeress's Prophecy, Hauksbók
Þrymskviða	Þrymr's Poem
Baldrs Draumar	Baldr's Dreams

Tablo - 7: Eddik şiirlerin listesi⁵⁹⁰

2.2.3.1.2. Biçim

Eddik şiirler, pek fazla vezin değişikliği göstermedikleri ve genellikle dörtlüklerden oluştukları için, türdeş bir görünüm sergilerler. Yine de mitleri anlatan şiirler, hem içerik hem de üslup bakımından birbirinden oldukça farklı olabilmektedir. Kimisi, Tanrıların serüvenlerini anlatmak amacıyla, sahnelerin birbiri ardına hızla değiştiği ve araya konuşmaların serpiştirildiği bir anlatım kullanırken, kimisi mitolojik bilgileri dinleyiciye aktarmak amacıyla doğaüstü varlıklar arasında geçen konuşmaları kullanır ve soru cevap tarzında sunar. Bütüne baktığımızda ise metinler birbiriyle bağlantılı ama dağınıktır.⁵⁹¹

Eddik şiir çok basit bir ölçüye sahip olup, her bir kıta dört satırdan oluşmaktadır. Her bir satır ise aslında birleştirilmiş iki satırdan meydana gelmektedir. Satırlarda belirli bir hece sayısı bulunmamaktadır. Eddik şiirlerin ölçüleri şiirin kahramanlık mı yoksa mitoloji içerikli mi olmasına bağlı olarak ikiye ayrılmaktadır.⁵⁹² Bunlardan birincisi daha çok kahramanlık şiirlerinde karşımıza çıkan “fornyrdislag” (eski ölçü) adlı ölçüydü. Bu ölçüde kıtalar, sekiz dizeden oluşmaktaydı.⁵⁹³ Çoğu kadim Alman kahramanlarını konu alan destansı anlatılarda da karşımıza çıkan bu tip şiirlerin büyük bölümü üçüncü tekil şahıs kipiyle yazılmıştır. İkinci ölçü ise “Ljóðahátr”dır. Bu ölçü daha ziyade mitolojik ve didaktik anlatılarda kullanılmaktadır. Bu şiirler, birinci tekil şahıs kipiyle yazılmış olup, monolog veya diyalog biçimindedir. Ljodahattr ölçüsünde

⁵⁹⁰ Carolin Larrington ve Judy Quinn, Brittany Schorn, *A Handbook to Eddic Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, s. xi-xii.

⁵⁹¹ Page, a.g.e., s. 20.

⁵⁹² Wolf, a.g.e., s. 54.

⁵⁹³ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 139.

yazılmış şiirlerinin icrası, fornyrdislag şiirlerinin icrasından daha güçlü dramatik nitelikler taşıyordu.⁵⁹⁴

2.2.3.2. Skaldik Şiirler

Bir el yazmasından isimlerini alan eddik şiirlerin tersine skaldik şiir türünün ismi, yazarı ve dönemi belli bir ozan figürüne yani skald'a dayanır.⁵⁹⁵ Sonraki dönemlerde “skaldik şiir” ifadesi, eddik şiirler dışında Orta Çağ İskandinavca'sında yazılmış şiirlerin çoğu türünü kapsayacak şekilde kullanılmıştır. X. yüzyıl sonu ile XI. yüzyılın tamamı bu şiirin zirve yaptığı dönem olmuştur.⁵⁹⁶

2.2.3.2.1. Skaldlar

Viking Çağı'nda krallar ve şefler yanlarında, yaptıkları savaşlar başta olmak üzere başarılarını kaydeden ve onları methedici şiirler yazan şairler bulundurlardı. Ki bu yüzden bu şiirlere “saray şiiri” de denmektedir.⁵⁹⁷ Hatta isim yapmış şairlerin çoğu kralların kızları ile evlenmiştir.⁵⁹⁸ Egill Saga'da bir ziyafetle ilgili bilgiler verilirken, Kral Harald'ın skaldlara ne şekilde önem verdiği anlatılmaktadır:

*“...Kral Harald, tüm adamları arasında en çok ozanlarını el üstünde tutardı. En yaşlıları olan Arazlı Söz Audun, en yakında (ikinci sırada) otururdu. O, Kral Harald'un babası Esmer Harald'dan beri saraydaydı.”*⁵⁹⁹

Genellikle şair, şiirlerini kralın huzurunda veya kral ölmüşse varislerinin önünde icra ederdi.⁶⁰⁰ Bunlardan bazıları sadece şair değil, aynı zamanda bir savaşçıydı. Ancak savaşlarda, savaşçılıklarından ziyade şairlik ve ozanlık maharetlerini ortaya koyarlar ve cesaret artırıcı veya kahramanlıkları yüceltici şiirler okuyarak, askerleri motive ederlerdi.⁶⁰¹

Skald denilince İskandinavya'da ilk akla gelen bölge İzlanda'dır. Buradaki ozanların birçoğunun atalarının Keltler ile ilişkili oldukları ileri sürülmektedir.⁶⁰² Bunlar

⁵⁹⁴ Terry Gunnell, “Şiirsel Edda Performansı”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 378.

⁵⁹⁵ Williams, a.g.e., s. 338.

⁵⁹⁶ Jesch, “Viking Çağında Şiir”, s. 371.

⁵⁹⁷ Jesch, “Viking Çağında Şiir”, s. 372.

⁵⁹⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 391.

⁵⁹⁹ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 62.

⁶⁰⁰ Jesch, “Viking Çağında Şiir”, s. 372.

⁶⁰¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 392.

⁶⁰² Williams, a.g.e., s. 338.

İzlandalı olmakla birlikte, hizmet ettikleri kralların çoğu Norveçliydi.⁶⁰³ Daha ziyade varlıklı aileler içinden gelmiş olmalarının verdiği ekonomik yeterlilik sayesinde İskandinavya'nın birçok yerini gezmişlerdir.⁶⁰⁴ Skaldların büyük çoğunluğu erkek olmakla birlikte az da olsa kadın şairlerin de bulunduğu kayıtlarda yer almaktadır.⁶⁰⁵

Skaldlardan bazıları bizler için, diğerlerine nazaran çok daha önemli eserler bırakmıştır. Bunların başında IX. yüzyılda yaşamış olan Norveçli Yaşlı Brage Boddason gelmektedir. Danimarka kralı Ragnar Lodbrok hakkında yazdığı “Ragnarsdrapa” adlı şiiri ile bilinir.⁶⁰⁶ İkinci bir Norveçli şair, X. yüzyıl başlarında yaşamış olan Tjodolv'dur. Bu kişi İsveç'in efsanevi krallarının hayatlarını konu alan “Ynglingatal” isimli eseri ile tanınır. Bu şiir, Snorri'nin Heimskringla'sında muhafaza edilmektedir.⁶⁰⁷ Önemli skaldlar arasında üçüncü olarak Norveç kralı İyi Haakon'un saray şairi Eyvindr Finnsson'u zikredebiliriz. X. yüzyılda yaşamış olan bu skald, Kral Haakon için yazdığı “Hakonarmal” adlı şiiriyle bilinir. Egill Saga'nın yazarı Egill Skallagrimsson (X. yy.), bir diğer önemli skald'dır. İsmi yazarından almış olan bu eserden, çalışmamızda sıkça istifade ettik. Sigvat Tordarson (XI. yy.) adındaki başka bir skald, Kral Aziz Olaf ve oğlu Kral Magnus başta olmak üzere birçok önemli kişi için şiirler yazmıştır. Bu şair, büyükelçilik görevi de yürütmüş olması hasebiyle eserleri birçok tarihsel bilgi içermektedir.⁶⁰⁸ Bundan dolayı söz konusu çalışmaları, bir anlamda yıllık niteliğinde değerlendirebiliriz. Son olarak savaşçı kimliğiyle bilinen şairler arasında yer alan ve Kormak Saga'nın yazarı Kormak Ögmundarson'u (X. yy.) zikredebiliriz.⁶⁰⁹

2.2.3.2.2. Biçim

Daha önceden belirttiğimiz üzere skaldik şiirlere saray şiiri de denilmektedir. Bütün saray şiirlerinde olduğu gibi skaldik şiirlerde de biçimin önemli olması hasebiyle bu eserlerde kafiye ve aliterasyon bulunmaktaydı. Bu durum modern okuyucunun şiiri anlamasını zorlaştırmaktadır.⁶¹⁰ Saray şiiri olmasının bir neticesi de skaldik şiirler,

⁶⁰³ Jesch, “Viking Çağında Şiir”, s. 372.

⁶⁰⁴ Williams, a.g.e., s. 338.

⁶⁰⁵ Jesch, “Viking Çağında Şiir”, s. 371.

⁶⁰⁶ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 137.

⁶⁰⁷ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 52.

⁶⁰⁸ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 137.

⁶⁰⁹ Williams, a.g.e., s. 338.

⁶¹⁰ Wolf, a.g.e., s. 56.

genellikle ağdalı ve teknik açıdan inceliklidirler.⁶¹¹ Daha ziyade “dróttkvætt” yani saray ölçüsü denen bir ölçü kullanmaktaydılar. Bu ölçüde her kıta sekiz mısradan, her mısra ise üçü vurgulu üçü de vurgusuz altı heceden oluşmaktaydı.⁶¹² Cümlelerin yazılış biçimi oldukça serbestti. Bazen iki veya üç cümlenin birbirine bağlı bir şekilde yazıldığı olurdu.⁶¹³ Bu ölçünün uygulandığı en eski metin Karlevi runik kitabesinde⁶¹⁴ bulunmakla birlikte, en güzel örnek Heimskringla’da yer almaktadır (Bk. Resim - 8).⁶¹⁵ Dróttkvætt’dan sonra skaldik şiirlerde en fazla “hrynhent” denilen bir ölçü kullanılmaktadır. İlk olarak XI. yüzyılda Arnorr Thortharson tarafından Hrynhent adlı şiirde uygulandığı için bu isimle anılır. Erken bir tarihte bilinmesine karşı bu ölçü XIV. yüzyılda popüler olmuştur.⁶¹⁶ Bu iki ölçünün dışında skaldik şiirlerde az da olsa fornyrdislag ölçüsünden de istifade edilmiştir.⁶¹⁷

Bu şiir türü, karmaşık dize yapılarına sahip olmasının yanı sıra, az kullanılan kelimelerin yaygın kullanılan sözcüklerin yerine geçirildiği, cümlelerin iç içe geçtiği ve aşağıda değineceğimiz mecazi kullanımların bolca yer aldığı karmaşık bir dokuya sahiptir.⁶¹⁸ Şiirlerde doğaçlamacılık ve skaldik ölçüden sapmadan uygulanan hazır cevaplılık dikkat çekmekteydi.⁶¹⁹

Bazı kaynaklarda şiirler uzunluklarına göre de isimlendirilmişlerdir. “Drapa” denen türdekiler kahramanları övücü uzun şiirlerken, “flokk” denilen ve daha kısa olanları ise genellikle öldürülmüş bir kişinin anısına yazılırdı.⁶²⁰ Şiirler, içerik noktasında oldukça zengindirler. Yani şairler saraya bağlı olmakla beraber bu durum onları pek sınırlamamıştır.⁶²¹

2.2.3.2.3. Mecazi Anlatımlar

Skaldik şiirin en önemli özelliklerinden birisi, eddik şiirde pek rastlayamayacağımız, mecazi ifadeler kullanmasıdır. “Heiti” ve “kenning” şeklinde

⁶¹¹ Page, a.g.e., s. 39.

⁶¹² Wolf, a.g.e., s. 56.

⁶¹³ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 139.

⁶¹⁴ Bu kitabe İsveç’in güneydoğusunda Öland Adası’nda bulunmaktadır. 1000 yılında Sibbe Foldarsson adlı bir şefin anısına dikilmiştir. Holman, a.g.e., s. 79.

⁶¹⁵ Holman, a.g.e., s. 79.

⁶¹⁶ a.g.e., s. 142.

⁶¹⁷ Wolf, a.g.e., s. 56.

⁶¹⁸ Page, a.g.e., s. 39.

⁶¹⁹ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 52.

⁶²⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 394.

⁶²¹ Page, a.g.e., s. 39.

ikiye ayrılan bu sözcüklerin muhteviyatını anlamak için şüphesiz İskandinav mitolojisini iyi bilmek gerekmektedir. Çünkü bu sözcüklerde mitolojiye sıkça atıf yapılmaktadır. En fazla karşılaşılan mecazi ifade türü kenning'dir Bu sözcük “tanımak, bilmek” anlamlarına gelen eski Nordik dildeki “kenna” kelimesinden gelmektedir. Bunlar, en az iki sözcükten oluşup daha fazla sözcük veya öge içerenlere “tvikennt” (duble) veya “rekit” (uzatılmış) denmekteydi. Bu kalıplar içerdikleri sözcüklerin anlamlarının dışında tamamen farklı bir anlama sahiptir. Örneğin “denizati” derken gemiyi, “Freya'nın gözyaşı” derken altını kastetmektedir.⁶²² “Her şeyin babası” (all-fadr), “katledilmişlerin babası” (vall-fadr), “asılmışların Tanrısı” (hanga-gud) derken Odin'i işaret etmekteydi.

Mecazi anlatımı ifade eden bir diğer terim ise “çağrılmak” anlamına gelen “heiti”dir. Bunlar takma ad olmamakla birlikte, benzer bir niteliğe haiz tek sözcükten oluşan kelimelerdir.⁶²³ Örneğin Odin için “kışkırtıcı” (hnikarr), “şirret” (bolverkr), “kör” (blindi), “dehşetli” (yggr) gibi sözcükler kullanılmaktadır. Şiirlerde heiti'ler, kenning'lere nazaran daha az karşımıza çıkmaktadır.⁶²⁴

2.2.3.3. Runik Şiir

Toplam üç Runik şiir vardır. Bunlardan birincisi IX. yüzyılda oluştuğu düşünülen ve eski İngiliz Runik şiiri de denilen türdür. İkincisi XIII. yüzyıldan sonraki bir dönemde oluşan Norveç Runik şiiri, üçüncüsü ise XV. yüzyılda ortaya çıkmış olan İzlanda Runik şiiridir. Bunlardan İzlanda Runik şiiri, en yenisi ve tamamen Hristiyan inancının hâkim olduğu bir dönemde yazıya geçirilmiş olmasına karşın, içinde paganist öğeler yönünden en zengin olanıdır.⁶²⁵ Bunda İzlandalıların kendilerine olan güvenlerini diri tutmak için, yazılı kaynaklara atıf yapma gelenekleri etkili olmuştur. Onlar soylarını, kurmaca bile olsa, asil köklere dayandırmak isterlerdi. Yazılı tarih, bir kurallar ve değerler bütünü olarak bu itibar yönetiminin bir parçası idi. İzlandalılar için bu tür bir sistem kurmanın amacı, istila tehdidine karşı korunmaktır.⁶²⁶

Runik şiirlere bakıldığında mısralarda içerik ve biçim birbirinden farklıdır. İçerik skaldik şiirlere, özellikle de övgü şiirlerine benzerken, biçim daha ziyade edda

⁶²² Wolf, a.g.e., s. 55.

⁶²³ Page, a.g.e., s. 62.

⁶²⁴ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, s. 34.

⁶²⁵ Mountfort, a.g.e., s. 38-40.

⁶²⁶ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 44.

tarzındadır. Runik şiir, biçim yönünden skaldik şiirlerin aksine daha sadedir. Özellikle mısra başlarında sessiz harflere dayalı bir uyak sistemi kullanılmaktadır.⁶²⁷

2.2.4. Nesir

2.2.4.1. Nesir Edda

Nesir Edda aslında bir tür olmaktan ziyade, Snorri Sturluson tarafından 1220’de yazılmış nesir türünde tek bir eserin adıdır. Dahası bu eseri eddik şiirin bir şerhi olarak tanımlayabiliriz. Snorri Nesir Edda’yı, şiirle uğraşmaya yeni başlayan şairlerin, sık kullanılan mitolojik göndermeleri doğru anlayabilmelerine yardımcı olmak için yazmıştır. Kitabın hitap ettiği XIII. yüzyıl şairleri Hristiyan olsalar bile, dönemin şiirlerinde pagan mitolojiye yapılan atıfların çok olması hasebiyle Snorri, bu eseri yazmayı uygun görmüştür.⁶²⁸

Eserde bir önsöz ve üç ana bölüm bulunur. Önsözde pagan dininin kökenlerine ilişkin bir anlatı sunulmuştur. “Gylfaginning” adlı birinci bölüm mitolojik anlatılar seçkisidir. İkinci bölüm “Skaldskaparmal”da, önceki devirlerde yaşamış yetmişden fazla şairin eserlerinden örnekler sunulmaktadır. Bu şiirin üslubuna bakıldığında genç şairlere yardımcı olmak amacıyla yazıldığı açıkça görülmektedir. İzlanda şiirlerinde kullanılan yaklaşık yüz tane dizenin sunulduğu üçüncü ve son bölüm olan “Hattatal”, yazarın en önemli şiiridir. Snorri bu şiiri muhtemelen İzlanda’ya döndükten kısa süre sonra Kral Hakon için yazmıştır.⁶²⁹

Snorri’nin, elindeki mitolojik malzemenin en azından bir kısmını eddik şiirlerden devşirdiğine hiç kuşku yoktur. Fakat bu malzemelerin hepsinin aslına sadık olduğunu söylemek ne yazık ki mümkün değildir.⁶³⁰ Bir diğer husus, Nesir Edda’nın içeriğini iyi incelediğimizde Snorri’nin, eddik şiirler arasında yer almayan bazı şiirleri bildiği, bazılarının da farklı versiyonlarına sahip olduğu izlenimini edinmekteyiz.⁶³¹ Bunun yanı sıra öyküleri anlatırken verdiği ayrıntıların fazlalığı, onun büyük ihtimalle halk hikâyelerinden ve efsanelerden oluşan sağlam bir kaynağa sahip olduğunu göstermektedir. Lakin Snorri, nereden aldığı çok açık olmayan başka öyküler de

⁶²⁷ Larsson, “Runes”, s. 404.

⁶²⁸ Page, a.g.e., s. 29.

⁶²⁹ Faulkes, a.g.m., s. 395.

⁶³⁰ Page, a.g.e., s. 31.

⁶³¹ Jesch, “Viking Çağında Şiir”, s. 369.

anlatmaktadır. Tanrıların, kendilerini devlerin saldırılarına karşı korumak amacıyla yaşadıkları yerin etrafına bir savunma duvarı inşa etmelerini anlatan öykü bu gruba aittir.⁶³²

2.2.4.2. Saga

“Saga” sözcüğü köken olarak “söylemek” anlamına gelen “segja” kelimesinden gelmektedir. Terim olarak “hikâye, öykü, destan” manalarına gelmekte olup, biçimi, kökeni ya da konusu ne olursa olsun, söylenen ya da anlatılan herhangi bir şeyi ifade etmek için kullanılmaktadır. 1150 sonrasında kaleme alınmış olan bu eserlerin büyük çoğunluğu İskandinav halkının geçmişini konu alan nesir şeklindeki, efsanevi uzun epik anlatıları içermektedir.⁶³³ Bu sözcüğün eski Türklerde yer alan ve “ağıt” anlama gelen “sagu” sözcüğüyle etimolojik benzerliği dikkatimizi çekmektedir. “Sagu”, ölen kişinin ardından düzenlenen yuğ törenlerinde onun kahramanlıklarını ve iyi yanlarını anlatan şiir formatındaki ağıtlardır. Bu noktada işlev açısından da “saga”larla olan benzerlikleri ilginçtir.⁶³⁴

Sagaları kaleme alan yazarlara Sagnamdr denilmektedir.⁶³⁵ Bu eserler, bugün dünyanın her yerinde modern romanın habercisi olarak kabul görmektedir.⁶³⁶ Bazı sagalar ise edebi içeriğinden ziyade keşiflere ışık tutması hasebiyle tarihsel bir öneme sahiptir. Bunların başında Kızıl Eric Saga’sı, Şanslı Audun Saga’sı ve Grönlandlılar Saga’sı gelmektedir.⁶³⁷

Sagaların nasıl ortaya çıktığıyla ilgili farklı iddialar öne sürülmektedir. Bunlardan birincisine göre Orta Çağ Avrupa’sında yaygın olan, Latince “vitae” denen kısa hayat öyküleri bu eserlerin temelidir. İkinci iddiaya göre ise sagalar, Germen kavimlerine ait çok daha eski ortak bir sözlü geleneğin gelişmesi ile oluşmuştur. Bir başka teoriye göre ise bu eserler, VIII. yüzyıldan beri var olan skaldik şiirlerin aralarına düzyazı sıkıştırılarak sunulmaları veya düzyazılarla anlaşılır duruma getirilmeleri ile ortaya çıkmıştır. Ne var ki kimi sagaların tek bir mısra bile şiir içermemesi ve şiir içeren

⁶³² Page, a.g.e., s. 34.

⁶³³ Lars Lönnroth, “İzlanda Sagaları”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 383.

⁶³⁴ Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 711.

⁶³⁵ Necmi Ergün, “Önsöz”, *Yanık Njall’ın Sagası*, Necmi Ergün (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 10.

⁶³⁶ Lönnroth, a.g.m., s. 390.

⁶³⁷ Williams, a.g.e., s. 345.

sagalarla skaldik şiirler arasında şaşkırtıcı tezatlar olması, bu tezin tutarsızlığına kanıt olarak gösterilmektedir. Bu nedenle yazarların, sırf sagaları süslemek için şiirleri metin içine serpiştirdiği düşünülmektedir.⁶³⁸

Saga metinlerini içeren en erken tarihli vesika, XII. yüzyılın ikinci yarısına ait bazı el yazmalarıdır. Bunların bir kaç tanesi Norveççe kalanı ise İzlandaca'dır. Metinlerin çoğu, rahipler ya da keşişlerce kaleme alındığından, içerikleri ağırlıklı olarak din adamlarıyla ilgilidir. Ancak Sturlung Devrinde⁶³⁹ İzlanda'da yazılmış olan meşhur klasik sagaların çoğu profan bir içeriğe sahiptir. İzlandalıların bu edebi ürünleri ortaya koyabilmelerinin temelinde, ülkelerinde Kilise ile seküler şefler arasında var olan işbirliği yatmaktadır. Oysa aynı dönemde Avrupa'nın başka ülkelerinde yazı genel olarak Kilise'nin tekelinde olduğundan sözlü geleneklere ait pagan ve profan hikâyeler nadiren kaydedilmekteydi. Buna mukabil İzlanda'da önde gelen aileler, Kilise'yi ve din adamı yetiştiren okulları, dolayısıyla edebi üretimi kontrol altında tutmuş, bununla da kalmayıp saga yazımını ve diğer edebi faaliyetleri teşvik etmişlerdir.⁶⁴⁰

2.2.4.2.1. Saga Dili

Sagaların dili oldukça zayıftır. Yazar, eşanlamlı sözcükler kullanmaktan kaçınacak kadar dilde tasarrufa başvurur. Anlatımlarda soyut kavram ve değinmelere pek yer vermeyip somutta kalmaya büyük özen gösterir.⁶⁴¹ Çok sayıda klişe ifadeler içerir. Örneğin yeni bir karakter tanıtılırken “X adında bir adam, Y'nin oğlu”, bir ziyaret anlatılırken “hoş karşılandı”, hikâye yeni bir sahneye geçtiğinde “X'i anlatmanın vakti geldi” şeklinde kalıplar kullanılır. Bölgedeki insanların neler söylediğine ya da neler anlattığına sıkça atıfta bulunulur. Örneğin: “Denir ki...”, “Bazıları dedi ki...”, “Bazıları şöyle der...”, “Bazıları böyle der...”. Hikâyenin tamamının güvenilir tanıklara dayandığını düşündüren belirgin nesnel bir tavır vardır. Anlatıcı kimi zaman, karakterler ve olaylardan, aslında daha önce hiç bahsi geçmemiş olsa da sanki izleyiciler onları çok iyi biliyormuş gibi bahseder. Çoğu sözlü anlatıda olduğu gibi, hikâyenin gelişimi büyük ölçüde tahmin edilebilmektedir. Örneğin A ailesinden birisi, B ailesinden birisini

⁶³⁸ Ergün, a.g.m., s. 12.

⁶³⁹ Başta Snorri Sturluson ve Sturla Thordarson gibi önemli saga yazarları yetiştirmesinin yanı sıra siyasette de önemli bir rol oynayan Sturlung ailesinin etkinliğine atfen XIII. yüzyıla “Sturlung Devri” denmektedir. Bk. Lönnroth, a.g.m., s. 384.

⁶⁴⁰ Lönnroth, a.g.m., s. 384.

⁶⁴¹ Ergün, a.g.m., s. 20.

öldürdüğünde çok geçmeden bunun intikamının alınacağını biliriz. Her iki taraftan kadınlar, erkek kardeşlerini ve kocalarını dövüşmezlerse korkak olduklarını ileri sürerek savaşıma kışkırtır. Bir kahraman, kurtlar veya başka yırtıcı hayvanlarla dolu bir rüya gördüğünde, saldırıya uğrayıp öldürüleceğini anlarız. Ölüm anında ağdalı, unutulmaz sözler sarf etmesini bekleyebiliriz. Onurları ciddi bir darbe aldığı anda, erkekleri intikam almaya teşvik edecek şekilde güçlü bir misilleme kültürü vardır.⁶⁴²

Sagaların resmettiği dünya, modern okurlara genellikle pagan bir dünyaymış gibi görünür. Olaylar kaderin ya da talihin hükmündeymiş gibidir. Bazen pagan ritüeller anlatılmakta ve “fylgjur”, “disir” veya “dev” gibi mitsel figürlere rastlanılmaktadır. Ancak az sayıda fornaldarsögur (Antik Devir Sagaları) örneği dışındaki anlatıda pagan Tanrılara neredeyse hiçbir zaman yer verilmez. Pagan dinine karşı bilinçli eleştirel bir tavır yer almaktadır.⁶⁴³

2.2.4.2.2. Saga Türleri

Sagalar, içerik olarak çeşitli türlere ayrılmaktadır. Ancak bunların içinde üç tanesi en eski ve meşhur olanıdır. Bunlardan birincisi kralların hayatını anlatan “konungasögur” (Kral Sagaları) idi. İkinci sırada ondan elli-altmış yıl sonra ortaya çıkan ve ailelerin başından geçen olayları merkeze alan “Islendingasögur” (İzlanda Sagaları) türü bulunmaktadır. Sonuncusu ise antik devirde yaşamış kahramanları ve mitsel olayları nakleden “fornaldarsögur” (Antik Devir Sagaları) denilen türdür.⁶⁴⁴

Saga türlerinden ilk olarak Kral Sagalarını (Konungasögur) ele alacak olursak bunlar, IX.-XIII. yüzyıllar arasında yaşamış kralların anısına ortaya konmuş eserlerdir. Genellikle saganın başlığında ismi geçen kralın onuruna yazılmış Skaldik şiirlere dayanır. Bunların büyük bir kısmı XII. ve XIII. yüzyıllarda İzlanda’da kaleme alınmıştır. Çoğunlukla Latince yazılmış kroniklerden ve azizlerin hayatlarını anlatan öykülerden esinlenmişlerdir. Bu sagalar ağırlıklı olarak Norveç krallarıyla ilgili olmakla birlikte Knytlinga Saga ve Knuts Saga adlı eserler Danimarka krallarının anısına yazılmıştır.⁶⁴⁵ Konungasögur yazarlarının, Skaldik şiirlerin yanı sıra, kralın savaşları ve

⁶⁴² Lönnroth, a.g.m., s. 388.

⁶⁴³ a.g.m., s. 389.

⁶⁴⁴ a.g.m., s. 383.

⁶⁴⁵ Holman, a.g.e., s. 164.

çevresindeki ünlü kişilerle ilişkileri hakkında, sarayda ya da özel hizmetlileri arasında dolaşan çok sayıda bilgiye erişebildiklerini düşünmekteyiz.⁶⁴⁶

Ele alacağımız ikinci türdeki sagalar İzlanda Sagalarıdır. Kral Sagalarından elli altmış yıl sonra yani yaklaşık XIII. yüzyıl ortalarında yazıya geçirilmiş olan bu sagalar, 850-1050 yılları arasında yaşamış önde gelen İzlandalı aileleri ve şahısları konu almaktadır.⁶⁴⁷ Toplamda kırk sagadan oluşan bu türe ait yaklaşık on eser, Orta Çağ edebiyatında kendilerinden en çok söz ettiren yapıtlar arasında yer almaktadır. Bunlar: Egill Saga, Njall Saga, Laxdaela Saga, Vatnsdaela Saga, Eyrbyggja Saga, Fostbroedra Saga, Gisli Saga, Erik Saga ve Grettir Sagadır.⁶⁴⁸

Kral Sagalarında olduğu gibi İzlanda Sagaları da kimi zaman Skaldik şiirlerden beslenmektedir. Bunun yanı sıra, İzlanda'nın ilk yerleşimcilerinin şecerelerine ilişkin bilgiler, yerli şefler ya da toplumun önde gelen mensupları arasındaki çatışmaları konu alan meşhur hukuk davalarına ilişkin sözlü gelenekler bu türün kaynakları arasındadır. Bu sagaların bazıları belli bir bölge ya da ailenin sözlü geleneklerine çok bağlıyken, Njall Saga gibi bazıları da farklı edebiyatların üslup ve kelime dağarcığından etkilenmiştir.⁶⁴⁹

Bu türdeki eserlerin çoğu IX-XI. yüzyıllar arası İzlanda'daki olaylara odaklansa da anlatılar az ya da çok İskandinavya'da, Grönland'da, Amerika'da, Britanya Adaları'nda hatta Konstantinopolis'te bile geçmektedir. Anlatı biçiminin yer değişikliklerine göre değişmesi dikkat çekmektedir. Olaylar, İzlanda ve Norveç'teki tanıdık yerlerden uzaklaştıkça gerçekçi tarzından ayrılıp biraz daha fantastik bir hale bürünmektedir. Anlatılarda Norveç'e hükmetmekte olan kralın belirtilmesi, bu eserleri tarihçiler için daha değerli kılmaktadır. Bunun yanı sıra İzlanda Sagalarında yer alan karakterlerin birçoğunun şeceresinin sıralanması ve yer adlarının zikredilmesi, anlatının tarihsel doğruluk havasını güçlendirmektedir.⁶⁵⁰

Son olarak değineceğimiz saga türü ise Antik Devir Sagalarıdır. XIII. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış olan bu eserler, çok eski dönemlerde yaşamış kahramanlar ile

⁶⁴⁶ Lönnroth, a.g.m., s. 386.

⁶⁴⁷ a.g.m., s. 383.

⁶⁴⁸ Ergün, a.g.m., s. 14.

⁶⁴⁹ Lönnroth, a.g.m., s. 386.

⁶⁵⁰ Gudrun Nordal, "İzlandalıların Sagaları", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 398.

İskandinav ve Germen mitolojisini ele almaktadır.⁶⁵¹ Bu yüzden Kral Sagaları ve İzlanda Sagaları az ya da çok, tarihsel bir nitelik barındırırken, Antik Devir Sagaları tamamen hayal ürünü olarak görülmektedir. Ancak yine de bu metinlerden, toplumun değer anlayışı ve sosyal durumuyla alakalı bazı izlenimler elde edebilmekteyiz.

Bu türdeki eserler İzlanda dilinde yazılmıştır. Bunların başlıca kaynağını Eddik ölçüde yazılmış ve Hun Attila, Büyük Theoderic, Volsung Sigurd gibi Göç Devrinin (375-550) kahramanları hakkındaki eski şiirler oluşturur.⁶⁵² Söz konusu türde yaklaşık otuz tane saga bulunmaktadır. Buna ilaveten sekiz tane kısa öykü formatında eser yer almaktadır. En bilinen Antik Devir Sagalarının başında şüphesiz Volsunga Saga gelmektedir. Bunun yanı sıra Ragnars Saga, Hervarar (Heithreks) Saga ve Orvar-Odds Saga bilinen diğer Antik Devir Sagalarındandır.⁶⁵³

Türün karakteristik özellikleri, Kuzeyli kahramanlara büyük değer vermesi, Avrupa'da geniş kapsamlı yolculuklar, Tanrıların insan şeklinde görülmesi ve doğaüstü yaratıklardır. Aynı biçimsel özelliklerin birçoğu Antik Devir Sagalarına çok benzeyen ama yabancı kökenlerinden dolayı sıklıkla ayrı bir tür olarak değerlendirilen Karlamagnus Saga, Kirjalax Saga gibi çeviri ve şövalye anlatıları için de geçerlidir.⁶⁵⁴

Antik Devir Sagaları, birbirlerine çok yakın da olsalar macera anlatıları ve kahramanlık anlatıları şeklinde temelde iki alt konuya dayanmaktadır. Macera anlatıları, Bosa Saga'da olduğu gibi tipik olarak namılı bir kahramanın mutlu sonla biten hikâyesini ele alır. Kahramanlık anlatıları ise, Ragnars Saga'da görüldüğü üzere tam karşıt bir kurguyla, genelde kahramanın ölümüyle sonlanır.⁶⁵⁵

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bu üç saga türünün dışında aynı döneme veya daha sonraki dönemlere ait başka saga türleri de bulunmaktadır. Örneğin "Samtidarsögur" XII. ve XIII. yüzyıl İzlanda'sında yaşanmış birçok önemli olayı ele almaktadır. Bazı saga türleri ise kimi özel kişilerin hayatını nakletmektedir. Mesela "heilagra manna sögur", azizlerin; "biskupa sögur", piskoposların; "riddarasögur", şövalyelerin hayatlarını, öykü veya roman tarzında ele alır.⁶⁵⁶

⁶⁵¹ Ergün, a.g.m., s. 10.

⁶⁵² Lönnroth, a.g.m., s. 385.

⁶⁵³ Torfi H. Tulinius, "Sagas of Icelandic Prehistory", *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, Rory McTurk, (ed.), Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s. 448.

⁶⁵⁴ Stephen Mitchell, "Kahramanlık Sagaları ve Efsanevi Sagalar", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 402.

⁶⁵⁵ Aygün, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, s. 58.

⁶⁵⁶ Lönnroth, a.g.m., s. 383.

Kral Sagaları		
Ágrip af Nóregskonungasögum	Hryggjarstykki	Óláfs saga helga
Böglunga sögur	Hulda-Hrokkinskinna	Óláfs saga Tryggvasonar
Brjáns saga	Jómsvíkinga saga	Oldest Saga of St. Olaf
Færeyinga saga	Knýtlinga saga	Orkneyinga saga
Fagrskinna	Legendary Saga of St. Olaf	Separate Saga of St. Olaf
Hákonar saga Hákonarsonar	Magnúss saga lagabætis	Skjöldunga saga
Heimskringla	Morkinskinna	Sverris saga
Historia Norvegiæ		
Ízlanda Sagaları		
Bandamanna saga	Gull Þóris saga	Ljósvetninga saga
Bárðar saga	Gunnars saga	Njáls saga
Bjarnar saga	Gunnlaugs saga	Ölkofra saga
Droplaugarsona saga	Hænsna Þóris saga	Reykðæla saga
Egils saga Skalla	Hallfreðar saga	Skáld Helga saga
Eiríks the Red saga	Harðar saga ok Hólmverja	Svarfdæla saga
Eyrbyggja saga	Hávarðar saga Ísfirðings	Þórðar saga hreðu
Færeyinga saga	Heiðarvíga saga	Þorsteins saga hvíta
Finnboga saga	Hrafnkels saga	Þorsteins saga
Fljótsdæla saga	Hrana saga hringis	Valla Ljóts saga
Flóamanna saga	Kjalnesinga saga	Vápnfirðinga saga
Fóstbrœðra saga	Kormáks saga	Vatnsdæla saga
Gísla saga	Króka Refs saga	Víga Glúms saga
Grettis saga	Laurentius Saga	Víglundar saga
Grœnlendinga saga	Laxdæla saga	
Antik Dönem Sagaları		
Áns saga bogssveigis	Hálfðanar saga	Sögubrot af fornkonungum
Ásmundar saga kappabana	Hálfs saga ok Hálfsrekka	Sörla saga sterka
Bósa saga ok Herrauðs	Hervarar saga ok Heiðreks	Sturlaugs saga starfsama
Egils saga einhenda ok Ásmundar	Hjálmbés saga ok Ölvis	Þiðreks saga
Eireks saga víðförla	Hrólfs saga	Þjalar-Jóns saga
Frá Fornjóti ok hans ættmönnum	Hrómundar saga	Þorsteins saga Víkingssonar
Friðþjófs saga	Illuga saga Gríðarfóstra	Völsunga saga
Gautreks saga	Ketils saga hængs	Ynglinga saga
Göngu-Hrólfs saga	Orvar-Odd's saga	Yngvars saga víðförla
Gríms saga	Ragnars saga loðbrókar	

Tablo - 8: Başlıca Kral, İzlanda ve Antik Dönem sagaları⁶⁵⁷

⁶⁵⁷ Bu liste, *Medieval Scandinavia* adlı eserin sagalarla ilgili bölümlerinden ve <https://www.wikiwand.com> adlı internet sitesinin ilgili başlıklarından istifade edilerek hazırlanmıştır.

2.3. SANAT

Orta Çağ İskandinav sanatından söz edilince akla ilk olarak resim ve onun devamında süsleme gelmektedir. Bunun iki evresi olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi, kaya resimleri dediğimiz geçmişi Taş Devrine kadar dayanan ve Vendel Devrine (550-800) dek süren çizimlerdir. Bu çizimlerin çoğunluğu Bronz Çağı'na ait olduğu için tam olarak kimler tarafından oluşturuldukları anlaşılamamaktadır. Süsleme sanatı ise M.S. IV yüzyılda başlayıp XI. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bunların yanı sıra kayda değer bir faaliyet olarak görülmesi de günlük yaşantının bir parçası olan müzikten de söz edebiliriz.

2.3.1. Kaya Resimleri

Kaya resimleri, İskandinavya'nın Viking Çağı ve öncesiyle ilgili bizlere önemli veriler sunmaktadır. Taş Devrine kadar eskiye dayanan çizimler bulunsa da bunların büyük çoğunluğu, Bronz ve Demir Çağı'na aittir. Muhtelif ebatta ve içerikte olan bu resimlerde çeşitli figürler yer almaktaydı. Bunların başında gemi, mücadele eden iki savaşçı, sığır, ren geyiği, at, kuş, yılan, fincan, helezon, balta, çekiç, mızrak, ok ve saban izi gelmektedir. En sık rastlanılan figür ise gemidir. Hatta bu yüzden bazen kaya resimlerine “gemi kayalar” da denmektedir.⁶⁵⁸

Kaya resimlerinin içeriğinde bir husus dikkatimizi çekmektedir. Resimlerde çok az da olsa kaplumbağa, devekuşu, deve gibi İskandinavya'nın çok uzaklarında bulunan hayvan figürlerine rastlanılmaktadır. Dahası birçok noktada İskandinavya'daki resimlerde karşımıza çıkan dikdörtgen şekilli kalkan figürleri ile Mısır'daki figürler arasında benzerlikler olduğu tespit edilmiştir. Bazı arkeologlar, bunlardan yola çıkarak İskandinavların erken dönemlerde Mısır'a gitmiş olma ihtimalini gündeme getirmişlerdir. Lakin o dönem için teknik açıdan bu pek mümkün gözükmemektedir. Ancak söz konusu figürlerle alakalı yeterli bir açıklama da getirilememektedir. Sagalarda, eddalarda ve diğer halk türkülerinde kalkanlara resim yapmak, elbiselere nakış işlemek gibi çeşitli ifade biçimlerine değinilirken, kayalara resim işlemekle alakalı bir malumat bulunmamaktadır. Bunun sebebi bu resimlerin, elimize ulaşan sagalardan

---

⁶⁵⁸ George T. Flom, “South Scandinavian Rock-Tracings”, *Scandinavian Studies and Notes*, Cilt 7, Sayı 1, 1921, s. 3.

ve eddalardan çok daha önceki bir dönemde yapılmış olmasıdır. Hatta söz konusu resimlerin runik kitabelerden de eski bir döneme ait olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁵⁹

İskandinavya’da tespit edilmiş olan kaya resimlerini ana hatlarıyla altı bölgeye ayırarak kategorize edebiliriz. Birinci bölge, İsveç’in en güney doğusunda yer alan Bleking-Skane-Zealand hattı ve onun güneyindeki bölgelerdir (Bk. Harita - 1). Bu bölgede bulunmuş olan resimler çok eski dönemlere ait olduklarından daha ilkel niteliktedirler.⁶⁶⁰ Bölgedeki en önemli kaya resimlerinin bir kısmı, Skane sahillerindeki Simrishamn civarında tespit edilmiştir (Bk. Resim - 13). Bir mezarda yer alan bu resimler, 1749 gibi çok erken bir tarihte ortaya çıkarılmıştır.⁶⁶¹ Çizimlerde karşımıza çıkan 65 cm. uzunluğundaki 14 kaburgalı gemi figürü, aşağıda söz edeceğimiz Bohuslan’daki çizimlerle aynı niteliktedirler. 16,5 m. uzunluğunda, 12 m. yüksekliğinde başka bir kaya resminde çeşitli figürler yer almaktadır. Bunlar arasında 10 tane tekne, 33 savaş baltası, silahlı 2 adam ve 1 at en göze çarpanlarıdır.⁶⁶² Birinci bölgenin bir diğer önemli merkezi bugünkü Danimarka sınırları içinde kalan Zealand Adası’nda yer alan Herrestrup’tur. Bronz Çağına ait olduğu düşünülen ve 1834’te ortaya çıkarılan buradaki oymalarda, tekerlekli araç ile gemi figürleri yer almaktadır. Birinci bölge içinde görebileceğimiz sonuncu yerimiz ise 1837’de Jutland’da keşfedilmiştir. Burada bir anıtta, gemi, insan ve hayvan figürlerinin bulunduğu bir kaya resmi tespit edilmiştir.⁶⁶³

İkinci bölge İsveç’in güneybatı sahiline düşen Bohuslan-Göteborg-Vastergotland üçgenidir (Bk. Harita - 2). İskandinav kaya resimleri denilince Bohuslan merkezli olarak bu bölge akla gelmektedir.⁶⁶⁴ Buradaki çizimler, günümüz deniz seviyesinden yetmiş ile yüz metre yükseklikte, hafif eğimli kuvars kayalar üzerindedir. O dönemlerde üzerlerindeki buzların hareketleri neticesinde bu kayalar parlamıştır. Bohuslan’daki çizimler arasında en ilginç olanı Tanum Kilisesi’nin yanında yer almaktadır (Bk. Resim - 14). Burada, muhtemelen boynuzlu bir miğferi temsil ettiğini düşündüğümüz çizim dikkatimizi cezbetmektedir. Bu çizimler bize, birisi Thames’te (İngiltere) diğeri de Apulia’da (İtalya) bulunmuş ve bugün British Musium’da

⁶⁵⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 117-125.

⁶⁶⁰ Flom, a.g.m., s. 14.

⁶⁶¹ a.g.m., s. 1.

⁶⁶² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 131.

⁶⁶³ Flom, a.g.m., s. 14.

⁶⁶⁴ a.g.m., s. 19.

sergilenen boynuzlu iki miğferi anımsatmaktadır. Daha da ilginç ise Mısır'ın Luksor kentindeki Medinet Habu kompleksinde bulunan kabartmalarda da benzer figürlere rastlanılmıştır.⁶⁶⁵

Aynı bölgede yer alan Vitlycke'te çok büyük bir kaya resmi bulunmaktadır (Bk. Resim - 12). Uzunluğu 20 m., yüksekliği 6 m. olan bu resimde 100 tane figür yer almaktadır. Bu figürler içinde en ilgi çeken, mızraklı ve kalkanlı bir savaşçının, karşısındaki başka bir savaşçıya saldırdığı figürdür. Bir diğer figürde iki tane baltalı savaşçı kavga etmektedir. Üçüncü bir figürde ise büyük bir yılan, kendisinden daha küçük bir adama saldırmaktadır. Bunlara ilaveten birisi 3,5 m. uzunluğunda diğerleri ise 60 cm. ile 90 cm. arasında değişen toplam 22 gemi çizimi yer almaktadır.⁶⁶⁶

Kalan dört bölgede diğerlerine nispeten daha az sayıda kaya resmi bulunmaktadır. Üçüncü bölge Bohuslan'ın biraz kuzey batısına düşen, ancak bugün Norveç sınırları içinde yer alan Smaalenene'dir (Bk. Harita - 3). Bu bölgede toplam 595 kaya resmi mevcuttur.⁶⁶⁷ Dördüncü bölge, Östergötland-Sormland-Uppland civarındadır (Bk. Harita - 4). Beşinci bölge, Norveç'in güneyinde İsveç sınırında Sandesund'tan başlayıp batı sahilinde ve ülkenin orta bölümlerine denk gelen Romsdalsfjorden'e kadar devam eden kıyı çizgisidir (Bk. Harita - 5). Altıncı bölge ise Norveç'in batısında Romsdalsfjorden'in biraz kuzeyinde Trondhiem'dan başlayıp daha kuzeyde Nordland'a kadar olan sahil şerididir (Bk. Harita - 6).⁶⁶⁸

2.3.2. Süsleme Sanatı

Viking Çağı süslemeleri IV. yüzyılda ortaya çıkmış olup, Kuzeybatı Avrupa'nın büyük bölümünde gözlenen bir geleneğe uzanır. IV. yüzyıldan Viking Çağı sonrasına kadar İskandinav sanatçılar, Roma sanatından gelen kıvrımlı hayvan figürüyle haşır neşir olmuşlardır. Ancak VII. yüzyıldan itibaren söz konusu Roma tesirinin yanı sıra diğer yabancı etkiler de çabucak ve neredeyse tanınmayacak şekilde değişime uğramış ve yerli sanatın ayrılmaz bir parçası olmuştur.⁶⁶⁹ Dahası İskandinav sanatı, Britanya,

⁶⁶⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 119-122.

⁶⁶⁶ a.g.e., s. 125.

⁶⁶⁷ Flom, a.g.m., s. 1.

⁶⁶⁸ a.g.m., s. 19.

⁶⁶⁹ Wilson, a.g.m., s. 408.

İrlanda ve Rusya'daki sanatı etkileyecek ölçüde gelişmiştir. Man Adası'ndaki anıt taşlara baktığımızda bu durum net bir şekilde anlaşılmaktadır.⁶⁷⁰

Süslemelerde, kötülüğe karşı koruma sağlaması amacıyla hayvan figürleri oldukça sık kullanılmaktaydı. Bu figürleri kabaca tanımlamak gerekirse, önce parçalara ayrılıp sonra yeniden bir araya getirilmiş izlenimi uyandıran bir tarza sahiptir.⁶⁷¹ Bunların ayrıca mitolojik atıflar içerdiği tahmin edilmektedir. Örneğin kuş motifinin Odin'in kuzgununu ifade ettiği yüksek bir ihtimaldir. İnsan kafası figürü Odin, Thor veya Frey'i simgelerken; dört ayaklı hayvan işlemlerinin Thor'un keçisi ya da Odin'in atı olduğu düşünülmektedir.⁶⁷²

En dikkat çeken ise çoğu antik dönemlere dayanan ve değişik kültürlerden geldiği düşünülen mistik sembollerdir. Dışarıdan gelmiş olmalarına rağmen söz konusu semboller zamanla İskandinav toplumunda farklı şekilde yorumlanarak özümsemiştir. Bunların başında, köken olarak Hindistan'a dayanan gamalı haç (svastika)⁶⁷³ gelmektedir. Bunun yanı sıra üçlü sarmal (triskele),⁶⁷⁴ üçlü nokta (triad)⁶⁷⁵ ve haç da sık kullanılan mitolojik sembollerdendir. Bu motiflerin çoğunun anlamı arkeologların yaptıkları çalışmalar neticesinde çözülmüştür. Svastica, Thor'u ifade etmektedir. Triskele ve triad'ın ise; Odin, Honir ve Lodur üçlüsünü temsil ettiği ileri sürülmektedir. Tabii bu "üç" rakamı çevresinde dönen sembollerin diğer mitolojilerde de karşılığı bulunmaktadır.⁶⁷⁶ Bunların en önemlilerinin; Hint mitolojisinde Brahma-Vişnu-Şiva, Mısır mitolojisinde İsis-Osiris-Horus, Yunan mitolojisinde Zeus-Poseidon-Hades,

⁶⁷⁰ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 143.

⁶⁷¹ Manuela Gianandrea, "Britanya Adaları'nda ve İskandinavya'da Erken Ortaçağ" *Ortaçağ - Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, 2. Baskı, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 830.

⁶⁷² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 332.

⁶⁷³ Gamalı haç ismi Yunan alfabesindeki gama (Γ) harfine atfen verilmiştir. Orijinal adı ise Sanskritçedeki "su" (iyi) ve "asti" (olmak) sözcüklerinin bileşimi ile elde edilmiş olan "svastika" ifadesidir. "İyi olmak, mutlu ve sağlıklı olmak" anlamlarına gelir. Sümerlere kadar dayandığı düşünülen bu simge Hinduizm, Budizm ve Jainizm'e göre kutsaldır. Çok eski dönemlerden beri Germen kültüründe yer edinmiş olan svastika, son olarak Nazi Almanya'sı tarafından amblem olarak kullanılmıştır. Bk. Halil Gökhan, *Semboller*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2009, s. 23.

⁶⁷⁴ "Triskele" veya "triskelion" denilen bu simge birleştirilmiş üç bacadan oluşmaktadır. Sürekli hareketliliği ve bereketi ifade etmektedir. Köken olarak Kelt kültürüne ait olduğu düşünülen bu işaret bugün İrlanda ile İngiltere arasında bulunan ve Birleşik Krallığa bağlı olan Man Adası'nın bayrağında kullanılmaktadır. Bk. Wilkinson, a.g.e., s. 115.

⁶⁷⁵ "Triad" diye ifade edilen bu kavram paganizmdeki bakire-anne-yaşlı kadın üçlüsünü işaret etmektedir. Bk. Gökhan, a.g.e., s. 23.

⁶⁷⁶ Heinrich Zimmer, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Semboller*, Gül Çağalı Güven (çev.), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2004, 154.

Hıristiyan inancında Baba-Oğul-Kutsal Ruh, İslam'da bazı mezheplerde Allah-Hz. Muhammed-Hz. Ali olduğunu ifade edebiliriz.⁶⁷⁷

Süsleme sanatlarının en fazla gündelik eşyalardaki işleme ve nakışlarda görüldüğü tespit edilmiştir. Çok sayıdaki saç tokası, kemer tokası, kolye, brakteli,⁶⁷⁸ kalkan, balta, kılıç, kapı, kapı tokmakları ve çeşitli mücevheratlar bunların başında yer alır (Bk. Resim - 31, 32). İnsan figürlerine gelince, en eski örnekler takılarda ve benzeri nesnelere bulunmakla birlikte, ağırlıklı olarak mezarlıklarda veya diğer kamusal alanlarda anma amaçlı yapılmış dikilitaşlarda görülmektedir.⁶⁷⁹

2.3.2.1. Viking Çağı Öncesi

İsveçli arkeolog Bernhard Salin, 1904'te yaptığı tasnife göre 400-900 yılları arasındaki görsel İskandinav sanatını üç sitede ele almıştır. Birinci sitedekiler Göç Devri süslemesi diyebileceğimiz 375-550 yılları arasında kapsamaktadır. Bunlarda tek bir hayvan bükülmüş pozisyonda profilden görünmektedir. İkinci site Vendel Devrinde (550-800) etkin olup daha ziyade İskandinavya'nın doğusunda ve güneyinde kendisini göstermiştir. Bu bölge Macaristan ve çevresiyle yoğun bir kültürel alışveriş yaşadığı için bu stile ciddi bir dış katkı olduğu tahmin edilmektedir. Burada şeritler halinde birbirine dolanmış hayvan figürleri yer almaktadır. Geometrik şekillere hayvan biçimi verilmiş gibi bir intiba bırakmaktadır. Bu süsleme aynı zamanda üçüncü sitenin de altyapısını hazırlamıştır. Üçüncü üslup ise klasik Viking Çağı süslemeciliğinin başladığı tarz olup buna E üslubu veya Broa üslubu da denmektedir.⁶⁸⁰ Bu son stil aynı zamanda Viking Çağı üslupları içinde de ele alınmakta ve klasik Viking üslubunun ilki olarak görülmektedir.

Viking Çağı öncesi şeklinde tanımlanan yukarıdaki sınıflandırmadan sonra Viking Çağı süsleme üslupları, ilk veya en önemli örneklerinin bulunduğu yerin ismiyle anılarak sınıflandırılmışlardır. Bunlar Borre, Jelling, Mammen, Ringerike ve Urnes'tir. Fakat bu stillerin, kesin hatlarıyla belirlenmiş kronolojik bir sıraya tabi olmadıklarını

⁶⁷⁷ Altunay, a.g.e., s. 95.

⁶⁷⁸ Bir çeşit kolye olan bu takılar ince altın disklerdir. İskandinavya'da özellikle V. ve VI. yüzyıllarda imal edilmeye başlanmıştır. Tasarımlara bakıldığında Roma döneminde imparatorların kabartmalarının bulunduğu madalyonlara benzemektedir. Ancak braktelinin tek yüzünde işleme bulunmaktadır. Ortaya çıkarılmış olan 100 kadar braktelide ise runik harflerle "şans," "bereket", "refah" gibi bazı sözcükler yazıldığı tespit edilmiştir. Bk. Holman, a.g.e., s. 53.

⁶⁷⁹ Cavagna, a.g.m., s. 830-831.

⁶⁸⁰ David M. Wilson ve Ole Klindt Jensen, *Viking Art*, Cornell University Press, New York, 1966, s. 30; Wolf, a.g.e., s. 97.

hatırımızda tutmalıyız. Çoğu kez bir üslup ortadan kaybolurken, aynı dönemde bir diğeri yeni yeni varlık göstermeye başladığından, arkeolojik çalışmalarda aynı yıllara ait iki farklı üslupta ürüne rastlayabilmekteyiz.

2.3.2.2. E Üslubu (Broa Üslubu)

Bu üslup VIII. yüzyıl sonunda ortaya çıkıp, yaklaşık IX. yüzyıl sonuna kadar varlığını sürdürmüştür. Bunun en iyi örneği, Gotland'da Halla bölgesindeki Broa'da bir mezarda bulunan yirmi iki tane, altın yaldızlı bronz dizgin askısıdır (Bk. Resim - 15). Bunlar gayet güzel bir eyer örtüsüyle donatılmış bir ata binecek kadar zengin bir adama aitti.⁶⁸¹

İlk dönemlerde bazı akademisyenler bu üslubun Britanya, özellikle de İrlanda menşeli olması ihtimali üzerinde çok durmuşlardır. Ancak genel olarak Viking sanatının hem Britanya ile hem kıta Avrupa'sıyla bağlantıları olsa da E üslubunun ortak bir Avrupa geleneğinden gelip yerlileştiğinde hiçbir kuşku yoktur. Bu üslup yüzyıl sonuna doğru silinip gitmiştir. Ancak tutunan hayvan motifi, daha sonra gelen Borre üslubunda korunmuştur.⁶⁸²

E üslubunda üç ayrı hayvan çizim tarzı görülür. Bunların birincisi dış hatları iki kez belli edilmiş bir yaratıktır. Üçgeni bir bedeni, gagaya benzer bir kafası ve çatalımsı ayakları bulunur. İkincisi daha bütünlüklü bir hayvan motifidir. Yuvarlak bir başı ve küçük pençeleri vardır. Üçüncüsü ise biraz daha kısa ve kalın bir teknikle işlenmiş birbirlerini tutan hayvanlardır. İçlerinde en önemlisi III. tarz olup, bunun örneklerini Oseberg'deki IX. yüzyıl başına ait gemi mezarında görebilmekteyiz. Geminin ahşap pruvası (baş) ve pupası (kıç), çadır direkleri, yatak yerleri ve gemideki dört tane kızak ile bir araba bu üslupla süslenmiştir (Bk. Resim - 45). Nesnelere, biçimleri ve görünüşleri itibarıyla büyük bir farklılık gösterecek de süslemelerinde tutarlılık görülür. E üslubuyla yapılmış bütün eserler Oseberg ve Broa kalitesinde değildir. Daha mütevazı nesnelere de bu üslupla süslenildiği tespit edilmiştir.⁶⁸³

⁶⁸¹ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 143.

⁶⁸² Wilson, a.g.m., s. 410.

⁶⁸³ a.g.m., s. 409; Wolf, a.g.e., s. 97.

2.3.2.3. Borre Üslubu

Hayvan motifli süsleme dizisi, E üslubundan sonra İskandinav yarımadasının tamamının yanı sıra o dönem Viking sömürgesi olan İzlanda, Man Adası, Britanya ve Rusya'da karşımıza çıkan Borre üslubuyla devam etmiştir.⁶⁸⁴ Norveç'te, Oseberg'in birkaç kilometre kuzeyinde Borre'de bir gemi mezarında bulunan altın yıldızlı bronz bir koşum takımına atfen bu isim verilmiştir.⁶⁸⁵ Norveç'te Hoen'de bulunan gömüye dayanılarak bu üslubun 850'lerde başladığı ileri sürülmektedir. Sonrasında yüzyılı aşkın bir süre varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Zira Danimarka'da X. yüzyıl sonuna ait dairesel kalelerde bu üslupla süslenmiş nesnelere bulunmuştur. Bu üslubun kökenleri muhtemelen metal işlerine dayanıyordu. Özellikle değerli metallerde bu tipte süslemelere rastlanılmıştır. Bununla birlikte Britanya Adalarında da karşımıza çıkan Borre üslubu, burada metalden ziyade taş heykellerde kendisini göstermiştir.⁶⁸⁶

İskandinavya'da Borre üslubuyla süslenmiş nesnelere yaygın olması, bu dönemin, pagan inancın tam anlamıyla yaşandığı son dönem olmasıyla açıklanmaktadır. X. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Danimarka resmen Hristiyan olmuştu. Norveç ve İsveç'te ise henüz o aşamaya gelinmemiş ancak bu din buralara da sızmaya başlamıştı. Bu üslubun bu kadar popüler olmasının bir başka gerekçesi ise o dönem Vikinglerin en fazla yayıldıkları dönem olmasıdır. İrlanda, Man Adası, İskoçya ve Galler'in bazı kesimlerinde İskandinav yerleşimleri kurulmuştu. Doğuda İsveçliler, Doğu Avrupa'daki nehirler üzerinde hâkimiyet kurmuşlardı. Güneyde Bizans ve Arap dünyasıyla ticaret yapıyorlardı. Bu üslubu teşhis etmemizi sağlayan en önemli unsur "halka zincir" diye de bilinen kurdele örmedir. Genellikle çifte bir kurdele şeklinde yapılan bu süslemeye, çapraz çentiklerle ışıltı eklenirdi. Bu üslupla yapılan ikinci önemli motif, bir şeride tutunan hayvandır. Bu hayvanın bedeni, iki kalça arasında kıvrılmış bir kurdele oluşturur. Ayakları ya alanın kenarını ya da bedeninin başka bir kısmını tutar (Bk. Resim - 16).⁶⁸⁷

⁶⁸⁴ Wolf, a.g.e., s. 98.

⁶⁸⁵ Wilson & Jensen, a.g.e., s. 87.

⁶⁸⁶ Wilson, a.g.m., s. 413.

⁶⁸⁷ a.g.m., s. 412.

2.3.2.4. Jelling Üslubu

Jelling üslubu, Borre üslubuyla yakından ilişkili olup aynı tarihlerde etkin olduğu söylenebilir. Bu üsluba ait en önemli örnek, Jelling'de (Jutland) Kral Gorm'a ait höyükte bulunduğu için bu isimle anılmaktadır. Bu örnek, yıldız ve savat⁶⁸⁸ izleri taşıyan gümüş bir fincan üzerindeki bir süslemedir (Bk. Resim - 17). Araştırmalar neticesinde fincanın 958 yılına ait olduğu tespit edilmiştir. Ancak sonraki çalışmalarda bu üsluba ait daha erken dönem örnekler tespit edilmiştir. Bunlardan en eskisi Gokstad höyüğünde bulunan ve yaklaşık olarak 900-905 yıllarına ait olduğu belirlen bir kayış ucudur. Bu da söz konusu üslubun IX. yüzyıl sonuna doğru geliştiğini düşündürür. Bunların yanı sıra çeşitli sikkeler ortaya çıkarılmıştır.⁶⁸⁹ Daha çok metal objeler üstünde varlığını sürdürmüş olan Jelling üslubunun Danimarka'ya has olduğu düşünülmektedir. Bu stil, X. yüzyıl sonuna doğru tedricen Mammen üslubuna dönüşerek ortadan kalkmıştır.⁶⁹⁰

Üslubun başlıca motifi, kurdele benzeri ve S şeklinde bedeni bulunan bir hayvandır. Başlı Borre üslubundan farklı olarak profilden görülür. Yuvarlak bir göze ve bir dudak çıkıntısına sahiptir. Üslubun tespit edilmesini sağlayan en önemli özelliği kurdele benzeri bedendir. Bu özellik, Jelling motiflerini, ondan sonra gelen Mammen üslubunun daha somut ve daha doğal hayvan motiflerinden ayırır.⁶⁹¹

2.3.2.5. Mammen Üslubu

Mammen üslubunun ismi, Mammen'de (Jutland) bir höyükte, zengin donanıma sahip bir erkek mezarında bulunmuş bir baltadan gelmektedir (Bk. Resim - 18). Baltanın her iki yüzü de kakma gümüş tellerle süslenmiştir. Bir yüzünde kuş benzeri asimetrik bir yaratık bulunur. Başlı arkaya çevrilmiş, bir dudak çıkıntısı ve çeşitli yapraksı dalları görülmektedir. Kocaman helezon bir kalçası vardır. Filizler, bedenle incelikli bir biçimde iç içe geçip çifte ilmekler oluşturarak bütün alanı doldurur. Beden, kakmalı noktalardan oluşan düzenli bir örüntüyle süslenmiştir. Baltanın diğer yüzünde de aynı teknik uygulanmıştır. Mammen üslubu, Jelling taşında, fildişi ve kemik nesnelere karşımıza çıkar. Motifler genellikle eksensiz ve asimetrik biçimde

⁶⁸⁸ Gümüş üstüne özel bir biçimde kurşunla işlenen kara nakıştır.

⁶⁸⁹ Wilson, a.g.m., s. 415.

⁶⁹⁰ Wolf, a.g.e., s. 98.

⁶⁹¹ Wilson, a.g.m., s. 414.

düzenlenmiştir. Bu üslup kendisinden sonra gelen Ringerike üslubuyla birleşirken, asimetri ve eksensizlik gibi özellikler kaybolma eğilimi göstermiştir. Bunlar Mammen üslubunun genel özellikleri olmadığından, Mammen ile Ringerike'yi birbirinden ayırmak kimi zaman zordur. Bu üslupta süslenmiş nesnelere Ukrayna'da (Kiev), İspanya'da (Leon), Almanya'da (Bamberg), Britanya'da (Londra, Man Adası), Norveç'te (Møre og Romsdal) ve İsveç'te (Runik yazıtlarda) rastlanır.⁶⁹²

2.3.2.6. Ringerike Üslubu

Ringerike üslubu adını, Norveç'te Oslo'nun kuzeyinde bulunan Ringerike'den alır. İskandinavya'da bu üslubun tarihini belirlememizi sağlayan en önemli kanıt sikke gömüleridir. Ayrıca rüzgar güllerinde de bu tip süslemelere rastlanılmaktadır. Bunların en güzel örneklerinden birisi Heggen'de (Norveç) bulunmuştur (Bk. Resim - 20). Ringerike üslubunun görüldüğü dönemin, 990 ve 1050 arası, yani Danimarka İmparatorluğu'nun büyüdüğü, en geniş sınırlarına ulaştığı ve çöktüğü döneme ait olduğunu söyleyebiliriz.⁶⁹³ Bu süsleme tipinde birincisi aslan, ikincisi yılan ve üçüncüsü de filiz olmak üzere üç unsur kendisini göstermektedir.⁶⁹⁴

Bölgede yaygın bir şekilde bulunan kırmızımsı kumtaşından yapılmış yontmalarda bu stil sıkça kullanılmıştır. Runik yazıların bulunduğu taşlar ilk kez erken Viking Çağı'nda İsveç'te ortaya çıkmış olsa da süslemeler ancak Ringerike üslubunda X. yüzyıldan itibaren tam bir hâkimiyet kazanmıştır. Bunlar Güney ve Orta İsveç'te, Gotland'da yaygın bir biçimde, Danimarka'da ve Norveç'te ise daha az miktarda karşımıza çıkmaktadır. Ringerike üslubu buralarda Hristiyan ikonografisinin erken örneklerini sunar. Bu açıdan bakıldığında Hristiyanlık kuzeyde yeni üsluplar ve yeni motifler yayan bir din olmuştur. Ama pagan dünyada doğmuş olan Viking üslubu bir süre daha varlığını koruyacaktı. Bu üsluba sahip süslemelerin bulunduğu en güzel anıt taş Vang'da (Norveç) bulunmaktadır. 2,15 m. yüksekliğindeki bu taşın sağ kenarında runik yazı vardır. Taşın ana alanı, tabandaki kabuksu sarmaldan doğan dengeli filiz süslemesiyle donatılmıştır. Bir diğer yontma ise Ramsundsberget'teki (İsveç) büyük taşın üzerinde yer almaktadır (Bk. Resim - 19). Bu eser İsveç'te Viking Çağı'ndan kalma en dikkat çekici anıtlardan birisidir. Burada, İskandinavya'nın tamamında

⁶⁹² a.g.m., s. 415-416.

⁶⁹³ a.g.m., s. 421.

⁶⁹⁴ Wolf, a.g.e., s. 99.

karşımıza çıkan X.-XIII. yüzyıllar arasında popüler bir hikâye olan Sigurdr'un Fafnir adlı canavarı öldürmesini anlatan eddik şiir işlenmiştir.⁶⁹⁵

2.3.2.7. Urnes (Runik Kitabe Üslubu)

Urnes tarzı süsleme biçimi Viking Çağı sanatının nihai aşamasıdır. İsmi Norveç'in batısında Urnes'teki ahşap kiliseden alır. Bu kilise XII. yüzyılda restore edilirken burada daha önceki döneme ait birkaç kereste yeniden kullanılmıştır (Bk. Resim - 21). Urnes üslubunun ana üretim döneminin yaklaşık olarak 1040-1110 yılları arası olduğunu söyleyebiliriz. Bu tarzda yapılmış ahşap heykeller, İskandinavya'nın çeşitli yerlerinde bulunan kiliselerde ender de olsa günümüze ulaşmıştır. Bu sanatın çok büyük bir bölümü, artık Hristiyanlığın iyice hâkimiyet kurmasına bağlı olarak bu dinle ilişkilidir. Urnes üslubu İsveç'in orta bölgelerinde bulunan Runik yazıtların süslemelerinde sıkça kullanılmaktadır ki bu yüzden bazen "runik kitabe üslubu" diye de anılmaktadır. Bu kitabelerde yüzü aşkın İsveçli runik yazı kazıyıcısının ismi geçmektedir. Runları yazanların, kitabeyi çevreleyen yılan desenini de yonttuğu varsayılmıştır.⁶⁹⁶

2.3.3. Müzik

Eğlenmeyi seven bir topluluk olan Vikinglerde müzik, hayatın her alanında kendisini göstermektedir. Örneğin gemilerde kürekçiler şarkı söyleyerek kürek çekerlerdi. Böylece hem eğlenirler hem de ritim tutarlardı. Aynı şekilde çiftçiler ürün ekerken veya hasat ederken şarkı söylerlerdi. Ancak buralarda sözü edilen müziğin sanatsal bir değeri olduğunu ifade etmemiz zordur. Özellikle dışarıdan gelen seyyahlar, İskandinavya'da söylenen şarkıları son derece rahatsız edici ve çirkin bulmuşlardır.⁶⁹⁷ Buna rağmen hem arkeolojik çalışmalar neticesinde ortaya çıkarılmış müzik aletlerinden hem de döneme ait metinlerde müzikle ilgili kavramlara yapılan atıflardan yola çıkarak, Vikinglerin bu alanda bazı ürünler ortaya koyduklarını ifade edebiliriz. Fakat sözü edilen bu ürünlerin Orta Çağ Avrupa'sının bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim XIII. yüzyıla gelindiğinde İskandinav müziği eski Frank

⁶⁹⁵ Wilson, a.g.m., s. 419-420.

⁶⁹⁶ a.g.m., s. 422-423.

⁶⁹⁷ Don Nardo, *The Vikings*, Lucent Books, London, 2011, s. 73.

müziğinin tesiriyle vücut bulmuştur.⁶⁹⁸ Bu süreçte oluşturulan sözlü eserlerden günümüze maalesef yok denecek kadar az yapıt kalmıştır. Ancak “Drømde mik en drøm i nat” (Bu gece bir rüya gördüm) (Bk. Resim - 22)⁶⁹⁹ adlı eser bir istisnadır. Bu eserin farklı versiyonları XIV. yüzyıla kadar ağızdan ağza varlığını muhafaza etmiş, sonrasında ise yazıya geçirilmiştir.⁷⁰⁰

İlk dönemlerde ozanlar, şiirlerini hiçbir müzik aleti olmadan sade bir şekilde icra ederken sonrasında beraberinde çeşitli müzik aletleri kullanmaya başlamışlardır.⁷⁰¹ Vikinglerin kullandıkları en eski müzik aleti, çok basit bir üflemeli olan “lur” adında, huş ağacından yapılmış bir borazandır. Bundan başka erkek geyiklerin boynuzlarından yapılan bir üflemeli çalgıdan da söz edilmektedir. Ancak ikinci enstrüman hakkında pek bir malumat bulunmamaktadır. Bu üflemeli çalgılar, müzik için kullanılmalarının yanı sıra savaş duyurusu ve toplantı çağırısı için de değerlendirilmekteydi.⁷⁰² Bunlar ilk enstrümanlar olmakla birlikte Viking Çağı’nda İskandinavların en çok kullandıkları müzik aleti arp’tır. Bunda onların Kelt kültürüyle tanışmaları etkili olmuştur.⁷⁰³ Ancak bu çalgının asıl sahibinin Mısırlılar olduğu ve “ben” adıyla M.Ö. 2400’lerde ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Sonrasında ise Mezopotamya, Hitit, Yunan ve Roma kültürlerine; oradan da Kelt kültürüne geçmiştir.⁷⁰⁴

Arp’ın Vikinglerdeki önemini sagalarda sıkça yer almasından da anlayabilmekteyiz. Orkneyinga Saga’da⁷⁰⁵ Kol’un oğlu Kali bir şiirde meziyetlerinden söz ederken arp çalabildiğini de ifade etmektedir.⁷⁰⁶ Voluspa şiirinde de benzer bir anlatı yer almaktadır. Bazıları bu konuda öyle maharetliydi ki bu enstrümanı ayak

⁶⁹⁸ Davit Colbert, “Ballads”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 29.

⁶⁹⁹ Eserin ilk iki mısrası, XIV. yüzyıla ait Codex Runicus adlı bir el yazmasında yer almaktadır (Bk. Resim...). Günümüzde bu eserin çok sayıda yorumları bulunmaktadır. Bunlardan birisini şu linkten dinleyebiliriz: <https://www.youtube.com/watch?v=LibgOC4RJVs>

⁷⁰⁰ Nardo, a.g.e., s. 73.

⁷⁰¹ Williams, a.g.e., s. 323.

⁷⁰² Rudolph Keyser, *Private Life the Old Northmen*, M. R. Barnard (çev.), Woodfall and Kinder, London, 1868, s. 167.

⁷⁰³ Williams, a.g.e., s. 323.

⁷⁰⁴ Ahmet Say, *Müzik Tarihi*, 3. Baskı, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 1997, s. 35-37.

⁷⁰⁵ Kral sagalarından birisidir. IX.-XII. arasında, İskoçya’nın kuzeyindeki Orkney Adalarında geçen olayları nakletmekle birlikte bu saga İzlanda’da yazılmıştır. Yazılma dönemi ise XII. yüzyılın sonlarıdır. Saganın yazarının Oddi veya Hvassfell ailelerinden birisi olduğu düşünülmektedir. Snorri Sturluson’un Olaf Haraldsson Saga’sını yazarken bu kaynaktan faydalandığı tahmin edilmektedir. Bk. Holman, a.g.e., s. 212.

⁷⁰⁶ *The Orkneyinga Saga*, Anderson, Joseph (ed.), A. Hjaltalin and Gilbert Goudie (çev.), Edmonston and Douglas, Edinburgh, 1873, s. 75.

parmağıyla çalıyordu. Kimisi ise arp çalmayı bir çeşit egzersiz olarak görmekteydi. O dönemde kullanılan arp'ların şekli hakkında teferruatlı bir bilgiye sahip değiliz. Ancak büyük ebatlı bir çalgı olduğu anlaşılmaktadır. Bazılarının telleri altın ve gümüşten yapılmıştı.⁷⁰⁷

Arpın yanı sıra XII. yüzyıldan itibaren “rebek” denilen saz türünde bir çalgı, İzlanda'ya özgü “fiöla” adlı bir çeşit keman ve violin de kullanılmaya başlanmıştır. Viking Çağı'nda bu çalgılarla birlikte, şiir ve sagaların yanı sıra “galdrar” adlı özel bir şarkı okunmaktaydı.⁷⁰⁸

Kaynaklarda müzik konusunda az da olsa bazı atıflar yer almansa karşın, özellikle erken dönemlerde dansla ilgili bir bulguya rastlanılamamıştır. Ancak XII. yüzyılın sonlarına doğru Hristiyanlığın iyice yerleşmesiyle beraber müzik eşliğinde dans etme geleneği İskandinavya'da varlık göstermeye başlamıştır.⁷⁰⁹ Özellikle Güney İskandinavya'da üst düzey ailelerin evlerinde bu âdete daha sık rastlanılmaktadır. Kanaatimizce bunun sebebi söz konusu bölgenin Avrupa'ya yakın olmasıdır.⁷¹⁰ Fakat sagalarda müzik eşliğinde dans edilmesiyle alakalı çok az atıf yer almaktadır.⁷¹¹

2.4. EVLER

İskandinav dünyası Viking Çağı'nda birçok konuda kıta Avrupa'sından etkilenmiş olmasına karşın mimari alanda böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Öyle ki bu hususta oldukça geç davranmışlardır. Oysa Orta Çağ Avrupa'sını en iyi ifade eden sahalardan birisi mimaridir. Çünkü dönemin mimarisi hem estetik hem de teknik özellikleriyle dikkat çekmektedir. Özellikle VI. yüzyıldan itibaren Avrupa'da gelişen mimari yapı toplumlara göre farklı nitelikler olarak şekillenmişti. Bu dönemde özellikle Romanesk mimarisinde⁷¹² oldukça zengin ürünler ortaya konmuştu.⁷¹³ Aynı dönemde

⁷⁰⁷ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 395.

⁷⁰⁸ Keyser, a.g.e., s. 166.

⁷⁰⁹ Williams, a.g.e., s. 324.

⁷¹⁰ Colbert, a.g.m., s. 29.

⁷¹¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 356.

⁷¹² VI. yüzyıldan XII. yüzyıl başlarına kadar Romanesk mimarisi Hristiyanlık dünyasındaki kalkınmanın bir ifadesi olarak varlığını sürdürmüştür. Batılı mimarlar, daha önce Batı Avrupa'ya bir parça girebilmiş olan Bizans mimarisini reddedip, o tarihlere dek kalabilmiş Roma bazilikalarını ve ilk Hristiyan kiliselerini örnek alan biçimler üzerinde çalışmayı tercih etmişlerdir. Bu mimari XII. yüzyılda dönüşüme uğramış ve bir kent mimarisi olarak Gotik mimari doğmuştur. Bk. Abdulhalik Bakır ve Pınar Ülgen, “Ortaçağ Avrupa'sında Mimari Tekniği”, *Münir Atalar Armağanı*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 2016, s. 55.

⁷¹³ Bakır ve Ülgen, “Ortaçağ Avrupa'sında Mimari Tekniği”, s. 75.

İskandinavya’da ise kendilerine has, tamamen ihtiyaca yönelik ve estetiğin aranmadığı bir çalışma yürütülmektedir.

2.4.1. Binaların Genel Nitelikleri

Tipik bir Viking çiftlik evi, dikdörtgen biçimli ve doğu-batı yönünde uzunlamasına konumlandırılmaktaydı. Evlerin giriş tarafı doğuya bakmaktaydı. Duvarların dibinde oturaklar yer alırdı. “Aethri bekr” denilen kuzey duvarındaki oturak, güneye yani güneşe baktığı için daha değerli kabul edilmekteydi.⁷¹⁴ “Uaethri bekr” denen güney duvarının dibinde olan ve kuzeye bakan oturak ise bir alt statüde kabul edilmekteydi.⁷¹⁵ Sebbersund’da (Kuzey Jutland) yapılan bir kazıda ortaya çıkarılmış bir kilisenin kuzeyine kadın ve çocukların, güneyine ise erkeklerin gömülmüş olmasının bu tasavvurun bir yansıması olduğunu düşünmekteyiz.⁷¹⁶

Kanaatimizce güneşi merkeze alan bu konumlamanın temelinde soğuk kuzey bölgelerinde güneşe olan ihtiyaç yatmaktadır. Benzer bir durum eski Türklerde de karşımıza çıkmaktadır. Nitekim onlarda doğu ve buna binaen de “sağ” taraf değerli kabul edilmekteydi. Çünkü yüzlerini doğuya döndüklerinde sağ tarafları güneşin gezdiği yöne düşmekteydi. Bu durumda sıcak ve aydınlık tarafa bakan sağ, soğuk ve karanlık tarafa bakan soldan daha değerliydi.⁷¹⁷ Benzer şekilde Kök Türklerde kurganlar dörtgen bir zemin üzerine oturtulup giriş yine doğuya bakardı.⁷¹⁸ İklimle bağlı olarak yapılan bu yorumun yanı sıra söz konusu konumlamanın, Mısır’dan Hindistan’a hatta Endonezya’ya kadar uzanan Doğu menşeli “güneş kültü” ile bağlantılı olması ihtimal dâhilindedir.

Evler, bir ana bina ve çevresinde çeşitli fonksiyonlara sahip yardımcı binalardan oluşmaktaydı. Buna ilaveten atölye ve su kuyuları da yer alırdı. Endülüslü diplomat ve seyyah İbrahim bin Yakub el-Tartuşi X. yüzyılda Hedeby’ye yaptığı ziyaretle ilgili notlarında, orada her evin yanında bir tatlı su kuyusu bulunduğunu nakletmektedir. Nitekim yapılan kazı çalışmaları neticesinde Hedeby’de bir evin arka kısmında Tartuşi’nin bahsettiği gibi bir su kuyusu bulunmuştu. Klasik Viking evlerinden

⁷¹⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 249-251; Keyser, a.g.e., s. 59-60.

⁷¹⁵ Keyser, a.g.e., s. 60.

⁷¹⁶ Jens N. Nielsen, “Sebbersund”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 174.

⁷¹⁷ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 288.

⁷¹⁸ Divitçioğlu, a.g.e., s. 92.

günümüze kalan en güzel örnek Güneydoğu İzlanda'da Thjorsardalur'da bulunmuştur. 20 kişilik bu ev 1104'te, yakınlardaki Hekla yanardağının patlaması neticesinde terk edilmiştir.⁷¹⁹ Klasik Viking evinin dışında dönemin İskandinav toplumunda kral veya şeflerin kullandıkları ve bir çeşit saray diye tanımlayabileceğimiz "holl" denen çok daha büyük binalar bulunmaktaydı.⁷²⁰

2.4.1.1. Evlerin Ebatları

Viking Çağı'ndan önce kullanılmakta olan üç koridorlu evlerde IX. yüzyılın sonu X. yüzyılın başlarından itibaren değişiklikler meydana geldi ve duvarlarla desteklenen bir çatıya sahip tek koridorlu evler tercih edilmeye başlandı. Uzunlukları 5 ile 50 m. arasında, genişlikleri ise 6 ile 7,5 m. arasında değişen evlerde, ileride ele alacağımız üzere çok sayıda bölme bulunmaktaydı. Bu yeni evler, ilk olarak Danimarka'daki Trelleborg'da buldukları için bunlara "Trelleborg Evi" denmekteydi (Bk. Resim - 24). Bunlar 12,5 metreye ulaşan bir genişliğe sahip olup iki direk ile desteklenen çatısı bulunmaktaydı. Bu sayede 10 metrelik bir çatı yüksekliğine ulaşılarak ferah bir ortam elde edilmekteydi. Ayrıca bu evlerin bazılarında üst kat da bulunmaktaydı. Bu tip evler herkesin sahip olamayacağı kadar büyük olduğu için bunların aristokratlara ait oldukları düşünülmektedir. Söz konusu evler bu haliyle Güney İskandinavya'da XIII. yüzyıla kadar kullanılmıştır.⁷²¹

2.4.1.2. Binalarda Kullanılan Malzemeler

Briket yapımının bölgeye ancak Hristiyanlık sonrasında gelmiş olması hasebiyle, İskandinav anakarasında binaların inşasında bölgenin koşullarına bağlı olarak ağaç tercih edilmekteydi.⁷²² Bunun yanı sıra taştan yapılmış bazı küçük evlere de rastlanılmıştır. Bunlara "Taş Ev" (steinholl) denirdi.⁷²³ İzlanda'da ise yeterli miktarda ağaç bulunamamasından dolayı Norveç'ten ev yapımı için ağaç ithal edilirdi. Ancak bu masraflı bir iş olduğundan buna gücü yetmeyenler evlerin yarıya kadar olan kısmını toprak altına gömmekteydiler. Bu tipteki evlere İzlanda'nın yanı sıra Grönland ve

⁷¹⁹ Wolf, a.g.e., s. 71-73.

⁷²⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 243.

⁷²¹ Jan-Henrik Fallgren, "Viking Çağında Çiftlik ve Köy", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 94-95.

⁷²² Oscar Montelius, *The Civilisation of Sweden in Heathen Times*, F. H. Woods (çev.), Macmillan Co., London, 1888, s. 149; Keyser, a.g.e., s. 55.

⁷²³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 243.

Jutland'da da rastlanılmaktadır. Bundaki maksat, evlerin inşasında daha az malzeme kullanmak ve kışın soğuktan korunmak istenmesidir.⁷²⁴ “Çukur ev” (pit house) denen bu tip yapıların en güzel örneklerine Jutland'ın kuzeyinde yer alan Sebbersund'da rastlanılmıştır. Ancak genel olarak İskandinav yarımadasında bu tip yapılara pek fazla rastlanılmamaktadır.

İzlanda'da evlerin duvarları üç tabaka halindedir. Dış tarafta kalan birinci tabaka çim, ikinci ve orta tabaka taş, en iç kısımda ise toprakla hazırlanmış bir çeşit sıva yer alırdı. Ahşap evlerin duvarları ve çatıları haşerelere karşı bazen katranla boyanırdı. İlk dönemlerde burada kullanılan katrana bakır ve demir cevheri katılarak estetik için kırmızı bir renk elde edilirdi. Ancak taş veya toprakla kaplanmış evlerde bu tatbik edilmezdi. Çünkü bölgenin nemli havası bu tip yüzeylerin çabucak yosun kaplamasına sebep olurdu.⁷²⁵ Katranın emniyet açısından olumsuz tarafları da bulunmaktaydı. Çünkü en ufak bir ateşle birlikte ev hızla yanıp kül olabilirdi. Egill Saga'da Kral Güzel Saçlı Harald'ın Thorolfr'a baskın verirken onun evini yaktığı bölümde evin ziftlenmiş olması hasebiyle çok hızlı alev aldığı ifade edilmektedir.⁷²⁶

2.4.1.3. Çatılar

Evlerin çatıları genellikle huş ağacının kabuğu veya ince tahtadan yapılırdı. Yangına karşı güvenli hale getirmek için bunlar, bir çeşit çimen veya yanmaz keselerle kaplanırdı.⁷²⁷ Çatılar ağır olduğundan büyük evlerde bir veya iki direk ile desteklenmekteydi. Bazen çatılarda ağaç malzemenin yerine saman ve kamış kullanılsa da yangına karşı güvenli olmaması hasebiyle bu pek tercih edilmezdi.⁷²⁸ Genel olarak çatı altında tavan bulunmazdı. Ancak bulunduğu zaman bir çeşit yatak odası olarak kullanılmaktaydı. Bu tavan aralarının en az bir tarafında balkon yer alırdı ve buraya bir merdivenle dışarıdan da ulaşılabilmekteydi.⁷²⁹

XI. yüzyıl sonlarına kadar İskandinav evlerinin çatısında baca bulunmazdı. İçerde yanan ateşin dumanı çatı kısmını komple is yaparken duman, çatıdaki “ijori”

⁷²⁴ Williams, a.g.e., s. 130.

⁷²⁵ a.g.e., s. 131-133.

⁷²⁶ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 84.

⁷²⁷ Keyser, a.g.e., s. 56; Williams, a.g.e., s. 131.

⁷²⁸ Fallgren, “a.g.m., s. 94.

⁷²⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 261.

veya “reykberi” denen bir aydınlatma deliğinden çıkmaya çalışırdı. XI. yüzyıl sonlarından itibaren ocaklara bacalar ilave edilmeye başlanmıştı.⁷³⁰

2.4.1.4. High-Seat

İskandinav metinlerinde, mütevazı evlerden, holl denen daha görkemli yapılara kadar neredeyse her konutta rastlanılan ve “high-seat” denilen bir oturaktan söz edilmektedir (Bk. Resim - 25). Bu nesne, evin veya salonun başköşesi diyebileceğimiz, Doğu kültüründeki taht benzeri bir oturma veya yerdir. Pagan inanca sahip İskandinav toplumu bu oturakların kullanımını kendilerine Tanrıların öğrettiğine inanırlardı.

Konutun en rütbeli kişisi, yani aile büyüğü veya şefin kullanımına has olan bu oturaklar, evlerin “holl”⁷³¹ ya da “stofa” denilen en büyük ve en önemli bölümünde yer alırdı.⁷³² Yukarıda bahsettiğimiz üzere evin kuzey duvarının olduğu bölüm daha değerli olması hasebiyle taht burada bulunurdu. Ancak Norveç’te, Kral Olaf Kyrre’den (1067-1093) sonra kraliyet konutlarında değişikliğe gidildi ve taht, salonun en sonunda çapraz bir şekilde konumlandırıldı.⁷³³

Taht, önündeki iki sütun ile odanın diğer bölümlerinden ayrılmaktadır. Bunlar sıradan sütunlar olmayıp, oldukça önemlidir. Tahtların bir diğer özelliği ise çok yüksek olmasıdır. Hatta bazen yüksekliği çatıya kadar yaklaşmaktadır. Aynı şekilde bir o kadar da geniş olurlardı ki bunlara üç kişinin sığabildiği bile olurdu. Yapımında ağırlıklı bir şekilde ağaç kullanılmaktaydı. Hayvan motifleri ve başta Thor olmak üzere çeşitli Tanrı figürleriyle süslenirdi. Kol bölümlerinde oyma işçiliğinde çeşitli süslemeler uygulanırdı. Devamında kumaş veya yastık gibi malzemelerle daha konforlu bir hale getirilirdi. Buna ilaveten son olarak tahtın üstü hem konfor hem de dekoratif amaçlı olarak kurt veya ayı postu ile kaplanırdı.⁷³⁴

Normal şartlarda bir salonda ikiden fazla taht olmazdı ancak nadiren de olsa bunun tersi durumlara rastlanılmıştır. Örneğin İsveç krallarından Ingjald Illrade, babasının ölümünden sonra tertip ettiği davette, konuklarını yedi tane tahtın olduğu bir salonda ağırladığı kayıtlarda yer almaktadır.⁷³⁵ İkinci taht ile ilgili bir diğer bilgi Egill

⁷³⁰ Keyser, a.g.e., s. 58.

⁷³¹ Bu sözcük görkemli yapılar olan “holl” ile karıştırılmamalıdır.

⁷³² Montelius, a.g.e., s. 151.

⁷³³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 254.

⁷³⁴ Williams, a.g.e., s. 145-147.

⁷³⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 253.

Saga'da karşımıza çıkmaktadır. Burada Ölvir denen kişi kralın huzuruna çıkınca onu kendisinininki kadar yüksek olmayan ikinci bir tahta oturtmuştu.⁷³⁶ Bir kişi, kral, jarl veya şefe durumunu arz edeceği zaman bu tahtın önünde, ayakucunda oturarak bunu yerine getirirdi.⁷³⁷ Kanaatimizce bu seremoni Viking Çağıyla birlikte İskandinav toplumuna Müslüman dünyasından veya kıta Avrupa'sından gelmiştir.

2.4.1.5. İç Süslemeler

Dönemin İskandinav evlerinin içlerinin dekoratif olduğu söylenemez. Ancak yine de duvarlarda bazı süslemeler yapıldı. Tavan kısmında ise buna pek girişmezlerdi. Çünkü burada yapılan işlemler, çatıda baca olmadığından, dumandan dolayı kısa sürede deforme olmaktadır. Süslemelerde yaygın olarak kullanılan biçimler geometrik şekiller ve çiçek motifleridir. Resim çizimleri ise daha ziyade zenginlerin evinde bulunmaktaydı. Bu resimlerin içeriği de çoğunlukla savaş veya Tanrıların yapmış oldukları faaliyetlerdi.⁷³⁸

Duvarlarda evin kadınlarının ve kızlarının dokuduğu ve atalarının yaptıkları önemli işlerin resmedildiği halılar yer almaktaydı. Bazen de duvarların üstüne bizzat işlemler yapıldı. Fakat ağırlıklı bir şekilde hollerin duvarları kalkanlarla süslenmekteydi. Bu kalkanlar o kadar fazlaydı ki üst üste gelirlerdi. Kalkanların kendileri de ayrıca süslenirdi. Öyle ki bazı kalkanların üstünde altın ve gümüş işlemler bulunurdu.⁷³⁹ Egill Saga'da Thorolfr adlı kişinin Kral Harald için hazırladığı görkemli şölenle içki içilen yerin duvarlarında baştan sona kadar kalkanların asıldığı belirtilmişti.⁷⁴⁰ Zemin, sıkıştırılmış sert topraktan oluşmaktadır. Fakat zenginler özel davetlerde zemini halı ile ya da vahşi hayvan postu ile kaplardı.⁷⁴¹

Yukarıda söz ettiğimiz holl denilen üst düzey kişilerin evlerinde, çok daha özel süslemeler mevcuttu. Bunlarda kadın ve erkeklerin ayrı bir şekilde kullandıkları iki kapı olur ve bu kapılarda çeşitli demir işçiliği veya runik yazılar yer alırdı. Bu tip kapıların en güzel örneklerine İsveç'te rastlanılmaktadır. Bu binalarda çeşitli oyma işleri

⁷³⁶ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 118.

⁷³⁷ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 253.

⁷³⁸ Williams, a.g.e., s. 143.

⁷³⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 247.

⁷⁴⁰ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 68.

⁷⁴¹ Williams, a.g.e., s. 143.

bulunurdu. Oymaların derinliklerinin bazen 5 cm.yi bulduğu olurdu. Özellikle kapılarda sık görülen bu işçiliklerden bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır.⁷⁴²

2.4.1.6. Aydınlatma

Hristiyanlık dönemine kadar İskandinavya’da pencere için cam kullanımı hakkında kayda değer bir veri bulunmamaktadır.⁷⁴³ Ayrıca XII. yüzyılın ikinci yarısına kadar bölgede mumun çok nadir kullanıldığı düşünülmektedir.⁷⁴⁴ Bunun sebebi, mumun o dönem çok pahalı olmasıdır. Nitekim mumun, Jelling ve Mammen’deki örneklerde görüldüğü üzere zenginlere ait mezarlarda karşımıza çıkması bu tezi desteklemektedir.⁷⁴⁵ Evlerde gündüz aydınlığından istifade etmek için, içinden bir adamın geçebileceği büyüklükte pencere bulunmaktaydı. Bu pencerelerde cam yerine yağlanmış ince kumaş veya doğumla birlikte ineklerden çıkan fetüs zarı kullanılırdı. Bu zarlar, yaşken pencereye takılır ve sonrasında kuruyunca oldukça şeffaf bir hal alırdı.⁷⁴⁶

Gündüz aydınlığının yetersiz olduğu durumlarda veya akşamları, evin en büyük bölümü olan salonun ortasında yakılan ateşten faydalanılarak aydınlık elde edilirdi. Fakat daha fazla aydınlatmaya ihtiyaç duyulduğunda ya da evin ateş yakılması mümkün olmayan diğer bölümlerinde, farklı araçlar da kullanılmaktaydı. Bu araçların başında çam ağaçlarından yapılmış meşaleler gelmektedir. İskandinavya’da en yaygın aydınlatma gereçleri bunlar olmakla beraber nadiren de olsa o dönem kıta Avrupa’sında karşımıza çıkan lambaların kullanıldığı evler de tespit edilmiştir. Bu lambalar çömlek, sabuntaşı, pirinç, bakır, bronz veya demirden yapılmaktadır. Yakıt olarak ise genellikle balık yağı özellikle balina yağı kullanılmaktaydı. Lambaların çevresine bir kasa yerleştirilip onun da üzerine bir fetüs zarı sarılarak taşınabilir bir fener elde edilmekteydi. Bu tip lambaların Viking Çağı boyunca İskandinavya’da kullanıldığı düşünülmektedir.⁷⁴⁷

⁷⁴² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 243-247.

⁷⁴³ Williams, a.g.e., s. 133.

⁷⁴⁴ a.g.e., s. 163.

⁷⁴⁵ Wolf, a.g.e., s. 74.

⁷⁴⁶ Keyser, a.g.e., s. 59; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 262.

⁷⁴⁷ Wolf, a.g.e., s. 74.

2.4.1.7. Isınma ve Yakıt Temini

İskandinavya'nın orman yönünden bol olan yerlerinde yakıt ihtiyacında bir sıkıntı söz konusu olmaz iken başta İzlanda olmak üzere, ormandan yoksun olan bölgelerinde bu büyük bir sorundu. Söz konusu bölgelerde çalı, kurumuş ot ve deniz yosununun yanı sıra turba denilen kısmen kömürleşmiş yosunlar kullanılmaktaydı. Turbalar topraktan çıkarıldıktan sonra ince şeritler halinde kesilir, kurutulur ve ondan sonra kullanılırdı.⁷⁴⁸ İbn Yakub, Utrecht seyahatini anlatırken şöyle der:

“Ülkelerinde yakmak için odunları yoktur. Fakat yakıt olarak kullandıkları bir tür çamurları vardır. Şöyle yaparlar: Yazın sular kurduğunda halk arazilere gidip bu çamuru baltalarla tuğla parçaları şeklinde keser. Her kişi kendi ihtiyacı kadar kesip bunları güneşte kurumaya bırakır. Kuruyunca hafifleyen bu çamur parçaları, ateşe yaklaştırıldıklarında tutuşurlar. Ateş bu kurumuş çamuru, odunu kavracağı gibi kavrar. Tutuştuğu vakit bu çamurdan, cam imalatçılarının körüklerinden çıkan alev gibi yüksek ısılı bir alev yükselir. Yanıp gittiğinde geriye kül bıraksa da is bırakmaz.”⁷⁴⁹

2.4.2. Evlerin Bölümleri

Yoksul çiftçilerin evleri iki üç adet küçük yapıdan oluşurken, büyük çiftlik evleri veya şeflerin malikânelerinde çeşitli fonksiyonlara sahip, bazen sayısı kırkı bulan evler mevcuttu.⁷⁵⁰ İçlerinde, şefler ya da diğer üst düzey kişilerin ailesiyle kaldığı bir ana bina yer almaktaydı. Özel niteliklere sahip bu tipteki her evin hususi bir adı bulunmaktaydı. Biçim olarak dikdörtgen şeklindeki bu evlerin giriş bölümünde “tun” denen bir boşluk veya yeşil bir alan bulunurdu. Evin tüm çevresi parmaklıklarla çevriliydi. İçeriye “grind” denen kapıdan veya “hlid” denen bir antreden girilirdi.⁷⁵¹ Direklerle bölünmüş olan bu yerler, hem rüzgârın sert bir şekilde içeri girmesini hem de ani bir düşman baskınını engellemekteydi.⁷⁵²

Evlerin bölümleri veya odaları, temel ya da tali ihtiyaçlara göre iç yapılar ve dış yapılar şeklinde iki bölümde ele alınmaktadır. Dış yapılar genellikle ayrı bir bina halinde bulunurken, evin ya da malikânenin büyüklüğüne göre iç yapıların da ayrı yapılar halinde olduğu, kayıtlardan ve arkeolojik bulgulardan anlaşılmaktadır.

⁷⁴⁸ Williams, a.g.e., s. 177.

⁷⁴⁹ Lewis, a.g.e., s. 224.

⁷⁵⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 259; Williams, a.g.e., s. 127.

⁷⁵¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 241.

⁷⁵² Williams, a.g.e., s. 134.

2.4.2.1. İçyapılar

2.4.2.1.1. Salon

Kayıtlarda “holl”, “stofa” veya “stufa” diye yer alan bu bölüm, evin en önemli odasıdır. Bu terim yukarıda bahsettiğimiz “holl” denilen türdeki evler ile karıştırılmamalıdır. Buralar yemek yeme ve oturma odası olarak kullanılır.⁷⁵³ Yukarıda kısaca değindiğimiz üzere oturma düzeninde belirli bir hiyerarşi bulunmaktaydı. “Aethri bekr” denilen ve daha değerli kabul edilen kuzey duvarındaki oturakta evin erkekleri oturmaktaydı. Evin ileri gelenine ait olan taht, bu sıranın tam ortasında bulunmaktadır. “Uaethri bekr” denen ve diğerine nazaran bir alt statüde kabul edilen güney duvarının dibindeki oturağa ise tanıdık olup olmamasına bakılmaksızın evin dışından gelen kişiler oturtulurdu. Bazen bu sıranın da ortasında bir taht yer almaktaydı. Üçüncü bir sıra ise evin giriş kapısının tam karşısına düşmekte ve buna “pall” veya “thverpall” yani “çapraz oturak” denmekteydi. Bu oturağı daha ziyade evin bayanları kullanmaktaydı. Bazı evlerde salon girişinin karşısında bir kapı daha yer alırdı. Bu durumdaki odalarda çapraz oturak olmazdı. Odanın içinde, üzerinde yemek yenen masalar bulunurdu.⁷⁵⁴

Salonların bazıları öyle büyüktür ki, aynı anda yüz kişiyi bile barındırabilmektedir. Ortada “arinn” veya “eldsto” denilen bir ateş yanmaktadır. Bu ateşten güvenli bir uzaklıktan itibaren imkân ölçüsünde zemin, saz otu, kurumuş çim veya köknar ağacı yaprağı ile örtülürdü. Ancak genellikle sıkıştırılmış toprak sade bir şekilde kullanılmaktaydı.⁷⁵⁵ Yangın çıkmamasına çok dikkat ederlerdi. Çünkü bir kişinin evindeki ocaktan çıkan ateş evi yakar hatta komşusunun evine de zarar verirse bu kişi ocağını kontrol altında tutmadığı ve gerekli tedbirleri almadığı için üç mark,⁷⁵⁶ komşusunun evinin zararı için de ayrıca üç mark fidye öderdi.⁷⁵⁷

2.4.2.1.2. Kadın Odaları

Kayıtlarda kadınlara has iki tane oda ismi yer almaktadır. Bunlardan birincisine “skemma” denmektedir. Evin hanımı, dışarıdan gelen kadın misafirlerini burada ağırlardı. Bu bölüme kesinlikle erkek giremezdi. Hatta erken dönemlerde evin reisinin,

⁷⁵³ a.g.e., s. 135.

⁷⁵⁴ Keyser, a.g.e., s. 59-60; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 249-251.

⁷⁵⁵ Williams, a.g.e., s. 143.

⁷⁵⁶ Mark, o dönem kullanılan en yaygın para birimlerinden birisidir. Daha ayrıntılı olarak “Para” başlığında ele alınacaktır.

⁷⁵⁷ *Guta Lag*, Christine Peel (çev.), Viking Society For Northern Research, London, 2009, s. 52.

erkeklerin girmesini engellemek için bu odaların önüne özel bekçi koyduğu iddia edilmektedir. Bazen de burası ana binada yer almayıp, ayrı bir yapı halinde inşa edilirdi.⁷⁵⁸ Vikinglerin günlük yaşamlarında mahremiyet mevzusunun pek önem arz etmediğini bazı örneklerde görmüştük. Ancak kadınların odalarıyla ilgili bu hassasiyetleri bizlere haremlik-selamlık kavramını hatırlatmaktadır.

“Dyngja” denilen ikinci türdeki kadın odaları ise diğerine nazaran biraz daha farklıydı. Yani kayıtlardan anladığımız kadarıyla skemma, daha özel konuklar için üst düzey ailelerin evinde bulunurken, dyngja biraz daha günlük kullanıma hitap etmekteydi. Nitekim çok büyük olmayan bu odalarda kadınlar el işleri yapar ve arkadaşlarını ağırlardı. El işi ve tekstil çalışmalarından dolayı bu odalar sagalarda bazen “dokuma odası” şeklinde de zikredilmektedir.⁷⁵⁹

2.4.2.1.3. Yatak Odası

Evlerde “skali” veya “svefnbur” denilen büyük yatak odaları bulunmaktaydı. Konutların büyüklüğüne göre bu odalar ana binanın dışında ayrı bir şekilde yer alırdı.⁷⁶⁰ Ayrı veya ana bina içinde yer alsa da bazı yatak odaları çok büyük olup, direklerle güçlendirilirdi. Hatta direklerin arasına panellerle hücreler oluşturularak aile fertlerinin hepsi birden burada uyurdu.⁷⁶¹

O dönemde yataklar, içlerine saman doldurulan kumaşlardan yapılmakta ve odanın içinde duvar kenarlarına yerleştirilmekteydi.⁷⁶² Kimi evlerde evin en büyük bölümü hem salon hem de yatak odası olarak kullanılmaktaydı. Çok az da olsa bazı evlerin girişinde antre olmazdı. Fakat hem oturma hem de yatak odası olarak kullanılan odalar evin ilk girişinde olduğundan, bu tip evlerde mutlaka antre yer alırdı. Genellikle yatak odalarının yanlarına, geceleri meydana gelebilecek bir düşman baskını sırasında kaçmak için bir geçit veya gizli bölme yapılırdı.⁷⁶³

2.4.2.1.4. Mutfak

Mutfaklar kayıtlarda “eldhus” veya “mateldhus” şeklinde yer almaktadır. Yemek pişirmek için kullanılan ateş, bu bölümün ortasında yanardı. Yemekler hazırlandıktan

⁷⁵⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 362.

⁷⁵⁹ Williams, a.g.e., s. 139; Keyser, a.g.e., s. 64.

⁷⁶⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 261.

⁷⁶¹ Williams, a.g.e., s. 136.

⁷⁶² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 262.

⁷⁶³ Williams, a.g.e., s. 136.

sonra genellikle stofa denilen salona götürülür ve orada yenilirdi. Kimi mutfaklarda gündüzleri ev halkının veya hizmetçilerin oturabileceği ya da gece uyuyabilecekleri bölümler bulunmaktaydı. Ayrı bir şekilde tasarlanmış olan mutfaklar, daha ziyade zengin veya üst düzey kişilerin evinde yer alırdı. Bunun dışındaki evlerde ise çoğunlukla oturma odası ve mutfak aynı yerde idi.⁷⁶⁴ Mutfağın hemen yanında “matbur” denilen bir kiler mevcuttu. Buralar sadece yiyecek depolamak için değil, aynı zamanda günlük kıyafetler için de kullanılırdı.⁷⁶⁵

2.4.2.1.5. Konuk evi

Kadın odalarında olduğu gibi iki çeşit konuk evi bulunmaktaydı. Bunlardan “gesthus” denilenler daha çok Anadolu’daki köy odaları gibi bir işleve sahipti. Bazı zengin kişilerin veya üst düzey yöneticilerin evlerinin yakınında ayrı bir yapı olarak bulunan bu bölümler; dışarıdan gelen satıcılar, gezginler, dilenciler gibi her türlü davetsiz misafiri ağırlamak için kullanılmaktaydı.⁷⁶⁶ “Sal” denilen ikinci türdeki konuk evleri ise daha özeldir. Özellikle kralların, şeflerin veya üst düzey kişilerin büyük malikânelerinde bu evlerden bulunmaktadır. Bunlar yoldan geçenlerin konaklayabileceği yer olmayıp özel konuklar için her daim hazır tutulmaktaydı.⁷⁶⁷ Yukarıda bahsettiğimiz üzere bu ayırım, varlıklı kişilerin konaklarında mümkündür. Ekonomik olarak daha alt seviyedeki konutlarda önce bu ayırım, sonrasında ise “özel misafir odası” kavramı ortadan kalkmaktaydı.

2.4.2.1.6. Banyo

Erken dönem İskandinav toplumunda banyo (laug) kültürü pek bulunmamakla birlikte arkeolojik çalışmalardan ve yazılı kayıtlardaki atıflardan anladığımız kadarıyla Viking Çağıyla birlikte bu gelenek oluşmaya başlamıştı. Bunda da yine bölge insanının farklı kültürlerle tanışmasının etkisinin olduğunu düşünmekteyiz.

Banyo için tahsis edilmiş olan bölümlerde bir çeşit tekne, varil veya küvet bulunmakta ve insanlar bunun içinde temizlenmekteydiler. Daha varlıklı kişilere ait

⁷⁶⁴ a.g.e., s. 137.

⁷⁶⁵ Keyser, a.g.e., s. 69.

⁷⁶⁶ Williams, a.g.e., s. 140; Keyser, a.g.e., s. 66.

⁷⁶⁷ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 242.

evlerde buhar banyosu yapmak amacıyla yanmakta olan bir taş ocağının üstüne su serperek buhar oluşturlardı.⁷⁶⁸

Norveç'in bazı yerlerinde ağaç kullanılarak banyo için bir çeşit özel havuz oluşturulmaktaydı.⁷⁶⁹ İzlanda, yanardağ bölgesi olması ve bolca sıcak su kaynaklarına sahip olması hasebiyle banyo konusunda çok şanslıydı. Gayzerlerden çıkan sıcak su, kanallar ile hamamlara taşınır ve buradaki oyulmuş büyük taşların içinde biriktirilirdi.⁷⁷⁰ Hamamlar, lav taşları kullanılarak daire veya dikdörtgen biçiminde çevrelenerek yapılırdı. Reykholt'ta (İzlanda) bulunan Snorri'nin banyosu, günümüze kadar varlığını korumuş örneklerdendir.⁷⁷¹ Bunlar bazen o kadar büyük olurdu ki aynı anda elli kişinin banyo yapabileceği kapasiteye ulaşırdı.⁷⁷²

2.4.2.2. Dış Yapılar

2.4.2.2.1. Depolar

Dış yapılar, her evde bulunmamaktaydı. Ancak bir evde dış yapı olacaksa ilk olarak çeşitli işlemlere sahip depolar yapılırdı. “Bur” denilen depo, kiler gibi kısa süreli malzemeler için değil, daha ziyade uzun vadeli eşyaların tutulduğu yerlerdir. Bu yerler oldukça büyük olup genellikle ana binalardan uzakta konumlandırılmaktadırlar. Bazı çiftliklerde sadece belirli amaca yönelik kullanılan depolara rastlanılmıştır. Örneğin tohum, ticari ürünler, kışlık yiyecekler ve turba denen yakıtların her biri için ayrı ambarlar bulunmaktaydı. İsveç'te bu yapılar, iki katlıdır. İkinci katlar depoyu korumakla görevli kişilerin uyuması için tahsis edilmekteydi. Yine İsveç'te karşımıza çıkan depolardan tek katlı olanlar ise daha ziyade direklerle yerden yükseltilerek inşa edilirdi. Bundaki gaye, ürünleri her türlü haşere veya vahşi hayvan saldırılarından korumaktır.⁷⁷³

Bazı evlerde toprak altında özel olarak hazırlanmış bölmeler bulunmaktaydı. “Jarthus” denen bu yerler, sığınak olarak kullanılmasının yanı sıra kanaatimizce değerli varlıklarını ve temel ihtiyaçların saklanması için de değerlendirilmekteydi. Buralar,

⁷⁶⁸ Williams, a.g.e., s. 85.

⁷⁶⁹ Keyser, a.g.e., s. 67.

⁷⁷⁰ Williams, a.g.e., s. 139.

⁷⁷¹ Keyser, a.g.e., s. 66.

⁷⁷² Williams, a.g.e., s. 138.

⁷⁷³ a.g.e., s. 139.

güvenlik amaçlı olarak yabancıların kolay fark edemeyeceği şekilde tasarlanmaktaydı. Ayrıca diğer konutlardan biraz daha uzakta bulunurlardı.⁷⁷⁴

2.4.2.2.2. Üretim Yerleri

İleride ele alacağımız üzere feodal yapının bir yansıması olarak büyük çiftliklerde, kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli üretimlerin yapıldığı özel yapılar yer alırdı. Özellikle Norveç'te sıkça karşımıza çıkan bazı yapılarda mısır dövülerek taneleri ayıklanırdı.⁷⁷⁵ Bir diğer faaliyet alanı ise “simidja” denen nalbantlara ait atölyelerdir. Burası çiftlik dışına hizmet veren yerler olmayıp sadece çiftliğin ihtiyacını karşılardı. Sahile yakın yerleşimlerde “hallr” denilen ve balık kurutmak için kullanılan havadar kulübeler bulunmaktaydı.⁷⁷⁶ Kanaatimizce burada kurutulan balıklar sadece kışlık tüketime yönelik olmayıp dış satım için de hazırlanmaktaydı.

Ahırlar genellikle çok sayıda hayvanın barınacağı şekilde yapılmışlardır. İzlanda'da bazı evlerde skali denilen bölüm ile ahır arasında bir geçit bulunmaktadır. Ahırın çatısının altında saman muhafaza etmek için bir tavan arası yer almaktadır.⁷⁷⁷ Muhtemelen çiftliğin büyüklüğüne göre, bazen ahırların yakınında hayvanların yiyeceklerinin tutulduğu “hlada” denen özel depolar olurdu.⁷⁷⁸

2.5. YEMEK

2.5.1. Öğünler

İskandinavlarda yirmi dört saat dilimi kullanılmazdı. Sabah altıda başlayıp gece yarısına kadar süren gün, “eykt” denilen birimlere ayrılırdı. Her eykt yaklaşık olarak üç saattir. Bunların isimlendirilmesi, o saatte yapılan eyleme veya güneşin konumuna göredir. Bu isimlerde geçen “mal” sözcüğü dikkatimizi çekmektedir. Bu sözcük eski Nordik dilde hem yemek hem de zaman birimi anlamlarına gelmektedir. Yani İskandinavlar o yemek saatini aynı zamanda bir zaman birimi olarak da kullanmaktaydılar. Ancak mevsimlere göre bu saatler değişiklik arz etmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:⁷⁷⁹

⁷⁷⁴ Keyser, a.g.e., s. 67.

⁷⁷⁵ a.g.e., s. 70.

⁷⁷⁶ Williams, a.g.e., s. 140.

⁷⁷⁷ Keyser, a.g.e., s. 70.

⁷⁷⁸ Williams, a.g.e., s. 140.

⁷⁷⁹ Wolf, a.g.e., s. 62.

- 1- Ris-mal: Saat altı civarındır.
- 2- Dag-mal: Saat sekiz-dokuz civarındır. Bu saatlerde kahvaltı yaparlar.
- 3- Ha-degi: Gün ortasıdır. Saat on iki civarı.
- 4- Mid-mundi: Öğleden hemen sonrası.
- 5- Non: Saat üç civarı.
- 6- Midr-aptan: Saat akşam altı civarı.
- 7- Natt-mal: Saat dokuz civarındır. Aynı zamanda akşam yemeği vaktidir.⁷⁸⁰
- 8- Hatta-timi: Akşam saat 10-12 arasındır. Bu saatte yatmaya giderlerdi.⁷⁸¹

Vikinglerdeki öğün anlayışı günümüzdekine nazaran birazcık farklılık göstermektedir. İki tam, üçü atıştırma şeklinde günde beş öğün yemek yenirdi. Sabah kalktıklarında ilk önce az miktarda bir şeyler yerlerdi. İki üç saat sonrasında ise bütün ev halkı toplanır ve “dagverthr” denen günün ilk tam yemeğini yerlerdi.⁷⁸² Bu öğünlerde genellikle ekmek, sütle karıştırılmış lapa ve soğuk yiyecekler tüketilirdi.⁷⁸³ Muhtemelen günün uzun olmasına bağlı olarak yemekten sonra kısa bir uyku çekerler ve devamında işlerine bakarlardı. Gün ortasında ikinci bir ara öğün bulunurdu. İkinci tam öğün ise “nattverthr” denilen akşam yemeğidir. Bu öğünde yemeğe daha fazla ihtimam gösterilirdi.⁷⁸⁴ Burada balık, yumurta, süt, et, soğan, mantar, peynir, elma, böğürtlen ve bal en fazla tüketilen gıdalardır. Sofrada çok fazla çeşit olmazdı.⁷⁸⁵ Akşam yemeği, günümüzde birçok kültürde olduğu gibi o dönem için de günün en keyifli yemeğidir. Ki bu yüzden genellikle aile bireyleri hep birlikte skali denilen salonda yerlerdi. Son olarak yatmadan önce bir şeyler atıştırırlardı.⁷⁸⁶

2.5.2. Mutfak Gereçleri

Yemek pişirmek için ilk dönemlerden beri taştan veya kilden fırınlar kullanılmakla birlikte, daha pratik olması hasebiyle genellikle açık ateş tercih edilmekteydi. Bazı durumlarda özellikle süt gibi sıvı yiyecek ve içeceklerin pişirilmesinde kızgın taşlar kullanılmaktaydı. Kızdırılan taşlar söz konusu sıvının içine atılarak hızlı bir şekilde kaynatılırdı. Yakıt olarak odun, kurumuş ot ve turba

⁷⁸⁰ Williams, a.g.e., s. 353.

⁷⁸¹ Keyser, a.g.e., s. 107.

⁷⁸² Williams, a.g.e., s. 150.

⁷⁸³ Magnus Magnusson, *The Vikings*, Osprey Publishing Ltd., Oxford, 2006, s. 32.

⁷⁸⁴ Keyser, a.g.e., s. 111.

⁷⁸⁵ Magnusson, a.g.e., s. 32.

⁷⁸⁶ Keyser, a.g.e., s. 112; Williams, a.g.e., s. 151.

kullanılmaktaydı. Ateş tutuşturmanın zorluğundan dolayı genellikle ateşin koru akşamları dikkatlice kül ile muhafaza edilir ve sabah tekrar kullanılırdı.⁷⁸⁷ Pişirme işleminde birebir ateşe temas edileceği zaman yaygın olarak bronz ve demirden yapılmış kaplardan faydalanılırken fırın için daha ziyade kilden veya sabun taşından yapılmış kaplar tercih edilmekteydi (Bk. Resim - 28). Arkeolojik bulgular arasında tava ve ızgara da bulunmuştur.⁷⁸⁸

Yemekler zenginlerin evinde genellikle masada ve ayrı kaplarda yenirdi. Burada da muhtemelen imkâna göre hareket edilmekteydi. Tabaklar ağaç veya demirden yapılırdı.⁷⁸⁹ İçki içmek için öküz boynuzu kullanılır ve bunların üzerlerine çeşitli runik harfler işlenirdi. Kenar kısımlarıyla dip kısımları metal ile kaplanırdı. Boynuzun bir kadeh olarak kullanılması o kadar yaygındı ki sadece metalden yapılan içki kadehleri bile bazen boynuz biçiminde olurdu (Bk. Resim - 29).⁷⁹⁰

O dönemde çatal henüz icat edilmemişken, bıçak yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. Hatta kişiler, yanlarında taşıdıkları bıçakları yemek sırasında da kullanılmaktaydı. Kaşıklar daha ziyade ağaçtan, boynuzdan veya kemikten yapılmaktaydı. Bazen bunlara çeşitli süsler işlenirdi.⁷⁹¹ Ekonomik durumun elvermesine bağlı olarak pirinç, gümüş hatta altından kaşıklara rastlanılmaktadır. (Bk. Resim - 27)⁷⁹²

2.5.3. Yemeklik Malzemeler

2.5.3.1. Hayvansal Gıdalar

İskandinavlar çok et tüketen bir toplumdur. At dâhil olmak üzere birçok evcil ve yabani hayvan, balık, yabani kuşlar ve kümes hayvanları yenmekteydi. Bundan başka kümes hayvanlarının yumurtaları, süt ve süt ürünleri ile bal, mutfakların vazgeçilmeziydi. Birçok kez et ve balık; turşu yapma, kurutma veya tütsüleme işlemlerinden geçirilerek pişirilmeden yenecek şekle getirilirdi. Kanaatimizce bunun sebebi özellikle uzun kış dönemlerinde kolaylık olması ve gemi yolculuklarında

---

⁷⁸⁷ Williams, a.g.e., s. 151.

⁷⁸⁸ Montelius, a.g.e., s. 153.

⁷⁸⁹ Magnusson, a.g.e., s. 32.

⁷⁹⁰ Williams, a.g.e., s. 153.

⁷⁹¹ Montelius, a.g.e., s. 156.

⁷⁹² Keyser, a.g.e., s. 113.

tüketime hazır gıda elde edilmek istenmesidir.⁷⁹³ Et, pişirilerek tüketileceği zaman genellikle kaynatılarak, fırında veya köz üstünde kızartılarak hazırlanırdı.⁷⁹⁴

2.5.3.2. Tahıl Ürünleri

Tahıl ürünleri İskandinavya'nın büyük bölümünde yetiştirilebilmektedir. Ancak bölgelere göre türler fark göstermektedir. Örneğin buğday birçok yerde yetiştirilebilirken, İzlanda'da ağırlıklı olarak bir çeşit yulaf ekilmekteydi. Elde edilen ürünler çeşitli el değirmenlerinde öğütülmektedir. Bu değirmenlerden basit olanı, yaygın bir şekilde evlerde kullanılmaktadır. Bir diğeri ise büyük çiftliklerde bulunan daha iri taşlardan yapılmış değirmenler olup, bunlar genellikle iki kadın tarafından kullanılmaktadır. Birlikte yapılan bu iş bir çeşit eğlenceye dönüşmekte ve o sırada karşılıklı şarkı söylemekteydiler.⁷⁹⁵ Ekmek yapımında kullanılan en temel malzeme arpadır. Bazen arpa ununa diğer tahıllar, keten tohumu ve bezelye unu da karıştırılırdı.⁷⁹⁶ Zenginler daha ziyade az bulunan beyaz buğday ekmeğini tüketirlerdi.⁷⁹⁷

2.5.3.3. Sebze ve Meyve

İskandinavya'da tarımsal olarak yetiştirildiği bilinen tek meyve elma idi. Raf ömrünün uzun olması, soğuğa dayanıklı olması ve hem çiğ hem de pişirilerek yenebilmesi bunun en önemli sebebidir. Ancak o dönem elmanın dışında doğal ortamlarda yetişen ve yenebilen çok sayıda meyvenin de olduğu tahmin edilmektedir. Sebzelerin başında bazı lahana türleri, bezelye, fasulye, soğan, şalgam, pırasa, melekotu gelmektedir. Bunların yanı sıra doğal ortamlarda yetişen çeşitli yeşillikler de mutfakta yer almaktaydı. Sebze ve meyveler hasat zamanında kurutularak saklanır ve kışın da tüketilirdi.⁷⁹⁸

2.5.3.4. Tatlandırıcılar

Günümüzde tuz, yemeklerin vazgeçilmez bir tatlandırıcısı olmasına karşın Orta Çağ Avrupa'sında bu durum pek yaygın değildi. Çünkü tuz elde etmek çok meşakkatli

⁷⁹³ Williams, a.g.e., s. 155.

⁷⁹⁴ Magnusson, a.g.e., s. 32.

⁷⁹⁵ Williams, a.g.e., s. 157.

⁷⁹⁶ Wolf, a.g.e., s. 83.

⁷⁹⁷ Magnusson, a.g.e., s. 32.

⁷⁹⁸ Williams, a.g.e., s. 158-159.

ve buna binaen de çok pahalıydı. En kaliteli ve bol tuzun çıkarıldığı Jutland dışında, İskandinavya'da tuz üretimi yeterli olmadığından tüketim daha çok ithalata dayanmaktaydı. Deniz suyundan elde edilenler iyi kalitede olmamasına karşın, İskandinavya'da en yaygın tuz bu şekilde çıkarılırdı. Deniz suyu birkaç şekilde buharlaştırılarak tuza sahip olunurdu. Bunlardan birincisinde, suyu güneş ışığına bırakıp buharlaşmasını beklenmekteydiler. İkinci yöntemde, havuzlara alınan deniz suyunun içine kızgın taş atıp, oradaki suyun kaynatılarak buharlaşmasını sağlamaktaydılar. Üçüncü yöntemde ise suyu bir kapta kaynatarak buharlaştırıp, tuz elde ederlerdi.⁷⁹⁹

2.5.3.5. İçecekler

İskandinavya'da yemek yerken veya haricen, suyun sade bir şekilde tüketilmesi pek yaygın değildi. Genellikle kesik süt suyu veya süt ürünlerinden yapılmış başka içecekler tercih edilmekteydi. Bunun yanı sıra az da olsa ayran tüketirlerdi. Türklere ait olan bu içeceğin o dönem Avrupa'da pek tüketilmediğini hesaba kattığımızda İskandinavların bunu direkt veya dolaylı olarak Türklere öğrendikleri yüksek bir ihtimaldir. Bütün bu işlemlerde keçi, koyun ve sığırdan elde edilen sütler tercih edilmekteydi. Alkol içeren içecekler arasında ise bira ilk sırada gelmektedir. Bira yapımında en çok şerbetçi otu, onun dışında bal tercih edilmekteydi. Biranın yanı sıra Fransa başta olmak üzere çeşitli ülkelerden şarap ithal edilirdi. Ancak bunun, zenginler tarafından tüketildiği muhakkaktır.⁸⁰⁰

2.6. GİYİM KUŞAM

İskandinav toplumunda kişisel bakımın, Viking Çağı'na kadar nasıl olduğu konusunda net bilgi bulunmamaktadır. Ancak sagalardan ve arkeolojik bulgulardan anladığımız kadarıyla bu konuda oldukça zayıf bir durumdaydılar. İbn Fadlan onları dünyada karşılaştığı en paspal topluluk olarak nitelemiştir. Ancak Viking Çağı'nda İskandinavya'ya zenginliğin gelmesiyle birlikte, kadın erkek fark etmeksizin giyim konusunda daha özenli olunmaya başlanmıştır. Özellikle kral ve şef gibi toplumun ileri gelenlerinde bu hususta büyük mesafe kat edilmişti. Örneğin Houskuld'un oğlu Olaf, İzlanda meclisinde kılık kıyafetiyle oldukça dikkat çeken bir kişidir. Hatta bu

⁷⁹⁹ a.g.e., s. 155.

⁸⁰⁰ a.g.e., s. 156-159.

özelliğinden dolayı ona “tavus kuşu” lakabı takılmıştır.⁸⁰¹ İbrahim İbn. Yakub Tartuşi benzer bir bilgi vererek Hedeby’de erkek ve kadınların gözlerine makyaj yaptıklarını nakletmektedir.⁸⁰²

Viking Çağı’nda İskandinavların dünyanın çeşitli bölgelerine yapmış oldukları seyahatler, onların giyim kuşamlarını da etkilemişti. Öyle ki yapılan kazılarda, Çin ipekleri ile Suriye ve Arabistan’dan çeşitli tekstil ürünlerine rastlanılmıştır. Bu iletişim sadece tekstil ürünü almayla sınırlı kalmamış, onların kendi üretimlerini de etkilemişti. Nitekim İran’dan Endülüs bölgesine kadar geniş bir coğrafyaya ait motiflerin, İskandinav kıyafetlerinde karşımıza çıkması bunu doğrulamaktadır. Dolayısıyla Viking Çağı’ndan kalma, tamamen özgün İskandinav tekstil ürünlerinden bahsetmek zordur. Ancak bazı aksesuarlar vardır ki bunlardaki süslemeler Viking kültürünün tipik özelliklerini taşımaktadır. Bunların başında da kadınların taktıkları broşlar gelmektedir (Bk. Resim - 33).⁸⁰³

2.6.1. Elbise Yapımı

Vikinglerin kıyafetleriyle ilgili sagalarda birçok isim zikredilse de bunların şekilleriyle alakalı tafsilat bulunmamaktadır. Bu yüzden bu hususta ağırlıklı olarak arkeolojik bulgulara müracaat etmekteyiz. Her iki cinsiyet için de keten, yün ve deriden kıyafet üretildiğiyle alakalı bilgilerden yola çıkarak, elbise dikiminde kullanılan malzemelerde bir ayrımının bulunmadığını söyleyebiliriz. O dönem elbise üretiminde kullanılan en pahalı ve en lüks malzeme bir çeşit kadife olan “pell” denilen kumaştır. Bu kumaşın üzerine bazen altın veya gümüşten ipliklerle çizgiler oluşturularak göze hitap eden bir ürün elde edilirdi. Kıyafetlerin çoğunda “hlad” denilen kurdele veya bant gibi bir tür kenarlık bulunurdu. Bunlar, anladığımız kadarıyla hala günümüz Anadolu’sunda rastladığımız dantelâ veya oya gibi bir fonksiyona sahipti. Bu tip kumaşlarda tercih edilen renk mavi, kırmızı, yeşil ve pembe. Gri renk, genellikle günlük kıyafetlerde tercih edilirdi.⁸⁰⁴

Daha mütevazı kıyafetler, işlenmemiş koyun derisi veya “wadmal” denilen yünden yapılmış kaba kumaşlardan elde edilmekteydi. Bu kumaşlar, öreke denilen basit

⁸⁰¹ a.g.e., s. 72.

⁸⁰² Jesch, *Women in the Viking Age*, s. 91.

⁸⁰³ Larsson, “Viking Çağı Tekstil Ürünleri”, s. 228.

⁸⁰⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 285.

yün eğirme mekanizması ve iğne kullanılarak ev hanımlarının iplik elde etmeleriyle hazırlanabilirdi. Kumaşların çoğu, yünün kendi doğal rengi olan beyaza yakın krem ya da kahverenginde olurdu. Boyandığı zaman ise mavi, sarı, yeşil gibi canlı renkler ön plana çıkardı. Boyama işlemi hem iplik halinde hem de kumaş halinde yapılabilmekteydi. Ev kadınları gündelik yaşamda çoğunlukla bu tip kumaştan yapılmış, tek parça bir dış kıyafet giyerlerdi. Bu kıyafet, oldukça ucuz ve neredeyse her evde koyun olması hasebiyle herkesin temin edebileceği niteliktedir.⁸⁰⁵

Viking Çağı İskandinavya'sında az da olsa Doğu'dan pamuk ithal edilmekteyken, bu ürün kıta Avrupa'sında pek bilinmezdi. Pahalı olmasından dolayı pamuklu ürünleri ancak zenginler giyebilmekteydi. Aynı şey keten için de geçerliydi. Keten, evlerde de üretilebilmesine karşın ithal edilen ürünlerin yerini tutmamaktaydı. İthal ürünlerde yerli ürünlere nazaran çok daha canlı ve parlak renkler kullanılmaktaydı. Pamuk ve ketenin yanı sıra Doğu'dan ipek de ithal edilmekteydi. Elbiselerde en fazla kullanılan süsleme nakıştı. Bu işlerde daha ziyade canlı renkler kullanılmakla beraber, yine ekonomik durumun iyi olmasına bağlı olarak altından veya gümüşten iplikler kullanılarak da nakış yapıldığı olurdu. Bunun yanı sıra kıyafetlerin kenarlarına şeritler, kürkten kenarlıklar ve yün veya metalden püsküller yapılırdı.⁸⁰⁶

Elbise yapımı ve elbiselerin çeşitli şekillerde süslenmeleri tamamen kadınlara ait bir uğraştı. Bu işle ilgilenen kişiler, demirden veya bronzdan yapılmış, günümüzdekine benzer bir makas kullanmaktaydılar. Kesim işleminde bir şablon ya da standart ölçü olmadığından, hazırlanan kıyafetler oldukça basit olmakta ve giyenin üstüne tam oturmamaktaydı. O dönemde bölgedeki terziler arasında çelik iğnenin kullanımı henüz yaygın değildi. Onun yerine kemik, bronz, demir ve gümüşten yapılmış iğneler kullanılmaktaydı.⁸⁰⁷

2.6.2. Kıyafet Türleri

Erkeklerin kıyafetleri kadınlara nazaran daha gösterişli ve daha çeşitliydi. Bunun da sebebi, erkeklerin çeşitli ülkelere yaptıkları seferler sırasında, gittikleri yerlerdeki giyim tarzlarından zevklerine uygun olanı taklit etmeleridir.⁸⁰⁸ Çok sayıda erkek

⁸⁰⁵ Keyser, a.g.e., s. 90.

⁸⁰⁶ Williams, a.g.e., s. 74-78.

⁸⁰⁷ a.g.e., s. 75.

⁸⁰⁸ Wolf, a.g.e., s. 77.

mezarında altın ve gümüşten yapılmış ince taşlar ile saç bantları bulunmuştur. Bunlardan başka değerli metal ipliklerden süslemelere de rastlanılmıştır. Örneğin Uppland'da (İsveç) Valsgarde gemi mezarlarının birinde, ipek üstüne gümüş işleme ürünler bulunmuştur. Üstelik bu süsleme, atıyla gömülmüş tepeden turnağa silahlı bir erkek savaştının yakasındaydı. Benzer içerikli bir erkek mezarına Mammen'de (Danimarka) rastlanılmıştır.⁸⁰⁹

Rigsthula adlı eddik şiiri incelerken de erkeklerin kıyafetlerinin ne tarzda olduğuyla alakalı bazı çıkarımlara ulaşabilmekteyiz. Nitekim burada bazı cümleler bir kadın giysisini tanımlıyor gibi başlar ancak sonunda bir erkeğe bağlanırdı. Örneğin burada Rig denilen karakter ziyaret ettiği bir evin sahibini oku, yayı, zincirden zırhı ve miğferi olan, omuzlarını örten, göğsünde güzel bir broşla tutturulmuş pelerine bürünmüş bir savaşçı şeklinde tanıtmaktadır. Bayeux halılarında,⁸¹⁰ Britanya ve İskandinavya'da o döneme ait sikkelerde de benzer figürlere rastlarız.⁸¹¹ Şüphesiz bu durum özellikle varlıklı erkekler için geçerliydi.

Genel olarak iç kıyafetin üstüne yünden, ketenden ya da ipekten bir gömlek giyilirdi. Gömleğin de üstünde, uzunluğu pantolonun dizlerine kadar gelen bir çeşit ceket veya tunik yer alırdı. Bunlar belden, deri veya yünden yapılmış bir kemerle tutturulurdu. Bazı durumlarda erkekler de kadınlar gibi altın ve gümüş halkalarla süslenmiş kemerler kullanırlardı. Her İskandinav erkeği bu kemerlere bir kılıç takardı. Bundan başka kemere bir de küçük bir çanta veya kese ilâştirirlerdi. Hem şefler hem de köleler kılıç yerine uzunca bir bıçak taşırdı.⁸¹² Şefler ve kölelerin kılıç taşımamalarının farklı gerekçesi bulunmaktadır. Kanaatimizce şefler, yanlarındaki adamlarına güvenmesi hasebiyle kılıç taşımaya ihtiyaç duymazken, köleler için bunun gerekçesi onların kılıç taşımamasının yasak olmasıdır. İbn Fadlan ise her birinin, bıçağın dışında bir de balta ve kılıç taşıdıklarını ve bunları yanlarından ayırmadıklarını bildirir.⁸¹³

⁸⁰⁹ Larsson, "Viking Çağı Tekstil Ürünleri", s. 229.

⁸¹⁰ Bayeux duvar halıları, Harold Godwinsson ile Dük II. William (Fatih) arasında 1066'da yapılan Hasting savaşının işlendiği sekiz parça halıdır. Keten ve yün kullanılarak hazırlanan halının toplam uzunluğu 68,4 m.dir. Nakışlarda sekiz renkte yapılan işlemler ile toplamda 79 farklı sahne canlandırılmaktadır. Hasting savaşının hemen ardından yapılmaya başlanan halı 1077'de tamamlanmıştır. Bk. Holman, a.g.e., s. 41.

⁸¹¹ Larsson, "Viking Çağı Tekstil Ürünleri", s. 229.

⁸¹² Williams, a.g.e., s. 81.

⁸¹³ İbn Fadlan, a.g.e., s. 38.

Laxdaela Saga'da⁸¹⁴ Geirmund'un giydiği kıyafetler, dönemin giyim tarzı hakkındaki bilgilerimizi destekler mahiyettedir:

*“Kırmızı bir ceket, üzerinde gri pelerin, başında ayı derisinden “hufa” denen bir şapka, kabzası mors dışından yapılmış geniş, keskin ve parlak bir kılıç taşırlardı. Bu kılıca ayak delici denmekteydi.”*⁸¹⁵

İskandinavların kıyafet geleneğinde kıta Avrupa'sının büyük etkisi olmuştur. Özellikle Şarلمان bu hususta önemli yeniliklere imza atmış ve bu yenilikler Batı Avrupa'da uzun süre varlığını korumuştur. Hatta Fatih William İngiltere'yi işgal ettikten sonra bu kıyafetleri orada da uygulatmıştır. Keşiş kronikçilere göre onlar, tunikleri kısaltmışlar, saçlarını süslemişler ve kollarına altından bilezikler takmışlardır. İskandinavlar, söz konusu kıyafetler üzerinde küçük değişiklikler yaparak kendi yorumlarını katmışlardır.⁸¹⁶

2.6.2.1. Baş Örtüsü ve Şapka

Hem dışarıda hem içeride kadınlar genellikle bir şekilde başlarını kapalı tutarlardı. Evli kadınlar ev içinde çalışırken başlarını daha ziyade yünden bir atkı veya şapka ile örterdi.⁸¹⁷ Ev dışında ise “höfudduk” denen bir örtü ile kapatırlardı. Soylu kadınlar buna ilaveten altından yapılmış bir bant takarlardı. Bu, bazen erkekler tarafından da kullanılmıştır. Bogsveigi Saga'da Karl'ın kızı ve onunla birlikte üç kadının saç bandı taktıklarından söz edilir.⁸¹⁸ Geniş kumaştan yapılmış bu bantlar alını güzel göstermenin yanı sıra alını yüksekliğini de vurgulamaktaydı. Nitekim Avrupa'da saç çizgisine kadar olan alını genişliği, ahlaki güzelliğin ve keskin zekânın bir göstergesi kabul edilmektedir.⁸¹⁹

Bir diğer örtü ise “fald” denen ketenden yapılmış bir üründü. Sturlunga Saga'da Snorri'nin bulunduğu bir kadın tanıtılırken bu örtüden bahsetmektedir. Günümüzde bunun örneklerine İzlanda'da rastlanılmaktadır. Kayıtlarda kadınların tamamlayıcı bir

⁸¹⁴ İzlanda Sagalarının en büyüğüdür. 1245 yılında İzlanda'da yazıya geçirildiği tahmin edilen saganın yazarı belli değildir. Bazı iddialara göre Olaf Thortharson adında bir kişinin yazdığı ileri sürülse de bu kesin değildir. Hatta içerdiği birçok baskın kadın karakterden dolayı bu sagayı bir kadının yazdığını ileri sürenler de bulunmaktadır. Bu saga Laxdaela adında bir ailenin kronolojik öyküsünü nakletmektedir. Bk. Holman, a.g.e., s. 172.

⁸¹⁵ *Laxdaela Saga*, Muriel A. C. Press (çev.), In Parentheses Publications Old Norse Series, Cambridge, 1999, s. 59.

⁸¹⁶ Pınar Ülgen, “Geç Ortaçağ Avrupa'sında Kıyafet Kültürüne Genel Bir Bakış”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 2012, s. 468.

⁸¹⁷ Williams, a.g.e., s. 76.

⁸¹⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 305.

⁸¹⁹ Ülgen, “Geç Ortaçağ Avrupa'sında Kıyafet Kültürüne Genel Bir Bakış”, s. 470.

aksesuar olarak başla birlikte yüzü de kapatan “skupla” adlı hafif ve süslü bir örtü kullandıklarından bahsedilmektedir.⁸²⁰

Erkekler kukuleta veya kep benzeri bir baş kıyafeti daha kullanırlardı. Sert hava koşullarında özellikle kukuleta şeklindeki başlıklar tercih edilmekteydi. Bunlar yün, keçe, deri veya kürkten yapılmaktaydı. Yaz aylarında Thing toplantıları başta olmak üzere özel günlerde bilhassa şef konumundaki kişiler, parlatılmış metalden yapılmış veya çeşitli şekillerde süslenmiş miğfer takarlardı.⁸²¹

Şapkalar genellikle dokuma ile üretilmektedir. Tercih edilen renkler siyah, beyaz ve gridir. O dönem en fazla şapka üretimi Danimarka ve Gardarika’da (Rusya) yapılmakta olup, diğer bölgelere de buralardan gitmekteydi.⁸²² Ayrıca Kiev prensliğinde ipekten yapılmış şapkalardan söz edilmekteydi.⁸²³ Gisli Saga’da Thorkel’in kıyafetleri tanıtılırken kafasında bir Grek şapkası olduğu ve altın broşla tutturulmuş bir pelerin giydiği bildirilmektedir. Burada “Grek” ile kastedilen yerin o dönem Bizans ile yoğun ticari ilişkileri bulunan Kiev olduğu tahmin edilmektedir.⁸²⁴

2.6.2.2. Pelerin / Palto erkek

İskandinavların pelerin kullandıklarıyla ilgili en önemli kanıtların başında Bayeux halı resimleri gelmektedir. “Skikkja” ya da “nöttul” denen bu kıyafetin Roma veya Bizans etkisiyle İskandinavya’ya yerleşmiş olma ihtimali yüksektir.⁸²⁵ İleride ele alacağımız üzere “sloedur” denilen tunik tipi kıyafetleri nasıl genellikle kadınlar giyiyorsa, palto ve pelerin tipi dış kıyafetleri daha ziyade erkekler giymekteydi. Kadınlar, giydiklerini erkeklerinkinden farklı tutmak için bazı süslemeler yaparlardı ve buna “kvennskikkja” derlerdi. Üst sınıftaki kadınlar, bu pelerinlerin kenarlarını kürk ile süslemekteydiler.⁸²⁶

Pelerinler, kıyafetlerin en pahalı parçasıydı. Bunlar “gudvef” (kadife), “pell” ve “baldakin” (Bağdat’tan geldiği düşünülen bir kumaş) denilen oldukça değerli malzemelerden yapılmaktaydı. Uzunluklarının bir kılıcın gözükmemesini engellemeyecek derecede olması tercih edilirdi. Çeşitli pelerin türleri bulunmaktaydı. “Kapa” denilenler

⁸²⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 305.

⁸²¹ Williams, a.g.e., s. 82.

⁸²² Keyser, a.g.e., s. 79.

⁸²³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 295.

⁸²⁴ *The Story of Gisli the Outlaw*, s. 88.

⁸²⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 285.

⁸²⁶ Williams, a.g.e., s. 77.

başlıklıdır. Bunların günlük kullanım için olanları gri, özel yerler için hazırlananı ise daha ziyade kırmızı renktedir. Bazen kürkle astarlanmaktadırlar. “Feldr” denilenler, “kapa” ile aynı görünümde olmasına karşın daha çok yağmurlu ve tozlu ortamlarda giymek üzere hazırlanmışlardır. Bu yüzden de bunlar genellikle ren geyiği derisinden yapılmaktaydı. Ağırıklı olarak yolculukta giyilen bu kıyafetler, aynı zamanda geceleri battaniye işlevi görmekteydi.⁸²⁷ Bir de balıkçıların kullandığı “stakkr” denilen ve daha ziyade deriden yapılan kukuletalı paltolar bulunmaktaydı.⁸²⁸ İbn Fadlan, erkeklerin vücutlarının bir kısmını tamamıyla örten, fakat kollarından birini dışarıda bırakan tek parça bir kıyafetten de söz etmektedir ki bunun da bir çeşit pelerin olduğunu düşünmekteyiz.⁸²⁹ Pelerinler ile birlikte genellikle yünden yapılmış parmaklı eldiven veya içi kürklü erkek geyik derisinden yapılmış parmaksız eldiven kullanılmaktaydı.⁸³⁰

2.6.2.3. Tunik

Tam olarak günümüzdeki tunikleri andırmasa da Orta Çağ İskandinav toplumunda kadınlar ve az da olsa erkekler dış kıyafet olarak bunlardan giyerlerdi. “Sloedur” denen bu kıyafetler uzun ceket ile entari arasında kolsuz tek parça büyük bir elbisedir.⁸³¹ Bunların kukuletalı türlerine “kufi” veya “hekla” denmekteydi.⁸³² Bu kıyafetleri zengin ya da fakir bütün kadınlar giyerken erkeklerde ise genellikle üst düzey idareciler ve zenginler giyerdi.⁸³³ Bu yüzden erkeklerinki daha ziyade ipek gibi değerli kumaşlardan üretilmekte ve çeşitli değerli metallerle süslenmekteydi.⁸³⁴

Kadınlar, bedenlen bol olması durumunda veya aksesuar amaçlı olarak bu kıyafetin üzerine kemer takardı.⁸³⁵ Kişinin ekonomik durumuna göre bu kemer, altın ya da gümüş olabilmekteydi.⁸³⁶ Kemere yüzük, broş ve anahtar gibi ufak tefek eşyalarını koyabilecekleri bir çeşit çanta ya da kese bağlarlardı.⁸³⁷ Ayrıca birçok kadın hem savunma amaçlı hem de günlük ihtiyaca dönük olarak belinde bıçak taşırdı.⁸³⁸

⁸²⁷ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 292.

⁸²⁸ Keyser, a.g.e., s. 82.

⁸²⁹ İbn Fadlan, a.g.e., s. 38.

⁸³⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 294.

⁸³¹ Williams, a.g.e., s. 76.

⁸³² Keyser, a.g.e., s. 82.

⁸³³ Williams, a.g.e., s. 76.

⁸³⁴ Keyser, a.g.e., s. 81.

⁸³⁵ Williams, a.g.e., s. 76.

⁸³⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 301.

⁸³⁷ Williams, a.g.e., s. 76.

⁸³⁸ Wolf, a.g.e., s. 79.

Sloedur, göğüs ve boyun bölgesini kapatmadığından kadınlar gerek duyduklarında gerdan bölgesini kapatmak için “smokk”; boynu kapatmak içinse kaliteli yünden, ketenden veya ipekten yapılmış “duk” (atkı) denilen ilave aksesuarlar kullanırlardı. Ancak genellikle gerdan ve boynu kapatmayıp, buraları çeşitli takılarla süslerlerdi.⁸³⁹

2.6.2.4. Gömlekler

Erkekler dış kıyafetlerinin altına “skyrtá”, “serk” veya “kyrtıl” denilen gömlek giyerlerdi. Bu gömlekler çok nadir olarak kolsuz olurdu ve bunlara “hjúp” denmekteydi.⁸⁴⁰ Bazı erkekler gömleğin önünü “sýlgjur” denilen gümüşten bir iğne veya broş benzeri bir aksesuar ile birbirine tuttururdu. Zenginler daha ziyade keten gömlek giyerlerken, yoksul olanlar yünden yapılmış gömlek giymekteydiler. Gömleğin altına ise yünden yapılmış iç kıyafetler kullanılırdı. Ancak zenginler, iç kıyafet için yine keten hatta ipek tercih ederlerdi. Sonraki dönemlerde ise zenginler tarafından pamuk daha fazla tercih edilirdi.⁸⁴¹

2.6.2.5. Pantolon

Batakılık bulgularından ve sagalardan öğrendiğimize göre İskandinavya’da çok eski dönemlerden itibaren pantolon kullanılmaktaydı. Bir erkek kıyafeti olması hasebiyle kadınların pantolon giymesi pek hoş karşılanmazdı. Belden kemer ile tutturulan pantolonu, diz altından bir çeşit çorap ile kapatırlardı.⁸⁴²

İki tür pantolon bulunmaktaydı. “Braekr” denilen tür en yaygın olanıydı. Bunlar bir kuşak ile bağlanır ve bu kuşakların uçları bir toka veya bir broş ile birbirine tutturulurdu. Bu pantolonlar genellikle boldur. Daha gösterişli bir görünüm verilme isterse biraz daha daraltılırdı. “Leistabrcekkr” denilen pantolonlar ise ayakları da kapatacak şekilde tasarlanmış olup oldukça dardır. Eğer ayakları kapatmaz ise ve ayak bileğine kadar ulaşırsa bu pantolonlara “hokulbrcekr” denmekteydi. Bunların dışında “hosur” denilen ikinci tipteki pantolonlar anladığımız kadarıyla o dönem ilk söz

⁸³⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 301.

⁸⁴⁰ a.g.e., s. 289.

⁸⁴¹ Keyser, a.g.e., s. 76; Williams, a.g.e., s. 76.

⁸⁴² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 285.

ettiğimize nazaran çok daha şık kabul edilmekteydi. Bunlar deriden veya ipekten yapılmakta ve dar olmaktaydı.⁸⁴³

2.6.2.6. Ayakkabılar

Ayakkabılar deriden yapılmakta ve günümüzdeki mokasen ayakkabılara benzemektedir. Kadın ve erkek ayakkabıları arasında net bir ayırım bulunmamaktadır. Genel itibariyle erkek ayakkabıları, kadınlarınkine nazaran daha dayanıklı derilerden yapılmaktaydı. Ayrıca kaygan zeminde rahat hareket edebilmeleri için tabanına ilave işlemler uygulanırdı. Ağırıklı olarak koyun ve inek derisinden üretilen ayakkabılar, nakışlarla süslendiği gibi bunlara metal teller ile püskül ilave edildiği olurdu.⁸⁴⁴ Bazen de Bjarnar Saga'da⁸⁴⁵ bildirildiği gibi ipek veya deri ipliklerle ayağa bağlanır ve bu bağ dize kadar çıkardı. Nadir de olsa arkeolojik bulgular arasında ipekle kaplanmış ya da altın işlemeli çok lüks ayakkabılara rastlanılmıştır.⁸⁴⁶ Ayakkabıların içine "skoklaedi" denilen bol nakışlı yün çorap giyilirdi. Bu çoraplar günümüz Norveç'inde hala kullanılmaktadır.⁸⁴⁷

2.6.3. Takı ve Mücevherat

Takılar ve mücevherat, İskandinav toplumunda çok önemli bir yere sahipti. Öyle ki yukarıda ele aldığımız klasik Viking sanatının en fazla icra edildiği eşyalar bunlar olmuştur. Bu ürünler, Viking Çağı'nın ilk dönemlerinde daha ziyade gümüş, sonraki dönemlerde ise altından yapılmıştır. Küpe hariç kadınların kullandığı takılar ile erkeklerin kullandığı takılar arasında benzerlikler bulunmaktadır. Kazılardan ve edebi ürünlerden anladığımız kadarıyla neredeyse her türde takı ve aksesuarı kullanmaktaydılar. Özellikle küpe, kol halkası, ayak bilekliği, bilezik, broş, toka, kolye, yüzük ve taç en fazla karşımıza çıkan parçalardır. Bilezikler, yüzükler ve kol halkaları bazen helezonik biçimde yapılmaktaydı.⁸⁴⁸

Aksesuarlar arasında broşun özel bir yeri bulunmaktadır. Öyle ki bunlar, kıyafetlerin her iki yakasını bir araya getirmek için hem erkekler hem de kadınlar

⁸⁴³ Keyser, a.g.e., s. 76; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 291.

⁸⁴⁴ Williams, a.g.e., s. 76-81.

⁸⁴⁵ Erken dönem İzlanda Sagalarındandır. Björn Arneirsson Hitdaelakappi adlı kişinin başından geçenler anlatılmaktadır. 1230'da yazıya geçirilmiştir. Bk. Alison Finlay, "Björnar Saga Hitdaelakappi", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 47.

⁸⁴⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 294.

⁸⁴⁷ a.g.e., s. 305.

⁸⁴⁸ Williams, a.g.e., s. 78-83.

tarafından kullanılmaktaydı.⁸⁴⁹ Her iki cinsiyet tarafından da kullanılması hasebiyle bu takılara neredeyse bütün arkeolojik kazılarda rastlanılmaktadır.⁸⁵⁰ Aslında XIII. yüzyılda düğme kullanılmaya başlanmasına kadar Orta Çağ Avrupa'sının genelinde broş yaygındı. Nitekim bu yüzyıldan itibaren Fransız modasının gelişmeye başlamasıyla birlikte düğme oldukça pratik bulunarak önem kazanmıştır.⁸⁵¹

En sık karşılaştığımız takı türü boyna takılanlardır. Bunların içinde en yaygın olanı ise gerdanlıklardı. Bunların bir kısmı akik, kehribar ve cam gibi çeşitli parlak maddelerin ipe dizilmesiyle basit bir şekilde tasarlanırken; çeşitli süslemelere sahip bronz, altın ve gümüş parçalar kullanılarak daha gösterişli ürünlerin yapıldığı da olurdu.⁸⁵² Gerdanlıklar bir zenginlik emaresi olarak görülürdü. İbn Fadlan, İsveç hâkimiyetindeki Rusya'da bir adamın sahip olduğu her 10.000 dirhem için, karısının boynuna bir gerdanlık yaptırdığını bildirmektedir.⁸⁵³ Bazı gerdanlıklar işçilikleriyle ve zarafetleriyle çok meşhur olmuşlar özel bir isimle anılmışlardır.

Bir diğer boyun takısı olarak kolyeler karşımıza çıkmaktadır. Rusya'da bir dönem yeşil taşlardan yapılmış kolyeler oldukça yaygındı. Bunun yan sıra yabancı ülke paralarının zincire takılmasıyla kolye yapıldığı tespit edilmiştir.⁸⁵⁴ Bu durum, ticaretin ne şekilde etkin olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu paraların kolye olarak boyna takılması kanaatimizce hem aksesuar hem de bir çeşit yatırım mahiyetindeydi. Thor'un çekicinin yer aldığı kolyeler günlük yaşamda sıkça kullanılmaktaydı. Bu tipteki kolyeler, dönemin Viking toplumunda bir süs eşyası olmasının yanı sıra aynı zamanda bir çeşit muska gibi kabul görmekteydi. Bir anlamda Hristiyanların haç sembolleri gibi bir işleve sahipti.⁸⁵⁵

En dikkat çeken kolyeler, "brakteli" denilen ve tek tarafında işleme bulunanlardır. Kuzeyde birçok kazıda bunların örneklerine rastlanılmıştır. Braktelinin bir çeşit koruyucu muska amacıyla din adamları tarafından da kullanıldığı düşünülmektedir. Bu tip ürünler, baskı yöntemiyle şekil verilmiş ve inceltilmiş olup, üzerlerine çeşitli motifler işlenmekteydi. Bu motifler ağırlıklı olarak gamalı haç, üçlü

---

⁸⁴⁹ Keyser, a.g.e., s. 78.

⁸⁵⁰ Williams, a.g.e., s. 83.

⁸⁵¹ Ülgen, "Geç Ortaçağ Avrupa'sında Kıyafet Kültürüne Genel Bir Bakış", s. 475.

⁸⁵² Williams, a.g.e., s. 79.

⁸⁵³ İbn Fadlan, a.g.e., s. 38.

⁸⁵⁴ Williams, a.g.e., s. 79.

⁸⁵⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 353.

sarmal, haç, üçlü nokta, S gibi mistik semboller içermektedir. Bunun dışında kuş, yılan ve şekli tanımlanamayan muhtelif hayvanlar da mevcuttu.⁸⁵⁶

İskandinavya'da özellikle savaşçı erkekler kol halkaları taşımaktaydı. Çok eskiye dayanan bu aksesuara mitolojik anlatılarda da yer verilmektedir. Örneğin cüceler tarafından Odin için yapılmış olan Draupnir adında bir kol halkasından söz edilmektedir. Bu aksesuar kolun omza yakın yerine takılır ve helezonik biçimdedir. Bu halkaların bazen altın gibi değerli madenlerden yapıldığı olurdu. Kanaatimizce hem kol kaslarını hem de koldaki takıyı göstermek için soğuğa karşı giyilen paltolar hariç, üst kıyafetler genellikle kolsuz yapılmaktaydı.⁸⁵⁷

Küpe ile halhal denilen ayak bilekliğinin, İsveç ve İsveç hâkimiyetindeki Rusya'nın dışında karşımıza çıkmaması dikkatimizi çekmektedir. Bu takıların İsveç'te çok kullanılmasının sebebinin Doğu etkisi olduğunu düşünmekteyiz. Mücevherlerin bazıları ithal olmakla beraber içlerinde oldukça güzel yerli ürünler de bulunmaktadır. Fakat bunların işçiliğinde de yabancı tesiri kendisini göstermektedir.⁸⁵⁸

Son olarak, İbn Fadlan'ın söz ettiği sütyen şeklinde metalden yapılmış bir aksesuara değinmek istiyoruz. Kanaatimizce bu, gerçek anlamda bir sütyen olmayıp bir çeşit süs veya takıydı. İbn Fadlan, bunların kadının kocasının zenginliğine göre demirden, bakırdan, gümüşten veya altından yapıldığını bildirmektedir. Ayrıca bu takının her bir tarafında bir halka bulunduğunu ve bu halkaya da bir bıçak bağlandığını ifade etmektedir.⁸⁵⁹ Fakat İbn Fadlan'ın söz ettiği bu aksesuarı destekler mahiyette İskandinavya'ya ait, kayda değer ne başka bir yazılı kaynak ne de arkeolojik bulguya rastlanılmamıştır.

2.6.4. Saç Sakal Bakımı

Saç uzatmak erkek kölelerin haricinde kadın-erkek İskandinav toplumunun tamamında yaygın bir uygulamaydı. Bu, alelade veya tembellikten kaynaklanan bir âdet değildi. Bilakis onlar saçlarına değer verirlerdi. Ancak XII. yüzyıldan itibaren Hristiyanlığın yerleşmesiyle birlikte erkeklerin saç uzunlukları, alın bitimi ve kulak küpesine kadar kısalmıştı.⁸⁶⁰ Bir Frank kabilesi olan Salların şeflerinin dışında

⁸⁵⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 332.

⁸⁵⁷ Williams, a.g.e., s. 83.

⁸⁵⁸ Montelius, a.g.e., s. 167.

⁸⁵⁹ İbn Fadlan, a.g.e., s. 38.

⁸⁶⁰ Keyser, a.g.e., s. 79.

Avrupa’da erkeklerin saç uzatmasıyla ilgili yerleşik bir kültür bulunmamasından yola çıkarak, İskandinavların bu konuda Ural-Altay kavimlerinden etkilenmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Özellikle Türkî kavimlerde erkekler saçlarını uzatır ve onlara önem verirlerdi. Bundan dolayıdır ki erkeğin saçını uzun tutmasına bölgedeki diğer kavimler arasında “Hun Tıraşı” denmekteydi.⁸⁶¹

İskandinavlarda saçın yanı sıra, özellikle savaşçılar arasında sakal ve bıyık bırakmak da yaygındı. Hatta bazen sakallarına şekil verdikleri olurdu. Takı bölümünde de bahsettiğimiz gibi kızlar alınlarından geçen bir çeşit saç bandı ile saçlarını tuttururlardı. Bu bantlar değerli metal teller veya tele dizilmiş boncuklarla süslenirdi. Erkekler de aynı şekilde benzer bir bant kullanırlardı ancak onlarınkinde boncuk süslemesi bulunmazdı.⁸⁶² Saçı çok uzun olan genç kadınlar saçın ucunu önden bel kemerlerine sıkıştırırlardı. Njall Saga’da, Hallgerd denilen karakterin kıyafeti betimlenirken göğsünün her iki yanından sarkan saçlarının gümüş bir kemerin içinden geçirildiği anlatılır.⁸⁶³ Orta yaşlı ve evli kadınlar ise saçlarını örerek başlarının üzerine bağlarlardı. Üstüne de bir çeşit şapka ile kapatırlardı. Şayet şapka yok ise saç iğnesi veya toka ile saçlarını sabitlerlerdi.⁸⁶⁴

Saç renklerinin içerdiği bazı anlamlar bulunmaktadır. Özellikle kuzey kadınlarında sarı saç hâkim gücü ifade etmekteydi. Bunun için saçı siyah olan kadınlar bir çeşit kimyasal ile saçlarının rengini açarlardı. Hatta bu uygulamaya erkekler arasında da rastlanıldığı, sakallarını ve saçlarını sarıya boyadıkları iddia edilmektedir. Vikinglerin bunu, Keltlerden öğrendikleri ileri sürülmektedir.⁸⁶⁵

2.6.5. Kişisel Temizlik

Dönemin İskandinav toplumunda diğer Batı Avrupa’dakine benzer bir temizlik anlayışı bulunmaktadır. Ancak her iki topluluktaki temizlik mehumu günümüzdekinden çok farklı idi. Örneğin İbn Fadlan, Vikinglerin büyük ve küçük tuvaletten sonra temizlenmediklerini bildirmektedir.⁸⁶⁶ Sabahları yüzlerini yıkadıklarını; ancak bunu ne kadar iğrenç bir şekilde yaptıklarını şu şekilde nakleder:

⁸⁶¹ Kafesoğlu, a.g.e., s. 320.

⁸⁶² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 295-306.

⁸⁶³ *Yanık Njall’ın Sagası*, s. 48.

⁸⁶⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 306.

⁸⁶⁵ Williams, a.g.e., s. 80.

⁸⁶⁶ İbn Fadlan, a.g.e., s. 38.

“Her sabah bir cariye büyük bir kaptı su getirir ve efendisinin önüne koyar. Efendisi bu su ile ellerini, yüzünü, saçlarını yıkar ve o sırada kullanılan su yine kabın içine akardı. Sonra aynı kaba sümürür ve tükürürdü. O işini bitirince, cariye kabı onun yanındaki adamın önüne götürür. O da bir öncekinin yaptığı şeyleri yapar. Cariye bu şekilde kabı bütün ev halkına taşıyarak herkes aynı kaptı temizliğini yapardı.”⁸⁶⁷

Aynı eserin başka bir yerinde ise Rus (İskandinav) hükümdarlarının tuvalet ihtiyacını, tahtından bile inmeden adamlarının yanında bir kaba yaptığını bildirir.⁸⁶⁸

Yaz aylarında herkes hem temizlik için hem de keyif için dere veya ırmakta yıkanır. Kış dönemlerinde ise büyük çitliklerde bulunan banyoları kullanırlardı. Genellikle akşam yemeğinden sonra banyoya girerlerdi. İsveç ve Rusya’da birçok kişinin aynı anda banyoyu kullandıkları iddia edilmektedir. Bu bir anlamda yakıt tasarrufu amacı taşımaktaydı. Bir diğer temizlik yönteminde ise bir kişi ki muhtemelen ailenin yaşlısı, günlük kullanılan odada yanan ateşin karşısında çıplak bir şekilde oturur ve terlerdi. Ailenin diğer fertleri onu iyice ovalayarak kirlerini çıkarırlardı. “Fırınlama” denilen bu uygulamanın özellikle yaşlılar için İskandinavya’da en çok uygulanan ve en eski temizlik metodu olduğu düşünülmektedir. Kıyafetlerinin temizliğine gelince bunun çok daha vahim bir durumda olduğu bilinmektedir. Öyle ki ortalama bir İskandinav’ın üzerinde bit ve benzeri haşerelerin bulunması gayet normal bir durumdur.⁸⁶⁹

2.7. SAVAŞ

“Viking” dendiğinde akla gelen ilk kavram, şüphesiz baskın ve savaştır. Savaş, onların yaşamlarının bir parçasıydı. Hayat planlamasını buna göre yaparlardı. Örneğin bir çiftçinin yılın belli dönemlerinde ürün hasadına girişmesi gibi, bir Viking de yaz mevsimi girerken baskın ve savaş için uzun seferlere çıkardı. Sagaların çoğunda bu hususta anlatılar yer almaktadır. Mesela Egill Saga’da Thorolfr’un her yıl yaz mevsimi geldiğinde arkadaşlarıyla birlikte denize açıldığı, sonrasında ise elde ettikleri ganimetleri aralarında paylaştıkları anlatılmaktadır.⁸⁷⁰ Vikingler, VIII. yüzyılın sonlarından itibaren baskınlar ve saldırılarla Avrupa’ya çok büyük korkular yaşatmıştı. Onların acımasızlıkları konusundaki namları, aslında diğer eylemlerini geçmişti. Baskınlar sırasında hiç ihtiyaç olmamasına karşın büyük küçük demeden önlerine

⁸⁶⁷ a.g.e., s. 39.

⁸⁶⁸ a.g.e., s. 44.

⁸⁶⁹ Williams, a.g.e., s. 84.

⁸⁷⁰ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 55.

gelenleri öldürürlerdi. Sagalardan öğrendiğimize göre saldırılarda sırf “eğlence” olması amacıyla çocukların boğazlarını kargıyla delmekteydiler. Hatta bu korkunç uygulamaya katılmayan ve buna karşı çıkan bir İzlandalı bu yüzden “çocuk seven adam” şeklinde anılmaktaydı.⁸⁷¹

Viking Çağı'nın başlarında İskandinavların yürüttükleri bu saldırıları, savaştan ziyade yağma ve baskın şeklinde tanımlamak daha uygun düşecektir. Ancak sonraları bu baskınlara bağlı olarak kazandıkları ganimetin tadına varmış olacaklar ki IX. yüzyıl ortalarından itibaren donanma diyebileceğimiz boyutta daha düzenli birlikler ile bu saldırıları yapmaya başladılar. Bunun dışında kendi aralarında sürekli bir şekilde savaşımlara giriştikleri de kayıtlarda yer almaktadır.

2.7.1. Savaşçılar

Vikinglerde halktan ayrı özel bir savaşçı sınıfı, bulunmamaktadır. Bir kişi yazın savaşçılık veya yağmacılık ile meşgul olurken, sonbaharla birlikte toprağındaki ürünlerin hasadıyla ilgilenip ilkbahara kadar yurdunda kalırdı. Bazen de iki üç yıllık çok uzun seferlere çıktıkları olurdu. Bu yağmacı-savaşçı sınıfın dışında kralların ve şeflerin kalıcı askerleri bulunurdu. Eddik şiirlerden ve sagalardan anladığımız kadarıyla bu askerler kılık kıyafetlerinden donanımlarının bakımlı oluşuna kadar diğer insanlardan farklıydılar. *Laxdaela Saga*'da Kjartan ve yanındaki yirmi adamının aynı renkte kıyafet giydikleri ve ne kadar farklı oldukları tasvir edilmektedir.⁸⁷² Benzer şekilde bu tip özel savaşçıların Thing'e en güzel savaşçı kıyafetleriyle katılmaları yaygındı.⁸⁷³

Savaşçıların özel konumları mitolojik anlatılara da yansımıştır. Savaşta öldürülenlere “val” yani “seçilmiş ölü” denmekteydi. Bu sözcük başka isimlerde de karşımıza çıkmaktadır. “Volfödr” (ölülerin babası), “Valhall” (ölülerin salonu) ve “Valol” (ölüm tarlası, savaş alanı) bunlardan bir kısmıdır. Savaşta ölenlere gösterilen bu saygı birçok kültürde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin eski Türklerde savaşta ölmek ne kadar onur vericiyse, hastalıktan veya başka şekilde eceliyle ölmek de bir o kadar utanç vericiydi.⁸⁷⁴ Hatta savaşta ölen kişinin atı bile bu onurdan nasibini alır ve o ata artık başkası binemez, serbestçe gezmesine izin verilirdi.⁸⁷⁵

⁸⁷¹ Bloch, a.g.e., s. 49.

⁸⁷² *Laxdaela Saga*, s. 101.

⁸⁷³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 300.

⁸⁷⁴ Divitçioğlu, a.g.e., s. 318.

⁸⁷⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 104.

2.7.1.1. Savaş Eğitimi

Savaş eğitimini Vikingler, günlük yaşantılarını sürdürürken almaktaydılar. İleride zikredeceğimiz açık alandaki oyunlar bu eğitimin bir parçası olmuştur. Bunun yanı sıra hususi olarak kılıç kullanma, mızrak atma, ok atma, sapan kullanma gibi silah eğitimleri de alırlardı. Bütün bu faaliyetler, onları tam bir Viking savaşçısı olarak yetiştirmektedir. Sonrasında bir erkek on beş yaşına geldiğinde artık savaşa veya baskına katılması için hazır kabul edilirdi.⁸⁷⁶ Bu etkinlikler, o kadar önemliydi ki o toplumun liderinin veya kralının, savaş içerikli bir oyunda ya da bir silah kullanımında çok maharetli olması gerekmektedir. Bu, halkının saygısını kazanması için elzem bir husustu. Söz konusu beceriyi gerektiğinde tören veya festival ortamlarında halka bir şekilde gösterirlerdi. Şayet bir kral fiziksel yeteneklerden yoksun ise halkın ona güveni ve saygısı kalmazdı. Bu durum bir süre sonra onun tahtından olmasıyla bile neticelenebilirdi.⁸⁷⁷

2.7.1.1.1. Silahlı Eğitim

Dönem dönem önemi değişmekle beraber Viking Çağı'nda en temel bireysel silah kılıçtı. Bundan dolayı genç-yaşlı her Vikingin hayatında kılıç eğitimi önemli bir yer tutmaktaydı. Bu eğitim sırasında savaşta her iki elini de en iyi bir şekilde değerlendirebilmek için kılıçlarını sürekli farklı elleriyle kullanırlardı. Kama veya kısa kılıçla yaptıkları bir gösteri hem eğitim hem de oyun amacı taşımaktaydı. Bu gösteride bir kişi üç tane kamayı aynı anda havada çevirirdi. Bunu ara sıra baltayla da yaptıkları olurdu. Hem egzersiz hem de eğlence amacıyla yapılan bu gösteri bazen bir yarışa dönüştürülürdü. Öyle ki oyunu daha da zorlaştırmak için bunu hareket halindeki bir gemide yaparlardı.⁸⁷⁸

İskandinavlar kılıçta olduğu gibi mızrak kullanmakta da mahirdiler. Öyle ki bazıları aynı anda bir elle iki mızrak atabilmekteydi. Yine karşıdan atılan mızrağı da tutabilecek şekilde kendilerini eğitmeye çalışırlardı. Ok kullanmak ise, kayıtlardan anladığımız kadarıyla Viking Çağı'na kadar diğer silahlara nazaran daha az tercih edilmekteydi. Muhtemelen sonraki dönemlerde Avrupa'nın ve Doğu kültürlerinin etkisiyle bu silah Vikingler arasında yaygınlaştı. Yarı efsanevi özel ordulardan

⁸⁷⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 370.

⁸⁷⁷ a.g.e., s. 384.

⁸⁷⁸ a.g.e., s. 382.

Jomsvikingler ve haklarında çok az bilgi sahibi olduğumuz Norveçli Thelemarkianlar, ok atma hususunda oldukça hünerydiler. Thelemarkianların bu maharetleri Bravalla savaşında çok etkili olmuştur.⁸⁷⁹

2.7.1.1.2. Sportif Eğitimler

Sportif faaliyet denilince akla ilk gelen koşudur. Vikinglerin koşudaki becerileri kayıtlarda biraz abartılarak anlatılmaktadır. Örneğin Sturlunga Saga'da Gleir isimli kişinin bir at kadar hızlı koşabildiği yazmaktadır. Bir diğer önemli aktivite olan yüzmeye, denizci bir halk olarak Vikingler için neredeyse yürümek kadar olağan bir eylemdi. Öyle ki içlerinde zırhlarıyla veya sırtlarında arkadaşıyla çok uzun mesafe yüzenlerin bulunduğu iddia edilmektedir. Daha hızlı yüzebilmek için ellerine, perdeli bir aparat takarlardı.⁸⁸⁰ Grettir Saga'da yüzmeye hazırlanan Grettir eline bu şekilde yünden yapılmış bir çeşit eldiven takmıştı.⁸⁸¹ Bazen suda ikili mücadelelere girişirdi. Bu boğuşmada güçlü olan rakibini yarım boğulana kadar suyun içinde tutar ve rakibi pes ettiğini işaret edince boğuşma biterdi.⁸⁸²

Vikinglerle alakalı kayıtlarda sıçrama veya yukarıdan atlamayla ilgili nakiller dikkat çekmektedir. Öyle ki bazı kişilerin kendi boylarından daha fazla zıplayabildiklerinden söz edilmektedir. Hatta bunu silahlarıyla birlikte hem ileriye hem de geriye doğru yapabilmekteydiler.⁸⁸³ Örneğin Njall Saga'da Gunnar'ın, kuşandığı tüm zırh ve silahlarıyla birlikte hem öne doğru hem de arkaya doğru boyu kadar sıçrayabildiği yazmaktadır.⁸⁸⁴ Yukarıdan atlamayla ilgili ise sagalarda biraz mübalağalı olduğunu düşündüğümüz örnekler verilmektedir. Örneğin Herraud ve Bosi Saga'da bir adamın on metreden aşağıya atladığı yazmaktadır. Fsereyinga Saga'da yer alan bir karakterin ise otuz metreden atladığı bildirilmektedir.⁸⁸⁵ Mübalağalı da olsa bu örnekler Vikinglerin bu husustaki maharetlerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Son olarak Vikinglerin tırmanmada da oldukça iddialı olduklarını nakletmemiz gerekmektedir. Kanaatimizce coğrafi şartların ve denizcilikle uğraşmalarının neticesinde bu spor,

⁸⁷⁹ a.g.e., s. 382.

⁸⁸⁰ a.g.e., s. 372-382.

⁸⁸¹ *The Story of Grettir's Saga*, Eirikr Magnusson & William Morris (çev.), Forgotten Books, London, 2013, s. 220.

⁸⁸² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 379.

⁸⁸³ a.g.e., s. 370.

⁸⁸⁴ *Yanık Njall'ın Sagası*, s. 55.

⁸⁸⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 371.

onların hayatında önemli bir yere sahiptir. Olaf Saga'da bununla ilgili anlatılar mevcuttur.

2.7.1.2. Berserker

Vikinglerde "savaş" bahsine girilecekse "berserker" denilen kişiler hakkında özel bir başlık açılması gerektiğini düşünmekteyiz. "Berserker", savaşlarda en önde giden, sivil hayatta ise bir çeşit kabadayı şeklinde tanımlayabileceğimiz kişilerdir. Yazılı kaynaklarda sıkça atıf yapılan bu kişilere bazen "kappi" veya "şampiyon" da denmekteydi.⁸⁸⁶

Berserker sözcüğünün etimolojik kökeniyle ilgili farklı iddialar bulunmaktadır. Birinci iddiaya göre, "berr" (bare, çıplak) ve "serk" (shirt, gömlek) sözcüklerinin bileşiminden oluşmaktadır. Bununla ifade edilen kişinin gömlekle yani zırhsız bir şekilde savaştığıdır. Snorri Sturluson da bunu teyit etmektedir. İkinci görüşe göre ise "berr" (ayı) ve "serk" (gömlek) yani "ayı derisi" giyen anlamına gelmektedir. Halk arasında ikinci görüş daha çok kabul görmektedir.⁸⁸⁷

Her iki iddiaya binaen toplumda onlarla ilgili çeşitli batıl inanışlar oluşmuştur. Bunlardan birincisi savaşta, ne ateşin ne de silahların onlara zarar veremeyeceğine inanılırdı. Bu yüzden savaşa zırhsız girerlerdi.⁸⁸⁸ Egill Saga'da onlardan "silah işlemez berserker" diye söz edilir.⁸⁸⁹ Başka bir batıl inanışa göre ise onların şekil değiştirdikleri düşünülürdü. Böyle durumlarda başta kurt olmak üzere vahşi bir hayvan biçimine girdikleri iddia edilirdi. Berserker unvanını almak için en temel unsur savaşta ya da kavgada hayatını hiçe sayacak şekilde cesur olmaktı. Bir kişinin berserker sınıfına girmesinin yollarından birisi halka açık bir toplantı öncesi, cesareti ve savaşçılığıyla nam yapmış başka bir berserkere meydan okumak veya kendisine meydan okunması durumunda buna tereddütsüz olumlu yanıt vermektir. Berserkerleri cesaret ve ölümden korkmama konusunda motive eden iki husus bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi toplumda kazanacakları saygınlık iken diğeri, gösterdikleri kahramanlık sonrasında öldükleri takdirde Valhall'a gideceklerine olan inançtı.⁸⁹⁰

⁸⁸⁶ a.g.e., s. 423.

⁸⁸⁷ Benjamin Blaney, "Berserker", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 38.

⁸⁸⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 425.

⁸⁸⁹ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 65.

⁸⁹⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 423-431.

Onların öfkesi meşhurdur. Düşmanı gördüklerinde kalkanlarını veya her türlü silahlarını atarak çıldırmış bir şekilde hasımlarına doğru koşarlardı. Bazen ellerine saldırı için sadece bir sopa alırlardı. Savaş dışındaki zamanlarda sıradan insanların yapamayacağı işlerin üstesinden gelerek kendilerini ispatlamaya çalışırlardı. Savaş ya da düello dışında da öfkelerine hâkim olamadıkları, çeşitli anlatılarda yer almaktadır. Bazen hiç sebep yokken öfke krizlerine girer, titremeye başlar ve dişlerini gıcırdatırlardı. Böylesi anlarda arkadaşlarına ve çevrelerine zarar vermemek için ağaçlara saldırırlar veya deniz kenarına gidip büyük kayaları hareket ettirerek öfkelerini boşaltmaya çalışırlardı.⁸⁹¹

Berserkerlar bazen iki, bazen de on iki kişiyle gezerlerdi. İkili gezenler genellikle kardeşlerdir. Kalabalık gezenler ise kanun dışı bir grup olabildiği gibi özel bir paralı asker birliği de olabilmekteydi. Örneğin Kral Harald'ın "Ulfhethnar" (Kurt Derisi) adında özel bir berserker grubu vardı.⁸⁹²

Bu unvana sahip olmak, kişiye toplumda büyük saygınlık katardı. Öyle ki krallar ve şefler, nam sahibi savaşçıların hep yanlarında olmasını isterler ve bunun için özel gayret gösterirlerdi. Hrolf Kraki Saga'da ismi geçen Hrolf'un bu tip krallardan birisi olduğu anlatılmaktadır. Kral, İskandinavya'nın birçok yerinden berserkerları davet etmekte ve onları yanında tutmaktaydı. Norveçli Bodvar Bjarki ve İsveçli Svipdag isimli yarı efsanevi kişiler, Kral Hrolf'un davet ettiği berserkerlardan en ünlüleriydi.⁸⁹³ Bir diğer örnek ise Heidrek Saga'da yer almaktadır. Burada adı geçen Arngrim adlı berserkerin on iki tane oğlu vardır. Bunlar da aynı şekilde babaları gibi berserker olup, cesaretleri ve savaşçılıklarıyla nam salmışlardır. Öyle ki krallar bile onlardan çekinirdi.⁸⁹⁴

İskandinavlarda "berserker" denilen bu kişilere, farklı isimler altında çok daha eski dönemlerden itibaren diğer kültürlerde de rastlanılmaktadır. Bunun en dikkat çekenini Germenlerde karşımıza çıkan "männerbünde" adlı kişilerdir. Bunlar aynı inanç ve gelenekleri paylaşan genç savaşçılardan oluşan çapulcu göçerlerdi. Bu kişiler Germenlerde de İskandinavlardakine benzer şekilde, "ulfhedhner" (kurt postu giyenler) diye anılmaktadır. Hatta Germenlerde sözü edilen savaşçılar gerçek anlamda kurt postu

⁸⁹¹ a.g.e., s. 423.

⁸⁹² Blaney, a.g.m., s. 37.

⁸⁹³ *Hrolf Kraki's Saga*, s. 115.

⁸⁹⁴ *The Saga of King Heidrek the Wise*, s. 3; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 423.

giyerlerdi. Ruhlarını “wut” yani öfke ve vahşet sarmıştır. Bir anlamda onlar kurtlarla özdeşleşmiş bir çeşit kurt-insanlardır. İlginçtir ki İran metinlerinde de benzer kişilere rastlanılmakta ve orada da bu kişilerden “iki ayaklı kurtlar” diye bahsedilmektedir. Daha doğuya gidildiğinde bunlara; Mesaget, Sarmat, Alan, Part ve Soğdak gibi doğulu birçok Hint-Avrupa kaviminde de rastlamaktayız. Bu geniş bölge Kök Türklere yakın yerlerdir.⁸⁹⁵ Nitekim Çin kaynaklarına göre Kök Türklerde özel hassa ordusu mensuplarına “Fu-li” denmekteydi. Bu sözcük Türkçe’de “kurt” kelimesini ifade eden bir diğer sözcük “börfuii”nin telaffuzundan doğmuştur.⁸⁹⁶

2.7.2. Ordu

2.7.2.1. Ordu Kurma Yöntemi

Pagan döneminde İskandinavlarda, kralların veya şeflerin muhafız birlikleri şeklinde tanımlayabileceğimiz, küçük askeri grupların dışında daimi bir ordudan söz edilemezdi. İbn Fadlan, İsveç hükümdarlarının sarayında, askerlerinin en kahramanlarından ve en güvenilirlerinden 400 kişi bulundurduğunu bildirmektedir.⁸⁹⁷

Savaş durumunda kral, herkesin orduya destek olmasını ya da çağrıldığında katılmasını emrederek bir çeşit seferberlik ilan ederdi. Katılımın ne şekilde olacağıyla alakalı bölgeler çeşitli şekilde tasnife tabi tutulmuştu. O dönemde “herad” denilen idari birimler “skipaen” denilen bir alt birimlere ayrılmaktaydı. Her skipaen ise “havne” denilen birimlere bölünmüştü. Her skipaen, orduya bir gemi temin etmekle mükellefken her havne’nin bu gemiye tam teçhizatlı bir asker vermesi istenirdi.⁸⁹⁸ Zorla adam ve gemi tedarik edildiği bu işleme “leidang” denmekteydi. Bu sistem Norveç’te, kıyıların baskınlara karşı korunması amacıyla İyi Hakon (920-961) tarafından kurulmuştur. Danimarka’da ise benzer bir yöntemi ilk olarak Çatal Sakal Svein (ö. 1014) uygulamaya başlamıştır.⁸⁹⁹ Bu asker toplama işleminde birçok husus yasalarda belirtilmişti. Kral bir adamı bir gemide görevlendirir ve o adam bunu reddederse veya görev yerini terk ederse altı mark ceza öderdi. Bir gemi kaptanı, gemisini terk ederse kanun dışı ilan

⁸⁹⁵ Divitçioğlu, a.g.e., s. 66.

⁸⁹⁶ Kafesoğlu, a.g.e., s. 331.

⁸⁹⁷ İbn Fadlan, a.g.e., s. 44.

⁸⁹⁸ Skovgaard-Petersen, a.g.m., s. 182; Wolf, a.g.e., s. 119; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 187.

⁸⁹⁹ Holman, a.g.e., s. 173.

edilir.⁹⁰⁰ Bir kişi gerekli koşulları sağladığı halde yapılan çağrıya uyup teslim olmaz ise “leidviti” denilen bir vergi veya ceza öderdi.⁹⁰¹ Şayet söz konusu kişi kaçarsa kanun dışı ilan edilirdi. Bazı kişiler askerlikten muaf tutulmaktaydı. Bunlar arasında, geride kalanlara bakacak kimsesi olmayanlar, borcundan dolayı köle durumuna düşenler ve Hristiyanlık sonrasında papazlar yer almaktaydı.⁹⁰² XIII. yüzyıl başlarına kadar çok iyi işleyen bu asker toplama sistemi, bu tarihten sonra bozulmaya başlamıştır.⁹⁰³

Vikinglerin ordu oluşturma usullerinden biri de bir şefin adamlarıyla birlikte ücret veya ganimetten pay almaları mukabilinde, başka bir şefin ya da kralın hizmetine girmeleri şeklindeydi. Örneğin Egill Saga’da ismi geçen Thorolfr ve Egill adlı iki kardeş, İngiltere kralı Athelstan’ın (ö. 939) asker topladığını duyunca ganimet hevesiyle bu çağrıya katılmaya karar verdiler. İki kardeş, Kral ile görüşükten sonra üç yüz tane adamıyla birlikte paralı asker olarak kralın hizmetine girdiler.⁹⁰⁴

Sagalardan anlaşıldığı kadarıyla en meşhur paralı ordu, Jomsborg Vikingleriydi. Jomsviking Sagasına⁹⁰⁵ göre Wendland⁹⁰⁶ kralı Brusleifr, Palnatoki’nin saldırgan faaliyetlerinden ve eşkıyalıklarından rahatsızlık duymaktaydı. Bunun üzerine Palnatoki’yi hizmetine alarak hem bu durumu çözmeyi hem de onun savaşçılığından istifade etmeyi planladı. Palnatoki de bu teklifi kabul etti. Bu doğrultuda Kral ona, Jom denilen yeri verdi ve oraya yerleşip ülke savunmasına katkıda bulunmasını istedi. Sonrasında bu yer, büyük bir limanı olan çok korunaklı bir şehre dönüştü. Bu yüzden buraya Jomsborg denmiştir.⁹⁰⁷ Daha geç dönemlere ait bazı Danimarka kaynakları ise bu birliği Mavi Diş Harald’ın, oğlu Çatal Sakal Svein tarafından ülkesinden sürgün edilmesinden sonra 980’de kurduğunu iddia etmektedir.⁹⁰⁸ Ancak bu hususta net bir bilgi bulunmamaktadır

---

⁹⁰⁰ “Gulathing Law”, s. 191.

⁹⁰¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 187.

⁹⁰² “Gulathing Law”, s. 188.

⁹⁰³ Skovgaard-Petersen, a.g.m., s. 182; Wolf, a.g.e., s. 119.

⁹⁰⁴ *Viking Destam Egill’in Sagası*, s. 133.

⁹⁰⁵ Joms Vikingleriyle alakalı olan saga 1200’de yazıya geçirilmiştir. Metinde sözü edilen olaylar ise IX. ve X. yüzyıllarda ağırlıklı olarak Danimarka’da meydana gelmiştir. Bk. Olafur Halidorsson, “Jomsvikinga Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 343.

⁹⁰⁶ Hem Wendland hem de Jomsborg, günümüz Polonya’sının batısında Almanya sınırının yakınında olup Baltık sahilinde yer almaktadırlar.

⁹⁰⁷ *Jomsvikinga Saga*, N. F. Blake (çev.), Thomas Nelson and Sons Ltd., London, 1962, s. 17.

⁹⁰⁸ Magnusson, a.g.e., s. 88.

2.7.2.2. Seferberlik Çağrısı

Vikinglerde savaşa başlamanın ve savaş sırasındaki bazı uygulamaların belirli kuralları bulunmaktaydı. Öncelikle savaşa çağrı için bir kısım özel usuller geliştirmişlerdi. Bunlardan en bilineni, askeri lider, şef veya kral tarafından bir görevliye verilen savaşa çağrı okunun muhataplara gösterilerek bu davetin yapılmasıdır. Mesajı alan kral veya şefler, emirlerindeki bütün askerlerle birlikte yola koyulurlar. Buna benzer bir uygulama Keltlerde de mevcuttu.⁹⁰⁹ Egill Saga'da bununla ilgili bir örnek bulunmaktadır:

“Kral Arnvidr, ordusunu toplamaya ve toprağını savunmaya karar verir. Firdafylki (Güney Norveç'te) kralı Audbjörn'den yardım talebinde bulunur. Audbjörn, yaptığı istişare neticesinde bunu kabul etti ve hükmettiği topraklardaki bağlı beylere seferberlik alameti olarak kullandığı bir oku göndererek savaş çağrısı yaptı.”⁹¹⁰

Mesaj için okun tercih edilmesindeki amaç “emrin ok gibi ivedi bir şekilde” yerine getirilmesinin istenmesidir.⁹¹¹

Bu mesajda bazen farklı nitelikte oklar kullanılmaktaydı. Demir oklar, merkezden taşraya haber iletmede kullanılırken, ağaç oklar taşradan merkeze haber getirirdi. Bir habercinin taşıdığı haber doğru değilse bundan sorumlu olan kişi kanun dışı ilan edilirdi. Haberciler bu iş için her fylki'den⁹¹² bir mark, kraldan da kırk mark ücret alırdı. Görevli kişi savaş okunu taşımaz ise kanun dışı ilan edilirdi.⁹¹³

Bir diğer çağrı yöntemi ise yüksekçe bir yerde büyük bir ateş yakılmasıdır. Bu ateşi uzaktan görenler aynı şekilde kendi buldukları yere ateş yakmakta ve böylece haber yayılmaktaydı.⁹¹⁴ Çağrıyı aldıktan sonra normal şartlarda on beş ve üzeri yaştaki erkekler savaşa katılmakla mükellefti. Eğer ülke çok zor durumdaysa yaşın alt limiti on ikiye kadar düşebilmekteydi.⁹¹⁵

⁹⁰⁹ Williams, a.g.e., s. 254.

⁹¹⁰ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 56.

⁹¹¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 102.

⁹¹² En büyük idari birimdir. “İdari Yapı” başlığı altında daha teferruatlı ele alınacaktır.

⁹¹³ “Gulathing Law”, s. 197.

⁹¹⁴ Williams, a.g.e., s. 254.

⁹¹⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 104.

2.7.3. Savaş Malzemeleri

2.7.3.1. Saldırı Silahları

2.7.3.1.1. Kılıç

İskandinavya’da en tercih edilen kılıç Frank kılıçlarıydı. Bunlar bölgeye hem ithalat, hem de yağma ve hediye yoluyla gelmekteydi. İbn Hurdazbih, Varangianların doğuya; işlenmiş deri, siyah tilki derisinin yanı sıra Slav ülkesinin uzak kesimlerinden yani Avrupa’dan kılıç götürdüklerini bildirmektedir.⁹¹⁶ Aslında Roma döneminden itibaren kıta Avrupa’sından İskandinavya’ya sürekli olarak kılıç ithal edilmiştir.⁹¹⁷ Hedeby gemi mezarından çıkarılan, erken Karolenj dönemine ait “kral kılıcı” adıyla bilinen eser eksiksiz bir donanımına sahipti. Birçoğunun temreninde (kabzadan sonraki uzun ve keskin bölüm) ULFBERHT ya da INGELRI⁹¹⁸ markalarının yazılı olduğu kılıçlar batıda İrlanda’dan doğuda Rusya’ya kadar çok geniş bir alana yayılmıştı (Bk. Resim - 34). Bu marka yazıları nadiren birbirleriyle aynı şekle sahipti. Bunun da sebebi, sözü edilen kılıçların Batı Avrupa’da tek bir atölyede üretilmemesi, yani taklit ürünler olmasıdır.⁹¹⁹

Vikinglerde hem tek taraflı hem de çift taraflı kılıçlar bulunmaktaydı. Tek elle kullanılmak üzere tasarlanan bu kılıçlar, hiç kuşkusuz dönemin en önemli ve pahalı silahlarıydı. Genel olarak 90 cm. uzunluğunda ve iki ağızlı olanları tercih edilmekle beraber bir metre uzunluğunda ve tek ağızlı olanlarına da rastlanılmaktadır. Kılıçların ağırlığını azaltmak için temrenin ortasından geniş sığ bir oluk (fuller) geçirilmekteydi.⁹²⁰ Kabzaları demir, bronz ve tahtadan yapılırken, üzerlerine değerli

⁹¹⁶ İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Murat Ağarı (çev.), Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 130.

⁹¹⁷ Jhon Ljungkvist, “Zanaatlar”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 237.

⁹¹⁸ Kazılarda 850’lerden itibaren 1200 yılına kadar tarihlendirilmiş olan Ulfberht damgalı kılıçlara rastlanılmaktadır. Bu isim köken olarak “ulf” (kurt) ve “berht” (aydınlık, ışıltı) manalarına gelmektedir. “Ulfberht” sözcüğünün bazı iddialara göre bir yer ismi olduğu ileri sürülmektedir. Ancak bu adın, kılıç yapımında çok maharetli bir demirciye ait olduğu daha yüksek bir ihtimaldir. Sonrasında bu demircinin ailesinden gelen diğer demircilerin “Ulfberht”in namından faydalanmak isteyip kılıçların üzerine bu damgayı vurmaya devam ettiklerini düşünmekteyiz. 925 yılından itibaren Ulberth’e, başta İngleri olmak üzere başka markalar rakip olmaya başlamıştır. Bu markaların da aynı şekilde bir demirci ismi veya takma adı olduğu düşünülmektedir. Bk. Ewart Oakeshott, “Introduction to the Viking Sword”, *Swords of the Viking Age*, Ian Pierce (ed.), The Boydell Press. Woodbridge, 2002, s. 8.

⁹¹⁹ Anne Pedersen, “Viking Silahları”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 260.

⁹²⁰ a.g.m., s. 256.

metaller ve fildişinden oymalarla, çeşitli süslemeler işlenmekteydi.⁹²¹ Süs olarak genellikle geometrik desenler, hayvan motifleri ve bazen de Hristiyan sembolleri kullanılmaktaydı. Örneğin yukarıda sözünü ettiğimiz Hedeby’de bulunmuş olan Karolenj dönemine ait kılıç, Hristiyan inancını yansıtan motiflere sahipti. Bazı kılıçlar metal plakalarla ya da Dyback’te (Güney İsveç) bulunan kılıçta olduğu gibi gümüş ve altın tellerle süslenirdi.⁹²² Kılıçları daha ölümcül hale getirmek için imalattan sonra temrenine zehir verildiği olurdu. Böylece kılıç, ölümcül olmayan yaralarla bile hasmı öldürecek şekilde tehlikeli hale getirilirdi. Kılıçların kını genellikle ahşaptan yapılmakta ve dışı deri ile kaplanmaktaydı. Ekonomik duruma göre altın ve gümüş süslemelerle işlenirdi.⁹²³ İşlemesi kolay ama bükmesi zor olduğu için kın yapımında daha çok kayın ağacı⁹²⁴ tercih edilmekteydi. Kının ucundaki “altlık” denilen bölüm dökme metalden yapılmakta ve üzerlerine hayvan motifleri işlenmekteydi. Bu motiflerin dışında sahibinin mensubiyetini gösteren sembollerin kullanımına sıkça rastlanılmaktadır. Bazen de büyü işaretleri işlenirdi.⁹²⁵ Barış zamanında savaşçılar kılıçlarını “friðurbönd” yani barış bandı denen özel bir kına sararlardı.⁹²⁶

Birçok savaşçı kılıcına özel isim vermekteydi. Örneğin Egill Saga’da Thorolf’un Langr (uzun), Egill’in de Nadr (engerek yılıanı) isimli kılıçları olduğu zikredilmektedir.⁹²⁷ Bu, şüphesiz sahibinin becerisine bağlı bir durumdu. Skaldik şiirlerde kılıçlar için; “savaş parıltısı”, “savaş ateşi”, “kalkan ateşi”, “kan meşalesi”, “deniz krallarının ateşi” gibi mecazi sözcükler kullanılırdı.⁹²⁸

2.7.3.1.2. Balta

Savaşlarda sıkça kullanılan bir diğer silah baltaydı. Balta, Viking Çağı’nın erken dönemlerinde daha çok şeflerin kullandığı bir silahken, sonraki dönemlerde bütün savaşçılar tarafından tercih edilmeye başlanmıştır. Öyle ki kılıçtan bile daha yaygın hale gelmişti.⁹²⁹ Hatta bazı kadın mezarlarında balta kalıntılarına rastlanılmıştır. Ancak

⁹²¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 65.

⁹²² Pedersen, a.g.m., s. 257.

⁹²³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 67-73.

⁹²⁴ Türkler de silah yapımında kayın ağacını çokça kullanmaktaydılar. En iyi ve sağlam oklarının yanı sıra toz dedikleri yay kılıflarını da kayın ağacı kabuklarından yaparlardı. Bk. Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 92.

⁹²⁵ Pedersen, a.g.m., s. 257.

⁹²⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 83.

⁹²⁷ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 139.

⁹²⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 79.

⁹²⁹ Williams, a.g.e., s. 257.

bunların silah niteliğiyle mi yoksa ev sahipliğinin bir nişanesi olarak mı orada oldukları konusunda ihtilaf bulunmaktadır.⁹³⁰ Balta, skaldik şiirlerde; “kalkan zebanisi”, “kalkan cadısı”, “savaş cadısı”, “zırh cadısı”, “miğfer cadısı” gibi çeşitli mecazi ifadelerle zikredilmekteydi.⁹³¹

Savaş baltaları farklı biçimlerde olabilirdi. Bunlardan en yaygını “el baltası” denilen hafif olanlarıydı. Diğerleri “geniş balta”, “sivri balta”, “sakallı balta”, “savaş şeytani” denilen tiplerdi.⁹³² Bu isimler baltanın fiziki görünümüne göre verilmekteydi. Örneğin “Breide X” de denilen “geniş baltalar” üçgensel bir başlığa sahip olup ağız kısmı diğerlerine nazaran daha geniştir.⁹³³ Egill Saga’da sapının ucunda mızrak bulunan başka bir tip baltadan söz edilmektedir. Orada bu balta şu şekilde tanımlanmıştır;

“Thorolfr’un elinde bir baltalı mızrak vardı. Bir metre uzunluğundaydı ve ağzı dörtgen şekilliydi. Bir ucu gittikçe incelirken öbür ucuna doğru genişliyordu. Baltanın sapı, elle kavranacak uzunlukta ve gayet sağlamdı. Yuva kısmı, sivri ve demir bir uçla pekiştirilmiş, sap kısmı ise tamamen demirle kaplanmıştı. Bu tür silahlar ‘zırh delici’ olarak anılırdı.”⁹³⁴

Balta başlarında genellikle çok sade bir üslup kullanılmaktadır. Ancak Norveç Botnhamn’da bulunmuş, Ringerike üslubu süslemelere sahip XI. yüzyıla ait nadir bir balta başında görüldüğü üzere gümüş ve bakır, hatta altın süslemelerle bezendikleri de oluyordu. Bu ve benzeri tipteki süslü temrenlere sahip baltalar, büyük olasılıkla saygınlık ifade etmekteydi. Bir ihtimal bu baltalar, sahipleri tarafından başka yerlerden alınıp getirilmiş veya kendilerine hediye edilmişti. Küçük boyutlu ya da olağandışı şekle sahip sıra dışı başka baltalar da bulunmaktaydı.⁹³⁵

2.7.3.1.3. Mızrak

Vikinglerde mızrak sıkça kullanılmaktaydı. Bunların “kesja”, “högsþjöt”, “gafþlak” (cirit), “snoeris-sþjöt”, “pal-staf”, “skeþti-fletta”, “atgeir” (baltalı bir kargı) denen çeşitli türleri mevcuttu. Bu silahlar skaldik şiirlerde; “Odin kazığı”, “cesetlerin yılanı”, “yaraların uçan ejderi”, “savaş yılanı” gibi muhtelif mecazi ifadelerle anılırdı.⁹³⁶

⁹³⁰ Pedersen, a.g.m., s. 258.

⁹³¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 89.

⁹³² Williams, a.g.e., s. 258.

⁹³³ Pınar Ülgen, *Doğu-Batı Arasında Teknoloji Transferi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2011, s. 136.

⁹³⁴ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 139.

⁹³⁵ Pedersen, a.g.m., s. 258.

⁹³⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 83-88.

Mızrak kalıntılarına en fazla mezarlarda rastlanılmıştır. Bunun dışında bazı yerleşim yerlerinde ve az sayıdaki silah gömüsünde ortaya çıkarılmıştır. Mızrak başlarının çoğu yaprak biçimli ve demirden yapılmışlardı (Bk. Resim - 35). Bazı başlıkların yuvaya oturan kısımlarında bakır ve gümüş işlemeli geometrik, bitkisel veya zoomorfik desenler bulunmaktaydı.⁹³⁷ Sapların uzunlukları 2 metreyi geçerken, kalınlıkları 2,5 cm'nin üstündeydi. Analizlerden anlaşıldığı kadarıyla saplar için daha çok dişbudak ağacı kullanılmaktaydı. Bazı mızrakların ortalarında tel gibi metaller ile tutmayı kolaylaştırıcı kabartmalar oluşturulmuştur. Bu kabartmalar, mızrağı atacak olan kişiye iyi bir kavrama becerisi sağlamaktaydı.⁹³⁸

2.7.3.1.4. Oklar ve Yaylar

Ok ve yay, yukarıda bahsetmiş olduğumuz kılıç, balta ve mızrağın aksine uzak mesafe için kullanılmaları hasebiyle ağırlıklı olarak savaş alanlarına özgü bir silahtır. Skaldik şiirlerde oklar için “savaş dolusu”, “yara dolusu”, “Gusi'nin gülleri”, “yay'ın yağmuru”, “yay'ın ateşi” gibi ifadeler kullanılmaktadır.⁹³⁹

İlk eksiksiz uzun yay Hedeby'de çıkarılmıştır. Porsuk ağacından yapılmış bu yayın 1,92 m. uzunluğundaki gövdesi varlığını muhafaza ederken, teli günümüze ulaşmamıştır.⁹⁴⁰ Bazı okların çok uzun olduğu hatta bir metreyi bulduğu tespit edilmiştir. Üzerine, sahibinin isminin runik harflerle kazındığı oklara rastlanılmıştır. Bunun bir çeşit büyü veya mesaj amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Oklarda genel olarak demir başlık kullanılmaktaydı. İsveç'te yapılan kazılarda ortaya çıkarılan bulgulara dayanarak, o dönem farklı biçimlerde başlıklar kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunların en yaygını “lanseolat” denilen yaprak biçimli olanlarıdır ancak üçgen veya kare biçimli ok uçlarına da rastlanılmıştır. Oklarla beraber bulunmuş olan organik malzemelerden, bunların deri ya da ahşaptan yapılmış kılıf içinde gömüldüğü tespit edilmiştir. Mezarlara gömülen okların, saldırı silahları mı olduğu, yoksa avlanma amacıyla mı kullanıldığını anlamak zordur. Hedeby'de bulunan bir ok demeti, büyük ihtimalle ikinci seçeneğe aittir. Hatta bakır alaşımlı malzemeler kullanılmasından yola çıkılarak, bunların hediye de olabileceği düşünülmektedir.⁹⁴¹

⁹³⁷ Pedersen, a.g.m., s. 259.

⁹³⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 87.

⁹³⁹ a.g.e., s. 91.

⁹⁴⁰ Pedersen, a.g.m., s. 259.

⁹⁴¹ Pedersen, a.g.m., s. 259.

2.7.3.1.5. Ağır Silahlar

Buraya kadar saydıklarımız klasik Viking silahlarıdır. Ancak Viking Çağıyla birlikte basit yağmacılıktan, daha organize saldırılara başladıklarında bu kez daha ağır silahlara ihtiyaç duymuşlardı. Önceleri şehirlere saldırırlarken bir kaplumbağa misali, kalkanlarını başlarının üstüne kaldırarak surlara taarruz etmeyi veya hendeğin içini doldurmayı denediler. Ancak bu yöntem çok kullanışlı olmamıştı. Sonrasında bu sorunu, yine saldırdıkları bölgeden yani Avrupa'dan öğrendikleri teknikle çözdüler. Bu teknik, özellikle kalelere veya müstahkem yerlere saldırmak için tasarlanmış, tekerlekli yürüyen kulelerdi. Nitekim kulelerin içine doldurdukları okçular ve diğer savaşçılar onlara büyük avantaj sağlamıştı.⁹⁴² Bunlardan en meşhuru 885'te Paris kuşatması sırasında kullanılmıştır. Bu kuşatmada yaptıkları yürüyen kulelerin her birinde on altı tekerlek ve bir çatı bulunmaktaydı.⁹⁴³

Kulelerin dışında mancınık ve sapan, bir diğer ağır saldırı silahıydı. Aslında savaşta taş atmak Vikinglerde sıkça müracaat edilen bir uygulamaydı ancak şehir kuşatmalarında, bunun kas gücüyle yapılması işe yaramamaktaydı. Bu yüzden ağır sapan veya mancınık kullanılması zorunluydu. Bunlardan taşınması ve kullanılması zor olan mancınıklar, kalelere saldırmada tercih edilirken, daha hafif ve taşınması kolay olan sapanlar ise genellikle deniz savaşlarında kullanılmaktaydı.⁹⁴⁴

2.7.3.2. Savunma Gereçleri

2.7.3.2.1. Kalkan

En yaygın savunma aracı şüphesiz kalkandı. Hatta kanunlarda bile kalkanlarla ilgili çeşitli maddeler yer almaktaydı. Örneğin Frostathing ve Gulathing kanunlarına göre, öncü bir geminin güvertesinde bulunan herkesin bir kalkana sahip olması zorunluydu.⁹⁴⁵ Skaldik şiirlerde kalkanlardan; “savaş güneşi”, “savaş ayı”, “Odin'in güneşi”, “Odin'in ayı”, “savaş bulutu”, “savaş duvarı”, “zafer tahtası”, “mızrak tuzağı” şeklinde çeşitli ifadeler kullanılarak bahsedilmekteydi.⁹⁴⁶

⁹⁴² Matthew Bennett ve Diğerleri, *Dünya Savaş Tarihi Ortaçağ 500-1500 I*, Özgür Kolçak (çev.), Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 181.

⁹⁴³ a.g.e., s. 199.

⁹⁴⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 94.

⁹⁴⁵ Pedersen, a.g.m., s. 260.

⁹⁴⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 95.

Kubbesinin şekline, boyuna, ek yerinin kenarlığına veya renklerine bakarak kalkanlar gruplara ayrılmaktadır. Yuvarlak biçimli olanlar daha hafif olmakta ancak buna mukabil sert darbelere karşı daha zayıf kalmaktaydı. Çapı yaklaşık 60 cm. olan bu kalkanlar, hafif olmaları için ıhlamur ağacından yapılmaktaydı. Ancak Gokstad gemisinde bulunmuş olan 94 cm. çapındaki kalkan gibi daha büyük yuvarlak kalkanlar da üretilmişti. Sağlamlaştırmak için kalkanların arkasında demir kullanılırdı. Aynı amaç doğrultusunda kalkanın çevresi de demir veya deriyle güçlendirilir ve buralara süslemeler işlenirdi. Ortasında el tutamağının yerleştirildiği delik, demir bir topuzla kaplanmıştır. Tutma yerleri çoğunlukla ahşap olurken bazen de metalden yapılırdı.⁹⁴⁷

Dikdörtgen biçimli olan kalkanlar ise daha büyüktür. Öyle ki dizinin üstüne çökmüş olan bir savaşçının bütün bedenini gizleyebilmektedir. Ancak haliyle bir o kadar da ağırdır. Yuvarlak kalkandaki gibi bunlar da ıhlamur ağacından yapılır ve deri veya metal ile güçlendirilirdi. Kalkanlara, ekonomik duruma göre çeşitli süslemeler yapılırdı. Metal bölümlere bazen altın veya gümüş kakmalar yerleştirilirdi. Tahta olan yüzey ise kırmızı, mavi, yeşil gibi canlı renklere boyanırdı. Bazen de ejderha başta olmak üzere çeşitli motifler işlenirdi.⁹⁴⁸ Gokstad gemisinde bulunan kalkanlar, Bayeux halılarında resmedilenlere benzer şekilde sarı ve siyaha boyanmıştı. Sagalarda ve kanun metinlerinde, kırmızı ve beyaz kalkanlardan bahsedilir.⁹⁴⁹ Beyaz kalkanlar barış talebinde bulunmak veya teslim olduklarını ifade etmek için yukarı kaldırılırken, kırmızı kalkanlar ise savaşçılara saldırı işareti vermek amacıyla kaldırılırdı.⁹⁵⁰

2.7.3.2.2. Zırh

İlk çağlardan itibaren deriden, bilhassa da öküz derisinden yapılan zırhlar İskandinav toplumunda sıkça kullanılmaktaydı. Fakat IV. yüzyıldan sonra zincirden yapılmış olan zırhlar tercih edilmeye başlanmıştı. Bazen ketenden özel bir biçimde yapılmış, hafif darbelere karşı dayanabilen gömlek giyerlerdi. Dizleri korumak için metal bir zırh kullanılırken, bacaklar için deri tercih edilmekteydi.⁹⁵¹ Koşulların dayatmasına bağlı olarak taş, ağaç gibi farklı malzemelerden de bir çeşit zırh yapıldığı olurdu. Egill Saga'da bunun bir örneği tarif edilmektedir:

⁹⁴⁷ Pedersen, a.g.m., s. 260.

⁹⁴⁸ Williams, a.g.e., s. 260.

⁹⁴⁹ Pedersen, a.g.m., s. 260.

⁹⁵⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 103.

⁹⁵¹ Williams, a.g.e., s. 259.

“Egill bir ormandan geçerken ayak izlerinden, kendisi ve adamları için bir tuzak hazırlandığını fark eder. Bunun üzerine kızağın bozulması durumunda onarmak için yedek olarak bulundurduğu ipliği kullanarak, bulduğu yassı taşları gövdesine bağlar ve bir çeşit zırh oluşturur.”⁹⁵²

Diğer silahlarda olduğu gibi, skaldik şiirlerde zırh için de farklı mecazi ifadeler kullanılmaktadır. Bunların başında “mızrak havlaması”, “Odin’in gömleği”, “kral pelerini”, “mavi gömlek” ve “savaş pelerini” gelmektedir.⁹⁵³

2.7.3.2.3. Miğfer

Döneme ait resimlerden ve az da olsa arkeolojik bulgulardan, Viking savaşçılarının miğfer kullandıkları net bir şekilde anlaşılmaktadır. En eksiksiz miğfer Gjermund’da (Norveç) bir kremasyon mezarından çıkarılmıştır (Bk. Resim - 36). Bu miğfer, göz muhafazaları bulunan basit bir demir başlıktı. Başlığın kenarında bulunan küçük halkalardan yola çıkarak, boyun bölgesinin zincirli bir zırh ile korunduğu tahmin edilmektedir.⁹⁵⁴

Vikingler hakkında yanlış bilinen hususlardan birisi onların boynuzlu miğfer taktıklarıdır. Ancak, bazı hayvan kafası biçimli miğferler bulunmasına rağmen bugüne kadar hiçbir arkeolojik kazıda Vikinglere ait boynuzlu miğfere rastlanılmamıştır.⁹⁵⁵ Döneme ait resim veya çizimlerde bütün Viking miğferi tasvirleri de aynı şekilde boynuzsuz olarak betimlenmiştir. Boynuzlu miğfer tasavvurunun temelinde Vikinglerin pagan olması yatmaktadır.⁹⁵⁶ Orta Çağ’da Hristiyanların, pagan Tanrıları boynuzlu bir varlık olarak tasavvur etmeleri böyle bir korelasyona yol açmış olabilir.⁹⁵⁷ Bir diğer ihtimal ise paganların şeytanın yolunda oldukları görüşü bu miti doğurmuş olabilir. Çünkü o dönemde şeytan imajlarının birçoğu boynuzlu düşünülmekteydi.

2.7.3.2.4. Askeri Mimari

Mimari alanda, özellikle askeri mimaride Vikinglerin ortaya kayda değer bir ürün koyduklarını söylemek zordur. Çünkü coğrafi olarak korunaklı bir bölgede yaşamaları hasebiyle buna pek ihtiyaçları yoktu. Nitekim onlar savunan değil, daha

⁹⁵² *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 208.

⁹⁵³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 99.

⁹⁵⁴ Pedersen, a.g.m., s. 261.

⁹⁵⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 100.

⁹⁵⁶ Karagöz, a.g.e., s. 121.

⁹⁵⁷ Altunay, a.g.e., s. 196.

ziyade saldıran pozisyondaydılar. Ancak Danimarka'nın, başta Kutsal Roma Germen İmparatorluğu olmak üzere Avrupa'dan gelen saldırılara açık olması, onu biraz daha bu durumun dışında tutmuş ve bazı savunma tedbirleri almak zorunda kalmışlardır. Fakat bunlar bile Avrupa'daki sağlam kaleler gibi olmayıp, topraktan veya ağaçtan basit setlerdi.

Viking Çağı'nda Danimarka'daki savunmaya yönelik olarak ortaya konmuş olan en meşhur yapı "Danevirke" (Dan işi) denilen settir. Yapımına 737'de başlanan bu setin inşaatı, çeşitli ilavelerle birlikte Viking Çağı'nın sonuna dek sürmüştür. Hatta bu duvar 1864'te onarılarak Danimarka ile Prusya arasında gerçekleşen savaşta bile savunma amaçlı olarak kullanılmıştı. Yapımına başlandığı dönemde Avrupa'da en güçlü hükümdar olan Frank kralı Charles Martel'in yayılcı politikalarına tedbir amacıyla inşasına girişildiği düşünülmektedir. İlk yapılan duvar, yaklaşık 7 km. uzunluğunda, 10 m. genişliğinde ve 2 m. yüksekliğindeydi.⁹⁵⁸ 808'de yapılan ikinci duvar 6,5 km., üçüncü duvar ise 14 km. uzunluğundaydı. 960'tan itibaren Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun artan yayılcı politikasına karşı duvar, Danimarka kralı Mavi Dış Harald tarafından 968'de birleştirilmiştir. Kral Büyük Valdemar (1157-1182) dönemindeki yeni ilavelerle son şeklini aldı ve 30 km. ye ulaştı (Bk. Resim - 41).⁹⁵⁹

Danimarka'da yapılmış diğer savunma yapıları ise Mavi Dış Harald tarafından inşa ettirilen Raving Köprüsü⁹⁶⁰ ve dört kaledir. Bu kalelerden birincisi Zealand Adası'nda yer alan Trelleborg Kalesi, ikincisi Fyn Adası'nda bulunan Nonnebakken Kalesi'dir. Üçüncü ve dördüncü kaleler ise Kuzey Jutland'da bulunan Fyrkat ve Aggersborg'da yer almaktadır (Bk. Resim - 37, 38, 39, 40). İskandinavya'nın en eski kaleleri kabul edilen bu eserler genellikle ağaç, turba ve toprak kullanılarak inşa edilmişlerdir. Kalenin dış tarafına birçok Orta Çağ kalesinde olduğu gibi hendek kazılıp içine su doldurularak aşılması biraz daha zor hale getirilmeye çalışılmıştır.⁹⁶¹ İçerdikleri dayanıksız malzemelerden dolayı söz konusu eserlerden günümüze pek bir şey kalmamıştır.

⁹⁵⁸ Else Roesdahl, *The Vikings*, Susan M. Margeson & Kirsten Williams (çev.), Penguin Books, London, 1998, s. 188.

⁹⁵⁹ a.g.e., s. 192.

⁹⁶⁰ Danimarka'da Jelling'in 10 km. güneyinde yer alan bu köprüyü 980 yılında Mavi Dış Harald yaptırmıştır. 700 m. uzunluğunda 5 m. genişliğinde olan köprü, meşe ağacından yapılmış 1000 kazık üzerine oturtulmuştur. Yaklaşık beş ton yükü kaldıracı olduğu düşünülmektedir. Bk. Holman, a.g.e., s. 221.

⁹⁶¹ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 144.

Adı geçen kalelerden en büyüğü Aggersborg'dakiydi. 240 m. çapında olup içinde 48 yapı bulunan kale, 3000 kişinin kalabileceği kapasitedeydi. Trelleborg 136 m., Fyrkat ve Nonnebakken ise 120 m. çaplarındaydılar. Son üç kalenin her birinde 16 bina bulunurdu. Viking Çağı'nın sonlarında benzeri şekilde İskandinavya'nın diğer bölgelerinde de askeri kaleler yapılmıştı.⁹⁶²

Son olarak liman şehirlerinin savunulmasında tatbik edilen yöntemlerden söz edeceğiz. Genellikle kara tarafından yarım ay şeklinde bir kale ile korunan bu şehirlerde, denizden gelebilecek saldırılara karşı bazı özel tedbirler alınmıştı. Bu tedbirlerin başında bir sualtı savunma çiti kurulması gelmektedir. Bunun en güzel örneğini Birka'da görmekteyiz.⁹⁶³ Bazı yerlerde ise muhtemelen gerekli deniz savunmasının yapılamamış olması veya yeterli gelmemesi durumunda dar ve sığ boğazlarda gemiler batırılarak düşman gemilerinin geçmesi engellenmek istenirdi. Zealand'da Skuldelev'de bulunmuş olan altı geminin bu amaçla batırıldığı anlaşılmaktadır.⁹⁶⁴

2.7.4. Savaş Gelenekleri

2.7.4.1. Savaş İşaretleri

İskandinavlarda savaşa başlamak için veya savaş sırasında ara verilmesi talep edildiğinde tarafların iletişim amaçlı kullandıkları bazı işaretler bulunmaktaydı. Bunlardan birisi yukarıda da bahsettiğimiz üzere kırmızı ve beyaz renkli kalkanlardı. Savaşa başlangıç ifade etmek için kırmızı; savaşa ara vermek, barış görüşmeleri yapmak veya teslim olmak içinse beyaz kalkan kullanılırdı. Talep edilen duruma göre ilgili renkteki kalkan havaya kaldırılarak söz konusu mesaj iletilirdi. Savaşa başlamada kullanılan ikinci yöntem ise taraflardan birisinin başlangıç oku veya mızrağı atmasıdır. Bu işaretlerden sonra ya da bunlardan hiç birisi kullanılmadan boynuzdan yapılmış bir borazan üflenerek savaşa başlanırdı. Sagalarda değinilmese de arkeolojik kalıntılardan yola çıkarak boynuzun Viking Çağı'nın en erken dönemlerinden itibaren kullanıldığını düşünmekteyiz.⁹⁶⁵ Bunun o dönem Avrupa'da da kullanıldığı bilinmektedir. Bir diğer

⁹⁶² Wolf, a.g.e., s. 92.

⁹⁶³ Björn Ambrosiani, "Birka", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 125.

⁹⁶⁴ Wolf, a.g.e., s. 85.

⁹⁶⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 103.

usul ise özellikle deniz savaşlarında tarafların flama veya bayraklarını yukarı kaldırarak savaş işaretini vermesidir.⁹⁶⁶

2.7.4.2. Savaş Kanunları

Sagalardan ve eddik şiirlerden anladığımız kadarıyla Vikinglerde savaşla ilgili var olan çeşitli sınırlayıcı uygulamaların temelinde, cesaret ve kahramanlığa aykırı tavırların yasaklanması yatmaktadır. Kişinin kendinden çok zayıf birisiyle kavgaya girmesi veya bir savaşçının, bir kadına silah çekmesi bunlardan bazısıdır. Bununla beraber Vikingler arasında yerleşmiş bazı lokal onur ve şeref kanunları da vardır. Bunların başında “Hjalmar ve Orvar Odd Kanunları”, “Jomsviking Kanunları” ve “Kral Half Kanunları” gelmektedir.

Bu kanunlar arasında en meşhurları Jomsviking Kanunları’dır. Bir çeşit özel ordu olan Jomsvikingler, Palnatoki adında yağmacı bir şefin etrafına, çok sayıda adam toplanması sonrasında daha düzenli bir yapıya girmesiyle ortaya çıkmıştır. Ordu kurulduktan sonra Palnatoki, adamlarıyla birlikte Jomsborg’a yerleşti ve burada adamlarına bazı kurallar koydu. Bunlardan birincisi grubun üyeleri en az 18, en fazla 50 yaşında olacak. Üyelik için akrabalık dikkate alınmayacak. Herkes diğer üyenin intikamını kendi kardeşi gibi alacak. Hiç kimse korkudan söz etmeyecek. Hiç kimse şehirde (Joms) bir kadın bulundurmuyacak. Herkes savaşta veya baskında kazandığı az ya da çok bütün ganimeti karargâha getirecek. Kimse, seferlerin dışında üç günden fazla şehirden ayrılmayacak.⁹⁶⁷ Üyeler, üzerinden yirmi dört saat geçmeden yaralarını bağlamayacak. Kadınlar gruba üye yapılmayacak. Savaşta kadın ve çocuklar esir alınmayacak.⁹⁶⁸ Bu tip maddelere kanun metinlerinde ve sagalarda da rastlamaktayız. Gulathing kanunlarında savaş alanında ölmüş olan bir kişinin kıyafetinin veya silahlarının alınması “ubotamal” denilen ağır suç kapsamında görülmekteydi.⁹⁶⁹ Egill Saga’da ise şöyle bir olay anlatılmaktadır:

“Kral Güzel Saçlı Harald adamlarıyla birlikte Thorolf’r’a baskın vermeye hazırlanırlar. Evin etrafı kuşatıldıktan sonra bir adamını evin yakınına göndererek kadın, çocuk, yaşlı ve özgür olmayanların evden ayrılmasını istedi.”⁹⁷⁰

⁹⁶⁶ a.g.e., s. 181.

⁹⁶⁷ *Jomsvikinga Saga*, s. 18.

⁹⁶⁸ Williams, a.g.e., s. 251.

⁹⁶⁹ “Gulathing Law”, s. 137.

⁹⁷⁰ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 82-83.

Bir diğ er önemli husus ise ö len savaşçılara saygı duyulmasıydı. Egill Saga'da bu konuda da örnek vardır:

*“...Harald, Thorolfr ve adamlarını öldürdükten sonra yanında bulunan Ölvir'e, Thorolfr'un şerefine yaraşır bir cenaze töreni düzenlemesini emretti. Ayrıca diğ er ö len adamların da gömülmesini ve yaşama ümidi gösterenlerin ise yaralarının sarılmasını istedi.”*⁹⁷¹

Egill Saga'da zikredilen bir diğ er kurala göre, bir kral başka bir krala meydan savaşı teklif ettiğ i zaman, belirlenen yere kim önce ulaşırsa diğ erini bir hafta bekleyecekti. İkinci gelen ordu tam düzenini almadan ilk gelen ordunun harekete geçmesi utanç verici olarak kabul edilmekteydi.⁹⁷² Bütün bu kanunların içeriğ ine baktığımızda Hristiyanlıktan veya şövalyelik kanunlarından, en azından teorik düzeyde etkilenmiş oldukları tahmin edilmektedir.

2.7.4.3. Flama veya Bayrak

Savaş sırasında hem karada hem de denizde her birlik, içinde mitolojik motifler barındıran bir bayrak veya flama bulundururdu. Bu motifler arasında ejderha ve kuzgun ilk sırada gelmekteydi. Örneğ in Danimarka kralı Büyük Knut'un Ashington (1016) savaşında üzerinde kuzgun resmi bulunan ipekten beyaz bir flama taşıdığı kayıtlarda yer almaktadır.⁹⁷³

Bir diğ er meşhur flama ise Büyük Viking Ordusu'na aittir. Bu ordunun askerlerinin ellerindeki flamada Odin'in kuzgununun resmi yer almaktaydı. Bunun bazı özel anlamları vardı. Öncelikle bir savaş Tanrısı olan Odin'in kuzgunlarının, savaş meydanının üzerinde uçup kendilerine düşmanları hakkında istihbarat getireceğ ine inanıyorlardı. Aynı inaniş a göre bu istihbaratı, kuzgunların kendileri bizzat gelip söylemezler, bunu bazı işaretlemlerle ifade ederlerdi. IX. yüzyılda yaşamış Gallerli keşiş John Asser, bu flama için şöyle demişti: “Söylentiye göre bu flamayı Ivar ve Ubba'nın (Büyük Viking Ordusu komutanları) üç kız kardeşi dokumuşt u ve tek bir günde, gündoğ umundan günbatımına kadar bitirmişlerdi. Üstelik flama her savaşa götürüldüğ ünde, eğer o gün savaşı kazanacaklarsa, desenin ortasındaki kuzgunun

⁹⁷¹ a.g.e., s. 82-83.

⁹⁷² a.g.e., s. 135.

⁹⁷³ Magnusson, a.g.e., s. 101.

canlıymışçasına kanatlarını çırpıtığı söyleniyordu. Yok, eğer yenileceklerse, hareketsiz bir şekilde aşağı sarkıyordu. Ve genellikle bunun doğru çıktığı görülüyordu.”⁹⁷⁴

2.7.4.4. Savaş Yöntemleri

İskandinavya’da çok eski tarihlerden beri savaş usulü, piyadeler üzerine kuruluydu. Vikinglerin kıta Avrupa’sındaki ve Britanya’daki eylemlerinde at kullandıkları kayıtlarda yer olsa da onlar atları sadece, orduyu bir yerden başka bir yere taşımakta kullanırlardı. Savaş alanına ulaştıktan sonra atlarından inerek yaya bir şekilde savaşırlardı. Hatta bu atların çoğunu işgal ettikleri veya yağmaladıkları ülkeden zorla temin etmekteydiler.⁹⁷⁵ Ordu düzeninin piyadelere dayanması hasebiyle tarihî kaynaklarda onlardan, harp sanatından ziyade kaba kuvvete dayanan vahşi birlikler şeklinde söz edilmektedir. Ancak durumun gerçekte öyle olmadığı, onların aslında oldukça karmaşık savaş yöntemlerine sahip olukları anlaşılmaktadır. Birçok Viking ordusunda piyadeler önde savaşıırken, arkadan okçu birlikleri onları desteklemekteydi.⁹⁷⁶ Ağaçlıklar arasından kanat hücumları düzenledikleri kayıtlarda yer almaktadır. Bunun dışında “domuz sıralanışı” (svinfylking) veya “kama formasyonu” denilen, düşman hattını yarıp geçmeyi hedefleyen yoğun insan blokları kurma konusunda mahirdiler (Bk. Resim - 42).⁹⁷⁷ Bu sistemde savaşçılar kalkanlarını önlerinde tutarak, birbirlerine bitişik bir şekilde üçgen bir blok oluşturlardı. Bu bloğun en önünde en güçlü savaşçılar olurdu ki böylece karşı tarafla temas ettiklerinde onların savaş düzenini kolayca dağıtıp saldırıya geçerlerdi. En önde iki kişi bulunurdu. İkinci sırada üç, üçüncü sırada ise beş kişi yer alırdı. Bu yöntemin ilk uygulayıcısının Odin olduğuna inanmaktaydılar. Ancak tarihsel olarak bunu büyük olasılıkla IV. veya V. yüzyılda Roma lejyonerlerinin uyguladığı “domuz başı” sisteminden almışlardır.⁹⁷⁸

İskandinavların daha sofistike savaş teknikleri de uyguladıkları olurdu. Bu tip tekniklerin en güzel örneklerinden birisi İsveç hâkimiyetindeki Kiev Prensiği ile Bizans arasında Dorostolon’da (Bulgaristan) yapılan savaşta (971) görülmüştür. Bu savaşta

⁹⁷⁴ Susan Wise Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, Mehmet Moralı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 501.

⁹⁷⁵ Bradbury vd., a.g.e., s. 84.

⁹⁷⁶ a.g.e., s. 18.

⁹⁷⁷ Du Chailu, *Viking Ages II*, s. 105.

⁹⁷⁸ Magnusson, a.g.e., s. 96.

İsveçlilerin okçu birlikleri, kenarlara çıkarak Bizans süvarisini taciz ateşi altında tutup, oldukça başarılı bir savaş taktiği sergilemiştir.⁹⁷⁹

Dikkatimizi çeken bir diğer taktik ise deniz savaşlarında karşımıza çıkmaktadır. Bu savaşlarda muharebeye başlamadan önce gemiler birbirlerine bağlanıp sağlam bir yapı oluşturulurdu. Güzel Saçlı Harald Sagasında Harald, Kral Arnvids ile savaşa başlamadan önce böyle yapmıştı.⁹⁸⁰ Bu hazırlıklar yapıldıktan sonra saldırı başladığında düşman gemilerini çengeller vasıtasıyla kendilerine daha da yaklaştırdılar. Savaş sonrasında veya barış ortamlarında donanma, limana ya da ırmak ağzından iç kısımlara çekildiğinde tedbir amacıyla girişlere halat gerilerek düşman gemilerinin olası bir saldırısı engellenirdi.⁹⁸¹ Baskınlar sırasında uyguladıkları bir diğer yöntemde ise ırmak ağzındaki adalarda kendilerine üsler kurup, kışın ordu için güvenli alan oluştururlardı. Fransa'da Loire Irmağı ağzında Nourmotier Adası, Sen Nehri üzerinde Oissel Adası ve Rhone Nehri üzerinde Camargue Adası;⁹⁸² İngiltere'de ise Thames Nehri üzerinde Reading Adası bunlardan bazılarıdır.⁹⁸³

Son olarak Vikinglerin çok ilginç bir saldırı metodunu zikretmek gerekmektedir. Kiev Prensi Oleg (873-912) 907'de Konstantinopolis'e yaptığı saldırı sırasında Haliç'in girişindeki zincirlerden dolayı buraya giremeyince bir yöntem geliştirmişlerdi. The Russian Primary Chronicle'a göre Oleg, gemileri tekerlek üzerinde yelkenlerin yardımıyla karadan Haliç'e indirmiştir.⁹⁸⁴ Ancak bunun hangi güzergâhtan ve ne şekilde yapıldığıyla ilgili ne bu kaynakta ne de başka bir kaynakta daha fazla malumat bulunmamaktadır.

2.8. GEMİCİLİK

Viking gemiciliğiyle ilgili en önemli bilgiler arkeolojik bulgular üzerinden elde edilmektedir. Özellikle X. yüzyıl ve sonrasına ait gemi kalıntılarına daha fazla rastlamaktayız. Daha önceki dönemlere ait gemiler, defin işleminde kullanılmaları hasebiyle genellikle mezarlarda bulunmuşlardı. X. yüzyıl ve sonrasındaki gemiler ise kaza ve savaşlarda batmış, hurdaya ayrılarak kıyıya çekilmiş veya savunma amaçlı

⁹⁷⁹ Bradbury vd., a.g.e., s. 18.

⁹⁸⁰ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 280.

⁹⁸¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 182.

⁹⁸² Logan, a.g.e., s. 126.

⁹⁸³ Bradbury vd., a.g.e., s. 18.

⁹⁸⁴ *The Russian Primary Chronicle*, s. 64.

olarak içine taş doldurulup denizlerde dar geçitlerde batırılmışlardır.⁹⁸⁵ Gemi kalıntılarında sonra en önemli kaynağımız o döneme ait anlatılardır. Ancak bu anlatıları tek başına kullanmayıp, bunlardan arkeolojik bulguları yorumlamada faydalanmak daha uygundur.

Arkeolojik kazılar neticesinde Norveç'te; Oseberg, Gokstad (Vestfold), Kvalsund (Møre og Romsdal) ve Tune'da (Østfold) farklı nitelikte gemiler gün yüzüne çıkarılmıştır. Danimarka'da ise; Hjortspring (Als Adası) Nydam, Ladby, Hedeby (üç adet) ve Skuldelev'de (altı adet) gemi kalıntıları tespit edilmiştir. İleride göreceğimiz üzere Hedeby ve Skuldelev'de bulunan gemilerin, önlerine bir rakam eklenerek zikredilmesinin sebebi o geminin bulunduğu yerde birden çok gemi bulunmasıdır. Örneğin: Skuldelev 1, Hedeby 2...

2.8.1. Vikinglerin Denizcilik Yeteneği

İskandinavya'da su yollarının bolluğu, yerleşimin daha çok su kenarlarında olması ve bölgede çok sayıda adanın bulunması, ulaşım için suyun aşılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bundan dolayı da bölgede gemicilik gelişmiştir. Buna gemi yapımında kullanılan ahşap ve yünün bolluğunu da ekleyebiliriz. Konum itibarıyla Güney İskandinavya'nın Baltık Denizi ile Kuzey Denizi arasındaki eşikte bulunması, buranın erken Orta Çağ'dan itibaren ticari açıdan önemli bir merkez olmasını sağlamıştır. Ticaret yolu içinse yine zorunlu olarak deniz kullanılmaktaydı.⁹⁸⁶

Vikingler, denizde rotalarını bulma veya hareket planlamada doğanın sunduğu bütün işaretleri yorumlamakta oldukça mahirdiler. En önemli yön bulma gereçlerinin başında yıldızlar gelmekteydi. Özellikle kutup yıldızının İskandinavlar için özel bir yeri vardı. Bundan başka, dalgaların ve bulutların durumu, kuş türleri ve deniz canlıları onlar için diğer yön bulma veya buldukları yeri tespit etme araçlarıydı. Rüzgâr ve denizin kokusundan faydalanarak ufkun ötesindeki karanın varlığını tespit edebilirlerdi. Suyun rengi ve tadındaki değişikliklerden, akıntının ne zaman değiştiğini anlayabilirlerdi.⁹⁸⁷ Daha ilginç, gölgenin düşüş açısına göre kaçınıcı enlemde bulduklarını gösteren basit cihazlarla, istedikleri zaman istedikleri yerden kıyıya çıkabiliyorlardı.⁹⁸⁸ Bu düzenek

⁹⁸⁵ Jan Bill, "Viking Gemileri ve Deniz", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 220.

⁹⁸⁶ a.g.m., s. 214.

⁹⁸⁷ Wolf, a.g.e., s. 89; Bill, a.g.m., s. 224.

⁹⁸⁸ Bradbury vd., a.g.e., s. 157.

hakkında daha fazla bilgi bulunmadığından söz konusu cihazın tam olarak ne olduğunu bilememekteyiz. Bazı bilim adamları bu düzeneğin bir çeşit güneş pusulası olduğunu iddia etmektedir. Nitekim 1948’de Grönland’da Uunartoq’ta bir Viking yerleşim yerinde bulunan, üzerinde belirli ölçülerde açı ve çizgilere sahip ağaçtan bir diskin bu iddiayı desteklediği savunulmaktadır. Ancak buna karşın söz konusu kalıntının bir çeşit takvim veya en azından güneşe bakarak ayın hesaplanmasına yarayan bir araç olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır. Yön bulmak için bulutlu havalarda bile güneşin yerini gösterebilen ve “güneş taşı” denen bir kristalden de faydalanmaktaydılar. İskandinavlar, denizcilikteki bu maharetlerine binaen gemicilik alanında kendi terminolojilerini oluşturmuşlardı. Örneğin uzaklık için “vika” denilen ve günümüzdeki 6 deniz miline denk gelen bir ölçü kullanmaktaydılar. O dönemde bir gemi, kürekle bir günde 6 vika mesafe kat ederken, yelkenle 24 vika mesafe kat edebilmekteydi.⁹⁸⁹

2.8.2. Viking Çağı Öncesi Gemicilik

2.8.2.1. Teknik

Viking gemileri ile ilgili en eski yazılı bilgi bizlere Tacitus vasıtasıyla ulaşmaktadır. Onun tanımladığı Viking gemileri yelkensizdi. Hem ön hem de arka tarafta pruvalara sahipti ki böylece hiç çark etmeden hızlı bir şekilde ters istikamette hareket edebilmekteydiler.⁹⁹⁰

Vikingler, ilk dönemlerde pruva ve pupadan oluşan bir omurga üzerine tekne inşa ediyorlardı. Kalasların birleştirilme şekillerinden dolayı bu tekniğe “bindirme kaplamalı” denmektedir. Bindirme tekniği ile güçlü ama bir o kadar da esnek bir gövde yapılmaktaydı. Güney Jutland’da Nydam sazlıklarında bulunan gemi kalıntısı başta olmak üzere, bu yöntemlerle inşa edilmiş gemi kalıntılarından, bindirme tekniğinin kökeninin milattan sonraki ilk yüzyıllara kadar dayandığını anlamaktayız.⁹⁹¹ Gemiler yapılırken tahtaların arasına katrana bulanmış yün konarak sızdırmazlıkları sağlanmaktaydı. Gemi yapımında en fazla tercih edilen ağaç meşedir. Meşenin bulunmadığı yerlerde ise çam veya dişbudak ağacı kullanılmaktaydı.⁹⁹²

⁹⁸⁹ Wolf, a.g.e., s. 89; Williams, a.g.e., s. 213.

⁹⁹⁰ Cornelius Tacitus, a.g.e., s. 44.

⁹⁹¹ Bill, a.g.m., s. 215.

⁹⁹² Wolf, a.g.e., s. 84.

Gemilerin hareket ettirilmesinde kürek ve yelken birlikte kullanılmaktaydı. Roma döneminde yelkenlilerin Avrupa'da bolca kullanılmasına karşın bu teknik, İskandinavya'ya ancak Viking Çağı'nda gelmiştir. Bununla ilgili ilk bulguları VIII. yüzyıldan kalma Gotland kaya resimlerinden elde edilmektedir. Şu ana kadar çıkarılmış en eski yelkenli gemi IX. yüzyıla ait Oseberg gemisidir.⁹⁹³

2.8.2.2. İlk Gemi Örnekleri

Viking Çağı öncesine ait ilk gemi 1921'de Güney Danimarka'da Als Adası'nda Hjortspring bataklığında bulunmuştur. M.Ö. III. yüzyıla ait olduğu tespit edilen bu gemi, bütün Kuzey Avrupa'da bu zamana kadar bulunmuş olan en eski gemidir. Yaklaşık 20 m. uzunluğunda ve muhtemelen 530 kg ağırlığındaki gemi tam teçhizatlı 24 asker taşıyabilirdi. Geminin gövdesi ıhlamur ağacından, kürekleri ise akça ağaçtan yapılmıştı. Söz konusu gemi bugün Danimarka Ulusal Müzesi'nde sergilenmektedir.⁹⁹⁴

Viking Çağı öncesine ait ikinci gemi örneği ise 1863 yılında Jutland yarımadasının güneyinde bulunan Nydam'da ortaya çıkarılmıştır. M.S. IV. yüzyıl başlarına ait olan gemi, aslında bir savaş gemisi iken muhtemelen son olarak bir ölü gömme töreninde kullanılmıştır. Bu gemiden yola çıkarak M.S. IV. yüzyılın başlarında, bazı gemi ustalarının tahtaları birbirine bağlamak yerine demir perçinler kullanmaya başladıklarını anlayabilmekteyiz. Bölgede bu gemi ile beraber başka gemiler de çıkarılmış olmakla beraber Nydam gemisi olarak bilineni, içlerinde en büyüğüydü. Yaklaşık 24 m. uzunluğa, 4 m. genişliğe ve 1 m. derinliğe sahip bu gemi, tamamen meşeden inşa edilmiştir. Gemide 28 kürekçi bulunmaktaydı.⁹⁹⁵

Bu döneme ait zikredebileceğimiz gemi örneklerinden sonuncusu, M.S. 700 civarında inşa edilmiş olan Kvalsund gemisidir (Bk. Resim - 46). Bu gemi geniş bir şekilde yapılmış olup, açık denizlerde yol alabilecek kapasitede tasarlanmıştır. 18 m. uzunluğunda, 3 m. genişliğinde ve 80 cm. derinliğindedir. Önceki iki gemide olduğu gibi Kvalsund gemisi de ölü gömme merasiminde kullanılmasından dolayı bir bataklıkta ortaya çıkarılmıştır.⁹⁹⁶

⁹⁹³ Bill, a.g.m., s. 216.

⁹⁹⁴ Karagöz, a.g.e., s. 112.

⁹⁹⁵ Karagöz, a.g.e., s. 113.

⁹⁹⁶ a.g.e., s. 114.

2.8.3. Klasik Viking Gemileri

Viking gemiciliğinde VIII. yüzyıl sonlarından itibaren çeşitli teknik değişiklikler ortaya çıkmıştı. Klasik Viking gemisi diyebileceğimiz bu yeni tarz XII. yüzyıla kadar varlığını korumuş, sonrasında ise değişime uğramıştır. Bu değişim sürecinde süslemeler kaybolmuş ve gemiler artık Kuzey Avrupa tarzı üretilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte klasik Viking gemi üretimi İskandinavya'nın bazı bölgelerinde devam etmiştir.⁹⁹⁷

Viking Çağı öncesindeki gemilerde olduğu gibi bu dönemdeki gemilerin yapımında da en çok tercih edilen ağaç türü yine meşedir. Bunlar, perçinleme dediğimiz bir yöntemle birbirlerine tutturulurdu. Tahtaların arası ise ziftle boyanarak veya bu zifte koyun yünü karıştırılarak sızdırmazlık sağlanırdı.⁹⁹⁸

Viking Çağıyla birlikte gemilerin fiziki yapılarının değişmesinin yanı sıra onlara hukuki bazı düzenlemeler de getirilmişti. Bunlardan dikkatimizi çeken bir uygulama Gulathing kanunlarında bildirdiğine göre Norveç'te karşımıza çıkmaktadır:

“Bir kişi gemi yapacağı zaman bu gemiyi ne amaçla kullanacağını veya onunla nerelere yolculuk yapmayı planladığını krala bildirmek zorundadır. Şayet bunu yapmadıysa kralın memurları onun yanına gittiğinde gerekli bilgileri onlara vermek mecburiyetindedir. Eğer bu bilgileri onlara söylemeyi reddederse, bu kişiden kırk mark ceza ödemesi istenir. Teknenin sahibi cezayı da ödemez ise bu kez kralın adamları teknenin her iki tarafında delik açarak tekneyi kullanılmaz hale getirirler.”⁹⁹⁹

Kanaatimizce bundaki amaç merkezileşmeyle birlikte kralın denizleri kontrol altına almak istemesiydi. Çünkü o dönemde bağımsız hareket eden ve korsanlık yapan denizci şefler, krallar için önemli bir sorundu.

Viking Çağı boyunca gemilere genel olarak “skip” denmekle beraber alt kategorilere ayrılarak muhtelif şekilde isimlendirilmekteydiler.¹⁰⁰⁰ Bu dönemde temelde iki gruba ayrılmıştır. Birincisi savaş gemileri, ikincisi ise kargo gemileridir.¹⁰⁰¹

2.8.3.1. Savaş gemileri

Viking gemisi denilince akla şüphesiz, onlara özgü savaş gemileri gelmektedir. Aynı zamanda seyahat için de tercih edilen bu gemilerle ilgili sagalarda ve eddalarda

⁹⁹⁷ Bill, a.g.m., s. 225.

⁹⁹⁸ Williams, a.g.e., s. 201.

⁹⁹⁹ “Gulathing Law”, s. 198.

¹⁰⁰⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 136-146.

¹⁰⁰¹ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 124.

ayrıntılı bilgi verilmemekle beraber, kullanılan ifadelerden hızlı olmalarının en önemli nitelikleri olduğu anlaşılmaktadır. Alçak ve dar bir yapıya sahip olmaları, hızlı hareket edebilmelerindeki birinci etkendir.¹⁰⁰² Skaldik şiirlerde bu gemiler için; “dalgaların geyiği”, “dalgaların kısrağı”, “dalgaların atı”, “dalgaların yılanı”, “fiyortların geyiği”, “fiyortların martısı”, “deniz krallarının kızıağı” gibi hızı vurgulayan ifadeler kullanılmaktadır.¹⁰⁰³

Saga ve eddalardan anladığımız kadarıyla çeşitli savaş gemisi türü bulunmaktaydı. Vikinglerin gemileri kullanmadaki öncelikli amacının savaş olması bu durumun nedenini açıklamaktadır. Dragon, skeid, snekkja, skuta, buza, karfi, herskip bunlardan bir kısmıdır. Ancak bu savaş gemisi türlerinden bazıları arkeolojik bulgularla desteklenemediği için haklarında pek bir malumata sahip değiliz. Örneğin sagalarda koçbaşı zırhlı bir gemiden söz edilmektedir. Jarl Hakon ve Jomsvikingler arasında yapılan savaşta bu tip gemiler kullanılmıştır.¹⁰⁰⁴ Bunlar düşman gemiye bindirme yaparak onu batırmak için bu şekilde tasarlanmışlardı. Bu gemilere “skegg” (sakal) denmekteydi.¹⁰⁰⁵ Benzer şekilde Frithiof Saga’da sözü edilen otuz kürekçisi olan Thorstein’in gemisinin çevresinin demir ile kaplı olduğu anlatılmaktadır.¹⁰⁰⁶ Yukarıda saydığımız savaş gemisi türlerinden özellikle iki tanesi hakkında kayıtlarda çokça atıf yer almaktadır. Bunlar “karfi” ve “uzun gemi”dir.

2.8.3.1.1. Karfi

Karfi, bazı araştırmacılar tarafından ticaret gemisi olarak tanımlansa da ağırlıklı olarak savaş gemisi sınıfında ele alınmaktadır. Ancak bu türdekilerden Oseberg ve Gokstad gemilerinin oldukça lüks bir yat şeklinde dizayn edilmesinden yola çıkılarak bunların seyahat amacıyla da kullanıldıkları anlaşılmaktadır.¹⁰⁰⁷ Norveç’in güneyinde Vestfold’da Oseberg adında bir köyde bulunmasına atfen bu isimle anılan Oseberg gemisi en önemli karfi gemilerindendir (Bk. Resim - 44). 1903’te bulunmuş olan gemi M.S. 834’te kıyıya çekilerek iki kadın için mezar olarak kullanılmıştır. 21,5 m. uzunluğundaki olup, otuz kürek ve bir kare yelkenle hareket etmektedir. 1150 öncesinde

¹⁰⁰² a.g.m., s. 124.

¹⁰⁰³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 136.

¹⁰⁰⁴ a.g.e., s. 139.

¹⁰⁰⁵ Magnusson, a.g.e., s. 88.

¹⁰⁰⁶ “The Story of Frithiof the Bold”, s. 72.

¹⁰⁰⁷ Wolf, a.g.e., s. 86.

Orta Çağ'a ait bütün Kuzey Avrupa gemilerinde olduğu gibi, sancak tarafına yerleştirilmiş bir kenar dümeni ile kontrol ediliyordu. Kürekçiler için bir oturma tahtası yoktu. Muhtemelen sandıklar üzerine veya banklara oturuyorlardı. Direk, güverte üzerinde dört çerçeveye yayılan bir payanda üzerine yerleştirilmiştir. Yelken direği payandasının etkisi, buna kubbe şeklinde bir tasarımın verilmesiyle güçlendirilmiştir.¹⁰⁰⁸

İkinci olarak zikredeceğimiz karfi türündeki gemi Gokstad gemisidir. Bu gemi yine Vestfold'da, Oseberg gemisinin bulunduğu yerin 20 km. kadar güneyinde yer alan Gokstad çiftliğinde bulunmuştur. Oseberg gemisi gibi defin işlemi için kullanılmış olan Gokstad gemisi yaklaşık 900 yılına tarihlenmiştir (Bk. Resim - 43). Oseberg gemisine göre daha güçlü bir yapıya sahipti. 23,2 m. uzunluğunda, 5,2 m. genişliğindeki geminin boş ağırlığı 8 ton olup, 10 ton da yük taşıma kapasitesine sahiptir.¹⁰⁰⁹ İçyapısı Oseberg gemisinin içyapısına benzer ancak Gokstad gemisi otuz iki kürekle donatılmıştır. İç omurga dört çerçeveye, direk payandası altı çerçeveye yayılır. Gokstad ve Oseberg gemilerinin modern zamanlarda yapılmış tam ölçekli rekonstrüksiyonları Atlantik okyanusunu aşmıştır. Bu örnek, söz konusu gemilerin ne derece sağlam olduğunu kanıtlamaktadır.¹⁰¹⁰

Son olarak söz edeceğimiz karfi gemisi, Norveç'in güneyinde Østfold'da bulunmuş olan Tune gemisidir. Bu gemi 910 yılı civarında inşa edilmiş olup, 19 m. uzunluğunda ve 4,2 m. genişliğindedir. Diğer gemilere nazaran daha küçük olan Tune gemisi, yapı itibarıyla Gokstad ve Oseberg gemilerine benzemektedir. Hatta aynı oranlara sahip olduklarını söyleyebiliriz.¹⁰¹¹

2.8.3.1.2. Uzun Gemiler

Vikinglerde en yaygın olan savaş gemisidir. Sagalarda ve eddalarda farklı isimlendirmeleri bulunan uzun gemilerin kendi içlerinde farklı tipleri bulunmaktadır. Manevra kabiliyeti yüksek olması için ince ve uzun tasarlandıklarından dolayı kargo veya ticari kullanıma pek uygun değildir. Kayıtlarda dragon, skeid, snekkja, skuta,

¹⁰⁰⁸ Bill, a.g.m., s. 217.

¹⁰⁰⁹ Wolf, a.g.e., s. 86.

¹⁰¹⁰ Logan, a.g.e., s. 30.

¹⁰¹¹ Bill, a.g.m., s. 219.

buza ve herskip başta olmak üzere çok sayıda uzun gemi tipinden söz edilmektedir. Ancak bunların sadece birkaçı hakkında malumat bulunmaktadır.

En bilinen uzun gemi “dragon”dur. “Yılan” diye de bilinen bu geminin ön ve arka tarafında çeşitli ejderha motifleri bulunduğu için bu isimle anılmaktadır.¹⁰¹² Sagalarından öğrendiğimiz kadarıyla Norveç kralı Olaf Tryggvason tarafından 998’de yaptırılmış olan ve en uzun gemi olarak bilinen “Uzun Yılan” adlı gemi bu türdendi. 34 çift küreği olan geminin yapım süreciyle ilgili Olaf Tryggvason Saga’da bilgiler yer almaktadır.¹⁰¹³ “Dragon” tipindeki gemilerden söz eden bir diğer saga Harald Hardrade Sagadır. Saga’da ismi geçen Kral Harald Hardrade’ın 1062’de Nidaros’ta yaptırdığı bir gemi oldukça meşhurdu. “Yılan gibi uzun” diye tarif edilen geminin pruvasında bir ejderha başı, pupasında ise ejderhanın kuyruğu bulunmaktaydı. Gemide otuz beş sıra kürekçi yeri bulunmaktaydı.¹⁰¹⁴

Bir diğer uzun gemi ise “skeid”dir. Bu gemi, uzun yolculuklara dayanıklı oluşuyla bilinir. Bunlar on beş oturaklı küçük bir tekne olup, inilmesi ve binilmesi kolaydır. Tamamen hız için tasarlandığı için söz konusu gemilere “hafif gemi” (lettiskuta) veya “koşan gemi” (hleypiskuta) de denmektedir. Bu isimler Olaf Tryggvason Saga’da zikredilmektedir.¹⁰¹⁵

Hedeby limanında ortaya çıkarılan üç tane gemiden bir tanesi uzun gemi sınıfındandır. Hedeby 1 diye adlandırılan bu gemi 985 yılında yapılmış olup, yirmi beş yıl sonra Hedeby limanına yapılan bir saldırıda ağır hasar alarak batmıştır. 60 kürekli gemi, 30,9 m. uzunluğunda ve 2,6 m. genişliğinde çok dar bir tasarıma sahiptir. Yüksekliği, gemi ortasında 1,5 m.dir. Bir diğer uzun gemi ise Zealand’da Skuldelev’de bulunmuş olan Skuldelev 2 ve Skuldelev 5’tir. Bu gemiler, Roskilde’e deniz yolundan girişi engellemek için batırılmış olan altı gemi arasında yer almaktadır. 29,2 m. uzunluğundaki 2 numaralı gemi, 1042’de Dublin’de inşa edilmiş olup, açık denizlerde kullanıldığı düşünülmektedir. 5 numaralı gemi ise yaklaşık 17 m. uzunluğuyla oldukça küçüktür. 20-30 personel taşıdığı tahmin edilmektedir.¹⁰¹⁶

---

¹⁰¹² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 137.

¹⁰¹³ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 457.

¹⁰¹⁴ Snorro Sturleson, *Heimskringla III (1907)*, s. 751.

¹⁰¹⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 137-140.

¹⁰¹⁶ Bill, a.g.m., s. 220.

2.8.3.2. Ticaret ve Kargo Gemileri

Viking Çağı'nın ortalarından itibaren toplumun ihtiyaçlarının giderek artmasına binaen gemilerin ebadı da büyümüştür. Özellikle ticaretin artması ve İskandinav anakarasının dışındaki Viking işgal bölgeleri ile ekonomik ilişkiler, daha düşük maliyetle büyük miktarda kargo taşınabilmesini gerektirmekteydi. Ayrıca Vikinglerin Kuzey Atlantik'e açılmaları ve yerleşmeleri sonrasında buralara at ve sığır gibi büyük yükler de taşınmaktaydı.¹⁰¹⁷ Nitekim bütün bu gelişmeler neticesinde geç Viking Çağı'nda yani yaklaşık 1000 yıllarından itibaren hususi olarak kargo işlevine sahip gemiler yapılmaya başlandı.¹⁰¹⁸ Savaş gemileri gibi ticaret gemileri de fonksiyonlarına veya görünümlerine bağlı olarak çeşitli isimler ile kayıtlarda yer almaktadır. Knorr, byrding, vistabyrding, hafskip ve kugg ticaret gemisi türlerinden bazılarıydı. Bu gemiler, savaş gemileri gibi hız ve manevraya sahip değillerdi. Bunları savaş gemilerinden ayırt etmek oldukça kolaydı. Ne geminin ön ve arkasında ejderha süslemeleri bulunur ne de yanlarda kalkanlar. Ayrıca savaş flaması da taşımazlardı.¹⁰¹⁹ Görünüş olarak daha geniş ve daha derin olup okyanus yolculukları için bir o kadar daha dayanıklıdır. Genellikle yelkenler ile hareket etmelerine rağmen gemide kürekçi de bulunurdu. Bunlar rüzgârın yetersiz kalması durumunda takviye amacıyla veya ani manevra yapılması gerektiğinde devreye girerlerdi. Gemide daha çok yük taşınabilmesi için mümkün mertebe az mürettebat bulundurulurdu. Kürekçilerin dışında bir tane dümenci, gemiye su dolması durumunda boşaltması için bir veya iki tane kovacı ve birkaç tane de yelkenci bulunurdu.¹⁰²⁰ Kazılardan anlaşıldığı kadarıyla bu gemiler, mezar gemi olarak kullanılmamışlardır.¹⁰²¹

Ticaret gemilerinin çoğu büyük kapasitede ve kargo taşımaya müsait dayanıklı gemilerken, buna ilaveten daha hızlı küçük gemiler de yapılmıştı. Rimbart, Vita Anskarii adlı eserinde tüccarların kullandıkları gemilerden söz etmektedir. Özellikle o dönemlerde denizlerde kol gezen korsanlardan kaçabilmek için muhtemelen manevra kabiliyeti yüksek özel gemiler kullanılmaktaydı.¹⁰²² Her ne kadar İskandinav menşeli metinler, genel olarak Vikinglerin ticaret gemilerine saldırmadıklarını ve bu durumu

¹⁰¹⁷ a.g.m., s. 220-223.

¹⁰¹⁸ Roesdahl & Sorensen, a.g.m., s. 126.

¹⁰¹⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 212.

¹⁰²⁰ Wolf, a.g.e., s. 87.

¹⁰²¹ Bill, a.g.m., s. 221.

¹⁰²² Rimbart, *Anskar the Apostle of the North*, Charles H. Robinson (çev.), (basım yeri yok) 1921, s. 103.

korkaklık olarak kabul ettiklerini iddia etseler de Rimbart, birçok tüccarın korsan saldırılar karşısında her şeyini kaybettiğini nakletmektedir.¹⁰²³

Norveç'in güneyinde Kaupang yakınlarında Klastad'ta, bilinen en eski Viking yük gemisi bulunmuştur. 990'da yapılmış olan Klastad gemisi 1893'te ortaya çıkarılmıştır. Bileği taşı yüklü olarak çıktığı bir seyahat sırasında batmıştır. Uzunluğu 21 m., taşıma kapasitesi ise 13 ton civarındadır. Bir diğeri M.S. 980 yılı civarında yapılmış olan Askekarr gemisidir. Vikinglerdeki en küçük ve en kolay idare edilebilen gemidir. Gothenburg'da Göta Nehri'nde bulunmuş olan bu gemi sadece 15,8 m. uzunluğunda, 4,5 m. genişliğinde ve 2,5 m. derinliğinde olup, 24 ton taşıma kapasitesine sahiptir. 1020'lerde inşa edilmiş olan Hedeby 3 gemisi 25 m. uzunluğuyla diğerkargo gemilerine nazaran çok daha büyüktür. Buna bağlı olarak da 60 ton taşıma kapasitesine sahiptir.¹⁰²⁴ 1030'da Norveç'te yapılmış olan Skuldelev 1, çam ağacından imal edilmiştir. 16,5 m. uzunluğunda, 4,6 m. genişliğinde ve 24 ton yük kapasitesi olan bu gemi açık denizlere dayanıklıdır. Son olarak zikredeceğimiz kargo gemisi olan Skuldelev 3, diğerklerine nazaran çok daha küçüktür. 13,8 m. uzunluğunda, 3,4 m. genişliğinde ve 4,6 ton yük taşıma kapasitesine sahiptir.¹⁰²⁵

2.8.4. Gemi Teçhizatı

Gemilerin en önemli teçhizatı kürekleriydi. Rüzgârın yetersiz kalması veya ani manevra yapılması gereken durumlarda gemi bu küreklerle hareket ettirilirdi. Kürekler oldukça güçlü olmakta ve bazen bir küreği iki kişi çekmekteydi. Skaldik şiirlerde kürekler için; “uzun kollar”, “deniz atının adımları”, “dalga süpürücüler”, “geminin adımı” gibi mecazi ifadeler kullanılmaktadır. Bazı büyük gemilerde iki veya daha fazla küçük tekne bulunmaktaydı.¹⁰²⁶

Bir diğerk önemli teçhizat ise yelkenlerdir. Yelkenler, hız konusunda daha randımanlı olmaları hasebiyle kare biçiminde tasarlanmaktadır. Bunlar, ketenden ya da yünden yapılmakta olup, üzerlerinde kırmızı, mavi ve yeşil çizgiler bulunmaktaydı. Bazen de çeşitli nakışlar işlenmekteydi. Ancak savaş gemilerinin yelkenleri farklı renklerde boyanmakla beraber ağırlıklı olarak siyah tercih edilmekteydi.¹⁰²⁷ Direklere

¹⁰²³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 212; Rimbart, a.g.e., s. 103.

¹⁰²⁴ Bill, a.g.m., s. 221.

¹⁰²⁵ Wolf, a.g.e., s. 87; Bill, a.g.m., s. 222.

¹⁰²⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 144.

¹⁰²⁷ a.g.e., s. 153-156.

tutturmak için mors balığının derisinden yapılmış halatlar kullanılırdı. Yelken direkleri köknar veya çam ağaçlarından yapılmaktaydı. Savaş zamanlarında direklerin üst kısmında iki kişinin gözetleme yapabileceği bir yer bulunurdu.¹⁰²⁸ Skaldik şiirlerde yelkenler için “rüzgâr pelerini”, “rüzgâr kumaşı”, “direk halısı” gibi ifadeler yer alırdı.¹⁰²⁹

Son olarak değineceğimiz teçhizat çapadır. İskandinavlar, çapa olarak Orta Çağ’ın ilk dönemlerinde ilkel araçlar kullanmaktaydılar. Küçük tekneler için büyükçe bir taşı delip, ortasından geçirdikleri halatla onu bağlayarak oluşturdukları ağırlığı kullanırlardı. Daha büyük tekneler içinse genellikle ağaçtan yapılmış ve içine taş doldurulmuş bir kasa kullanılırdı. Hem çapayı hem de yelkeni kaldırmak için büyük gemilerde bir çıkırık bulundurulurdu.¹⁰³⁰

2.8.5. Gemi Süslemeciliği

Klasik Viking gemilerinin ilginç tasarımlarının yanı sıra en dikkat çeken özelliği çok güzel ve orijinal süslemelerinin bulunmasıydı. Süslemede kullanılan yöntem, ağırlıklı olarak ağaç oymacılığı ile çeşitli motiflerin elde edilmesiydi. Bu motifler insandan hayvanlara, hatta mitolojik varlıklara kadar çeşitli türde olabilmekteydi. Süslemeler öyle dikkat çekmekteydi ki bazen gemilerin isimleri bunların içeriklerine atfen verilirdi. Örneğin bir gemiye Karl adında bir İskandinav kralının başının işlenmiş olmasından dolayı “Karl’ın Gemisi” denmekteydi. En favori figür genellikle baş tarafa yerleştirilen ejder motifiydi. Bunlar uzun gemilerde ve büyük savaş gemilerinde o kadar çok kullanılmaktaydı ki X. yüzyılda bu tip gemilerin başındaki süslemelerin modeline bakılmaksızın onlara “dragon” (ejderha) denmekteydi.¹⁰³¹ İskandinav gemilerinde ejderha motifinin bu denli sık kullanılması dikkatimizi çekmektedir. Önceki bölümlerde de ifade ettiğimiz üzere bu figür aslında doğuya, dahası Çin’e aittir. Nitekim onlardan etkilenen Türkler de bu figürü kullanmışlardır.¹⁰³²

Gemilerin süslemesinde bir diğer önemli husus boya idi. Gemiler genellikle canlı renklerle boyanırdı. Boya ile en fazla süslenen yer yelkenlerdi. Buralarda da canlı renkler tercih edilirdi. Yelken direğinin en üstünde şefin veya kralın simgesinin

¹⁰²⁸ Williams, a.g.e., s. 204.

¹⁰²⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 154.

¹⁰³⁰ Williams, a.g.e., s. 205.

¹⁰³¹ a.g.e., s. 206.

¹⁰³² Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 566.

yer aldığı bir bayrak veya flama bulunurdu.¹⁰³³ Egill Saga’da bir ticaret gemisinin süslemesi şu şekilde anlatılmaktadır:

*“Thorolfr’un denize indirilmeyi bekleyen denizaşırı bir teknesi vardı. Her açıdan çok iyi donatılmış, su çizgisinden yukarısı zengin bezemelerle dolu, yelkeni mavi ve kırmızı çizgilerle özenle boyanmış bir tekneydi bu.”*¹⁰³⁴

Gemilerin süslemesinde değineceğimiz son araç kalkanlardır. Arkeolojik kalıntılardan ve sagalardan öğrendiğimize göre kalkanlar savaş gemilerinde önemli bir araç olmasının yanı sıra aynı zamanda bir aksesuar olarak da kullanılmaktaydı. Yolculuk sırasında kalkanlarını geminin kenarına dizmekteydiler. Örneğin Landnamabok’ta Halla ve Her-Fin’in oğlu İzlanda’ya geldiklerinde gemilerinin kalkanla kaplanmış olduğu anlatılır.¹⁰³⁵

2.9. SAĞLIK UYGULAMALARI

2.9.1. Hastalıklar

Vikinglerde yaygın bir şekilde karşılaşılan hastalıklarla ilgili pek ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Ancak anlaşıldığı kadarıyla o dönemin hastalıklarının en büyük sebebi yetersiz beslenme ve bunlara bağlı vitamin eksikliğiydi. Özellikle uzun kış dönemlerinde yiyecek sıkıntısından dolayı C vitamini eksikliğine bağlı iskorbüt (halsizlik ve diş eti kanaması) hastalığı sıkça görülmekteydi. Bilinen bir diğer hastalık ise o dönemden kalan iskeletlerin incelenmesi neticesinde tespit edilmiş olan osteoartrit (kireçlenme veya kırık erimesi) hastalığıdır. Ayrıca incelenen iskeletlerin neredeyse hepsinde bir veya daha fazla dişin eksik olduğu tespit edilmiştir. Ancak şeker tüketiminin yaygın olmamasına bağlı olarak dişlerde çürüme bulunmamaktadır.¹⁰³⁶

Yetersiz beslenmenin yanı sıra hijyen noktasında da son derece kötü koşullar, hastalıkların bir diğer sebebiydi. Bazı evlerde insanların hayvanlarla birlikte yaşaması ve bu ortamda başta fare ve diğer haşerelerin varlık göstermesi tüberküloz, tifüs, kanlı ishal, cüzzam, dizanteri gibi hastalıklara davetiye çıkarmaktaydı. Hatta bu durum, söz konusu çiftliklerde küçük bir salgına sebep olabilmekteydi. Küçük bir salgın diyoruz çünkü o dönemlerde Avrupa’da ortaya çıkan ve toplu ölümlere sebep olan başta

¹⁰³³ Williams, a.g.e., s. 207.

¹⁰³⁴ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 76.

¹⁰³⁵ Ari Thorgillson, “Landnama-book”, s. 116.

¹⁰³⁶ Wolf, a.g.e., s. 63.

veba¹⁰³⁷ gibi büyük salgınlar İskandinavya’da geç Orta Çağ’a kadar yaşanmamıştır. Bunun sebebi o dönemin İskandinavya’ında yerleşimlerin dağınık ve seyrek olmasıdır. Bu da söz konusu hastalıkların sirayet etmesini engellemekteydi. Fakat İskandinav kolonilerinde durum, pek de öyle olmadığından buralarda yaşayan Vikingler arasında salgınlara sıkça rastlanılmaktaydı. Örneğin Dublin’deki Vikingler arasında 949’da bir cüzzam¹⁰³⁸ salgını gerçekleşmiştir. İngiliz tarihçilerinden Malmesburyli William (ö. 1143) İngiltere’nin güneyindeki Kent’i işgal etmiş olan Danimarkalılar arasında dizanteri salgını yaşandığını bildirmektedir.¹⁰³⁹

Viking Çağı’nda hastalıkların bir diğer sebebi ise Vikinglerin yabancı ülkelere ilk kez gitmeleridir. Nitekim bu yerlerde karşılaştıkları hastalıkları kendi ülkelerine de getirmişlerdi.¹⁰⁴⁰ Anayurttakilerin bedenleri bu mikroplara karşı alışık olmadığından, söz konusu hastalıklar karşısında çok çabuk bir şekilde dirençlerini kaybederlerdi.

Bütün bu olumsuzluklara binaen Orta Çağ Avrupa’sında olduğu gibi İskandinavya’da da yaşam süresi oldukça düşüktü. Örneğin kemik bilimcilerin yaptıkları kemik analizlerine göre Viking Çağı’nda, Danimarka’daki erkeklerin ortalama yaşam süresi 41,3 iken, kadınlarınki 38,6 idi. Erkeklerin kadınlardan daha uzun ömürlü olmalarının sebebi olarak, oldukça sık yaşanan hamilelikler gösterilmektedir. Çünkü bu hamilelikler sırasında hem zor yaşam koşullarına bağlı olarak kadınların çok sık çocuk düşürmeleri hem de ölümlü doğum vakaları oldukça fazlaydı. Ayrıca çok erken yaştaki evlilikler de buna eklenince söz konusu ölümlü doğumlar daha da artmaktaydı.¹⁰⁴¹

¹⁰³⁷ Veba, Ortaçağ Avrupa’sında adından en fazla söz ettiren, çok kolay bulaşabilen bir hastalıktır. Asya kökenli olduğu düşünülen bu hastalık bulaştığı kişiyi kısa sürede öldürmekteydi. Ortaçağ boyunca Avrupa’da çeşitli dönemlerde salgınlar şeklinde ortaya çıkan vebanın en şiddetli yaşandığı dönem 1347-1351 yılları arasındadır. Bu dönemde Avrupa nüfusunun yaklaşık olarak üçte birini yok etmiştir. Bk. Pınar Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sının Ölümle Dansı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2017, s. 40.

¹⁰³⁸ Bu hastalık Ortaçağ’da veba kadar kendisinden söz ettirmiştir. Asya kökenli olduğu düşünülen cüzzam hastalığının çok kolay bulaşabilmesi hasebiyle büyük sosyal etkileri olmuştur. Bu hastaların dışarı çıkmaları için özel giysi giymeleri ve çevresindekileri uyarmak için yürürken çan kullanmaları zorunlu tutulmuştur. Hatta rüzgârın yönüne göre yolun belirli tarafından yürümeleri istenmiştir. XII. ve XIII. yüzyılda Avrupa’da doruk noktasına ulaşan cüzzam, XV. yüzyıldan sonra etkisini kaybetmiştir. Bk. Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sının Ölümle Dansı*, s. 29; Murat Serdar, “Ortaçağ Avrupa’sında Cüzzam”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı XXXIV, 2018, s. 113.

¹⁰³⁹ Wolf, a.g.e., s. 63.

¹⁰⁴⁰ Øvind Larsen, “Medicine and Medical Treatment”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 411.

¹⁰⁴¹ Ole Jorgen Benedictow, “Demographic Conditions”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 239.

2.9.2. Tedavi Metotları

Hastalıklara karşı dönemin İskandinav toplumu çeşitli çareler aramaktaydı. Bu tedavi uygulamalarında Şamanik unsurların varlığı ve diğer kültürlerle benzerlikleri dikkatimizi çekmektedir. Bunlardan birincisi çeşitli otlardan elde ettikleri ilaçlar ve diyetlerdi. Heimskringla'da yer alan Olaf Saga'da bununla ilgili bir anlatı bulunmaktadır. Kralın ozanı Thormod, Stiklestad savaşında¹⁰⁴² (1030) yaralanır ve insanları ot ile iyileştiren bir kişi onu tedavi etmeye çalışır.¹⁰⁴³

Bir diğer şifa kaynağı ise hem sağlığı korumak hem de tedavi amaçlı olarak faydalanılan muhtelif taşlardı. Bunlar daha çok ya boyunlarına asılır veya kılıçlarının kabzasına yerleştirilirdi. Bunu kullanan kişi, yaralarının daha çabuk iyileştiğine inanırdı.¹⁰⁴⁴ Taşların tedavide kullanılması geçmişten günümüze kadar birçok kültürde rastlanılan bir durumdur. Germenler taşı suya koyup kaynatırlar ve suyunu içerlerdi. Bazen de şifalı olduğuna inandıkları taşların üzerinde yürürlerdi. Aynı şekilde Türkler de şifa arayışlarında taşlardan istifade etmekteydiler. Hatta çocuğu olmayan kadınlar bile taşlardan medet ummaktaydı. Nitekim benzer uygulamalara günümüzde Orta Asya ve Anadolu'da hala müracaat edilmektedir.¹⁰⁴⁵

Buhar banyosu, kan aldırma ve imkân ölçüsünde cerrahi müdahale diğer çare arama metotlarıydı.¹⁰⁴⁶ Burada kan aldırma yöntemi dikkatimizi çekmektedir. İslam medeniyetinde “hacamat” denen ve köken itibariyle Mezopotamya kültürüne dayanan bu önleyici tedavi metodu aynı zamanda peygamberimizin sünnetidir. Bu hususta yılın belirli aylarında ve ayın da belirli günlerinde hacamat yapılmasını öneren hadisler bulunmaktadır.¹⁰⁴⁷ Bu uygulama Türklerde de farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Onlar hastalıklı bölgedeki damarların üzerine çizik atarak burayı kanatırlardı.¹⁰⁴⁸

İskandinavya'da çok da yaygın olmasa da önleyici tedavi olarak bazı karantina uygulamalarına rastlanılmaktadır. Örneğin İzlanda'da, Avrupa'daki gibi cüzzam

¹⁰⁴² Stiklestad, Norveç-Trondheim'in 80 km. kuzeydoğusuna düşmektedir. Burada Norveç kralı Olaf Haraldsson ile Danimarka kralı Büyük Knut arasında yaşanan büyük savaşın galibi Kral Knut olmuştur. Bk. Holman, a.g.e., s. 258.

¹⁰⁴³ Snorro Sturleson, *Heimskringla II* (1907), s. 630.

¹⁰⁴⁴ *The Life and Death of Cormac the Skald*, s. 80; Williams, a.g.e., s. 357.

¹⁰⁴⁵ Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968, s. 17-74.

¹⁰⁴⁶ Wolf, a.g.e., s. 64.

¹⁰⁴⁷ Abdullah Köşe, “Hacamat”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 1996, s. 423.

¹⁰⁴⁸ Murat Serdar, *Geç Ortaçağlarda Batı Avrupa'da Hastaneler ve Tıp Eğitimi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2015, s. 25.

hastalarının tutulduğu ve “cüz zamhane” denilen özel yapılar bulunmaktaydı. Aslında buralarda başka hastalar da barınmaktaydı.¹⁰⁴⁹

Yukarıdaki tedavi usullerinin dışında bazı batıl metotlar da bulunmaktaydı. Bunlardan birisine göre hastalarını bir ağaç kovuğuna koyarak tedavi etmeye çalışırlardı. Bazı kültürlerde hasta bir çocuğun bir ağaç kovuğuna konulması, yeni bir doğuşa işaret ederdi. Afrika ve Pakistan’da hasta çocuklar, birbirine geçmiş iki meyve ağacının arasından geçirilmek suretiyle iyileştirilmeye çalışılırdı. Bu işlem sırasında hastalığın ağaçta kaldığına inanırlardı.¹⁰⁵⁰

Zikrettiğimiz bütün bu tedavi arayışları her kişiye uygulanmamaktaydı. İbn Fadlan, özellikle köle veya fakir kişiler için ilginç bir uygulamadan söz etmektedir.

“İçlerinden biri hastalanınca uzakça bir yere onun için bir çadır kurarlar. Onu çadıra korurlar, yanına bir miktar ekmek ile su verirler. Ona yaklaşmazlar. Hastalığı devam ettiği sürece onunla ilgilenmezler. Özellikle köle ve fakirlere böyle muamele ederler. İyileşir, ayağa kalkarsa arkadaşlarının yanına döner. Ölürsa onu yakarlar. Eğer ölen hasta köleyse onu olduğu gibi bırakırlar. Sonrasında köpekler ve diğer yırtıcı hayvanlar onu yer.”¹⁰⁵¹

Görüldüğü gibi burada bir tedavi arayışına bile gidilmemekte ve kelimenin tam anlamıyla hasta talihiyle baş başa bırakılmaktadır.

2.9.3. Sağlık Hizmetleri

Kayıtlardan anladığımız kadarıyla özellikle ilk dönemlerde sağlık hizmetlerini sunanlar genellikle kadınlardı. Tacitus, kadınların tıpta pratik yapmalarını savaşçıların yaralarını annelerine ve eşlerine tedavi ettirmelerine bağlamaktadır. Nitekim Orta Çağ Avrupa’sında XIV. yüzyıla kadar tıp çalışmalarında kadınların daha aktif oldukları görülmektedir.¹⁰⁵²

Bunun yanı sıra özellikle pagan dönemde savaş yaralarının tedavisinde ağırlıklı olarak tecrübeli ve yaşlı savaşçılara müracaat edilmekteydi. Örneğin Hrafn Sveinbjarnason (ö. 1213) adlı bir İzlandalı, o dönem için bölgede meşhur bir cerrahtı.

¹⁰⁴⁹ a.g.e., s. 212.

¹⁰⁵⁰ Eliade, *Dinler Tarihi-İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, s. 365.

¹⁰⁵¹ İbn Fadlan, a.g.e., s. 40.

¹⁰⁵² Dönemin Avrupa’sında kadınlar, tıp alanında hem bizzat çalışmışlar hem de bu alanda eğitim vermişlerdi. Özellikle kadın hastalıkları ve cerrahlik alanlarında oldukça mesafe kat etmişlerdi. Örneğin XI. yüzyılın sonu veya XII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Trotula, Avrupa’da tıp alanındaki ilk kadın profesördür. Bunun dışında Mercuriadis, Rebecca Guarna ve Abella önemli diğer kadın tıpçılar arasında yer almaktadır. Bk. Pınar Ülgen, “Geç Ortaçağda Tıp Bilimine Işık Tutan Kadın Hekimler”, *Münir Atalar Armağanı*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 2016, s. 343.

Bütün bu kişiler bildiklerini başkalarına usta çırak ilişkisiyle nakletmekteydi. İskandinavya'da tıp alanında daha derli toplu bir eğitim ancak 1477'de Uppsala'da ve 1479'da Kopenhag'da hizmete giren üniversiteler bünyesinde başlamıştır. Fakat daha erken dönemlerde bu alanda ortaya konan eserlerle bu bilgiler başkalarına aktarılmaktaydı. Bunlardan en bilineni, Danimarkalı hekim Henrik Harpestreng (ö. 1244) tarafından derlenen eserdir. Harpestreng bu eserde kıta Avrupa'sı ve İskandinavya'daki birçok şifalı otun kullanımını hakkında bilgiler sunmaktadır.¹⁰⁵³

Sağlık hizmetlerinin verildiği yer hususuna gelince, İskandinavya'da XVIII. yüzyıla kadar gerçek anlamda bir hastanenin varlığından söz edemeyiz. Ancak XI. yüzyıldan itibaren Danimarka ve Norveç'te kilise bünyesinde bazı küçük tedavi merkezleri hizmet vermeye başlamıştı. Bunlardan en bilineni 1170-1180 yıllarında Trondheim'de yapılmış olan küçük bir klinikdir. Ayrıca manastırlarda cüzzamlı hastalar için özel bölümler bulunmaktaydı. Bu kliniklerde imkânlar ölçüsünde cerrahi müdahalelerde bulunulurdu. Nitekim arkeolojik kazılarda, yaraları dikmek için kullanılan iğneler ile bazı tıbbi araç gerece rastlanılmıştır.¹⁰⁵⁴

---

¹⁰⁵³ Larsen, a.g.m., s. 411.

¹⁰⁵⁴ a.g.m., s. 411.

3. BÖLÜM: SOSYAL HAYAT

3.1. AİLE

İskandinavlardaki aile yapısını özetlemek gerekirse, ataerkil ve geniş bir aile şeklinde idi. Öyle ki mitolojik anlatılarda bile bu durum, kendisini hissettirmektedir. Odin'in baskın "baba" karakteri bunlardan en göze çarpanıdır. O; Aesir Tanrılarının babası, kanun koyucu, büyük salonun efendisi ve kurnazca kadınların aklını çelen bir karakterdir. Nitekim bazı feminist mitoloji uzmanları buna karşılık olarak dişi dev ve dişi elf karakterlerini parlatarak, bu durumu dengelemeye çalışsa da netice pek değişmemektedir.¹⁰⁵⁵ Bütün aile, aile reisinin otoritesi altında aynı konutta veya çiftlikte yaşamlarını sürdürmekteydiler.

Aile nüfusu otuz, hatta daha fazla sayıda da olabilmekteydi. Bazı bölgelerde hanede ölen büyükler evin yakınında bir yere defnedilmektedir. Bunun arkasındaki gerekçe bu kişilerin ev ile bağlantısının sürdüğüne inanılmasıydı. Ölen kişinin ismi yeni doğan çocuklara verilerek bir şekilde onun anısı yaşatılmaya çalışılmıştır.¹⁰⁵⁶

3.1.1. Viking Çağı'nda Kadın

3.1.1.1. Evin Hanımı Olarak Kadın

Viking Çağı'nda kadının durumu çok açık değildir. Ancak pagan dönem ile kıyaslandığında Hristiyanlık sonrasında bazı konularda onlar aleyhine kısıtlamalara gidildiği anlaşılmaktadır. İleride ele alacağımız boşanma hakkı bunlardan birisidir.¹⁰⁵⁷ Kadınlar, Viking Çağı'nda ev içerisinde dışarıya göre çok daha etkin ve de güçlüydüler. Evdeki anahtarlar evin hanımında bulunurdu. Hatta bu anahtarları bellerinde görecek şekilde taşırlandı ki böylece evde ne denli güçlü olduklarını dışarıya da göstermiş olurlardı. Ayrıca bu anahtarların çokluğuyla, ne ölçüde zengin olduklarını da ortaya koyarlardı.¹⁰⁵⁸ Dikkatimizi çeken bir diğer husus ise arkeolojik kazılardan anlaşıldığı kadarıyla birçok kadının teraziyle birlikte gömülmesidir. Bu durum söz konusu

¹⁰⁵⁵ Eric Christiansen, *The Norsemen in the Viking Age*, Blackwell Publishing, Oxford, 2006, s. 41.

¹⁰⁵⁶ Williams, a.g.e., s. 24.

¹⁰⁵⁷ Somerville & McDonald, a.g.e., s. 102.

¹⁰⁵⁸ Keyser, a.g.e., s. 48.

kadınların tüccar olduğu anlamına gelmemektedir. Bu, aynen anahtar taşınmasındaki gibi onların iyi birer ev hanımı olduklarına ve zenginliklerine delaletti.¹⁰⁵⁹

Bütün bu işaretlere rağmen kadınlar, döneme ait diğer topluluklarda olduğu gibi, erkeklere bağlı bir hayat sürmekteydiler. Kadının başına olumsuz bir durum gelirse, kocası onunla mücadele etmek zorundaydı. Şayet kadın başka birisine zarar verir veya suç işlerse kocası da sorumlu tutulurdu. Bu yüzden kadının, kocasından izinsiz anlaşma yapması yasaklanmıştır. Kocanın bu koruyucu pozisyonundan olsa gerek ki karısını fiziki olarak cezalandırma hakkı bulunmaktaydı. Öyle ki kadın, kocasının onu cezalandırması sırasında ona el kaldıramazdı. Fakat İskandinavlar arasında kadının dövülmesi pek hoş karşılanmazdı. Hatta erkeğin karısını haksız yere veya ağır bir tahrik olmaksızın dövmesi bir suç olarak kabul görmekteydi. Nitekim bu durum İzlanda'da (Gragas kanunları) ve Norveç'te (Gulathing kanunları) yasaklanmıştır.¹⁰⁶⁰ Kanaatimizce kadına şiddetin hem kanunlarca hem de toplum tarafından hoş karşılanmamasının altında yatan en önemli etken, erkeğin kendisinden zayıf birisine karşı güç kullanmasının, cesaret ve yiğitlik gibi kavramlara aykırı olduğu düşüncesidir.

3.1.1.2. Savaş ve Siyasette Kadın

Viking Çağı'nda kadın her ne kadar ev içindeki kadar olmasa da dışarıda da varlık göstermekteydi. Hatta aşağıda değineceğimiz üzere sagalarda, kocalarına karşı çıkan ve onların onayı olmadan kararlar alan, yabancılarla yapılan savaşlarda, kan davalarında ve siyasette çeşitli şekilde görev üstlenen kadınlara rastlanılmaktadır. Sosyal açıdan üst statüdeki kadınların yanı sıra dul veya yakın erkek akrabası bulunmayan kadınlar, diğer kadınlara nazaran daha hür hareket edebilmekteydiler. Bunlar evlilik veya ticari faaliyetler başta olmak üzere birçok hususta kendi kararlarını kendileri alabilmekteydi.¹⁰⁶¹

Kadınlar savaş ve kan davalarında genel olarak erkekleri savaşmaları için desteklerler veya kışkırtırlardı. Özellikle aile şerefini korumaması durumunda erkeğe karşı oldukça sert bir tutum takınırlardı. Ayrıca erken dönemlerde savaşlarda çok daha önemli görevler üstlenmekteydiler. Nitekim mitolojideki "valkyrie" denilen karakterin gerçekte önemli bir kadın savaşçı olduğu tahmin edilmektedir. Bir valkyrie olan "hild"

¹⁰⁵⁹ Christiansen, a.g.e., s. 19.

¹⁰⁶⁰ Keyser, a.g.e., s. 41.

¹⁰⁶¹ Williams, a.g.e., s. 112-117.

denen varlıkların ismi birçok Germen lehçesinde bazı kadın adlarının sonuna eklenmektedir. Örneğin: Brynhild, Ashild, Svanhild... Bu sözcüğün valkyrie ile ilişkisinin dışında başlı başına asker veya ordu kavramlarıyla bağlantısı bulunmaktadır. Bu da savaşçı kadın tiplemesine bir atıftır.¹⁰⁶²

Kadınlar, genellikle siyasi alanda faaliyet gösterme hakkından mahrum olmalarına karşın bazıları, kocalarının sayesinde hayattayken veya dul kaldıktan sonra nüfuz sahibi olabilmekteydi. Öyle ki dönemin İskandinavya'sında odalıktan (cariye) kraliçeliğe kadar yükselen kadınlar bulunmaktaydı. Gisli Saga'da kadınların cinselliklerini kullanarak siyasete ne şekilde müdahil olduklarıyla ilgili örnekler bulunmaktadır.¹⁰⁶³

Sagalarda ve döneme ait diğer kaynaklarda sayısız güçlü kadın tiplmeleri yer almaktadır. Saxo Grammaticus, eserinde Ladgerda adında Norveçli savaşçı bir kadından hayranlıkla söz etmektedir. Bir erkek kadar cesur olan bu kadının, saçlarını dağıtıp nasıl en önde savaştığını anlatmaktadır.¹⁰⁶⁴ Laxdaela Saga'da ise birkaç önemli kadın karakterin ismi geçmektedir. Bunlardan Keskin Zekâ Unn (Aud), Güzel Saçlı Harald'ın baskısından İskoçya'ya kaçmış Norveçli bir soylu olan Ketill Flatnose'un kızıdır. Aynı zamanda Dublin kralının da dul karısıdır. Unn, İskoçya'da kocası ve erkek akrabaları öldükten sonra ailenin liderliğini üstlenmiş ve bütün ev halkını toplayıp İzlanda'ya göç etmiştir. Aynı sagada yer alan bir diğer karakter Gudrun'un, oğullarını babalarının intikamını alması için kışkırttığı görülür. Bunların yanı sıra Melkorka adlı bir İrlanda prensesi ile Thorstein'in kızı Thorgerdr, Laxdaela Saga'da zikredilen diğer önemli kadın figürlerdendir.¹⁰⁶⁵

Njall Saga'da güçlü bir kadın karakter olarak Kanlı Balta Erik'in dul eşi Kraliçe Gunnhild'den bahsedilmektedir. Gunnhild, oğlu Kral Harald Greycloock'un (ö. 970) üzerinde büyük etki sahibidir. Aynı sagada ismi geçen Hildigun'un, olayları yönlendirmede ne şekilde aktif ve provokatif olduğu ortadadır.¹⁰⁶⁶ Kızıl Erik Saga'da¹⁰⁶⁷ bahsedilen Freydis tıpkı babası Erik gibi sert ve merhametsiz bir

¹⁰⁶² a.g.e., s. 119.

¹⁰⁶³ Audur G Magnúsdóttir, "Kadınlar ve Cinsel Siyaset", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 61.

¹⁰⁶⁴ Saxo Grammaticus, a.g.e., 542.

¹⁰⁶⁵ Wolf, a.g.e., s. 12; Somerville & McDonald, a.g.e., s. 103.

¹⁰⁶⁶ Somerville & McDonald, a.g.e., s. 106.

¹⁰⁶⁷ Bu saganın Snæfellsnes'ta (İzlanda) Haukr Erlendsson tarafından 1264'te yazıya geçirildiği düşünülmektedir. Esere ait en eski el yazması XIV. yüzyıldan kalmadır. Bk. Holman, a.g.e., s. 91.

karakterdir. Babası Erik'in binli yıllarda bugünkü Kuzey Amerika'da olduğu düşünülen Vinland'a yaptığı yolculuk sırasında o da ona yardım etmekteydi. Gisli Saga'da Auda ve Egill Saga'da Asgerdr, zikredilmesi gereken bir diğer önemli kadın karakterlerdir.¹⁰⁶⁸

Sagalarda yer alan bu kadınların gerçekte nerede yaşadıklarıyla ilgili kuşkular vardır. Bunların saga yazarının hayal ürünleri olmaları ihtimal dâhilindedir. Bir diğer husus ise bu kadınların toplumsal olarak kocalarından üstün olmaları hasebiyle zaten güçlü olduklarını ve söz konusu örneklerin genelleme için yeterli olamayacağını savunanlar bulunmaktadır. Ancak kurgu bile olsa o dönemde yazarın bu kurgulamayı yapabilmesi için mutlaka gerçek örneklerden esinlenmiş olması gerekmektedir.¹⁰⁶⁹ Son olarak bu örnekler bize, o dönemin toplumunda kadınların içtimai durumunu belirleyen, katı dini ve örfi sınırlamaların bulunmadığını göstermektedir.

3.1.2. Evlilik

Orta Çağ İskandinav toplumunda evlenmemiş olmak hem kadın hem de erkek için utanılacak bir durum olarak addedilmekteydi. Bunun içindir ki evlenmemiş kişi sayısı nüfusa orantılandığında oldukça azdır. Genel itibariyle o dönem birçok kültürde olduğu gibi İskandinav toplumunda da evlilik bir duygu işi olmaktan ziyade yapılması gereken bir görev olarak kabul görmekteydi.¹⁰⁷⁰

Evliliği ifade etmek için çeşitli terimler kullanılmaktaydı. Bunlardan birisi “bağlanmak” anlamına gelen “tengja saman” ifadesiydi. Evlilik sonucu ortaya çıkan akrabalara “tengdir” denmekteydi. Bu sözcüğün, günümüz Türkçesinde yer alan ve hısım anlamına gelen “dünür” sözcüğünün diğer kullanımlarıyla olan benzerlikleri dikkatimizi çekmektedir. Özellikle “tünr”, “tünür”, “düngür” gibi telaffuzlar bunlar arasında yer almaktadır.¹⁰⁷¹

Anladığımız kadarıyla evlilik bir çeşit antlaşma olarak görüldüğünden “brud-kaup” (gelin satın alma) diye tanımlandığı da olurdu.¹⁰⁷² Bir diğer ifade ise “gelin çıkarma”, “gelin gönderme” şeklinde çevrilen “brud(h) laup” sözcükleridir. Burada gelinin evden gitmesinin kastedildiği düşünülmektedir.¹⁰⁷³

¹⁰⁶⁸ Somerville & Mcdonald, a.g.e., s. 110.

¹⁰⁶⁹ Magnusdottir, a.g.m., s. 67.

¹⁰⁷⁰ Williams, a.g.e., s. 90.

¹⁰⁷¹ Gülensoy, a.g.e., s. 312.

¹⁰⁷² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 2.

¹⁰⁷³ Wolf, a.g.e., s. 9; Christiansen, a.g.e., s. 43.

3.1.2.1. Evlilik Görüşmesi

Tarafların eş seçimi için en önemli yer, günümüzde olduğu gibi sosyal faaliyetlerdi. Örneğin spor müsabakalarının yapıldığı alanlar asıl işlevinin yanı sıra, kızlar için erkek beğenme, erkekler içinse kendilerini kızlara kanıtlama yeri olarak ilave bir fonksiyona sahipti. Bunun yanı sıra erkekler uzun seferlere veya savaşlara giderek de genç kızların gönlünü kazanmaya çalışırlardı. Ancak eş belirlenmesinde genel olarak mantiken hareket edilip, aşk veya fiziki görünüm ikinci planda tutulurdu. Kız ve erkeklerin iletişim halinde olmaları konusunda pek sıkıntı olmazdı. Özellikle damat adayının sosyal veya ekonomik açıdan saygınlığına bağlı olarak, kız babalarının damat adayına karşı müsamahası daha da artmaktaydı. Hatta ziyafetlerde beraber oturmalarına bile karşı çıkmazlardı. Evliliğe talip olan erkeğin ekonomik olarak çocuklarının iâşesini temin edecek serveti veya mesleğinin olması gerekmektedir. Bu koşulları yerine getirmeden evlenen kişiye, başta İzlanda olmak üzere İskandinavya'nın bazı bölgelerinde ceza uygulanırdı.¹⁰⁷⁴

Evlilik görüşmelerinin başlaması için öncelikle tarafların yaşının uygun olması gerekmektedir. Vikinglerde, bölgeden bölgeye farklılık gösterse de sagalardan ve diğer yazılı kanunlardan anladığımız kadarıyla hem erkeğin hem de kadının ortalama olarak 14-15 yaşından itibaren evlenmesine izin verilmekteydi.¹⁰⁷⁵ Biyolojik olarak yeterli görülen bu yaş, aslında birçok kültürde olduğu gibi İskandinavlarda da diğer hukuki durumlar için yetişkinlik yaşı olarak kabul edilmekteydi. Bunun temelinde ise söz konusu yaşın Roma İmparatorluğunda çocukluktan çıkmak için yeterli görülmesinin yattığını düşünmekteyiz.¹⁰⁷⁶ Evlilik için ilk adımı erkeğin babası, şayet o yok ise en yakın erkek akrabası, o da yok ise bir arkadaşı atardı. Damat adayının konuyu, kızın babasına veya hamisine bizzat kendisinin açması İskandinavya'da pek hoş karşılanmazdı. Kız isteme sırasında damat hazır bulunsa bile onun yerine konuşacak, onun iyi meziyetlerini ve cesaretini anlatacak bir sözcü olurdu.¹⁰⁷⁷

¹⁰⁷⁴ Williams, a.g.e., s. 89; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 2.

¹⁰⁷⁵ Keyser, a.g.e., s. 33.

¹⁰⁷⁶ Roma'da Proculianus ve Sabianus diye bilinen iki ayrı hukuk okulu bulunmaktaydı. Sabinianus okulu yetişkinlik yaşını herkes için ayrı olarak vücutlarının görünümüne göre değerlendirirken, Proculianus okulu yerleşik bir kural oluşturulmasından yana tavır almıştır. Nitekim zamanla Proculianus okulunun önerisi doğrultusunda yetişkinlik yaşı erkekler için 14 kızlar içinse 12 kabul edilmiştir. Bk. Koschaker, a.g.e., s. 309.

¹⁰⁷⁷ Williams, a.g.e., s. 92; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 2.

Gelinin hamisi ise babasıdır. Şayet babası yoksa erkek kardeşleri olurdu.¹⁰⁷⁸ Erkek kardeşlerle ilgili bu durum, ailevi bir görev olmanın ötesinde aynı zamanda yasal bir zorunluluktur. Çünkü Guta kanunlarına göre erkek kardeş, kız kardeşinin düğününden sorumludur. Eğer onun düğünü ile ilgilenmez ise mirasının sekizde birini kız kardeşine bırakmak zorundadır.¹⁰⁷⁹ Erkek kardeşi de yoksa annesinin babası veya dayısı, kızın hamisi olurdu.¹⁰⁸⁰ Damadın hamisi onun baba tarafından erkek akrabaları olurken; gelinin hamisinin anne tarafından erkek akrabaların olması dikkatimizi çekmektedir.

Kızın evlilik kararı tamamen hamisine aittir. Ancak sagalardan anladığımız kadarıyla nadir de olsa babanın evlilikle ilgili tercihi kızına bıraktığı durumlar olurdu.¹⁰⁸¹ Hatta babasının evlilik konusundaki kararına karşı çıkan kızlar da bulunmaktadır. Örneğin Njall Saga’da ismi geçen Hallgerd bunlardan birisidir:

“Thorvaldr, Höskuldr’dan kızı Hallgerd’u ister. Höskuldr kızının huysuz oluşunu da hatırlatarak kızının fikrini sormadan bunu kabul eder ve taraflar aralarında anlaşılır. Ancak kızı Hallgerd kendi fikrinin sorulmamasından dolayı babasına sert bir şekilde sitem eder.”¹⁰⁸²

Ancak önceden ifade ettiğimiz gibi bu örnekler istisnadır. Eğer kız, hamisinin rızası olmadan evlilik yaparsa bunun çeşitli müeyyideleri olurdu. Öncelikle bu tutum bir başkaldırı olarak değerlendirilmekteydi. Bunun neticesinde kız mirastan mahrum kalır, hatta çocukları da gayri meşru kabul edildiği için onlar da hiçbir şekilde mirastan pay alamazlardı.¹⁰⁸³ Kız kendi rızasıyla gitmiş olsa dahi kocası da kanun dışı ve “kadın hırsızı” ilan edilirdi.¹⁰⁸⁴ Fakat bu tip evliliklerde genellikle iş bu boyuta taşınmazdı. Damadın, kızın ailesine kefarete ödemesiyle taraflar arasında barış sağlanırdı. Örneğin Egill Saga’da Björn, Thora ile onun abisi Thorir’in izni olmadan evlenmişti. Sonrasında Björn dostu Skallagrimr’un arabuluculuğuyla, Thorir’e kefarete ödedi ve olay tatlıya bağlandı.¹⁰⁸⁵

¹⁰⁷⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 13.

¹⁰⁷⁹ *Guta Lag*, s. 36.

¹⁰⁸⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 13.

¹⁰⁸¹ a.g.e., s. 14.

¹⁰⁸² *Yanık Njall’ın Sagası*, s. 40.

¹⁰⁸³ *Laws of Early Iceland-Gragas II*, s. 6.

¹⁰⁸⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 14; Keyser, a.g.e., s. 19.

¹⁰⁸⁵ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 106.

3.1.2.2. Mundr ve Çeyiz

Evliliğin tam anlamıyla meşruiyet kazanması için erkeğin kadına “mundi keypt” (satış oluru) veya “mundr” denilen; gayrimenkul, ticari eşya, hayvan veya nakit cinsinden bir bedel vermesi gerekmektedir. Söz konusu bedel, düğün gecesinin gelinin kişisel mülkiyetine geçerdi.¹⁰⁸⁶ Egill Saga’da geçen Hildirida adlı kadın, kocası Björgolfr ile meşruluğu tartışmalı bir evlilik yapmıştı. Sonrasında kocası ölünce mirası onun ilk karısından olan oğluna kalmıştı. Bunun üzerine Hildirida ondan miras talep etmiş, ancak başarılı olamamıştı. Hildirida öldükten sonra da bu kez onun oğulları aynı şekilde babalarından kalan mallar üzerinde hak iddia ettiler. Oğullarından Harekr, annelerinin mundr alarak, usullere uygun şekilde evlendiğini dolayısıyla mirastan hak sahibi olduğunu iddia etmişti.¹⁰⁸⁷

Mundr, bazı yorumlarda Doğu kültüründe sıkça karşılaştığımız “başlık parası”na benzetilmektedir. Ancak bu uygulamayı tam anlamıyla başlık parası şeklinde tanımlayamayız. Çünkü Antik Yunan, Roma, Türk (kalın), Yahudi (mohar) ve cahiliye dönemi Arap toplumu başta olmak üzere birçok kültürde karşımıza çıkan başlık parası uygulamalarında tasarruf ağırlıklı olarak kızın ailesine aitken, İskandinavlardaki mundr’un tasarrufu kızın kendisine aittir. Eğer mundr’u başka kültürler ile karşılaştıracak isek Müslümanlarda gelinin aldığı mehir’e benzetmek daha uygun düşecektir. Mundr nasıl düğünün şartlarından kabul ediliyorsa benzer şekilde İslam’daki mehir uygulaması Hanefî, Hanbelî ve Şâfî mezheplerine göre fihhi yönden şart olmasa bile geleneksel yönden evliliğin şartlarından birisi gibi kabul görmektedir. Maliki mezhebi ise mehiri bir şart olarak değerlendirmektedir.¹⁰⁸⁸

Mundr’un belirlenmesi ve diğer hususları görüşmek için taraflar tanıkların da bulunduğu bir ortamda bir araya gelirlerdi. Bu görüşmede esas olarak mundr ele alındığından dolayı bu toplantıya “Mundarmal” denmekteydi.¹⁰⁸⁹ Belirlenecek olan mundr’un alt limiti Gulathing kanunlarına göre en az 12 ons değerinde olmak zorundaydı.¹⁰⁹⁰

¹⁰⁸⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 11.

¹⁰⁸⁷ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 66.

¹⁰⁸⁸ Mehmet Akif Aydın, “Mehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 2003, s. 389.

¹⁰⁸⁹ Christiansen, a.g.e., s. 43.

¹⁰⁹⁰ “Gulathing Law”, s. 72.

Kızın almış olduğu bu bedelin dışında hem erkek hem de kadının ailesi, evlenen çiftlere maddi destekte bulunurlardı. Kadının ailesinin yaptığı katkıya “heimanfylgja” denirken, erkek tarafının yaptığı katkıya “tilgjof” denmekteydi.¹⁰⁹¹ Eşlerin evlenirken beraberlerinde getirdikleri bu mülklerin tam anlamıyla birleşmesi için İskandinavya’da bölgeden bölgeye farklı şartlar uygulanmaktaydı. Frostathing kanunlarına göre bunun için evliliğin üzerinden on iki ay geçmesi gerekmektedir.¹⁰⁹² Gulathing kanunlarına göre ise kadın ilk çocuğu doğurduktan sonra ya da evliliğin üzerinden yirmi yıl geçtikten sonra bu mümkündür.¹⁰⁹³ Anladığımız kadarıyla bunlar azami sürelerdi. Taraflar karşılıklı anlaşmaları takdirde dilediklerinde tam manasıyla mülklerini birleştirebilirlerdi.¹⁰⁹⁴ Lakin bu süre zarfında erkeğin, kadına ait olan mülkü onun rızası olmadan ülke dışına çıkarmasına müsaade edilmezdi.¹⁰⁹⁵

3.1.2.3. Nişan

Mundr belirlendikten sonra nişan merasimine geçilirdi. Nişanlılık, evlilik işlemlerinde en az düğün kadar önemli bir aşama olup, evliliğin geçerli olması için gerekli koşullardan kabul edilirdi. Öyle ki bu işlem olmadan yapılan evlilikte kadın yasal olarak sadece bir metres hükmündedir. Buna bağlı olarak da ondan doğacak çocuklar babasının mirasından hak talep edemezdi.¹⁰⁹⁶ Ancak buna rağmen nişansız yapılan evliliklere de rastlanılmaktaydı. Daha çok sosyal açıdan üst konumda olan erkekler ile alt konumdaki kadınlar arasında bu tip evlilikler meydana gelirdi.¹⁰⁹⁷

Nişan töreni ailelerin ekonomik durumuna göre çok geniş katılımlı olabilmekteydi. Ancak en yalın haliyle bu törende, gelin adayının babası veya hamisi gelinin eli ile damadın elini birleştirir ve sonrasında onların nişanlılığını ilan ederdi.¹⁰⁹⁸ Sagalardan ve dönemin kanun metinlerinden öğrenebildiğimize göre çiftlerin birbirlerine yüzük vermeleri o dönem için düğünün önemli bir parçası değildi. Bu tip bir

¹⁰⁹¹ Keyser, a.g.e., s. 22.

¹⁰⁹² “Frostathing Law”, *The Earliest Norwegian Laws*, Laurence M. Larson (çev.), The Lawbook Exchange Ltd, New Jersey, 2008, s. 362.

¹⁰⁹³ “Gulathing Law”, s. 72.

¹⁰⁹⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 17.

¹⁰⁹⁵ “Gulathing Law”, s. 74.

¹⁰⁹⁶ Keyser, a.g.e., s. 34; Williams, a.g.e., s. 94.

¹⁰⁹⁷ Williams, a.g.e., s. 94.

¹⁰⁹⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 7; Keyser, a.g.e., s. 25.

uygulama bulunmaktaydı ancak bu sadece hediye niteliği taşımaktaydı. Bunun Norveç'e, çok sonraları Avrupa ülkelerinden geldiği düşünülmektedir.¹⁰⁹⁹

Nişanlı kalmak için en uygun süre on iki aydır.¹¹⁰⁰ Şayet özel bir durum olursa bu süre üç yıla kadar uzatılabilirdi. Bu tip nişanlılıklara “beklemeli nişanlı” denmekteydi. Eğer damat adayı, nişanlılık sırasında uzak bir yolculuğa çıkar ve üç yıldan önce dönmezse nişanlılığı sona ermiş sayılırdı. Nişanlılık sürecinde erkek kadının kısmen hamisi konumundadır. Bu zaman zarfında kadına bir zarar gelirse ya da ona bir haksızlık yapılırsa erkeğe aynen kocasıymış gibi onu savunma hakkı doğardı.¹¹⁰¹ Hatta nişanlı kadın bir baskında kaçırılacak olursa erkek, baskını yapanlara 3 mark fidye ödeyerek nişanlısını kurtarmakla mükelleftir. Şayet daha fazla fidye ödemesi gerekirse bu kez kızın varisleri bunu ödemek zorundadır. Bir erkek, başka birisinin nişanlısını kızın rızasıyla kaçırıp evlenirse Thing meclisi tarafından ağır bir para cezasına çarptırılır ve sonrasında her ikisi de kanun dışı ilan edilirdi. Ödediği ceza kadının babası ve eski nişanlısı arasında pay edilirdi.¹¹⁰² Bir kişi başkasının nişanlısını kaçırma teşebbüsünde bulunur ve de başaramazsa suçu işleyen kişi kızın nişanlısına fidye ödemek zorundadır.¹¹⁰³ Bütün bu uygulamalar, nişanlılığın ne denli bağlayıcı olduğunun göstergesidir.

Hangi taraf olursa olsun nişanı haksız yere bozan kişi için sert müeyyideler uygulanmaktaydı. Nişanı bozan kişi Thing'e çıkarılır ve eyleminin gerekçesini izah ederdi. Şayet haksız bulunursa kanundışı ilan edilirdi. Bunun yanı sıra nişanı haksız yere bozan kişi erkek ise “futhflogi” (kadından kaçan kişi), kadın ise “flannfluga” (erkekten kaçan kişi) şeklinde tanımlanırdı.¹¹⁰⁴ Bu tanımlamalar cinsel bir anlam içerdiğinden her iki taraf için ağır bir hakaretti. Bazı durumlarda nişanlılardan birisi nişanı bozsa dahi herhangi bir yaptırıma maruz kalmadığı olurdu. Örneğin taraflardan birisi cüzzam hastalığına yakalansa veya başka ağır bir sorunla karşılaşırsa, karşı tarafa bir müeyyide uygulanmadan nişan bozabilirdi.¹¹⁰⁵

---

¹⁰⁹⁹ Keyser, a.g.e., s. 28.

¹¹⁰⁰ “Gulathing Law”, s. 73.

¹¹⁰¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 8; Keyser, a.g.e., s. 24.

¹¹⁰² “Gulathing Law”, s. 74; Keyser, a.g.e., s. 29.

¹¹⁰³ “Frostathing Law”, s. 362.

¹¹⁰⁴ “Gulathing Law”, s. 74.

¹¹⁰⁵ a.g.e., s. 73.

Kız veya erkeğin dışında onların herhangi bir yakınının nişanı bozmak istemesi durumunda da bazı müeyyideler uygulanmaktaydı. Örneğin nişanı bozmak isteyen veya düğünü bir şekilde geciktirip kızının evlenmesine engel olan babayı damat adayı kendi evine çağırır. Burada ona, tanıkların huzurunda kızıyla evlenmek istediğini ve onlara engel olmaması yönündeki talebini resmen iletir. Şayet baba, kızı yine vermezse, damat adayı onu soygunculukla suçlayacağını haber verir. Damat adayı yine sonuç alamazsa bu kez kız babasının kanun dışı ilan edilmesi talebiyle konuyu Thing'e bile götürebilirdi.¹¹⁰⁶

İskandinav toplumundaki nişanla ilgili uygulamaların benzeri, Roma hukukunda da karşımıza çıkmaktadır. Tarafların karşılıklı olarak hazır bulunduğu bir ortamda aynı şekilde kız babası kızını vermesiyle ilgili bir soruya kesin bir şekilde cevap vererek bu işlem yerine getirilirdi. Nişanlanma işlemine “sponsio” denmekteydi. Bu dönemde evlenmenin gerçekleşmesinden kaçınan veya bir şekilde nişanı bozan taraf tazminat ödemek zorundaydı.¹¹⁰⁷

3.1.2.4. Düğün

Sosyal olarak alt düzeyde olan ailelerin dışında düğün yapılmadan evlenilmesi çok nadir karşılaşılan bir durumdur. Düğün zamanı için genellikle yaz veya sonbahar dönemleri tercih edilirdi.¹¹⁰⁸ Nadir de olsa kış mevsiminde de düğün yapılırdı ancak Vetrarblot festivalinin¹¹⁰⁹ üç hafta öncesinden, festival sonuna kadar yapılmazdı. Hristiyanlık sonrasında düğün yapılamayacak olan dönemler biraz daha genişlemişti. Dokuz hafta öncesinden itibaren paskalya¹¹¹⁰ sonuna kadar, paskalyadan sonraki yedinci hafta, Aziz John günü (24 Haziran) ve öncesindeki üç hafta, herhangi bir festival ve dini gün ile bu günlerin arifesinde, son olarak Perşembe günlerinde düğün yapılmaz.¹¹¹¹

¹¹⁰⁶ a.g.e., s. 73.

¹¹⁰⁷ Abdurrahman Savaş, “Hitit, Roma, İslam ve Yahudi Hukukları Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 18, 2011, s. 264.

¹¹⁰⁸ Williams, a.g.e., s. 96.

¹¹⁰⁹ Kışı iyi geçirmek için kurbanlar kesilerek 14 Ekimde kutlanan bir festivaldi. “Festivaller” başlığı altında daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

¹¹¹⁰ Hristiyanlık inancına göre Hz. İsa'nın yeniden dirildiği kabul edilen gündür. Güneş yılına göre net bir şekilde bilinmeyip, her sene 22 Mart-25 Nisan arasında ayın dolunay evresinden sonraki ilk pazar günü kutlanır.

¹¹¹¹ “Frostathing Law”, s. 249.

Düğün töreni, istisnai durumların dışında gelin tarafının evinde yapılmaktadır. Burada davetlilerin bulunduğu salona uzunlamasına karşılıklı iki oturak yerleştirilirdi. Bunlardan birincisinde, ortalarında damat olmak üzere, damat tarafının erkekleri otururdu. Karşısındaki ikinci oturakta ise gelin tarafının erkekleri ve ortalarında gelinin babası veya onun hamisi otururdu. Aynı bir yerde de diğer kadınlar ve onların da ortalarında gelin otururdu.¹¹¹²

Düğün sırasında gelin adayının kıyafeti ile ilgili sagalarda net bir bilgi bulunmamakla beraber “hvit-foldud” (beyaza sarılmış) ifadesinden geline ait özel bir kıyafetin yer aldığı ve bu kıyafetin renginin de beyaz olduğu anlaşılmaktadır.¹¹¹³ Eğer aile varlıklı ise genellikle keten kumaştan yapılmış bir duvak veya atkı kullanırlardı. Şayet yoksul ise haliyle bu duvak daha ucuz malzemelerden yapılır ve buna da “riпти” denirdi.¹¹¹⁴ Başında ise yine ketenden yapılmış özel bir başlık bulunurdu. Sonraki dönemlerde bu başlık o kadar uzun olmuştur ki arkadan iki tane yardımcı kadın bunları taşımak zorunda kalmıştır.¹¹¹⁵ Başlığın bu şekilde uzamasının kıta Avrupa’sından gelen bir âdet olduğunu düşünmekteyiz. Gelin, görülecek şekilde beline eve ait anahtarları takardı. Bu uygulama ise önceden de bahsettiğimiz gibi, onun gücünü ifade etmekteydi. Gövdesinde de aynı şekilde zenginliği ölçüsünde çeşitli süsler bulunurdu.¹¹¹⁶

Pagan dönemde düğün törenlerinin nasıl yapıldığı konusunda ayrıntılı malumat bulunmamaktadır. Ancak sagalardan anlaşıldığı kadarıyla bazı dini ritüeller uygulanmaktaydı. Örneğin evliliği kutsamak amacıyla Thor’un çekici ile bir işaret yapılırdı. Kanaatimizce bu uygulama Hristiyanlıktaki haç kullanımından etkilenilmesine bağlı olarak pagan döneminin sonlarında ortaya çıkmıştı. Bunun dışında Danimarka’da çiftler, çocuklarının olması için düğün sırasında Freya’ya kurban keserlerdi. Düğünde gelinin ve damadın arkadaşları ve akrabaları günümüzdeki gibi çiftlere hediyeler takdim ederlerdi.¹¹¹⁷ Çağlar boyunca bütün kültürlerde olduğu gibi düğünlerin ayrılmaz parçası ziyafettir. Kişinin ekonomik ve sosyal durumuna göre bazen bir haftayı bulan görkemli

---

¹¹¹² Keyser, a.g.e., s. 30.

¹¹¹³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 11.

¹¹¹⁴ Williams, a.g.e., s. 97.

¹¹¹⁵ Keyser, a.g.e., s. 31.

¹¹¹⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 11.

¹¹¹⁷ Williams, a.g.e., s. 98.

ziyafetler, uzun süre halkın hafızasında kalırdı. Ziyafette Tanrılara mutluluk için dua edilirdi. Düğüne çok uzaktan gelen davetlilere hediyeler verilirdi.¹¹¹⁸

Damat, gerdek gecesinden sonra sabahleyin geline bir hediye vermek zorundaydı.¹¹¹⁹ Buna “sabah hediyesi” denmektedir. Hristiyanlığa geçtikten sonra bu hediye yasalaşmış hatta bunda da bir alt limit belirlenmiştir.¹¹²⁰ Benzer bir uygulamaya çok eski dönemlerden beri Türklerde de rastlanılmakta olup, bu gelenek hala günümüzde devam etmektedir. Ancak Türklerde bu hediye gerdek akşamı verilirdi.

3.1.2.5. Çok Eşlilik

Viking Çağı’ndan önce İskandinavlar başta olmak üzere Germenler, Keltler ve Slavlar arasında çok eşlilik sık karşılaşılan bir uygulama değildi. İskandinavlar arasında bu tip evlilikler yasaklanmış olmasına karşın özellikle Viking Çağı’nda, koşulların zorlaması ve dış etkiler neticesinde bununla ilgili çokça örnekler yer almaktadır. Çok eşlilik İskandinavya’nın doğusunda, özellikle Rusya ve İsveç’te İslam dünyası ve diğer çok eşli kültürlerin etkisine bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı’da ise uzun yolculuklara çıkan Vikingler, gittikleri yerde uzun süre kalmaya başlayınca bir müddet sonra orada da ikinci bir evlilik yapmaya başlamışlardı. Zaman sonra Batı’daki bu gerekçe, çok eşlilik için geçerli bir mazeret kabul edildi ve yasal olarak buna izin verildi. Örneğin İzlanda yasaları her erkeğin, birisi İzlanda’da diğer Norveç’te olmak üzere iki kadınla evlenmesine müsaade etmekteydi.¹¹²¹ Fakat Viking Çağı’nda çok eşli evlilik yapan bütün bu örneklerdeki kişilerin neredeyse hepsi ya üst düzey idareci ve asker ya da mali gücü yerinde kişilerdi. Kral Güzel Saçlı Harald ve Kral Hjørleif ki namı “Kadın Sevinci”dir, bunlardan bazılarıdır. Alt düzeyde çiftçiler veya diğer yoksul erkekler arasında çok eşlilikle ilgili örnekler rastlanılmamaktadır. Hristiyanlığa geçmelerinden sonra İskandinavlar arasında çok eşlilik tamamen yasaklandı.¹¹²² Papa VII. Gregorius (ö. 1085) tarafından hayata geçirilen reformların bunda büyük etkisi olmuştur.¹¹²³

¹¹¹⁸ *The Saga of King Heidrek the Wise*, s. 30.

¹¹¹⁹ “Gulathing Law”, s. 72.

¹¹²⁰ Williams, a.g.e., s. 98.

¹¹²¹ a.g.e., s. 99.

¹¹²² Keyser, a.g.e., s. 37; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 24.

¹¹²³ “Gregoryen reformu” diye bilinen bu reformlar sonrasında Hristiyanlıktaki evlilik kurumu günümüzdeki şeklini almıştır. O döneme kadar aristokrasi içinde fiili olarak var olan çok eşlilik terk edilerek herkes için tek eşlilik getirilmiştir. Ayrıca boşanma iyice zorlaştırılmıştır. Bu sert evlilik

Yasal olarak gerçekleştirilen çok eşliliğin dışında bir de yasa dışı veya kısmen metres hayatı diye tanımlayabileceğimiz evlilikler bulunmaktadır. Bu tip birlikteliklerde, buraya kadar zikretmiş olduğumuz nişan düğün, mundr gibi dönemin İskandinav toplumunda evlilik için gerekli görülen işlemlerden bir veya bir kaçını terk edilmekteydi. Bu uygulama, yasal çok eşlilikte olduğu gibi kral, şef veya diğer üst düzey zengin erkekler arasında yaygındı.¹¹²⁴ Bununla ilgili Egill Saga'da bir örnek bulunmaktadır;

“Björgolfr adlı bir şef katıldığı bir şölende Högni isimli bir adamın kızını çok beğenmişti. Högni çok varlıklı ve akıllı birisiydi fakat aşağı dereceden bir aileden geliyordu. O günkü düzeyine ise kendi çabasıyla ulaşmıştı. Björgolfr kızı aklından çıkaramayınca nihayet Högni'nin evine gider ve ona; 'Buraya gelme sebebim şudur. Kızını alıp kendi evime götüreceğim. Hemen şuracıkta onunla bir düğün yapacağız.' der. Ardından da Björgolfr, kızı bir ons altın karşılığında aldı ve karı koca oldular.”¹¹²⁵

Görüldüğü gibi bu evlilikte nişan eksik kalmıştır. Nitekim saganın ileriki bölümlerinde söz konusu evliliğin geçerli olmadığıyla ilgili çok defa atıf yapılmaktadır. Bu tip çiftler aslında ahlaki olarak bir anlamda halk tarafından karı koca kabul ediliyorlar ancak yasal düzeyde, özellikle miras konusunda, tam bir evlilik şeklinde değerlendirilmiyordu. Nitekim yukarıdaki örnekte yer alan kadının çocuklarına mirastan pay verilmemişti.

3.1.2.6. Eş Değişimi

Bu uygulama nadir de görülse bazı anlatılarda karşımıza çıkmaktadır. Kocaların kadınlarını arkadaşlarına bir “hediye” veya bir çeşit “jest” olarak ikram ettikleri olurdu. Sözde “bağışı” yapan kişi de bundan hiç rahatsız olmazdı. Bu hususta koca, genellikle karısının görüşünü almazdı ki bazen kadınların bu tip teklife çok sert bir şekilde karşılık verdikleri olurdu. Bu uygulamanın İzlanda'dan ziyade İskandinav anakarasına özgü olduğu düşünülmeyle beraber bununla ilgili Landnamabok'ta yer alan en önemli örneklerden birisi yine İzlanda'da geçmektedir.¹¹²⁶ Bu eserde iki tane çiftten söz edilmektedir. Birinci çift Illugi Red adında bir adam ile onun Sigrid adındaki karısıdır.

---

kurallarının neticesinde zina artınca bu kez de zina için sert cezalar gelmiştir. Yine bu dönemden sonra evlilik kilisenin kontrolüne girmeye başlamıştır. Öyle ki XII. yüzyıla gelindiğinde tamamen kilisenin tekeline girmiştir. Bk. Jacques Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, M. Timuçin Binder (çev.), Literatür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 67.

¹¹²⁴ Williams, a.g.e., s. 100.

¹¹²⁵ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 61.

¹¹²⁶ Williams, a.g.e., s. 102.

İkinci çift ise Holm-Starri adındaki adam ile karısı Thorund'dur. Illugi, eşlerini ve sahip oldukları varlıkları değiştirmek için Holm-Starri'nin yanına gider. Görüşmede karşılıklı mutabık kalmaları üzerine Illugi, Holm-Starri'nin eşi Thorund'u kendisine eş olarak alır. Ancak kendisinin asıl eşi Sigrid, Holm-Starri'ye gitmeyi bir türlü kabullenemez. Nitekim kocasının baskısına dayanamaz ve tapınakta kendisini asarak intihar eder.¹¹²⁷

Bu tip örneklere kayıtlarda çok az rastlanılmasından ve mevcut örneğin de dramatik bir şekilde neticelenmesinden anladığımız kadarıyla bu uygulamaya İskandinav toplumunda çok nadir rastlanılmaktaydı.

3.1.2.7. Dul Kadının Evlenmesi

O dönem ölüm oranının yüksek olması hasebiyle bir kadının dul kalması çok sıradan bir durumdu. Aynı şekilde dul kalan bir kadının, özellikle genç ise kısa zamanda evlenmesi de gayet normaldi. Çünkü dönemin hayat şartlarının zorluğu karşısında yeniden evlilik, kadınlar için en önemli çıkış yoluydu. Ancak sosyal açıdan üst sınıflarda olan kadınlardan, bilhassa daha ileri yaşlardakiler, kendi ayakları üzerinde durabildiklerinden dolayı yeniden evlenmeyi pek tercih etmiyorlardı.¹¹²⁸

İzlanda'da bir kadın dul kaldıktan hemen sonra kocasının yakın akrabalarından, özellikle de kocasının kardeşlerinden birisiyle evlenmekteydi. Burada daha çok talip olan erkektir. Bunun da sebebi kadının mirasından faydalanmak istemeleridir. Fakat bu pragmatist gerekçenin dışında aile bağlarının güçlü olması sebebiyle ölen kocanın babası, gelininin mağdur olmaması için bunu talep ettiği de düşünülmektedir.¹¹²⁹ Levirat (Ltn. kayınbirader) denen bu uygulama Doğu halklarında da çok eski dönemlerden beri karşımıza çıkmaktadır. Hatta Hititlerde kocası ölen kadın önce kayın biraderi ile o yoksa kayın pederiyle evlenmek zorundaydı. Levirat uygulaması Tevrat'ta da yer almaktadır. Bu uygulama için İslam hukukunda herhangi bir yönlendirme olmamasına rağmen, hala günümüzde Anadolu başta olmak üzere birçok İslam bölgesinde karşımıza çıkması dikkatimizi çekmektedir.¹¹³⁰

Genel olarak İskandinavlarda dul bir kadın, hiç evlenmemiş kızın aksine, erkek akrabalarının zorlamasıyla değil de onların önerisiyle nişan kararı alabilirdi. Kadın, bu

¹¹²⁷ Ari Thorgillson, "Landnama-book", s. 213.

¹¹²⁸ Wolf, a.g.e., s. 12.

¹¹²⁹ Aynı yer.

¹¹³⁰ Savaş, a.g.m., s. 265.

öneri üzerine yapılmış olan bir nişanı bozamazdı. Yok, eğer erkek akrabalarının önerisi dışında tamamen kendi kararıyla nişanlanırsa o takdirde bu nişanı bozma hakkı bulunurdu. Ancak o durumda eğer haksızsa eski nişanlısına 3 mark sözünü bozma cezası ödemek zorundaydı.¹¹³¹ Benzer haklar bazı Norveç kanunlarında on beş yaşından büyük genç kızlara da verilmektedir.¹¹³²

3.1.2.8. Düello Yoluyla Evlilik

Bazen erkeklerin evlenmek istediği kişi için düelloya girdiği olurdu. Bunun çeşitli gerekçeleri bulunmaktaydı. Çok taliplisi olan genç bir kız için düello yapılması ve sonrasında de bu kızın kazanan ile evlenmesi veya evlenmek zorunda kalması yaygın bir durumdu. Buna ilaveten eğer bir kişi bir kızı ister ve babası ya da erkek kardeşi onu vermez ise bu kez kızı isteyen kişi, kızın babası veya erkek kardeşini düelloya davet ederdi. Örneğin *Viga Glum Saga*'da Thorstein adlı berserker, Asgaut adlı kişiyi düelloya davet etmişti. Gerekçesi ise kız kardeşini ona vermemesiydi.¹¹³³ Benzer bir örnek *Egill Saga*'da da yer almaktadır. Burada Solgun Ljotr adındaki berserker, Gyda adlı dul bir kadının kızıyla evlenmek istediğini söyler. Kızın ailesi bunu kabul etmeyince de bu kez kızın kardeşi Fridgeir'i düelloya davet eder. Nitekim Fridgeir'in yerine Egill düelloya çıkar.¹¹³⁴

Bazen de bir kişi, başka birisinin eşine sahip olmak istemesi durumunda, kadının kocasını düelloya davet ederdi. Daha da ilginç olanı ise normal koşullarda bir kişinin düello olmadan başkasının karısını kaçırmaması ağır bir suç olarak addedilmesine karşın, düello neticesinde söz konusu kadın, toplum tarafından, kazananın eşi olarak kabul görmekteydi. Genel olarak bu tip düello davetlerini savaşçı veya kabadayı tavrılı berserkerlar yapardı. Fakat davet edilen kocalar, bu teklif her ne kadar kendisinin aleyhinde de olsa korkaklıkla itham edilmemek için bunu kabul etmek zorunda kalırlardı.¹¹³⁵ Sagalarda bunun örneklerine sıkça rastlamaktayız.

¹¹³¹ "Gulathing Law", s. 73.

¹¹³² Keyser, a.g.e., s. 20.

¹¹³³ *Viga Glum's Saga*, Edmund Head (çev.), Williams and Norgate, London, 1866, s. 14.

¹¹³⁴ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 183.

¹¹³⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 569; Williams, a.g.e., s. 102.

3.1.3. Çocuk

Birçok toplulukta olduğu gibi İskandinavya’da da çocuk, ailelerde büyük bir sevgiyle karşılanırdı. Bir ailede çocuk olmaması gerçek anlamıyla bir felaket olarak değerlendirilirdi. Bu durumdaki çiftler, çocuk için Tanrı Freya’ya dua ederdi.¹¹³⁶ İskandinavya’da bir kişinin çocukluktan yetişkinliğe geçtiği dönemle ilgili farklı yaşlar zikredilmektedir. İzlanda’da on iki yaşındaki çocukların mahkemede tanıklıkları kabul edilirdi. Babasının kan davasını gütmek içinse on altı yaşında olması gerekmektedir. Danimarka’nın bazı bölgelerinde on beş yaşına girmiş olan şahsı, babası evde kalması için zorlayamazdı. Hatta ailesinden kendisine düşen mirası alabilir ancak atadan kalma bir araziyi on sekiz yaşına kadar satamazdı. İsveç’in bazı bölgelerinde ise bu koşul da istenmez ve on yaşında dilerse mirasını satabilirdi.¹¹³⁷ Genel itibariyle ele alındığında, evlilik bahsinde de değindiğimiz üzere İskandinav toplumunda yetişkinlik yaşı on beştir.

3.1.3.1. Çocuğu Ölüme Terk Etme

İskandinavlarda yeni doğan bir çocuğun iyi bir şekilde karşılanmadığı durumlar da söz konusuydu. Bunun neticesinde çeşitli gerekçelerle çocukların ölüme terk edilmesi, sık rastlanılmasa da kayıtlarda yer alan bir durumdu. Bunu yapma hakkını kendilerinde görmelerinin temelinde yeni doğmuş çocukların, annesini emmeden önce bir kişiliğe sahip olmadıklarına yönelik inanç yatmaktadır.¹¹³⁸ Bu uygulama İskandinavya’da o kadar eskidi ki Hristiyan olmaları sonrasında bile bunu bir süre daha devam ettirmişlerdi.¹¹³⁹ Ayrıca bu işlemde baba karar merciiydi. Eğer o, çocuğu terk etmeye karar verirse annenin yapabileceği pek bir şey kalmazdı.¹¹⁴⁰

Çocuklar için ilk yol ayrımı doğumdan hemen sonra yaşanırdı. Yeni doğan çocuk önce bir yere bırakılır ve hiç kimse dokunmadan orada durur. Daha sonra çocuğun babası, şayet o yoksa en yakın erkek akrabası onu yerden alır ve bir kâhine gösterirdi.¹¹⁴¹ Dönemin İskandinav toplumunda yeni doğan çocuğun geleceği hakkında kâhinlerden bilgi alınması veya kötü olaylara karşı onlar için bir çeşit koruma

¹¹³⁶ Williams, a.g.e., s. 57.

¹¹³⁷ Williams, a.g.e., s. 71.

¹¹³⁸ Arthur James Todd, *The Primitive Family as An Educational Agency*, G. P. Putnam’s Sons, New York, 1913, s. 127.

¹¹³⁹ Ari Thorgilsson, *Islendingabok*, s. 59.

¹¹⁴⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 37.

¹¹⁴¹ Williams, a.g.e., s. 59.

sağlanması amacıyla onlardan yardım istenmesi Şamanik bir ritüel olarak yaygındı. Kâhinin, çocuğun geleceğiyle ilgili olumsuz yorumlarda bulunması sonrasında söz konusu çocukların ölüme terk edildiği olurdu. Benzer şekilde anne babadan birisinin çocuğun geleceğiyle ilgili gördüğü kötü bir rüyanın, söz konusu çocuğun terk edilmesi gerektiği şeklinde yorumlanmasına sebep olabilirdi.¹¹⁴²

Çocukların bir diğer terk edilme sebebi, yeni doğan çocuğun fiziki yönden beğenilmemesi ya da engelli olmasıdır. Çünkü sağlıklı veya engelli doğan çocukların hem çalışma hem de savaş koşullarına uyum sağlayamamaları özellikle bazı babalar için önemli bir sorundu.¹¹⁴³ Kadının babasının, kızının evliliğinden memnun olmayıp onu, çocuğu ve eşini terk etmeye ikna etmesi bir diğer gerekçeydi. Gayri meşru doğan çocuklar için de bu durum mümkündü. Örneğin kocanın kölesinden dünyaya gelen çocuğu, asıl karısının istememesi bunlardan birisidir. Bazen de tamamen ekonomik gerekçelerle yani ailenin çocuğa bakamayacak derecede yoksul olmasından dolayı çocuk terk edilirdi. Son olarak Hord Saga'da zikredildiğine göre, annenin doğumda ölmesi durumunda, yakınları bu olumsuzluktan çocuğu sorumlu tutup onu ölüme terk ettikleri veya en hafif haliyle birilerinin bulabileceği bir yere bıraktıkları olurdu.¹¹⁴⁴

Bu işlemden çocuğun ölmesi veya birileri tarafından bulunması için uygun bir yer tercih edilirdi. Bunda da belirleyici olan çocuğun terk edilme gerekçesiydi. Şayet çocuk yoksulluk gerekçesiyle terk ediliyorsa terk eden anne veya baba onu başkasının bulabileceği bir yere bırakırdı. Nitekim bu süre zarfında onun hayatta kalması için yanına yiyecek bırakırlardı. Hatta çocuğun ağzına bir parça domuz eti bile koydukları olurdu ki bulunana kadar çocuğun onunla avunmasını umut ederlerdi. Bazen de bir taş yığının içine ya da bir ağacın kökleri arasında bir çukura bırakırlardı. Bunu yaparken onun, vahşi hayvanların saldırılarından korunması amaçlanmaktaydı. Çocuğun suya bırakılarak terk edildiğiyle de alakalı anlatılara rastlanılmaktadır.¹¹⁴⁵

Çocuğun, kimsenin gelip geçmediği bir yere veya bir mezara bırakılmasından, onun bir an önce ölmesinin istendiğini düşünmekteyiz. Benzer şekilde denize bırakılmasında da aynı amaç yer almaktadır. Tartuşi, Hedeby'ye yapmış olduğu

¹¹⁴² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 40.

¹¹⁴³ Williams, a.g.e., s. 57.

¹¹⁴⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 40-41.

¹¹⁴⁵ Williams, a.g.e., s. 58; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 42.

ziyarete orada istenmeyen çocukların denize atıldığını nakletmektedir.¹¹⁴⁶ Yol kenarına terk edilmesi ise çocuğu tamamen talihiyle baş başa bırakmak içindi. Şayet talihi yaver giderse, yırtıcı hayvanlardan önce onu bir yolcu bulurdu. Bununla ilgili Landnamabok'ta anlatılan bir olay vardır. Burada Asgarim ve Thorkatla adında bir çiftin oğlu olmuştu. Söz konusu çift, çocuğu kölelerine verip onu boş bir mezara bırakmasını istemişti. Köle, çocuğu alıp mezar kazacağı yere gider. Orada küreğini hazırlarken çocuk dile gelir ve “Bana annemi ver, toprak benim için çok soğuk. Bir çocuk için baba ocağından daha iyi bir yer var mıdır ki?” der. Bunun üzerine köle çocuğu eve geri götürür.¹¹⁴⁷

Çocukların terk edilmesinde cinsiyetler arasında bir eşitlik olmadığı tespit edilmiştir. Orta Çağ'da dünyanın bazı yerlerinde olduğu gibi kız çocuklarının istenmemesi söz konusuydu. Bu durum, erkek ve kadın mezarları arasındaki sayının oransal olarak kadın aleyhine farklı olmasından anlaşılmaktadır. Öyle ki Hardaland, Østfold, Vestfold ve Hedeby'de yetişkin kadın bulmakta sıkıntı çekilmekteydi.¹¹⁴⁸

Aslında çocukların terk edilmesi sadece İskandinavya'ya has bir durum değildi. Hem Roma ve Yunan hem de onların barbar kabul ettiği diğer kavimlerde bu ve benzeri uygulamalara rastlanılmaktaydı. Örneğin Sparta'da yeni doğan çocuklardan zayıf ya da engelli olanlar, “savaşçı olamayacakları” veya “işe yaramayacakları” gerekçesiyle devletin “menfaati” için yine devlet emriyle ücra bir yere bırakılarak ölüme terk edilirdi. Şayet çocuğu birisi bulup alırsa o da onun bahtınaydı.¹¹⁴⁹ Yunanistan'da aynı gerekçelerle sağlam da olsa kız çocuklarının terk edildiği olurdu.¹¹⁵⁰ İskandinavlarda kötü rüya görülmesi durumunda çocuğun ölüme terk edilmesinde olduğu gibi eski Yunan efsanelerinde de benzer anlatılar yer almaktadır. Örneğin “Üç Güzeller” öyküsünün kahramanı olan Paris'in annesi, o doğmadan önce kötü bir rüya görmüştü. Falcılar bu rüyayı kötüye yorumca kocası Truva Kralı Priamos da onu bir hizmetçiye vermiş ve ölmesi için İda Dağı'na (Kaz Dağı) bırakmasını söylemişti.¹¹⁵¹

¹¹⁴⁶ Jesch, *Women in the Viking Age*, s. 91.

¹¹⁴⁷ Ari Thorgillson, “Landnama-book”, s. 213.

¹¹⁴⁸ Christiansen, a.g.e., s. 40.

¹¹⁴⁹ Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, 8. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2004, s. 116.

¹¹⁵⁰ Philippe ve Duby, a.g.e., s. 21.

¹¹⁵¹ Abdulhalik Bakır ve Pınar Ülgen, “Geç Ortaçağ Avrupa'sının Meşhur ve Gizemli Şehri Paris”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 4, 2010, s. 20.

Roma’da ise çocuk doğduktan sonra yere konur. Eğer baba çocuğu yerden kaldırmaz ise çocuk evin kapısının önüne ya da bir çöplüğe bırakılır, dileyen de onu oradan alırdı. Çocuğun gayri meşru oluşu, ailenin yoksul oluşu ve çocuğun engelli oluşu Roma’daki başlıca terk edilme gerekçesiydi. Romalı düşünür Seneca engelli çocukların terk edilmesini “İyi olan ile hiçbir şeye yaraması mümkün olmayanı birbirinden ayırmak gerekir.” şeklinde savunmaktadır.¹¹⁵² Son olarak benzer bir uygulamanın cahiliye dönemi Arap toplumunda da yer aldığını bilmemiz gerekir. Bununla ilgili Hz. Ömer’in nakilleri bulunmaktadır.

3.1.3.2. Kutsama

Yeni doğmuş çocuk terk edilmeyecekse eğer onu alırlar ve babasının ya da en yakın erkek akrabasının nezaretinde “ausa vatni” denen bir tören yaparlardı. İskandinav Asa inanişinin temel unsurlarından olan bu törende çocuğun üstüne bir kapla veya el ile su serpiştirerek onu bir anlamda kutsarlardı.¹¹⁵³ Bu işlem sırasında bazen çocuğun üzerine el ile simgesel olarak Thor’un çekici çizilirdi.¹¹⁵⁴ Egill Saga’nın birçok yerinde bu uygulamayla alakalı örnekler bulunmaktadır:

“...*Skallagrímur’un bir oğlu olmuş ve onu suyla kutsadıktan sonra ona Thorólfr adını vermişti...*¹¹⁵⁵ ... *Sonradan bir oğlu daha oldu onu da suyla kutsadıktan sonra ona da Egill adını verdi...*¹¹⁵⁶ ...*Thora, o yaz bir kız doğurdu. Suyla kutsanan kıza Asgerdr ismi verildi...*”¹¹⁵⁷

Bu konuda diğer sagalarda da bolca örneklere rastlanılmaktadır. Misal Ragnar Saga’da Ragnar’ın karısı, çocuğunu dünyaya getirdiğinde hizmetçisi çocuğun üstüne su serpiştirip sonrasında onu babasına götürmüştü.¹¹⁵⁸ Benzer bir anlatı Heidrek Saga’da da geçmektedir. Burada Bjarmar’ın kızı olunca o da kızına isim vermeden önce üstüne su serpiştirip kutsamıştı.¹¹⁵⁹ Harald Haarfager's Saga’da Jarl Sigurd yeni doğmuş olan bebeğin üstüne su serpiştirip, ardından ona “Hakon” adını koymuştu.¹¹⁶⁰ Yukarıda, Landnamabok’ta Thorkatla ile Asgarim’in çocuklarını mezara bırakarak terk etmek

¹¹⁵² Philippe ve Duby, a.g.e., s. 21.

¹¹⁵³ Keyser, a.g.e., s. 10; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 30.

¹¹⁵⁴ Williams, a.g.e., s. 59.

¹¹⁵⁵ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 100.

¹¹⁵⁶ a.g.e., s. 101.

¹¹⁵⁷ a.g.e., s. 106.

¹¹⁵⁸ *Ragnars Saga Lodbrokar*, s. 32.

¹¹⁵⁹ *The Saga of King Heidrek the Wise*, s. 10.

¹¹⁶⁰ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 308.

istediklerini, ancak çocuğun dile gelmesi üzerine bundan vazgeçtiklerini anlatmıştık. Bu olayın ardından söz konusu çift, çocuğun üstüne su serpiştirerek onu kutsayıp, devamında ona Thorstein ismini vermişlerdi.¹¹⁶¹

Bu uygulamanın Hristiyanlıktaki vaftiz âdeti ile benzerlikleri dikkatimizi çekmektedir. Buna pagan dönem Frank kavminde de rastlanılmasından yola çıkarak bunun Germen halkları arasında, kökeni çok eskiye dayanan bir gelenek olduğunu düşünmekteyiz.¹¹⁶² Öte yandan benzer uygulamaların Yunan ve Yahudi kültürlerinde de bulunması tartışmayı çok daha farklı bir boyuta taşımaktadır.

3.1.3.3. Çocuğa İsim Verme

Yeni doğan çocuk için yapılacak sonuncu işlem ona isim seçilmesidir. Bu işlemten sonra o, ailenin bir ferdi olur ve de artık terk edilemezdi. Eğer terk edilecek olursa bu bir cinayete girerdi. İsim verme, babanın veya ailenin önde gelen erkeğinin öncülüğünde bir törenle yapılırdı. Çocukların sahip oldukları isim ile kaderleri arasında bir ilişki olduğuna inandıklarından, bu işlem özel bir anlam taşımaktaydı.¹¹⁶³ Bazen töreni gerçekleştiren kişi çocuğa kendi ismini verir ki bunun çocuğa şans getireceğine inanılırdı. Örneğin Ragnar Lodbrok'un oğlu Sigurd'a, dedesi Sigurd Hring kendi ismini vermişti.¹¹⁶⁴

Birden çok çocuğa sahip olan ebeveynler, günümüzde olduğu gibi, onlara verdikleri isimler arasında bir ses uyumu olmasına özen gösterirlerdi. Bunun için ismin ya başındaki veya sonundaki hecenin aynı olmasını tercih ederlerdi. Örneğin Einar-Eyjolf, Iarngerd-Valgerd gibi. İsim seçilmesinde tercih edilen bir diğer husus ise ailede ölmüş veya hayatta olan önemli kişilerin adının verilmesidir. Böylece bu çocukların, o ismin sahip olduğu üstün meziyetleri taşıyacağına inanılırdı. Özellikle yakın zamanda ölmüş olan bir akrabanın isminin çocuğa verilmesi daha çok tercih edilmekteydi.¹¹⁶⁵

İsim verme sırasında sık karşılaşılan bir diğer uygulama ise çocuğa çift isim verilmesidir. İskandinavlarda çocuklara çift isim vermenin onlara iyi şans ve uzun ömür getireceğine inanılırdı. Yalın şekilde olabildiği gibi genellikle bileşik olarak kullanılan

¹¹⁶¹ Ari Thorgillson, "Landnama-book", s. 213.

¹¹⁶² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 31.

¹¹⁶³ Keyser, a.g.e., s. 10; Williams, a.g.e., s. 59.

¹¹⁶⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 32.

¹¹⁶⁵ Williams, a.g.e., s. 61.

ikinci isimler, o dönem değer verilen çeşitli kavramlara atıf yapardı.¹¹⁶⁶ Özellikle içinde Tanrı isimleri başta olmak üzere paganist öğelere gönderme yapan isimler yaygındı. En sık karşılaşılan Tanrı ismi Thor'dur. Örneğin Thorstein, Thorbjörg, Thorbjörn, Thorsen gibi. "Tanrı" anlamına gelen "As" kelimesi sıkça karşımıza çıkan bir başka sözcüktür. Bu sözcük daha çok kız çocuklarına verilen isimlerde yer almaktadır. Örneğin Asgerdr, Astrid, Ashild, Aslaug gibi. Mitolojik varlıklardan olan "alf" ve "dis" kavramları kız çocuklarının isminde tercih edilmekteydi. Örneğin Alfdis, Alfilde, Aldis, Freydis gibi. Kutsal anlamına gelen "ve" daha ziyade erkek çocukların isminde yer alırdı. Örneğin Vebeorn, Vemund gibi.¹¹⁶⁷ Bu çift isimlerde Tanrı isimlerinin kullanılması başka kültürde de çok rastlanılan bir durumdur. Örneğin Müslümanlarda, özellikle erkeklerde Allah'ın isimleriyle birlikte "kulu" (Abdullah, Abdussamet...) ifadesinin birleşiminden oluşan isim konulması yaygın bir âdettir.

Pagan kökenli bu isimlerin dışında doğayla, savaşçılıkla ve vahşi hayvanlarla bağlantılı isimler de verilirdi. Örneğin; *Styr-bjorn* (ayı), *Kveld-ulf* (kurt), *Geir-fiinn* (mızrak), *Svan-hild* (savaş), *Hildi-gunn* (savaş) gibi. Hem bileşik isimlerde hem de yalın halde o dönem en çok tercih edilen erkek isimlerinin başında Ulf, Grim, Kari, Harald, Svein/Sven, Olaf, Knut/Knud ve Hakon gelmekteydi. Kadın isimlerinde ise daha çok Sigrid, Asa, Ingrid, Thora, Tove ve Gunhild tercih edilmekteydi.¹¹⁶⁸

İkinci isimlerin dışında soyadı olarak niteleyebileceğimiz başka isimler de kullanılmaktaydı. Bunlar ilk isme nazaran daha az öneme sahip olup, duruma göre de değişiklik arz etmektedirler. İlk tercih edilen, kişinin kimin oğlu veya kızı olduğunu bildiren isimlerdi. Şahsın babasının isminin yanına erkekler için "son" veya "sen", kızlar içinse "dottir" ya da "datter" getirilirdi. Örneğin; Thorsteinsson, Thorsteinsdottir, Soti Olafsson, Unna Mord's Daughter gibi.¹¹⁶⁹ Eğer baba erken ölmüş ise ve çocuk da çok genç yaşta ise bu durumda soyadında annenin ismi kullanılırdı.¹¹⁷⁰ Çocukların isminde anne babaya atıf yapılması, aynı zamanda onların nüfuzunu kullanarak ona bir çeşit koruma sağlamaktaydı.¹¹⁷¹ Soyadlarının bir diğer kullanım şeklinde ise kişinin mesleği, yaşadığı yer, karakteri, dış görünüşü gibi o anki durumları ifade edilmektedir.

¹¹⁶⁶ Wolf, a.g.e., s. 44.

¹¹⁶⁷ Williams, a.g.e., s. 61.

¹¹⁶⁸ Wolf, a.g.e., s. 44.

¹¹⁶⁹ a.g.e., s. 45.

¹¹⁷⁰ Williams, a.g.e., s. 63.

¹¹⁷¹ Christiansen, a.g.e., s. 13.

Örneğin Sten *Bonde* (çiftçi), Mord The Fiddler (kemancı), Per *Jud* (Jutland'lı), Thore Longchin (uzun çene), Harald Fairhair (güzel saç) gibi.¹¹⁷² Bazen de Türklerde olduğu gibi çocuk önemli bir başarı gösterdikten sonra o olaya atfen ikinci bir isim alırdı.¹¹⁷³ Nitekim eski Yakut Türklerinde çocuğa küçükken verilen ad gerçek ad olarak kabul edilmezdi. Gerçek ad, çocuk yay çekip ok attıktan sonra verilirdi. Oğuzlarda bu durum, Dede Korkut hikâyelerinde şu şekilde ifade edilmektedir: “O zamanda bir oğlan baş kesmezse, kan dökmezse ad komazlardı.”¹¹⁷⁴

3.1.3.4. Çocuk Hediyeleri

Çocuklara, onların özel günlerinde verilen iki tür hediye bulunurdu. Bunlardan birincisi isim verme işleminden sonra sunulan ve “nafnfesti” (isim bağlama) denen hediyedir. Bu hediye yüzük ya da silah tarzında taşınabilir eşya olabildiği gibi çiftlik veya arazi de olabilmekteydi.¹¹⁷⁵ Bunlara ilaveten o gün doğmuş olan bir hayvan da çocuğa isim hediyesi olarak verilebilirdi.¹¹⁷⁶ Ragnar Saga'da ismi geçen Ragnar'ın karısı Aslaug'un bir erkek çocuk dünyaya getirmesi sonrasında ona isim hediyesi verilmesi şu şekilde anlatılır: “*Ragnar çocuğu kucağına alır ve ona Sigurd ismini verir. Sonrasında hemen cebinden bir altın yüzük çıkarır ve çocuğun kemerine ilişir.*”¹¹⁷⁷ Bu uygulama, günümüz İskandinavya'sında hâlâ vaftiz babası tarafından sürdürülmektedir. Devamında çocuğa diğer akrabaları da hediye verirdi. Verilen hediyeler oyuncaklardan, değerli metallere veya muhtelif büyüklükte arazilere kadar değişmektedir. Sözü edilen oyuncaklar, metalden ya da ağaçtan yapılmış hayvan figürleri, silah veya toptu.¹¹⁷⁸

İkinci hediye ise çocukların ilk süt dişlerini çıkarmaya başladıklarında verilirdi. “Tannfe” (diş hediyesi) denilen bu uygulama, günümüz İzlanda'sında halen devam etmektedir.¹¹⁷⁹ Bu hediyeler, isim verilmesi sırasındaki hediyelerle benzerlik arz etmekteydi. Ancak zengin aileler çocuğa genellikle aynı yaşta bir köle verirlerdi. Böylece köle çocuğun, efendisine oyun için arkadaşlık etmesi sağlanırdı.¹¹⁸⁰

¹¹⁷² Wolf, a.g.e., s. 45.

¹¹⁷³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 36.

¹¹⁷⁴ İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s. 173.

¹¹⁷⁵ Keyser, a.g.e., s. 10; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 31.

¹¹⁷⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 36.

¹¹⁷⁷ *Ragnars Saga Lodbrokar*, s. 33.

¹¹⁷⁸ Williams, a.g.e., s. 62.

¹¹⁷⁹ Keyser, a.g.e., s. 11; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 37.

¹¹⁸⁰ Williams, a.g.e., s. 62.

Burada çocuğa verilen hediyeye “diş hediyesi” denmesi dikkatimizi çekmektedir. Çünkü eski Türklerde de çocuğa isim verilmesi için tertip edilen davet sonrasında orada bulunan ihtiyarlardan birisi isim vermek için çocuğun yanına geldiğinde misafirlerden “diş” ister. Akabinde oradaki misafirlerin her biri taşınabilir türden bir hediye getirir ve çocuğun beşiğine asardı.¹¹⁸¹

3.1.3.5. Eğitim

Orta Çağ İskandinavya’ında örgün bir eğitim kurumundan söz edemeyiz. Bu iş tamamen ailede günlük yaşantının içinde yürütülmekteydi. Bundan dolayı eğitim içeriği entelektüel olmaktan ziyade günlük yaşantıya hitap etmekteydi. Bu çerçevede kız çocuklarının ev işlerinde beceri kazanması hedeflenmekteydi. Bunun için onlara örgü, dokuma, kumaş boyama, dikiş, nakış, ev temizliği, kıyafetlerin yıkanması, tereyağı ve peynir üretimi, yemek pişirme gibi çeşitli işler öğretilmekteydi. Ev yönetimi kadınlara ait bir alan olması hasebiyle bu hususta da beceri kazanmaları hedeflenmekteydi. Bütün ev işleriyle alakalı çalışmaların yanı sıra kanaatimizce istidatlarına göre entelektüel faaliyetlerle ilgilenen kız çocukları da bulunmaktadır. Buna bağlı olarak runik harflerin yazımı ve okunmasını öğrenmek, atasözleri ezberlemek, şiir ve saga okumak, bir enstrüman çalmak, kanunları ezberlemek, hatta yabancı dil öğrenmek gibi faaliyetlerle ilgilenmişlerdir.¹¹⁸²

Erkek çocukların eğitimine gelince, dönemin İskandinav toplumunun günlük yaşantısında savaş ve savaşçılığın önemine binaen, merkezde bu alandaki çalışmalar yer almaktadır. Bunun içindir ki kız çocuklarına nazaran erkek çocuklarına daha fazla değer verilmekteydi.¹¹⁸³ Koşma, zıplama, güreş, kayak, ip çekme, yüzme, kürek çekme ve ata binme, savaş becerileri kazanmaları için yürüttükleri ilk faaliyetlerdir. Söz konusu faaliyetleri onlar aynı zamanda spor ve eğlence amacıyla da yapmaktaydılar. Bu faaliyetlerin yanı sıra çocukların, gerekli fiziki yeterliliğe sahip olunca bütün saldırı ve savunma silahlarını kullanmayı da öğrendiklerini yukarıda ifade etmiştik. Nitekim bazı Vikingler silah kullanmakta öyle maharetliydi ki aynı anda bir eliyle vurmaları, diğer

¹¹⁸¹ İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s. 173.

¹¹⁸² Williams, a.g.e., s. 69; Keyser, a.g.e., s. 13.

¹¹⁸³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 45.

eliyle saplamalı bir silah kullanabilmekteydiler. Veya aynı anda iki elinde iki mızrak fırlatabilmekteydiler.¹¹⁸⁴

Entelektüel alanda, kız çocuklarına nazaran erkek çocuklarına istidatları ölçüsünde daha fazla eğitim verilirdi. Bu çocuklar öncelikle eskiden yaşamış kahraman kişilerin hayat hikâyelerini veya onları öven şiirleri ezberlerdi. Bundan başka yasaları öğrenir ve runik yazıyı okuyup yazarlardı. Zekâ oyunlarını hem eğlence hem de eğitim için sıkça oynadıkları anlaşılmaktadır. İlgi duyan erkek çocuk çeşitli müzik aleti kullanırdı. Bazıları entelektüel faaliyetlere öyle merak gösterirdi ki Latince ve Keltçe öğrenirdi.¹¹⁸⁵ Entelektüel alanda yetişmiş erkek çocuklarıyla alakalı olarak Orkneyinga Saga'da bir örnek bulunmaktadır. Bu sagada Kol denilen karakterin oğlu Kali, okuduğu bir şiirde, tafl¹¹⁸⁶ oynayabildiğini, dokuz spor dalına hâkim olduğunu, runik yazı bildiğini, arp çalabildiğini ifade etmektedir.¹¹⁸⁷

Erkek çocuklardaki eğitimin bir diğer parçası seyahate çıkmalarıydı. Bunlar genellikle İzlandalı şeflerin çocuklarıdır. Kanaatimizce bunun sebebi, İzlanda'nın ada olmasına bağlı olarak diğer topluluklarla iletişiminin zayıf olması ve burada yaşayan çocukların dış dünyaya karşı merak içinde olmalarıdır. Hatta İzlanda'da bir kişinin birkaç uzak deniz yolculuğu yapmış olması onun saygınlık kazanması için gerekli koşullardan birisiydi. Nitekim bu yolculuklar, söz konusu çocukların delikanlılık eğitimlerinin son bölümüydü. Yolculuk için tercih edilen yerler ise daha ziyade İskandinav anakarası ve Britanya'ydı. Bu seyahatlerde yeterli deneyimi kazanan çocuk, artık bir yetişkin kabul edilir ve daha uzak deniz yolculuklarına çıkmasına müsaade edilirdi.¹¹⁸⁸

3.1.3.6. Kan Kardeşliği

İskandinavlarda, çeşitli gerekçelerle kan kardeşliği bağı kurulması sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu gerekçelerin başında söz konusu çocukların birlikte çokça vakit geçirmeleri sonrasında dostluklarını daha ileri bir merhaleye taşımak istemeleri gelmekteydi. İkinci sırada cesaret ve yiğitlikleriyle bilinen iki hasmın, aralarındaki

¹¹⁸⁴ Keyser, a.g.e., s. 13.

¹¹⁸⁵ Williams, a.g.e., s. 70.

¹¹⁸⁶ Bir çeşit satrançtır. "Masa Oyunları" başlığı altında ele alınacaktır.

¹¹⁸⁷ *The Orkneyinga Saga*, s. 75.

¹¹⁸⁸ Williams, a.g.e., s. 70.

husumeti bitirmek için kardeşlik ahdi yapmaları yer almaktadır.¹¹⁸⁹ Bu konuda Thorstein Vikingsson Saga'da bir örnek bulunmaktadır. Burada Angantyr ve Bele adlarındaki iki hasım, kozlarını paylaşmak için son bir kavgaya girerler. Uzun süre dövüştükten sonra Bele artık yorgun düşmüştür. Angantyr'in onu öldüreceği açıktır. Ancak olaya tanıklık eden Thorstein araya girer ve Angantyr'e, eğer Bele'i öldürürse bir kan davası başlayacağını, bu durumda kendisinin de huzur bulamayacağını söyler. Buna mukabil Bele'i öldürmeyip kan kardeşi olursa çok sayıda düşman yerine bir kardeş kazanmış olacağını, böylece her ikisinin de kârlı çıkacağını ifade eder. Ve nitekim de öyle yaparlar.¹¹⁹⁰

Kan kardeşi olan tarafların birbirlerine bazı sorumlulukları bulunmaktaydı. Onlardan birisi öldüğünde, ölenin son dileğinin yerine getirilmesi veya herhangi bir mesajı var ise o mesajın ilgili kişiye iletilmesi diğer kardeşe aittir. Daha da önemlisi eğer birisi öldürülürse, diğeri onun intikamını alacaktır. Ayrıca cenaze ve defin işlemlerini ailesinden yapacak kimse yok ise ya da yakında değilse bunu diğer kardeşlik yerine getirirdi.¹¹⁹¹ Bu yemin, sadece iki kişiyi bağlamazdı. Tarafların kardeşleri de bu durumda diğeri için kardeş kabul edilir ve ona göre saygı ve muamele görürdü.¹¹⁹²

Kan kardeşliği, aleladede bir şekilde yapılmaz, belirli bir ritüel çerçevesinde icra edilirdi. Gisli Saga'da; Thorgrim, Gisli, Thorkel ve Vestein adlı karakterlerin kan kardeşi olmalarıyla ilgili anlatı bu ritüel hakkında fikir edinmemize katkı sağlayacaktır. Bu anlatıda taraflar önce bir tutam çimen keser ve yere bırakırlar. Sonrasında ellerini veya kollarını kanatırlar ve hepsi kanlarını hazırladıkları çim kesesinin üstüne akıtırlar. Devamında dizlerinin üzerine çökerek tehlikelere karşı birlikte göğüs gereceklerine ve mutlulukları da aynı şekilde paylaşacaklarına dair yemin ederler. Son olarak Tanrıları bu yemine şahit göstererek töreni neticelendirirler.¹¹⁹³

Kan kardeşliği uygulaması, birçok kültürde benzer niteliklerle karşımıza çıkmaktadır. Burada "kan" unsurunun yer almasının sebebi, ona yüklenen anlamda yatmaktadır. Eski dönemlerde kan ve can aynı şeydi. Bu durumda kanları birbirine

¹¹⁸⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 61.

¹¹⁹⁰ "Thorstein Vikingsson", *Viking Tales of the North*, Resmus B. Anderson, S. C. Griggs and Company, Chicago, 1877, s. 59.

¹¹⁹¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 64.

¹¹⁹² Williams, a.g.e., s. 25.

¹¹⁹³ *The Story of Gisli the Outlaw*, s. 23.

karışan kimselerin hayat ve ölümlerinin de birbiriyle bağlanmış olduğuna inanılırdı. Bundan dolayıdır ki kardeşlik yemin törenlerinde “kan” merkezde yer almıştır. Tarihte bu tip yeminlerle ilgili en eski malûmat, Yunanlı tarihçi Herodot (M.Ö. 484-425) tarafından verilmiştir. Onun naklettiğine göre İskitler yemin ederken kendilerini hafifçe yaralayıp, kanlarını bir kaba damlatırlardı. Sonrasında silâhlarını o kana batırırlar ve her iki taraf dualarını okuyarak bu kaptan içerdi. Aynı şekilde bu törene Türklerde de rastlamaktayız. Türklerde iki yabancı, kardeşleşme yemini yapacağı zaman soydaşlarının huzurunda kollarını keserek bir kaba kanlarını akıtırlardı. Akabinde bu kaptaki kana kımız, süt veya şarap karıştırdıktan sonra içerlerdi.¹¹⁹⁴

3.1.3.7. Evlat Edinme ve Beslemelik

Evlat edinme geleneği, İskandinavlar arasında oldukça yaygındı. Genellikle yeni doğan çocuklar çeşitli gerekçelerle başka ailelerin yanına yetiştirilmek üzere bırakılırdı. Evlatlık alan ailelerin başında, çocuğu olmayan akrabalar gelmektedir. Böylece söz konusu çocuk, akrabalık bağına tanıyarak yetişirdi. Varlıklı ancak yeterli nüfuzla sahip olmayan bazı şahıslar nüfuzlu ailelerin çocuklarını evlat edinerek, zenginliklerini korumak için onların nüfuzundan faydalanırlardı. Bazen de bu uygulama çocuk sahibi olan ebeveyn ile çocuğu yetiştirmek üzere kabul edecek olan ebeveyn arasında ticari bir faaliyete dönüşürdü. Bu durumda bakıcı aile karşı taraftan belirli miktarda para tahsil ederdi. Şayet işi yarım bırakırsa da parayı iade ederdi.¹¹⁹⁵ Bu uygulamanın, Araplarda benzer amaçlarla tesis edilmiş olan “sütannelik” ve Kafkasya’da “atalık” gelenekleri ile benzerlikleri olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁹⁶

Bazı kabile şefleri veya lider konumundaki kişilerin, çocuklarını kendi evlerinde yetiştirmeyip, onları bu iş için seçkin ve eğitimli yakın bir arkadaşına vermesi, karşılaşılan bir başka durumdu. Çocuğu kabul eden bu kişiler ona kendi evladı gibi muamele ederdi. Sagalarda birçok kez karşımıza çıkan bu çocuklara “evlatlık”, ebeveynlere ise “bakıcı ebeveyn” denmekteydi.¹¹⁹⁷ Bazı durumlarda ise varlıklı aileler çocuklarını yetiştirmek üzere hizmetlilerinden veya kölelerinden birisini tayin ederlerdi.

¹¹⁹⁴ Abdulkadir İnan, “Eski Türklerde ve Folklorunda Ant”, *A,Ü, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 4, 1948, s. 285-287.

¹¹⁹⁵ Williams, a.g.e., s. 63-65.

¹¹⁹⁶ Vladislav Ardzinba, *Eskiçağda Anadolu Ayinleri ve Mitleri*, Orhan Uravelli (çev.), Kafkas Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 257.

¹¹⁹⁷ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 42.

Her iki cinsiyette çocuk için erken yaşlarda kadın yetiştiriciler tercih edilirken, erkek çocukların yaşı ilerleyince bu kez onların bakımını erkek bakıcılar üstlenirdi.¹¹⁹⁸

Bir kişi bir çocuğu evlat edinmek isterse en yakın varislerinden birisinin rızasını almalıydı. Çeyizini ödeyerek evlendiği bir kadından, tamamen meşru bir şekilde dünya gelmiş olan yetişkin bir oğlunun rızasını alması durumunda, yetişkin olmayan veya doğmamış diğer çocukların da onayını almış kabul edilirdi.¹¹⁹⁹

Bunun ardından baba, evlatlık işleminin duyurusunu yapacağı ve bir çeşit ritüeli bulunan bir ziyafet düzenlerdi. Bu ziyafette üç yaşında bir öküz keserlerdi. Bu öküzün sağ ön ayağının derisini yüzer ve bundan hemen oracıkta bir ayakkabı dikerlerdi. Devamında bu ayakkabıyı yanına koyardı. Bu arada bir kişi, evlat edinilecek çocuğu tören ortamına getirir. Önce evlatlığı getiren, sonra evlatlık, diğer varisler ve akrabalar yeni dikilmiş olan ayakkabıyı giyip çıkartırlar. Sonrasında çocuk yasal olarak artık o babanın evladı kabul edilirdi. Devamında ilk Thing toplantısında veya benzeri bir mecliste de bunun ilanı yapılırdı.¹²⁰⁰ Baba isterse evlat edindiği bu çocuğa, hayattayken ilan etmek üzere miras hakkı tanıyabilirdi.¹²⁰¹ Evlat edinilen kişinin her yirmi yılda bir veya en azından kendisine mirastan bir pay verilene kadar meşruiyetini kamuya açık bir yerde duyurması gerekmektedir.¹²⁰² Bu ziyafetin benzeri köle azat edilmesi ve gayri meşru bir çocuğun yasallaştırılması süreçlerinde de tertip edilirdi.

Kayıtlardan anladığımız kadarıyla yetiştirmek için alınan evlatlıklar arasında kız çocukları da bulunmaktaydı. Ancak varis olması için alınan evlatlıklarda ise bir mecburiyet olmaması durumunda erkek çocuklar tercih edilirdi. Bu tip evlat edinen kişiler ise yine hiç erkek evladı olmayan ve bu sorunu suni yolla çözmek isteyen babalardı. Burada, birçok kültürde rastladığımız erkek evladın değerli kabul edilmesi anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu anlayışa göre ailenin devamını yalnız erkek çocuklar sürdürebilirdi. Öyle ki Roma'da erkek evlat sahibi olmadan ölen kişinin ruhunun habis bir varlık olarak ortalıkta dolaşmaya mahkûm olduğuna inanılırdı.¹²⁰³

---

¹¹⁹⁸ Williams, a.g.e., s. 66.

¹¹⁹⁹ "Gulathing Law", s. 79.

¹²⁰⁰ "Frostathing Law", s. 330.

¹²⁰¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 57.

¹²⁰² "Gulathing Law", s. 80.

¹²⁰³ Koschaker, a.g.e., s. 331.

3.1.4. Boşanma

3.1.4.1. Boşanma sebepleri

Pagan dönem İskandinav toplumunda, Hristiyanlıkta olduğunun aksine evliliğe girmek zor; fakat sonlandırmak kolaydı. Öyle ki o dönemin İskandinav kadınları, geçerli bir gerekçeleri olması koşuluyla boşanma hakkına sahipti. Örneğin İbrahim İbn Yakub Tartuşi, Schleswig halkından söz ederken şunları söyler: “Onların arasında kadınların boşanma hakkı vardır. Bir kadın, dilediği zaman boşanma talebinde bulunabilir.”¹²⁰⁴

Bir kadının boşanma talebinde bulunabilmesi için zikredilen gerekçelerin başında kocanın karısına şiddet uygulaması gelmektedir. Kocanın, bu eylemi özellikle topluluk içinde yapması, hiçbir şekilde kabul edilemezdi. Hatta Gulathing kanunlarında bu hususta şu şekilde bir düzenleme yer almaktadır: “*Erkeğin kadına şiddet uyguladığı ilk üç olayda erkek, her sefer için üç mark cezaya çarptırılırdı. Dördüncü kez karısına şiddet uygularsa karısı bütün haklarıyla beraber boşanma talep edebilirdi.*”¹²⁰⁵ Eyrbyggja Saga’da bu konuda bir örnek mevcuttur. Bu sagada ismi geçen Bork adındaki bir kadın, kocasından ve onun çiftliğinden ayrılmak için Thing’e müracaat eder. Jüriye gerekçe olarak da kocasının kendisine vurmasını gösterir.¹²⁰⁶

Gragas kanunlarında kadının boşanma talep edebilmesi ile ilgili çeşitli maddeler yer almaktadır:

*“Erkek kadından ayrı bir şekilde altı mevsim ayrı yatarsa, kadının akrabaları ona ait mülkle beraber onun boşanmasını isteyebilirlerdi. Ancak söz konusu mülkün tasarrufu kadına aittir.”*¹²⁰⁷ ...Bir adam karısını zorla yurt dışına çıkarmak isterse, karısı bunu boşanma sebebi görüp eşinden ayrılmayı talep edebilirdi. Erkeğin, kadına ait olan değerli bir şeyi onun izni olmadan alıp yurt dışına çıkması, kadına yine boşanma hakkı vermektedir. Hatta karısı başka birisini yetkilendirip, aldığı değerli eşyayla birlikte kocasını zorla getirtip, sonrasında da ona dava açabilirdi.”¹²⁰⁸

Bunların yanı sıra kadın için başka boşanma gerekçeleri de bulunmaktadır. Kocanın, kadının akrabalarına ağır hakarete bulunması bunlardan birisidir.¹²⁰⁹ Yanık

¹²⁰⁴ Lewis, a.g.e., s. 341.

¹²⁰⁵ “Gulathing Law”, s. 75.

¹²⁰⁶ Eyrbyggja Saga, s. 25.

¹²⁰⁷ Laws of Early Iceland-Gragas II, s. 77.

¹²⁰⁸ a.g.e., s. 66.

¹²⁰⁹ Williams, a.g.e., s. 107.

Njall Saga'dan anladığımız kadarıyla bir kadının, karı koca arasındaki özel ilişkilerden hoşnutsuzluğu da boşanma gerekçesi olabilmekteydi.¹²¹⁰

Bütün bu gerekçeler, kadının boşanma talebinde bulunması için haklı bir sebep olmakla birlikte, aynı zamanda bunu kocasına karşı bir tehdit unsuru olarak da kullanmaktaydılar. Nitekim bu gerekçelere dayanarak kadın çok rahat bir şekilde mirasını alıp gidebilmekteydi. Ancak buraya kadar bahsettiğimiz gerekçelerin dışında, bir kadın geçerli bir mazereti olmadan kendi rızasıyla kocasını terk ederse, kocası onun çeyizine el koyabilir ve onu geri gelmeye zorlayabilirdi.¹²¹¹

Kadınlar için boşanmada geçerli bir sebep gerekli iken erkek, kanuni hiçbir gerekçe olmadan çok rahat bir şekilde eşinden boşanabilirdi. Ancak bu durum, kadının akrabaları tarafından bir hakaret olarak addedileceğinden, onların intikam gütmelerine sebep olabilirdi.¹²¹² Ayrıca erkeğin, kadını boşaması için yeterli bir gerekçesi yok ise kocanın karısına verdiği tüm hediyeler ve mundr kadında kalırdı.¹²¹³

Erkeğin karısını boşama sebeplerinin başında onun tekrarlayan sadakatsizlikleri gelmektedir. Bu durumda erkek karısının bütün varlığına el koyarak onu boşayabilirdi. Dahası bu durum karşısında kadının yakınları hiçbir hak talep edemezlerdi. Şayet kadın o suçu bir kez işlemişse, sadece gerekli cezaya çarptırılır varlığının kalanına dokunulmaz. Buna rağmen erkek yine de kadını kovarsa mundr ve çeyiz kadına kalırdı.¹²¹⁴ Bunun dışında kadının erkeği boşaması için yeterli görülen hususlar, erkeğin karısını boşaması için de yeterli kabul edilmekteydi.

Son olarak zikredeceğimiz boşanma gerekçesi her iki taraf için de geçerli bir mazerettir. Bu mazeret, eşlerden birisinin karşı cinse ait bir kıyafet giyip toplum içine çıkmasıdır. Örneğin bir kadının pantolon giymesi veya bir erkeğin kadınların giydiği tarzda göğüs bölgesini gösteren gömlek giymesi boşanma sebebiydi. Bu durum, kocasından ayrılmak isteyen ve kocasının kıyafetlerini yapan uyanık kadınlara avantaj sağlamaktaydı. Çünkü o kadınlar, kocasına hazırladığı yeni bir gömleği, bilerek göğüs bölgesini düşük tutup kadınsı bir hava verir ve erkek de farkında olmadan bunu giyerse kadın amacına ulaşırdı.¹²¹⁵

¹²¹⁰ *Yanık Njall'in Sagası*, s. 37.

¹²¹¹ Keyser, a.g.e., s. 52.

¹²¹² Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 26.

¹²¹³ "Gulathing Law", s. 75.

¹²¹⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 27.

¹²¹⁵ Williams, a.g.e., s. 107; Keyser, a.g.e., s. 52.

Eyalet kanunlarına baktığımızda boşanma sırasında bazı mal taksimlerinden söz edilmektedir. Buna göre boşanan çiftlerin, evlendikten sonraki kazandıkları mülkün üçte ikisi erkeğe, üçte biri ise kadına kalmaktadır.¹²¹⁶ Ancak kanaatimizce bu taksimat yukarıda zikredilen boşanma gerekçelerinin dışında bir talep olması durumunda geçerlidir.

İskandinavya'daki eşlerin ayrılması aslında günümüzdeki anlamıyla boşanma işlemi değildir. Çünkü evlilik kadının erkeğin hâkimiyetine girmesidir. Bu durumda başkasının hâkimiyetine giren kişi, ondan ayrılmak istediğinde sahip olduğu haklarını kaybetmektedir. Buna karşın kadını hâkimiyetine alan kocanın, hiçbir mazerete ihtiyaç duymadan evliliği sonlandırma tasarrufu bulunmaktadır. Ancak geçerli bir mazereti yok ise sadece bazı ekonomik müeyyidelere maruz kalmaktadır. Avrupa'da bu, Roma hukukuna dayanan bir düşüncedir. Nitekim orada da kadının kocasını boşama hakkı bulunmamaktadır. Erkek ise karısını hiçbir gerekçe göstermeden boşayabilirdi. Fakat bu durumda mallarının yarısını boşadığı karısına, diğer yarısını ise dini kurumlara bırakmak zorunda kalırdı.¹²¹⁷

3.1.4.2. Boşanma Şekli

Boşanma işlemi yerine getirmek için sagalarda ve eyalet kanunlarında bazı uygulamalardan söz edilmektedir. Bir adam karısından ayrılmak isterse bunu, tanıkların bulunduğu bir ortamda hem tanıkların hem de karısının duyabileceği bir ses tonunda söylemesi gerekmektedir.¹²¹⁸ İzlanda'da ise bu işlem biraz daha farklı bir şekilde yürütülmekteydi. Boşanmak isteyen kadın, bunu üç yerde dile getirmek zorundaydı. Birincisi kocasıyla birlikte yattıkları yatakta, ikincisi evin ana giriş kapısında, üçüncüsü de kamusal bir toplantı öncesinde söz konusu alanda.¹²¹⁹ Kayıtlardan anladığımız kadarıyla bu uygulama İskandinavya'nın birçok bölgesinde tatbik edilmekteydi. Bu husustaki örneklerinden birisi, Yanık Njall Saga'da şu şekilde anlatılmaktadır:

“Unn, bir Thing'de karşılaştığı babasına, kocası Hrutr'dan boşanmak istediğini söyler. Bunun üzerine babası Mödr, kızı Unn'a ‘...Tanıkları belirledikten sonra kocanın yatağının önünde Althing kurallarına ve örlere uygun biçimde ondan ayrılmış olduğunu duyuracaksın. Bir kez de evin ana kapısında tanıkların önünde.’ der. Kızı babasının

¹²¹⁶ “Frostathing Law”, s. 362; “Gulathing Law”, s. 75.

¹²¹⁷ Fulya İlçin Gönenc, “Roma Hukuku'nda Boşanma (Divortium)”, *AÜEHFD*, Cilt 7, sayı 1, 2003, s. 647.

¹²¹⁸ “Gulathing Law”, s. 76.

¹²¹⁹ Keyser, a.g.e., s. 53; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 25.

dediklerini yapar ve Thing'e ulaşır. Sonrasında da Mödr, Yasa Kayası denen yüksek yere çıkıp Unn'un yasalara uygun bir biçimde Hrutr'dan boşanmış olduğunu ilan eder.”¹²²⁰

İslam inancına göre erkeğin boşanmak için kadına üç kez “boş ol” (üç talak) ifadesini kullanması ile İskandinavlardaki boşanma şekli arasındaki benzerlik dikkatimizi çekmektedir. Ayrıca İskandinavlarda olduğu gibi Müslümanlarda da erkeğin üç talak hakkını aynı anda kullanamayacağı yani farklı zamanlarda bunu ifade etmesi gerekliliği bulunmaktadır. Oysa İskandinavlar üzerindeki kültürel etkisinin birçok alanda açık bir şekilde görüldüğü Roma’da boşanma işlemi çok daha kolay yapılmaktaydı. Orada esas olan kocanın bunu çok net bir şekilde ifade etmesidir. Bu ifade şekli sözlü ve fiili olabilirdi. Örneğin kocanın, karısından evin anahtarlarını geri alması ve karısını kapının dışına çıkarması gibi davranışlar, kocanın karısına “mallarını götürebilirsin” veya “malların sende kalabilir” şeklindeki sözleri, boşanma iradesinin ortaya konması anlamına gelmekteydi.¹²²¹

3.1.5. Miras Taksimi

Miras taksimi konusunda İskandinavya’da farklı uygulamalar olmasına karşın eyalet kanunları ve sagalardan öğrendiğimize göre bazı genel geçer kurallar bulunmaktaydı. Öncelikle bir kişi annesini, babasını, çocuğunu veya kardeşini öldürürse maktulden, söz konusu katile miras düşmezdi.¹²²² Baba, oğluna veya oğul babaya tam varis olur. Kız ve oğlunun oğlu ise yarım miras alırdı. Kardeşler, amca-yeğen, amca çocukları, kız kardeşlerin oğulları birbirlerine varis olabilirdi.¹²²³ Mirasla ilgili bütün detaylar kişi öldükten sonra düzenlenen “arvel” adlı ziyafetli toplantıda ele alınırdı.

İbn Fadlan, tanık olduğu cenaze töreni öncesinde, ölünün mirasıyla ilgili şöyle bir bilgi aktarmaktadır:

“Ölen kişinin menkulleri üçe bölünürdü. Bunlardan birincisi geride kalan varislerine verilirdi. İkinci parça ile ölünün kıyafetleri hazırlanır ve cenaze masrafları karşılanır. Son olarak üçüncü parçayla, onunla öldürülecek cariyeinin öldürüleceği gün tüketmesi için içki alınırdı.”¹²²⁴

¹²²⁰ Yanik Njall'ın Sagası, s. 37.

¹²²¹ Gönenç, a.g.m., s. 650.

¹²²² “Gulathing Law”, s. 134.

¹²²³ a.g.e., s. 108-109.

¹²²⁴ İbn Fadlan, a.g.e., s. 40.

İbn Fadlan'ın anlatısındaki “üç taksim” ifadesi üç eşit parçaya değil, üç tasarruf yeri şeklinde yorumlanmalıdır. Bu ziyafette sadece mülk paylaşılmaz ayrıca ölen kişinin borcu onun mirasından ödenirdi. Şayet ölünün bıraktığı miras borcunu ödemeye yetmez ise o zaman alacaklılar uygun oranda alacaklarını azaltarak mirası taksim ederlerdi.¹²²⁵

3.1.5.1. Ölen Eşin Mirası

İskandinavya'da eşlerden birisi öldüğünde geride kalan eş ve çocukların miras talep edebilmesi için öncelikli koşul evliliğin meşru olmasıydı. Ancak meşru bir şekilde başlamamış olan evlilikler de bazı koşullar yerine getirildikten sonra yasal statüde değerlendirilebilmekteydi. Bu durum Gulathing kanunlarında şu şekilde ifade edilmektedir:

“Bir kişi cariyesiyle yirmi yıl kesintisiz şekilde yaşarsa ve bu zaman zarfında onun yatağına gizli saklı olmaksızın giderse, birlikteliklerinin aksi yönünde bir duyuru da yapmamışlarsa, bu durumdaki kadınlar ölen eşine varis olabilirdi. Onlardan dünyaya gelecek olan çocuklar da aynı şekilde yasal kabul edilir ve miras hakkına sahip olurdu.”¹²²⁶

Danimarka'da bir kişi öldüğü zaman karısının, ondan iki çocuğu var ise mirasın tamamını alabilirdi. Hiç çocuğu olmayan çiftten birisi ölürse, ölenin mirasının yarısı anne babasına kalırken diğer yarısı hayatta kalan eşe verilir.¹²²⁷ Erkek, kadından önce ölürse onun mülkü ve kadının getirmiş olduğu çeyizin hepsi kadına kalmaktaydı. Fakat kadın erkekten önce ölürse çeyiz kadının ailesine dağıtılırdı.¹²²⁸

Egill Saga'da ölen eşin mirası ve eşiyile alakalı bazı ilginç anlatılar yer almaktadır. Buna göre kişi, mirasını başkasına bırakmayı vasiyet edebilmektedir. Ancak asıl ilginç ise bu vasiyette mirasla birlikte eşini ve çocuklarını da başkasına bırakmasıydı:

“Thorolfr ve Bardr adlı iki arkadaş girdikleri bir savaşta yaralanmaları sonrasında kralın sarayında istirahat etmekteydiler. Thorolfr'un yaraları iyileşmeye başlamış, fakat Bardr'un durumu ağırlaşmıştı. Kurtuluşu olmadığını anlayan Bardr, Krala 'Eğer bu yaralar beni öldürecekse, bana varisimi belirleyebilme hakkı vermenizi diliyorum.' dedi. Kral bunu kabul edince de Bardr, 'Dostum ve hısımlım Thorolfr'un, sahip olduğum tüm taşınır ve taşınmaz malların varisi olmasını istiyorum. Karımı ve oğlumu onun gözetimine

¹²²⁵ “Gulathing Law”, s. 112.

¹²²⁶ Aynı yer.

¹²²⁷ Williams, a.g.e., s. 426.

¹²²⁸ Keyser, a.g.e., s. 22.

birakıyorum, çünkü ona herkesten daha çok güveniyorum.’ dedi. Kral bu talebi olumlu karşıladı. Bir süre sonra Bardr öldü.¹²²⁹...Bunun üzerine Thorolfr kuzeye, Torgar'a gitti ve Bardr'un öldüğünü haber verdi. Devamında onun tüm mallarını, karısını ve çocuğunu kendisine bıraktığını kralın da bunu onayladığını bildirdi. Bardr'un karısı Sigrid, kocasının ölümüne çok üzüldü. Thorolfr'u iyi tanıdığından, kocasının vasiyetine uyup, onunla evlenmeye razı oldu veya kralın emrinden dolayı razı olmak zorunda kaldı.¹²³⁰

Aynı saganın başka bir yerinde bu hususta ikinci bir örnek daha yer almaktadır:

“Kral Harald, Thorolfr'u öldürdükten sonra yanındaki adamlarından ve Thorolfr'un da dostlarından olan Eyvindr'u kuzeye, Halogaland'a gönderdi. Orada Thorolfr'un karısı Sigrid ile evlenmesini ve de onun mülküne yerleşmesini istedi...¹²³¹

Egill Saga'nın başka bir yerinde ise dul kadınla evlenmek isteyen Egill bunu kendisi dile getirmişti:

“Egill, Asgerdr'a kocasının ölüm haberini verdi ve onu korumasına almayı önerdi. Asgerdr haberi duyunca çok üzüldü, fakat Egill'in önerisini makul karşılayıp konuyu uzatmadı.¹²³² Aynı yılın kış bitiminde de Egill ile Asgerdr önce nişanlandı bir süre sonra da evlendi.¹²³³

3.1.5.2. Varis Olabilecek Çocuklar

Usulüne uygun bir şekilde yapılmış evlilikten sonra her çocuğun babasının mülkünden miras alma hakkı vardır. Bir cariyeden doğan veya düğün ve mundr gibi işlemleri yerine getirilmeden evlilik yapan çiftlerden doğacak olan çocuklar ve anneleri mirastan pay alamazlardı. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz üzere, bir kişi cariyesiyle beraber yirmi yıl kesintisiz şekilde birlikte yaşarsa, bu zaman zarfında onun yatağına aleni bir şekilde giderse ve birlikteliklerinin aksi yönünde bir duyuru yok ise bu durumdaki kadınlar eşlerine varis olurlardı. Onlardan dünyaya gelecek olan çocuklar da aynı şekilde yasal kabul edilir ve miras hakkına sahip olurdu.¹²³⁴ Bir baba isterse evlat edindiği kişiye hayattayken ilan etmek üzere miras hakkı tanıyabilirdi.¹²³⁵

Viking Çağı'nın erken dönemlerinde ölen kişinin oğlu olsa da olmasa da kızları onun mirasından faydalanamazdı. Ancak dönemin sonuna doğru erkek kardeşlerle kız

¹²²⁹ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 65.

¹²³⁰ a.g.e., s. 66.

¹²³¹ a.g.e., s. 85.

¹²³² a.g.e., s. 146.

¹²³³ a.g.e., s. 149.

¹²³⁴ “Gulathing Law”, s. 117.

¹²³⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 57.

kardeşler aynı haklara sahip olmaya başladılar.¹²³⁶ Kız, daha çok taşınabilir olan varlıklara varis olabilirken oğul arazilere varis olurdu.¹²³⁷ Batı İskandinavya’da miras, tek bir arazi ise bu arazi bölünmeden ölen kişinin en büyük oğluna kalırdı. Çok sayıda ise pay edilirdi.¹²³⁸ Bir adamın iki kızı var ise ve de bu kızlardan birisinin bir kızı diğerinin de oğlu varsa oğul, bedelini ödemek koşuluyla araziye sahip olabilirdi.¹²³⁹ Anladığımız kadarıyla arazilerin bölünmesi pek tercih edilmezdi. Bir baba hayattayken oğullarına mirasını böler fakat birisine fazla birisine az yer düşecek şekilde bir taksim yapmışsa, sonrasında az alan oğul buna itiraz edemezdi.¹²⁴⁰

Eğer varislerden birisi yetişkin bir yaşta değilse onun bakımıyla ilgilenen kişi söz konusu mirasa sahip çıkardı. Varis reşit yaşa ulaştıktan sonra beş yıl içinde mirasını talep etmek ve ona sahip çıkmak zorundaydı. Aksi takdirde ileriki dönemlerde mirastan hak talep edemezdi.¹²⁴¹

3.1.6. Asabiyet

Orta Çağ İskandinav toplumunda birey, bir ailenin veya bir grubun parçası olmak zorundaydı. En önemli bağ ise şüphesiz kan bağıydı. Dönemin İskandinav dillerinde bunu ifade etmek için kullanılan kelime “fraendi” yani “arkadaş”tır. Bu ifadenin Germen dillerdeki karşılığı günümüzdeki anlamındaydı.¹²⁴² “Akrabalık” ve “arkadaşlık arasındaki bu etimolojik benzerlik bize Arapçadaki “garube” sözcüğünü anımsatmaktadır. Çünkü bu ifade de aynı şekilde hem arkadaş anlamı taşımakta hem de kan akrabalığı manasına gelmektedir.

İskandinavya’da o dönem bir kişinin alabileceği en büyük ceza kendisinin grubuyla bağının kesilmesi ve toplum dışına itilmesidir ki bu, onun sosyal olarak ölü olması anlamına gelmekteydi.¹²⁴³ Böyle bir kişinin hayatın zorluğuyla baş etmesi oldukça güçtü. İskandinavlarda kullanılan “Kardeşsizliğin gerisi çıplaktır.” atasözü bu durumu özetlemektedir.¹²⁴⁴

¹²³⁶ Williams, a.g.e., s. 427.

¹²³⁷ “Gulathing Law”, s. 108.

¹²³⁸ Williams, a.g.e., s. 426.

¹²³⁹ “Gulathing Law”, s. 180.

¹²⁴⁰ a.g.e., s. 118.

¹²⁴¹ “Gulathing Law”, s. 116.

¹²⁴² Williams, a.g.e., s. 23.

¹²⁴³ Brink, “Ülkeye İsim Vermek”, s. 81.

¹²⁴⁴ Williams, a.g.e., s. 25.

Kişinin ailesine veya bir gruba bu kadar bağlı kalması bugün bakıldığında onun özgürlüğünün kısıtlanması gibi görülebilmektedir. Ancak dönemin koşullarını göz önüne aldığımızda bunun gayet doğal olduğunu anlarız. Özellikle gerçek bir siyasi otoritenin bulunmadığı, hukuk veya töre'nin tam anlamıyla etkin olmadığı ortamlarda bu yöntem en yaygın korunma mekanizmasıydı. Öyle ki o dönem aileden veya gruptan olmayan kişi yabancıydı. Yabancı ise potansiyel düşmandı. Haliyle düşman da saldırılacak kişidir.¹²⁴⁵ Benzer bir durum cahiliye dönemi Arap toplumunda da bulunmaktadır ki orada da yabancıların güvenliği için “eman” (güvenlik) denilen himaye mekanizması oluşturulmuştur.

Kendisini çok farklı şekillerde gösteren aile dayanışması, en fazla atalar kültürle karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Hristiyanlaşmanın başladığı dönemlerde atalar üzerine yemin edilmekteydi. Örneğin Danimarka'da cinayetle suçlanan bir kişi ataları üzerine yemin ederek kendisini aklayabilirdi.¹²⁴⁶ İzlanda'da ve Norveç'te kişiler başta anne, baba ve kardeş olmak üzere çok yakın akrabalarından sorumluydular. Bu akrabalarından birisi çalışamaz ise veya borcundan dolayı köle durumuna düşmüşse, söz konusu yakını ona yardım etmek zorundaydı.¹²⁴⁷ İsveç'in bazı bölgelerinde ise bir köle akrabaları tarafından bedeli ödendiği takdirde, sahibinin rızası olmasa bile hürriyetini elde edebilirdi.¹²⁴⁸

Sözünü etmiş olduğumuz aile dayanışması İskandinavya'da bölgeler arasında farklılık göstermekteydi. Özellikle Danimarka ve İsveç'te bu çok daha güçlüydü. Norveç ve İzlanda'da ise Viking Çağıyla birlikte zayıflamıştı. Bunun en büyük sebebi göç ve yer şekillerinin zorlamasıydı. Danimarka'dan Norveç'e gidip yerleşen göçmenler, oralarda fiyortların bol olduğu sahil bölgelerine yayıldılar. Haliyle bu fiyortlar, topluluklar arasında fiziki bir bölünmeye yol açınca devamında bireysellik daha bir ön plana çıktı. İzlanda'da ise İskandinav anakarasından gelenler, yanlarında en fazla eşlerini ve çocuklarını getirmişlerdi. Doğal olarak geride kalan akrabalarıyla

---

¹²⁴⁵ Stefan Brink, “Viking Çağında Kölelik”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 73.

¹²⁴⁶ Williams, a.g.e., s. 25; Bertha Surtees Phillpotts, *Kindred and Clan*, Cambridge University Press, Cambridge, 1913, s. 99.

¹²⁴⁷ Phillpotts, a.g.e., s. 43.

¹²⁴⁸ Phillpotts, a.g.e., s. 76; Williams, a.g.e., s. 26.

bağları bir süre sonra kopmuştu. Bu yüzden de dönemin İzlanda'sında yaşayanlar “akrabadan mahrum topluluklar” olarak nitelendirilmiştir.¹²⁴⁹

Akrabalık ve asabiyet bağı siyasi arenada da çok önemliydi. Örneğin Snorri Sturluson, siyasi çıkar için hem kendisi evlilik yapmış hem de kızlarının evliliğinde bu hususa dikkat etmiştir. Bu yöntemle Haukdaelir, Asbirningar ve Vatnsfirdingar gibi dönemin önemli aileleriyle ittifaklar kurmuştu.¹²⁵⁰

Asabiyet, araziler üzerindeki mülkiyet hakkında da karşımıza çıkmaktadır. Hem Frostathing kanunlarına göre hem de Guta kanunlarına göre bir kişi arazisini satmak isterse öncelikle bunu Thing'de duyururdu. Sonrasında araziye talip olanlar arasında, arazinin sahibine en yakın akraba kim ise ona öncelik verilirdi.¹²⁵¹ Ancak çeşitli gerekçelerle bir arazi yabancı birilerine satılmış ise eski malikin yakın akrabaları veya onun soyundan gelen diğer kişiler belirli koşullar altında ve bedelini ödemek kaydıyla söz konusu araziye satın alma hakkına sahipti. Sonradan yerleşim olması hasebiyle İzlanda'da böyle bir uygulama yoktu.¹²⁵²

3.2. YERLEŞİM ve İDARİ YAPI

İlkçağlardan itibaren geç Orta Çağ'a kadar İskandinav dünyasında iki tür yerleşimle karşılaşmaktayız. Güneydoğu ve doğuda (Norveç'in güneyi, Danimarka, İsveç ve Finlandiya) köy, mezra veya çiftlikler hâkimken, batı tarafında (Norveç'in batı sahili, İsveç'in batısı, İzlanda, Grönland ve o bölgedeki adalar) daha ziyade bireysel yerleşim hakimdi.¹²⁵³ O yüzden burada ele alacağımız şehirler ağırlıklı olarak İskandinavya'nın güneydoğusu ve doğusunda yer almaktadır.

3.2.1. Feodalite

Orta Çağ Avrupa'sının yerleşim biçimini ve sınıfsal yapısını iyi kavramak için öncelikle feodalitenin bilinmesi gerektiği kanaatini taşımaktayız. Çünkü dönemin Avrupa'sının neredeyse tüm bölgelerinde yerleşim ve sınıfsal yapılarla ilgili hususlarda bu kavram az ya da çok bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum İskandinavya için de geçerlidir.

¹²⁴⁹ Williams, a.g.e., s. 25-30.

¹²⁵⁰ Magnusdottir, a.g.m., s. 60.

¹²⁵¹ “Frostathing Law”, s. 373; *Guta Lag*, s. 31.

¹²⁵² Phillpotts, a.g.e., s. 43.

¹²⁵³ Eljas Orrman, “Rural Conditions”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 290.

Kısaca bir çeşit üretim ve yönetim biçimi şeklinde tanımlayabileceğimiz feodalite, etimolojik olarak Germence'den Latince'ye "fevuns" ya da "feodum" diye çevrilen sözcüklere dayanmaktadır. Özellikle Batı Avrupa'da etkili olan feodal düzen, üretim araçları mülkiyetini tam olarak elinde bulunduran toprak sahibi derebeyleri ile çok sınırlı mülkiyet hakkına sahip köylüler üzerine kurulu, idari, askeri ve ekonomik bir sistemdir. Sistem, derebeylerin veya lordların, adamlarını yani vassallarını¹²⁵⁴ koruması, onlara toprak ve teçhizat verip doyurması karşılığında onlardan mal ve hizmet alması üzerine kuruludur.¹²⁵⁵ Ayrıca vassal, savaş zamanında efendisine savaşarak da hizmet etmek zorundadır.¹²⁵⁶

Feodalite, temelde üç önemli gelişme neticesinde ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılması, ikincisi kavimler göçü, üçüncüsü ise ticaretin Akdeniz'den sapmasıdır.¹²⁵⁷ Bütün bu gelişmeler sonrasında yönetim ve güvenlik noktasında oluşan açık, taraflardan birisinde korunma ve barınma talebine sebep olurken, diğer tarafta buna olumlu cevap verme imkânı doğmuştur. Böylece feodal sistem oluşmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra Avrupa'nın bazı bölgelerinde bu gerekçenin dışında farklı etkenler ile feodal sistemin uygulandığı da olmuştur. Örneğin İngiltere, Kıta'dakinden farklı bir şekilde bu düzenle Fatih William sayesinde tanışmıştır. Fatih William İngiltere'yi işgal ettikten sonra burada Frank-Norman feodal hukukuna bağlı kalarak fethedilen toprakları fief olarak soylulara vermiştir. Ancak derebeyliklerin bir araya gelerek büyük ve güçlü beylikler oluşturmasını engellemek için toprakların dörtte birini devlete verme kararı almıştır.¹²⁵⁸

IX.-XIII. yüzyıllar arası, genel itibariyle feodalitenin klasik çağı şeklinde kabul görmektedir. Konunun uzmanı araştırmacılar bu çağı ayrıca iki döneme ayırmaktadırlar.

¹²⁵⁴ Bir Gallo-Romen terimi olan "vassus" ya da "vassalus" ifadesi köken olarak Keltiktir. Modern Fransızca'da ise bu kelime "vassal" şeklinde yer almıştır. Bk. Bloch, a.g.e., s. 207-210; Pınar Ülgen, "Ortaçağ Avrupa'sında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış", *Mukaddime*, 1, 2010, s. 4; Pınar Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2013, s. 58.

¹²⁵⁵ Halk saldırı dönemlerinde sığınacak yer arayınca surlar ve hendeklerle çevrili çok sayıda şato türemeye başladı. "Burg" ya da "bourg" (kale) denen bu şatolar, çevredeki köylüler tarafından inşa edilmekte ve bakımı yapılmaktaydı. Nitekim zamanla bu yapılar Avrupa'da birçok şehrin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bk. Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, 5. Baskı, Uygur Kocabaşoğlu (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 53. Yerleşim yerlerini "burg" sözcüğüyle özdeşleştirmelerinin bir yansıması olarak Germenler Roma kentlerini de bu şekilde tanımlamışlardır. Örneğin Augusta yerine Augsburg, Colonia yerine Kolnaburg denmiştir. Bk. Leonardo Benevolo, *Avrupa Tarihinde Kentler*, Nur Nirven (çev.), Afa Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 37.

¹²⁵⁶ Ülgen, "Ortaçağ Avrupa'sında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış", s. 4.

¹²⁵⁷ a.g.m., s. 5.

¹²⁵⁸ Ülgen, "Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizayını", s. 71.

Birincisi IX. yüzyıldan XI. yüzyılın ortalarına kadar sürer. Bu dönemde senyörlerle köylüler arasındaki kast sistemine benzer düzenlemeler mevcuttur. Bu süreçte alışveriş az ve düzensiz olup, para nadir şekilde bulunmaktadır. Dahası üretim oldukça azdır. Nitekim bu koşullarda kırsal bir örgütlenme söz konusudur. İkinci feodal çağ ise XI. yüzyılın ortalarından XIII. yüzyılın ortalarına kadar sürmektedir. Bu dönemde büyük topraklar tarıma açılmış, ticaret canlanmış ve para ekonomisi yaygınlaşmıştır. Buna bağlı olarak tüccar üretici üzerinde giderek üstünlük kurmaya başlamıştır.¹²⁵⁹ İskandinavya’da ise buradaki güçlü krallar acziyetten değil de bir çeşit kolaylık olması amacıyla feodal sistemi ülkelerinde uygulamaya koymuşlardır.

Yukarıda feodaliteyi kısaca bir üretim ve yönetim sistemi olarak tanımlamıştık. Özellikle birinci feodal dönemde ortaya çıkan “manor örgütlenme” dediğimiz yapı, bu sistemin “üretim” bölümünün en önemli unsuruydu. Manor, esasında bir köy olmakla beraber, salt bir köy olmayıp mümkün mertebe birçok atölyesiyle birlikte kendi kendine yetebilen çok geniş arazilere sahip özel bir yapıdır. Bu büyük arazinin hepsi bir arada olmayabilirdi. Miras yoluyla kalması veya manastırlarda olduğu gibi farklı yerlerden hibe yoluyla elde edilmesi bunun en önemli sebebidir. Bu yüzden bir manorun birçok köyde arazisi bulunabilirdi. Bu araziyi oluşturan köylere “villa” denmekteydi. Manorun merkezinde şato, katedral ya da manastır ve çeşitli çiftlik binaları yer alırdı.¹²⁶⁰ Yönetim olarak en üstte manor lordu denen bir senyör otururdu. Köylülerin kendi küçük işletmelerinden elde ettikleri kazancın bir kısmı senyöre giderdi. Bunun yanı sıra serfler senyörün “demesne” denilen özel arazisinde de çalışmaktaydı.¹²⁶¹

Ticaretin canlanmasıyla beraber manor örgütlenmesi ve serflik çökmeye başlamıştır. Çünkü manorlardaki atölyelerde üretilen ürünlerin çok daha iyisi, en yakın kentte bulunabilmekteydi. Nitekim bu örgütlenme XII. yüzyıl ortalarından itibaren Kuzey Fransa, Flander, İtalya ve Ren kıyılarında XIII. yüzyıl ortalarında da İngiltere ve Almanya’da çökmeye başladı.¹²⁶²

¹²⁵⁹ Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 56.

¹²⁶⁰ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 73.

¹²⁶¹ Ülgen, “Ortaçağ Avrupa’sında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, s. 9.

¹²⁶² Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 98.

3.2.2. Kırsal Yerleşim

3.2.2.1. Köy ve Çiftlikler

İskandinavya’da tarıma uygun araziler her ne kadar az görülse de nüfusa orantılandığında pek de az olmadığı ancak dağınık oldukları anlaşılmaktadır. Çiftçiler de bu dağınık tarım arazilerine göre yerleşmekteydiler. Yerleşimciler sahiplenmek istedikleri arazileri çeşitli şekillerde belirlerlerdi. Bazen gözlerine kestirdikleri bölgenin sınırına denk düşen ağaçların kabuklarını kazıyıp, üzerlerine isimlerini veya işaretlerini not düşerek bunu yaparlardı.¹²⁶³ Bir köy halkı bir bölgeyi sahiplenecekse bunun için mezarlıklarını, tarlaları ve otlakları da içine alacak şekilde köyün en dış bölgesine yerleştirirlerdi. Hatta mezarlıklar diğer köylerin rahat görebileceği şekilde konumlandırılırdı.¹²⁶⁴ İrmakları ya da dereleri bile sahiplendikleri olurdu. Bunun için söz konusu ırmağın ağzında bir ateş yakarlardı.¹²⁶⁵

Sınırları belirlenmiş olan bu çiftliklerin merkezinde, büyüklüklerine göre genellikle 2 ile 7 bina bulunmaktaydı. Bunlardan birisi ana bina olarak kullanılırken, diğerleri atölye, depo ve ahır gibi fonksiyonlara sahipti. Ana binanın zemin alanı 150-650 metrekare arasında değişmekteydi. Bütün binaların toplam alanı ise 250-1000 metrekare arasındaydı. Atölyeler kısmen yer seviyesinin altındaydı.¹²⁶⁶ Viking Çağı’nda çiftliklerin başlıca işlevi sığır ve koyun yetiştiriciliğiydi. Nitekim bu dönemde ahırlarda, Orta Çağ’ın son dönemlerine nazaran çok daha fazla sığır bulunmaktaydı. Bunu Viking Çağı’na ait ahırlarda bulunan hayvan kemiklerinden anlamaktayız.¹²⁶⁷

Köylerin büyüklükleri bölgeden bölgeye farklılık göstermekteydi. Ormanlık arazide ve dağlık bölgelerde, Norveç’in vadilerinde iki ila dört çiftlikten oluşan küçük köyler yer almaktaydı. Norveç ve İsveç’in orta bölgelerde daha rahat tarım yapılabilen yerlerde ise elli çiftlikten oluşan büyük köyler bulunmaktaydı. Bu köylerin kapladıkları alan 400-500 hektara kadar ulaşabilmekteydi. Güney Norveç’te Öland ve Gotland

¹²⁶³ Ari Thorgillson, “Landnama-book”, s. 132, 166.

¹²⁶⁴ Lars Jorgensen, “Tisso Gölünde Manor, Kült ve Pazar”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 101.

¹²⁶⁵ Ari Thorgillson, “Landnama-book”, s. 138.

¹²⁶⁶ Fallgren, “a.g.m., s. 95.

¹²⁶⁷ Jorgensen, a.g.m., s. 101.

adalarında bir ölçüde de İsveç'teki Malar Gölü bölgesinde çiftlik içi tarlaların görünebilir kalıntıları günümüze ulaşmıştır.¹²⁶⁸

“Bondi” (buandi) denilen buradaki yerleşimciler kıta Avrupa'sındaki “senyör” kavramıyla benzerlik arz etmektedir. “Bondi” ifadesi hala günümüzde Norveç'te kendi çiftliğine sahip, hatta çiftliğine kendi ismini veren kişiler için kullanılmaktadır.¹²⁶⁹ Bu arazilerin statüleri yasalarla belirlenmişti. Bir çiftlik, ona sahip olan aileden zorla alınamazdı. Bir arazi, herhangi bir yabancıya satılırsa ilk sahibinin yakınlarından birisi belirli bir zaman içinde, mülkün hakemler tarafından belirlenen bedelini ödemek koşuluyla söz konusu araziye satın alabilir.¹²⁷⁰ Yani arazi üzerindeki mülkiyet hakkı bireyin de ötesine geçerek aileye dayanmaktaydı. Gulathing kanunlarına göre bir arazinin söz konusu özel statüsünü elde edebilmesi için kıta Avrupa'sındaki feodal uygulama içindeki koşullara benzer bazı şartlar gerekmektedir. Bunlardan birincisi söz konusu arazi beş kuşaktır¹²⁷¹ o ailenin elinde bulunmalıdır.¹²⁷² Kiliseler için bu kaide biraz daha farklı uygulanmaktaydı. Bir kilise bir araziye otuz yıl kesintisiz şekilde kullanırsa ve oraya hâkim olursa bu arazi artık o kilisenin kabul edilirdi.¹²⁷³ İkinci koşula göre arazi, vergi ödenir nitelikte olmalıdır. Üçüncüsü ise bahsi geçen, arazi kralın dostluğunun bir nişanesini taşımalıdır.¹²⁷⁴

3.2.2.2. Ortak Araziler

İskandinavlarda, feodal sistemde olduğu gibi, özel arazilerin yanı sıra herkesin kullanımına açık olan ortak araziler bulunmaktaydı. Nitekim feodal sistemde topraklar üçe ayrılmaktaydı. Bunlardan birincisi “demesne” denen ve doğrudan senyör adına işlenen topraklardır. İkinci türdeki tarlalar ise serflerin kiracı olarak hizmet ettikleri “manse” denilen arazilerdir. “Ortak araziler” denen üçüncü sınıftaki topraklar ise orman ve mera gibi umumun kullanımına açık olan sahipsiz yerlerdir.¹²⁷⁵ Sahibi olsa bile uzun süre ilgilenilmeyen araziler de ortak arazi olarak kabul edilirdi. İskandinavya'da denizler de ortak arazilerle aynı statüde kabul edilmektedir. Her ikisi de “herad” denilen

¹²⁶⁸ a.g.m., s. 101.

¹²⁶⁹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 479.

¹²⁷⁰ Phillpotts, a.g.e., s. 43.

¹²⁷¹ Bazı yerlerde bu süre üç kuşak veya kesintisiz altmış yıl olarak baz alınmıştır. Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 481.

¹²⁷² “Gulathing Law”, s. 178.

¹²⁷³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 481.

¹²⁷⁴ “Gulathing Law”, s. 178.

¹²⁷⁵ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 76.

idari birim tarafından kontrol edilmektedir.¹²⁷⁶ Söz konusu arazilerin herkesin kullanımına açık olduğuyla ilgili husus kanunla teminat altına alınmıştır.¹²⁷⁷

Ortak arazilerin kamuya aitliği durumu o kadar önemliydi ki bir kral bir kişiye işleme için ortak araziden bir bölümünü verirse bu yetki sadece onun hükümdarlığı döneminde geçerli kabul edilirdi. Sonrasında kralın varisi o araziye geri alabilir veya aynı durumu sürdürebilirdi. Ancak bir kâhya ya da kralın adamı, her biri en az üç yıl hüküm sürmek koşuluyla ardı ardına üç tane kralın döneminde müşterek bir arazide yerleşimini sürdürürse, orası artık yasal olarak onun kabul edilir.¹²⁷⁸

3.2.2.3. İskandinavya’da Manor Örgütlenme

İskandinavya’da ilk dönemlerde kırsal yerleşimde bireysellik ön planda olmasına karşın ilerleyen zamanlarda daha büyük çiftliklere rastlanılmaktadır.¹²⁷⁹ Feodal sistemdeki manor örgütlenme ile aynı görebileceğimiz bu tip yerleşimlerin İskandinav anakarasının özellikle güneyinde VI. yüzyıldan itibaren uygulandığı anlaşılmaktadır. Özel isimleri bulunan bu çiftliklerin bu konumlarını nasıl elde ettikleri tam olarak bilinmemektedir. Büyük olasılıkla Avrupa’da feodalitenin oluşmasına benzer şekilde, bir göç veya işgale maruz kalınması neticesinde her ailenin belli bir bölgede hâkimiyetini ilan etmesi ile oluştuğu tahmin edilmektedir. Şüphesiz bu arazilerin büyüklüğü, ailenin güçlü oluşuyla doğru orantılıydı.¹²⁸⁰

Bu bölgedeki manor örgütlenmeyle ilgili en önemli örnekler Batı Zeeland’da (Danimarka) rastlanılmaktadır. Burada Tisso Gölü’nün batı yakasında sahile 7 km. uzaklıkta ve toplam alanı 50 hektar olan bir yerleşim bulunmuştur. 85.000 metrekaresi kazılan yerde iki tane manor olduğu tespit edilmiştir. Birinci manorun VI. ve VII. yüzyılda kullanıldığı düşünülmektedir. İkinci manor ise birincisinin 600 m. güneyindedir. Bu yer ilk olarak 700’de kurulmuşken X.-XI. yüzyılda çok daha genişlemiştir. Bulgulara göre Tisso kompleksi, kesinlikle elit kesimden insanlara ait bir iskan alanıdır. Hatta buranın bir kraliyet yerleşimi olma ihtimali de mevcuttur. Ancak

¹²⁷⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 482.

¹²⁷⁷ “Gulathing Law”, s. 124.

¹²⁷⁸ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 484.

¹²⁷⁹ Jorgensen, a.g.m., s. 101.

¹²⁸⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 479.

burada mezarlığa rastlanılmaması, söz konusu yerin daimi olarak kullanılmadığını göstermektedir.¹²⁸¹

Manor yapılanmanın İskandinavya'daki gelişimi, merkezi idarenin güçlenmesine bağlı olarak değişmiştir. Başta Güzel Saçlı Harald gibi güçlü kralların hüküm sürmeye başlamasıyla birlikte söz konusu araziler kıta Avrupa'sındakine kıyasla daha dar yetkilere sahip olmuşlardır. Yani İskandinav kralları, Avrupa'daki krallar gibi yetkilerini paylaşmıyor veya paylaşmak zorunda kalmıyordu. Bundan dolayı burada, Avrupa'dakinin aksine merkezi idare oldukça güçlüydü. İskandinavya'daki jarl ve hersar gibi üst düzey idareci ve soylular kralın sadece vassalı iken, Avrupa'daki kont ve dükler oldukça güçlü pozisyondaydılar. Ancak yukarıda da örneklendirdiğimiz gibi Danimarka'da, Almanların etkisiyle soylular biraz daha bireysel hareket etme eğilimindeydiler. Bunlara paralel olarak bu dönemde İskandinavya'da, Avrupa'dakinden farklı bir yönetim ve savunma sistemi oluşmuştur.¹²⁸²

3.2.3. Şehirler

İskandinavya'da kentleşme, zayıf bir şekilde de olsa Viking Çağı'nda başlamıştır diyebiliriz (Bk. Harita - 7). Zayıf da olsa diyoruz çünkü İskandinavya'da kent nüfusunun toplam nüfusa oranı Orta Çağ boyunca %10'u geçmemiştir.¹²⁸³ Bölgede şehirleşme sürecini genel olarak üç safhada ele alabiliriz. Birinci aşama veya “antik yerleşimler” diye ifade edilen süreç I. yüzyıldan itibaren VII. yüzyıla kadar kurulan çeşitli yerleşimleri kapsamaktadır. Bu yerleşimler aslında tam anlamıyla şehir olarak nitelenemese de bu alanda ilk olmaları hasebiyle önemlidirler. İkinci aşama ise şehirleşmenin gerçek anlamda başlamasından dolayı “birinci şehirleşme” diye tanımlanan dönemdir. Bu dönemdeki şehirler VIII. yüzyılda kurulmuştur. VIII yüzyılda Batı Avrupa'da Champagne Panayırıyla¹²⁸⁴ başlayan ticari hareketliliğin söz konusu

¹²⁸¹ Jorgensen, a.g.m., s. 105-107.

¹²⁸² Williams, a.g.e., s. 54.

¹²⁸³ Dagfinn Skre, “İskandinavya'da Kentleşmenin Gelişmesi”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 111.

¹²⁸⁴ Champagne, günümüz Fransa'sının kuzeydoğusuna düşen bir bölgedir. Bu bölgede yılın her döneminde panayır kurulmaktaydı. İki kez kurulan panayırların ilk döneminde şunlar bulunmaktadır: Lagny (Ocak-Şubat), Barsur-Aube (Mart-Nisan), Provins (Mayıs-Haziran) ve Troyes (Temmuz-Ağustos'ta Aziz Yuhanna Panayırı). İkinci dönemdekiler: Provins (Eylül-Ekim'de Saint Ayoul Panayırı), Troyes (Kasım-Aralık'ta Saint-Remy Panayırı). Bk. Le Goff, a.g.e., s. 133.

Bu bölge VIII. yüzyıldan XIV yüzyıl başlarına kadar önemli bir ticaret bölgesi olmuştur. Güneyden gelen İtalyan, Katalonyalı, Provençeli tüccarlar burada Flander ve Alman tüccarlarla buluşup ticaret yapmaktaydılar. XIV. yüzyıl başlarından itibaren çeşitli etkenlerden dolayı buradaki panayırlar önemini

şehirlerin oluşumunda payının olduğu kanaatini taşımaktayız.¹²⁸⁵ Bu şehirlerin çeşitli sebeplerden dolayı önemini yitirmesinden sonra X. yüzyılda kurulmaya başlanan yeni yerleşimlerle birlikte üçüncü aşama veya “ikinci şehirleşme” dönemi başlamıştır. Bu süreçte İskandinavya’da krallıkların iyice yerleşmesinin önemli etkisi olmuştur. Bu dönemde kurulmuş olan şehirlerin birçoğu günümüze kadar varlıklarını muhafaza etmişlerdir.

Yakın zamana kadar araştırmacılar, kısmen Henri Pirenne’in de etkisiyle, şehirlerin oluşumunda ticaretin özellikle de uzak bölgelerle yapılan ticaretin etkili olduğunu düşünmekteydiler. Birinci şehirleşmenin Champagne Panayırılarıyla aynı döneme denk gelmesi, bu düşünceyi desteklemektedir. Ancak son zamanlarda bazı araştırmacılar, bu düşünceye katılmakla beraber şehirlerin oluşumunda asıl önemli olan unsurun, ticaretten ziyade siyasi ve askeri güç olduğunu ileri sürmektedirler. Bu düşünce, başta Norveçli araştırmacılar olmak üzere İskandinav tarihçiler tarafından 1977 Trondheim Konferansında savunulmuştur. Söz konusu iddiaya göre dönemin siyasi idaresi bir hâkimiyet aracı olarak şehirlerin oluşumunu desteklemiştir.¹²⁸⁶ Örneğin, İskandinavya’daki krallıkların ikinci şehirleşme aşamasındaki etkisi bu düşünceyi desteklemektedir.

Burada gözden kaçmaması gereken husus İskandinavya’daki şehirleşme ile kıta Avrupa’sındaki şehirleşme süreci ve biçimi arasında benzerlikler bulunmaktadır. Öncelikle şehirleşme her iki bölgede de yaklaşık olarak aynı dönemde başlamıştır diyebiliriz. Ayrıca şehrin önceliği veya merkezine alınan unsur noktasında da benzerlik bulunmaktadır. Nitekim önceleri şehirler kale veya manastır merkezli oluşurken, sonraları pazar yerlerine kaymaya başlamıştır.¹²⁸⁷

---

yitirip bu pazar çökmüştür. Bu etkenler arasında en başta uluslararası ticarete altının yerini gümüşün alması ve fiyat istikrarının bozulması, İtalya’daki kumaş üretiminin artmasıyla Kuzey’den bu kumaş alımının durması ve Fransa ve Flander arasındaki çatışmalar yer almaktadır. Bk. Pınar Ülgen, “Geç Ortaçağ Avrupa’sında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk - İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(21), 2012, s. 365.

¹²⁸⁵ Ülgen, “Geç Ortaçağ Avrupa’sında Pazar ve Panayır İlişkisi”, s. 365.

¹²⁸⁶ Hans Andersson, “Urbanisation”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 315.

¹²⁸⁷ Lewis Mumford, *Tarih Boyunca Kent*, Gürol Koca ve Tamer Tosun (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 315.

3.2.3.1. Antik Dönem Yerleşimleri

I. yüzyıldan VII. yüzyıla kadar kurulan çeşitli yerleşimleri kapsayan bu süreç, İskandinav şehirleşmesinin ilk örneklerini teşkil etmektedir. Bu yerleşimlerin sayısı kaynaklara göre değişiklik göstermektedir. Ancak bunlardan en bilinenleri Uppakra, Lejre, Ridanaes ve Sebbersund'dur. Bu şehirlerin birçoğu günümüze ulaşmamış olsa da başka bir şehrin kuruluşuna öncülük etmiştir. Örneğin Lund'u Uppakra'nın, Roskilde'i ise Lejre'in halefi olarak görebiliriz. Ayrıca içlerinden çoğu XII. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür. Söz konusu şehirlerin bizler açısından bir diğer önemi antik dönem İskandinav sanatı ve yaşamıyla alakalı çok sayıda bulgu vermeleridir.

3.2.3.1.1. Uppakra

40 hektarlık bir alan üzerinde II.-III. yüzyıllarda kurulmuş olan Uppakra, Güney İskandinavya'nın en eski yerleşimiydi. X. yüzyılın sonuna kadar bölgedeki merkezi konumunu muhafaza etti. 980'lerde kurulmuş olan Lund'un 4 km. güneyinde yer alan bu şehrin, Lund'un selefi olduğu ileri sürülmektedir. Uppakra, konum itibarıyla dönemin diğer İskandinav şehirlerinden biraz farklılık arz etmektedir. O dönem için sahilden 7 km. içeride kurulmuş olması, buranın gemi ticaretine bağlı bir yerleşim olmadığı izlenimini uyandırmaktadır. Yine diğer şehirlerin çoğunun aksine burayı bir kral ya da krallık kurmuş değildir. Çünkü Viking Çağı'nın başında burası zaten 800 yıllık bir şehirdi.¹²⁸⁸

Bu şehir, özellikle de süsleme örnekleri bakımından, Viking Çağı'na ait en zengin yerleşimlerden birisidir. Uppakra'da elde edilen 180'i aşkın broş başta olmak üzere çeşitli bulgular, Skane'nin tamamında önceden tespit edilen materyalleri kat be kat aşmaktadır. Bu yerleşimde dikkat çeken yapıların başında gelen ve uzun süre varlığını muhafaza etmiş olan bir evde çok sayıda kalıntı bulunmuştur. Bunların başında 110 tane altın varak, üzerinde muhtelif altın varaklı süslemeler bulunan maşrapa, Karadeniz bölgesine ait cam bir kâse, çok sayıda silah ve Thor'un çekicinin halkası yer almaktadır.¹²⁸⁹

¹²⁸⁸ Birgitta Hardh, "Viking Çağında Uppakra ve Lund", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 184-187.

¹²⁸⁹ Hardh, a.g.m., s. 185.

3.2.3.1.2. Lejre

Zealand Adası'nda (Danimarka) Roskilde'in 10 km. batısında yer alan bu yerleşim, 1 kilometrekarelik sahayı kapsayan bir komplekse sahip olup, V. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.¹²⁹⁰ Sagalardan ve İngiliz kroniklerinden öğrendiğimize göre Danimarkalıların ilk kraliyet hanedanı olan Skjoldung¹²⁹¹ ailesinin tahtı Lejre'da bulunmaktaydı. Sonraki Viking kralları ise üslerini Lejre'nin 10 km. doğusunda bulunan Roskilde'de kurmuşlardır.¹²⁹² Kazılarda çıkarılan malzemeler, mezar höyükleri ve gemi kalıntılarının incelenmesi neticesinde Lejre'nin, Germen Demir Çağı ve Viking Çağı'nda bir kült yeri işlevi de gördüğü anlaşılmıştır. Nitekim yerleşim yerinin doğusunda bulunan, VI. ve VII. yüzyıla ait bir höyükte kurban edilmiş çok sayıda hayvan kalıntıları da içeren bir kremasyon mezarı yer almaktadır. Lejre, bu pagan niteliğinden dolayı X. yüzyıldan itibaren bölgede Hristiyanlığın güçlenmesiyle birlikte önemini yitirmeye başlamıştır. Aynı dönemde Roskilde'de yerleşimin başlaması bu durumu hızlandırmıştır.¹²⁹³

Burada bir gemi çevresinde X. yüzyıla ait çok sayıda inhüstasyon mezar ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca yapılan kazılarda VII. yüzyıla ait dikkat çekici iki bina bulunmuştur. Bunlardan birincisi 50 m. uzunluğunda, 11,5 m. genişliğinde bir toplantı binası; ikincisi ise 42 m. uzunluğunda, 7,5 m. genişliğinde biraz daha mütevazı bir yapıdır. Bu binalar konut amaçlı kullanılan diğer binaların merkezinde yer almaktadır. Bunlara ilaveten, 150 x 150 m. büyüklüğünde savunma amaçlı olduğu düşünülen bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Kazılarda bulunan eşyalar içinde, sıradan ev gereçlerinin yanı sıra oldukça ilginç işlemeciliğe sahip metaller de mevcuttur.¹²⁹⁴

3.2.3.1.3. Ridanaes

Ridanaes, Gotland'da (İsveç) Röjel Kilisesi ile bugünkü sahil şeridi arasında bulunan bir liman yerleşimidir. Bir ticaret ve üretim merkezi olan bu yerin 10 hektarlık bir alana yayıldığı tespit edilmiştir. Buradaki liman, VI. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar

¹²⁹⁰ Tom Christensen, "Lejre ve Roskilde", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 157.

¹²⁹¹ "Scyldings" diye de bilinen bu aile, soylarının Vanir'e dayandığını iddia etmektedir. Bu hanedanın tarihsel olarak İsveç'in güneyinde Skane bölgesinden gelip Danimarka'yı işgal ettiği düşünülmektedir. Bk. David Hughes, *The British Chronicles*, Heritage Book, Maryland, 2007, s. 269.

¹²⁹² a.g.e., s. 269.

¹²⁹³ Christensen, a.g.m., s. 157.

¹²⁹⁴ a.g.m., s. 155-157.

kullanılmış olmakla birlikte, özellikle XI.-XII. yüzyılda çok daha aktif bir şekilde faaliyet göstermiştir. Şehirde bir kilise ve onun yanında da bir savunma kulesi bulunmaktadır.¹²⁹⁵

Kazılardan anlaşıldığı kadarıyla Ridanaes'in Birka, Hedeby ve Ribe ile yerleşim konusunda belirgin benzerlikleri bulunmaktadır. Caddeler ve sokaklar simetrik olup, evler sıralı biçimde konumlandırılmıştır. Burada yoğun bir ticari faaliyetin ve üretimin olduğu kesindir. Nitekim yapılan çalışmalar neticesinde bu şehrin çok geniş bir coğrafya ile ticari ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Burada Kuzey Atlantik, Arap yarımadası, Karadeniz çevresi ve İtalya'ya ait ticari ürünlerin çıkarılmasından bunu anlamaktayız.¹²⁹⁶

Bölgenin kuzey kısmındaki mezarlıkta hem inhüstasyon hem de kremasyon türünde defin işlemleri yapılmıştır. Şehrin güney bölgesinin eteklerinde, XI. yüzyıla ait ikinci bir mezarlık daha ortaya çıkarılmış olup, bunların büyük çoğunluğu erkek mezardır. Birkaç mezardaki cenaze, silahlarıyla birlikte gömülmüşlerdir. Bulunan üçüncü mezarlık ise bir Hristiyan mezarlığıdır ve buradaki ölülerin neredeyse hepsi kadındır.¹²⁹⁷

3.2.3.1.4. Sebbersund

Jutland'ın kuzeyinde yer alan Sebbersund, gemilerin demir atması ve deniz ulaşımı için uygun bir yerdir. Burada 300 tane çukur ev olduğu tahmin edilmektedir. Bu zamana kadar yapılan kazı çalışmaları neticesinde bunlardan ancak 70 tanesi gün yüzüne çıkarılabılmıştır. Evlerde bulunan dokuma tezgâhlarından bu yerleşimde tekstilin hatırı sayılır bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bulgular arasında toprak çömlek, sabuntaşından alet parçaları, cam boncuklar, kemik ve boynuzdan yapılmış tarak gibi muhtelif eşyalar yer almaktadır. Demir ocakları ve diğer aletlerden, burada demir işçiliğinin de önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Demirin yanı sıra bronz, gümüş ve altın işlemeciliğinin de izine rastlanılmıştır. Bunlara ilaveten çeşitli bulgulardan yola çıkarak burada kayda değer bir ticari faaliyet yürütüldüğünü

¹²⁹⁵ Dan Carlsson, "Ridanaes: Gotland, Fröjel'de Bir Viking Çağı Ticaret Limanı", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 167.

¹²⁹⁶ a.g.m., s. 168.

¹²⁹⁷ a.g.m., s. 160.

düşünmekteyiz. Bu ticari faaliyetler VII. yüzyıl sonlarında başlamış olup, XII. yüzyıla kadar sürmüştür.¹²⁹⁸

Şehirde farklı tipte 468 mezar gün yüzüne çıkarılmıştır. O dönemde burada kadın-erkek cenazelerinin farklı mezarlıklara defnedildiği görülmektedir. Bunlardan granit bloklardan yapılmış kadın mezarı en dikkat çekenidir. XI. yüzyıl başında yapılmış bir taş kilise ile XII. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış bir ahşap kilise bu şehirden günümüze kalan diğer önemli eserlerdir.¹²⁹⁹

3.2.3.2. Birinci Şehirleşme

Önceden de ifade ettiğimiz üzere İskandinavya'daki antik dönem yerleşimlerini, buradaki şehirleşmenin bir ön evresi olarak değerlendirebiliriz. Bölgede gerçek anlamda ilk şehirleşme ise VIII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. Bu şehirlerden Birka, Ribe, Hedeby ve Kaupang IX. yüzyılda 3000 ila 5000 arasında bir nüfusa ulaşmıştı.¹³⁰⁰ Klasik anlamda ortaya çıkan ilk şehir 700'lerde, İsveç'te Malaren Gölü'nün ortasında bir adada kurulmuş olan Birka idi. 790'larda Ribe, 800'de Kaupang ve 808'de Hedeby kuruldu. Bunlar ihtiyaca göre değil de bizzat kral veya şefin isteğiyle oluşturulmuştur.¹³⁰¹ Ancak bu şehirler kurulduktan sonra buldukları bölgede dönemin ticari, siyasi, dini ve zanaatsal yönden merkezi olmuşlardır.¹³⁰² Ayrıca çevredeki yerleşimlere, kendi yasalarını oluşturmaları başta olmak üzere birçok hususta öncülük etmişlerdir. Bu şehirler; arsalara, sokaklara ve caddelere ayrılarak yeni bir model geliştirilmiştir. Dahası Vikingler, İskandinavya'da uyguladıkları şehircilik modelini işgal ettikleri yerlere de taşımışlardır. Örneğin York (İngiltere) ve Dublin'de (İrlanda) bu durum çok belirgindir.¹³⁰³

Bu dönemdeki şehirler, limanların elverişsiz oluşu, denize açılma koşullarının zorluğu, bölgedeki coğrafi değişiklikler ve belki de en önemlisi arkalarındaki kurucu güç olan krallıkların dağılması sonrasında IX.-XI. yüzyıl arasında önemlerini yitirip yok oldular.¹³⁰⁴

¹²⁹⁸ Nielsen, a.g.m., s. 172.

¹²⁹⁹ a.g.m., s. 174.

¹³⁰⁰ Benedictow, a.g.m., s. 237.

¹³⁰¹ Skre, "İskandinavya'da Kentleşmenin Gelişmesi", s. 112.

¹³⁰² Andersson, a.g.m., s. 322.

¹³⁰³ Skre, "İskandinavya'da Kentleşmenin Gelişmesi", s. 117.

¹³⁰⁴ a.g.m., s. 113.

3.2.3.2.1. Birka

Birka, İsveç'te Stockholm'ün 30 km. batısındaki Malaren Gölü içinde 5-6 hektarlık bir alanda yer almaktadır. Bugün, toprak yükselmelerine bağlı olarak Viking Çağı'na nazaran daha geniş bir alana sahiptir. VIII. yüzyılda kurulan şehrin arkasındaki siyasi iktidar, komşu Adelsö Adası'nda bulunan Alsnö Hus'taki krallıktır.¹³⁰⁵ Burası Viking Çağıyla ilgili en fazla arkeolojik bulgu sunan şehirler arasındadır. Şu ana kadar yapılmış olan araştırmalar neticesinde Birka'da 3000 kadar mezar ve höyük tespit edilmiştir. Buradaki mezarların hem Hristiyan hem de pagan döneme ait olmaları ve bundan dolayı Hristiyanlığa geçiş sürecine ışık tutmaları hasebiyle ayrı bir öneme sahiptirler.¹³⁰⁶

Buradaki evlerin çatıları ahşap ya da kamışla kaplıydı. Bu şehirde tekstil, bronz işlemeciliği, cam üretimi ve kürkçülük başta olmak üzere çeşitli ev içi faaliyetler yürütülmesinin yanı sıra diğer milletlerden tüccarlara ait evler de bulunmaktaydı. Şehir, ticari olarak ilk dönemlerde Danimarka ve Rhineland (Almanya'nın batısında) ile yoğun ilişki içindeyken sonraki süreçte Doğu ticareti, daha baskın gelmeye başlamıştır. Bunun sebebinin günümüz Ukrayna'sında Rus ve ilk İskandinav yerleşimlerinin ortaya çıkması olduğunu düşünmekteyiz. Bu yerleşimler aynı zamanda Bizans ve Abbasiler ile de bağlantıyı sağlamaktaydı.¹³⁰⁷ Şehir, ticari vasfından olsa gerek ki korsanlar tarafından sıkça saldırılara maruz kalmıştır. Ancak buradaki kale ve denizin altında savunma amaçlı olarak kurulmuş olan çitler sayesinde bu durum korsanlar için pek de kolay olmamıştır. Ayrıca denizde sadece bölgeyi çok iyi bilenlerin sakınabildiği yüzlerce gizli kaya, korsanların işini zorlaştıran bir diğer husustur.¹³⁰⁸

Birka, Kuzey Avrupa'daki bazı kentler gibi, kendi yasalarını oluşturan ilk İskandinav şehri olması hasebiyle de önemlidir.¹³⁰⁹ Bu konuda diğer şehirlere öncülük etmiş, bu yüzden bu tip şehir yasalarına genel olarak Bjarkoy Yasaları denmiştir.¹³¹⁰

¹³⁰⁵ Ambrosiani, a.g.m., s. 125; Holman, a.g.e., s. 228.

¹³⁰⁶ Holman, a.g.e., s. 44.

¹³⁰⁷ Ambrosiani, a.g.m., s. 127-130.

¹³⁰⁸ Adam of Bremen, a.g.e., s. 52.

¹³⁰⁹ Avrupa'da bazı kentler, modern devlet organlarını çağrıştıran bir yapıya sahiptirler. Kentin çıkarlarını savunan bir konsey ve seçimle ya da ender olarak atama ile iş başına gelen üst düzey sivil görevliler bu yapıda en fazla göze çarpan birimlerdir. Bu görevlilere İtalya'da "consoli", Fransa'da "jurés" ve Felemenk'te "échevins" denmekteydi. Ayrıca yurtaşların bir bölümünü temsil eden, İtalya'da "arti", Almanya'da "Ziinfte", İngiltere'de "guilds" denen dernekler ve loncalar da bulunmaktadır. Bk. Benevolo, a.g.e., s. 59.

¹³¹⁰ Skre, "İskandinavya'da Kentleşmenin Gelişmesi", s. 117.

Ticari olarak özel yasalara sahip olması, ticaretin buradaki önemini ortaya koyan hususlardandır. 970'lere gelindiğinde Birka'nın varlığı son bulmuştur. Bunun sebebinin su yollarının yeniden düzenlenmesi ve daha büyük gemilerin kullanılmaya başlanması olduğu düşünülmektedir. Birka'nın zayıflamaya başladığı dönemde kurulan Sigtuna'nın, bu süreci hızlandırdığı veya bunun bir parçası olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim birçok fonksiyonunu Sigtuna'ya bırakmasından bu sonucu çıkarmaktayız.¹³¹¹

3.2.3.2.2. Ribe

Ribe, 790'larda Danimarka'da Jutland'ın batı sahilinde kurulmuştur. Burası mevsimlik bir pazar yeri olmasının yanı sıra siyasi ve kültürel bir öneme de sahipti. Çünkü bu şehir, o dönem gelişmiş kentlerin ve ticaretin bulunduğu İngiltere ve Karolenj İmparatorluğu'na yakındı.¹³¹² Nitekim yapılan araştırmalar neticesinde, 705 gibi erken bir dönemde bu yerleşimde o zamanın koşullarına göre gayet organize ve devamlı bir yapılaşmanın işaretleri tespit edilmiştir.¹³¹³ Ribe, yazılı kaynaklarda ilk kez Frank yıllıklarında¹³¹⁴ karşımıza çıkmaktadır. Rimbart, Aziz Ansgar'ın, dönemin Danimarka kralı Yaşlı Horik ve oğlu Genç Horik'ten izin alarak burada bir kilise yaptığını naklettiğini bildirmektedir.¹³¹⁵ Yaşlı Horik'in 854'te, Genç Horik'in ise 864'te öldüğünü hesaba kattığımızda bu kilisenin 850-860 yılları arasında inşa edildiği tahmin edilmektedir. 948'e gelindiğinde söz konusu kilise başpiskoposluk olmuştur.¹³¹⁶ Bremenli Adam'ın Danimarka'da kurduğu üç tane piskoposluktan birisi burada bulunmaktadır. Diğerleri Schleswig (Hedeby) ve Aarhus'tadır. Bremenli Adam, eserinde Ribe ile ilgili olarak "*Şehir, okyanustan gelen gemilerin Frizya'ya, İngiltere'ye veya Saksonya'ya doğru yol alabileceği bir su yolu ile çevrelenmiştir*" şeklinde söz etmektedir.¹³¹⁷

Şehirde Ribe Nehri'ni dik kesen, 6-8 m. genişliğinde ve 20-30 m. uzunluğunda 50 adet arsa bulunmaktadır. Arsalar sığ ve dar hendeklerle birbirlerinden ayrılmıştır. Bu

¹³¹¹ Ambrosiani, a.g.m., s. 129.

¹³¹² Skre, "İskandinavya'da Kentleşmenin Gelişmesi", s. 112.

¹³¹³ Andersson, a.g.m., s. 317.

¹³¹⁴ 741-829 yılları arasında Karolenj sarayında yazılan bu yıllıklar son olarak Şarlman tarafından bir araya getirilmiştir. Bunlar, muhtemelen aynı dönemde sadece bir kişi tarafından kaleme alınmakla birlikte yazarı bilinmemektedir. Bu yıllıklara ait en eski el yazması Worms yakınlarında Lorsch Manastırı'nda bulunmuştur. Holman, a.g.e., s. 228.

¹³¹⁵ Rimbart, a.g.e., s. 103.

¹³¹⁶ Wolf, a.g.e., s. 34.

¹³¹⁷ Adam of Bremen, a.g.e., s. 187.

plan yaklaşık 150 yıl boyunca varlığını muhafaza etmiştir.¹³¹⁸ Atölye zeminleri ve şöminelerden anlaşıldığı kadarıyla burada geniş çaplı zanaatsal faaliyetler icra edilmekteydi. Boncuk yapımcısı, bronz dökümcüsü, kehribar cilacısı, tarak üreticisi, ayakkabıcı ve çömlekçilerin bulunduğu bu bölgede ayrıca Frank seramikleri, volkanik bazalt, sabun taşı ve Ortadoğu menşeli cam boncuklar başta olmak üzere çeşitli ithal ürünlere de rastlanılmıştır. Burada bir pazar yerinde çıkarılmış olan 204 sikkeden çoğu Güneybatı Danimarka'da ya da Frizya'da dökülmüştür.¹³¹⁹

Bölgede tespit edilen mezarların tarihleri VIII.-XI. yüzyıllar arasına dayanmaktadır. Ortaya çıkarılan otuz üç mezardan, çocukların gömülü olduğu iki tanesi hariç, hepsi kremasyon mezarıdır. Arkeolojik bulgulara göre şehrin X. ve XI. yüzyıllarda bir şekilde yok olduğunu ya da hızla küçüldüğünü söyleyebiliriz. Ancak XI. yüzyıldan sonra nehrin iki yakasında tekrar kurulmuştur.¹³²⁰

3.2.3.2.3. Kaupang

Bu şehir, Oslo fiyordunda Vestfold bölgesinde (Norveç) bulunmaktadır. Burası her ne kadar Birka ve Hedeby ile kıyaslanacak boyutta zengin ve tam bir şehir sayılamasa da önemli ticari yerleşimlerden birisiydi. Öyle ki Vestfold'un dışı bakan kapısıydı.¹³²¹ Kazılardan anlaşıldığı kadarıyla şehir ilk kurulurken yani 800 veya 803'te arsalar ayrılarak yapısal planlamada bulunulmuştu. İlk aşamada arsaların hiç birinde bina yer almıyordu.¹³²² Bu durum, şehir yapılanması açısından son derece ilginçtir. Çünkü daha yakın zamana kadar dünyanın birçok yerinde şehirler çok nadir olarak bu şekilde önceden tasarlanarak oluşturulmaktaydı. Şehirler genellikle, su, tapınak, pazar yeri gibi insanları kendisine çeken bir unsurun çevresinde kendi mecrasında oluşmaktaydı.

Ottar'ın 890'larda buraya yaptığı ziyaretle ilgili anlatılarında geçen Skiringssal adlı yerin Kaupang olduğu tahmin edilmektedir.¹³²³ Kaupang'ın 1 km. kuzeyinde bulunan Huseby çiftliğinin bir isminin de Skiringssal olduğu ve bu çiftliğe sahip olan

¹³¹⁸ Claus Feveile, "Ribe" *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 162.

¹³¹⁹ Holman, a.g.e., s. 225.

¹³²⁰ Feveile, a.g.m., s. 165.

¹³²¹ Wolf, a.g.e., s. 33.

¹³²² Dagfinn Skre, "Kaupang: Skiringssal", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 151.

¹³²³ a.g.m., s. 148.

kişinin aynı zamanda şehre de sahip olduğu düşünülerek Ottar'ın buraya bu ismi verdiği tahmin edilmektedir.¹³²⁴ Çitlikte bulunan 35 m. Uzunluğunda ve 11,7 m. genişliğinde, aristokratlara has bir ev bu görüşü desteklemektedir.¹³²⁵

Sonraki dönemlerde Kaupang'ın toplam alanı 5,4 hektara ulaşmıştır. Mezar sayıları ve evlerin büyüklüğü de bu bilgilere ilave edildiğinde o dönem buranın nüfusunun 400-1000 arasında olduğu ileri sürülmektedir. Bu yerleşimle ilgili dikkat çeken bir diğer husus savunma amaçlı hiçbir kalıntıya rastlanılmamış olmasıdır.¹³²⁶ Ancak Viking Çağı'ndan kalma anıtlar bakımından oldukça zengindir. Öyle ki Oseberg ve Gokstad gemileri burada ortaya çıkarılmıştır. Çok uzun süre varlık gösteremeyen Kaupang, IX. yüzyıl sonlarında önemini yitirip yok olmuştur.¹³²⁷

Kalıntılardan yola çıkılarak Kaupang'da demircilik ve cam boncuk üretimi yapıldığı ileri sürülse de bu faaliyetlerin yürütüldüğü bir bina tespit edilememiştir. Bunun da sebebinin bu faaliyetlerle ilgilenen kişilerin Pazar dönemlerinde şehre gelip ürünlerini sattıktan sonra dönmüş olmalarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.¹³²⁸

3.2.3.2.4. Hedeby (Schleswig)

Bremenli Adam, Danimarka'da "Schlei" adlı bir topluluğun oturduğunu söyleyerek bu yere Schleswig demektedir.¹³²⁹ Ancak Kopenhag Ulusal Müzesi'nden (Danimarka) Sophus Müller, Hedeby kalıntılarının yakınında bulduğu runik yazıtlara dayanarak buranın isminin Hedeby olduğunu ifade etmiştir. Bu sözcük "Bataklık yanı" anlamına gelmektedir. Şehir ile ilgili ilk yazılı kayıt 804 yılına ait olmakla birlikte arkeolojik bulgulara göre burada yapılaşma VIII. yüzyıl ortalarında başlamıştır. Hem batıdan hem de doğudan ulaşılabilen bir yerde bulunan Hedeby, Kuzey Denizi ile Baltık Havzası'nın ticari etkileşiminde kilit bir konumdaydı.¹³³⁰ Nitekim Bremenli Adam ve Rimbart başta olmak üzere bölgeye ait tanıkların yanı sıra İbrahim b. Yakub el-Tartuşi gibi dışarıdan gelen isimlere ait anlatılar da bu şehirden bir ticaret merkezi olarak söz

¹³²⁴ Holman, a.g.e., s. 159.

¹³²⁵ Skre, "Kaupang: Skiringssalr", s. 153.

¹³²⁶ a.g.m., s. 152.

¹³²⁷ Holman, a.g.e., s. 159.

¹³²⁸ Skre, "Kaupang: Skiringssalr", s. 152.

¹³²⁹ Adam of Bremen, a.g.e., s. 187.

¹³³⁰ Volger Helberg, "Hedeby: Araştırma Tarihinin Bir Özeti", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 133; Andersson, a.g.m., s. 319.

etmektedir.¹³³¹ Arkeolojik bulgulardan anlaşıldığına göre Hedeby limanından 850-1000 yılları arasında, Bizans, Bağdat, Ren Havzası, İngiltere ve Kuzey Fransa gibi çok geniş bir coğrafya ile ticaret yapılmaktaydı.¹³³² Ayrıca şehirde yapılan kazılar neticesinde IX.-X. yüzyıllarda metal döküm ve cam üretimi yapıldığı tespit edilmiştir.¹³³³ Bremenli Adam'ın Danimarka'da kurduğu üç tane piskoposluktan birisinin burada bulunması, bu şehre ayrı bir önem katmaktadır.¹³³⁴

Hedeby'nin şehir planlaması, sahile paralel olarak uzanan 530 m. uzunluğunda bir cadde ve bu caddenin de çevresine yerleştirilmiş farklı yapılar şeklinde tasarlanmıştır. Sigtuna ya da Dublin gibi şehirlerde de görülen bu tip planlamanın erken Orta Çağ ticaret merkezlerinin karakteristik özelliği olduğu düşünülmektedir. Hedeby, 804'te kurulmuş olmasına karşın savunma yönünden tahkim edilmesi 900'de gerçekleştirilmiştir.¹³³⁵ Kuzey, batı ve güney taraflarından yarım daire şeklinde kısmen kale denebilecek savunma setleri ile korunmaktadır. Doğu tarafında ise körfez olduğundan açık durumdadır. Bu kale bir duvarla Danevirke denilen tahkimata birleştirilmiştir.¹³³⁶ Kalenin hemen dışının kuzey tarafına 2,80 m. genişliğinde, 1,30 m. derinliğinde ve 210 m. uzunluğunda bir hendek inşa edilmiştir. Yerleşimin güneybatısında büyük bir mezarlık bulunmaktadır. Burada yer alan IX. yüzyıl ait bir gemi mezarı, içlerinde en dikkat çekenidir.¹³³⁷

3.2.3.3. İkinci Şehirleşme

Yarım yüzyıl içinde Birka, Ribe, Kaupang ve Hedeby gibi önemli şehirlerin kurulmasından sonra yaklaşık iki yüz yıl boyunca İskandinavya'da kayda değer başka bir yerleşim ortaya çıkmamıştır. Ancak bu kentler IX.-XI. yüzyıllar arasında yukarıda bahsettiğimiz gerekçelerle yok oldular.¹³³⁸ 1000 yıllarına gelindiğinde ise Güney ve Orta İskandinavya'da şehirleşme daha farklı bir şekilde yeniden başladı. Bu dönemin

¹³³¹ Wolf, a.g.e., s. 32.

¹³³² Henri Pirenne, *Hız, Muhammet ve Charlemagne*, 2. Baskı, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 279.

¹³³³ Helberg, a.g.m., s. 139.

¹³³⁴ Adam of Bremen, a.g.e., s. 187.

¹³³⁵ Helberg, a.g.m., s. 139.

¹³³⁶ Wolf, a.g.e., s. 32.

¹³³⁷ Helberg, a.g.m., s. 140.

¹³³⁸ Skre, "İskandinavya'da Kentleşmenin Gelişmesi", s. 113.

göze çarpan şehirlerinin başında Danimarka'da Lund, Aarhus ve Roskilde; İsveç'te Sigtuna; Norveç'te Trondheim, Oslo ve Bergen gelmektedir.¹³³⁹

Bu şehirler, ilk dönemdekilerden farklı olarak bugün bile varlıklarını sürdürmektedirler. Bunun iki önemli sebebi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi söz konusu şehirlerin ortaya çıkmaya başladığı dönemde, yani XI. yüzyılda, bölgede kurumsallaşmış ve kalıcı hale gelmiş krallıkların da kurulmasıdır. İkincisi ise bölgeye Hristiyanlığın girmesidir.¹³⁴⁰ Nitekim semavi dinlerin her zaman şehirleşmeye olumlu etkileri olmuştur. Antik dönem şehirler ile birinci şehirleşme içindeki kentler arasında nasıl bir halef selef durumu mevcutsa, her iki dönemde ortaya çıkan kentler ile bu dönem içindekiler arasında da benzer bir durum söz konusudur. Örneğin Sigtuna, Birka'nın halefi olmuştur.

Bu dönemdeki şehirleşme Avrupa'daki şehirleşmeyle de benzerlik arz etmektedir. Çünkü Avrupa'da Orta Çağ kentinin gelişim süreci, iki döneme ayrılarak tanımlanmaktadır. Birinci aşama, kentin bunalımı olarak değerlendirilen ve XI. yüzyıla kadar devam eden süreçtir. Bu dönem Batılılar için karanlık çağ anlamına gelmektedir. Çünkü bu süreçte Akdeniz'deki hâkimiyetlerinin Müslümanların eline geçmesiyle birlikte büyük bir kentsel bunalım yaşanmıştır. İkinci dönem ise XI. yüzyıldan itibaren sosyal ve ekonomik hareketlenmeyle birlikte başlayan dönemdir. Nitekim bu dönemdeki şehirlerin de büyük çoğunluğu varlığını günümüze kadar muhafaza etmişlerdir.¹³⁴¹

3.2.3.3.1. Sigtuna

Birka'nın kuzeyinde kalan bu şehir yaklaşık olarak 980'lerde kurulmuştur. Kral Muzaffer Erik'in, şeflere buradan arsa bağışlayarak onları kendisine bağlamak için bu şehri kurduğu ileri sürülmektedir. Şehrin kurulmaya başlandığı dönemlerde Birka kentsel önemini yitirmeye başlamıştır. "Sigtuna" ismine ilk olarak burada basılmış olan paralarda rastlamaktayız. Ancak sikkelerde, bu ismin kısaltılmış hali veya o dönem burası için kullanılan "Sibt", "Stnete" ve "Stun" isimleri yer almaktaydı. Bunların

¹³³⁹ Andersson, a.g.m., s. 323.

¹³⁴⁰ Skre, "İskandinavya'da Kentleşmenin Gelişmesi", s. 114.

¹³⁴¹ Abdulhalik Bakır ve Pınar Ülgen, "Geç Ortaçağlarda Avrupa'da Kent ve Kentsel Yaşam Hakkında Bir Değerlendirme", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2009, s. 135.

dışında bir runik yazıtta şehirden “Sibtunum” diye de söz edilmektedir.¹³⁴² Bremenli Adam, Sigtuna’dan şu şekilde bahsetmektedir:

*“İsveç’e kısa bir göz atmak gerekirse şöyle diyebiliriz. Ülkenin batısında Gotlar bulunmakta ve burada ‘Skara’ diye bir şehir yer almaktadır. Kuzeyde Warmilani, güneyde ise büyük bir şehir olan Sigtuna bulunmaktadır.”*¹³⁴³

Sigtuna isminin anlamı konusunda çeşitli iddialar ileri sürülmektedir. Bir iddiaya göre Keltçe güçlü istihkâm anlamına gelen “Segodunon” sözcüğünden gelmiştir. Bir başka yoruma göre ise “damlayan su” manasındaki “sig” ile Demir Çağı’nda bir tür merkez anlamına sahip olan “tuna” kelimelerinin bileşimidir.¹³⁴⁴

Arkeolojik bulgulardan anladığımız kadarıyla burada düzenli bir arsa planlamasına gidilmiştir. Şehrin merkezinde, tarihi tespit edilememiş bir kilise ve onun da etrafında bir yapılaşma olduğu anlaşılmaktadır.¹³⁴⁵ Sigtuna’nın planı o dönemin şehirlerinden Bergen ve Trondheim ile benzerlik göstermektedir. Burası bir taht merkezi statüsünde görülse de dönemin Viking kralları sabit bir yerde ikamet etmediklerinden dolayı Sigtuna’da bir kraliyet konutu bulunmamaktadır. Burası, zanaat üretim alanı, iç ticaret üssü ve krallık merkezi gibi birçok işleve sahip olmasının yanı sıra burada darphane bulunması da ayrıca dikkatimizi çekmektedir. Nitekim 1000’li yıllarda Sigtuna’da, İskandinavya’nın ilk darphanesinin kurulduğu düşünülmektedir. Öyle ki Kral Olof Skötkonung’un meşhur darphanesinin bu şehirde olduğu tespit edilmiştir.¹³⁴⁶

3.2.3.3.2. Roskilde

Roskilde, bugün Danimarka’ya bağlı olan Zealand Adası’nda yer almaktadır. Kral Mavi Diş Harald’ın (ö. 987) mezarının Roskilde’de bulunduğu iddiasına dayanarak bu şehrin X. yüzyılda kurulduğunu ileri sürenler vardır. Ancak yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde Harald’ın mezarı tespit edilemediği gibi burada bulunan nesnelere sadece birkaç tanesinin X. yüzyıla ait olduğu anlaşılmıştır.¹³⁴⁷

Erken Orta Çağ’a ait Danimarka şehirlerinin birçoğunda olduğu gibi Roskilde de bir fiyordun ucunda yani denizcilik yapılabilecek bir su yolu üzerinde kurulmuştu.

¹³⁴² Jonas Ros, “Sigtuna”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 178.

¹³⁴³ Adam of Bremen, a.g.e., s. 206.

¹³⁴⁴ Ros, a.g.m., s. 178.

¹³⁴⁵ Andersson, a.g.m., s. 324.

¹³⁴⁶ Ros, a.g.m., s. 179-181.

¹³⁴⁷ Christensen, a.g.m., s. 157.

Ancak kraliyet merkezi, sahilden 700 m. uzakta ve 40 m. yüksekliğinde bir tepe üzerinde yer almaktadır. Bunun da sebebi büyük ihtimal güvenlik kaygısıdır. Doğal sınırlarla ayrılmış tepelerden oluşan bu yer XII. yüzyılda bir bütünlük arz edecek şekilde birleşmişti. Şehrin kuruluşunda ticaretten ziyade kilise önemli derecede etkili olmuştur.¹³⁴⁸

3.2.3.3.3. Lund

990'lardan itibaren Uppakra'nın kuzeyinde oluşmaya başlayan Lund, aynı zamanda Skane bölgesinin ilk büyük kilisesine sahiptir.¹³⁴⁹ Egill Saga'da verilen bilgiye göre buranın çevresinde o dönem ağaçtan bir sur yer almaktaydı.¹³⁵⁰ Lund'un kurulmasından sonra Uppakra, bin yıllık merkezi konumunu kaybetmiş ve daha ziyade tarımsal bir üsse dönüşmüştür. Burada yerleşimin temelini kral atarken, kilise onun yanında etkin bir güç olarak yer almıştır.¹³⁵¹ 1050'lere doğru bu şehirde de bir darphane kurulmuştu. O dönemde düzgün bir sokak-cadde yapılanmasına henüz gidilmediği için şehir yapısı dağınık bir biçimdeydi. XII. yüzyıl sonlarında burada kraliyet merkezi bulunduğuyla ilgili arkeolojik kalıntılar tespit edilmiştir.¹³⁵²

3.2.3.3.4. Trondheim

Norveç'in ortalarında kurulmuş olan Trondheim, Nidelva Nehri kenarında bulunmaktadır. Heimskringla'ya göre bu şehrin kuruluşu 990'larda Kral Olaf Tryggvason'a dayanmaktadır. Ancak arkeolojik kalıntılar, Olaf Tryggvason buraya ulaşmadan önce burada zaten X. yüzyıl başlarına ait evlerin var olduğunu göstermektedir. XI. yüzyılda burası, Norveç'in merkezi olmasının yanı sıra dini olarak da çok önemli bir konumdaydı. Nitekim önce 1029'da Nidaros piskoposluğu kurulmuş, sonrasında 1153'te burası başpiskoposluğa yükselmiştir. Bergen üstünlüğü ele alana kadar Trondheim, Norveç'in başkenti olma statüsünü muhafaza etmiştir.¹³⁵³

¹³⁴⁸ a.g.m., s. 159.

¹³⁴⁹ Andersson, a.g.m., s. 323.

¹³⁵⁰ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 127.

¹³⁵¹ Hardh, a.g.m., s. 187.

¹³⁵² Andersson, a.g.m., s. 323.

¹³⁵³ Holman, a.g.e., s. 272.

3.2.3.3.5. Aarhus

Orta Jutland'ın doğu sahilinde X. yüzyıl ortalarında kurulmuştur. Şehir Hedeby gibi yarım daire şeklinde bir duvarla korunmaktaydı. Yapılan kazılar neticesinde bu şehirde sabuntaşı, toprak kaplar ve terazi bulunmuştur.¹³⁵⁴ Bremenli Adam'ın Danimarka'da kurduğu üç tane piskoposluktan birisi burada yer almaktadır.¹³⁵⁵

Son olarak ikinci şehirleşme dönemini takiben kurulmuş olan iki şehre de değinmekte fayda görmekteyiz. Bunlardan birisi Oslo'dur. Bu şehir, Güneydoğu Norveç'te aynı ad ile bilinen bir fiyort üzerinde kurulmuştur. Çevresinde geniş ekilebilir araziler bulunması, burası için artı bir durum olmuştur. Ancak Oslo, Orta Çağ boyunca Trondheim ve Bergen'in gölgesinde kalmıştır.¹³⁵⁶ Bir diğer şehir ise daha geç bir dönemde Norveç'in batısında kurulmuş olan Bergen'dir. Her ne kadar burada 1050'lere ait arkeolojik bulgulara rastlanılmış olsa da bunlar çok azdır. Şehirle ilgili en eski yazılı kaynak 1135 yılına aittir.¹³⁵⁷

3.2.4. Yerleşim İsimleri

İskandinav dünyasındaki yer isimlerinin geçmişi farklı tarihlere dayanmaktadır. Bunlardan bilinen en eski isimler, Danimarka'da yer almaktadır. İsveç ve Norveç'in orta bölgelerindeki yerleşim isimlerinin büyük bölümü erken Orta Çağ'dan kalmaz. İzlanda'daki yer adları, buradaki yerleşimin daha geç bir dönemde başlaması hasebiyle, İskandinavya'da en son verilen yer isimleridir. İsimlerin verilmesinde en belirleyici unsur din olmakla birlikte bazı önemli şahıslar ve coğrafi nitelikler de bu konuda etkili olmuştur. Bu unsurlar, bir kısım ekler kullanılarak söz konusu bölgeyle ilişkilendirilerek yer adları oluşturulmuştur.

Bazı isimler, genellikle kolonileşme faaliyetlerinin olduğu bölgelerde görülmektedir. Nitekim ilk kolonileşme dalgası V.-VI. yüzyıllardan itibaren Lapon bölgelerine yönelik başlamıştır. Benzer bir durum XII.-XIII. yüzyıl arasındaki kolonileşme sürecinde de karşımıza çıkmaktadır.¹³⁵⁸

---

¹³⁵⁴ Wolf, a.g.e., s. 34.

¹³⁵⁵ Adam of Bremen, a.g.e., s. 187.

¹³⁵⁶ Holman, a.g.e., s. 214.

¹³⁵⁷ a.g.e., s. 42.

¹³⁵⁸ Brink, "Ülkeye İsim Vermek", s. 83.

3.2.4.1. Yerleşimlere Ait Bazı Ekler

İskandinavya'da yer adlarında kullanılan ekleri dönemsel olarak kabaca bir tasnife tabi tutabiliriz. Norveç'te -vin, -heim, -stad, -land ve -set eklerinin kullanıldığı yer isimleri büyük oranda Viking Çağı veya öncesine aittir. -rud, -rød, -kot, -reit, -halt, -bøle, -brenna ve -sved eklerinin bulunduğu yer isimleri ise ağırlıklı olarak Viking Çağı sonrasına yani geç Orta Çağ'a aittir. Danimarka'da kullanılan -ing, -inge, -løse, -losa, -um, -hem, -lev, -löv, -sted, -stad ekleri ile İsveç'te -torp, -tuna, -vin eklerinin de Viking Çağı ve öncesine ait olduğu düşünülmektedir.¹³⁵⁹

İskandinav anakarasında kullanılan ekler sadece buraya özgü olmayıp, bunlardan bazıları İskandinavların etkisiyle, İngiltere ve Almanya'da da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu eklerin hepsinin İskandinavya'nın tüm bölgelerinde eşit şekilde kullanıldığından söz edemeyiz. Bunlardan -stad veya -stadire genellikle İsveç'in orta kısımlarının doğusunda görülmekte ve daha ziyade bir kişi ismiyle birlikte kullanılmaktadır. Norveç'in orta bölümlerinde Trondelag'da -set eki yaygındır.¹³⁶⁰ Baraka anlamı veren -boda veya -bothar ekleri ile çiftlik anlamı katan -bøle, İsveç'in kuzeyinde çokça görülmektedir. Norveç'te sıkça karşılaşılan -rud eki, genellikle bir çiftliği veya yerleşimi kuran kişinin ismiyle anılmaktadır. Bunun benzer bir telaffuzu olan -rod, Danimarka'daki yerleşim yerlerinin çoğunda ve İsveç'in güneyinde yaygındır.¹³⁶¹

En sık kullanılan öğelerin başında -by veya -bo gelmektedir. Bu ögenin kullanımında kişi ismi hiç yer almayıp coğrafi özelliklerle birlikte karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Ekeby (meşe korusunun yanındaki çiftlik), Myrby (bataklığın yanındaki çiftlik), Saby (göl ya da deniz kenarındaki çiftlik)... Sürülebilir arazileri ya da otlakları ifade etmekte kullanılan ve daha ziyade Güneybatı Norveç'te yaygın olan -land ve -satere öğelerinde de bu durum söz konusudur. Lakin İngiltere'deki İskandinav menşeli yer isimlerinde bu öge kişi isimleriyle birlikte kullanılabilir.¹³⁶²

Danimarka'da Viking Çağı'nda kurulan köylerin birçoğu -torp (Almanca -dorf) ve -toft son eki almaktadır. Bu ögenin, savaş gemilerinde görevli kürekçilerin karaya

¹³⁵⁹ Orrman, a.g.m., s. 251.

¹³⁶⁰ Brink, "Ülkeye İsim Vermek", s. 83.

¹³⁶¹ a.g.m., s. 84.

¹³⁶² a.g.m., s. 83.

çıktıklarında ikamet ettikleri yeri ifade etmek için kullanıldığı iddia edilmektedir.¹³⁶³ Bu ekin kullanıldığı isimlerin dönemleriyle alakalı çelişkiler bulunmaktadır. Çünkü sözü edilen isimlerden bazıları Orta Çağ'dan önceki bir döneme aitken, bir kısmı Orta Çağ'a aittir. Bunlardan antik dönemdeki isimlerin etimolojisi açık değildir ancak yüksek Orta Çağ'da kullanılan -torp ekli isimler bir manor için kullanılmaktadır.¹³⁶⁴

Daha geç dönemlerde karşımıza “köpinge” sözcüğü çıkmaktadır. Ticaret yeri manasına gelen bu sözcük özellikle günümüzde İsveç'in güneyi, Viking Çağı'nda ise Danimarka'nın bir parçası olan Skane'de sıkça kullanılmaktadır. Örneğin; Löddeköpinge, Stora Köpinge gibi. Viking Çağı'na kadar uzanan bu yerler o dönem yarı ticaret yerleri diyebileceğimiz mevsimlik faaliyet yürütülen mekânlardı. Ancak bu yerler özellikle geç Orta Çağ'da büyük yerleşimlerin habercisi olmuştur. Nitekim XIII. yüzyıl ortalarında Stora Köpinge denilen yerleşimin 10 km. yakınında Ystad şehri kurulmuştur.¹³⁶⁵

3.2.4.2. Teoforik ve Kült İsimler

İskandinavlarda, insan isimlerinde olduğu gibi bazı yerleşimler için de Tanrı isimleri veya onların sıfatlarından türemiş adlar kullanılmaktaydı. Yer isimleriyle birlikte kullanılan Tanrıların başında Odin, Thor, Ull (Ullinn), Tyr, Niord, Frey, Freya ve Frigg gelmektedir. Bunların kullanımı bölgelere göre farklılık arz etmektedir. Ull ve Frey ile bağlantılı isimler Güney İskandinavya'da bulunmazken, Tyr'in yer aldığı isimler sadece Danimarka'da yer almaktadır. Ullinn ise Norveç'in batısı, güney ve orta bölgelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılıklar bize İskandinavya'da pagan dininin homojen olmadığını göstermektedir.¹³⁶⁶

Tanrı veya onlarla ilgili kutsallık içeren kavramlar yer isimlerinde, daha ziyade ek şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bunların başında -vi veya -vae gelmektedir. “Vi” sözcüğü hem yalnız bir şekilde hem de bir Tanrı ismiyle birlikte kullanılmaktadır. Örnek: Odense (Odense-vi) - Odin'e adanmış kült yeri, Ullevi (Ull-vi) - Ull'a adanmış kült yeri.¹³⁶⁷

¹³⁶³ Skovgaard-Petersen, a.g.m., s. 181.

¹³⁶⁴ Brink, “Ülkeye İsim Vermek”, s. 85.

¹³⁶⁵ Andersson, a.g.m., s. 321.

¹³⁶⁶ Brink, “Ülkeye İsim Vermek”, s. 89.

¹³⁶⁷ a.g.m., s. 89.

Bazı eklerin kült yeri ifade edip etmediği muallâktır. Bunların başında “hov” sözcüğü gelmektedir. Eski Nordik dilde tepecik anlamındaki “hof” kelimesinden gelen bu ifade, etimolojik olarak kutsal bir anlam içermemektedir. Ancak İzlanda Sagalarında bu kelime bir kült yerini işaret etmektedir. Sözü edilen metinlerde kutsal yer veya salon anlamı içeren bu kullanımın, Almanca’daki hof (malikâne, saray) ifadesinden etkilendiği düşünülmektedir. Bunun, -vi ekinde olduğu gibi hem yalnız halde hem de başka isimle birlikte kullanımına rastlamaktayız. Çok tartışılan bir diğer ek -al veya -alh sözcükleridir. Bunlar ilk akademik çalışmalarda “tapınak, kutsal yer” anlamında çevrilmiş olsa da bunun, Gotik İncil’de geçen “alhs” sözcüğü için geçerli olduğu ileri sürülmektedir. Bu ifade Germen dillerinde “korunmuş köy” manasına gelmektedir. İskandinavca’daki anlamı ise “toplantı yeri”, “cemaat binası” şeklinde bilinmektedir. İsveç’te bulunan Fröjel, Fryele ve Söderale ile Norveç’te bulunan Ulleral adlı şehirleri bunlara örnek gösterebiliriz.¹³⁶⁸

Eski Nordik dildeki -salr veya yeni haliyle -sal, çok eski dönemlerde kulübe, ahır ya da samanlık anlamlarında kullanılmaktaydı. Eski İskandinavca’da ise bir kralın veya reisin ziyafet salonunu ifade etmekteydi. Bu sözcüğü içeren yer isimlerinin başında İsveç’te Uppsala, Norveç’te Skiringssal gelmektedir. Norveç’in Jamtland bölgesindeki Odensala veya İsveç’in Halland bölgesindeki Onsala gibi bazı yerleşimlerde ise Odin sözcüğünün farklı telaffuzlarıyla beraber kullanılmaktadır. Bu ek aslında kutsal bir yer anlamından ziyade “salon” manasına gelmektedir. Ancak daha sonraki dönemlerde bu salon ile kültüsel faaliyetlerin yapıldığı yer kastedilir olmuştur. Kült binalarını ifade eden sözcüklerden birisi olan -harg veya -horg ekleri yer isimlerinde karşımıza çıkmaktadır. İlk dönemlerde “taş yığını” anlamında kullanılan bu ekler sonraki dönemlerde “dışarıdaki taş sunak” şeklinde anlam değişimine uğramıştır. Sözcük hem yalın bir halde hem de başka bir sözcükle beraber kullanılmaktadır. Eski İsveçcede “Othenshargh” ve “Torshalla” (thors-haerghe) isimlerini buna örnek gösterebiliriz.¹³⁶⁹

---

¹³⁶⁸ a.g.m., s. 90.

¹³⁶⁹ a.g.m., s. 91.

3.2.5. İdari Yapı

3.2.5.1. Bygd

İskandinavya'nın ilk dönemlerinde, yönetim birimleri coğrafi koşullar tarafından belirlenmekteydi. Sahil kenarındaki düzlükler, vadiler, yarımadalar ve adaların sakinleri doğal olarak kendi başlarına birer siyasi yapı oluşturmuşlardı. Nitekim bu yerler doğal sınırlarla belirlenmiş birkaç köy, sürülebilir arazileri ve otlakları olan çiftliklerden oluşmaktaydı.¹³⁷⁰ Zamanla bazı bölgelerde bu küçük yerleşimlerin birleşmesiyle en küçük ve de ilk idari birim olan “bygd” denilen yapılar oluşmuştu. Bu yerler kimi kaynaklarda “herad” diye geçse de bunlar, daha küçük ve çok daha eski olup ayrıca yukarıda ifade ettiğimiz gibi idari olmaktan ziyade yerleşimi ifade eden bir birimdir.¹³⁷¹

3.2.5.2. Herad

İskandinav dünyasında toprakların klasik anlamda idari bir şekilde sınıflandırılmasına ilk defa Viking Çağı'nda rastlamaktayız. Bunlar bygd denilen birimlerin zamanla gelişmesiyle veya birleşmesiyle ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yerlere Güney Danimarka da dâhil olmak üzere İskandinavya'nın çoğunda “herad” İsveç'in orta bölgelerinde Malaren Gölü civarında “hundare” veya “hundred”, Norveç'te “fylki” denmekteydi. Bu yapıların büyük bir göç sonrasında meydana geldiği düşünülmektedir.¹³⁷²

Herad sözcüğü erken dönemlerde daha ziyade askeri bir grubu ifade etmekteyken, sonraki zamanlarda idari bölgeleri temsil eder olmuştur.¹³⁷³ İlk kez İsveç'te Taby'de 1050 tarihli bir runik yazıtta karşımıza çıkan “hundare” ifadesi, “yüz” anlamına gelen “hund” ile “ordu, savaş takımı” manasına gelen “haer” sözcüklerinin terkihi olduğu düşünülmektedir.¹³⁷⁴ Bir diğer iddiaya göre ise bu terimin “host” yani ev sahibi anlamına gelen “her” sözcüğünden geldiği ileri sürülmektedir. Bununla kastedilen, dışarıdan gelen çok sayıda insanın karşılıklı koruma esasına dayanarak bir bölgeye yerleştirilmesi yani onlara ev sahipliği yapılmasıdır.¹³⁷⁵ Bu durum bize feodal

¹³⁷⁰ Williams, a.g.e., s. 269.

¹³⁷¹ Laurence M. Larson, “Introduction”, *The Earliest Norwegian Laws*, The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey, 2008, s. 4.

¹³⁷² Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 478; Williams, a.g.e., s. 270.

¹³⁷³ Skovgaard-Petersen, a.g.m., s. 181.

¹³⁷⁴ Brink, “Ülkeye İsim Vermek”, s. 88.

¹³⁷⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 478.

sistemdeki senyör-vassal ilişkisini hatırlatmaktadır. Bu yüzden söz konusu yerlerin daha geç dönemde şekillendiğini düşünmekteyiz.

Sözü edilen birimi ifade eden bir diğer kelime “fylki” sözcüğüdür. Bu sözcüğün de herad gibi askeri bir terime dayandığı düşünülmektedir. Bazı araştırmacılar bu kelimenin bir savaş düzenini ifade ettiğini söylerken, başka bir grup araştırmacı ise “halk” anlamındaki “folk” sözcüğünden türediğini iddia etmektedir.¹³⁷⁶

Son olarak değineceğimiz sözcük Danimarka’da kullanılan “syssel”dir. Her ne kadar burada ağırlıklı olarak herad ifadesi kullanılsa da özellikle geç Orta Çağ’da “syssel” kelimesine de rastlanılmaktadır. Nitelik olarak herad ile benzerlik arz eden bu birim bugün bile bazı yer isimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin: Vendsyssel, Sysselvel, Hardsyssel...¹³⁷⁷

3.2.5.3. Landskap

Bazı yerlerde herad veya fylki dediğimiz birimlere nazaran daha büyük yapılar yer almaktaydı. Bunlar bugünkü eyalet kavramıyla ifade edebileceğimiz “land” ya da “rikes” denilen birimlerdir. Çok eskilere dayanan bu yapılara tarih öncesinde “land” denmekteydi. Viking Çağı’nda ise “landskap” ismiyle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu sözcüklere günümüzde kimi yer isimlerinde rastlamaktayız. Örneğin: Hadeland, Jamtland, Haalogalan, Raumarike. Aynı dönemde İzlanda, anakaradakinden farklı olarak kendine has bir yapılanmaya gitmiştir. Burası dört bölüme ayrılmış ve her bölüm, “godord” denilen idari birimlerden oluşturulmuştu.¹³⁷⁸

3.2.5.4. Veldi

“Herad” veya “landsakap” denilen bölgeler zamanla iç işlerinde bağımsızlıklarını muhafaza ederek kendi aralarında daha büyük bir siyasi yapı oluşturmuşlardır. Buna “ulus” anlamlarına gelen “thjod” veya “veldi” denmekteydi. Bu yüzden o dönemde İsveç’e Svi-veldi, Danimarka’ya Dani-veldi ve Norveç’e Noregs-veldi de denmekteydi.¹³⁷⁹ İskandinavlarda en büyük idari birimi ifade eden bu kavramın Türklerdeki “budun” sözcüğüyle olan kullanım benzerliği dikkatimizi çekmektedir.

¹³⁷⁶ Larson, “Introduction”, s. 5; Brink, “Ülkeye İsim Vermek”, s. 88.

¹³⁷⁷ Skovgaard-Petersen, a.g.m., s. 182.

¹³⁷⁸ Brink, “Hukuk ve Toplum”, s. 38.

¹³⁷⁹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 478.

Çünkü her iki sözcük de en büyük idari birimi ifade ettiği gibi aynı zamanda her iki sözcük de “ulus” kelimesinin eş anlamlısıdır.¹³⁸⁰

Yukarıda söz ettiğimiz, idari birimlerin birleşerek daha büyük bir yapıyı oluşturması süreci aslında merkezi bir kararla kolay bir şekilde gerçekleşmiş değildi. Özellikle veldi diye de tanımlanan ülkelerin meydana gelmesinde en büyük etken güçlü krallar olmuştur. Önceki bölümlerde ifade ettiğimiz üzere Viking Çağıyla birlikte dış dünyada karşılaşılan güçlü merkezi krallıklar bu konuda örnek olmuştur.

3.3. SOSYAL FAALİYETLER

3.3.1. Zamanı Ölçme

Vikinglerin sosyal yaşamıyla alakalı hususlara değinmeden önce onların zaman hesaplama yöntemlerine kısaca değinmekte fayda vardır. Çünkü farklı eğlenceler ve faaliyetler yılın belirli dönemleriyle bağlantılıdır.

3.3.1.1. Mevsim ve Yıl

Vikingler, diğer Germen kavimlerinde olduğu gibi yeni yılı 14 Ekim’de başlatırlar ve “aydınlık zaman” dedikleri yaz mevsimi ile “karanlık zaman” dedikleri kış mevsimi şeklinde ikiye ayırırlardı.¹³⁸¹ Kış mevsimi yeni yıl ile birlikte 14 Ekim’de başlar ve 14 Nisana kadar sürerdi. Kış mevsiminin ortası Ocak ayının yarısı iken, yaz mevsiminin ortası ise Temmuzun yarısıdır. İlk dönemlerde klasik anlamda bildiğimiz on iki ay ismi kullanılmazdı. Takvimsel olarak belirli bir ayı ifade etmek için bazı özel isimler tercih edilirdi. Ancak isimlendirmede kendi üsluplarını muhafaza etmişlerdir. Bazı isimlerin bir kısmının ne amaçlar verildiği tam olarak anlaşılabilmiş değildir.

1- Gormanudhr (14 Ekim-14 Kasım) (gore month): Kış hazırlığı için hayvanları kesme zamanı. Burada geçen “gor” inek kesimi sırasındaki işlemi ifade etmektedir.

2- Frermanudhr (14 Kasım-14 Aralık): Buz ayı demektir.

3- Hrutmanudhr (14 Aralık-14 Ocak): Koç ayı.

4- Thorri (14 Ocak-14 Şubat): Thor’a atfen bu isim verilmiştir.

5- Goi (14 Şubat-14 Mart): “Gjö”, “göja” ve “göie” diye de bilinmektedir.

¹³⁸⁰ V. V. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Dersleri*, Hüseyin Dağ (haz.), Çağlar Yayınları, Ankara, 2004, s. 36.

¹³⁸¹ Wolf, a.g.e., s. 61; Alexander Tille, *Yule and Christmas*, David Nutt, London, 1899, s. 182.

6- Sadhtidh (14 Mart-14 Nisan): En önemli ay olarak kabul edilir. “Einmanudr” da denilen bu ayı Odin’e atfedenler bulunmaktadır.¹³⁸²

7- Gaukmanudr (14 Nisan-14 Mayıs) (cuckoomonth): Guguk kuşu (baykuş) ayı diye bilinir. Bu aya “varoni” yani ilk çalışmalara başlandığı ay da denmektedir.¹³⁸³

8- Skerpla (14 Mayıs-14 Haziran) (Stekktid): Kuzuların sütten kesildiği aydır.

9- Solmanudr (14 Haziran-14 Temmuz) (selmanudr, sun month): “Sel” mühür demektir. Terim olarak sığırların mühürlendiği ayı ifade eder. İleride ele alacağımız ilave günler bu aya eklendiğinden otuz dört gün sürer.

10-Midsumar (14 Temmuz-14 Ağustos) (Heyannir): “Hey” yani saman yapma zamanıdır.

11-Tvimanudr (14 Ağustos-14 Eylül): Çift ay anlamındadır ancak niçin böyle dendiğiyle ilgili kayda değer bir yorum bulunmamaktadır.

12-Haustmanudr (14 Eylül-14 Ekim) (harvest month): Hasat zamanıdır.¹³⁸⁴

Görüldüğü üzere, birçok kültürde olduğu gibi İskandinavlarda da takvim, tarım ve hayvancılıkla bağlantılı bir şekilde belirlenmişti. Örneğin diğer Germen dillerinde yılı ifade etmek için kullanılan “ar” sözcüğü aynı zamanda ürün bolluğunu ifade etmektedir. İlginçtir ki Kök Türk dilinde “bolluk” ya da “refah” anlamı taşıyan “yılışğ” ifadesi de “yıl” sözcüğünden türemiştir. Bu örnekler göstermektedir ki, hem Kök Türkler, hem Germenler, hem de İskandinavlar zamanı doğrusal olarak ele almayıp, döngüsel şekilde kabul etmektedirler.¹³⁸⁵ Yani birinci bakış açısına göre zaman tekrarlanmayan bir düzene sahipken ikincisine göre sürekli tekrarlanan bir düzende işlemektedir. Bu düşünceye benzer uygulamaları, kişilerin yaşlarını hesap etmede de görmekteyiz. Onlar, bir kişinin yaşını söylemek için “kış görmek” deyimini kullanılırdı. Örneğin “Ben yirmi kış gördüm.” Bununla ilgili Egill Saga’da örnekler bulunmaktadır.

“...Top oyunu, Hvita Vadisi’nde kış başlarında yapılır ve bölgeden çok sayıda insan gelirdi. Skallagrím’un adamlarının birçoğu bu oyunlara katılırdı. Bunların arasında en öne çıkanı Grani’nin oğlu Thodr’dur. Egill Thodr’a, oyunlara onunla birlikte gitmek

¹³⁸² Tille, a.g.e., s. 184.

¹³⁸³ Wolf, a.g.e., s. 62.

¹³⁸⁴ Williams, a.g.e., s. 355.

¹³⁸⁵ Divitçioğlu, a.g.e., s. 240.

istediğini söyledi. O sırada hayatının yedinci kışındaydı...¹³⁸⁶... Egill on ikinci kışında oyunlara artık sık sık katılır olmuştu.¹³⁸⁷

3.3.1.2. Hafta

İskandinavlar, pagan dönemde haftayı beş gün kabul ederlerdi.¹³⁸⁸ Buna bağlı olarak takvimde çeşitli değişiklikler yapmak durumunda kalmışlardı. Öncelikle bütün aylar altışar haftadan oluşmaktaydı. Yıl olarak güneş yılını kabul etmiş olmalarına karşın on iki ay 360 güne denk gelince arada oluşan eksiği yaz mevsiminin üçüncü ayı olan Solmanudr (14 Haziran-14 Temmuz) ayının sonuna dört gece ekleyerek kapatırlardı. Bu gecelere “auka-naettr” (İng. eke nights) yani “ilave geceler” denmekteydi. X. yüzyılın ortasına kadar bu uygulama devam etti. Lakin İskandinavların güneş yılı, Avrupa’daki güneş yılından hala geride kalınca bu kez üçüncü yazın sonuna tam bir hafta ilave ettiler. Hristiyanlık sonrasında ise tamamen Julyen takvimini¹³⁸⁹ kullanmaya başlayarak bu sorunu çözdüler.¹³⁹⁰

Yeni takvimi kabul ettikten sonra haftanın ilk altı gününde diğer Germen kavimlerin kullandığı isimleri kullanmaya devam etmişlerdir. Bunlar; Sunnudagr (Pazar), Manadagr (pazartesi), Tysdagr (Salı), Odinsdagr (Çarşamba), Thorsdagr (Perşembe), Frjadagr (Cuma). Yedinci gün olan cumartesi içinse tamamen İskandinav menşeli bir isim kullanılmışlardır. Bu günü banyo günü olarak kabul ettiklerinden buna “Laugrdagr” demişlerdir.¹³⁹¹

3.3.2. Ziyafet

Vikingler eğlence ve ziyafet ortamlarını çok severlerdi. Bunun içindir ki her fırsatta kutlayacak bir şeyler bulurlardı. En önemli ziyafet ortamlarının başında kurban törenleri yer almaktadır. Bundan başka, yolculuğa çıkmadan önce, yolculuktan döndükten sonra, cenaze sonrasında, düğünde, miras taksiminde ve mevsimlik

¹³⁸⁶ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 112.

¹³⁸⁷ a.g.e., s. 113.

¹³⁸⁸ Benzer şekilde Asurlular da haftayı beş gün olarak hesap ederlerdi. O yüzden de haftaya “beş” anlamında “Hamuštym” derlerdi. Bk. Neşet Çağatay, “Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, 1978, s. 108.

¹³⁸⁹ Roma İmparatorluğu’nda Roma şehrinin kuruluşunu (M.Ö. 754) başlangıç olarak kabul eden bir takvim uygulanmaktaydı. Ancak bu takvim siyasi ve dini suiistimaller ile bozulunca Roma İmparatoru Caius Julius Caesar (M.Ö. 101-44), M.Ö. 46 yılında bir takvim düzenlemiştir. Bu takvimde M.Ö. 45 yılını başlangıç olarak kabul etmişti. Bu yüzden bu takvime “Jülyen Takvimi” denmiştir. Bk. Çağatay, a.g.m., s. 121.

¹³⁹⁰ Williams, a.g.e., s. 354.

¹³⁹¹ a.g.e., s. 355.

festivallerde ziyafetler tertip ederlerdi. Bu törenlerin haricinde bazen kişiler özel olarak eğlence düzenlerlerdi. Özellikle varlıklı olan veya lider konumundaki kişilerin eğlencelerinin iki haftayı bulduğu olurdu.¹³⁹²

3.3.2.1. Misafirlik

Uzun kış gecelerinde Vikinglerin en önemli aktiviteleri özel programların dışında evlerde birlikte vakit geçirmeleriydi. Ancak Viking toplumu genel anlamda misafirlik konusunda Doğu kültüründeki hassasiyete sahip değildi. Önceki bölümlerde bahsettiğimiz üzere evin “aethri bekr” denilen ve güneye bakan duvarın dibindeki sıralar oturma düzeni içinde en önemli yer kabul edilir ve buralara evin erkekleri otururdu. Buna mukabil “uaethri bekr” denen güney duvarının dibindeki kuzeye bakan ve bir alt statüde kabul edilen oturağa ise tanıdık olup olmamasına bakılmaksızın evin dışından gelen kişiler oturtulurdu.¹³⁹³ Misafirlerin bir yerde üç günden fazla konaklaması hoş karşılanmazdı. Örneğin Egill Saga’da Einar denilen karakterin, Egill’in evinde üç gün kaldığı ve daha fazla kalmasının hoş karşılanmayacağı belirtilir.¹³⁹⁴

Misafirlikteki bazı olağan dışı durumlar için belirlenmiş olan hukuk kaideleri bulunmaktadır. Bir kişi bir başkasının misafiriye ölürse, ev sahibi onun eşyalarını üç yıl muhafaza ederdi. Bu zaman zarfında eğer bir varisi çıkmazsa ve söz konusu eşyalar üç marktan daha az bir değere sahipse ev sahibine kalır. Yok, eğer üç mark ve üzerinde bir değerdeseyse yarısı ev sahibine yarısı da krala kalırdı.¹³⁹⁵

3.3.2.2. Ziyafet ve Eğlenceler

Ziyafet verilecek yerde bazı düzenlemeler yapılır ve buralar güzelce hazırlanırdı. Duvarlara halılar veya nakışlı örtüler asılır, oturakların üzerine bir çeşit minder koyulur, yerlere ise saman serilerek çamurlanması engellenirdi.¹³⁹⁶ Ziyafet sırasında saga ve edda okunurdu.¹³⁹⁷ Öyle ki sırf bunun için krallar veya şefler çevrelerinde, uzun kış gecelerinde ya da festivallerde hem kendilerini hem de konuklarını eğlendiren ozanlar

¹³⁹² Keyser, a.g.e., s. 138; Williams, a.g.e., s. 317.

¹³⁹³ Keyser, a.g.e., s. 59-60; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 249-251.

¹³⁹⁴ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 231.

¹³⁹⁵ “Gulathing Law”, s. 112.

¹³⁹⁶ Keyser, a.g.e., s. 139.

¹³⁹⁷ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 274.

bulundurlardı.¹³⁹⁸ Bu gelenek İngiltere'ye yerleşen İskandinavlar sayesinde orada da sürmüştür. Bazen de yukarıda isimlerini zikrettiğimiz arp, fidla, rebek türünden telli enstrümanlar çalınırdı. Hane sahibinin ekonomik durumuna göre soytarı ve eğitimli köpek gösterileri yapıldığı da olurdu.¹³⁹⁹

Ziyafetlerin iki ana unsurundan birisi yukarıda ifade ettiğimiz üzere kurban kesilmesi, diğeri içkidir. İskandinavlar içki konusunda aşırıydılar. İbn Fadlan, İsveçlilerin içkiye çok düşkün olduklarını, gece-gündüz içtiklerini bildirir. Hatta içlerinden bazılarının elinde içki kadehiyle öldüğünü ifade etmiştir.¹⁴⁰⁰ Sagalarda bu durum neticesinde sıkça kanlı olaylar meydana geldiği ve bazen de insanların öldüğü anlatılmaktadır.¹⁴⁰¹ Örneğin 1012'de bir eğlence sırasında, uzun süredir fidye almak için tutukları Canterbury (İngiltere) piskoposunu, hayvan kemikleriyle vura vura öldürmüşlerdi.¹⁴⁰² Bölgesel olarak bakıldığında içki, Danimarka ve Güney İsveç'te daha yaygındı. Mesleklere göre ele alındığında ise tüccarlar ve deniz yolculuklarına çıkanlar arasında bu alışkanlığın daha sık görüldüğü anlaşılmaktadır. Bunun da sebebi bu kesimin içkiye daha kolay ulaşabilmesidir.¹⁴⁰³

3.3.2.3. Oturma Düzeni

İskandinavlarda eğlence ortamlarında veya günlük yaşamda belirli bir oturma düzeni bulunmaktaydı. Bu düzende kimin nereye oturacağı, kişinin sosyal statüsüyle doğrudan alakalıdır. Önemli pozisyonda olan kişiler taht'a yakın ve kapıya uzak otururken, daha alt konumda olanlar ise tersine kapıya yakın otururdu.¹⁴⁰⁴ Bu durum diğer kültürlerde de karşımıza çıkmaktadır. Çin'de İmparatorun akrabaları ve yakınları solunda ve sağında, görevliler ise Vikinglerde olduğu gibi, sırtlarını güneşe ve yüzlerini de kuzeye dönerek karşısında dururlardı.¹⁴⁰⁵

Vikinglerin evlerini ele aldığımız bölümde ana binaların çoğunda oturulan salonun kuzeyinde ve güneyinde iki tane oturma sırasının bulunduğunu ifade etmiştik. Evin en önemli kişinin tahtı kuzey duvarının dibinde ve ortada bulunurken, tam

¹³⁹⁸ a.g.e., s. 393.

¹³⁹⁹ a.g.e., s. 274.

¹⁴⁰⁰ İbn Fadlan, a.g.e., s. 40.

¹⁴⁰¹ Williams, a.g.e., s. 320.

¹⁴⁰² Bloch, a.g.e., s. 49.

¹⁴⁰³ Williams, a.g.e., s. 20.

¹⁴⁰⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 249.

¹⁴⁰⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s. 289.

karşısındaki sırada konuklardan en üst rütbede olanlar otururdu. Tahtın sağında ve solunda sosyal statüsüne göre evin diğer üyeleri sıralanırdı. Konukların olduğu yerde de aynı sıralama uygulanırdı. Bazen ziyafetlerde eşit statüdekiler, kralın yakınına oturmak için kendi aralarında kura çekerlerdi.¹⁴⁰⁶ Örneğin Viga Glum Saga'da¹⁴⁰⁷ Kral Viguss'un davetine katılan on iki konuk, krala daha yakın oturabilmek için aralarında kura çekmişlerdi.¹⁴⁰⁸

Ziyafetlerde ve eğlencelerde, erkeklerle kadınlar arasında bir mesafe bulunmazdı. Hatta bazen ev sahibinin kızı konuklarla birlikte oturur ve onları eğlendirirdi.¹⁴⁰⁹ Bununla ilgili Egill Saga'da örnekler yer almaktadır:

"Björgolfr, oğullarıyla birlikte bir sonbahar şölenine katılır. Akşam vakti eski gelenekler uyarınca birlikte içki içmeleri için çiftler oluşturulur. Björgolfr bu şölende Hildirida isminde çok güzel bir kız ile eşleşmişti.¹⁴¹⁰ ...Thorolfr ve Egill, adamlarıyla birlikte Arnfídr adında bir şefi ziyaret ederler. Şef onlara önce bir ziyafet verir ve yemekten sonra, içenlerin sayısı elverdiği kadarıyla erkeklerin ve kadınların masada çiftler halinde eşleşmesi için kura çeker."¹⁴¹¹

3.3.2.4. Konuklara Hediye

Bazen ziyafetten veya eğlenceden sonra konuklara hediye verildiği olurdu. Hatta bu hediye konunun önemine göre çok değerli de olabilirdi. Örneğin Finnboga Saga'da¹⁴¹² ev sahibi Thorgeir, konuyu ve aynı zamanda akrabası olan Finnbogi'ye beş at hediye etmişti.¹⁴¹³ Hediye veren kişi karşı tarafın ileride yapacağı ev sahipliğinde, aynı şekilde kendisine hediye verilmesini beklemektedir. Nitekim İskandinavya'da

¹⁴⁰⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 279.

¹⁴⁰⁷ İzlanda Sagalarından olan bu eser, 1003'te ölmüş olan Glum adlı bir kanun kaçağının öyküsünü ele almaktadır. Bu saga İzlanda'daki bazı dini uygulamalara ışık tutması hasebiyle önem arz etmektedir. Eserdeki olaylar X. yüzyılda geçmekle birlikte XIII. yüzyılda yazıya geçmiştir. Bk. W. A. Craigie, *The Icelandic Sagas*, University Press, Cambridge, 1913, s. 43.

¹⁴⁰⁸ *Viga Glum's Saga*, s. 13.

¹⁴⁰⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 280.

¹⁴¹⁰ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 61.

¹⁴¹¹ a.g.e., s. 128.

¹⁴¹² Bu eser geç dönemde ortaya çıkmış olan İzlanda Sagalarındandır. XIV. yüzyılın başlarında oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Yine aynı yüzyılda yazıya geçirilmiş olsa da bu sagaya ait bize ulaşan en erken el yazması XVI. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Sagada, İzlanda'ya yerleşmiş olan çiftçilerden birisinin Finnbogi adlı oğlunun başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Gunlaug Saga başta olmak üzere birçok sagayla benzer motiflere sahiptir. Bk. Margret Eggertsdottir, "Finnboga Saga Ramma", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 194.

¹⁴¹³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 280.

“hediye her zaman geri dönmeyi umar” şeklinde yaygın bir atasözü bulunmaktadır.¹⁴¹⁴ Başka kültürlerdeki benzer uygulamaların gerekçelerinden yola çıkarak İskandinavlardaki bu âdetin mütekabiliyet esasına dayanan sıradan bir uygulama olmadığını düşünmekteyiz. Diğer Germen kavimlerinde şöyle bir inanç mevcuttur. Bir kişi başka birisine armağan verir de buna karşılık olarak armağan verilen kişi armağan verene başka bir hediye vermez ise armağan verenden bolluk kaçır ve lanet onun üzerine olur. Nitekim Germen dillerinde hediye sözcüğünü ifade eden “gift” kelimesinin bir diğer anlamı zehirdir.¹⁴¹⁵

İskandinavlarda ziyafet ortamlarında hediyeler de verildikten sonra kapanış için son bir işlem kalmıştır. Bu, imkânı olan ev sahiplerinin, konuklardan atı olmayanı kendi atlarıyla evlerine bırakmasıdır.¹⁴¹⁶ Benzer jestlere günümüzde de rastlanılmaktadır.

3.3.3. Festivaller

Snorri, Ynglinga Saga’da yıllık olarak kutlanan ve kurban kesilen üç önemli festivalden söz etmektedir. Bunlardan birincisi hasat döneminde, ikincisi, kış ortasında, üçüncüsü ise yazın yapılırdı.¹⁴¹⁷ Snorri’nin söz ettiği üçüncü tören kuvvetle muhtemeldir ki yaz başında kutlanmaktaydı. Çünkü Vikingler yaz döneminde, seferde veya savaşta olmaktaydı. Oysa bu törende daha savaş ve baskınlar başlamadan bu eylemlerin iyi geçmesi için dualar yapılmaktaydı. Bununla beraber bazı kaynaklarda yaz ortasında dördüncü bir törenden daha söz edilmektedir.¹⁴¹⁸ Hatta metinlerden anladığımız kadarıyla o dönem yukarıda zikrettiğimiz dışında başka törenler de bulunmaktaydı.

3.3.3.1. Vetrarblot

“Vetrarblot” (kış kurbanı) veya “vetrnott” (kış gecesi) denen bu festival iyi bir kış geçirmek için Ekimin on dördünde kutlanmaktaydı. Festival sırasında Frey için inekler ve atlar kurban edilmekteydi. Buna “kan-kurbanı” denirdi.¹⁴¹⁹ Aslında

¹⁴¹⁴ *Corpus Poeticum Boreale Vol I*, Gudbrand Vigfusson & Powell F. York (ed.), Clarendon Press, Oxford, 1883, s. 12.

¹⁴¹⁵ Divitçioğlu, a.g.e., s. 254.

¹⁴¹⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 284.

¹⁴¹⁷ Snorri Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 223.

¹⁴¹⁸ Wolf, a.g.e., s. 157.

¹⁴¹⁹ Tille, a.g.e., s. 182; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 344.

kurbanlar, hem ibadet maksadıyla hem de kışa et stoklamak için kesilmekteydi. Olaf Haraldson Saga’da bu kurbanlardan şu şekilde bahsedilmektedir:

“Kış gecelerinde çok fazla içki tüketilirdi. Bunun için kışa girmeden hazırlıklar yapılırdı. Kadehler bile kutsanırdı. At ve sığırlar kurban edilir, kanlarıyla tapınakların duvarları boyanırdı. Kurbanlarla birlikte iyi bir kış geçirmek için Tanrılara dua edilirdi.”¹⁴²⁰

3.3.3.2. Midsvetrarblot

İkinci festival olan “midsvetrarblot” a “hökunott” veya “Thor bayramı” da denmekteydi. Ocak ayının ortasında yani Thor ayının başında kutlanması hasebiyle bu isimle bilinirdi. Daha sonraki dönemlerde Hristiyanlığın etkisiyle bu festivalin tarihi iki hafta erkene alınıp Noel’de kutlanmaya başlansa da birçok yerde Ocak ayının ortasındaki kutlamalar devam edilmiştir. Öyle ki bugün bile Norveç’te bazı yerlerde Ocak ayının on ikisi kış ortası olarak bilinmektedir.¹⁴²¹ Bu festival, kanaatimizce hem önemine binaen hem de uzun kış gecelerinde zaman geçirmek için iki hafta kadar sürmekteydi. Kutlamalar sırasında önde gelen Tanrılar için kurbanlar kesilir ve büyük bardaklarla onlara bira ikram edilirdi. Ayrıca son zamanlarda ölmüş olan kişilerle özel olarak ilgilenilirdi. Çünkü onların hayaletlerinin kış boyunca dolaştıklarına inanılırdı.¹⁴²²

3.3.3.3. Sigrblot

Snorri, Olaf Haraldson Saga’da, Uppsala’da Goi denilen ayda (Şubat ortasından Mart ortasına kadar) düzenlenmiş bir mevsimlik festivalden söz eder. Çok eski bir âdet olduğunu belirttiği bu festivale, İsveç’in birçok yerinden katılım olmuş ve bir hafta sürmüştü. Ayrıca burada festival çerçevesinde bir Thing yapılmış ve bir de pazar kurulmuştur.¹⁴²³ Sonraki dönemlerde bu festivalin Nisan ayında kutlandığı bildirilmiştir. Vikingler seferlere çıkmaya en fazla bu mevsimde başladıkları için bu festivale “sigrblot” yani “zafer kurbanı” denmekteydi.¹⁴²⁴ Kutlandığı aya baktığımızda bu festivalin, Mezopotamya’dan Orta Asya’ya kadar çok geniş bir coğrafyada kutlanan Nevruz bayramına benzemesi dikkatimizi çekmektedir.

¹⁴²⁰ Snorri Sturleson, *Heimskringla II* (1907), s. 413.

¹⁴²¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 345.

¹⁴²² Williams, a.g.e., s. 386.

¹⁴²³ Snorri Sturleson, *Heimskringla I* (1907), s. 342.

¹⁴²⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 346.

3.3.3.4. Ulusal Festivaller

Yukarda bahsettiğimiz mevsimlik festivaller her tapınakta kutlanmaktayken bunların dışında bazı ulusal festivaller de bulunmaktaydı. Bunlar, sadece o bölgenin merkezinde kutlanmaktaydı. Sözü edilen tipteki festivallerden ilki İsveç'te her dokuz yılda bir Uppsala'da kutlanmaktadır. Bütün İsveçlilerin katıldığı şenlik sırasında barış için veya o sırada savaş var ise zafer için kurbanlar kesilirdi.¹⁴²⁵

Merseburglu Thietmar, Danimarka Lejre'de benzer bir festivalden söz eder. Bu festival de her dokuz yılda bir Ocak ayında kutlanmaktadır. İkinci festivalin Uppsala'dakinden farkı, burada çeşitli hayvanların yanı sıra insanların da kurban edilmesiydi.¹⁴²⁶ Dokuz yılda bir yapılan festivallerin Norveç'te de bulunduğu tahmin edilmektedir.¹⁴²⁷

3.3.4. Kapalı Mekân Oyunları

Hava şartlarının zor olması, uzun kış geceleri ve uzun yolculuklar gibi etkenlerden dolayı İskandinavlarda az kişinin katılımıyla oynanabilen küçük kapalı mekân eğlenceleri yaygındı. Bu tip pratik eğlencelerin başında bilmece sormak gelmekteydi. Bilmece çözmek başta şefler ve diğer üst düzey erkekler arasında çok yaygındı. Öyle ki; bazı zor bulmacalar üzerine uzun süre düşünürlerdi.¹⁴²⁸ İçlerinde kimileri bilmece çözme konusunda özel bir unvana sahipti. Örneğin Reidgotaland kralı Heidrek bunlardan biriydi. Kendisine sorulan her bilmece ve bulmacayı bilmesiyle nam salmıştı. Gest adında bir hersar ile atışmaları kayıtlarda yer almaktadır.¹⁴²⁹

Ancak bilmece dışında kapalı mekânlarda daha organize eğlence türleri veya oyunlar bulunmaktaydı. Bu oyunların çoğu Doğu ve Germen menşeli olsa da onların zaman geçirme ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri hasebiyle İskandinav toplumu tarafından benimsenmiştir.

3.3.4.1. Masa Oyunları

Kapalı mekânlarda ve gemilerde en fazla masa oyunları tercih edilmekteydi. Masa oyunlarının içindeyse "tafl" denilen tür başı çekmektedir. Aşağıda zikredeceğimiz

¹⁴²⁵ Adam of Bremen, a.g.e., s. 208.

¹⁴²⁶ W. A. Craigie, *The Religion of Ancient Scandinavia*, Constable Company Ltd., London, 1914, s. 57; Wolf, a.g.e., s. 157.

¹⁴²⁷ Williams, a.g.e., s. 386.

¹⁴²⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 395.

¹⁴²⁹ *The Saga of King Heidrek the Wise*, s. 32.

bu oyunun farklı türleri muhtemelen daha sonraki dönemlerde diğer kültürlerin etkisiyle oluşmuştu. Tafl sözcüğü ise bu süreçte bu tip oyunları ifade eden genel bir isim olarak varlığını muhafaza etmişti. Oyun eski kaynaklardan genellikle “satranç” şeklinde çevrilse de bazı türevlerinde zar kullanılmasından yola çıkarak bunun çok daha farklı bir içeriği olduğunu ifade edebiliriz. Bu arada tafl’ın, Keltlerdeki “fidchell” denilen oyun ile de çok benzerlikleri vardır. O da satranç tahtası gibi bir zeminde şah veya kral merkezli bir şekilde oynanmaktaydı.¹⁴³⁰

Tafl oyunun parçalarına “toflur” denmektedir. Parçalar cam, kehribar, kil, taş veya kemikten yapılmaktadır.¹⁴³¹ Cam gibi ithal edilen maddeler ile kil, taş ve kemik gibi herkesin bulabileceği maddelerin her ikisinin de kullanılıyor olması bu oyunun toplumun ekonomik olarak her kesiminde yaygın olduğunu göstermektedir. Yazılı kayıtlarda sıkça atıf yapılması tafl’ın yaygınlığını gösteren bir diğer unsurdur. Örneğin Aziz Olaf Saga’da Kral Knut ile Jarl Ulf’un oynadığı oyun budur.¹⁴³² Voluspa şiirinde bu oyunun, Tanrıların en önemli eğlencesi olduğu ifade edilmektedir.¹⁴³³ Frithiof Saga’da Frithiof adlı karakterin, Hilding denen kişi geldiğinde tafl oynadığı anlaşılmaktadır. Oyun sırasında Frithiof’un yorumunda “çit” veya “yumruk” diye ifade edilen parçanın satrançtaki “şah” gibi bir fonksiyonu olduğunu düşünmekteyiz.¹⁴³⁴ İskandinavlar kendilerini bu oyuna öyle kaptırırlardı ki bunun için kavga ettikleri bile olurdu. Sturlunga Saga’da, Thorgils Bddvarsson ve Sam Magnusson adlı iki kişinin, oyun yüzünden nasıl kavga ettikleri anlatılmaktadır.¹⁴³⁵

Tafl’ın en az üç türü bulunmaktadır. Bunlardan “hnefatafl” adlı birinci türdeki oyun muhtemelen en eskisiydi. Taşlarına “hunar” denilen bu oyunda bir çeşit av ve avcı kurgusu yer almaktadır. “Skaktafl” denilen ise en erken XII. yüzyılda görülmüş olup muhtemelen İskandinavya’ya, Fransa veya İngiltere’den gelmiştir. Günümüzdeki satranca çok benzeyen savaş temalı bu oyun, masa oyunlarının içinde en yaygın olanıydı. Bunda zar atılarak hamle yapılırdı. Bu oyunu öğrenmek, soylu çocukların eğitimlerinin bir parçasıydı. Bu aynı zamanda gemilerde önemli bir zaman geçirme aracıydı. Bunun içindir ki geminin hareketi sırasında oyun parçalarının yer

¹⁴³⁰ Mountfort, a.g.e., s. 156.

¹⁴³¹ Wolf, a.g.e., s. 143.

¹⁴³² Snorro Sturleson, *Heimskringla II* (1907), s. 533.

¹⁴³³ Keyser, a.g.e., s. 165.

¹⁴³⁴ “The Story of Frithiof the Bold”, s. 77.

¹⁴³⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 355.

değiştirmemesi için bu parçalar, oyun zeminindeki deliklere yerleştirilerek oynanırdı. Sonuncu tafl oyununa “kvatrutafl” denmekteydi. Hakkında çok az malumat bulunan bu oyunun da zarla oynandığı ve günümüzdeki tavlaya benzediği ileri sürülmektedir.¹⁴³⁶

Tafl ve türevlerinden başka zekâ oyunları da bulunmaktadır. Bunlardan birisi “kotra” denilen oyundur. Ancak bu oyun hakkında sagalarda yok denilecek kadar az bilgi bulunmaktadır. Anladığımız kadarıyla bu oyun da satranca benzemektedir.¹⁴³⁷ Bu oyunun, diğer Germen kavimlerinde pek görülmemesinden yola çıkarak bunun İskandinavya’ya Doğu kültürlerinden geldiğini düşünmekteyiz.

Bütün bu masa oyunları erkeklerin yanı sıra kadınlar tarafından da çok rağbet görmekteydi. Örneğin Gunnlaug Saga’da Helga denilen karakterin sıkça tafl oynadığı zikredilmektedir. Bir diğer atıf ise Gullthori Saga’da yer almaktadır ve burada iki kadının tafl oynadığı anlatılmaktadır.¹⁴³⁸

3.3.4.2. Kumar ve Oyun Zarları

İskandinavlar arasında bir diğer eğlence türü kumardı. Tacitus’tan öğrendiğimiz kadarıyla kumar, diğer Germen kavimleri arasında da yaygındı. Öyle ki bundan dolayı özgürlüklerini bile kaybettikleri olurdu.¹⁴³⁹ İskandinavlar arasında kumarın yasal bir zemini bulunmaktaydı. Gulathing kanunlarına göre herkes iddiaya girme hakkına sahiptir. İki kişi tanıkların huzurunda iddiaya girerse, kaybeden tarafın söz konusu şeyi verme zorunluluğu vardır.¹⁴⁴⁰ Genellikle zar atarak kumar oynarlardı. Örneğin Saint Olaf Saga’da, Norveç ve İsveç kralları karşılıklı zar atarak kumar oynamaktaydılar.¹⁴⁴¹ Bazen de kavga eden berserkerlar üzerinden bahis oynadıkları olurdu.¹⁴⁴² Guta kanunlarından öğrendiğimize göre, Hristiyanlığa geçişle beraber kumar hoş karşılanmamaya başlanmış ve devamında da suç kabul edilmiştir. Hatta bu suçu işleyenlere 3 ons para cezası verilmesi kararı alınmıştı.¹⁴⁴³ Lakin bu yasaklar İskandinavya’da kumar oynamayı azaltmaya yetmemiştir.

¹⁴³⁶ Wolf, a.g.e., s. 143; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 353.

¹⁴³⁷ Keyser, a.g.e., s. 165.

¹⁴³⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 354.

¹⁴³⁹ Cornelius Tacitus, a.g.e., s. 57.

¹⁴⁴⁰ “Gulathing Law”, s. 124.

¹⁴⁴¹ Snorro Sturleson, *Heimskringla II (1907)*, s. 390.

¹⁴⁴² Williams, a.g.e., s. 21; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 356.

¹⁴⁴³ *Guta Lag*, s. 55.

3.3.5. Dış Mekân Eğlenceleri

3.3.5.1. Buz Oyunları

Coğrafi koşullar neticesinde buz üzerinde yapılan aktiviteler İskandinavya’da tarih boyunca önemli bir yer edinmiştir. Dönemin İskandinavya’ında da buz üzerinde topla oynanan bazı oyunlar bulunmaktaydı. Bu oyunlarda paten olarak genellikle küçük sığırların veya domuzların incik kemikleri¹⁴⁴⁴ kullanılmaktaydı. Bunun dışında balinaların kaburgalarından kesilen parçalar, bazı işlemden geçirildikten sonra paten işlevi görürdü.¹⁴⁴⁵ Bu oyunlarla ilgili kayıtlarda farklı isimler zikredilmektedir. “Knattleik”, “soppleik” ve “sköfuleik” bunlardan bazılarıdır.¹⁴⁴⁶ Mitolojik anlatılar isim vermeden bir top oyunu tarif etmektedir. Deriden yapılmış bir topun kişiden kişiye verilmesiyle oynandığı ifade edilen bu oyun hakkında başka malumat bulunmamaktadır.¹⁴⁴⁷

Bu oyunlardan en popüler olanı ve de oynama şekliyle alakalı bilgi sahibi olduğumuz “knattleik” denen türdür. Günümüzdeki poloya çok benzeyen bu oyun en az iki kişiyle oynanmaktadır. Buzlu bir zemin gerektirdiği için genellikle donmuş bir göl üzerinde oynanması tercih edilirdi.¹⁴⁴⁸ Eşit güçte iki veya daha fazla kişi tarafından oynanan bu oyun, ağaçtan yapılmış bir topa yine ağaçtan yapılmış ve “knatt-tre” denen bir sopanın vurulması ile oynanmaktaydı. Bir kişi topu önce eliyle havaya atar ve sonrasında da ona sopayla vururdu. Karşı taraftaki kişi ise bu topu ya eliyle yakalamaya uğraşır veya o da ona sopayla vurmaya çalışırdı. Bununla birlikte rakibini iterek ya da sopayla topu ondan uzaklaştırarak onun vurmasını engellemeye gayret ederdi. Oyun sırasında hem toptan hem de sopadan dolayı çeşitli yaralanmalar meydana gelirdi.¹⁴⁴⁹

Eyrbyggja Saga’da Breidavik’te (İzlanda) kış gecelerinde top oynanan bir yerden söz edilmektedir. Bu yerin zamanla çok meşhur olduğu ve ülkenin birçok yerinden kendine güvenen oyuncuların buraya gelmeye başladığı anlatılmıştır.¹⁴⁵⁰ Bu oyunun diğer İskandinav ülkelerinde olup olmadığıyla ilgili kesin bir bilgiye

¹⁴⁴⁴ Bacağın diz ile gövde arasındaki bölümüdür.

¹⁴⁴⁵ Nelson Annandale, “The Survival of Primitive Implements, Materials and Methods in the Faroes and South Iceland”, *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Cilt 33, 2014, s. 252-253.

¹⁴⁴⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 375.

¹⁴⁴⁷ Keyser, a.g.e., s. 150.

¹⁴⁴⁸ Wolf, a.g.e., s. 143; Montelius, a.g.e., s. 177.

¹⁴⁴⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 377.

¹⁴⁵⁰ *Eyrbyggja Saga*, s. 112.

rastlanılmamıştır. Bazı iddialara göre bunun aslında İngiltere kökenli olduğu, oradan Norveç'e, Norveç'ten de göçmenler aracılığıyla İzlanda'ya geçtiği ileri sürülmektedir.¹⁴⁵¹ Egill Saga'da bu oyuna değinilmektedir:

"Skallagrimr, gücünü sınamayı ve oyunu çok severdi. Bu tür şeyler hakkında laflamaktan da çok hoşlanırdı. Topla oynanan oyunlar o zamanlar çok yaygındı. Yakın çevresinde birçok güçlü kuvvetli insan vardı fakat hiçbirisi Skallagrimr'la boy ölçüşecek düzeyde değildi. ...Top oyunu, Hvita Vadisi'nde kış başlarında yapılır ve bölgeden çok sayıda insan gelirdi. Skallagrimr'un adamlarının birçoğu bu oyunlara katılırdı. Bunların arasında en öne çıkanı Grani'nin oğlu Thordr'du. Egill Thordr'a, oyunlara onunla birlikte gitmek istediğini söyledi. O sırada hayatının yedinci kışındaydı. Thordr bunu kabul etti ve giderken Egill'i atının terkisine attı. Oyun alanına vardıklarında insanlar takımlara ayrıldılar. Çok sayıda küçük çocuk vardı. Onlar da kendi aralarında oynamak üzere takımlarını oluşturdular."¹⁴⁵²

Birçok oyun ve eğlencede olduğu gibi Vikingler, bu sporlar sırasında da kendilerini mücadeleye aşırı kaptırırlardı. Öyle ki bu tip oyunların kanlı kavgalara, dahası küçük bir savaşa bile dönüştüğü olurdu.¹⁴⁵³ Egill Saga'da bununla ilgili meşhur bir olay anlatılmaktadır:

"...Mücadelenin başlarında Egill geride kaldı. Grimr tüm gücünü kullanarak karşılaşmayı lehine çevirmişti. Bunun üzerine Egill öfkelenerek sopayı kaldırıp Grimr'a indirdi.¹⁴⁵⁴ Grimr da onu yakalayıp zemine sert bir şekilde fırlattı ve nasıl davranacağını öğrenmezse onu pataklayacağını söyledi. Egill ayağa kalktığı anda oyundan çıktı. Çocuklar da arkasından onu yuhaladı. Egill, Thordr'a (abisi) gidip olan biteni anlattı. Thordr, 'Seninle oraya geleceğim ve intikamımızı alacağız' dedi ve birlikte çocukların oyun oynadığı yere gittiler. Grimr top elinde koşuyor, diğer çocuklar da peşinden onu kovalıyordu. Egill atılıp elindeki baltayı Grimr'un kafasına indirerek beynini parçaladı. Ardından Egill ve Thordr kendi insanların yanına gittiler. Myrarlılarla diğer bölgelerden gelenler silahlarına sarıldı. ...İki taraf karşı karşıya geldi. Çıkan olayda toplam yedi kişi öldü."¹⁴⁵⁵

Bu örneklerin dışında Viglund Saga, Thorstein Vikingsson Saga, Hord Saga gibi birçok sagada buz oyunları ile ilgili çeşitli kayıtlara rastlanılmaktadır.¹⁴⁵⁶ Yine bu örneklerde de Egill Saga'da olduğu gibi oyunların ne kadar sert geçtiği ve genellikle

¹⁴⁵¹ Wolf, a.g.e., s. 143; Montelius, a.g.e., s. 177.

¹⁴⁵² *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 112.

¹⁴⁵³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 375.

¹⁴⁵⁴ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 112.

¹⁴⁵⁵ a.g.e., s. 113.

¹⁴⁵⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 375.

oyun sonunda kavga çıktığı yer almaktadır. Anladığımız kadarıyla oyunlar aslında her iki taraf arasında önceden var olan rekabet veya düşmanlığın nüksettiği ortamlar olmaktadır.

Kayakçılık, İskandinavlarda o dönem de çok yaygındı. İsveçli araştırmacı Johann Jakob Hess'e (1866-1949) göre bu spor İskandinavya'ya Finlerden geçmiştir. Hess, dönem kaynaklarında Finler için "Kayakçı" denmesinden yola çıkarak o dönem bölgedeki Germen kavimleri arasında kayakçılığın pek bilinmediği sonucunu çıkarmaktadır. Finlerin ise bu sporu daha da doğudayken yani Ural dağlarında Türklere komşu bir şekilde yaşarken onlardan öğrendiklerini ileri sürmektedir. Çin kayıtlarına göre Kök Türkler, sığır kemiğinden yapılmış kayıklar kullanarak kar üzerinde hızlı bir şekilde hareket etmekteydiler.¹⁴⁵⁷

3.3.5.2. Güreş

Güreş, Thing meclisleri ve festivaller başta olmak üzere birçok sosyal ortamın vazgeçilmez eğlence unsuru olmasının yanı sıra, Viking erkeklerine sağlamlık sunması ve eğitimlerinin bir parçası olması gibi bir fonksiyona da sahipti. O dönem güreşin en basit hali, bir kişinin rakibini kolundan veya belinden kavrayarak yere fırlatması şeklinde oynanmaktaydı. Müsabaka sırasında daha rahat hareket edebilmek için bazen iç kıyafetlerle meydana çıkarlardı.¹⁴⁵⁸

Kayıtlarda en fazla "glima" ve "fang" adında iki tip güreş müsabakasından söz edilmektedir. Glima denilen türde çeviklik ve oyun ön plandayken fang denilende tamamen kaba kuvvet esastır.¹⁴⁵⁹ Öyle ki bir çeşit boğuşma ve kavgaya benzeyen bu müsabakada taraflar bazen bellerinden birbirlerine bir kemerle bağlanırlardı. Her ne kadar belirli kuralları olsa bile bazen ölümlü neticelenen müsabakalar olurdu.¹⁴⁶⁰ Sagalarda, güreş veya boğuşma türündeki benzer sporlarla ilgili sıkça atıflar yer

---

¹⁴⁵⁷ "Kayak" sözcüğünün eski Türkçe'deki karşılığı "ağaç yongası, tahta parçası" anlamlarına gelen "çana"dır. Çana kelimesi Ruslarda "sani", Sırlarda "sanjke", Fince "saani", Estonyaca "san", Laponca'da "çioine", Moğolca'da "tsana" şeklinde telaffuz edilir. İşin ilginç yanı günümüz Batı dillerinde kayağın karşılığı olan ski sözcüğünün kökeni olan eski Nordik dildeki "skidh" sözcüğü de "çana" ile aynı anlama gelmektedir. Bk. Zeki Velidi Togan, "Eski Türklerde Kayakçılık", *Askeri Mecmua*, 115, 1939, s. 1-4.

¹⁴⁵⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 372.

¹⁴⁵⁹ Keyser, a.g.e., s. 149.

¹⁴⁶⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 372.

almaktadır. Egill Saga'da Egill'in gürüş tutmaya düşkün olduğu ve herkesin kendi oğluna Egill'e boyun eğmesini tavsiye ettiği bildirilir.¹⁴⁶¹

3.3.5.3. At dövüşürme

Bir diğer eğlence türü ise özel yetiştirilmiş atların dövüşürülmesiydi. Daha önceki zamanlarda atları yarışırma yaygınken sonraları bunun yerini dövüşürme almıştır. Bu uygulama daha çok İzlanda'da karşımıza çıkmaktadır. At dövüşürme bazen öyle iddialı olurdu ki atlardan birisi ölene kadar sahipleri kavgayı durdurmazdı.¹⁴⁶² Bu işin de kendi içinde kuralları bulunmaktaydı. Taraflardan birisinin izni olmadan atların dövüşürülmesi yasaklanmıştı. Mücadelenin daha sert ve eğlenceli geçmesi için dövüş alanının yakınında, atların görebileceği yerde kısırak bulundurlardı. Yine dövüş esnasında atlar sahipleri ya da özel eğitricileri tarafından yönlendirilirdi. Kavgada atların iki ayakları üzerinde durup rakibine ön ayaklarıyla vurduğunda izleyiciler arasındaki coşku zirveye ulaşırdı. En iyi dövüş atına sahip olmak onur verici bir durumdu.¹⁴⁶³

Çok iddialı geçen bazı at dövüşleri sonrasında izleyiciler arasında kavga çıkardı. Grettir Saga'da¹⁴⁶⁴ bir yaz İzlanda'da Langafit'de büyük bir at dövüşürme müsabakasından söz edilmektedir. Çok sayıda izleyicinin katıldığı müsabaka sırasında bir süre sonra taraflar arasında gerginlik çıktığı ve silahlı bir çatışmaya dönüştüğü belirtilir.¹⁴⁶⁵

3.3.5.4. Deri Çekme

Bu oyun, günümüzdeki gibi deriden yapılmış bir halatı karşılıklı iki veya daha fazla kişinin çekmesiyle oynanmaktaydı. Çekiştirme sonucunda yere düşenin oyunu kaybettiğine hükmedilirdi. Ancak bu müsabaka sporu hakkında sagalarda pek fazla kayda rastlanılmamıştır.¹⁴⁶⁶ Hjalmtar ve Olver Saga'da anlatıldığına göre söz konusu

¹⁴⁶¹ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 113.

¹⁴⁶² Williams, a.g.e., s. 330; Keyser, a.g.e., s. 162.

¹⁴⁶³ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 357.

¹⁴⁶⁴ İzlanda Sagalarından olup XIV. yüzyıl başlarında İzlanda'da yazıya geçirilmiştir. XV. ve XVI. yüzyıllardan kalma dört tane el yazması ile günümüze ulaşmıştır. Saga, 996-1031 yılları arasında yaşamış Grettir adında bir kanun dışı ilan edilme cezası almış bir kişinin hayatını ele almaktadır. Holman, a.g.e., s. 111.

¹⁴⁶⁵ *The Story of Grettir's Saga*, s. 87.

¹⁴⁶⁶ Keyser, a.g.e., s. 149.

oyunun daha çekişmeli geçmesi için tarafların ortasında bir çukura ateş yakarlardı. Kaybeden bu çukura düşerdi.¹⁴⁶⁷

Deri çekme oyununun bir benzeri de sadece iki kişi tarafından ip veya deri kullanılmadan yapılırdı. Burada iki rakip kollarını çengel vaziyetine getirirler ve birbirlerini kendilerine doğru çekerler. Belirli bir yere kadar rakibini çeken kişi oyunun galibi ilan edilirdi.¹⁴⁶⁸

3.3.6. Günlük Yaşam

3.3.6.1. Erkeklerin Faaliyetleri

Bir Viking soylusunun yıl içindeki faaliyetleri, ilkbaharda toprağı işleyip ektikten sonra korsanlık veya ticaret için uzak yolculuklara çıkmak, akabinde sonbaharda dönüp ektiği ürünlerin hasadını yapmak şeklinde özetlenebilir. Ancak Akdeniz veya Grönland gibi çok uzak yerlere gittikleri zaman üç yıla kadar dönmedikleri olurdu.¹⁴⁶⁹ Eğer hasat sonrasında süre var ise tekrar sefere çıkar ve kışın başında yurduna dönerdi. Kışı sakin bir şekilde evinde geçirirdi. Daha alt düzeydekiler içinse çeşitli günlük işler bulunmaktaydı. Örneğin sagalarda tarım ve hayvancılık, bilhassa da balıkçılık faaliyetlerinden söz edilmektedir.¹⁴⁷⁰

Ortaya çıkarılan alet edevattan anlaşıldığı kadarıyla Vikingler demircilik ve gemi yapımında oldukça maharetliydi. Hatta demirci ustalarından bazıları çok üst düzey becerilere sahip kişilerdi.¹⁴⁷¹ Tuz ve katran üretimi bir diğer faaliyetti. Tuz üretimi daha mütevazı bir meslekti. Muhtemelen alt sınıftan insanlar bu işleri yürütmekteydi. İyi Magnus Saga'da ismi geçen Karl, alt sınıftan gelen ama komşu ülkelere tuz satarak zengin olan bir tüccardı.¹⁴⁷² Frostathing kanunları, arazilerdeki bazı kiracıları tanımlarken onların çatı yapmalarından, kulübe inşa etmelerinden ve yemeklik tuz çıkarmalarından bahsetmektedir. Tabi bütün bunları başkası için yapmaktaydılar.¹⁴⁷³

¹⁴⁶⁷ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 379.

¹⁴⁶⁸ Keyser, a.g.e., s. 151.

¹⁴⁶⁹ Williams, a.g.e., s. 217; Keyser, a.g.e., s. 105.

¹⁴⁷⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 345.

¹⁴⁷¹ a.g.e., s. 345.

¹⁴⁷² a.g.e., s. 351.

¹⁴⁷³ "Frostathing Law", s. 380.

3.3.6.2. Kadınların Faaliyetleri

Sıradan kadınların günlük uğraşları günümüzde kırsal bölgelerde yaşayan birçok kadınınkıyla benzerlik göstermektedir. Ev içinde yemek pişirmek, temizlik, kıyafet onarımları, çocukların bakımı ve evin erkeğine hizmet etmek gibi işleri yürütürlerken; ev dışında süt sağmak, tarlada çalışmak, saman hazırlamak, ekmek hazırlama gibi muhtelif görevleri yerine getirmekteydiler. Soylu kadınlar genellikle dokuma ve nakışla uğraşırlardı. Bunun yanı sıra ev yönetimi ile de ilgilenirlerdi. Özellikle kocaları bulunmadığı zaman bu sorumluluk onlara aitti. Anahtarları görülecek şekilde yanlarında taşırlardı ki bu onların hem zenginliklerinin hem de evdeki hâkimiyetlerinin bir nişanesiydi. Hatta birçok kadın mezarında bulunmuş olan demir ve bronz anahtarlardan yola çıkarak, öldüklerinde bile bu anahtarlarla gömüldükleri anlaşılmaktadır.¹⁴⁷⁴

Bütün kadınların yaptığı günlük rutin işlerin yanı sıra bazı kadınlar zanaat faaliyetleri yürütürlerdi. Bunu, konutun “dyngja” ya da “skemma” denilen özel bölümlerinde yerine getirirlerdi. Kimileri ise daha profesyonel çalışıp özel atölyelerde giysi yapmak için yün hazırlama, kumaş dokuma, elbise yapma, keten beyazlatma, deri tabaklama, keten ve deriden halat yapma, bira üretimi gibi işlerle ilgilenirlerdi.¹⁴⁷⁵ Bazı faaliyetler vardı ki bunlar neredeyse tamamen kadınların tekelindeydi. Bunların başında eczacılık, cerrahi müdahale gerektiren sağlık hizmetleri, büyücülük ve kâhinlik gelmektedir.¹⁴⁷⁶

Kadınların bir kısmı, erkeklerin yaptığı işlerde de çalışırdı. Örneğin erkekler gibi ağaç oymacılığı ve metal işlemeciliği yaparlardı. Hatta kimileri, erkekler gibi savaşa gider veya en azından onlar gibi silah kullanmayı öğrenirlerdi.¹⁴⁷⁷ Örneğin Kral Heidrek’in karısı Hervör bunlardan birisiydi. O bir erkek kadar iyi ok atar, kılıç ve kalkan kullanırdı.¹⁴⁷⁸

¹⁴⁷⁴ Williams, a.g.e., s. 118; Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 363.

¹⁴⁷⁵ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 363; Williams, a.g.e., s. 177.

¹⁴⁷⁶ Williams, a.g.e., s. 119.

¹⁴⁷⁷ a.g.e., s. 177.

¹⁴⁷⁸ *The Saga of King Heidrek the Wise*, s. 10.

3.4. SINIFSAI YAPI

3.4.1. Mitolojide Sınıfsal Yapı

İskandinav toplumunun farklı sınıflardan oluşan sosyal yapısıyla ilgili bilgileri, mitolojik anlatılar başta olmak üzere birçok kaynaktan öğrenebilmekteyiz. Mitolojiye göre toplumsal sınıfların ortaya çıkışı ile ilgili yorumları, “Rig’in kıssası” anlamına gelen Rigsthula (Rigsmal) adlı eddik bir şiirden almaktayız. Buradaki anlatıda Tanrı Heimdall’ın “Rig” takma adını kullanarak yaptığı yolculuk anlatılmaktadır. Bazı araştırmacılar bu ismin eski İrlanda dilinde “kral” anlamına gelen “rig” sözcüğü ile aynı olduğunu ileri sürerek, Kelt kültürünün bu şiir üzerinde etkili olduğunu iddia etmişlerdir. Şiirde olaylar özetle şu şekilde gelişir:

Bir gün Heimdall, sahilde dolaşırken bir çiftlik evine rastlar ve kendisini ev sahiplerine Rig olarak tanıtır. Çiftlik sahipleri, Ai ve Edda (büyük büyükbaba ve büyük büyükanne) adında iki tane ihtiyardır. İhtiyarlar, misafirlerini içeri buyur ederler ve ona mütevazı bir akşam yemeği hazırlarlar. Gece olduğunda, Rig ihtiyarların arasına yatar. O gecenin üzerinden tam dokuz ay geçtikten sonra Edda, bir erkek çocuk dünyaya getirir. Çocuğa Thrall (köle) adını verirler. Çocuk büyür ve güçlü kuvvetli bir kişi olur. Ancak bir o kadar da çirkindir. Kendisi gibi bir eş bulur ve evlenirler. Bunlar ev, ahır ve tarla tapan hizmetlerini yürütürler. Onlardan gelen nesil de aynı şekilde bu faaliyetleri devam ettirir ve kölelerin soyları bu şekilde türer.¹⁴⁷⁹

Rig yoluna devam eder. Bu kez birincisine nazaran daha güzel bir eve gelir. Evin sahibi Afi ve Amma (büyükbaba ve büyükanne) adında bir çifttir. Bu çift iyi giyimli olup her ikisi de zanaatkârdır. Onlar da Rig’i eve davet edip ona yemek ikram ederler. Bu yemek ilk ziyaret ettiği evdekine göre daha güzeldir. Yatma vakti geldiğinde Rig bu çiftin de yanında uyur. Dokuz ay sonra Amma, yakışıklı bir erkek çocuk dünyaya getirir ve ona Karl ismini verirler.¹⁴⁸⁰ Çocuk büyüdüğünde annesi babası gibi maharetli bir zanaatçı ve çiftçi olur. Yine kendisi gibi becerikli, evi çekip çeviren bir kız ile evlenir. Bunlar büyük toprak sahibi çiftçilerin atası olur.¹⁴⁸¹

Rig yoluna yine devam eder ve ilk ikisine nazaran çok daha gösterişli bir eve rastlar. Bu evin sahipleri ise Fadir (Baba) ve Modir (Anne) adında bir çifttir. Erkek o sırada silahıyla ilgilenirken kadın da aynada kendisine çeki düzen vermekteydi. Ev sahipleri Rig’e çok güzel bir ziyafet ikram ederler. Yemekten sonra da içki içip sohbet ederler. Yatma zamanı gelince Rig, diğerlerinde yaptığı gibi bu çiftin arasına yatar. Modir, dokuz ay sonra çok yakışıklı bir çocuk dünyaya getirir. “Jarl” adını verdikleri bu çocuk,

¹⁴⁷⁹ *The Poetic Edda*, Benjamin Thorpe (çev.), The Northvegr Foundation Press, Michigan, 2004, s. 206.

¹⁴⁸⁰ a.g.e., s. 208.

¹⁴⁸¹ a.g.e., s. 209.

zamanla çok iyi bir savaşçı olur. Rig, işte bu çocuğu kendi oğlu olarak kabul eder ve onun eğitimiyle bizzat ilgilenip ona runik yazıyı öğretir.¹⁴⁸² Bu delikanlı ileride evlenir ve çok sayıda çocukları olur. Bunların içinde sonuncu çocuklarının adı “Kon” yani “soyulu oğul”dur. Aslında burada bir kelime oyunu yapılmaktadır. Çünkü Kon adlı çocuk en gençleri olduğu için onun lakabı genç anlamına gelen “ungr” sözcüğüdür. Bunları birleştirenince de Nordik dilde kral anlamına gelen “Konungr” sözcüğü ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁸³

Bu anlatı toplumun, sınıfların oluşumuna bir izah getirme çabası olmasının yanı sıra onların fonksiyonuyla da alakalı düşünceler içermektedir. Nitekim Rig’in ziyaret ettiği ev sahipleri o sırada, kendilerinden türeyecek olan sınıfın işleriyle ilgilenmektedir. Ayrıca bu anlatı aslında bizde, toplumun o dönem sınıfsal ayırım konusunda kalıtsal bir yaklaşıma sahip olduğu izlenimini de uyandırmaktadır.

3.4.2. Toplumun Sınıfsal Karakteri

Toplumdaki sınıfsal öğeler muhtelif biçimde isimlendirilmiş olmasına rağmen temelde “hürler” ve “köleler” şeklinde ikiye ayrılmıştır. Günlük yaşantıda herkes kendi sosyal statüsünü kabullenmiş olup, bu gerçeğe göre hareket etmekteydi. Çocuklara küçüklüklerinden itibaren ebeveynleri tarafından ait oldukları konum öğretilirdi.¹⁴⁸⁴ Bir ziyafette salondaki oturuş düzeni de dâhil her şey buna göre belirlenmekte ve herkes yerini bilmekteydi. Yukarıda bahsettiğimiz üzere daha alt statüde olan kapıya yakın otururken üst konumda olanlar şefin veya ortamdaki liderin yanına otururdu. Üst düzey kişiler kilisenin yakınına defnedilirken alt statüdekiler ona göre daha uzak yerlere defnedilirdi. Miras, evlilik, mahkeme ve askerlik gibi hayatın her alanında hürler ve köleler arasındaki ayırım net bir şekilde kendisini göstermektedir. Ancak bu ayrışma hürler arasında aşılmaz boyutta değildi. Nitekim çok daha katı sınıfsal farklılıkların bulunduğu bazı toplulukların aksine dönemin İskandinav toplumunda hürler arasında farklı sınıftan bireylerin evliliği mümkündü. Bu evliliklerde çiftlerden alt sınıftaki, üst sınıftakinin konumuna yükselirdi. Evliliğin yanı sıra sınıflar arası geçiş için başka imkânlar da bulunmaktadır ki bu durum İzlanda’da oldukça yaygındı. Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Ülkenin yeni olmasına bağlı olarak ailelerin birbirlerini

¹⁴⁸² Burada Rig, insanüstü bir varlık olarak insana yazıyı bahşetmektedir. Benzer şekilde pagan Vikingler yazıyı kendilerine Odin’in öğrettiğine inanmaktadırlar. Aslında bu inanışın temelini semavi dinlere dayandığını düşünmekteyiz. Nitekim bu durum Kur’an-ı Kerim’de Bakara Suresi 31. ayette “Ve (Allah) Âdem’e bütün isimleri öğretti” şeklinde ifade edilmektedir.

¹⁴⁸³ *The Poetic Edda*, s. 215.

¹⁴⁸⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 486.

yeterince tanımaması neticesinde sınıfsal farklılıkların tam yerleşmemiş olması ve zenginliğin kolay elde edilebilmesi bunlardan bir tanesidir.¹⁴⁸⁵ Dahası genelde İskandinavya'da özelden ise İzlanda'da Avrupa'daki şekliyle feodalitenin yerleşmemiş olması bunun bir diğer gerekçesidir. Çünkü feodal toplumda sınıflar arası geçiş çok daha zordur.

3.4.3. Sosyal Sınıflar

İskandinavya'da Avrupa'daki gibi bir feodal sistem benzeri katı sınıfsal ayrımın bulunmadığını yukarıda zikretmiştik. Ancak ana hatlarıyla bakacak olursak İskandinav toplumunun sosyal yapısı ile Avrupa'daki feodal uygulamalar neticesinde ortaya çıkmış olan sınıfsal yapı arasında paralellik bulunmaktadır. Nitekim İskandinavya'daki köleler ve hürler arasındaki alt sınıflandırmalarda da bu durum fark edilmektedir.

Hürlerin kendi içlerinde tekrar farklı guruplara ayrılması kölelere nazaran daha karmaşık ve daha fazladır. Söz konusu farklılıkları belirleyen en önemli unsur soy ve zenginliktir. Zenginlik ile kastedilen ise şüphesiz toprak zenginliğiydi. Ancak İzlanda'da nüfusun az ve toprağın daha fazla olmasından dolayı bu koşul orada biraz daha ikinci planda kalmaktaydı. Ayrıca toplumundaki sınıfsal ayrımlar bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Örneğin İzlanda, göçmenler tarafından oluşturulmuş bir toplum olması hasebiyle burada soyluların sayısı daha azdır.¹⁴⁸⁶

3.4.3.1. Köleler

Kölelik uygulamasının çok eski dönemlerden itibaren İskandinav toplumunun bir parçası olduğundan şüphe yoktur. Köleliğin İskandinavya'da bu kadar eski dönemlere dayanmasına karşın kölelerin toplam nüfus içinde büyük bir orana sahip olmadığı görülmektedir.¹⁴⁸⁷ Bu hususta, eyalet kanunları ve İzlanda Sagaları müracaat edebileceğimiz en önemli iki kaynaktır. Ancak bu kaynaklardan sagalarla ilgili tereddütlere sahibiz. Çünkü genellikle XIII. yüzyılda yazılmış olan bu metinlerin, köleliği o dönemin bakış açısıyla ele aldığı düşünülmektedir. Örneğin söz konusu metinlerde köle hep esmer, kısa boylu ve aptal gibi klişe bir şekilde olumsuz sıfatlarla tanımlanmaktadır. Sarışın, uzun boylu ve akıllı bir köleye rastlanılmamıştır. Bu

¹⁴⁸⁵ Williams, a.g.e., s. 35.

¹⁴⁸⁶ a.g.e., s. 34-36.

¹⁴⁸⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 502.

önyargının yanı sıra buradan çıkarılabilecek bir diğer sonuç, İzlanda'da kölelerin genellikle dışarıdan ki muhtemelen ağırlıklı olarak İrlanda'dan getirildiğidir. Kölelikle ilgili diğer kaynağımız eyalet kanunları, sagalara nazaran çok daha sağlıklı bilgiler sunmaktadır. Bu metinler incelendiğinde kölenin toplumdaki hukuki statüsünden, onlarla ilgili kullanılan isimlere kadar birçok bilgiye ulaşabilmekteyiz.¹⁴⁸⁸

3.4.3.1.1. Köle Olma Şekilleri

Bir kişi, doğuştan köle olmasının dışında farklı şekillerde bu konuma düşebilmekteydi. Bunlardan en yaygın olanı savaş veya baskınlar neticesinde kişinin hürriyetini kaybetmesiydi. İskandinavlar bu şekilde batıdan Kelt asıllı köleler temin ederken, doğudan ve kuzeyden de Fin ve Slav asıllı köleler elde etmekteydiler. Özellikle İsveç'te güneydeki Gotlar kuzeye doğru yayıldıkça, buradan birçok Fin'i köleleştirmişlerdi.¹⁴⁸⁹ Bu işlem sırasında köle olarak zapt edilen kişinin önceki sosyal durumuna bakılmazdı. Düşman bir kralın veya şefin kızı bile esir alınınca pekâlâ köle olabilirdi. Ancak bunlar genellikle onları esir alan kralın veya şefin cariyesi olurlardı.¹⁴⁹⁰

Bir diğer köle olma şekli, kişinin borcunu ödeyememesi durumunda kendi rızasıyla veya mahkeme kararıyla gerçekleşirdi. Bu durumdaki şahısların kendi yerlerine çocuklarını da köle olarak alacaklıya teslim ettikleri olurdu.¹⁴⁹¹ Benzer bir durum Romalılarda da söz konusuydu. Orada özellikle ekonomik durumun kötüye gittiği dönemlerde kişilerin kendilerini ve hatta çocuklarını köle olarak sattıkları görülmektedir.¹⁴⁹² İskandinavya'da kadınlar, kendileri istese bile akrabalarının rızası olmadan borç karşılığı köle olamazlardı. Borç için köle durumuna düşen kişiler bu statüde geçici olarak kalırlar ve başkasına satılamazdı.¹⁴⁹³ Fakat belirli koşullarda bu kişiler daimi köle olabilmekteydiler.

Son olarak esaret veya borç dışında bir kişi kendi rızasıyla da köle olmayı tercih edebilirdi. Bunun en önemli sebebi güvenlik noktasında büyük endişe duymasıdır. Avrupa'daki feodal uygulamalarda olduğu gibi, bir kral veya şeften kendisinin

¹⁴⁸⁸ Brink, "Viking Çağında Kölelik", s. 71.

¹⁴⁸⁹ Williams, a.g.e., s. 37; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 503.

¹⁴⁹⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 508.

¹⁴⁹¹ Williams, a.g.e., s. 37.

¹⁴⁹² Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 19.

¹⁴⁹³ Williams, a.g.e., s. 38.

güvenliğini temin edeceğine yönelik gerekli teminatı aldıktan sonra, söz konusu şahıs bu kişilerin kölesi olabilirdi. Bu tip kölelere İsveç'te “gift thrall” denmekteydi.¹⁴⁹⁴ Bunun yanı sıra, kralların veya şeflerin hird denilen özel birliklerine bu şekilde gönüllü katılanlar olurdu. Ancak kendi rızasıyla köleliği tercih edenlerin statüsü diğerlerine nazaran biraz farklılık arz etmekteydi.

Yukarıda zikretmiş olduğumuz kölelerden sadece ilk sıradakilerin, yani esaret yoluyla köle olanların alım satımı mümkündü. Diğerlerinin ticaretinin yapılmasında daha özel koşullar gerekmekteydi. Köle pazarında bazı kavimlerden o kadar çok köle bulunmaktaydı ki bir süre sonra söz konusu kavimlerin isimleri Avrupa'nın çeşitli yerlerinde olduğu gibi İskandinavya'da da köle anlamında kullanılmaktaydı. Örneğin “Slave” (Slav) sözcüğü etnik bir isim olmasına karşın Avrupa'nın birçok yerinde köle anlamına da gelmektedir. Yine eski İngilizce'de Bröton ve Gallerlileri tanımlamak için kullanılan “Wealh” (çoğulu Wealas) sözcüğüne ikinci olarak “köle” anlamı da yüklenmiştir.¹⁴⁹⁵

3.4.3.1.2. Alt Konumdaki Köleler

Köleler, statüleri açısından kendi aralarında farklı gruplara ayrılmaktaydı. Bu konuda Gulathing kanunlarında kadın köleler içinde hizmetçi ve ev idarecilerinin, erkek köleler içinde ise ustabaşı ve kâhyanın en iyi pozisyonda oldukları ifade edilmektedir.¹⁴⁹⁶ Yani genel itibariyle evde çalışanlar daha üst durumda kabul edilirken dışarıda toprakta çalışanlar, sığır güdenler ve her türlü ağır işleri yapanlar alt statüde yer almaktaydı. Nitekim çoğu kez yaptıkları işe göre isimlendirilirlerdi ki bu aynı zamanda onların statüsü anlamına gelmekteydi. Örneğin “nautakar” veya “fjoskar” denilen hizmetçiler ineklerden; “hestasveinn” veya “hrossasveinn” ahırdan ve atlardan; “matselja” ise kilerden sorumluydu.¹⁴⁹⁷ Eski İsveç dilinde erkek ve kadın köleler için kullanılan “fostri” ve “fóstra” denilen köleler ise ev hizmetlerinde çalışmaktadı.¹⁴⁹⁸ Bundan başka ev işlerinde çalışan “seta”, “deigja”, “thy”, “amma” diye isimlendirilen köleler de bulunmaktaydı.¹⁴⁹⁹

¹⁴⁹⁴ Brink, “Viking Çağında Kölelik”, s. 78.

¹⁴⁹⁵ a.g.m., s. 76.

¹⁴⁹⁶ “Gulathing Law”, s. 144.

¹⁴⁹⁷ Keyser, a.g.e., s. 103.

¹⁴⁹⁸ Brink, “Viking Çağında Kölelik”, s. 76.

¹⁴⁹⁹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 502.

Bu ayrışmanın yanı sıra genel olarak köleyi ifade eden sözcükler bulunmaktadır. Bunlardan birisi köle ve uşak anlamlarına gelen “thjonn” sözcüğüdür. Bu sözcüğün eylem hali köle tutmak, işkence etmek gibi manalara gelen “thja” kelimesidir. Bu ifade diğer Germen dillerinde de yer almaktadır. Örneğin Got dilinde “thius” (köle) ve “thiwan” (köle olarak tutmak), eski İngilizce’de ise “theow” (uşak) ve “theowian” (köleleştirmek) şeklinde kullanılmaktadır.¹⁵⁰⁰

Erkek köleler için kullanılan “thraell” ifadesi o dönem köle kavramını ifade etmek için kullanılan en yaygın terimdi. Köken olarak eski Nordik dildeki “thrahila” sözcüğüne dayanan bu kelimenin karşılığı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı etimologlar bunu “koşmak” yani “başkası için koşan kimse” anlamına gelen, Got dilindeki “thragjan” ve eski İngilizce’deki “thraegan” terimleriyle ilişkilendirmişlerdir. Kadın köle için, halk Latincesinde hizmetçi anlamına gelen “ambactus” sözcüğünden türemiş “ambatt” veya “ambatot” ifadesi kullanılmaktaydı. Bunun yanı sıra kadın köleler için başka özel sözcükler de karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi “hamur” anlamına gelen “deigja” kelimesidir. Got dilinde “thiwi” ve eski İngilizce “theowu” ile ilişkili “thy” sözcüğü ve “seta” kelimesi de kadın köleleri ifade etmektedir.¹⁵⁰¹

3.4.3.1.3. Üst Konumdaki Köleler

Üst düzey köleler için iki tane terim karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi “byrti” sözcüğüdür. Bunlar diğer kölelerin kâhyaları olup onlar içinde en itibarlı kabul edilenlerdir.¹⁵⁰² Bu sözcük köken olarak eski Nordik dildeki “brjota” (kırmak) fiilinden gelmektedir. Buradaki kırmak ile “ekmeği kırıp dağıtmak” kastedilmektedir. Bu kelime eski İngilizce’deki “hlafbrytta” sözcüğünün benzeridir. “Byrti” ismi Finceye, kâhya ve köle anlamına gelen “ruttio” ya da “ruttia” sözcükleriyle geçmiştir. Bu durumda “bryti” denilen köleleri, çiftlikte çalışan ve diğer köleleri idare eden kâhya veya çavuş olarak tanımlayabiliriz. Sonraki dönemlerde krallık ve derebeylik malikânelerinin kâhyaları için de bu isim kullanılmıştır.¹⁵⁰³

Üst düzey kölelerden ikincisi ise “hird” dediğimiz daha ziyade kralı korumakla veya ona hizmet etmekle görevli özel gruptur. Bu yüzden bazen isim benzerliğine atfen

¹⁵⁰⁰ Brink, “Viking Çağında Kölelik”, s. 76.

¹⁵⁰¹ a.g.e., s. 75.

¹⁵⁰² Keyser, a.g.e., s. 103.

¹⁵⁰³ Brink, “Viking Çağında Kölelik”, s. 76.

“lid” yani göz kapağı olarak da anılmaktadır.¹⁵⁰⁴ Bunlar da aslında “byrti” gibi bir çeşit köledirler. Ancak çok daha özgür olan bu köleler neredeyse hürlerle aynı haklara sahiptiler. Bu yüzden de diğer köle grupları içinde en itibarlı olanlarıydı. Bu sınıfın temeli savaşçılardan oluşmakla beraber içlerinde çiftlik işlerini yürütenler de bulunmaktaydı. Hatta bazı kralların, derebeylerin veya benzer şekildeki çok büyük çiftliklerin kâhyaları için bu ismin kullanıldığı olurdu.¹⁵⁰⁵

Bu sınıftaki savaşçı kölelerin bir kısmı kendi rızalarıyla köleliği tercih etmişlerdir. Nitekim bunlar özgürlüklerini kaybederlerken krala ve şefe yakın olmanın faydalarını da görürlerdi. Bu tür savaşçılara eski İskandinav dillerinde “karl”, “rekkr”, “rinkr” veya “sveinn” denmekteydi. Bu işleme de eski İskandinav dillerinde yemin, anlaşma, sadakat anlamlarına gelen “vaeringi” veya “varing”; Rusçada “varjagu”; Yunanca’da ise “varangoi” denmekteydi. Nitekim doğuya gidip Bizans imparatorunun “hird” birimine katılan Normanlar için kullanılan Varangian ifadesinin kökeni ile ilgili ileri sürülen görüşlerden birisi de bu sözcüklerdir.¹⁵⁰⁶

Bu sınıf Güzel Saçlı Harald tarafından gruplara ayrılmıştır. “Hirdmen” denilen birinci gruptakiler kralın özel muhafızlığını (Osmanlı’daki kapıkulları gibi) yaparken “gestir” denilenler daha çok onun özel hizmetlerini yürütür ve özel çiftliğinde çalışırdı. Ancak bunlar sıradan bir çiftçi olmayıp savaş zamanında kralla birlikte savaşa giderlerdi.¹⁵⁰⁷ Bu noktada bu birlikleri kısmen Osmanlı’daki tımarlılara benzetebiliriz. Olaf Kyrre döneminde bu yapı daha sivil bir karakter almaya başlamıştır.¹⁵⁰⁸ 1270 yılına kadar varlığını muhafaza eden bu birlikler, XII. yüzyıldan itibaren Danimarka ve Norveç’te kralın sarayından çıkarılıp, şehrin dışına yerleştirilmiştir.¹⁵⁰⁹ Genel olarak baktığımızda hird denilen uygulamanın, çok eski dönemlerden beri İran’dan Bizans ve İslam dünyasına kadar çok geniş bir coğrafyada tatbik edilen sistemlerle arasında oldukça yakın benzerlikler olduğu aşikârdır.

---

¹⁵⁰⁴ Wolf, a.g.e., s. 112.

¹⁵⁰⁵ Keyser, a.g.e., s. 103.

¹⁵⁰⁶ Brink, “Viking Çağında Kölelik”, s. 78.

¹⁵⁰⁷ Keyser, a.g.e., s. 116.

¹⁵⁰⁸ Claus Krag, “The Early Unification of Norway”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 200.

¹⁵⁰⁹ Holman, a.g.e., s. 134.

3.4.3.1.4. Kölelere Muamele

Dünyanın birçok yerinde ve Avrupa’da olduğu gibi Viking Çağı İskandinav toplumunda da köleler için oldukça sert uygulamalar mevcuttu. Bu durumu anlamaya çalışırken öncelikle o dönem kölelerin bir insan olarak görülmediğini, hatta bir eşya şeklinde değerlendirildiğini bilmek gerekir. Onlar hürler gibi giyinemezlerdi. Sakalsız ve kısa saçlı olmak zorundaydılar. Bu, bir anlamda onlar için bir işaretti. Elbiseleri, wadmal denilen kumaştan yapılmış olup oldukça sadedir. Dış kıyafetleri ise işlenmemiş koyun derisindedir. Cottier denilen küçük çiftçilerin kıyafetleri de kölelere benzerdi.¹⁵¹⁰

İbn Fadlan’a göre bir köle hastalık ve yaşlılık gibi herhangi bir sebepten dolayı çalışamayacak duruma gelirse, sahibi onu olduğu gibi bırakıp ölüme terk ederdi. Hatta öldüğünde gömmezler köpeklerin ve yırtıcı hayvanların yemesi için açıkta bırakırlardı.¹⁵¹¹ Norveç’te Hristiyanlığın ilk dönemlerinde bile benzer uygulamalar bulunmaktaydı. Ancak o dönemlerde en azından çalışamayacak durumda olan köle için kilise yakınındaki mezarlıkta önceden hazırlanmış olan bir yere getirilir ve orada ölüme terk edilirdi. Sonrasında da üstü kapatılırdı. Pagan dönemde bazen sahipleri öldüğünde, köleler de sahibinin diğer eşyalarıyla birlikte yakılırdı.¹⁵¹²

Sahibi bir köleyi istediği şekilde dövebilir, yaralayabilir hatta öldürebilirdi. Bunun karşılığında da hiçbir ceza görmezdi. Ancak öldürdüğü gün bunu kamuoyuna ilan etmek zorundaydı. Bunu yapmadığı takdirde katil olarak değerlendirilirdi. Bir kişi başkasına ait bir köleyi öldürürse, üç gün içinde karşı tarafa tazminat olarak 12 gümüş ons ödemek zorundaydı.¹⁵¹³ Bu hususta Egill Saga’da bir örnek bulunmaktadır:

*“Steinarr, Thorsteinn’i köle cinayetiyle suçladı ve onun her bir cinayet için hafif kanun dışılık cezası çekmesini istedi. Birisi bir başkasının kölesini öldürür, fakat kölenin bedelini üçüncü şafaktan önce ödemezse bu ceza uygulanırdı.”*¹⁵¹⁴

İstisnai durumların dışında bir kölenin tanıklığı kabul edilmez ve ondan yemin etmesi istenmezdi. Onların yaptıkları olumsuz davranışlardan sahipleri de sorumlu tutulurdu. Olağanüstü bir durum yok ise kölelere askeri görev verilmezdi. Şayet bu

¹⁵¹⁰ Williams, a.g.e., s. 75; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 503.

¹⁵¹¹ İbn Fadlan, a.g.e., s. 40.

¹⁵¹² Williams, a.g.e., s. 38.

¹⁵¹³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 512.

¹⁵¹⁴ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 238.

durum ihlal edilirse köle sahibine ceza olarak savaşta kullandığı köle azat ettirilir veya kral tarafından malına el konulurdu.¹⁵¹⁵

Kaçan köleler için standart uygulamalar bulunmayıp, tercih edilen ceza sahibine kalmıştı. Ancak Norveç'in bazı bölgelerinde ve İzlanda'da kaçak köleler için özel yasalar tatbik edilmekteydi. Frostathing kanunlarına göre kaçan köle yakalandığında eğer çalışabilecek durumda ise sahibi tarafından kırbaçlanarak cezalandırılırdı. Şayet çalışamayacak durumdaysa öldürülürdü.¹⁵¹⁶ Gulathing kanunlarına göre ise kaçak köleleri yakalayan kişilere ödül verilmekteydi. Kaçak köleyi aynı fylki içinde fakat farklı bir bölgede yakalayana 1 gümüş ons, farklı fylki'de fakat aynı kanun bölgesinde yakalayana 2 gümüş ons, bulunduğu kanun bölgesinin dışında ama aynı krallıkta yakalayana ise yarım mark ödül verilirdi. Köle, bir tekne ile kaçmaya hazırlanırken yakalanırsa bu kez yakalayan 3 gümüş ons ile ödüllendirilirdi.¹⁵¹⁷

Kölelere genellikle kendi isimleriyle hitap edilmezdi. Belki de çoğunun normal bir ismi bile olmayıp, yaptıkları iş ile bağlantılı ya da aşağılama amacı taşıyan bir sıfat ile çağrılırdı. Örneğin: İslı, kurumlu, sığır çobanı, hantal, hödük, tembel...¹⁵¹⁸ Kölelerin günlük işleri genel olarak cinsiyetlerine göre belirlenmişti. Erkek olanlar daha ziyade çiftçilik ve bilumum dışarı işleriyle uğraşırken, kadın köleler ağırlıklı olarak yemek ve dokuma işleri ile ilgilenilirdi.¹⁵¹⁹

3.4.3.1.5. Kölelerin Evlenmesi

Orta Çağ'daki diğer toplumlarda olduğu gibi İskandinavya'da da kölenin bir ailesi yoktu. Önceden de ifade ettiğimiz gibi bu insanların yasal haklara sahip olması bir yana onlar hukuki olarak sadece bir nesneydiler.¹⁵²⁰ Bu vesileyle mümkün mertebe kölelerin evlenmelerine izin verilmemekteydi. Eğer köle bir kadın çocuk sahibi olursa o çocuk da efendisine aittir. Köle sahibinin çıkarı söz konusu olduğunda kölelerin evli olmasına bakılmaksızın hareket edilirdi. Evli kölelerden doğacak olan çocukların sosyal durumu çeşitlilik arz etmekle beraber genel itibariyle annesinin statüsünü alırlardı. Yani özgür bir kadın ile köle bir erkeğin çocuğu özgür kabul edilir, köle bir kadın ile özgür

¹⁵¹⁵ Williams, a.g.e., s. 39.

¹⁵¹⁶ "Frostathing Law", s. 358.

¹⁵¹⁷ "Gulathing Law", s. 84; *Guta Lag*, s. 62.

¹⁵¹⁸ C. H. Haskins, *The Normans in European History*, Houghton Mifflin Company, New York, 1915, s. 39.

¹⁵¹⁹ Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 67.

¹⁵²⁰ Brink, "Viking Çağında Kölelik", s. 72.

bir adamın çocuğu ise köle kabul edilirdi. Köle doğan çocuğun özgür babası çocuk doğduktan itibaren üç gece içinde çocuğun özgürlüğünü satın alırsa bu çocuk artık özgür kabul edilirdi. İsveç'in bazı bölgelerinde ise bir köle ile hür bir kişinin evlenmesi durumunda tarafların cinsiyetine bakılmaksızın onlardan doğacak olan çocuk hür kabul edilirdi.¹⁵²¹

Doğu Gotland'da bir kişi kölesinden çocuk sahibi olursa ona bakmakla mükellef tutulurdu. Danimarka'da bir kişi başkasına ait bir kadın köleden çocuk sahibi olursa o çocuk da köle kabul edilir ve çocuğun babası, kadın kölenin sahibine 3 mark fidye ödemek zorunda tutulurdu.¹⁵²² Gulathing kanunlarına göre köle gizlenmeden, rahat bir şekilde karısının yatağına giderse ve efendisi de bunu görür veya bilirse efendisi doğacak çocuğun bakımını üstlenirdi.¹⁵²³

3.4.3.1.6. Köle Ticareti

Bir kişi, ülke içinde kölesini dilediği biçimde satabilirdi. Ancak bu satış işlemi dönemin örfüne uygun olmak zorundaydı. Öncelikle satışın, şahitlerin huzurunda yapılması gerekmektedir. Fiyatlar kölelerin niteliklerine ve cinsiyetine göre değişmekle birlikte genellikle 1 ila 3 gümüş mark arasındaydı. Örneğin kadın köleler erkeklere nazaran daha ucuz olmakta ve 1 mark üzerinden işlem görmekteydiler.¹⁵²⁴ Şüphesiz bunda asıl belirleyici olan unsur arz talep dengesiydi. Bir suç işleyip sürgün cezasına çarptırılmadıktan sonra kölenin yurt dışına satışı yasaktı. Satış işleminde satıcı alıcıya kölenin sağlıkla ilgili sorunlarını bildirmelidir.¹⁵²⁵ Kölenin eğer çocuğu var ise satış işleminden sonra satıcı bu çocuğun geçimini üstlenir.¹⁵²⁶ Müşterinin, aldığı köleyi bir ay deneme hakkı bulunmaktadır. Bu deneme sırasında kölenin, hayvanlarına iyi bakmaması veya önemli bir sağlık sorunu yaşaması durumunda alıcının, tanıkların huzurunda köleyi iade etme hakkı vardır.¹⁵²⁷ Bu süre, bölgeden bölgeye değişmektedir. Örneğin Gotland Adası'nda (İsveç) iade süresi altı gündür. Yedinci günde alıcı ya köleyi iade etmek zorunda ya da parasını teslim etmek zorundaydı.¹⁵²⁸

¹⁵²¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 512; Williams, a.g.e., s. 41.

¹⁵²² Williams, a.g.e., s. 41.

¹⁵²³ "Gulathing Law", s. 77.

¹⁵²⁴ Williams, a.g.e., s. 40.

¹⁵²⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 514; Williams, a.g.e., s. 39.

¹⁵²⁶ "Gulathing Law", s. 77.

¹⁵²⁷ "Gulathing Law", s. 76.

¹⁵²⁸ Williams, a.g.e., s. 40.

Bazı durumlarda köle sahibi kölesini satmak yerine başkasına kiraya da verebilirdi. Kiralama sırasında kölenin başına gelebilecek olumsuz durumlardan kiralayana kişi sorumlu tutulurdu. Hatta kiralama süresi bitip kölenin asıl sahibine teslim edilmesi sırasında bile kiralayana, köleyi yalnız bir şekilde değil de ona refakat ederek teslim etmek zorundaydı. Aksi takdirde köle yolda kaçacak olursa, sorumlusu kiralayana kişi olurdu.¹⁵²⁹

3.4.3.1.7. Azat Etme

İskandinav toplumunda kölelik, her ne kadar yerleşik bir uygulamaysa da bazı özel koşullardan sonra köleler azat edilebilirdi. Genellikle sahiplerinin verdiği özel bir görevi ifa etmeleri veya toplumda kahramanlık olarak tanımlanabilecek bir işi başarmaları durumunda kölelere özgürlükleri verilerek onlar ödüllendirilirdi.¹⁵³⁰ Bunun en sık karşılaşılan örneklerine savaşta rastlanılmaktadır. Her ne kadar kölelerin savaşa katılmasına müsaade edilmese de zorunluluk hallerinde bu hususta istisna uygulanmakta ve kölelerin efendisinin yanında olmak kaydıyla savaşa girmesine izin verilmekteydi. Dahası bu savaşta büyük bir başarı gösterirse, örneğin bir düşmanı öldürürse veya efendisini çok önemli bir saldırıdan kurtarırsa azat edilerek mükâfatlandırıldıkları olurdu.¹⁵³¹ Benzer bir durum savaş haricinde de geçerlidir. Yani bir köle görevi olmadığı halde, herhangi bir hususta büyük başarı gösterirse efendisi onu ödüllendirmek için hür bırakabilirdi.¹⁵³²

Köle, efendisi kabul ettiği takdirde çalışıp ücretini ödeyerek de bağımsızlığını alabilirdi. Bu ödeme toptan olabildiği gibi peyderpey de yapılabilmekteydi.¹⁵³³ Ancak köle, ödemesini yaptıktan hemen sonra hürriyetini kazanmış olamaz, bir yıl daha efendisine çalışırdı.¹⁵³⁴ Şayet buna uymaz ise o takdirde eski sahibi onu yeniden köle olarak alabilirdi. Bir çeşit şartlı tahliye olarak nitelendirebileceğimiz bu dönemde köle, kendisine dikkat etmek zorundaydı.¹⁵³⁵ Bu süre zarfında tam anlamıyla seyahat özgürlüğüne sahip değildi. Eski sahibinden habersiz veya onun rızası olmadan bulunduğu fylki'den ayrılırsa ya da bir işe girişirse eski sahibi, yanında tanıklarla

¹⁵²⁹ a.g.e., s. 41.

¹⁵³⁰ Aynı yer.

¹⁵³¹ "Gulathing Law", s. 198.

¹⁵³² Williams, a.g.e., s. 41; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 511.

¹⁵³³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 509.

¹⁵³⁴ "Gulathing Law", s. 81.

¹⁵³⁵ Williams, a.g.e., s. 44.

birlikte onun yanına gider ve geri dönmesini isterdi. Eğer azatlı iyilikle dönmez ise sahibi dilerse onu zorla geri getirebilirdi.¹⁵³⁶ Köle, evli değilse bu zaman zarfında evlenemez veya başka birisiyle herhangi bir antlaşma yapamazdı.¹⁵³⁷

İskandinavya'da yeni azat olan kölenin durumu ile Roma'daki azat olan kölelerin statüsü arasında oldukça büyük benzerlikler bulunmaktadır. Roma'da, efendisi tarafından serbest bırakılan köleye "libertus" (azat edilmişler) denmekteydi. Bunlar, hür doğanlardan (ingenuus) ayrılmaktadır. Ancak azat edilmiş kölenin çocukları ingenuus sınıfından olabiliyordu. Azat edilen köle, artık hürdü fakat İskandinavya'daki gibi daha az hakka sahipti. Her şeyden önce eski efendisi yani patronus ile arasında bir bağ vardı. Bu bağ ancak patronus'un ölümünde sona ererdi.¹⁵³⁸

İskandinavya'da köle, hürriyetini tam anlamıyla kazandıktan sonra efendisinin de katıldığı bir ziyafet tertip edilir ve burada azat edildiği ilan edilirdi. Norveç'te bu kutlamaya "freedom ale" denmekteydi. Bu işlem için arpaların yeni yeşillenmeye başladığı bir arazi seçilir ve orada sahip ve sahibenin de katılımıyla kölenin özgürlüğü resmileştirilirdi. Eğer köle bir akrabasının verdiği para ile serbest kalıyor ise özel bir toplantı tertip edilir ve parayı veren akraba da o toplantıda hazır bulunurdu. Sonrasında burada köle, hem parayı öder hem de bir çeşit yemin ederdi.¹⁵³⁹ Efendisi kölesini azat ettikten sonra onu evlendirir ve işini ayarlardı. Bir köle hürriyetini kraldan alırsa onun için bir azat etme ziyafeti verilmezdi.¹⁵⁴⁰ Hristiyanlığın gelmesiyle beraber yukarıda sözü edilen tören, dini bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Örneğin İzlanda'da azat edilecek olan kişi, elini haçın üzerine koyarak yemin ederdi. Bazen de papaz, azat olacak kişinin başında İncil'den bölümler okurdu.¹⁵⁴¹

3.4.3.1.8. İskandinavya'da Köleliğin Son Bulması

Yukarıda bazı özel durumlarda kölelerin azat edilmelerinden söz etmiştik. Ancak azat edilen köleler, toplumun genelinde çok büyük bir yekûn teşkil etmemekteydi. Köleliğin İskandinavya'da son bulmasına yönelik girişimlerin arkasındaki unsurların başında, Avrupa'da da ekonomik ve dini gerekçelerle benzer bir

¹⁵³⁶ "Gulathing Law", s. 84.

¹⁵³⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 509.

¹⁵³⁸ Koschaker, a.g.e., s. 79.

¹⁵³⁹ Williams, a.g.e., s. 43.

¹⁵⁴⁰ "Gulathing Law", s. 81.

¹⁵⁴¹ Williams, a.g.e., s. 43.

tavrın oluşması gelmektedir. Çünkü feodal düzenin getirdiği bir sonuç olarak IX. yüzyıldan sonra Avrupa’da kölelik, önceki dönemlere nazaran azalma yoluna gitmiştir.¹⁵⁴² Öyle ki 960’ta Venedik’te kölelik yasaklanmıştır.¹⁵⁴³ X. yüzyıl sonlarına gelindiğinde ise artık köleliğin yerini serflik¹⁵⁴⁴ almaya başlamıştır.¹⁵⁴⁵

Avrupa’da bu husustaki bir diğer motive edici unsur din olmuştur. Hristiyan din adamları, bir Hristiyanın köle olmasına itikadi gerekçelerle karşı çıkmaya başlamışlardır.¹⁵⁴⁶ Hatta bu durum kanunlarda yer almıştır. Örneğin 1080’de İngiltere’de çıkarılan bir kanunda bu husus şu şekilde belirtilmiştir; “Biz ayrıca bir Hristiyanın yabancı bir yere özellikle de putperestlere satılmasını yasaklamıştık. Çünkü bu şekilde bir satış gerçekleştiği anda satılan insanlar aynı zamanda ruhlarını da satmış oluyorlardı.”¹⁵⁴⁷ Bu gerekçeyle Hristiyanlık sonrasında benzer kanunlara İskandinavya’da da rastlanılmaktadır. Örneğin Gulathing kanunlarında her yıl her fylki’den bir kölenin azat edilmesi emredilmektedir. Eğer bu yapılamazsa oradaki papaza 12 ons para verilir ve o da bu parayla bir köle satın alıp onu azat ederdi.¹⁵⁴⁸

İskandinavya’da köleliğin son bulma süreci yaklaşık 200-300 yıllık bir zamana yayılmıştır. Kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla İzlanda’da kölelik XI. yüzyıl sonlarında bitmişti. Norveç’te XII. yüzyıl başlarından itibaren köleliğe rastlanılmamaktadır. Danimarka’da ise XIII. yüzyılın ilk yarısında son bulmuştur.¹⁵⁴⁹ İskandinavya’da en uzun İsveç’te varlığını sürdüren kölelik, nihayet 1314’te kralın çıkardığı bir ferman ile orada bütün kölelerin serbest bırakılmasıyla son bulmuştur. Avrupa’da olduğu gibi İskandinavya’da da köleliğin kaybolmasıyla birlikte onun yerini serflik almaya başlamıştır.¹⁵⁵⁰ Ancak XIII. yüzyıldan sonra Avrupa’nın güneyinde kölelik tekrar var

¹⁵⁴² Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 29.

¹⁵⁴³ a.g.m., s. 76.

¹⁵⁴⁴ Aslında bu sözcüğün anlamı da kölelik ile eşdeğerdir. Hatta Latince’de özgür olmayan erkekler için “servi” kelimesi kullanılırken özgür olmayan kadınlar içinse “ancillâe” ifadesi kullanılmaktaydı. Bk. Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 13.

¹⁵⁴⁵ a.g.m., s. 34.

¹⁵⁴⁶ Aslında kilise dünyada en çok köleye sahip olan kurumdur. Karolenjler döneminde, Alcuin tarafından yönetilen 4 manastırda, 20,000 köle çalıştırılmaktaydı. Bk. Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 93.

¹⁵⁴⁷ Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 114.

¹⁵⁴⁸ “Gulathing Law”, s. 39.

¹⁵⁴⁹ Orrman, a.g.m., s. 310.

¹⁵⁵⁰ Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 67.

olmaya başlamıştır. Fakat İskandinavya için bu durum Avrupa'daki kadar yaygın olmamıştır.¹⁵⁵¹

3.4.3.2. Alt Sınıf

3.4.3.2.1. Azatlılar

Bir kişi kölelikten kurtulduktan sonra onu belli bir geçiş süreci beklemektedir. Bu süreç bir anlamda hem adaptasyon sağlanana kadar toplumu onların “olumsuz” davranışlarından korumak, hem de onları toplumdaki bazı entrikalardan uzak tutmak için uygulanırdı. Bu aşamadaki kişilere “freedmen” veya “leysing” denmekteydi. Bu iki sözcük genel olarak birbirinin yerlerine kullanılmakla beraber küçük farklılıklar içermekteydi. Özet olarak freedmen, sahibi tarafından özgürlüğü teslim edilen kişiye denirken; leysing, özgürlüğünü kendi imkânlarıyla satın alan kişiye denmekteydi. Ayrıca leysing denilen kişiler, freedmen denilenlere nazaran bir nebze daha geniş haklara sahiptiler. Bunlara rağmen “freedmen” ifadesi her ikisini de kapsayacak şekilde bütün azatlılar için kullanılmaktaydı.¹⁵⁵²

Genel olarak azatlı ile eski sahibi arasında uzun süreli bir çeşit akrabalık başlardı. Tarafları birbirine bağlayan bu unsur, aynı zamanda bazı koşullara bağlı olarak varisliği de beraberinde getirmekte ve taraflara karşılıklı sorumluluklar yüklemekteydi. Burada freedmen bir anlamda eski sahibinin ailesinin bir parçası gibi kabul görmektedir. Öyle ki İzlanda'ya yerleşen ilk yerleşimciler ve Britanya'daki Danelaw'a (Danimarka hâkimiyetindeki bölge) giden İskandinavlar yanlarında eski kölelerini götürmüşlerdi. Yine bu süreçte kölenin eski sahibi azatlısının toplumda yaşayacağı zorluklarda onun yanında yer alırdı.¹⁵⁵³ Bu akrabalık bağı, miras durumunda da kendisini göstermektedir. Azatlı eğer hiç çocuğu olmadan ölürse mirası eski sahibine kalırdı. Bazı bölgelerde ölen kölenin hür akrabalarından, çok yakın olanları mirastan pay alabilirlerdi.¹⁵⁵⁴ Gulathing kanunlarına göre azatlı ile eski efendisi arasındaki bu ilişki şekli onlardan sonraki iki jenerasyon sürse de bu duum, o kadar devam etmeden

¹⁵⁵¹ Nüfusun düşmesine bağlı olarak gerçekleşen ücret artışı sonrasında hür bir hizmetçi kiralamaktansa bir köleyi satın almak muhtemelen daha ucuzdu. Daha gerçekçi olarak bakıldığında köleliğin Avrupa'da yeniden zuhur edişi Kara Veba'nın bir sonucuydu. XV. yüzyılda köle ticaretinin başlamasıyla birlikte bu durum doruk noktasına ulaşmıştır. Bk. Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 78.

¹⁵⁵² Williams, a.g.e., s. 44.

¹⁵⁵³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 509.

¹⁵⁵⁴ Frederic Seebom, *Tribal Custom in Anglo-Saxon Law*, Longsmans, Green and Co., New York. 1902, s. 265.

bir süre sonra zayıflardı.¹⁵⁵⁵ Nitekim azatlının oğlu babasının aksine toplumda tam bir hür şekilde kabul görürdü.¹⁵⁵⁶

3.4.3.2.2. Özgür İşçiler

Bunlar belirli ücret karşılığı sabit bir yere bağlı kalmaksızın başkasının hizmetinde çalışan kişilerdir. Bu sınıftakilerin yaşam şekilleri kölelerinkiyle aynı olsa da aslında tam anlamıyla özgürdüler. Diledikleri zaman işlerini bırakıp başka bir yere gidebilir ve orada çalışabilirlerdi. Ancak bulduklarından daha iyi bir koşula sahip olmadıkları için zaten böyle bir yaşamı sürdürmek zorunda kalmışlardı. Azatlılardan farkıysa onların gibi efendileriyle aralarında yasal bir bağ bulunmamasıdır. O yüzden özgürlük noktasında azatlılara nazaran bir nebze daha üst konumda kabul edilirdiler. Bunların bir kısmı önceden varlıklı şahıslar iken, ekonomik durumlarının sonradan kötüye gitmesi neticesinde yaşamlarını bu şekilde sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bazen de çok fakir durumda olan kişiler, varlıklı akrabalarının yanında bu şekilde çalışmayı kendileri istemekteydiler. Bazıları ise bir sebeple dışarıdan gelen işsiz güçsüz takımdır.¹⁵⁵⁷

3.4.3.2.3. Küçük Kiracılar

Toplumun en mütevazı kesimi içerisinde yer alan bir diğer topluluğa “cottier” veya “cottager” denmektedir. Bu gruba, İzlanda’da “kotkarl”, Norveç’te ise “husmadr” denirdi. Günümüz Norveç’inde yer alan ve çiftçi anlamında kullanılan “husmand” (ev adamı) kavramın kökeninin bu ifadeler olduğu düşünülmektedir. Bu sınıftakiler tek odalı küçük kulübelerde ikamet ettiklerinden bu isimle anılırlardı. Çünkü “cottier” ismi kümes veya küçük kulübe anlamında gelen “cot” ifadesinden türemiştir. Cottierler genellikle boendr denilen toprak sahibi aristokratların kiracılarıydı. Ayrıca yine toprak sahibi için ücret karşılığında işçilik de yaparlardı.¹⁵⁵⁸ Özgür işçilerden farkı da burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü özgür işçiler serbest bir şekilde çeşitli yerlerde çalışırken, cottier denilenler daha yerleşik bir düzene sahiptiler. Bunun içindir ki bunları Avrupa’daki feodal sistem içinde yer alan serflere denk görebiliriz. Aslında bu uygulama Roma İmparatorluğu’nun son dönemlerinde başlamıştı. İmparator

¹⁵⁵⁵ “Gulathing Law”, s. 84.

¹⁵⁵⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 509.

¹⁵⁵⁷ Williams, a.g.e., s. 46.

¹⁵⁵⁸ a.g.e., s. 47.

Diocletian'ın saltanatı boyunca (284-305) gelişmeye başlayan sisteme göre hem özgür hem de köle insanların her ikisi de yavaş yavaş serflik konumuna geçmeye başlamışlardı. Ancak özgür olanlar bile toprağa bağımlıydılar ve bırakacak olurlarsa yakalanır ve cezalandırılırlardı. Dışarıdan insanlarla evlenemezlerdi. Onların çocukları ve de torunları da aynı statüde olurlardı. Böylece yarı-köle olan yeni bir sınıf ortaya çıkmıştı.¹⁵⁵⁹

3.4.3.3. Orta Sınıf

Orta sınıf en fazla “boendr” (tekili bondi) sözcüğüyle ifade edilmekle birlikte “bui, buandi, hauldar” gibi isimlerle de anılmaktadır. “Boendr” kelimesinin kökeni olarak “bua” fiilinden geldiği ileri sürülmektedir. Bu sözcük, ikamet edilen ev yapmak anlamına gelmektedir.¹⁵⁶⁰ Buna ilaveten çiftliğin sahibi veya başı manasına da haizdir. Bunun içindir ki sonraki dönemlerde evin hamisi yani “koca” anlamında da kullanıldığı olmuştur.¹⁵⁶¹ İskandinav toplumunun orta tabakası olan bu grup aynı zamanda toplumun en önemli sınıfıdır. Bunlar, buldukları bölgedeki Thing meclislerinin doğal üyeleridirler.¹⁵⁶² Bu sınıftakiler, geniş arazilere sahip hür çiftçilerdir. Aynı zamanda başkalarına arazi de kiralayabilirlerdi. Bir bondi en az bir inek, bir tekne, bir at ve vergi verecek ölçüde mülke sahip olmalıydı. Sagalarda bondi ile godileri birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Ancak anlaşıldığı kadarıyla godiler biraz daha üst statüdeydi.¹⁵⁶³

Viking Çağı'ndan önce denizciliğin çok büyük bir seçenek olmadığı dönemlerde İskandinavya'da tarım oldukça ön plandaydı. Haliyle boendr sınıfının da nüfuzu çok fazlaydı. Öyle ki onlar soylular gibi haklarını korumak için krallara bile meydan okumaktan çekinmezlerdi. Ancak sonraki dönemlerde bu güçlerini kaybetmeye başladılar. Özellikle daha zayıf durumda olanlar ellerindeki mülkleri koruyamaz duruma düştü. Hatta bazı boendrler özgürlüklerini bile kaybetti. Danimarka'da X. yüzyılın başlarında boendrlerden bir kısmı krala ait arazilerde çalışmak zorunda

¹⁵⁵⁹ Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 27.

¹⁵⁶⁰ Jesse L. Byock, “Bondi”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 51.

¹⁵⁶¹ Holman, a.g.e., s. 49.

¹⁵⁶² Magnusson, a.g.e., 19; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 495.

¹⁵⁶³ Byock, “Bondi”, s. 51.

kalmıştı. Öyle ki bir süre sonra Danimarka ve Norveç'te “boendr” sözcüğünün tekili olan “bondi” ifadesi bazı yerlerde küçümseme amacıyla kullanılır olmuştu.¹⁵⁶⁴

Buna karşın boendr sınıfı içinde yer alan ve daha güçlü durumdaki “hauhd” denen grup daha seçkin bir konuma sahip oldu. Ki birçok kaynakta bunlar ayrı bir sınıf şeklinde isimlendirilmişlerdir. Onlar da bondi gibi sahip olduklarını irsi yollarla elde etmişlerdi. Bu grupların her ikisi de idari olarak “herad” denilen birimlere bağlıydılar.¹⁵⁶⁵

3.4.3.4. Soylular

3.4.3.4.1. Hersar

Bunlar genellikle toprak sahibi olup emrinde adamları bulunan ve idari bir hiyerarşi içinde yer almayan bağımsız şeflerdi.¹⁵⁶⁶ Oldukça eski bir geçmişe sahip bu sınıfa mensup kişiler “her” denilen birimlerin hem idari, hem adli hem de askeri lideriydi. Bu niteliklerinden dolayı, “godi” denilen şefler ile benzerlik arz etmekteydiler. Dini lider olması hasebiyle tapınakların bakımlarını üstlenirler ve kurban kesmek başta olmak üzere çeşitli ayinleri yönetirlerdi. Yine bu kapsamda boendr sınıfından tapınak ve dini hizmetlerin ifası için vergi toplardı. Savaş durumunda emrindeki askerlere komutanlık ederdi. Bunlar bu pozisyona, bazen seçimle bazen de kalıtsal bir şekilde sahip olurlardı.¹⁵⁶⁷

Güzel Saçlı Harald'ın yönetimi merkezileştirme politikası neticesinde bu sınıf X. yüzyılın sonlarından itibaren özel konumunu yitirip hiyerarşi içinde yer almak zorunda kalmıştı. Bu süreçte bazıları haklarını bondilere devrederken bazıları da “lendir menn” (landed men) denen, merkeze bağlı kısıtlı yetkilere sahip birer idareci oldular. İçlerinden bir kısmı bu durumu kabullenemedi ve başka ülkelere göç etti.¹⁵⁶⁸ Laxdaela Saga'da yer alan bir örnekte Ketil adlı karakterin oğlu Bjorn, Kral Harald'ın herkesi emri altına almak istediğini duyunca kendisine üç seçenek kaldığını anlar. Bu seçenekler ya Kral'ın hâkimiyetini kabul etmek ya orada kalıp öldürülmek veya o

¹⁵⁶⁴ Williams, a.g.e., s. 48.

¹⁵⁶⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 495.

¹⁵⁶⁶ Magnusson, a.g.e., s. 82.

¹⁵⁶⁷ Williams, a.g.e., s. 52.

¹⁵⁶⁸ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 491.

topraklardan gitmekti. Nitekim o, oradan ayrılmayı tercih etmişti.¹⁵⁶⁹ Benzer örnekler Egill Saga'da da yer almaktadır. Bu sagada büyük toprak sahiplerinin iki seçeneği olduğu söylenmektedir. Ya Harald'ın bağımlısı olacaklar ya da ülke dışına sürgüne gideceklerdi. Üçüncü seçenek ise büyük eziyetlere maruz kalarak organlarından birisini yitirmek hatta yaşamlarını kaybetmekti.¹⁵⁷⁰

3.4.3.4.2. Lendir Menn

Hersar denilen sınıfın güç kaybetmesiyle veya kaybettirilmesiyle birlikte Viking Çağı'nın sonlarında "lendir menn" adında yeni bir soylu sınıfı oluşmuştu. Aslında bu sınıfa, hersarın yetkileri budanıp sınırları daraltılarak isim değiştirmiş hali diyebiliriz. Skaldik şiirlerde lendir menn unvanından ilk kez Olaf Haraldson'un krallığı döneminde söz edilmektedir.¹⁵⁷¹ Sosyal hiyerarşideki konumları jarlların bir altında, bondilerin ise bir üstünde yer almaktadır. XI. yüzyıla gelindiğinde nüfuzları çok artmıştır. Buna karşın, makamlarının kalıtsal olmaması nedeniyle hersarlar gibi bir güç merkezi olamamışlardır. Nitekim sahip oldukları bütün makam ve mülk kral tarafından verilmekteydi. En azından güçlü krallar döneminde bu böyle olmuştur.¹⁵⁷²

3.4.3.4.3. Jarl

İskandinav anakarasında eyaletlerin en üst düzey yöneticisidirler. Bazen üst düzey hersarlar ile eşdeğer görülmekle beraber jarllar daha güçlü bir konumdaydı. Rusya'nın kurucusu olarak kabul edilen Rurik¹⁵⁷³ ve ilk Normandiya dükü Rollo (860-932)¹⁵⁷⁴ bu sınıftandı. Jarllar bazen zayıf komşu krallardan daha etkin ve güçlü olabilmekteydiler. Hatta bazı sagalardan anlaşıldığı kadarıyla krallar ve jarllar birbirlerine aynı şekilde hitap etmekteydi.¹⁵⁷⁵

¹⁵⁶⁹ *Laxdaela Saga*, s. 3.

¹⁵⁷⁰ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 58.

¹⁵⁷¹ Krag, a.g.m., s. 200.

¹⁵⁷² Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 495; Williams, a.g.e., s. 53.

¹⁵⁷³ Rurik'in Rusya'nın kurucusu olduğu düşünülür. Nestor kroniklerine göre, Vikinglerin Rusya'ya ilk gelmelerinden bir süre sonra Slavlar isyan edip yönetime hâkim olmuşlardı. Ancak çok geçmeden kendi aralarında çatışmaya düşmüşler. Bunun üzerine onların "Rus" dedikleri Vikinglere gidip kendilerini yönetmeleri için yardım talep ettiler ve onları ülkelerine davet ettiler. Böylece Rurik, kardeşlerini de yanına alarak bölgeye geldi ve Novgorod'a yerleşti. Bk. *The Russian Primary Chronicle*, s. 69.

¹⁵⁷⁴ Rolf, Rollon veya Hrolf diye de bilinen Rollo, günümüzde Fransa'nın kuzey batısında bulunan Normandiya düklüğünün kurucusudur. Batı Frank kralı Sade Charles, bölgede ortaya çıkan karışıklıklarda çaresiz kalınca bir Viking şefi olan Rollo'dan yardım talep etmişti. Görüşmeler neticesinde 911'de yapılan antlaşma ile Normandiya düklüğü kurulmuş oldu. Bk. Logan, a.g.e., s. 134.

¹⁵⁷⁵ Williams, a.g.e., s. 53.

“Jarl” ifadesi ilk döneme ait eddalarda kalıtsal bir sınıf olarak geçmeyip, daha ziyade savaşlarda komutanlık yapan soylular için kullanılmaktaydı. Sonraları ise bu kişiler belirli bir bölgenin idarecisi olan üst düzey yönetici olarak tanıtılmaya başlanmıştır. Güzel Saçlı Harald, merkezileşme politikası sürecinde jarlları, fylki denen bölgelerin yöneticisi olarak atadı. Böylece kralın vassalı oldular. Tabi bu durumdaki jarllar yine lendir mennlerin yaptığı gibi fieflerini miras yoluyla değil de bizzat kraldan almaktaydılar.¹⁵⁷⁶

O dönemde jarl olma sırasında bir tören yapılırdı. Heimskringla’da bununla ilgili örneklerden birisinde Naumudal denilen bölgede Hrollaug adında bir kraldan söz edilir. Bu kral, Güzel Saçlı Harald’a gelir ve onun hizmetine girmek istediğini bildirir. Bunun üzerine Kral Harald, bir kılıç alır ve bunu Hrollaug’un beline bağlar. Sonrasında bir kalkan alır ve onu da boynuna asar. Devamında da ona jarl unvanını verir ve bütün Naumudal bölgesinin yönetimini ona bırakır.¹⁵⁷⁷ Bu merasimin kıta Avrupa’sında tatbik edilen klasik feodal bağlılık törenlerine benzediği görülmektedir.

3.4.3.4.4. Kral

“Kral” sözcüğünün eski Nordik dildeki karşılığı “konung”, (kon, konir) ifadesidir. Antik dönemlerde kralların, Tanrıların akrabası olduğu düşüncesinin hâkim olması hasebiyle bu sözcüğün köken itibariyle “akraba” anlamına geldiği ileri sürülmektedir.¹⁵⁷⁸ İlk dönemlerde krallar, pek güçlü değilken, yukarıda da bahsettiğimiz üzere Viking Çağı’nın ortalarından itibaren merkezileşmenin yerleşmesine bağlı olarak onların statüleri daha da artmaya başlamıştır. Nitekim sonraki dönemlerde hersarın yetkilerinin bir kısmı krallara devrolmuştu.¹⁵⁷⁹

Bir süre sonra “kral” unvanı, altı dolu idari bir tanımlamadan öte kayda değer bir vasfı olmayan salt bir paye amacıyla da kullanılmaya başlanmıştı. Bazen bir kral, bir arkadaşına hiçbir gücü olmadığı halde “kral” unvanını verebilirdi.¹⁵⁸⁰ Bundan başka büyük denizcilere de bu unvanın verildiği olurdu. Bunların arazileri veya idari gücü olmamakla beraber, denizlerdeki askeri başarılarından dolayı bu şekilde anılırlardı. Bu tip savaşçılar emirlerindeki orduyla beraber denizlerde yağmalama faaliyetleri yürütür,

¹⁵⁷⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 494.

¹⁵⁷⁷ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1907)*, s. 22.

¹⁵⁷⁸ Wolf, a.g.e., s. 108.

¹⁵⁷⁹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 497.

¹⁵⁸⁰ a.g.e., s. 500.

sonrasında da istedikleri yerde geçici olarak ikamet ederlerdi. Onların evleri ve hâkimiyet alanları, altlarındaki gemilerdi.¹⁵⁸¹ Ynglinga Saga'nın 34. bölümünde Eystein adında böyle bir kraldan söz edilmektedir. Hiçbir arazisi olmayan bu kralın, birçok deniz kralına hükmettiği anlatılır. Ayrıca bu kralların hiçbir zaman çatı altında uyumadığı yani hep gemilerde yaşamlarını sürdürdükleri ifade edilir.¹⁵⁸²

3.5. HUKUK SİSTEMİ

3.5.1. Yasama

3.5.1.1. Thing

İskandinavya'da çok erken tarihlerde günümüzdekine benzer tarzda bir yasama kurumu bulunmaktaydı. "Thing" denilen bu kurumlar, kaynaklarda "Thingbrekka, Thinglot, Thingberg, Thingemot, Thingvall, Thjosefna, Thjoarmal" gibi farklı isimlerle de zikredilmektedir.¹⁵⁸³ Eski Nordik dile dayanan bu sözcük, "açık alan toplantısı" anlamına gelmektedir.¹⁵⁸⁴ Geniş yetkilere sahip bu meclislerin yapmış oldukları işlerin başında, var olan örfi uygulamaları kurumsallaştırması gelmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu örfün terk edilmesi durumunda bir yaptırım belirleyerek, günümüzdeki anlamıyla bir yasama teşkilatı ortaya çıkmıştı. Bu durum, yargı uygulamasının yerleşmesi açısından bakıldığında son derece önemli bir merhaledir. Çünkü "suç" kavramları belirlenirken devamında suçluya uygulanacak olan cezai müeyyideler de saptanmaktadır.

Thing yerleriyle ilgili İzlanda'da daha net bilgilere sahip olmamıza karşın İskandinav anakarasında bu durum biraz daha karışıktır. Bu yüzden İskandinavya'da sözü edilen meclislerin ne kadar eski olduğu konusunda kesin bilgilere sahip değiliz. Buna rağmen Norveçli tarihçi Per Sveaas Andersen'e (1921-2014) göre bu kurum M.S. 600'den önce var idi.¹⁵⁸⁵

Bu meclislerle ilgili arkeolojik veya yazılı çeşitli kaynaklar mevcuttur. Bunlardan bir tanesi Stockholm'ün hemen kuzeyindeki Taby bölgesinde bulunan Ballstad Runik kitabesinde yer almaktadır. Bu anıtta "Ulkvel ve Arnkel ve Gye burada

¹⁵⁸¹ a.g.e., s. 498.

¹⁵⁸² Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1844)*, s. 246.

¹⁵⁸³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 515.

¹⁵⁸⁴ Holman, a.g.e., s. 265.

¹⁵⁸⁵ Brink, "Hukuk ve Toplum", s. 43.

bir Thing yeri yaptı” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Thing toplantısının yapıldığı bir diğer yer İzlanda’da Reykjavik yakınlarında tespit edilmiştir. Bu yerin Landnamabok’ta sözü edilen Kjalarnesthing olduğu tahmin edilmektedir. İzlanda’nın ilk yerleşimcisi Ingolfr Arnason’un oğlu Thorsteinn Ingolfsson’un kurduğu bu Thing, 930’a kadar kanun koyucu faaliyetlerde bulunmayıp, genel görüşme amacıyla toplanmaktaydı.¹⁵⁸⁶

Thingler İskandinavya’da yasama faaliyetinin yanı sıra ileride ele alacağımız üzere yargı görevini de yürütmekteydiler. Bunlar bölgede o denli yaygındı ki büyük küçük her toplulukta yer almaktaydı. Ancak bu toplantıları kimin kontrol ettiği hususu tam olarak net değildir. Toplantılar ilk dönemlerde tapınaklarda yapılmaktaydı. Lakin sonraki dönemlerde, muhtemelen katılımcı sayısının artmasına bağlı olarak bina kullanımından vazgeçilmiş ve Thingvoll denilen bir düzlükte toplanılmaya başlanmıştır (Bk. Resim - 47). Toplantı yerinin yakınında, duyuruların yapıldığı bir tepe bulunurdu.¹⁵⁸⁷ İzlanda’da bir Thing alanının nasıl olduğuyla ilgili Egill Saga’da bazı tanımlamalara rastlanılmaktadır. Buna göre mahkeme düz bir alanda kurulmuş olup, etrafı iplerle çevrilmiştir. Bundan dolayı da bu daireye “sınırlanmış alan” denilirdi.¹⁵⁸⁸

3.5.1.1.1. Toplantı Tebligatı

Toplantılar rutin bir şekilde yapıldığı gibi çeşitli gündemlerden dolayı olağan dışı koşullarda da icra edilirdi. Hatta yeterli gerekçesi olan herkesin Thing toplantısı talep etme hakkı bulunmaktadır. Ayrıca kimse bu toplantının yapılmasını engelleyemezdi.¹⁵⁸⁹ Toplantılara davet yöntemi ile yukarıda söz etmiş olduğumuz savaşa davet yöntemi arasında benzerlikler vardır. En yaygın çağrı yöntemi, bir balta veya okun, hızlı koşabilen “Thingbod” adlı bir görevli vasıtasıyla katılımcılara iletilmesi şeklindedir. İzlanda’da bunun için bazen ağaçtan yapılmış özel bir balta kullanılmaktaydı. Hristiyanlığa geçildikten sonra çağrı simgesi olarak haç kullanılmaya başlanmıştır.¹⁵⁹⁰ Eğer konu bir cinayet ise celp için ok gönderilmesi tercih edilirdi. Celp aracı, çiftlikten çitliğe ulaştırılarak bütün katılımcılara iletilirdi.¹⁵⁹¹ Çağrının taşınma işlemi çok önemliydi. Şayet görevli kişi bunu düşürürse ona 3 ons ceza kesilirdi.

¹⁵⁸⁶ a.g.m., s. 43.

¹⁵⁸⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 517.

¹⁵⁸⁸ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 151.

¹⁵⁸⁹ “Gulathing Law”, s. 120.

¹⁵⁹⁰ Williams, a.g.e., s. 285.

¹⁵⁹¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 516.

Davetçi, işaretleri herkesin kışlık olarak konakladığı yerlere teslim ederdi. Bir eve çağrıyı yaptığında o evin kapısına üç çizgi atardı. Çağrı için getirdiği ok veya baltayı evin kapısının üstüne bırakırdı. Bunu muhtemelen evde muhatap olmadığında yapmaktaydı.¹⁵⁹² Yerel Thinglerde genellikle beş gün öncesinden çağrı yapılırdı.¹⁵⁹³ Thing'e gelmeyenlere veya geç gelenlere ceza kesilirdi.¹⁵⁹⁴ Toplantılara en az boendr statüsünde olanlar veya godiler katılabilir, katılımcıların oyları eşit kabul edilirdi.¹⁵⁹⁵

3.5.1.1.2. Toplantı Kuralları

Toplantılarda katılımcı sayısının çoğalması ve de buraların öneminin artmasına binaen zamanla bu yerlerle ilgili özel uygulamalar ortaya çıkmıştı. Öncelikle Thingvoll denilen toplantı bölgesinde, çok uzak yerden gelenlerin konaklamaları için çadırlar kurulurdu. Herkes toplantıdan bir gün önce gelir ve bu çadırlara yerleşirdi. Bununla ilgili Egill Saga'da bir örnek yer almaktadır:

“Thorstein, bahardaki Thing'e kalabalık bir toplulukla katıldı. Alana bir gece vakti herkesten önce gelerek kendi kalacakları barakaları kurdular. İşlerini hallettiklerinde Thorstein adamlarına büyük bir baraka yaptırdı ve çatısını diğerlerine göre çok daha geniş bir tenteyle örttü. Bu baraka babası için hazırlanmıştı ve oraya kimse yerleşmedi... O gün katılımcılar Yasa Kayası'na giderek, akşam vakti yargıçlar karar için çekilmeden önce davalarını ortaya koydular.”¹⁵⁹⁶

Toplantı yerleri kutsal kabul edildiği için burada hiçbir şekilde kan dökülmesine müsaade edilmezdi. Meclis açık kaldığı sürece Tanrıların korumasında olduğuna inanılırdı.¹⁵⁹⁷ Bir kişi Thing'de başka birisini öldürürse herkes derhal bu kişiyi yakalamak için çalışmalıdır. Bu çalışmaya katılmayanlar 12 ons ceza ödemek zorundaydı.¹⁵⁹⁸ Frostathing kanunlarına göre Thing'de şiddet uygulayarak huzuru bozan kişinin elinden arazileri ve diğer mülkü alınarak cezalandırılırdı. Bununla da kalınmaz geri dönmek üzere krallıktan kovulurdu.¹⁵⁹⁹ Guta kanunlarına göre ise toplantıda

¹⁵⁹² “Gulathing Law”, s. 120.

¹⁵⁹³ Williams, a.g.e., s. 286.

¹⁵⁹⁴ “Gulathing Law”, s. 38.

¹⁵⁹⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 516.

¹⁵⁹⁶ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 238-239.

¹⁵⁹⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 517.

¹⁵⁹⁸ “Frostathing Law”, s. 262.

¹⁵⁹⁹ a.g.e., s. 224.

başka bir kişiye fiziki saldırıda bulunanlara 3 mark fidye cezası kesilirdi. Eğer saldırgan söz konusu kişiyi öldürürse veya sakat bırakırsa 6 mark fidye öderdi.¹⁶⁰⁰

Toplantının açılışında dini bir tören yapılırdı. Bu törende Thing'e ev sahipliği yapan hersar bir konuşma yapardı. Toplantı konusu karara bağlanılana kadar üyeler silahlarını geride tutarlardı. Karar alındıktan sonra "vapnatak" (İng. weapon-taking) denilen bir çeşit oylama tezahüratı yapılırdı.¹⁶⁰¹ Burada herkes silahlarını alır ve tezahürat için onları sallar veya birbirine vururdu. Böylece toplantı neticelenmiş olurdu.

3.5.1.1.3. Meclis Türleri

Kayıtlardan anladığımız kadarıyla bir genel meclis, bir de çeşitli gerekçelerle toplanan yerel meclis bulunmaktaydı. İzlanda'da Althing diye anılan genel meclisler herad veya fylki denilen idari birimlerin en üst düzey yöneticileri tarafından tertip edilmekteydi.¹⁶⁰² Bu toplantı, Perşembe günü başlar ve 14 gün sürerdi. Katılımcı godiler Perşembe gününün akşamı güneş batmadan önce toplantının yapılacağı yerde hazır bulunmak zorundaydılar. Şayet o zamana kadar gelmiş olmazlarsa godilikleri ellerinden alınarak onlara ceza verilirdi. Bir godi toplantıya geçerli bir mazeretinden dolayı katılamazsa, toplantı bölgesinin godi'si onun da vazifesini üstlenebilirdi. Bondiler de godiler gibi toplantıya Perşembe günü katılmak zorundaydılar. Ancak onlar katılmayıp, onun yerine bir çeşit para cezası ödeyebilirlerdi. Pazar gününe kadar toplantıya yetişirlerse bu para cezasını ödemelerine gerek kalmazdı. Hiçbir Thing üyesinin toplantı bitene kadar o bölgeyi terk etmesine müsaade edilmezdi.¹⁶⁰³

Yukarıda zikredilen toplantıların dışında bazı lokal toplantılar da yapılmaktaydı. Althinglerin öncesinde ve sonrasında yılda iki kez daha küçük ölçekli bir toplantı yapılırdı. İlkbaharda gerçekleştirilen birinci toplantı dört gün veya en fazla bir hafta sürerdi. Leid denilen ikinci toplantı ise yaz mevsiminin sonunda yapılır ve en az iki gün sürerdi. Bir diğeri herad denilen idari birimdeki önde gelenlerin kendi içlerinde yaptıkları toplantılardır. Sorunlar genellikle ilk önce bu meclislerde çözülmeye çalışılırdı. Şayet tatmin edici bir netice elde edilemezse sonrasında konu daha kapsamlı bir toplantıya taşınırdı. Yirmi bondi'den oluşan ve "hreppur" denen yerleşimlerin

¹⁶⁰⁰ Guta Lag, s. 15.

¹⁶⁰¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 521.

¹⁶⁰² a.g.m., s. 516.

¹⁶⁰³ a.g.e., s. 530.

yaptığı toplantıları da zikretmekte fayda vardır. Bunlar genellikle ekonomik meseleler ve iskânla ilgili sorunların çözüme kavuşması için toplanırlardı. Buralarda, arazi sahibi olup olmamalarına bakılmaksızın toplumun ileri gelenlerinden beş kişi seçilirdi. Suçlular hakkındaki takibatı bu kişiler yapardı.¹⁶⁰⁴

Gulathing kanunlarında silahların denetimiyle ilgili özel bir toplantıdan söz edilmektedir. Bunun duyurusu sonbaharda yapılır ve ilkbaharda da toplantı gerçekleştirilirdi. Bu toplantıya bütün yetişkin ve ileri gelen erkekler katılırdı. Burada herkesin silahlarının kanuna uygun olup olmadığı kontrol edilirdi.¹⁶⁰⁵ Kanunlarda kimin silah taşıyacağı başka bir toplantıda ele alınırdı. Olağanüstü bir cinayet davasını görüşmek için yapılan toplantılara “Manndráp-Thing” denmekteydi. Sırf vergilerle ilgili konuları ele almak için “Manntals-Thing” denilen bir toplantı yaparlardı.¹⁶⁰⁶

3.5.1.2. Kanun Bölgeleri ve Metinler

Birçok kavmin hukuk metinlerinin oluşumundaki gibi İskandinavlarda da ilk hukuk kaideleri örfeye dayanmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılarak muhafaza edilmiş olan bu kaideler bir süre sonra Thing meclislerinde yasal bir zemine oturmuş, devamında da yazıya dökülmüştür. İçtimai hayatı düzenleyen bu kaideler bütününe Türklerde “töre” denmekteydi. Bu kuralların çoğu bütün kavimlerde olduğu gibi İskandinavlarda da zamana ve koşula göre değişmekteydi. “Kanun” veya “yasa” sözcüğünün Eski Nordik dildeki karşılığı “log”dur. Bu ifade sonraki dönemlerde İngilizce’ye “law” olarak geçmiştir. İskandinav dilleri farklı lehçelere ayrıldıktan sonra ise İzlandaca’da ve Faroece’de “lög”, Danca’da ve Norveççe’de “lov” İsveççe’de “lag” şeklinde yer almıştı.¹⁶⁰⁷

İskandinavlar, yasaların oluşum sürecinde üç önemli kaynaktan beslenmişlerdir. Bunlardan birincisi diğer Germen kavimlerinde de var olan örfi uygulamalardır. İkincisi On İki Levha Kanunlarından itibaren Roma hukuku, üçüncüsü ise kilisenin çeşitli

¹⁶⁰⁴ a.g.e., s. 515-520.

¹⁶⁰⁵ “Gulathing Law”, s. 196.

¹⁶⁰⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 516. Thinglerin, Asya Hunlarında Mo-tun devrine (M.Ö. 209-174) kadar dayanan ve Türklerde “Toy” denilen meclislerle olan benzerlikleri dikkatimizi çekmektedir. Moğolca “Kurultay” denilen bu toplantılar dini, ekonomik ve siyasi konuları görüşmek için yılda üç kez toplanırdı. Bunlardan birincisi daha çok dini konuları görüşmek üzere Şubat ayında yapılırdı. Ağırıklı olarak devlet işlerinin görüşüldüğü ikinci toplantı Haziran ayında icra edilirdi. Sonuncusu ise devletin, hayvandan insana kadar gücünü tespit etmek için genel bir envanter sayımı amacıyla sonbaharda yapılırdı. Bk. Kafesoğlu, a.g.e., s. 259.

¹⁶⁰⁷ Sandvik & Sigurdsson, a.g.m., s. 223.

şekillerde ortaya koyduğu yasalardır. Sonuncu unsur özellikle Viking Çağı'nın ortalarından itibaren İskandinavlar üzerinde etkili olmaya başlamıştır.¹⁶⁰⁸

İskandinavya'da hukuki içtihadın oluştuğu en önemli Thing toplantıları Althing diye ifade edilen daha geniş katılımlı toplantılardır. Bu toplantılara delege gönderen bölgelerin toplamına bir kanun bölgesi denilmektedir. Aşağıda da göreceğimiz üzere her kanun bölgesi genellikle Althing'in yapıldığı yer ile anılırdı.

Burada alınan kararların yazıya geçirilmesi ise daha sonraki bir döneme denk gelmektedir. Bu anlamda İskandinavya'da bulunmuş olan en eski hukuk metni 1599'da, İsveç'in kuzeyindeki Halsingland'da Forsa bölge kilisesinde ortaya çıkarılmıştır. Bu kilisenin bir kapısının üzerinde, 250 runik harf içeren 43 cm. çapında bir yazıt bulunmuştu. IX. yüzyıla ait olduğu anlaşılan ve Forsa Run Halkası diye bilinen bu eseri, Norveçli Sophus Bugge 1877'de analiz etmiştir. Bugge, analizinde sözü edilen eserin İskandinavya'daki en eski hukuki metin olduğunu ileri sürmüştü. Ayrıca bu metnin kilise hukukundan maddeler içerdiğini iddia etmişti. Ancak 1970'te, yine Norveçli runik yazı bilimcisi Aslak Liestol, Bugge'nin yanlış çeviri yaptığını ve sözü edilen metnin içeriğinin kiliseye ait olmadığını, bir "vi" yani kült yerinin bakımıyla ilgili esasları içerdiğini savunmuştur. Ayrıca o da Bugge gibi bu eserin, İskandinavya'nın en eski yazılı kanun metni olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁰⁹

Forsa'da karşımıza çıkan bu örnekten anladığımız kadarıyla ilk dönemlerde metinler belirli yerlere not düşülerek kayıt altına alınırdı. Thinglerde oluşturulan kanunların daha profesyonel bir şekilde derlenip bütün olarak yazıya geçirilmeleri ise XI.-XIV. yüzyıllar arasında gerçekleşmiştir. Ancak bu süreçte söz konusu metinlerin, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere kıta Avrupa'sındaki Roma ve Kilise kanunlarından etkilenmiş oldukları anlaşılmaktadır. Fakat kanunların içinde yer alan ve yazıya geçirildikleri dönemden çok daha eskiye dayanan sözcük, deyim, hüküm gibi içeriklerden yola çıkılarak bu metinlerin pagan niteliklerinin birçoğunu muhafaza ettiği tespit edilmiştir.¹⁶¹⁰

---

¹⁶⁰⁸ Brink, "Hukuk ve Toplum", s. 43.

¹⁶⁰⁹ a.g.e., s. 45.

¹⁶¹⁰ a.g.e., s. 44.

3.5.1.2.1. İzlanda'da Kanunlar (Gragas)

Eski Nordik dilde kanun anlamına gelen “log” sözcüğü, sonraki dönemlerde İngilizceye “law” olarak geçmiştir. İskandinav dilleri farklı lehçelere ayrıldıktan sonra ise İzlandaca'da ve Faroece'de “lög”, Danca'da ve Norveççe'de “lov” İsveççe'de “lag” şeklinde yer almıştı.¹⁶¹¹ Bütün İskandinavya'da en eski ve derli toplu kanunlar, “Gragas” diye bilinen metinlerdir. İzlanda'ya ilk yerleşen göçmenler, idare ve hukuk konusundaki eksikliklerini kısa zamanda anlamışlardı. Bunun üzerine içlerinde en uygun gördükleri Ulfljot adındaki kişiyi Norveç'e göndererek oradaki kanunları ve Thing kararlarını öğrenmesini istemişlerdi. Nitekim bu kişi denildiği gibi Norveç'e gider ve oradaki uygulamaları öğrenip İzlanda'ya döner. Sonrasında buradaki Althing'de, 930'dan itibaren bu kaideler üzerinden kararlar alınırken bir yandan da yeni koşullara bağlı olarak ilave kanun maddeleri oluşturuldu ve devamında bir araya getirildi. Bu metinleri ilk hazırlayan kişinin Ulfljot olması hasebiyle bunlara “Ulfljot kanunları” da denmiştir.¹⁶¹²

XI. yüzyıla gelindiğinde İyi Magnus Sagasından öğrendiğimize göre Kral Magnus (1024-1047), çevresinden gelen telkinler üzerine ülkenin yasalarıyla ilgili bir düzenlemeye gitmek istemişti. Bu amaçla konuyla alakalı bilgisi olanları bir araya getirip o zamana kadar Thing meclislerinde oluşturulmuş olan yasaları bir kitapta toplatmıştır. Sonrasında bu kitaba, parşömen kâğıdının gri renk tonuna atfen Gragas (gri kaz) denmiştir. Ancak sagada söz edilen Magnus'un yaptırdığı bu derlemenin orijinaline ulaşılammıştır. Bu arada Magnus, başta bu icraatı olmak üzere hukuka ve adalete olan bağlılığından dolayı sonraki dönemlerde “İyi” unvanıyla anılır olmuştur.¹⁶¹³

1117'de yapılan Althing'de bu metinlerin yazıya geçirilmesi kararı alınır. Bunun için Hafliði Masson adında bir kanun yazıcı görevlendirilir. Bu kanun metinleri günümüze iki nüsha halinde ulaşmıştır. Konungsbok denilen birinci nüshanın tam olarak hangi yıl yazıldığı bilinmemekle birlikte XIII. yüzyıl ortalarına ait olduğu düşünülmektedir. Statharbolsbok adlı ikinci nüsha 1270'te yazılmıştır. Eserin ilk baskısı

¹⁶¹¹ Sandvik & Sigurdsson, a.g.m., s. 223.

¹⁶¹² Ari Thorgilsson, *Islendingabok*, s. 4.

¹⁶¹³ Snorro Sturleson, *Heimskringla II (1907)*, s. 667.

ise 1852’de Vilhjalmur Finsen tarafından Kopenhag’da yapılmıştır. ¹⁶¹⁴ Birçok araştırmacıya göre bu metinler Gulathing kanunlarının da öncüsü kabul edilmektedir.

3.5.1.2.2. Norveç Eyalet Kanunları

Kral II. Olaf Haraldson döneminde (1015-1030) Norveç’te çok sayıda kanun bölgesi bulunmaktaydı. Kral II. Olaf, bu kanun bölgeleri arasında bir düzenlemeye giderek Norveç’i Kuzey (Frostathing), Batı (Gulathing) ve Doğu (Eidsivathing) şeklinde üç kanun bölgesine ayırmıştı. Sonrasında buna, güneyde günümüz İsveç sınırı yakınlarında yer alan Oslofjord’da kurulmuş Borgarthing bölgesinin de eklenmesiyle bu sayı dörde çıkmıştır. ¹⁶¹⁵ Aslında bunlardan son ikisinin statüsü biraz farklıdır. Özellikle Eidsivathing (Heidsaevisthing) kanun bölgesinin, Snorri’nin de bahsettiği gibi, Norveç’te ilk kanun bölgesi olduğunu ileri sürenler bulunmaktadır. Öyle ki bu bölgeyi oluşturanın Esmer Halfdan olduğu iddia edilmektedir. ¹⁶¹⁶ Ancak bu kanunlar, bir eyalet kanunu olmasından daha ziyade bir şehir kanunu niteliğindedirler. Benzer durum Borgarthing kanunları için de geçerlidir. Bu her iki metinden de günümüze pek bilgi kalmamıştır. ¹⁶¹⁷

Bunun dışında Norveç’te Bjarkoy gibi ticari şehirlerin (kaupstad) özel kanunları da bulunmaktaydı. İhtiyaca binaen daha çok ticari uygulamaları barındıran bu kanunlar zamanla bağımsız bir şekilde varlıklarını muhafaza etmişlerdir. ¹⁶¹⁸ Şehirlerin özerk bir şekilde hukuk uygulamalarına sahip olması aslında idari olarak kendi özerk yapılarını muhafaza etmek istemeleriyle de bağlantılıydı. Kanaatimizce bunun da temelinde yine kıta Avrupa’sında şehirlerin loncalar vasıtasıyla özerk bir şekilde yönetilmeye başlanması yatmaktadır. ¹⁶¹⁹ Bu yönetim şeklinde şehirler, kendi hukuk kurallarını ve

¹⁶¹⁴ Pınar Ülgen ve Halil Yavaş, “Geç Ortaçağ İskandinav Toplumunda Eyalet Kanunlarına Göre Suç ve Ceza”, *Tarih Okulu Dergisi*, 11(XXXIII), 2017, s. 124.

¹⁶¹⁵ Renata Pilati, “İskandinav Ülkeleri”, *Ortaçağ-Katedraller*, *Ortaçağ - Katedraller, Şövalyeler, Şehirler* (96-103), Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 96.

¹⁶¹⁶ Larson, “Introduction”, s. 6.

¹⁶¹⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 536.

¹⁶¹⁸ Holman, a.g.e., s. 172.

¹⁶¹⁹ Pirenne’e göre ticaret için en önemli iki unsurdan birisi özgürlük iken diğeri, hızlı işleyen bir hukuk sistemiydi. Mevcut mahkemeler tüccar sınıfının ihtiyacına cevap veremeyince halk kendi aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için bir çeşit mahkeme oluşturdu. Bu uygulama o dönem için Avrupa’nın birçok yerinde karşımıza çıkmaktadır. İngiltere’de “pied poudre” (ayağı tozlu) mahkemelerinin kökeni buraya dayanmaktadır. Kıtada bunlara “echevin” mahkemeleri denmekteydi. XI. yüzyıldan itibaren yargısal özerkliğin ardından savunma ve beledi hizmetler alanında da kentler kendi kurumlarını oluşturmaya başladılar. Bu hizmetlerin başında da kentin içindeki değerli ticari eşyaları yağmacılardan korumak için

kendi mahkemelerini devreye sokmuşlardı. Loncaların bu girişimleri çok tehlikeli olmaya başlayınca 1189'da Rouen'de (Fransa) zanaat dernekleri yasaklanmıştı. Akabinde de kıtanın diğer bölgelerinde de bu uygulamaya karşı tavır alınmıştır.¹⁶²⁰

Hem Norveç hem de İskandinavya'daki eyalet kanunlarının en önemlilerinden olan Gulathing kanunları, İskandinav anakarasında yazıya geçirilmiş en eski metinlerdir.¹⁶²¹ Bu kararların kökeni 930'larda Batı Norveç'te Gula¹⁶²² denilen adada yapılan Althing toplantılarına dayanmaktadır.¹⁶²³ Sonraki dönemlerde söz konusu Althing'e; Hordafylki, Rogafylki, Firdafylki, Sognfylki, Egdafylki bölgelerinin de delege göndermeye başlamasıyla bu kanunların uygulandığı muhit daha da genişlemiştir.¹⁶²⁴ Bu Althing'in, Niord için düzenlenen bir kurban festivaline dayandığı düşünülmektedir.¹⁶²⁵ Bazıları ise Gula'daki Althing'in kurucusunun Güzel Saçlı Harald olduğunu iddia etmektedir.¹⁶²⁶ Snorri ise bunun kurucusunun Güzel Saçlı Harald'ın oğlu İyi Hakon (ö. 960) olduğunu ifade etmiştir.¹⁶²⁷

Toplantılara katılan delege sayısı Norveç kralı III. Olaf zamanına kadar standart olmayıp değişkenlik göstermekteydi. III. Olaf ile birlikte delegelerin sayısı 400 olarak sabitlendi. Fakat iki kuşak sonra bu sayı 258'e, 1274'te ise 148'e indirildi. Delegeleler kralın belirlediği adamlar tarafından seçilirdi. Toplantılar XII. yüzyıl başlarına kadar Paskalya'dan sonraki ilk Perşembe günü yılda bir defa yapılırdı. 1164'te Magnus Erlingson'un yaptığı reform ile toplantı günü Aziz Peter Günü'ne (28 Temmuz) alındı.¹⁶²⁸

Gulathing kanunlarına ait metinlerin ilki Rudolf Keyser ve Peter Andreas Munch tarafından, XIII. yüzyılın ilk yarısına ait bir el yazması esas alınarak 1846, 1848, 1849 yıllarında üç cilt halinde yayınlanmıştır.¹⁶²⁹

---

sağlam surların inşası gelmektedir. Bk. Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 64-66.

¹⁶²⁰ Pınar Ülgen, "Geç Ortaçağ Avrupa'sında Lonca Teşkilatı", *History Studies International Journal of History*, 5(2), 2013, s. 477.

¹⁶²¹ Larson, "Introduction", s. 7.

¹⁶²² Bu ada, Vestlandet eyaletinde yer almaktaydı.

¹⁶²³ Krag, a.g.m., s. 186.

¹⁶²⁴ "Gulathing Law", s. 38.

¹⁶²⁵ Larson, "Introduction", s. 7.

¹⁶²⁶ Krag, a.g.m., s. 186.

¹⁶²⁷ "Gulathing Law", s. 38.

¹⁶²⁸ Larson, "Introduction", s. 7.

¹⁶²⁹ Sandvik & Sigurdsson, a.g.m., s. 231.

Norveç'teki bir diğer kanun metni, Trondelag bölgesi içinde yer alan Frosta'da yapılan Althing'e dayanmaktadır. Buradaki Lagatun Çiftliği'nde her yıl yaz ortasında 400 delegenin katıldığı toplantılar tertip edilmekteydi.¹⁶³⁰ Alınan kararlar XIII. yüzyılın başlarında yazıya geçirilmiştir.¹⁶³¹ Frostathing kanunları aslında en az Gulathing kanunları kadar, hatta bazı iddialara göre ondan da eski olmasına karşın, Gulathing kanunlarına nazaran hakkında daha az malumat bulunmaktadır. Bu metinlerin modern dönemdeki baskıları genellikle Gulathing kanunlarıyla birlikte yapılmaktadır.

3.5.1.2.3. İsveç'te Hukuk

İsveç'te temelde eyaletler iki kanun bölgesine ayrılmaktadırlar. Birincisi günümüzdeki Stockholm çevresindeki eyaletlerin bağlı olduğu Svea kanunlarıdır. Söz konusu eyaletler Uppland, Soderman, Vastmanland ve Halsingland'dır. İkincisi ise İsveç'in güneyindeki eyaletleri kapsayan Gotland bölgesidir. İkinci bölgenin bilinen kanun metnine "Guta kanunları" denmektedir.¹⁶³² Bu kanunlar, farklı yıllarda yazıya geçirilmiş olan çok sayıda metinden oluşmaktadır. Bunlardan ilki 1220'de, muhtemelen Lune Piskoposu Anders Sunesen'un teşvikleriyle derlenip yazıya geçirilmiştir.¹⁶³³

3.5.1.2.4. Danimarka'da Hukuk

Saxo Gramaticus, Danimarka'da kralın özel birliği olan hird'in idaresiyle ilgili konuları içeren ve Vederlov kanunları diye bilinen bir metinden söz etmektedir. Bu metin 1180'lerde yani Danimarka Kralı VI. Knut ve Piskopos Absalon devrinde derlenip yazıya geçirilmiş olmasına karşın bunun Büyük Knut (1018-1035) dönemine dayandığı ileri sürülmektedir. Absalon, ayrıca 1200'de Zealand kanunlarını metne geçirmiştir. Devamında 1202-1216 yılları arasında Scania kanunları, yazıya geçirilmiştir. Fakat söz konusu metinlerden günümüze kalmış en eski vesika 1250 yılına aittir.¹⁶³⁴ Bu metinlerden ilki 1821'de J. L. A. Rosenvinge tarafından basılan ve Zealand eyaletine ait olan kanunlardır. Devamında diğer eyaletlere ait metinler de basılmıştır.¹⁶³⁵

¹⁶³⁰ Larson, "Introduction", s. 10.

¹⁶³¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 536.

¹⁶³² Sverrir Tomasson, "Laws-Sweden", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 387; Holman, a.g.e., s. 172.

¹⁶³³ Peel, a.g.m., s. xix.

¹⁶³⁴ Ole Fenger, "Laws-Denmark", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 383; Holman, a.g.e., s. 171.

¹⁶³⁵ Sandvik & Sigurdsson, a.g.m., s. 229.

3.5.2. Yargı

3.5.2.1. Mahkeme

Önceden de belirttiğimiz üzere İskandinavlarda yasama ve yargı faaliyetinin her ikisi birden Thing meclisleri üzerinden yürütülmekteydi. Burada alınan kararlar genel itibariyle uygulamaya konmak zorundaydı. Thing'in yargı işlevini yerine getirme şekli günümüzdeki mahkemelere benzemektedir. Ancak sagalardan anladığımız kadarıyla Thinglerin mahkeme fonksiyonu bazı durumlarda bir arabulucu niteliğindedir. Yani Roma'daki ilk uygulamalarda olduğu gibi, taraflar anlaşamadığı takdirde arabulucu olması için kararına güvendikleri bir kişiye müracaat etmelerine benzer bir işleve sahipti. Nitekim Roma'da ilk mahkemelerin temelinde bu uygulama yatmaktadır. Bunun için en güvenilir kişi yani krala müracaat ederlerdi. Kral da bu işi bizzat kendisi takip edemeyeceğinden görevlendirdiği kişilere havale ederdi.¹⁶³⁶

3.5.2.1.1. Mahkeme Üyeleri

Yargılama amacıyla toplanan Thinglerdeki en önemli görevli mahkemenin başkanıydı. Ancak onun işlevi karar vermekten ziyade mahkemeyi idare etmektir. Karar verme işiyse mahkemenin "kvid" denilen ve günümüzdeki jüri üyesi ile tanık arasında bir yere oturabileceğimiz görevlilerine aitti. Aslında bu tanıklar, olaya bizzat şahitlik etmiş olmasa da bir anlamda kanaat veya tahmin belirtmek için mahkemeye katılırlardı. Bunların sayıları ve nitelikleri farklılık göstermekteydi. Bazıları, davayı takip eden bölgedeki godi'nin isteğiyle oluşturulur ve on iki kişiden meydana gelirdi.¹⁶³⁷ "Buakvid" (bondi kvid) denilen bir diğer jüri, cinayet gibi daha önemli davalarda görev üstlenirlerdi. Üçüncü çeşit jüriye ise "bjargkvid" denilir ve yine davacı tarafından seçilirdi. Bunlar beş kişiden oluşurdu. Davalı hukuki olarak sağlam gerekçelere sahipse jüri üyelerine itiraz edebilir ve bunun neticesinde bazı değişikliklere gidilebilirdi.¹⁶³⁸

Genel olarak davalarda tanıklara müracaat edilmesi zorunluydu. Tanıklara, yol süresi hesap edilerek mahkemeye gelmeleri için haber gönderilirdi. Akrabalar veya yakın komşuların tanıklıkları kabul edilmezdi. Ancak bu kişilerle taraflar arasında eşit

¹⁶³⁶ Roma'da esas itibariyle hukuk herkesin kendi hakkını kendisinin alması üzerine kuruludur. Bunun için mağdur kişi gerekirse arkadaşlarından veya akrabalarından yardım alırdı. Ancak karşı taraf da aynı şekilde başkalarından yardım alınca her ikisi de zarar görmekteydiler. Bunun üzerine aralarındaki anlaşmazlığı barışçıl şekilde çözmeleri için krala gitmeye başlamışlardır. Bk. Koschaker, a.g.e., s. 14.

¹⁶³⁷ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 522.

¹⁶³⁸ a.g.e., s. 523.

mesafede bir akrabalık veya komşuluk ilişkisi bulunursa tanıklık yapabilirlerdi.¹⁶³⁹ Tarafların tanık sayısı eşit olursa bu durumda son tanığın ifadesi geçersiz kabul edilirdi.¹⁶⁴⁰

Davaların içeriğine göre tanık sayısı değişebilmekteydi. Bir kişi kral tarafından vatana ihanet veya cinayet ile suçlanırsa bu kişi on iki tane jürinin huzurunda yemin ederek bunu reddedebilirdi. Hırsızlık, kundakçılık, taşınabilir mülke zarar verme, iftira, kadına kötü muamele gibi suçlar karşısında kişinin kendisini aklamaları için altı tane jüri üyesi huzurunda yemin ederek suçlamayı inkâr etmesi gerekirdi.¹⁶⁴¹ Şüphesiz zanlının suçunu tanıklar huzurunda inkâr etmesi her şeyi onun lehine sonlandırmıyordu. Tanıkların veya jürinin onun ifadesine inanıp inanmaması ve onunla ilgili önceki kanaatleri sonucu belirlemektedir.

Sagalardan öğrendiğimize göre mahkemelerin bir diğer üyesi, burada alınan kararları okuyan, ezberleyen hatta onları yazıya geçiren “kanun adamları” (lögmenn, lögsögumaður) denen görevlilerdir.¹⁶⁴² Bu kişilerin, buradaki ifadeden yola çıkarak, hâkim veya savcı gibi mahkeme üyeliğinin yanı sıra bir çeşit sekreteryaya vazifesine de haiz olduğunu düşünmekteyiz. İlk dönemlerde bu makamlar, babadan oğla devrolunurdu. Ancak İzlanda’da bu uygulama terk edilmiş ve hukuk adamları özel kişiler tarafından seçilmeye başlanmıştır. Bu işlem Althing denilen toplantılarda ilk Cuma günü yapılırdı. Seçilen kişilere bu görev, üç yıllığına tevdi edilirdi. Şayet adaletsizlik veya dikkatsizlik gibi gerekçelerden dolayı görevinden azledilmemişse, süresi dolduktan sonra tekrar seçilebilirdi. Kanun adamlarının bir vazifesi de kanunları halka izah etmektir.¹⁶⁴³

3.5.2.1.2. Duruşma

Duruşmalar, genellikle kısa sürerdi. Özellikle iki kişi arasındaki sorunlarda taraflardan birisinin talebiyle Thing meclisi mahkeme amacıyla toplanırdı. Öncelikle davacı Thing çağrısı için dört yöne işaret oku gönderirdi.¹⁶⁴⁴ Duruşma, günümüzdeki gibi tarafların dinlenmesiyle başlar, ardından da tanıkların dinlenmesiyle devam ederdi.

¹⁶³⁹ “Gulathing Law”, s. 80.

¹⁶⁴⁰ a.g.e., s. 81.

¹⁶⁴¹ a.g.e., s. 121.

¹⁶⁴² Larsson, “Runes”, s. 423.

¹⁶⁴³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 533.

¹⁶⁴⁴ “Gulathing Law”, s. 128.

Eğer haklı haksız belli ise genellikle dava aynı gün neticelenirdi. Ancak kimin haklı olduğu anlaşılamayan durumlarda çeşitli yöntemlere müracaat edilirdi. Bunlar yemin, çile ve düellodur. Davanın bitmesini müteakip, verilen karar hemen orada infaz edilebilecek türde ise bu yerine getirilirdi. Şayet bu mümkün değilse en kısa sürede hüküm yerine getirilirdi.

3.5.2.1.2.1. Yemin

Mahkemelerde en sık müracaat edilen gerçeği bulma metodu yemindir. Hem davalıdan masumiyeti için hem de davacıdan iddiasını güçlendirmek için yemin etmesi istenebilirdi. Yemin, İskandinav toplumunda çok güçlü bir yere sahipti. Bunun içindir ki bir kişi yemin edeceği zaman bu belirli bir seremoni içerisinde tapınaklarda yerine getirilirdi. Yeminine uymayan kişinin Tanrıların gazabına uğrayacağına inanılırdı. Tapınaklarda, başta yemin olmak üzere çeşitli dini uygulamalarda ve ibadetlerde kullanılmak üzere bir yüzük bulundurulurdu. Buralardaki sunakta tutulan ve kutsal kabul edilen bu yüzük gümüşten yapılmış olup, kurban edilmiş bir öküzün kanına batırılmıştır. Bundan dolayı söz konusu yüzüklere sunak yüzüğü (stalla hring) denmektedir. Yemin edecek olan kişi tapınağa gelip, tanıkların da huzurunda elini bu yüzüğün üstüne koyar ve yeminini ederdi. Kişi yeminini ederken oradaki tanıklar da Aesir'in üç Tanrısına Odin, Frey ve Niord'a dualar ederlerdi.¹⁶⁴⁵ Yemin sırasında yetişkin denebilecek yaşta en az iki tane şahit olmalıdır. Tanıklık edebilecek kişilerden birisi bir şekilde engellenirse bu durumda iki kişi delilleriyle beraber o kişi namına yemin ederdi.¹⁶⁴⁶ Viga Glum Saga'da yeminle ilgili bir örnekte bu hususta bilgiler mevcuttur:

*"Glum'un, düşmanı olan Thorvald Krok'un ölümünden sorumlu olduğuna dair halk arasında şüphe bulunmaktadır. Bunun üzerine Althing'de, Glum'dan sonbaharda yapılacak olan Thing'de cinayeti işlemediğine dair yemin etmesi istenir. Tapınakta en az 3 ons ağırlığında bir gümüş yüzük bulunmaktadır. Kurban edilmiş öküz kanına batırılarak kırmızılaştırılmış olan bu yüzük, ibadetlerde ve yeminlerde kullanılmaktaydı. Glum da bu yüzüğü eline alarak, Thorvald Krok'u öldürmediğine, olay anında orada kavgaya etmediğine, hatta olay anında orada olmadığına dair yemin etmişti."*¹⁶⁴⁷

¹⁶⁴⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 553.

¹⁶⁴⁶ a.g.e., s. 557.

¹⁶⁴⁷ *Viga Glum's Saga*, s. 102.

Bazen de muhtelif eşyalar üzerine yemin edilirdi. Kanaatimizce bu durum söz konusu eşyaların toplumdaki önemini ifade etmektedir. Örneğin eddik şiirlerden Volundarkvida'da Volunda adlı kişi karşısındakinden geminin parmaklıklarına, kalkanın kenarına, kılıca, atın omuzlarına yemin etmesini istemişti.¹⁶⁴⁸

3.5.2.1.2.2. Çile

Adaleti sağlamada müracaat edilen ikinci yöntem ise Çile'dir. Bu yöntem daha çok, davalının masumiyetini ispatlamak için müracaat edilen ve çeşitli şekillerde yapılan bir uygulamadır. Bunlardan en yaygını "çimden halka" veya "çim çemberi" diye ifade edilen metottur. Burada çimden kesilmiş bir halka bulunmaktadır. Zanlı kişi bu halkanın içinden çime değmeden geçmek zorundaydı. Eğer halkayı bozmadan veya yere düşmeden bunu başarabilirse zanlı suçsuz kabul edilirdi.¹⁶⁴⁹ Vatnsdal Saga'da Berg ile Jokul adlı karakterler arasında ortaya çıkan anlaşmazlık sonrasında taraflar böyle bir talep gündeme getirerek konuyu çözmeye çalışmışlardı.¹⁶⁵⁰

Bir diğer çile yöntemi ise kaynar suyun içine atılmış olan ve kutsal olduğu düşünülen bir taş çıplak el ile çıkarmak suretiyle yapılırdı. En zor olan çile ise muhatabın kızgın demir üzerinde yürütülmesi şeklinde uygulananıdır.¹⁶⁵¹

3.5.2.1.2.3. Düello

Son olarak ele alacağımız hüküm verme aracı düellodur. Aslında duruşma sırasında karşımıza çıkan düellolardan daha fazlası, günlük yaşamda görülmektedir. Mahkemelerdeki düelloyu daha iyi izah edebilmek adına bu olguyu genel olarak ele almakta fayda gördük.

İskandinav dillerinde düelloya "holmganga" denmektedir. Bu terimin kökeni ada anlamındaki "holm" sözcüğüne dayanmaktadır. Bunun da sebebi ilk dönemlerde düellonun, tarafları kimsenin rahatsız etmemesi için küçük bir adada yapılmasıdır. Böylece düelloocularardan hiçbiri kavgadan kaçamazdı.¹⁶⁵² Ancak daha sonraki dönemlerde düellolar, ada yerine sınırları çeşitli şekilde belirlenmiş yerlerde yapılmaya başlanmıştır.

¹⁶⁴⁸ *The Poetic Edda*, s. 212.

¹⁶⁴⁹ *Laxdaela Saga*, s. 59.

¹⁶⁵⁰ "Vatnsdal Saga", s. 326.

¹⁶⁵¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 560.

¹⁶⁵² Jesse L. Byock, "Holmganga", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 289; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 564.

Düello, en basit haliyle kişinin haklılığını ispat için müracaat edilen bir yoldur. Bir kişi kendisini mahkemede yeterince savunamazsa veya verilen kararı beğenmez ise karşı tarafı düelloya davet edebilirdi. Bu duruma Egill Saga'da bir örnek bulunmaktadır:

*"...Egill ve Kısa Atli, davalarını yargıçlar huzurunda sunarak iddialarını ortaya koydular. Egill, üzerinde hak iddia ettiği parayla ilgili talebini sundu. Atli buna karşı, yirmi adamın yemini ile desteklenmiş bir savunma yaparak elinde Egill'e ait bir paranın olmadığını söyledi. Atli yemin etmeye hazır yirmi kişiyle birlikte yargıçların huzuruna gelince çaresiz kalan Egill, Atli'nin yeminini kabul etmeyeceğini söyledi ve ekledi: 'Adaleti sağlamak için sana başka bir yöntem öneriyorum. Burada, Thing'de birebir çarpışacağız ve galip gelen mirası alacak.'"*¹⁶⁵³

Düelloda uyulması gereken kurallar bulunurdu. Bu kurallara "holmganga kanunları" denmektedir.¹⁶⁵⁴ Ancak söz konusu kanunların derli toplu yazılı olduğu bir metin bulunmamaktadır. Bu husustaki en güzel bilgileri Egill Saga ve Kormak Saga'daki örneklerden alabilmekteyiz. Kormak Saga'daki örnekte Bersi denilen karakter Kormak'ı düelloya davet eder. Akabinde sagada bununla ilgili ayrıntılı bilgiler sunulur:

*"Düello yapacakları yerin her bir kenarı yasalara göre yaklaşık 3,5 m. idi. Dört köşeli bu alanın her bir köşesinde ağaç kazıklar bulunmakta ve bunlar vasıtasıyla da sözü edilen alan, hatatlar ile çevrilmekteydi. ...Kavgaya tutuşacak olan adamların her birinin üç kalkanı ve bu kalkanları tutacak birer tane de yardımcı bulunurdu. ...Kavgaya hasımlar sırasıyla, sert bir şekilde kılıçlarıyla birbirlerinin kalkanlarına vurarak başlardı. Bersi, Kormak'ın kalkanına ilk darbeyi indirdi ve parçaladı. Taraflar bu şekilde sırayla birbirlerinin kalkanlarına vurarak parçaladılar. Devamında kılıçlarıyla kavgaya devam ettiler. ...Kavga sırasında Kormak baş parmağından yaralandı. Yarasından yere kan damlayınca oradaki izleyiciler araya girerek kavgayı sonlandırdılar. Bunun üzerine Kormak; 'Bu Bersi'nin zaferdir. Benim de kötü talihim.' diyerek Bersi'nin zaferini ilan etti. Devamında Bersi, Kormak'tan parasını isteyince o da ona parasını ödeyeceğine dair söz verdi ve ayrıldılar."*¹⁶⁵⁵

Aynı saganın başka bir yerinde düelloya bir atıf daha yer almaktadır: "Thorkel, Bersi'nin kılıcını görünce ona: "Sahip olduğun kılıç kanunlarda belirtilenden daha uzun" der. Bunun üzerine Bersi: "Sorun değil' der ve yeni bir kılıç alır."¹⁶⁵⁶ dedi.

¹⁶⁵³ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 188.

¹⁶⁵⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 563.

¹⁶⁵⁵ *The Life and Death of Cormac the Skald*, s. 67.

¹⁶⁵⁶ *The Life and Death of Cormac the Skald*, s. 89.

Egill Saga'da ise çok daha ayrıntılı iki örnek yer almaktadır. Bunlardan birincisi şu şekildedir:

"...Gyda, Egill'in yanına gidip; 'Egill, sana burada olan biteni anlatmak istiyorum. Solgun Ljotr isimli bir adam var. Nefret edilen bir berserker ve düelloçu. Buraya gelip kızımınla evlenmek istedi. Biz hiç düşünmeden reddettik. Bunun üzerine oğlum Fridgeir'e meydan okuyup onu düelloya davet etti. Karşılaşma yarın Vörl Adası'nda olacak. Senden Fridgeir ile birlikte çatışmaya gitmeni istiyorum.' dedi. Egill buna karşılık 'Bu benim için bir görevdir. Eğer Fridgeir de kendisine yardımcı olabileceğimi düşünüyorsa hısumum Arinbjörn'ün hatırı için gideceğim.' dedi. ...Deniz kıyısında çarpışmanın yapılacağı güzel bir alan vardı. Zemin, taşlarla daire biçiminde sınırlandı. O arada Ljotr, adamları ile geldi ve çarpışma için hazırlanmaya başladı. Bir kalkanı ve kılıcı vardı. Dev gibi gayet güçlü bir adamdı. Sınırlandırılmış alana ilerlerken, berserker tarzı kürkü bedenini sarıyordu. Korkunç bir sesle böğürmeye, kalkanını ısırmaya başladı. Egill, Ljotr ile düello etmek için hazırlandı. Her zaman taşıdığı kalkanıyla birlikte Adder denilen kılıcını kuşanmıştı. Dragvandal adındaki kılıcını da elinde tutuyordu. Ljotr alana girdi ve çarpışma kurallarını açıkladı. Buna göre taşlarla sınırlandırılmış çarpışma alanının dışına kaçan, bundan sonra hep bir korkak olarak anılacaktı. ...O zamanlar birebir çarpışmaların kuralları vardı. Buna göre bir adam diğer bir kimseyi herhangi bir iddiayla çarpışmaya davet eder de galip gelirse, üzerinde iddiada bulunduğu şeye kavuşurdu. Buna karşılık, yenilirse önceden belirlenmiş fidyeyi ödemesi gerekirdi. Eğer çarpışma alanında öldürülürse tüm malları kendisini öldürenin olurdu, ölen bir yabancıysa ve ülkede varisi yoksa malları kralın hazinesine kalırdı. ...Nitekim Düello neticesinde Egill, Ljotr'u yener ve onun mallarını da Fridgeir'e bırakır.¹⁶⁵⁷

Egill Saga'daki bir diğer örnekte ise Egill ile Atli arasındaki davanın görüşüldüğü sırada gerçekleşir. Egill, Atli'nin tanıklarını ve yeminini reddedip onu düelloya davet eder. Nitekim Atli bu davete olumlu yanıt verir:

"...Çarpışma için hazırlandılar. Egill başında miğfer, önünde kalkan ve elinde teberiyle ilerledi. Kılıcı Dragvandal'i sağ eline asmıştı. Bu, birebir çarpışmalarda bir gelenektir. Savaşçılar mücadele sırasında gerek duydukları an kınından çıkarmakla uğraşmamak için kılıçlarını kollarına bağlardı. ...Derken ortaya büyük, yaşlı bir boğa çıkarıldı. Kazanan, 'Kurban hayvanı' denilen bu boğayı öldürecekti. Bu hayvanlar bazen bir tane olurdu, bazen de her iki taraf kendi kurbanlığını getirirdi. ...Çarpışmaya önce baltalarını birbirlerine savurarak başlardı. Hasım kalkanıyla baltadan korunmaya çalışırdı. ...Egill düelloyu kazandıktan sonra hemen ayağa fırlayıp kurbanlığın olduğu yere koştu.

¹⁶⁵⁷ Viking Destanı Egill'in Sagası, s. 183-187.

*Bir eliyle burun deliklerinden, öteki eliyle de boynuzlarından kavrayarak burktu.
Hayvanın ayakları sürçtü ve boynu kırıldı.”¹⁶⁵⁸*

Bu anlatılardan yola çıkılarak söz konusu düello kurallarını şu şekilde özetleyebiliriz. Öncelikle düellonun yasal kabul edilmesi için bunun tanıkların huzurunda gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şekilde yapılan düelloda rakibini öldüren kişi hiçbir şekilde hukuki olarak mesul tutulmazdı. Buna mukabil tanıksız yapılan düelloda rakibini öldüren kişi cinayetten yargılanırdı.

Bir diğer husus tarafların ne için savaştıkları net olmalıdır. Düelloda mağlup olan hem uğruna kavga ettiklerini kaybetmiş olur hem de önceden belirlenmiş olan bir tazminatı öderdi. Örneğin bir kişi başkasına ait bir kadına sahip olmak için düelloya çıkmışsa, kavgayı kaybettiği takdirde kadını alamamasının dışında bir de karşı tarafa tazminat ödemek zorundaydı. Eğer taraflardan birisi çarpışma alanında öldürülürse tüm malları kendisini öldürene kalırdı. Ölen bir yabancıysa ve ülkede varisi yoksa malları kralın hazinesine aktarılırdı. Ancak kanaatimize göre galip gelen bir kan davasının tarafı olmamak için hasmını öldürüp onun malının tamamını almaktansa, belirlenmiş olan tazminatı almayı tercih ederdi. Sonrasında kavga için uygun bir zaman ve uygun bir mekân tespit edilmeliydi. İlk tercih edilen yer bir adadır. Şayet ada olmaz ise düz bir alanın çevresi taşlarla veya kazıklarla çevrilirdi. Müsabaka sırasında taraflardan birisi bu sınırın dışına çıkarsa teslim olmuş kabul edilirdi. Yine taraflardan birisi yaralanırsa mağlubiyeti kabul etme ve söz konusu fidyeyi ödeme koşuluyla kavgayı sonlandırma hakkı bulunmaktaydı. Kavga sırasında silahlar eşit olmak zorundaydı. Hatta kılıçların uzunlukları bile eşit tutulurdu. Taraflar birden fazla silah taşıyacakları için yanlarında birer tane yardımcı bulundurulardı. Son olarak kavga bittikten sonra bir boğa kesilerek kutlama yapılırdı.

Yukarıdaki ifadelerde yer alan holmganga adlı kurallı düellonun dışında bir de he şeyin serbest olduğu düellolar bulunmaktaydı. Einviği denilen bu metotta kişi istediği silahı aldığı gibi istediği şekilde kavga edebilirdi. En avantajlı olduğu durum hangisi ise onu tercih etmekte hürdü. Bu yöntem genellikle savaş meydanlarında uygulanmaktaydı.¹⁶⁵⁹ Kayıtlarda “kerganga” yani “tüp kavgası” diye bilinen başka bir ikili kavganın ismine daha rastlanılmaktadır. Anladığımız kadarıyla bu kavga

¹⁶⁵⁸ a.g.e., s. 188.

¹⁶⁵⁹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 563.

holmganga ile benzer koşullara sahipti. Floamanna Saga'dan¹⁶⁶⁰ öğrendiğimize göre bu kavga, üstü kapalı bir çukurda yapılmaktaydı.¹⁶⁶¹

Viking Çağı'nda düello her ne kadar çok yaygın da olsa bir süre sonra İskandinavya'daki önemini yitirmeye başlamıştır. Kral Knut zamanında Norveç'te, insanların birbirlerinin mallarına veya kadınlarına sahip olma arzusu başta olmak üzere çeşitli gerekçelerle düello yapmanın olumsuzluğuyla ilgili düşünceler yayılmaya başlandı. Akabinde de Norveç'te düello yapmak yasaklandı ve berserkerler aynen soyguncular gibi yasa dışı ilan edildi.¹⁶⁶² İzlanda'da ise Hristiyanlığın iyice yerleşmesine bağlı olarak 1014'ten itibaren düello yasaklanmıştır.¹⁶⁶³ Ancak bu yasa, düellonun tamamen son bulmasını sağlayamamış ve uzun süre daha devam etmiştir.

3.5.2.2. İnfaz Yöntemleri

Dünyada iki kişi arasındaki davalarda mücrime genellikle iki şekilde ceza uygulanmaktaydı. Bunlardan birincisi kısastır. Bu cezalandırma şekli çoğunlukla, başta Sami kavimleri olmak üzere Doğu toplumlarında karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer yöntem ise mücrimin mağdura fidye ödemesi şeklinde yerine getirilmekteydi. Bu usuldeki cezalandırmalara ise Roma hukukunun hâkim olduğu Avrupa'da rastlanılmaktadır. Burada Roma hukukunun özel bir durumu olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Aslında Roma'da da ilk dönemlerde kısas uygulaması yaygınken sonraki dönemlerde fidye tercih edilir olmuştur.¹⁶⁶⁴

3.5.2.2.1. Fidyeye

Daha önce İskandinav kültürünün kökenlerine değinirken hukuk konusunda Roma'dan etkilendiklerinden bahsetmiştik. Nitekim bu etkinin bir yansıması olarak İskandinavya'da en sık karşılaşılan infaz yöntemi fidye olmuştur. Cinayetten hırsızlığa kadar her suçta çeşitli şekilde tatbik edilen bu işlem İskandinavya'nın bütün bölgelerinde yaygındı. Özellikle, cinayet davalarında taraflar arasında bir kan davasının ortaya çıkmaması için sıkça müracaat edilen bir uygulamaydı. Ödenecek tazminat

¹⁶⁶⁰ Bu saga, Thorgils adında on altı yaşında bir karakterin Norveç'teki besleme babasından kalan mirasın peşine düşmesiyle ilgili maceralarını konu edinmektedir. Saganın ilk bölümleri Landnama-book başta olmak üzere birçok sagadan etkilenmiştir. Bk. Wilhelm Heizman, "Floamanna Saga", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 199.

¹⁶⁶¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 567.

¹⁶⁶² *The Story of Grettir's Saga*, s. 50.

¹⁶⁶³ Byock, "Holmganga", s. 290; Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 564.

¹⁶⁶⁴ Savaş, a.g.m., s. 251.

miktarı kişiden kişiye değişmekteydi. Birçok hususta olduğu gibi burada da belirleyici olan unsur maktulün sosyal konumu ve ekonomik durumuydu.¹⁶⁶⁵

Fidyeler genellikle nakit bir şekilde ödenmekteydi. Ancak toplumda nakit paranın bol olmaması hasebiyle, kolaylık olması için aynî şekilde de ödenebilmekteydi. Bunun işlemde belirli standartlar oluşturulmuştu. Bir inek 2 ons değerindedir. Fidyeye için alacaklıya verilecek olan inek en fazla sekiz yaşında ve de en az gebe kalabilecek kadar yetişkin olmak zorundaydı. Dişleri, kuyruğu, gözü, memesi, ayakları ve boynuzu sağlam olmalıdır. Bunun dışında öküz, iğdiş edilmemiş at, koyun, tam mülkiyetli arazi, hazır kumaş, yün veya keten elbise fidye için değerlendirilebilirdi. Gemiler eğer sağlam ise ve daha ilk kürekleri eskimeyecek¹⁶⁶⁶ kadar az kullanılmış ise fidye verilebilir. Silahlar fidye olarak verilebilirdi. Ancak maktulün öldürülmesinde kullanılan silahın fidye olarak verilmesi teklif edilemezdi. Evde yetişmiş olan ve en az on beş yaşındaki köle fidye verilebilir.¹⁶⁶⁷

3.5.2.2.2. Kanun Dışı İlan Edilme

İkinci bir cezalandırma yöntemi mücrimin kanun dışı ilan edilmesidir. Suçluların fidye ödeyerek cezalandırılmasının, ilk dönemlerde pek müracaat edilen bir yöntem olmadığı düşünülmektedir. Özellikle Norveç ve İzlanda'da daha eski örfi uygulamalarda katilden fidye talep edilmez, cürmünün şiddetine göre kanun dışı ilan edilirdi.¹⁶⁶⁸

İngilizce'de "outlaw" diye yer alan bu ifadeyi, yalın haliyle "kanun dışı" olarak çevirsek bile terim olarak daha geniş anlamlara sahiptir. Öncelikle bu sözcük, cezaya çarptırılan kişinin hiçbir yasal koruması olmadığını ifade etmektedir. Akabinde bu kişiler için bir sürgün durumu söz konusudur. Nitekim "outlaw" ifadesinin bir diğer anlamı "sürgün"dür. Bu terim bir anlamda Hristiyanlıkta uygulanmakta olan "afroz" cezasına da benzemektedir. Burada da toplum dışına itilme, dini haklardan mahrum bırakılma ve bir çeşit soyutlama durumu mevcuttur.

¹⁶⁶⁵ Williams, a.g.e., s. 29.

¹⁶⁶⁶ Anladığımız kadarıyla bu ifade günümüzde taşıma araçlarının kullanım süresini veya toplamda yapmış olduğu kilometreyi ifade etmekle aynı işleve sahiptir. Çünkü tekne kullanıldıkça küreği aşımaya uğrayacak ve belirli bir süre sonra yenilenmesi gerekecekti.

¹⁶⁶⁷ "Gulathing Law", s. 151-152.

¹⁶⁶⁸ Williams, a.g.e., s. 29.

Kanun dışı ilan edilen bir kişi aynı zamanda toplum düşmanı olarak da değerlendirilmektedir. Bu kişiler, bütün şahsi güvenlerini ve sosyal haklarını kaybederler. Bu yüzden ki bu tip insanlara erken dönemlerden beri “orman adamı” da denmektedir. Bunun bir neticesi de herhangi bir kişi onları öldürebilir ve karşılığında da hiçbir yaptırıma uğramazdı.¹⁶⁶⁹ Egill Saga’da Kral Eiríkr’in, Egill’i tüm Norveç’te kanundışı ilan ettiği ve kanının herkese serbest kılındığı bildirilir.¹⁶⁷⁰ Bunun dışında birçok sagada bu hususta çeşitli örnek bulunmaktadır.

Bir suçlu kanun dışı ilan edildikten sonra, malının durumu görüşülmek üzere söz konusu kişinin bütün alacaklılarının da çağrıldığı bir toplantı tertip edilirdi. Sonrasında varlıklardan bu alacakların ödemesi yapıp kalanına kral namına el konulurdu. Akabinde de hükümlü kişi bulunduğu heradın dışına sürgüne gönderilirdi.¹⁶⁷¹

Egill Saga’da kanun dışı ilan etme cezası hafif ve ağır olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Bir kişiye iki hafif kanun dışılık cezasının aynı anda verilmesi durumunda bunların bir tam kanun dışılık şeklinde değerlendirileceği belirtilir.¹⁶⁷² Anladığımız kadarıyla bu cezanın hafif veya ağır olarak nitelenmesindeki belirleyici olan husus, suçlunun yurduna tekrar dönmesine izin verilip verilememesidir.

Kanun dışı ilan edilmiş bir kişiye hiç kimse yardım edemezdi, aksi takdirde onlar da cezaya uğrarlardı. Frostathing kanunlarında kanun dışı ilan edilen bir kişiye yardım ve yataklık edene de aynı cezanın uygulanacağı belirtilmektedir.¹⁶⁷³ Bir kişi bu tip suçlular için yardım ve yataklı yapmasa bile söz konusu cezanın uygulanması konusunda üzerine düşen bir görev var ise ve o da bu görevi ifa etmemişse yine aynı cezaya maruz kalırdı. Örneğin bir çiftçi kanundışı ilan edilirse, işlettiği toprakların sahibi onu beş gün içinde topraklarından çıkarmak zorundadır. Aynı şekilde mücrimin akrabaları da bu cezayı yerine getirmekle sorumludur. Eğer beş gün içinde söz konusu kişi o topraklardan çıkarılmamışsa akrabaları kırk mark ceza öderlerdi.¹⁶⁷⁴

---

¹⁶⁶⁹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 579.

¹⁶⁷⁰ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 158.

¹⁶⁷¹ “Gulathing Law”, s. 133.

¹⁶⁷² *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 238.

¹⁶⁷³ “Frostathing Law”, s. 274.

¹⁶⁷⁴ “Gulathing Law”, s. 132.

3.5.2.2.3. Kısas (Kan Davaları)

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Roma hukukunun etkisiyle İskandinavlarda kısastan ziyade fidyeye veya kanun dışı ilan edilme cezaları uygulanmaktaydı. Ancak özellikle cinayet davalarında kısasa müracaat edildiği de olurdu. Bu infazı bazen maktulün yakınları yerine getirmekteydi. Bu bir çeşit kan davası olarak görülmekteydi. Aslında pagan döneminde İskandinavlarda iki türde kan davası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, hiçbir yasaya bağlı kalmaksızın maktulün yakınlarının, haklı veya haksız olmasına bakılmaksızın katili veya katilin bir yakınıni öldürmesi şeklindedir. Hatta mahkeme neticesinde bir kişinin idam edilmesi sonrasında idam edilenin yakınları davalıya kan davası güdebilirdi. Benzer şekilde iki kişi kendi rızalarıyla düello yapsalar ve birisi ölse, yasal olarak bu durum cinayet sayılmamasına karşın ölenin yakınları olayı kan davasına dönüştürebilirdi.

İkinci türdeki kan davalarıysa ki buradaki konumuz da onlardır, tamamen yasaldir. Bunlar, bir kişinin başka birisini haksız yere öldürmesi durumunda katil için verilmiş olan idam hükmünün infazını, mahkemenin maktulün yakınlarına vermesidir. Bu, genellikle katilin yakalanamaması durumunda uygulanmakta olup, kanuni bir haktır. Dahası maktulün yakınları için bu bir zorunluluk ve izzet meselesidir. Söz konusu hak ilk önce maktulün erkek kardeşine aitti. Şayet erkek kardeşi yok ise o zamanki önem sırasına göre görev diğer erkek akrabalara düşerdi. Ta ki bu şekilde dördüncü derece akrabalara kadar gidilebilirdi. Hatta besleme veya kan kardeşliği gibi doğal yolların dışında ama akrabalık statüsüne yakın kişiler de bu zincirde yer alırdı.¹⁶⁷⁵ Önceden de ifade ettiğimiz üzere, ilginçtir ki kan davalarında kadınların genellikle intikam alınması yönünde kışkırtıcı etkileri bulunmaktadır.

Kan davasının da kendi içinde belirli kuralları vardır. Geceleyin intikam almak için birisini öldürmek yasaktı. Buna uyulmaması cinayet olarak kabul edilmekteydi.¹⁶⁷⁶ Kan davası güdülecek olan kişi olayın azmettiricisi olamazdı. Yani bizzat öldürücü darbeyi kim indirdiyse cinayetten o kişi sorumlu tutulurdu. Bu durum Egill Saga'da, "maktul, kimin ayakları dibine düşerse intikam o kişiden alınır" şeklinde ifade edilmektedir.

¹⁶⁷⁵ Williams, a.g.e., s. 28.

¹⁶⁷⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 586.

“Ölvir, Kral Harald ile Thorolfr’un babası Kveld-Ulfr’un aralarını düzeltmek için Kveld-Ulfr’un yanına geldiğinde olayı nakleder. Ölvir, Thorolfr’un savaş sırasında öldürücü darbeyi Kral Harald’dan aldığını ve onun ayakları önüne düştüğünü söyler. Bunun üzerine Kveld-Ulfr, geleneklere göre intikam, öldürülen kişi kimin ayakları dibine düşmüşse, ondan alınacağını ifade etti.”¹⁶⁷⁷

Buna rağmen sagalardan anlaşıldığı kadarıyla bazı durumlarda katil bulunamazsa onun erkek arabaları veya hizmetçilerinden birisinin öldürülerek intikam alındığı da olurdu. Bunun neticesinde karşılıklı olarak kuşaktan kuşağa büyük kayıplar meydana gelmekteydi.¹⁶⁷⁸

Bazen kan davalarında hasım normal bir şekilde öldürülmeyp çok şiddetli işkenceler yapılırdı. Bunlardan birisi “kan kartalı” (İng. blood-eagle) denilen metottur. Bu uygulama İskandinav toplumunda, Viking Çağı’nın sonlarına kadar sürmüş olan bir çeşit infaz veya intikam alma yöntemidir. Bu acımasız işlemi daha da kötü yapan, uygulama sırasında kurbanın henüz öldürülmemiş olmasıdır. İşlem kurbanın sırtında kaburgalarının omurgalarından ayrılarak dışa doğru açılmasıyla başlar. Böylece kurbanı, kanatlarını dışa açmış bir kartal şekli verilir. Bunla da kalınmaz, kurbanın ciğeri de çıkarılır ve omzuna bırakılır. Bu idam intikam alınacak katilin infazında uygulandığı gibi baba katili evlatların idamı için de uygulanmaktadır. Bu, aynı zamanda kurbanın Odin’e sunulması anlamına gelmekteydi. Sagalardan anlaşıldığı kadarıyla Northumbria kralı Aella, Güzel Saçlı Harald’ın oğlu Halfdan, İngiltere kralı Edmond, Munster kralı Maelgualai ve Başpiskopos Aelfheah bu şekilde kurban edilen isimler arasında yer almaktaydı.¹⁶⁷⁹

Bu vahşi intikam yöntemi daha erken bir dönemde son bulmuşsa da kan davaları Hristiyanlığın bölgeye gelmesinden sonra bile ilk dönemlerde varlığını muhafaza etmiştir. Hristiyanlığın yerleşmesiyle birlikte bu uygulamada kısmen azalma görülmekle beraber bu hususta asıl etki, merkezi idarenin güç kazanması sonrasında mahkemelerin görevlerini daha iyi bir şekilde yerine getirmesi sonrasında olmuştur.

¹⁶⁷⁷ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 88.

¹⁶⁷⁸ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 584.

¹⁶⁷⁹ Roberta Frank, “Viking Atrocity and Skaldic Verse: The Rite of the Blood-Eagle,” *The English Historical Review*, Cilt 99, 1984, s. 335.

3.5.2.3. Suç ve Ceza

İskandinav toplumundaki suç ve cezaları incelerken kanun metinleri arasında çok fazla bir farklılık bulunmamaktadır. Bu konuyu ele alırken ağırlıklı olarak Gulathing kanunlarından faydalanmanın yanı sıra Frostathing, Guta ve Gragas kanunlarıyla da mümkün mertebe kıyaslamalarda bulunmaya çalıştık. Fakat dikkatimizi çeken husus, aynı suçlarda bazı küçük değişiklikler karşısında kayda değer farklı müeyyideler uygulanmasıdır. Kanaatimizce bunun birkaç sebebi vardır. Öncelikle bu hukuk metinlerinin yüzlerce yıllık bir süreçteki Thing toplantılarında alınan kararların derlemesi olduğunu unutmamak gerekir. Ki bu zaman zarfında söz konusu koşullar karşısında düşünce ve tepkiler değişmiş olabilir. Ayrıca sözü edilen kanun metinlerini yazıya geçiren kişi veya kişilerin nakledeken gerekli görmediği ancak bizlerin konuyu daha iyi anlamamız için elzem hususların da eksikliği ihtimal dâhilindedir. Bu kanun metinleriyle alakalı bir diğer konu ise cezai müeyyideler sıralanırken bazı konular açıkta bırakılmıştır.

Dönemin İskandinav toplumunda cezaların uygulanmasında, suçu işleyen kadar suçlunun hamisinin de sorumlu tutulması dikkatimizi çekmektedir. Örneğin İskandinavlarda kadınların işledikleri suçtan dolayı kocaları cezalandırılırken, çocukların işledikleri suçtan dolayı da babaları cezalandırılırdı. Benzer şekilde kölelerin işlemiş oldukları cürüm karşısında efendileri hesap verirdi. Aslında bu uygulama, bazı yerleşik toplulukların yanı sıra birçok göçebe kavimde de sıkça karşılaştığımız bir durumdur.

İskandinavlarda suçlar, cürmü işleyeninin fidye ile kurtulup kurtulamamasına bakılarak temelde iki gruba ayrılmaktadır. Fidyeye ile kurtulamayacak derecede ağır suçlara “ubotamal” denmektedir.¹⁶⁸⁰ Bu tip suçlardan bazıları şunlardır: Bir mabede veya Thing yerine karşı işlenmiş olan suçlar, hangi şartta olursa olsun bir kanun adamını öldürmek, başkasının karısını kaçırmak, başkasının evini basıp sahibini öldürmek, bir kişinin birisine can güvenliği konusunda söz vermesine karşın teslim olduktan sonra yine de onu öldürmesi, ağır tahrik olsa bile sopa veya taş ile işlenen cinayet, savaş alanında ölmüş veya yaralanmış olan bir kişinin kıyafetinin ya da silahlarının yağmalanması, bir adamın kendisinden bir şeyler çaldığını iddia ettiği bir kişiyi ki söz konusu kişi mahkemede tanıklar ve jüri huzurunda yemin ederek bu suç

¹⁶⁸⁰ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 578.

reddetmesine rağmen sonrasında aynı gerekçeyle onu öldürmesi... Gulathing kanunlarında bu tip suçlar “nithing crime”, yani “en kötü suç” şeklinde ifade edilmektedir. Bu nitelikte cürüm işlemiş olan kişiler kanun dışı ilan edilip, daimi olarak sürgüne gönderilirdi. Ayrıca mallarının tamamına da el konulurdu.¹⁶⁸¹

“Ubotamal veya ağır cürümler” diye ifade edebileceğimiz suçların aksine fidye verilerek cezalandırılacak nitelikteki suçlara “utlegdarmal” denmektedir. Ancak sözü edilen cürüm işlendikten sonra suçlu, belirlenen fidyeyi ödemezse bu kişi kanun dışı ilan edilirdi. Bu durum ayrıca Thing’de de deklere edilirdi. Fakat buradaki kanun dışılık, ubotamal suçlarda tatbik edilene göre daha hafif yaptırımlara sahiptir. Bu tür fiillerin başında tahrik neticesinde adam öldürme, yaralama, kişi onuruna hakaret, bedensel saldırılar, kişisel özgürlüklere yönelik davranışlar ve soygun gibi suçlar gelmektedir.¹⁶⁸²

Utlegdarmal suçlar, İzlanda’da kendi içlerinde ayrıca sınıflandırılmaktaydı. En fazla yarım ons gümüş veya onun değerinde bir varlıkla fidyesi ödenebilecek olan cürümler küçük suç kabul edilirdi. Yarım onstan daha değerli fidye ile cezalandırılan cürümler ise büyük suç kabul edilirdi.¹⁶⁸³

3.5.2.3.1. Adam Öldürme

İskandinavlarda en çetrefilli davaların başında cinayet davaları gelmektedir. Bu davalar görülürken çeşitli hususlar hesaba katılarak ceza hafifletilir veya ağırlştırılırdı. Böyle bir davanın görülmesine öncelikle Thing çağrısı yapılarak başlanırdı. Bunun için cinayetin işlendiği gün ivedi bir şekilde maktulün eşi, eşi yok ise de varislerinden birisinin dört yöne işaret oku göndermesi gerekmektedir.¹⁶⁸⁴ Thing için çağrı görevi sadece maktulün yakınlarının sorumluluğunda değildi. Katil de bu hususta üzerine düşen işi yapmakla yükümlüdür. Örneğin Gulathing kanunlarında bir kişi ormanda birisini öldürürse ilk rastladığı kişiye durumu söylemelidir. Sonrasında da Thing’in toplanması için maktulün ailesi veya üçüncü bir kişi çalışmalara başlar.¹⁶⁸⁵

¹⁶⁸¹ “Gulathing Law”, s. 137.

¹⁶⁸² Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 582.

¹⁶⁸³ Williams, a.g.e., s. 294.

¹⁶⁸⁴ “Gulathing Law”, s. 128.

¹⁶⁸⁵ a.g.e., s. 133.

Thing çağrısı yapıldıktan sonra aynı gün veya bir sonraki gün cinayetin işlendiği yerde bir Thing toplantısı yapılır. Katılımcı sayısı 27'ye ulaşınca toplantı başlar.¹⁶⁸⁶ Davanın ele alınmasında tahrik, nefsi müdafaa, katilin olayı gizleyip gizlememesi, katilin cesede iyi muamele etmesi, kasıt olup olmaması gibi çok sayıda husus göz önüne alınmaktadır.

3.5.2.3.1.1. Cezalar

Hafifletici sebepleri olmaksızın suçu sabit bir katil için Gulathing ve Frostathing kanunlarına göre uygulanacak ilk ceza idamdır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz üzere bu pek tercih edilmeyip ağırlıklı olarak katil, fidye (kan parası) verdirilerek veya kanun dışı ilan edilerek cezalandırılırdı. Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi de cezalandırılacak olan kişinin yakınlarının kan davası gütmelerinin önüne geçilmek istenmesidir. Eğer bir idam cezası uygulanacaksa da bunun bazı usulleri bulunmaktaydı. Örneğin idamlar gece yapılmazdı. Hatta gece yapılan idam, bir infaz olarak görülmeyip bir cinayet şeklinde değerlendirilirdi. Bu hassasiyetin benzeri diğer kültürlerde de karşımıza çıkmaktadır. Nitekim idamlar genellikle şafakta veya gün doğumundan sonra infaz edilmektedir. Bununla ilgili Egill Saga'da bir atıf yer almaktadır. Burada Egill için idam kararı verilince arkadaşı infazın gece yerine getirilemeyeceğini aksi takdirde yapılacak işlemin bir cinayet olacağını ifade eder.¹⁶⁸⁷ Guta kanunlarına göre ise ilk olarak ağır fidye ödeyerek cezalandırılmaya gidilmektedir. Öldürülen Gotlandlı bir kişi için katilin ödemesi gereken tam fidye miktarı 3 altın marktır. Yabancılar için belirlenen fidye bedeliyse 10 gümüş marktır.¹⁶⁸⁸

Gulathing kanunlarını merkeze aldığımızda İskandinavya'da cinayet davalarında ödenecek fidye özetle aşağıdaki gibidir. Ancak yine ifade etmekte fayda var ki burada bazı tutarsızlıklar veya müphem bırakılmış hususlar bulunmaktadır. Örneğin akrabaların ödeyeceği fidyeler belirtilirken bazı yakın akrabalara değinilmemiştir. Dikkatimizi çeken ikinci bir husus ise suçun şahsiliği olmayıp suçlunun ailesine de ceza kesilmesidir. Aynı şekilde maktulün yakınları da ona yakınlık derecelerine göre katilin ödeyeceği fidyeden alırlardı.

¹⁶⁸⁶ a.g.e., s. 128.

¹⁶⁸⁷ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 169.

¹⁶⁸⁸ *Guta Lag*, s. 19.

Fidye işleminde belirlenen tazminat ilk olarak katilden, şayet o ödemezse veya ödemediği takdirde akrabalarından tahsil edilir ve maktulün yakınlarına dağıtılır. Tazminat tahsil edilirken ve maktulün yakınlarına ödenirken eşit yaklaşılmalı ve şahısların ölen ve öldürene yakınlıkları dikkate alınır. Örneğin ikinci dereceden akraba olan birinci derecedeki akrabanın ödeyeceği veya tahsil edeceği miktarın yarısını öder veya tahsil ederdi.¹⁶⁸⁹ Hatta ödeme yapacak olan taraftaki bir yakın ödeme yapılacak olan taraftaki muadiline ödeme yapardı. Örneğin katilin büyük babası, maktulün büyük babasına ödeme yapardı. Ancak katilin akrabası az ise belirlenen rakamı ödemek için kişi başına daha fazla ödeme düşerdi. Aksi durumda katilin akrabası fazla ise bu kez de az ödeme düşerdi. Dikkat çeken bir diğer durum ise İsveç'te maktulün anne tarafından akrabalarına, baba tarafından akrabalarının yarısı kadar ödeme yapılmasıdır. Norveç'te ve İzlanda'da tazminat, sadece maktulün varisleri arasında paylaşılırdı.¹⁶⁹⁰ Bu işlemler sırasında her akrabanın karşı tarafa ödeyeceği fidye miktarının ve isimlerin yazılı olduğu listeye “saktal” denmekteydi.¹⁶⁹¹

Maktul bir çiftçi ise ve babasının ondan başka oğlu yok ise katil onun için babasına 10 mark fidye öderdi. Bu para aslında 32 inek değerindedir. Bu fidyeye “birinci fidye” denir. Kardeşine ise 5 mark ödeme yapar ve buna da “ikinci fidye” veya “kardeş fidyesi” denir. “Üçüncü fidye” ise kuzene ödenir ve 4 marktır. Yaklaşık 13 ineğe tekabül etmektedir. Katil, birinci fidyeyi maktulün babasına, babası yok ise oğluna verir. İkinci fidyeyi yani kardeş fidyelerini ise katilin kardeşi maktulün kardeşine verir. Eğer katilin kardeşi yok ise ve maktulün kardeşi var ise bunu katil kendisi öder. Üçüncü fidye olan kuzen fidyelerini ise katilin baba tarafından kuzeni, maktulün baba tarafından kuzenine öder. Katil, maktulün dört çeşit kadın akrabasına fidye öder. Bunlar; annesi, kızı, kız kardeşi ve karısıdır. Bunların her birine 2 ons öder. Eğer bunlardan birisi yok ise onun alacağı payı maktulün oğlu alır.¹⁶⁹²

Bu saydıklarımız Gulathing kanunlarına göre birinci derece akrabalar ve onlara ödenecek olan fidyelerdir. Frostathing kanunlarına göre ise bu liste şu şekilde özetlenmektedir: Katil veya katilin oğlu maktulün oğluna 5 mark fidye öder. Katilin babası maktulün babasına aynı miktarda fidye öder. Katilin kardeşi, amcası, erkek

¹⁶⁸⁹ Phillpotts, a.g.e., s. 69.

¹⁶⁹⁰ Williams, a.g.e., s. 29.

¹⁶⁹¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 546.

¹⁶⁹² “Gulathing Law”, s. 150-151.

kardeşinin oğlu, annesinin babası, kızının oğlu, dayısı, kız kardeşinin oğlu, teyzesi, halası, maktulün dengi akrabalarına fidye öder.¹⁶⁹³

Yukarıdakilerin dışında fidye ödenecek olan ikinci akraba grubu şunlardır: amca, erkek kardeşinin oğlu, anne tarafından dede ve kızıdan torunu. Bunların her biri katilden 1 mark alır. Üçüncü akraba grubu: maktulün amcasının oğlu, dayısı, kız kardeşinin oğlu, halasının ve dayısının oğludur. Bunlar katilden 6 ons fidye alır. Dördüncü akraba grubu: maktulün teyzesi, amcasının torunu, babasının amcasının oğlu, annesinin amcası, kız kardeşinin kızıdır. Bunlar katilden yarım mark fidye alırlar.¹⁶⁹⁴

Katil, fidyeyi ödemediği veya ödeyemediği durumlarda onun akrabaları, söz konusu fidyeyi belirli oranlarda indirim yaparak öderdi: Katilin amcası, maktulün oğluna yarım mark, kardeşine 8 ertog,¹⁶⁹⁵ amcasına 5 ertog ve 3 peni; dayısına, kız kardeşinin oğluna, amcasının oğluna, kardeşinin kızdan torununa, halasının oğluna 1 ons ve 4 peni; maktulün teyzesine, kız kardeşinin kızının oğluna, amcasının oğlunun oğluna ve annesinin amcasına 2 ertog 4 peni fidye öder.¹⁶⁹⁶

Katilin amcasının oğlu, maktulün oğluna 3 ons, kardeşine 5 ertog ve 3 peni, annesinin babasına ve kızıdan torununa 1 ons ve 3 peni; amcasının oğluna, kardeşinin kızına, dayısına, kız kardeşinin oğluna ve halasının oğluna 2 ertog ve 3 peni fidye öder.¹⁶⁹⁷

Katilin teyzesi, maktulün oğluna, kız kardeşinin kızının oğluna, amcasının oğluna ve annesinin dayısına 2 ons; maktulün kardeşine 4 ertog; amcasına, kardeşinin oğluna, annesinin babasına, kızının oğluna, teyzesinin oğluna, kız kardeşinin kızının oğluna, amcasının oğlunun oğluna, annesinin dayısına 1 ons ve 3 ertog; maktulün teyzesine, kız kardeşinin kızına, amcasının oğlunun oğluna ve annesinin dayısına 12 peni fidye öder.¹⁶⁹⁸

3.5.2.3.1.2. Kadın ve Erkek Arasında Cinayet

Katil ve maktulün farklı cinsiyette olması durumunda katile verilecek olan ceza kadın lehine değişmektedir. Bir adam bir kadını öldürürse aynen bir adamı öldürmüş

¹⁶⁹³ “Frostathing Law”, s. 294-295.

¹⁶⁹⁴ “Gulathing Law”, s. 152-153.

¹⁶⁹⁵ Bir ertog on peni veya bir onsun üçte birine eşittir.

¹⁶⁹⁶ a.g.e., s. 153.

¹⁶⁹⁷ a.g.e., s. 154.

¹⁶⁹⁸ Aynı yer.

gibi muamele görür ve idamla cezalandırılırdı. Ancak bir kadın bir adamı öldürürse bu kez hem Gulathing kanunlarına göre hem de Frostathing kanunlarına göre kadın kanun dışı ilan edilirdi.¹⁶⁹⁹ Fakat kadının kocasını öldürmesi durumunda katilin alacağı ceza ağırlaşır. Ölen kocanın erkek akrabaları katil olan eşten fidye alamazlar lakin onu öldürebilir veya sakat bırakabilirlerdi. Bunun yanı sıra kadının şahsi mülkünden krala ceza ödenirdi.¹⁷⁰⁰

Guta kanunlarına göre bir kişi, hamile bir kadını öldürürse ve o kadının karnındaki çocuğun cinayetten önce canlı olduğu ile ilgili tanıklar var ise katil, kadın için 24 gümüş mark, çocuk içinse 12 gümüş mark fidye öder.¹⁷⁰¹ Eğer kadın ölmemiş ise ve çocuk düşmüşse mücrim aynı şekilde 12 gümüş mark fidye öder.¹⁷⁰² Kanaatimizce burada vuranın “erkek” diye belirtilmesinin sebebi, cürmü işleyen kadın olması durumunda farklı bir ceza uygulanacağından değil, Thing toplantısında bu hususta görülen ilk davada mücrimin erkek olmasından dolayı kayıtlara bu şekilde geçmesidir.

3.5.2.3.1.3. Çocuk ve Zihinsel Engellilerin Cinayetleri

İskandinavlarda cinayeti işleyen kişinin reşit olmaması veya akli muvazenesinin uygun olmaması durumunda çok fazla bir ceza indirimi söz konusu olmazdı. Frostathing kanunlarında çocukların sekiz yaşına kadar yaptıkları suçlardan babaları sorumlu tutulurdu. Sekiz ile on beş yaş arasındaki suçları karşılığında yetişkinlerde ceza olarak belirlenen fidyenin yarısını öderlerdi. Ancak kanaatimizce bu kaide cinayet suçlarının dışında uygulanırdı. Çünkü aynı metnin devamında cinayetle ilgili özel bir husus yer almaktadır. Burada bir çocuğun cinayet işlemesi durumunda taşınır varlıklarını yanına almasına izin verilerek sürgüne gönderileceği ifade edilir. Eğer olay yazın vuku bulmuşsa beş gün içinde, kışın olmuşsa iki hafta içinde katil o toprakları terk etmek zorundadır.¹⁷⁰³ Guta kanunlarına göre ise bir çocuk cinayet işlediği takdirde yarım, yani 12 gümüş mark fidye öderdi.¹⁷⁰⁴

¹⁶⁹⁹ a.g.e., s. 132.

¹⁷⁰⁰ “Frostathing Law”, s. 272.

¹⁷⁰¹ *Guta Lag*, s. 18.

¹⁷⁰² a.g.e., s. 21.

¹⁷⁰³ “Frostathing Law”, s. 272.

¹⁷⁰⁴ *Guta Lag*, s. 18.

Zihinsel rahatsızlıkları olan bir kişi birisini öldürürse söz konusu kişi ülkeden sürülürdü. Maktul ve onu öldüren engelli kişi birinci dereceden akraba ise engellinin tekrar ülkeye dönmesine izin verilmez.¹⁷⁰⁵

3.5.2.3.1.4. Kölelerin Öldürülmesi

Her ne kadar İskandinav toplumunda köle bir eşya olarak görülse de yasalarda onların öldürülmesi durumunda uyulması gereken bazı hususlardan söz edilmektedir. Bir kişi kölesini öldürürse, bunu kamuoyuna veya idari yetkililere bildirmek zorundadır. Aksi takdirde bu fiil bir cinayet olarak kabul edilirdi. Bir kişinin kölesi ölmüş olsa ve başkaları o köleyi sahibinin öldürdüğünü iddia ederse bu durumda ceset incelenirdi. Şayet cesedin üzerinde her hangi bir ölümcül yara tespit edilirse, kölenin sahibi ölüm bildiriminde bulunmadığı için suçlu kabul edilirdi. Yok, eğer cesedin üzerinde bir yara bulunmaz ise suçlama düşerdi. Olayın üzerinden çok fazla zaman geçmiş ve bundan dolayı ceset kontrol edilemeyecek durumda ise bu kez zanlıya yemin ettirilirdi. Yemini kabul edilirse suçlama düşer, kabul edilmez ise katil olduğuna hükmedilir ve kanun dışı ilan edilerek cezalandırılırdı.¹⁷⁰⁶

Bir kölenin adam öldürdüğüyle ilgili iddia var ise sahibi gerek gördüğü takdirde onun adına bunu reddedip aksi yönde yemin ederek savunma yapabilir. Savunması ve yemini kabul edilmez ise bu kez kölenin sahibi kanun dışı ilan edilirdi. Eğer kölenin sahibi yemin etmeyi reddederse bu kez ya kölesinden olur veya 40 mark fidyeye öderdi.¹⁷⁰⁷

Sahipleri farklı bir köle, başka bir köleyi öldürürse katil kölenin sahibi maktul kölenin sahibine fidyeye öderdi. Njall Saga'da, Gunnar adlı karakterin kölesi, Njall'ın kölesini öldürür. Bunun üzerine Gunnar, Njall'a 12 ons gümüş fidyeye ödemek zorunda bırakılır. Aynı sagada bu kez Njall'ın bir kölesi Gunnar'ın bir çiftçisini öldürünce bu sefer de Njall ödeme yapmak zorunda kalmıştı.¹⁷⁰⁸ Guta kanunlarına göre bir kişinin başkasının kölesini öldürmesi durumunda 4,5 mark fidyeye öderdi.¹⁷⁰⁹ Egill Saga'da

¹⁷⁰⁵ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 588.

¹⁷⁰⁶ "Gulathing Law", s. 138.

¹⁷⁰⁷ a.g.e., s. 133-134.

¹⁷⁰⁸ *Yanık Njall'ın Sagası*, s. 39; Williams, a.g.e., s. 298.

¹⁷⁰⁹ *Guta Lag*, s. 19.

kölenin bedelinin üçüncü şafaktan önce ödenmemesi hafif kanun dışılık cezası gerektiren bir suç olarak belirtilmiştir.¹⁷¹⁰

Aslında başkasına ait kölenin öldürülmesi durumunda kölenin canına karşılık değil başkasına ait bir mala zarar verilmesinden dolayı ceza verilmektedir. Benzer bir durum Roma'da da karşımıza çıkmaktadır. Orada eğer bir kişi başkasının kölesini ya da hizmetçisini öldürürse sahibine tazminat öderdi.¹⁷¹¹

3.5.2.3.1.5. Ceza Verilmeyen Cinayetler

Cinayet işlenmesi durumunda katilin ceza almadığı en önemli, durum nefsi müdafaadır. Nefsi müdafaanın dışında bir kişinin başkasını öldürme hakkı olduğu birçok durum bulunmaktadır. Gulathing kanunlarında bunlardan bazıları özel olarak belirtilmiştir. Birincisi şayet bir adam başka bir adamın karısı, kızı, kız kardeşi, annesi, üvey annesi, kardeşinin hanımı ve üvey kızlarından birisini taciz ederse, bu kişi tacizciyi öldürebilir. Ancak öldüren kişi ilk rastladığı şahsa işlediği fiili ve gerekçesini söylemek zorundadır. Devamında da maktulün akrabaları davacı iseler, Thing toplantısı çağrısı yapabilirlerdi. Katil, Thing'de söz konusu kişiyi öldürme gerekçesini anlatarak kendisini savunacaktır.¹⁷¹²

Bir kişi başkasının gizlediği değerli eşyalarını veya hazinesini çalarsa, eşyanın sahibi gerekli delile sahipse bu kişiyi öldürebilir. Aynı şekilde olaydan hemen sonra komşusunu alıp cesedin olduğu yere götürerek bilgilendirir. Böylece Thing meclisinde onun tanıklığından faydalanır.¹⁷¹³ Bu yasada, gizli olan nesnenin çalınmasına bir vurgu yapıldığı kanaati taşımaktayız. Çünkü gizli bir nesnenin çalınması, açıktakinin çalınmasına kıyasla daha planlı ve daha organize bir suçtur. Bu sebeple bu vurgulamanın yapıldığını düşünmekteyiz.

Üçüncü olarak bir kişi başkasının hayvanlarının olduğu ahır veya barınağa gelir ve hayvanların ipini kesip kaçırmaya çalışırken, hayvanların sahibi bunu görürse yani suçüstü yakalarsa, onun hırsız öldürme hakkı bulunurdu.¹⁷¹⁴

¹⁷¹⁰ *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 238.

¹⁷¹¹ Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 22.

¹⁷¹² "Gulathing Law", s. 132.

¹⁷¹³ a.g.e., s. 132.

¹⁷¹⁴ a.g.e., s. 133.

3.5.2.3.1.6. Ağırlaştırıcı ve Hafifletici Sebepler

Cinayetin, maktulün evinde işlenmiş olması ağırlaştırıcı sebep olarak görülmektedir. Hiç kimse kral dahi olsa başka birisini evinde öldüremez. Böyle bir vaka olması durumunda derhal bir Thing meclisi toplanır ve katil idamla cezalandırılırdı. Eğer katil kaçmış ise topraklarına dönmesine izin verilmezdi.¹⁷¹⁵ Günümüz mantığıyla düşünüldüğünde kaçan katilin geri dönmesine izin verilir ancak derhal gerekli cezanın uygulanması için işlem yapılır. Kanaatimizce o dönemin önceliği katilin cezalandırılmasından ziyade toplumdaki huzursuzluğu bertaraf etmektir. Nitekim katile gerekli cezanın uygulanması sonrasında kan davaları veya benzeri başka sorunlar da ortaya çıkabilirdi.

Frostathing kanunlarına göre ise bir kişi başka birisini evinde öldürürse ya da sakat bırakırsa 12 mark kamu için, 12 mark da maktulün yakınları veya sakat kalmış ise mağdur için tazminat öder.¹⁷¹⁶

Katil, delilleri karartarak veya cesedi saklayarak cinayeti gizlerse, yakalanması durumunda daha ağır ceza alırdı. Şayet aleni bir şekilde adam öldürmüştü veya işlediği bir cinayeti hemen açıklarsa bu tasarlamadan adam öldürmeye girer ve katil için hafifletici sebeptir.¹⁷¹⁷

Bir kişi silahını hasmına kullandıktan sonra saptığı yerde bırakırsa bu olay, tam anlamıyla cinayet sayılmaz onun yerine bir alt seviyede suç şeklinde değerlendirilirdi. Buna “gizli cinayet” denmektedir.¹⁷¹⁸ Gisli Saga’da böyle bir olay anlatılır:

“Vestein uyurken birisi veya birileri tarafından gizlice mızrakla öldürülür ve mızrak da göğsünde bırakılır. Bunun üzerine cesedin yanına gelen kız kardeşi Aud, onun göğsünden mızrağı alır ve yanına bırakır. Böylece bu olay gizli cinayet kabul edilemeyeceğinden intikam alma hakkını elinde tutmuş olur. Şayet silah yarada duruyor olsaydı bu “gizli cinayet” olarak kabul edilecekti.”¹⁷¹⁹

Kanaatimizce bu durum, ikili kavgalarda geçerli bir uygulamaydı. Silahın hasmın bedeninde bırakılması ve geri çekilmemesi kanamayı engelleyecek bir husus olması hasebiyle bu cezai indirim düşünülmüş olabilir. Bu durumda saldırganın

¹⁷¹⁵ “Frostathing Law”, s. 278.

¹⁷¹⁶ Guta Lag, s. 15.

¹⁷¹⁷ Williams, a.g.e., s. 293.

¹⁷¹⁸ Du Chaillu, Viking Ages I, s. 586.

¹⁷¹⁹ The Story of Gisli the Outlaw, s. 43.

amacının, karşısındakini öldürmek değil de onu etkisiz hale getirmek olduğu, yani söz konusu kavganın bir nefsi müdafaa olarak değerlendirileceği muhtemeldir.

Bir kişi evden, gemiden veya herhangi bir yerden bir cismi atar ve attığı yerde bir kişi ölürse olayda kasıt olup olmamasına bakılır. Eğer cismin atıldığı yer atanın göremeyeceği bir nokta ise kasıt olmadığına hükmedilir ve kazayı yapan kişi ölen kişinin akrabalarına fidye öder.¹⁷²⁰

Bazı ölüm şekilleri, küçük düşürücü veya hakaret içerdiği düşünüldüğünden bu tip durumlarda katil haksız ise cezası daha da ağırlaşır, haklı ise de cinayetten dolayı değil de işlediği bu kabahatlerden dolayı fidye öderdi. Öncelikle öldürme şekli önemliydi. Katil maktulün yüzünü parçalayarak öldürmüştü her azı dişi için 1 ons fidye öderdi.¹⁷²¹ Öldürdüğü kişinin yüzünün bir bölümünü veya vücudundan bir organını keserse ya da parçalarsa 12 ons fidye öderdi.¹⁷²² Uçurumdan atarak, suya iterek veya benzeri şekilde kan dökmeden öldürürse bu ağır bir hakaret kabul edilmekteydi ve 3 mark fidyeyle cezalandırılırdı.¹⁷²³

Bir adam, öldürdüğü kişinin başını gövdesinden ayırıp onu başka bir yere götürürse bu büyük bir hakaret kabul edilir ve 3 mark fidye cezasına çarptırılırdı. Katil öldürdüğü kişinin cesedini ateşe veya bir dereye atarsa, maktulün her bir yarası için 12 ons fidye öderdi.¹⁷²⁴ Katilin cesedi gömmemesi yani onu yabani hayvanların parçalamasına göz yumması, ölüye saygısızlık kabul edilip fidye ile cezalandırıldı.¹⁷²⁵ Bir kişi başka birisini öldürmek zorunda kalırsa ve öldürdüğü kişiyi gömmeden terk ederse işlenen cinayetin dışında sırf cesedi gömmediği için ayrı bir cezaya çarptırılır.¹⁷²⁶

Katil öldürdüğü kişinin cesedine kötü davranmasa bile onu iyi muhafaza etmemesi, bir diğer ağırlaştırıcı gerekçedir. Örneğin bir kişi ormanda birisini öldürürse, öncelikle maktulün üzerini örterek yabani hayvanların cesede zarar vermesini engellemelidir. Bunu yapmaz ise ve ceset zarar görürse bu ayrı bir suç olarak değerlendirilmektedir.¹⁷²⁷

¹⁷²⁰ “Gulathing Law”, s. 135.

¹⁷²¹ a.g.e., s. 159.

¹⁷²² a.g.e., s. 161.

¹⁷²³ a.g.e., s. 160.

¹⁷²⁴ a.g.e., s. 159.

¹⁷²⁵ a.g.e., s. 160.

¹⁷²⁶ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 582.

¹⁷²⁷ “Gulathing Law”, s. 133.

3.5.2.3.2. Yaralama

Yaralama suçlarında ağırlıklı olarak fidye ödenmesi, yaralının bakım masraflarının karşılanması ve krala da ceza ödenmesi şeklinde cezai müeyyide uygulanmaktaydı. Bunların dışında yaralayan kişi mağdurun yarasının bakımını ve bir aylık yiyecek ihtiyacını gidermek zorundadır.¹⁷²⁸ Bütün bunlar yaranın ne derece ağır olduğuna ve mağdurun çalışıp çalışmamasına göre değişmektedir. Benzer uygulamalara antik dönemlerden beri diğer kültürlerde de rastlanılmaktadır. Hititlerde birisinin yaralanmasına sebep olan ve onu yürüyemeyecek ve çalışamayacak duruma sokan kişi, mağdurun tedavi masraflarını karşılaması gerektiği gibi yatalak olması durumunda ona hizmet etmek üzere bir köle vermesi gerekmekteydi. Roma hukukunda da bu durum aynı şekilde tatbik edilmekteydi. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz üzere onlarda uzvun kaybedilmesi durumunda ilk dönemlerde kısas uygulanırdı. Sonraları ise tamamen fidyeye dönüldü.¹⁷²⁹

Bir kişi başka birisine bir cisim atar fakat karşı tarafa isabet ettiği halde eğer kan akamaz ise cürmü işleyen yarım yaralama fidyesi öder. Şayet kan akarsa tam yaralama fidyesiyle ödemesinin yanı sıra tedavi masraflarını karşılar. Bununla da kalmaz krala ceza ödemek zorunda bırakılırdı.¹⁷³⁰ Bir kişi başkasını ateşe veya denize atarsa saldırgan mağdurun zararını tazmin edip yine onun sağlık masraflarını karşılamak zorundadır.¹⁷³¹ Bir kişi başka birisine saldırdığında mağdurun yırtılan her elbisesi için 1 ons, yatağından kalkarken saldırıya uğramışsa ilaveten 1 ons fidye öderdi.¹⁷³²

Bir kişi başka birisini yaraladığında parmak genişliğinde her yara için yarım mark fidye öder. Ancak bıçak ile veya bir cisim atmak suretiyle yaralarsa farklı fidye uygulanırdı. Bıçakla yaralama durumunda 2 gümüş mark, cisim atarak yaralarsa 3 mark ödeme yapılırdı.¹⁷³³ Balta ile başını yaralarsa kanun dışı ilan edilirdi. Ancak 15 mark ödeyerek bu durumdan kurtulabilir. Bunun yanı sıra yaralıya yaralama fidyesi ve tedavi masrafı; krala da ceza öderdi.¹⁷³⁴

¹⁷²⁸ “Gulathing Law”, s. 139; “Frostathing Law”, s. 277.

¹⁷²⁹ Savaş, a.g.m., s. 248.

¹⁷³⁰ “Frostathing Law”, s. 266.

¹⁷³¹ a.g.e., s. 265.

¹⁷³² “Gulathing Law”, s. 139.

¹⁷³³ *Guta Lag*, s. 22.

¹⁷³⁴ “Frostathing Law”, s. 266.

Bir kişi başkasının kolunu veya bacağına kesip ayırırsa bu kişi kanun dışı ilan edilir ve bütün varlığına el konulurdu.¹⁷³⁵ Kanaatimizce diğer organlara nazaran kol ve bacak için cezanın bu kadar ağır olmasının sebebi, bu organların yitirilmesi durumunda kişinin fiziki işlev noktasında çok büyük bir kayba uğramasıdır. Nitekim bu durumdaki kişiler savaşmak veya bağında bahçesinde çalışmak bir yana kendi kişisel ihtiyaçlarını bile görmekte zorlanacaklardır. Gulathing kanunlarında ise vücuttan ayrılan organ için saldırgan 6 ons fidye öder. Göğüs ve karın bölgesindeki her yara için yarım mark fidye ödenir. Silah organın öbür yanından çıkmışsa bunun için bir heyet toplanır ve fidye değeri belirler.¹⁷³⁶ Baş parmağını keserse 12 ons, şahadet parmağı ve orta parmak için yarım mark, yüzük parmağı için 3 ons, serçe parmak için 1 ons fidye öder.¹⁷³⁷ Ayak parmaklarında aynı sıralama takip edilerek el parmaklarındakinin yarısı kadar fidye ödenir.¹⁷³⁸

Yüzdeki organlarda ceza biraz daha ağırlaşmaktadır. Burnunu keserse 12 ons, üst dudağını keserse 3 mark, bir gözünü çıkarırsa 3 mark, bir kulağını keserse 6 ons tazminat öder. Ayrıca mağdurun bakım masraflarını karşılar. Kırdığı her bir ön diş için yarım mark, köpek dişi için 2 ons, azı diş içinse 1 ons fidye öder.¹⁷³⁹

Bir kişinin herhangi bir hayvanı başka birisine zarar verirse, hayvanın sahibi onu elinden çıkarmak zorundadır. Bu karar alındıktan sonra aynı kişi yine de söz konusu hayvanı beslemeye devam ederse bu kez 40 mark ceza öder.¹⁷⁴⁰ Benzer bir kural kölelerin karıştığı yaralama suçlarında da uygulanır. Eğer bir köle özgür bir kişiyi yaralarsa, kölenin sahibi ya yaralanan kişiyle bir şekilde anlaşacak veya kölesini kanun bölgesi dışında tutacaktır.¹⁷⁴¹ Bir kişi başka bir kişinin kölesini yaralarsa, onun yarası iyi olana kadar o kişi kölenin yiyecek ihtiyacını karşılar. Kölenin efendisine iş kaybı için de tazminat öder.¹⁷⁴²

---

¹⁷³⁵ a.g.e., s. 274.

¹⁷³⁶ “Gulathing Law”, s. 139.

¹⁷³⁷ “Frostathing Law”, s. 276.

¹⁷³⁸ a.g.e., s. 277.

¹⁷³⁹ “Frostathing Law”, s. 276.

¹⁷⁴⁰ “Gulathing Law”, s. 134.

¹⁷⁴¹ a.g.e., s. 146.

¹⁷⁴² a.g.e., s. 149.

3.5.2.3.3. Onur Kırıcı Davranışlar

İskandinavlarda cezai müeyyidesi olan iki türlü hakaret bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi “tungunid” denilen sözlü saldırılardır. Bu suçun kapsamında, muhtelif aşağılayıcı sözler ile içinde hakaret ve ağır hiciv bulunan şarkılar yer almaktadır. Özellikle içeriğinde büyümlü sözler bulunan ve karşı tarafa kötü şans getireceğine inanılan şarkı sözleri daha fazla şikâyet konusu olmaktadır. İkinci türdeki alay etme şekline “trenid” denmekteydi. Bununla ilgili en önemli örnek, bir kişinin bir ağaca başka birisini küçük düşürücü çeşitli işaretler kazımasıdır. Zaten terim içinde de ağaç sözcüğü yer almaktadır. Ancak kanaatimizce söz konusu hakaret sadece ağaç ile sınırlı olmayıp kamuya açık her yer için geçerliydi. Bunlar bir anlamda günümüzün karikatürleridir. Bu cürüm o dönem için çok rahatsız edici olsa gerek ki bunu yapan kişiler kanun dışı ilan edilmeye varacak kadar ağır bir şekilde cezalandırılabilirlerdi.¹⁷⁴³ Başkası hakkında gerçek olması mümkün olmayan iddialarda bulunmak da benzer şekilde muamele görürdü. Örneğin bir erkeğin kadın olduğu veya kurt adam olduğu iddiası gibi.¹⁷⁴⁴ Gotland’da insanlara hitap edilmesi yasaklanmış olan isimler bulunmaktadır. Misal, bir kişiye katil, hırsız, soyguncu veya kölelerle bağlantılı isimlerle hitap edilirse ve ismin muhatabı bu sıfatları taşııyorsa, hitap eden kişi 3 ons fidye ödemekle cezalandırılırdı.¹⁷⁴⁵

Bunlar dışında bir de karşı tarafı küçük düşüren fiili davranışlar bulunmaktadır. Bir kişi başka bir kişinin başındaki şapkayı zorla çıkarırsa bunun karşılığında 3 mark ceza öderdi. Söz konusu şapka kişinin başında bir kayış veya ip gibi bir araçla tutturulmuş ise ve başkası da bunu zorla çıkarırsa, bu kişinin cezası çok daha ağır hatta sürgün olurdu. Anladığımız kadarıyla bağlı olan şapkanın çıkarılmasının zor olması hasebiyle, söz konusu kişinin onurunun kırılmasının yanı sıra fiziki olarak da şiddet göreceğinden dolayı ikinci durumdaki ceza daha ağır olmaktadır. Bir kişinin başkasının atının kuyruğunu kesmesi veya atın sahibi sırtındayken atı korkutmak suretiyle sahibini düşürmesi de suç kabul edilmekteydi.¹⁷⁴⁶ Diğer hayvanlara nazaran at ile ilgili olarak daha ayrıntılı kanunların bulunması onun bir savaş aracı olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Bir kişi başka birisine yaralama içermeksizin haksız bir şekilde vurursa,

¹⁷⁴³ Ülgen ve Yavaş, “Geç Ortaçağ İskandinav Toplumunda Eyalet Kanunlarına Göre Suç ve Ceza”, s. 138.

¹⁷⁴⁴ “Gulathing Law”, s. 123.

¹⁷⁴⁵ *Guta Lag*, s. 48; “Gulathing Law”, s. 143.

¹⁷⁴⁶ Williams, a.g.e., s. 295.

saldırıda bulunan kişinin Thing toplantısında ön dişi kırılırdı.¹⁷⁴⁷ Bir kişi başkasının silahına zarar verirse bu bir çeşit hakaret olarak yorumlanır ve 6 ons ceza öderdi. Ayrıca zarar gören silahı onarır veya mağdura yenisini verir.¹⁷⁴⁸

3.5.2.3.4. Zina

Genel olarak İskandinav toplumunda cinsiyete bakılmaksızın zina ağır bir suç olarak kabul edilmektedir. Fakat kadınların zina yapması çok daha ağır bir suçtu. Hatta Danimarka ve İsveç yasaları karısını bir başkasıyla zina yaparken yakalayan erkeğe, onların her ikisini birden öldürme hakkı vermektedir.¹⁷⁴⁹ Ancak pagan dönemde erkekler bu suçu işlediğinde kadınlara nazaran daha hafif cezalar almaktaydı. Bir erkeğin, evli olmayan bir kadınla ilişkiye girmesi durumundaki cezalar net olmazken, evli bir kadınla yakalanması durumunda cezalar daha açık bir şekilde ortaya konmuştur. Diğer kültürlerde de evli kadınla yapılan zina ile evli olmayan bir kızla yapılan zinaya verilen ceza arasında benzer farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Yahudi hukukunda evli veya nişanlı bir kadınla zina yapılması durumunda hem erkek hem de kadın taşlanarak (recm) öldürülmektedir.¹⁷⁵⁰

Bir erkek başka bir erkeğin nişanlısı ile yatarsa ikinci erkek birincisinden tazminat talep edebilirdi. Bunun tutarı, o statüde bir kızın esir düşmesi durumunda kurtarılması için gerekli olan fidye (fidye-i necat) miktarıdır.¹⁷⁵¹ Evli bir erkek evli bir kadın ile zinaya girerse ve suçüstü yakalanırsa zina yapan erkek, kadının kocasına 40 mark tazminat ödemekle veya ölüm ile cezalandırılırdı. Bunlardan hangisinin olacağına kadının kocası karar verirdi.¹⁷⁵² Bir kişi başkasının eşini öperse 3 mark ceza ödemek zorunda kalırdı.¹⁷⁵³

Bu örneklerde erkeğin aldığı cezaların verilme gerekçesine bakıldığında bir husus dikkatimizi çekmektedir. Suçlu erkeğe bir çeşit tazminat cezası kesilmekteydi. Fakat aynen başka birisine ait bir eşyaya zarar verilmesi durumunda eşyanın sahibine karşı fidye ödenmesinde olduğu gibi zina yapan erkek de tazminatı kadının nişanlısına

¹⁷⁴⁷ Ülgen ve Yavaş, “Geç Ortaçağ İskandinav Toplumunda Eyalet Kanunlarına Göre Suç ve Ceza”, s. 139.

¹⁷⁴⁸ “Gulathing Law”, s. 123.

¹⁷⁴⁹ Wolf, a.g.e., s. 9.

¹⁷⁵⁰ Savaş, a.g.m., s. 259.

¹⁷⁵¹ “Gulathing Law”, s. 145.

¹⁷⁵² *Guta Lag*, s. 32.

¹⁷⁵³ *Laws of Early Iceland-Gragas II*, s. 69.

veya kocasına ödemek durumundaydı. Yani yaptığı iş içerik olarak ahlaki açıdan suç kabul edilmiyor ama başkasına ait bir eşyaya karşı bir tecavüz durumu söz konusu olduğu için suçlu durumuna düşüyordu. Kanaatimizce burada, pagan dönemde suç olan erkeğin zina yapması değil, zina yaptığı kadından sorumlu olan kişinin onuruna saldırmasıydı.

Zina ile ilgili cezalar, Hristiyanlıkla birlikte herkes için eşit uygulanmaya başlanmıştır. Hristiyan olmayan bir kişi evlenmemiş bir kızla ilişki halindeyken yakalanırsa bu kişi derhal tutuklanır ve üç geceliğine hapsedilirdi. Bu arada akrabalarına da haber iletildi. Akrabaları 6 gümüş mark fidye öderlerse kurtulur. Yok, eğer ödemezlerse veya kendi imkânı yok ise bu kez bir eli veya bir ayağı kesilirdi.¹⁷⁵⁴ Evli Hristiyan bir erkek zina yaparsa 6 mark kamu yararına Thing meclisine, 6 mark da şikâyetçi kişiye ceza öderdi.¹⁷⁵⁵

Zina suçunda kişinin sosyal statüsü, cezayı belirleyen bir diğer unsurdu. Örneğin hür bir kadın bir köle ile yatarsa bu kadın kralın emrine girer ve buradan ancak krala 3 mark ceza ödeyerek kurtulabilirdi.¹⁷⁵⁶

Evli bir kadına yapılan tecavüz, evli olmayan bir kıza yapılan tecavüze nazaran çok daha şiddetli bir şekilde cezalandırılırdı. Tecavüz ile ilgili Guta kanunlarında bazı maddeler yer almaktadır. Bir kişi Gotlandlı olup olmamasına bakılmaksızın yasal olarak hâlihazırda birisinin eşine tecavüz ederse, tecavüzcü ya ölüm ile veya tam fidye ile cezalandırılırdı. Bir kişi Gotlandlı bir kadına tecavüz ederse ve bu kadın bunu kanıtlarsa, söz konusu kişi kadına 12 gümüş mark fidye öderdi. Şayet tecavüze uğrayan Gotlandlı değilse 5 mark, köle ise 6 ons öderdi.¹⁷⁵⁷ Evli ve bekâr kadınlara yönelik işlenen tecavüz suçlarındaki benzer ayrıma eski Türklerde de rastlanılmaktadır. Onlarda evli bir kadına tecavüz eden kişi, iki atın yardımıyla bacakları ayrılarak idam edilirdi. Buna mukabil genç bir kıza tecavüz edenler idam dışında bir cezaya çarptırılırlar veya kız ile evlenmeye zorlanırlardı.¹⁷⁵⁸

---

¹⁷⁵⁴ *Guta Lag*, s. 31.

¹⁷⁵⁵ a.g.e., s. 32.

¹⁷⁵⁶ “Gulathing Law”, s. 143.

¹⁷⁵⁷ *Guta Lag*, s. 33.

¹⁷⁵⁸ Divitçioğlu, a.g.e., s. 168.

3.5.2.3.5. Mali Suçlar

3.5.2.3.5.1. Borcun Ödenmemesi

Viking Çağı'nda mali içerikli suçlar, çok ağır bir şekilde cezalandırılırdı. Borçların ödenmemesi de bu kapsama girmektedir. Bunun içindir ki kişinin borcunu ödemesi veya alacaklının borcunu talep etmesi, mutlaka tanıklar huzurunda yapılmak zorundaydı. Tanıkların huzurunda yapılmayan bu tip işlemler geçersiz kabul edilirdi.¹⁷⁵⁹ Bir kişi başka bir kişiye borç verirse, her iki tarafın başta anlaşmış olmaları koşuluyla, bundan faiz alabilirdi.¹⁷⁶⁰ Aksi takdirde alacaklı borçludan sadece anaparayı isteyebilirdi.

Alacaklının borcunu talep etmesi belirli bir usul çerçevesine yerine getirilirdi. Bir kişi borcunu zamanında ödemişse alacaklı onu evine çağırır ve tanıkların huzurunda borcunu ister. Alacaklı bu talebini üç farklı zamanda tekrarlar. Şayet borçlu yine ödemesini yapmaz ise bu kez soygunculuk ve kanuna karşı gelme suçlamasıyla Thing'e çağırılır.¹⁷⁶¹ Burada, borçlunun en yakın erkek akrabasından başlanarak söz konusu borcun ödenmesi teklif edilir. Ancak onlardan hiçbirisi bunu üstlenmezse bu kez borçlu borcunu ödeyene kadar alacaklının emrine verilir. Fakat borçlu bir kadın ise erkek akrabalarının rızası alınmadan bu yapılamazdı.¹⁷⁶² Thing toplantısında veya kamuya açık bir ziyafette yani bolca tanığın bulunduğu bir toplantıda borçlu, kendisi yerine çocuğunu en az 3 mark karşılığında alacaklıya hizmet etmesi için teklif edebilirdi.¹⁷⁶³

Her halükarda borçlu veya onun yerine alacaklıya verilen kişi, söz konusu borcun tahsilâtı bitene kadar alacaklının kölesi gibi olurdu. Bu hizmet sırasında borçlu kaçma teşebbüsünde bulunursa bu durumda alacaklının gerçek kölesi olurdu. Öte yandan alacaklı borcundan dolayı köle durumuna düşmüş kişiyi başkasına satamazdı. Böyle bir satış yapan 40 mark ceza öderdi. Alıcı da şayet köle diye aldığı kişinin gerçek bir köle olmadığını bilerek onu alırsa aynı şekilde o da 40 mark ceza öderdi.¹⁷⁶⁴

---

¹⁷⁵⁹ "Gulathing Law", s. 114.

¹⁷⁶⁰ a.g.e., s. 69.

¹⁷⁶¹ a.g.e., s. 62.

¹⁷⁶² a.g.e., s. 86.

¹⁷⁶³ a.g.e., s. 87.

¹⁷⁶⁴ Aynı yer.

Alacaklı borçlunun hizmetini beğenmezse ya onu gönderir ve borcunu ödemesi için ona iki hafta süre verir veya onu alır Thing'e götürür ve orada tekrar erkek akrabalarına onun borcunu ödemelerini teklif ederdi.¹⁷⁶⁵ Erkek akrabalar buna yine yanaşmazsa, alacaklının bu kez borçluyu istediği bir yerinden sakat bırakma hakkı bulunmaktaydı.¹⁷⁶⁶

Guta kanunlarına göre borcun tahsili için bazı durumlarda haciz işlemi uygulanabilmekteydi. Ancak tohum ekme zamanından iki hafta öncesi ve iki hafta sonrası arasındaki dönemde alacaklı, borçlunun elindeki atına veya öküzüne haciz uygulayamazdı. Aksi takdirde 3 mark ceza öderdi. Çünkü bu dönemde borçlunun o hayvanlara her daim ihtiyacı bulunmaktaydı.¹⁷⁶⁷

3.5.2.3.5.2. Hırsızlık

İskandinav toplumunda hırsızlık neredeyse cinayetle bir tutulacak derecede ağır bir suç olarak kabul edilirdi. Kanaatimizce hırsızlığa karşı bu denli şiddetli tavır alınması, Roma hukukunun tesirinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Roma'da On İki Levha kanunlarından daha öncesine dayanan ve o zaman için "furtum" diye tanımlanan hırsızlık suçuna karşı belirlenen ceza önce mücrimin kırbaçlanması, devamında da öldürülmesidir.¹⁷⁶⁸

Bir kişinin hırsızlıkla suçlanması için öncelikle yeterince şahit ve başka aleni delil bulunması gerekmektedir. Bunlar olmayıp davalı da iddiayı altı tane jüri üyesinin önünde inkâr ederse suçlama düşerdi. Hırsızlığın sabit olması durumunda verilecek ceza, çalınan emtianın değerine göre değişmekteydi. Ayrıca genel olarak kadın ile erkeğe verilen cezalarda, kadınların lehine farklılık bulunmaktadır.

Norveç'te 1 ertog veya daha değerli bir emtianın çalınması ve bu suçun sabit görülmesi durumunda verilecek olan ceza ya hırsızın kanun dışı ilan edilmesi veya öldürülmesidir. Eğer çaldığı şey 1 ertogdan daha az değere sahipse bu kez dayak ile veya bir grup tarafından üzerine öldürmeyecek ya da sakat bırakmayacak büyüklükte taş ve turf atılarak cezalandırılırdı.¹⁷⁶⁹

¹⁷⁶⁵ Aynı yer.

¹⁷⁶⁶ "Gulathing Law", s. 88.

¹⁷⁶⁷ *Guta Lag*, s. 14.

¹⁷⁶⁸ Savaş, a.g.m., s. 255.

¹⁷⁶⁹ "Gulathing Law", s. 164.

Günümüzde çok anlamsız görülebilecek türdeki eşyalara da ağır cezalar verilebildiği olurdu. Bunun sebebi söz konusu eşyaların o dönem ifade ettiği değerdir. Örneğin Gulathing kanunlarında ot çalmak çok ciddi bir hırsızlık olarak görülürdü. Öyle ki bu tipte bir hırsızlık yapan kişi suçunu mahkemede üç tane jüri üyesi önünde yemin ederek inkâr eder ancak yemini kabul olmaz ise kanun dışı ilan edilirdi. Aynı şey şahin hırsızlığı için de geçerlidir.¹⁷⁷⁰

İsveç'te ise 2 ons veya daha az değerinde bir emtianın çalınması durumunda bu küçük hırsızlığa girer ve hırsız bunun karşılığında 6 ons ceza öderdi. Eğer 3 ons ve 1 mark arasında değere sahip bir şey çalarsa bu kez Thing'e çıkarılır ve tam fidye ile cezalandırılırdı. Aynı suçu tekrar işlerse bu kez idam edilirdi. Şayet ilk seferde 1 gümüş marktan daha değerli bir şey çalarsa, bu durumda direkt idam edilirdi.¹⁷⁷¹ İbn Fadlan'ın bunu destekler bir nakli bulunmaktadır:

“Bir hırsız ele geçirirlerse onu kalın bir ağacın yanına getirirler, boynuna sağlam bir ip geçirip asarlar. İp kopuncaya kadar veya rüzgârlar, yağmurlar cesedi götürünceye kadar orada asılı kalır.”¹⁷⁷²

Gulathing kanunlarında kişinin statüsüne göre farklı cezalar belirlenmişti. Yerli hür bir kadının birinci ve ikinci kez hırsızlık yapması durumunda birer kulağı kesilirdi. Üçüncü kez hırsızlık yaparsa burnu kesilirdi.¹⁷⁷³ Soylu bir kadın hırsızlık yaparsa bu cezalar uygulanmaz, başka bir krallığa sürgün gönderilirdi.¹⁷⁷⁴ Kadın bir kölenin ilk kez hırsızlık yapması durumunda burnu ve her iki kulağı kesilerek cezalandırılırdı.¹⁷⁷⁵ Yerli erkek bir köle hırsızlık yaparsa ya boynu vurulur veya sahibi onu 6 jürinin önünde yemin ederek aklardı. Yabancı bir köle hırsızlık yaparsa kırbaça cezasına çarptırılırdı.¹⁷⁷⁶

3.5.2.3.5.3. Gasp ve Soygun

İzlanda'da soygun iki çeşittir. Bir kişi başkasının elinden veya üzerinden bir varlığı zor kullanmadan gizli veya aşikârene alıp kaçarsa buna “el soygunu” denmekteydi. Başkasının elindeki veya kontrolündeki nesnenin zor kullanılarak alınmasına ise günümüzdeki gasp veya yağma eylemlerini ifade eder şekilde “kırmızı

¹⁷⁷⁰ a.g.e., s. 168.

¹⁷⁷¹ *Guta Lag*, s. 48.

¹⁷⁷² İbn Fadlan, a.g.e., s. 40.

¹⁷⁷³ “Gulathing Law”, s. 168.

¹⁷⁷⁴ a.g.e., s. 167.

¹⁷⁷⁵ Williams, a.g.e., s. 313.

¹⁷⁷⁶ “Gulathing Law”, s. 167.

soygun” denmekteydi.¹⁷⁷⁷ Gulathing kanunlarına göre bir kişi başka birisine saldırıp onu gasp etmeye çalışırsa ve buna tanıklık eden birileri de bulunursa mücrim 3 mark ceza ödemeye mahkûm edilirdi. Gasp ettiği eşya ile kaçır ve eşyanın sahibi de onu kovalayıp sonrasında da öldürürse, mücrim kanun dışı olarak ölmüş kabul edilir. Bundan dolayı da öldüren kişi cinayet ile suçlanmaz.¹⁷⁷⁸

Başkasının arazisini işgal etmek de bir anlamda soygun suçuna girmektedir. Bir kişi başkasına ait araziye işgal ederse mülk sahibi ona uyarı verir. Sonrasında işgalci beş gün içinde söz konusu mülkü terk etmez ise bu kişi soygunculuk suçlamasıyla Thing’e çıkarılırdı.¹⁷⁷⁹ Devamında da soygun suçundan dolayı fidye ödemek zorunda kalırdı.¹⁷⁸⁰ Benzer şekilde başkasının teknesini veya atını sahibinden izinsiz kullanmak da soygun suçuna girmektedir. Bu cürümü işleyen 1 veya 1,5 ons fidye ile cezalandırılırdı. Söz konusu kişi izinsiz bir şekilde atın veya teknenin üzerindeyken sahibi zikredilen fidyeyi talep eder. Eğer mücrim fidyeyi ödemezse bedel iki katına çıkar ve ilaveten krala da kamu düzenini bozmuş olması hasebiyle ceza ödemek zorunda bırakılırdı.¹⁷⁸¹ Bu bir anlamda günümüzdeki kamu davaları ve sonrasında verilen cezaya denk gelmektedir.

---

¹⁷⁷⁷ Williams, a.g.e., s. 294.

¹⁷⁷⁸ “Gulathing Law”, s. 124.

¹⁷⁷⁹ a.g.e., s. 92.

¹⁷⁸⁰ a.g.e., s. 93.

¹⁷⁸¹ a.g.e., s. 102.

4. BÖLÜM: EKONOMİ

Viking toplumunda ekonomi, ihtiyaç odaklı olmaktan öte biriktirme ve bir yarış üzerine kurulmuştur diyebiliriz. Yani mesele varlığın kendilerinde olması değil, başkalarından fazla olmasıydı. Bunun temelinde onların kader ve talih anlayışının yattığını düşünmekteyiz. Çünkü Vikinglere göre iyi olan her şey sınırlı miktarda idi. Bu durumda birisinin varlığını artırması için mutlaka başkasının varlığının eksilmesi gerekmektedir. Bu durumda kişiler, komşusunun zenginleşmesini bir anlamda kendisinin kaybı şeklinde yorumlamaktaydı.¹⁷⁸²

4.1. TARIM ve HAYVANCILIK

İskandinav anakarası, genel olarak tarıma elverişli değildir. Özellikle kuzeyde kalan bölümleri ile dağlık kısımlarında bu faaliyetlerin yürütülmesi daha zordur. Buna rağmen aynı enlemdeki diğer bölgelerle kıyasladığımızda İskandinavya’da tarım için daha uygun bir iklimin olduğu görülmektedir. Bunun da sebebi Meksika Körfezi’nden çıkıp İskandinavya’ya kadar ulaşan Gulf Stream sıcak su akıntısıdır.¹⁷⁸³ Ancak ifade ettiğimiz üzere arazi şekillerinin uygun olmaması hasebiyle bölgenin geçim kaynağı hayvancılıktı. Hayvancılığa verilen önem bazı yasalardan da anlaşılmaktadır. Örneğin, “Hukuk Sistemi” başlığı altında ele aldığımız üzere Gulathing kanunlarına göre çim veya ot çalan bir kişiye kanun dışı ilan edilme gibi çok ağır bir ceza verilebilirdi.¹⁷⁸⁴

4.1.1. Tarım Yöntemleri

Viking Çağı öncesinde İskandinavya’da herkes, kendi ihtiyacına göre sahip olduğu bölgede bireysel tarım yapmaktaydı. Ancak binli yıllara gelindiğinde nüfusun artması neticesinde arazilerin daha verimli kullanılması zorunlu olmuştu. Bu çerçevede ilk olarak Danimarka’daki köylerde bazı teknikler geliştirilip, bu arazilerde ağırlıklı bir şekilde mısır yetiştirilmeye başlanmıştır. Yeni geliştirilen ve “bolskifte” diye tanımlanan bir arazi ekim biçimi XI. ve XII. yüzyıl boyunca kullanılmıştı. Fakat kısa süre sonra “solskifte” (sunwise) denilen bir yöntem bolskifte’nin yerini almaya

¹⁷⁸² Raudvere, a.g.m., s. 301.

¹⁷⁸³ Orrman, a.g.m., s. 250.

¹⁷⁸⁴ “Gulathing Law”, s. 168.

başlamıştı. Bu ikinci sistem Danimarka’da ve Britanya’da uygulanmakta olan “open-field” denilen sisteme benzemekle beraber onlardan bağımsızdır.¹⁷⁸⁵

Bolskifte denilen sistemde arazi şeritler halinde hazırlanır ve o dönem Danimarka ve İsveç’te “bol” denilen gruplara ayrılırdı. Bu şeritlerin pek bir standardı olmazdı. Aynı şekilde çiftlikler de gruplara ayrıldıktan sonra her bir grup bir bol’dan sorumlu olurdu. Solskifte denilen sistemde ise her bir şerit bolskifte’nin aksine, genellikle 3,6 m. genişliğinde olmak üzere belirli standartlara bölünürdü. Yine bolskifte’den farklı olarak çiftlikler her bir aileye bir tane düşecek şekilde şeritlere (ark) ayrılırdı. İsveç’te tarımsal faaliyetler üç ile beş çiftlikten oluşan küçük mezzarlar halinde yürütülmekteydi. Ancak Orta Çağ’ın sonlarına doğru İsveç’te de solskifte sistemi benimsenir oldu.¹⁷⁸⁶

Yerleşim faaliyetinin artmasına bağlı olarak Norveç’te de çiftlikler oluşmaya başlamıştı. Dahası o dönem “navnegarder” denilen yeni sistem çiftlikler ortaya çıkmıştı. Burada birkaç çiftlik bir araya gelip bir birlik oluşturmakta ve belirli bir bölgeyi çit ile çevirerek kullanmaktaydılar. Ancak bu uygulamada çiftliklerin bireysel bir şekilde kullanılması daha yaygındı. Ki “navnegarder” ismi de zaten köken olarak “sahibinin ismiyle anılan bahçe” anlamına gelmektedir.¹⁷⁸⁷

4.1.2. Tarım Ürünleri

Yetiştirilecek tarım ürünlerinin seçiminde öncelikle iklime uymasına bakılırdı. Sonrasında ise herkes birebir kendi tüketim ihtiyacını gözeterek bir üretim politikası geliştirdi. Başlıca tarım ürünleri arasında çavdar, yulaf, bezelye, fasulye, lahana, şerbetçi otu, şalgam, pırasa, melekotu, keten ve kenevir yer almaktadır. Sebzeler ağırlıklı olarak evlerin yakınında yetiştirilirdi. Başta İzlanda’da olmak üzere İskandinavya’nın birçok yerinde dayanıklı olması hasebiyle burçak yetiştirilmekteydi. Bunun yanı sıra doğal ortamlarda yetişmiş olan otlar kurutulularak saman halinde depolanmaktaydı.¹⁷⁸⁸

Bazı durumlarda zirai ürünlerin bir kısmının ülke dışına çıkarılmasına yasak getirildiği olurdu. Özellikle iklimin zor geçtiği yıllarda ihracat yapılması yasaklanmıştı.

¹⁷⁸⁵ Orrman, a.g.m., s. 291.

¹⁷⁸⁶ a.g.m., s. 292-294.

¹⁷⁸⁷ a.g.m., s. 296.

¹⁷⁸⁸ Williams, a.g.e., s. 164-169; Wolf, a.g.e., s. 22.

Saint Olaf Saga’da böyle bir durumda kralın mısır, arpa ve buğdaya yasak getirmesi zikredilmektedir.¹⁷⁸⁹

4.1.3. Çiftliklerde Sınır Sorunları

Çiftlik idaresinde ilk olarak dikkat edilecek husus komşularla bir sınır tartışması çıkmasını engelleyecek yönde tedbirler alınmasıydı. Bu amaçla sınırlar çeşitli şekillerde işaretlenirdi. Geniş araziler için kullanılan en yaygın işaret, sınıra denk düşen ağaçların kabuklarını kazıyıp üzerlerine isimlerini not düşmektir.¹⁷⁹⁰ Aslında sınırlarla ilgili bu hassasiyet yerleşim yerlerinin genelinde mevcuttu. Örneğin yukarıda ifade ettiğimiz üzere mezarlıklar, sınır olarak belirlenen yerlere diğer köylerin görebileceği şekilde yerleştirilirdi. Bundaki amaç mülkiyet hakkının ifade edilmek istenmesidir.¹⁷⁹¹

Bir kişi yeni bir çiftlik aldığı veya var olan sınırlar değiştiğinde hâkim olduğu araziye en geç o yılın 14 Ekim’ine kadar çit ile çevirmek zorundaydı. Ancak buna rağmen bir kişinin hayvanı çiti bir şekilde aşır da komşusuna zarar verecek olursa hayvanın sahibi, söz konusu zararı tazmin etmek zorundadır.¹⁷⁹² Bir kişi herhangi bir sebepten dolayı başkasına ait bir çitin bir bölümünü açarsa ve onarmaz ise bu açıktan girecek olan bir hayvanın vereceği zararı çiti açık bırakan kişi tazmin etmek zorundadır.¹⁷⁹³

Hayvanlar için belirtilmiş olan bu hususların benzeri insanlar için de geçerlidir. Bir şahıs, başkasının tarım arazisine veya ormanına izinsiz bir şekilde girerse, bu kişi söz konusu arazinin sahibine fidye ödemek zorundaydı. Arazi sahibinin sosyal statüsünün artmasına bağlı olarak ödenecek olan fidye 1,5 onstan 3 marka kadar değişmektedir.¹⁷⁹⁴

Eğer bir dere iki çiftliğin tam arasından akıyorsa bu dere den her iki çiftlik sahibinin faydalanma hakkı bulunmaktadır.¹⁷⁹⁵ Şayet dere tamamen bir kişinin arazisi içinden geçerse bu şahıs söz konusu dereye set yapamaz. Yapmışsa, bu seti yıkması için ona beş gün süre verilirdi. Yine yıkmaz ise bu kez diğer çiftçilerin katılımıyla bir heyet

¹⁷⁸⁹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 214.

¹⁷⁹⁰ Ari Thorgillson, “Landnama-book”, s. 132.

¹⁷⁹¹ Jorgensen, a.g.m., s. 101.

¹⁷⁹² “Gulathing Law”, s. 95.

¹⁷⁹³ a.g.e., s. 96.

¹⁷⁹⁴ a.g.e., s. 101.

¹⁷⁹⁵ a.g.e., s. 96.

oluşturulur ve bu ceza zorla icra edilirdi. Oluşturulacak olan heyete bölgedeki hür çiftçilerin hepsi iştirak etmek zorundadır. Aksi takdirde 3 ons ceza öderler.¹⁷⁹⁶

4.1.4. Tarım Aletleri

Dönemin tarım aletleriyle ilgili günümüze ulaşmış olan çeşitli kalıntılardan bilgiler almaktayız. Bu hususta da bölgede Viking Çağıyla birlikte önemli mesafe kat edilmiştir. En sık kullanılan tarım aletlerinin başında çapa ve bel gelmektedir. Evin erkeği bu aletleri kullanarak toprağı tohum ekmek için hazırlardı. Bunlardan başka sagalarda saban kullanımından da söz edilmektedir.¹⁷⁹⁷ Sabanın İskandinavya'ya ne zaman geldiğiyle alakalı kesin bir bilgi bulunmamakla beraber, ilk olarak X. yüzyıl ortalarında Danimarka'da kullanılmaya başlandığı, oradan da Batı İsveç ve Güney Norveç'e geçtiği ileri sürülmektedir.¹⁷⁹⁸

İki türlü saban bulunmaktadır. “Arthr” veya “ard” denen birinci türdekiler daha eskidirler. Öküz ve atların çektiği bu sabanlar tekerlekli bir mekanizma ile kullanılmaktadır. “Plogr” denilen diğer saban türü ile ilgili pek bilgimiz bulunmamaktadır lakin İskandinavya'ya dışarıdan geldiği yüksek bir ihtimaldir.¹⁷⁹⁹ Hatta onun isminin bile İskandinav kökenli olmadığı ve bu dile ancak Viking Çağı'ndan sonra girdiği düşünülmektedir.¹⁸⁰⁰ Tarım faaliyetlerinde atın ve öküzün önemine binaen yasalarda bunlarla ilgili maddeler yer almaktadır. Örneğin Guta kanunlarına göre borcun tahsili için alacaklının borçlunun bazı eşyalarına el koymasına mümkündür. Ancak tohum ekme zamanından iki hafta öncesi ve iki hafta sonrası arasındaki dönemde alacaklı, borçlunun elindeki atına veya öküzüne haciz uygulayamazdı. Aksi takdirde 3 mark ceza öderdi. Çünkü bu dönemde borçlunun o hayvanlara çok fazla ihtiyacı bulunmaktaydı.¹⁸⁰¹

4.1.5. Ev Hayvanları

İskandinavya'da iklim koşullarına bağlı olarak genel itibariye koyun yetiştiriciliği tercih edilmekteydi. Bu hayvan onlar için o kadar değerliydi ki

¹⁷⁹⁶ a.g.e., s. 97.

¹⁷⁹⁷ Williams, a.g.e., s. 166.

¹⁷⁹⁸ Wolf, a.g.e., s. 23.

¹⁷⁹⁹ Williams, a.g.e., s. 166; Wolf, a.g.e., s. 23.

¹⁸⁰⁰ Wolf, a.g.e., s. 23.

¹⁸⁰¹ *Guta Lag*, s. 14.

“koyunsuzluk açlıktır” şeklinde bir İzlanda atasözü bulunmaktadır.¹⁸⁰² Ancak yetiştirilecek hayvanın seçimi; iklim, amaçlanan husus ve ihtiyaçlar hesap edilerek bölgeden bölgeye değişmekteydi. Daha çok yün yetiştirmeye ağırlık verilen bölgelerde koyun; süt ve süt ürünlerinin elde edilmek istendiğinde ise inek tercih edilmekteydi. Özellikle Güney İskandinavya’da olduğu gibi et elde etmek istendiği zaman daha ziyade domuz yetiştirilirdi. Hayvanlardan birebir ürün elde etmenin yanı sıra onlardan hizmet noktasında da faydalanılırdı. Örneğin birçok çiftlikte yük çekmek ve tarla sürmek için öküz ve at beslenirdi.¹⁸⁰³

Sagalardan öğrendiğimize göre İskandinavya’da at yetiştirmek çok yaygındı. Onları süslemekten özel bir keyif alırlardı.¹⁸⁰⁴ At ayrıca pagan dönemde et ihtiyacını karşılamak için de kullanılırdı.¹⁸⁰⁵ Norveç ve İsveç’in daha kuzeyinde yaşayanlar arasında ise başta Finler ve Laponlar olmak üzere ren geyiği yetiştirenler bulunmaktaydı. Bunların yanı sıra çok yaygın bir şekilde kaz yetiştirilmekteydi. Hatta bazı çiftlik sahipleri çok büyük kaz sürülerine sahip olup, onların başına da genellikle bir çocuğu çoban olarak bırakırlardı.¹⁸⁰⁶

İskandinavya’da evcil hayvanlarla ilgili yasalar bulunmaktaydı. Öncelikle onların sebep oldukları her türlü zarardan sahibi sorumlu tutulurdu. Hem bu gibi durumların tespiti hem de mülkiyet tartışmalarının önüne geçmek için herkes hayvanını doğduktan sonraki birinci yaz mevsiminin sekizinci haftasının sonuna kadar damgalamak zorundaydı. Aksi takdirde ağır bir ceza ödettilirdi. Hatta kaz ve ördek gibi kümes hayvanları bile ayaklarından işaretlenirdi.¹⁸⁰⁷ Hayvanlardaki mülkiyet hakkı yasalarla korunmaya çalışılmıştır. Örneğin bir kişi başkasının atının kuyruğunu keserse 3 ons fidye öderdi.¹⁸⁰⁸

4.1.6. Satın Alma ve Kiralama

Eyalet kanunlarına baktığımızda İskandinavlarda satın alma ve kiralama işlemleriyle alakalı ilginç ayrıntılar karşımıza çıkmaktadır. Anladığımız kadarıyla bu işlemler doğal akışına bırakılmamış, günümüzdekine benzer şekilde tarafların zarar

¹⁸⁰² Williams, a.g.e., s. 170.

¹⁸⁰³ Wolf, a.g.e., s. 22.

¹⁸⁰⁴ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 258.

¹⁸⁰⁵ Wolf, a.g.e., s. 22.

¹⁸⁰⁶ Williams, a.g.e., s. 170.

¹⁸⁰⁷ a.g.e., s. 174.

¹⁸⁰⁸ “Frostathing Law”, s. 359.

görmemesini amaç edinen düzenlemeler yapılmıştı. Bunların başında kişinin satın aldığı ürüne günümüzdeki bazı uygulamalara benzer tarzda deneme süresi hakkı tanınmasıydı. Örneğin Gotland'da bir kişi evcil bir hayvan aldığı zaman kalitesini anlamak için birkaç günlük bir kontrol hakkına sahip olurdu. Akabinde memnun kalırsa ödemeyi yapardı. Mesela bir öküz almışsa bu öküzü üç gün denerdi. Eğer bu süre zarfında öküzün iki tane kusuru çıkmışsa onu iade edebilirdi.¹⁸⁰⁹ İnek satın alırsa o ineği üç kez süt sağacak kadar denerdi. Şayet inek sağma işlemi sırasında tekme atarsa veya sütü olmaz ise alıcı yine iade edebilirdi.¹⁸¹⁰

Satın alınan yanı sıra Viking Çağıyla birlikte inekten köleye kadar çeşitli varlıkların kiralanması, sık karşılaşılan bir durumdu. Hatta bu hususta ortaya çıkan sorunların çözümü için hukuki düzenlemeler bile yapılmıştı. Kiralanan varlıkların başında inek, köle ve arsa gelmekteydi. Bu hukuk kurallarının dikkatimizi çeken yanı, bunların daha ziyade kiralanmış varlığı ve mülk sahibini korumaya yönelik olmasıdır. Örneğin bir ineğin kiralanma süresince, yaşlanması dışında başına gelebilecek her şeyden kiracı sorumlu tutulurdu. Şayet inek hastalıktan veya herhangi bir sebepten dolayı ölecek olursa, kiracı aynı yaşta ineği sahibine vermek zorundaydı. Hatta ineğin boynuzu kırılır veya kuyruğu koparsa ineğin çekmiş olduğu acı karşılığında sahibine, tarafların üzerinde anlaşacağı miktarda bir fidye ödemek zorundaydı.¹⁸¹¹

Köle ve işçi kiralamasında ise ilk dikkat edilecek husus bunların sağlık durumlarının muhafaza edilmesiydi. Bir kişi başkasından bir köle kiraladığı zaman onu yangın, sel ve fırtına dâhil olmak üzere her türlü doğal afetten uzak tutmak zorundaydı. Şayet köle bu tip sebeplerden dolayı kiralanmış kişinin elinde ölürse bu durumda kiracı sahibine kölenin ücretini ödemekle mükellefti. Köleyi kiralayan kişinin sorumluluğu, köleyi sahibine sağ salim kendi evinde teslim edene kadar devam ederdi. Kiracı, köleyi sahibine gönderirken kendisi veya güvendiği birisi refakat etmeli. Aksi takdirde yolda kölenin başına bir şey gelirse ya da kaçarsa sahibine kölenin bedelini ödemek zorunda kalırdı. Kiralanan köle hasta olur veya yaralanırsa yedi gün kiralanmış kişinin evinde yatar. Şayet iyi olmaz ise sahibine geri gönderilir. Kiralayan, eğer köleyi göndermek istemezse hastalık süresi kira ücretinden düşülür. Bir köle kiracıdayken kaçarsa, kiracı

---

¹⁸⁰⁹ *Guta Lag*, s. 45.

¹⁸¹⁰ a.g.e., s. 46.

¹⁸¹¹ "Gulathing Law", s. 68.

derhal durumu sahibine bildirmek zorundaydı. Şayet bunu yapmaz ise kölenin ücretini ödemekle sorumlu tutulurdu.¹⁸¹²

Bir kişi hür birisini çiftlikte çalıştırmak üzere kiralarsa karşılıklı yükümlülükleri bulunmaktadır. İşveren iş sırasında işçiyi kovacak olursa veya işi iptal ederse iki şahidin huzurunda bunu yapardı. Ayrıca o ana kadar işçinin hak ettiği ücreti de öderdi. Eğer işçi anlaşmayı bozar da işi yarıda bırakırsa, işverene 12 ons tazminat ödemek zorundaydı.¹⁸¹³ Bu bir anlamda günümüzdeki ihbar tazminatına benzemektedir.

Bir kişi başkasından koşulları önceden belirlemek kaydıyla on iki aylığına arazi kiralayabilirdi. Akabinde de sözü edilen yerde kullanım ve işgal hakkına sahip olurdu. Şayet kiracı hasat zamanına kadar ödemenin bir kısmını yapıp kalanını yapmaz ise mülk sahibi şahitler huzurunda kalan ödemeyi talep eder. Kiracı bunu reddederse bu kez alacaklı ürünleri beş gün süreyle rehin tutardı.¹⁸¹⁴

Bir kişi aynı araziyi iki kişiye birden kiralarsa veya satarsa ilk kişi ile yaptığı işlem dikkate alınır. Eğer mal sahibinde aynı nitelikte ikinci bir mülk varsa o da ikinci kişiye kiralanır veya satılır. Yok ise bu kez anlaşmayı bozduğu için ikinci kiracıya 6 ons anlaşmayı bozma tazminatı öder.¹⁸¹⁵ Kiracı kiraladığı mülkteki bilinen veya bilinmeyen varlıklara, mal sahibi aksi yönde bir şey söylemedikçe kira süresi boyunca tamamen hâkim olurdu. Mesela bir kişi başkasına ait bir ormanı kiralar ve ormanın içinde de bir şahin yuvası bulunursa mal sahibi aksini söylemedikçe o yuva da kiralayana aittir.¹⁸¹⁶

4.1.7. Sosyal Güvence

Gragas kanunlarında tarım ve hayvancılıkla ilgili ilgimizi çeken bir husus karşımıza çıkmaktadır. Bu, günümüzde insanların felakete maruz kalması durumunda devletin, mağdur olanların zararını tazmin eden sosyal devlet uygulamalarına benzemektedir. Gragas kanunlarında yer alan bir yasaya göre salgın durumunda, bir kişinin hayvanlarının dörtte birinden fazlası ölürse orada oluşturulmuş olan meclis veya birlik bu kişinin zararını tazmin ederdi. Bu işlem için mağdur olan kişi beş komşusunu iki hafta içinde tanıklık yapmaları için davet eder ve durumu açıklardı. Ölen

¹⁸¹² “Gulathing Law”, s. 85.

¹⁸¹³ a.g.e., s. 86.

¹⁸¹⁴ a.g.e., s. 89.

¹⁸¹⁵ a.g.e., s. 93.

¹⁸¹⁶ a.g.e., s. 91.

hayvanlarının derisini ve etini göstererek hastalıktan öldüklerini izah ederdi. Son olarak da yemin ederek talebini neticelendirirdi.¹⁸¹⁷

Benzer şekilde bir evin üç odası veya bir malikânenin üç bölümü de bu güvence kapsamında tutulabilmekteydi. Bunlardan birincisi stofa denilen oturma odası, ikincisi mutfak ve üçüncüsü da kilerdi. Bunda da mağdur olan kişi, tanıklık etmek ve hasar tespitinde bulunmak için beş tane komşusunu olay yerine çağırıp, durumu onlara gösterirdi.¹⁸¹⁸

Bu uygulamalar, her ne kadar sigortacılık sistemini anımsatsa da burada öncesinde bir pirim ödeme durumu bulunmamaktadır. Yani felakete maruz kalan kişiye bulunduğu yerin idaresi karşılıksız olarak yardım etmekteydi. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu bir anlamda sosyal devlet uygulamasıydı.

4.2. AVCILIK ve BALIKÇILIK

Erken Orta Çağlarda kıyılardan daha iç kesimlerde yaşayan İskandinavları bir tarım toplumu olarak niteleyebiliriz. Bu yüzden avcılık, marjinal bir uğraş olarak görülmekteydi. Ancak bu uğraş toplumda zamanla yaygınlaşmış ve tarımsal hayatın bir tamamlayıcısı olmuştur. Hatta devamında önemli bir ticaret kapısı haline gelmiştir.¹⁸¹⁹ Danimarka'da avcılık, geçim için veya yiyecek için çok temel bir unsur değildi. Ancak Norveç ve İsveç'te durum farklıydı. Hem denizde hem de karada av çok önemli bir yere sahipti.¹⁸²⁰

Av hayvanlarıyla alakalı ticaret sadece onların derisi, boynuzu veya tüyü üzerinden olmamaktaydı. Bazen hayvanlar özellikle genç iseler ve de yaralanmadan yakalanabilmişlerse evcilleştirilmek için koruma altına alınır veya satılırdı. Özellikle şahin ve doğan yakalayıp satmak yaygın bir ticaretti. Norveç bu ihracatta önde gelen bir bölgeydi.¹⁸²¹

4.2.1. Avcılıkta Kullanılan Hayvanlar

İskandinavlar, avda kendilerine yardımcı olması için iki tane hayvanı özel olarak yetiştirirlerdi. Bunlardan birincisi tazı denilen özel köpeklerdir. Bunlara eski Nordik

¹⁸¹⁷ *Laws of Early Iceland-Gragas II*, s. 352.

¹⁸¹⁸ Aynı yer.

¹⁸¹⁹ Orrman, a.g.m., s. 285.

¹⁸²⁰ Wolf, a.g.e., s. 24.

¹⁸²¹ Williams, a.g.e., s. 183-185.

dilde “dyrhundr” denirdi. Norveç’teki krallar, o kadar çok avcı köpeği bulundururdu ki bunların bakımı için özel bir hizmetli görevlendirirlerdi.¹⁸²² Geç Orta Çağ’dan itibaren İsveç’te yaygın bir şekilde Saint Bernard cinsi köpeklerin bulundurulduğu anlaşılmaktadır.¹⁸²³ Köpekler, sadece avda sahiplerine yardımcı olmazlar aynı zamanda sürüleri veya konutları da korurlardı. Nitekim bu tip köpekler için yasa mevcuttu. Bir kişi küçük bir köpeği öldürürse 12 ons fidye öderdi. Tazı için 6 ons, av köpeği ve koyun köpeği için yarım mark öderdi.¹⁸²⁴ Olaf Tryggvason Saga’da bu köpeklerden söz edilmektedir. Kral Olaf İrlanda’dayken sahibinin sığırlarını tanıyan bir çoban köpeği görmüştür ve bu onun çok hoşuna gitmişti. Bunun üzerine Kral, sahibinden o köpeği talep eder ve de alır. Karşılığında ise ona bir yüzük verir.¹⁸²⁵

Avda kullanılan bir diğer hayvan şahindir. Şahin ile ava çıkmak Vikinglerde çok rağbet gören bir eğlenceydi. Bu âdete Roma’nın, işgal ettiği Alman topraklarında rastlandığıyla ilgili kayıtlar mevcuttur. Ancak şahin bakıcılığının Roma’da pek ilgi görmediği bilindiğinden dolayı bu geleneğin Germenlere ait olduğu düşünülmektedir.¹⁸²⁶ Fakat onların da şahin ile avlanmayı Doğu’dan öğrendikleri daha yüksek bir ihtimaldir. Nitekim Doğu dünyasına baktığımızda şahin ile avlanma Araplar başta olmak üzere pek çok kültürde oldukça yaygın bir eğlenceydi. Hatta bu avlanma şekli Mısır, Mezopotamya ve Hitit gibi birçok antik medeniyete dayanacak kadar eskidir.¹⁸²⁷ Şahin Türklerde de avcılıkta yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. Öyle ki sarayların süsü ve hakanların sembolü olarak kabul edilirdi. Türklerde bu kuşlara “tuğrul, çağrı, sungur, laçın” gibi çeşitli isimler verilirdi.¹⁸²⁸

Avrupa’da ise bunun Orta Çağ’a kadar pek tanınmadığı bilinmektedir. Bu uygulama, Araplar tarafından Endülüs ve Sicilya üzerinden kıta Avrupa’sına geçerken kanaatimizce kuzeydeki ticaret yolları vasıtasıyla da İskandinavya’ya ulaşmıştır.¹⁸²⁹

---

¹⁸²² Keyser, a.g.e., s. 171.

¹⁸²³ Williams, a.g.e., s. 181.

¹⁸²⁴ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 352.

¹⁸²⁵ Snorro Sturleson, *Heimskringla I (1907)*, s. 154.

¹⁸²⁶ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 351.

¹⁸²⁷ Erdem Sargon, “Av”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 1991, s. 101.

¹⁸²⁸ Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 127.

¹⁸²⁹ Sargon, a.g.m., s. 101.

Bazıları ise bunu Fransa ve İngiltere gibi ülkelere öğretmenin de Vikingler olduğunu ileri sürmektedir.¹⁸³⁰

Şahin, bir av gerci olmasının ötesinde tek başına bir tutkuydu. Öyle ki adamlar öldüklerinde şahinleriyle beraber gömülmekteydiler. Birçok mezardan çıkan yırtıcı kuş pençesi bunun kanıtlarından birisidir. Sagalar ve Bayeux duvar halısından öğrendiğimize göre yolculuklara çıkarken şahinlerini de yanlarında götürürlerdi.¹⁸³¹ Şahinlere gösterdikleri bu ihtimam yasalardan da anlaşılmaktadır. Birçok ev hayvanının başkasının mülküne girmesi durumunda söz konusu hayvanın sahibine bir müeyyide uygulanırken şahin için böyle bir şey söz konusu olmazdı. Örneğin sahipli bir şahin başka bir kişinin mülküne gider ve o mülkün sahibi de onu orada öldürürse bu kişi şahinin sahibine yarım mark fidyeye öderdi. Eğer şahini başka bir yerde öldürürse 1 mark fidyeye öderdi.¹⁸³² Bir başka yasaya göre ise hiç kimse başkasına ait bir şahini kendi mülküne girdiği için alıkoyamazdı.¹⁸³³

4.2.2. Av Hayvanları

4.2.2.1. Kara Hayvanları

Viking Çağı'nın ilerleyen dönemlerinde karada en önemli avlanma gerekçesi başta kürk olmak üzere muhtelif ticari ürün elde etme isteğidir. Kürkü için avlanılan hayvanların başında ayı gelmektedir. Bunun dışında kutup porsuğu, kunduz, su samuru, vaşak, kurt, tilki, yaban kedisi ve sansar çeşitleri diğer kürk hayvanlarıdır.¹⁸³⁴ Karaca, elk ve rengineyiği hem eti, hem boynuzu, hem de derisi için hedef olurdu. Boynuzları tarak, kaşık, ok başı (temren) gibi çeşitli küçük eşya yapımında değerlendirilirdi.¹⁸³⁵ Derisinin uluslararası bir pazarı vardı. Av ticaretinin bir diğer önemli kalemi ise mors balığı dişiydi. Hatta Batı Avrupa'da, daha hızlı ve daha ucuz temin edilmesinden dolayı bir süre süslemede fildişi yerine mors dişi tercih edilir olmuştu. Mors derisi ise ip ve

¹⁸³⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 351.

¹⁸³¹ Aynı yer.

¹⁸³² "Frostathing Law", s. 370.

¹⁸³³ "Gulathing Law", s. 91.

¹⁸³⁴ Williams, a.g.e., s. 180.

¹⁸³⁵ Wolf, a.g.e., s. 24.

halat yapımında kullanılmaktaydı.¹⁸³⁶ İskandinav anakarasında bu hayvanların neredeyse hepsine rastlanılırken, İzlanda’da bunlardan çok azı bulunabilmektedir.¹⁸³⁷

4.2.2.2. Kanatlılar

Yukarıda bahsettiğimiz kara hayvanlarının dışında av için tercih edilen bir diğer hayvan gurubu kanatlılardır. Bunların başında keklik, çulluk, orman tavuğu, çalıhorozu, şahin ve doğan gelmektedir. Bu hayvanların çoğu eti ve tüyü için hedef olurken şahin ve doğan daha ziyade av gereci ve süs için canlı olarak yakalanmaktaydı. Norveç sahillerinde ve İzlanda’da bol miktarda deniz kuşu karşımıza çıkmaktadır. Deniz kırlangıcı, kuğu, yaban kazı ve yaban ördeği bunların başında gelmektedir.¹⁸³⁸ İzlanda’da kuş türünün avlanması neticesinde farklı bir ticari gelir daha elde etmekteydiler. Kuş tüyünden yorgan yapıp kıta Avrupa’sına satmaktaydılar. Nitekim Fransızca’daki “edredon” (yorgan) ifadesi, İzlandaca’da yer alan ve ticaret anlamına gelen “aethardunn” sözcüğünden gelmektedir.¹⁸³⁹

Bu kanatlı hayvanların sadece kendileri hedef olmaz, yumurtaları da toplanılarak yenirdi. Egill Saga’da bu hususta atıflar bulunmaktadır. Thorolfr adlı karakter, adamlarını ringa ve morina balığı avına gönderirken onlara yumurta da toplattığı anlatılmaktadır.¹⁸⁴⁰ Başka bir bölümde ise Skallagrímur’un, İzlanda’ya yerleştikten sonra Alptanes denilen bir yeri yumurta toplamak, balık ve fok avlamak için başlangıç noktası olarak belirlediği ifade edilmiştir.¹⁸⁴¹

4.2.3. Balıkçılık

Günümüzde denizcilik, dahası balıkçılıkla ilgili dünyada isim sahibi birkaç halktan birisi şüphesiz İskandinavlardır. Bu durum Orta Çağ’da da aynı şekilde geçerliydi. Coğrafi koşullardan dolayı özellikle Güney İskandinavya’nın dışında tarımın pek uygun olmaması, beslenme noktasında bölge insanını denize yani balıkçılığa yöneltmişti. Balıkçılık için çok elverişli olan ada ve fiyordun burada bol bulunmasının yanı sıra İskandinavlarda var olan denizcilik kültürü, bu hususta diğer destekleyici etkenler olmuştur.

¹⁸³⁶ Orrman, a.g.m., s. 285.

¹⁸³⁷ Williams, a.g.e., s. 180.

¹⁸³⁸ a.g.e., s. 184.

¹⁸³⁹ Orrman, a.g.m., s. 285.

¹⁸⁴⁰ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 68.

¹⁸⁴¹ a.g.e., s. 98.

Balık hem yemek için hem de ticari bir meta olarak önem arz etmekteydi. Avlanılan balık türlerinin başında somon, alabalık, ringa, morina, uskumru, mersin balığı, tatlı su levreği, turnabalığı gelmektedir. Somon ve alabalık daha çok ırmaklarda bulunurken ringa deniz balığıdır. Morina balığına ise İskandinav anakarasının batısındaki adalarda rastlanılmaktaydı.¹⁸⁴² Bununla ilgili Egill Saga’da bir atıf yer almaktaydı; *“Thorolfr, adamlarını ringa ve morina balığı avına gönderdi. Fok avı, yumurta toplama işi ve diğer erzak toplama faaliyetleri çok bereketli geçti.”*¹⁸⁴³

Balıklar, sığ sularda sopayla veya teknelerden zıpkınlarla avlanıldığı gibi bazen de bu iş için ağ bırakıldığı olurdu. Balinalar ise ağırlıklı olarak hasta veya ölü bir şekilde sahile vurmuş bir vaziyette bulunur ve burada parçalanırlardı.¹⁸⁴⁴ Ancak bazen açık denizlerde çok lezzetli olmaları hasebiyle yavru balina avcılığı yapılırdı. Bu hususta İbn Yakub el-Tartuşi’nin, Muhammed el-Kazvîni aracılığıyla bizlere ulaştırmış ayrıntılı bir anlatısı mevcuttur. Tartuşi, İrlanda’nın (Viking hâkimiyetindeyken) sahil kesimlerinde geçen bir avı şu şekilde nakletmektedir:

*“Balina yavrularının Eylül ayında doğdukları ve Ekim ile Ocak ayları arasında yakalandıkları söylenir. Ocak ayından sonra ise etlerinin sertleştiği ve yenilemez hale geldiği bildirilir. Onları avlama usulüne gelince, avcılar yanlarında sivri uçlu büyük bir demir kanca olduğu halde gemilerde toplanırlar. Kancanın üzerinde büyük ve sağlam bir halka, halkanın içinde ise kavi bir ip vardır. Bir balina yavrusuyla karşılaştıklarında ellerini çırpıp bağışırlar. Bu el çırpışlara doğru gelen balina yavrusu kibar ve dostça bir edayla gemilere doğru yaklaşır. Daha sonra denizcilerden birisi yavru balinanın üzerine atlayıp yavru balinanın alnını kuvvetlice kaşımaya başlar. Bu yavru balinanın hoşuna gider. Sonra kancayı balinanın başının ortasına yerleştiren denizci, büyük demir bir çekici tüm gücüyle üç kez kancanın üzerine indirir. İlk darbeyi hissetmeyen balina ikinci ve üçüncü darbeye şiddetli bir şekilde çırpınmaya başlar ve bazen kuyruğuyla gemilerden birine çarpıp gemiyi parçalar. Balina bitap düşünceye kadar çırpınmaya devam eder. Sonra gemilerdeki adamlar birbirlerine yardım ederek balınayı kıyıya sürüklerler. Bazen yavru balinanın annesi yavrusunun çırpınmalarını görüp onu izler. Balıkçılar bu duruma önlem olarak çok miktarda öğütülmüş sarımsak hazırlayıp onları denize dökerler. Anne balina sarımsağın kokusunu alınca bu kokudan tiksindir ve geri dönüp uzaklaşır. Sonra denizciler yavru balınayı karada parçalara ayırıp tuzlarlar. Bu hayvanın eti kar gibi beyaz, derisi mürekkep kadar siyahtır.”*¹⁸⁴⁵

¹⁸⁴² Williams, a.g.e., s. 187.

¹⁸⁴³ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 68.

¹⁸⁴⁴ Williams, a.g.e., s. 186.

¹⁸⁴⁵ Lewis, a.g.e., s. 171.

Balının dışında avlanılan büyük yapılı balıklar da bulunmaktaydı. Bunlar çeşitli zanaat dallarında kullanıldıkları gibi ticari bir kalem olarak da karşımıza çıkmaktaydı. Bu balıkların başında yunus, mors ve fok balığı gelmektedir. Genellikle dişleri, derileri veya yağları için avlanılan bu hayvanlar, Grönland haricinde yiyecek için avlanılmazdı. Mors balığı daha ziyade Norveç'in kuzeydoğusunda Murmans bölgesinde ve sonraki dönemlerde Grönland'da avlanılırdı.¹⁸⁴⁶

4.2.4. Avcılık ve Balıkçılık Yasaları

Kara ve deniz avcılığının günlük hayattaki önemine bağlı olarak İskandinav toplumunun yasalarında bu konuda düzenlemeler yer almaktadır. Bu yasalardan sık karşılaştığımız konu karaya vurmuş olan balinaların durumuydu. Norveç'te Gulathing kanunlarına göre bir kişi, karaya vurmuş bir balina bulursa ona bir işaret bırakıp sonrasında yetkili bir isme durumu bildirmek zorundadır. Devamında da yağını alma hakkına sahip olurdu.¹⁸⁴⁷ Başka bir uygulamaya göre ise sahile vuran balina büyük ise yarından fazlasını kral alır, bulana ve sahilin sahibine de az miktarda pay verilirdi. Küçük balinalar ve diğer deniz hayvanlarında ise kral pay almaz, hayvan onu bulan ile sahilin sahibi arasında taksim edilirdi. İzlanda'da da kral pay almayıp, sahile vurmuş olan balinanın yarısı bulana yarısı da o bölgenin sahibine ait olurdu.¹⁸⁴⁸ Bir kişi avladığı balınayı sahilde özel bir mülke çekip orada parçalarsa balinanın yarısı mülkün sahibine kalırdı.¹⁸⁴⁹

Gulathing kanunlarında taksimat, balığın ebadının yanı sıra bulanın sosyal statüsüne göre de değişkenlik göstermekteydi. Burada bir hersar veya daha üst mevkideki bir kişi on sekiz arşından¹⁸⁵⁰ daha uzun bir balina avlarsa tamamına sahip olur. Daha alt mevkide olanlar ise yarısına sahip olurken kalan yarısı krala bırakılırdı. Bu ölçünün tespiti için balina ya tanıkların huzurunda parçalanır veya iskeleti muhafaza edilir ki delil olarak kullanırdı.¹⁸⁵¹

Bir kişi başkasına ait topraklarda av yaparsa bu durumda iki türlü bir uygulama bulunmaktaydı. Bunlardan birincisine göre avcı, başkasına ait bir toprakta bile avlanmış

¹⁸⁴⁶ Williams, a.g.e., s. 186; Wolf, a.g.e., s. 24.

¹⁸⁴⁷ "Gulathing Law", s. 127.

¹⁸⁴⁸ Williams, a.g.e., s. 187.

¹⁸⁴⁹ "Gulathing Law", s. 126.

¹⁸⁵⁰ Bir arşın yaklaşık 68 cm.dir.

¹⁸⁵¹ "Gulathing Law", s. 126.

olsa avladığı hayvan, kendisine ait kabul edilmektedir. İkinci görüş ise av işleminin en azından avcının kendi topraklarında başlamasını şart koşmakta veya başkasının topraklarında avlanılacaksa da karşı tarafın iznini gerekli görmektedir.¹⁸⁵² Gulathing kanunları benzer şekilde başkasına ait bir araziden geçen dereден balık tutulmasını yasaklamaktadır.¹⁸⁵³

Bir kişi başkasına ait bir fok avlanma yerine ağ kurar ve söz konusu yerin sahibi bu ağ görürse ona sahip olma hakkı doğardı. Ağın sahibi fidye ödeyerek ağı kurtarabilir ancak eğer içinde fok balığı varsa arazi sahibine kalırdı.¹⁸⁵⁴

4.3. TİCARET

Vikinglerin ihtisas alanının denizcilik ve korsanlık olduğunu ifade etmiştik. Fakat bu iki özellik, bir süre sonra başka bir sahada, yani ticarete uzmanlaşmayı doğurmuştu. Korsanlığı kurumsal bir şekilde yapmalarına bağlı olarak artan zenginliklerini, ihtiyaç duydukları başka metalara dönüştürmek istemeleri neticesinde ticaret yapmaya başlamışlardı. Nitekim Pirenne'in dediği gibi korsanlık ticaretin birinci aşamasıydı ve onlar da özellikle IX. yüzyılın sonundan itibaren ikinci aşamaya yani ticarete geçmişlerdi. Bir süre sonra ise bu iş onlar için korsanlıktan daha kolay ve daha kârlı olmuştu.¹⁸⁵⁵ Arkeolojik esarlere baktığımızda ticaretle yağmacılık arasındaki yakınlığı ortaya koyan bulgulara rastlamaktayız. Örneğin İskoçya'nın batısında bulunan bir Viking mezarında kılıç, kargı ve baltanın yanı sıra bir terazi de bulunmuştur.¹⁸⁵⁶

Aslında İskandinav toplumunun ticari niteliklerinin çok daha eskilere dayandığı düşünülmektedir. Bu durum, Yunanistan'da olduğu gibi bölgenin coğrafi özelliklerinin bir sonucuydu. Yani iç bölgelerin tarım için topografik yönden yetersiz oluşu ve uzun kıyı çizgileri hem Yunanistan hem de İskandinavya'yı ticarete yönelten iç etkenlerden olmuştu.¹⁸⁵⁷ Burada dikkatimizi çeken husus bölgede siyasi etkinlik daha çok Danimarka ve Norveç hâkimiyetindeyken, ticari alanda İsveç'in varlığı baskın gelmekteydi. Bunu en çok sikkelerin bulunduğu bölgelerin İsveç hâkimiyetinde

¹⁸⁵² Williams, a.g.e., s. 182.

¹⁸⁵³ "Gulathing Law", s. 97.

¹⁸⁵⁴ a.g.e., s. 102.

¹⁸⁵⁵ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 32.

¹⁸⁵⁶ Heaton, *Avrupa İktisat Tarihi I*, s. 72.

¹⁸⁵⁷ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, 12. Baskı, Şadan Karadeniz (çev.), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 83.

olmasından anlamaktayız.¹⁸⁵⁸ Kanaatimizce bunun sebebi, İsveç'in doğuda Bizans ve İslam ülkelerine karşı yaptığı saldırılarda başarısız olmasıdır. Nitekim korsanlıkta başarısız olunca da ticarete daha fazla ağırlık vermişlerdi. Bunun neticesinde de Doğu ile yapılan ticareti tekellerine almışlardı.

4.3.1. Dış Ticaret

Vikinglerin ticari faaliyetlerinden söz edeceğimiz zaman öncelikle hatırmıza dış ticaret gelmektedir. Onlar Finlandiya, İngiltere, İspanya, İtalya, Bizans ve Abbasiler gibi uzak yakın birçok bölgeyle ticaret yapmaktaydı. Hatta Abbasilerde yaşanan bunalımlar sırasında bu bölgeyle ticaretin geçici olarak aksaması üzerine daha doğuda Buhara ve Semerkant'la bile ticari faaliyette bulunmuşlardı.¹⁸⁵⁹ Netice itibarıyla Vikinglerin nehir ve karayollarını kullanılarak geliştirdikleri ticaret ağı, İzlanda'dan Konstantinopolis ve Bağdat'a kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştı (Bk. Harita - 8).¹⁸⁶⁰

Genel olarak Viking Çağı'nda İskandinavların ticari faaliyet bölgelerini iki grupta ele almayı uygun gördük. Birinci gruptakiler Bizans ve İslam ülkelerinden oluşan Doğu dünyasıyken, ikinci gruptakiler Avrupa ve batısında yer alan bölgelerden oluşan Batı dünyasıdır.

4.3.1.1. Batı Ticareti

Vikinglerin ticari etkinliklerini ilk gösterdikleri bölge, kıta Avrupa'sının batı sahilleri ve İngiltere olmuştur. Bu bölgelerde Doğu'dakinin aksine güçlü bir merkezi idarenin bulunmaması nedeniyle ticari açıdan durum tamamen İskandinavların lehineydi. Nitekim Danimarkalılar ve Norveçliler, Karolenj İmparatorluğu ve Britanya'nın denizlerde etkin olmamasından faydalanarak bu alandaki boşluğu doldurmuştu. Ayrıca o dönemde Karolenjlerin en önemli iki ticari merkezinden biri olan Frizya, Viking saldırıları ile harap olmuşken; ikinci merkez ise Venedik, Müslümanların Akdeniz'e egemen olmasıyla bu niteliğini kaybetmişti.¹⁸⁶¹

Dönemin sagalarında onların ticari etkinliklerine sıkça atıf yapılmaktadır. Egill Saga'da bu hususta bazı örnekler yer almaktadır:

¹⁸⁵⁸ Heyd, a.g.e., s. 96.

¹⁸⁵⁹ Fontana, a.g.e., s. 49.

¹⁸⁶⁰ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 36.

¹⁸⁶¹ a.g.e., s. 32.

“...Kış geldiğinde Thorolfr doksandan fazla adamıyla dağlara doğru yola çıktı. ...Satmak için yanına mal da almıştı. Çok kısa sürede Finlerle bağlantı kurdu, vergilerini topladı ve ticaret yaptı. Tüm bunlar iyi niyet ve dostluk duygularıyla yürütüldü. Ancak buna rağmen Finler onlardan korkuyorlardı.¹⁸⁶² ...Thorolfr tekneyi hazır etti ve adamlarının bazılarını tayfa olarak aldı. Kurutulmuş balık, gri kürk ve başta çok sayıda ermin (bir sansar türü) postu olmak üzere dağlık bölgeden ele geçirdiği çeşitli postları yükletti. Kargo çok değerliydi. Giyecek ve diğer ihtiyaç duyulan malların satın alınması için teknenin batıya, İngiltere'ye yelken açmasını emretti. Adamları önce kıyı boyunca güneye indiler, oradan da denizi aşır İngiltere'ye geldiler. Vardıkları yerde güzel bir pazar vardı. Tekneyi buğday, bal, şarap ve giyeceklerle doldurdular ve sonbaharda uygun rüzgârı yakalayıp Hordaland'a geri döndüler.”¹⁸⁶³

İskandinavların bölgedeki ticari faaliyetiyle alakalı olarak önemli anlatıları olan Ottar, onların en önemli ticaret kaleminin kürk olduğunu bildirmektedir.¹⁸⁶⁴ Buna ilaveten ham deri, kuş tüyü, deri halat, mors dişi, balık, bal, amber, balina yağı, Baltık bölgesinin kehribarı ve de köle diğer ihracat ürünlerindendi. Bremenli Adam ve Saint Ansgar batıdaki ticari faaliyetle alakalı, özellikle köle ticaretiyle ilgili sıkça atıflarda bulunmaktadır.¹⁸⁶⁵

İhracat konusunda deniz ürünlerinin özel bir yeri bulunmaktaydı. Özellikle şehirler, gelişmeye başladıkça balıkların muhafaza edilerek ticaretinin yapılması yaygınlaşmıştı. XII. yüzyıl başlarında Norveç sahillerinde avlanılan morinalar kurutularak saklanmaktaydı. Kuzey Norveç'teki Lofoten ve Vesteralen adalarında bu faaliyet çok yaygındı. Öyle ki Lofoten Adası bölgede ringa balığının ticari merkeziydi. Önceleri sadece sahildeki çiftçiler bu işle ilgilenirken sonraları kilise, hatta krallar bile bu ticarete ilgi duydular ve vergi talep etmeye başladılar.¹⁸⁶⁶ Batı Norveç'te bulunan Bergen şehri, kuzeyin balıkçı bölgeleri ile Avrupa pazarı arasında stratejik bir pozisyondaydı. Burası kurutulmuş tuzsuz balık, tuzlu balık ve balık yağı ticaretinin merkezi konumundaydı. Dönemin önemli ticaret gücü Hansa Birliği¹⁸⁶⁷ XIII. yüzyıl

¹⁸⁶² *Viking Destanı Egill'in Sagası*, s. 67.

¹⁸⁶³ a.g.e., s. 76.

¹⁸⁶⁴ Wolf, a.g.e., s. 24.

¹⁸⁶⁵ Maria Elisa Soldani, “Deniz Ticareti ve Limanlar” *Ortaçağ - Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, 2. Baskı, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 289; Wolf, a.g.e., s. 26.

¹⁸⁶⁶ Orrman, a.g.m., s. 283.

¹⁸⁶⁷ Hansa birliği, Kuzey Avrupa'da Alman şehirlerinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış olan ve XII. yüzyıldan XIV yüzyıl sonlarına kadar etkin bir şekilde varlık gösteren ticari bir konfederasyondur. Doğu ile batı arasında ticari bir iletişim kurmaktaydı. Gotland'a ve İsveç'in güneyine yerleşen bu birlik, bütün Baltık kıyıları boyunca hâkim durumdaydı. Hansa birliğinin oluşumunda en önemli olay Holstein Kontu

ortalarından itibaren bu balık ticaretine hâkim oldu ve Bergen'den İngiltere'ye balık ve balık ürünleri ihracatını yürüttü. Balık ürünleriyle alakalı bir diğer önemli merkez, günümüz İsveç sınırları içinde bulunan Skane bölgesidir. Burada yer alan Falsterbo ve Skanör yarımadalarında ringa balığı ticareti ön plana çıkmaktaydı. Nitekim XIII. yüzyıl başlarında burada kurulmuş olan Skane fuarı, o dönem bölgeye hâkim olan Danimarka'ya büyük vergi geliri sağlamaktaydı.¹⁸⁶⁸

Yukarıda sayılan balık türlerinin dışında çok daha büyük yapılı balıklar ticari gerekçelerle avlanılabilmekteydi. Bunlar yunus, mors, fok ve balınadır. Mors balığının avlanma gerekçelerinin başında dişleri gelmektedir. Fok balığının ise derisinden istifade edilirdi. Bunun dışında balinaların ve fokların yağı muhtelif şekilde değerlendirilmekteydi. Genellikle aydınlatmada kullanılmakla birlikte bazı yerlerde yemeklerde de tüketildiği olurdu. Ayrıca tekne inşaatında gövdesine katran yerine sürülürdü.¹⁸⁶⁹

Bulgulardan anlaşıldığına göre Doğu pazarları ile kıyaslandığında yakın olmasından dolayı kıta Avrupa'sından daha fazla ithalat yapılmaktaydı. VIII. yüzyılın sonu ile IX. yüzyılın başları arasında kıtadan Kuzey'e giden mallar arasında Loire, Sen ve Ren vadilerinden şarap; Akitanya ve Frizya'dan ise keten ilk sırada gelmekteydi.¹⁸⁷⁰ İskandinavya'da bulunmuş olan çok sayıdaki cam eşyalar ise ağırlıklı olarak Bizans veya Roma'ya aittir.¹⁸⁷¹

Vikinglerin kıta Avrupa'sındaki ticari üstünlükleri bölgede onlarla rekabet edebilecek bir denizciliğin oluşması ile ancak son bulabildi.¹⁸⁷² Öte yandan onların baskınlara son verip ticarete yönelmeleri bir anlamda kendi bindikleri dalı kesmelerine sebep olmuştu. Çünkü baskın yaptıkları dönemde Frizya kıyılarında yer alan, başta Quentovic ve Dorestad gibi önemli limanlarda ticaret tamamen durmuş ve bu onların lehine olmuştu. Lakin baskınların son bulmasından sonra özellikle Flander'de ticari

---

Schuenburg'lu II. Adolph'un 1159'da Lübeck kentini kurması olmuştur. Kont, kentin yönetim ve inşasını bir konsorsiyuma bırakmıştır. Daha sonraları bu kent Hansa birliğinin merkezi olmuştur. XIII. yüzyılda Lübeck ile Gotland'ın lider kenti Visby yarış halinde olmuşlardır. Lübeck bu yarıştan üstün çıktıktan sonra Rostock, Stralsund, Stettin, Danzig (Gdansk) ve Elbing başta olmak üzere birçok yeni kente liderlik etmiştir. Birliğin bu ticari başarıları 1356 yılına kadar sürdü. Bk. Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 169; Le Goff, a.g.e., s. 140.

¹⁸⁶⁸ Orrman, a.g.m., s. 284.

¹⁸⁶⁹ Wolf, a.g.e., s. 24.

¹⁸⁷⁰ Soldani, a.g.m., s. 289.

¹⁸⁷¹ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 285.

¹⁸⁷² Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 36.

faaliyetler artmış ve Fransa'ya yakınlığının da avantajıyla bölgenin yıldızı olmuştu.¹⁸⁷³ Devamında da kuzey ticaretinin bu yeni merkezi ile güneyde Müslümanların izin verdiği ölçüde doğu ticaretini sağlayan Venedik'in buluşma noktası, Champagne ovasında önemli panayırların doğmasına zemin hazırlamıştı.¹⁸⁷⁴

4.3.1.2. Doğu Ticareti

Önceden de değindiğimiz üzere İskandinavların doğu istikametinde, batıda olduğu kadar kayda değer bir baskın faaliyeti olmamıştır. Hem İslam dünyası hem de Bizans karşısında askeri bir başarı şansı olmayan Vikingler, bu bölgelerle ilişkilerini ancak ticari kanallarla sürdürebilmekteydi. Nitekim IX. ve X. yüzyıllarda Bizans'a yönelik gerçekleştirdikleri askeri harekâtlarda, kısa süreli bazı başarılarının haricinde, önemli bir sonuç elde edememişlerdi.¹⁸⁷⁵ Öyle ki Bizans karşısında yaşadıkları hezimetler sonrasında İmparator onlara bazı koşullar dayatmıştı. Konstantinopolis'e girmek isteyen her Varangian, İmparator imzası taşıyan pasaporta sahip olmak zorundaydı. Şehirde elli Varangian'ın bir arada bulunması yasaktı. Beklemeleri gerektiği zaman şehir dışında onlara tahsis edilen bir mahallede beklemek zorundaydılar. Şehre yalnızca bir kapıdan ve silahsız bir şekilde girebilirlerdi. Bir gereklilik yok ise kışı Konstantinopolis'te geçiremezlerdi.¹⁸⁷⁶

İskandinavlar, İslam dünyasına karşı Bizans'a yaptıkları kadar sefer düzenlememişlerdir. Hazar Denizi'ndeki birkaç teşebbüsün dışında bölgede askeri bir faaliyet söz konusu olmamıştır. Bu vesileyle doğu istikametinde tek iletişim aracı olarak ticareti kullanmak zorunda kalmışlardır. Bundan dolayı da İskandinavların doğuda, batı ile kıyaslandığında daha güçlü bir ticari faaliyet yürüttüğü açıktır. Onların, Müslümanlar karşısındaki askeri yetersizliklerinin yanı sıra Kilise'nin Müslümanlar ile ticaret yapılmasını hoş karşılamayan yaklaşımı da bu hususta etkili olmuştur.¹⁸⁷⁷

Vikinglerin doğu istikametinde ticari faaliyetlerini kolaylaştıran en önemli unsur ulaşımına uygun uzun nehirlerdi. Bu nehirler sayesinde Karadeniz ve Hazar Denizi'ne kadar gidebilmişlerdir. Rus yıllıklarında güzergâh şu şekilde tarif edilmektedir. Baltık sahilinden çıktıktan sonra Neva Nehri'ni takip ederek Ladoga Gölü'ne ulaşıyorlar. Gölü

¹⁸⁷³ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 76.

¹⁸⁷⁴ a.g.e., s. 82.

¹⁸⁷⁵ Yavaş, *IX.-XI. yüzyıllarda Norman İstilaları ve Bu istilaların Avrupa'nın Oluşumuna Etkisi*, s. 156.

¹⁸⁷⁶ Heyd, a.g.e., s. 77.

¹⁸⁷⁷ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 43.

geçerek yine buraya dökülen Volkhov Nehri'ne varıyorlar ve bu nehri takip ederek İlmen Gölü'ne, oradan Lovat Nehri'ni kullanarak Dinyeper'in yukarı kısmına geçiyorlardı. Buradan da Karadeniz'e iniyorlardı.¹⁸⁷⁸ Bu yol o zaman Rusya'nın en önemli şehirlerinden olan Kiev ve Novgorod'tan geçmekteydi.

İbn Hurdazbih ise eserinde "Rus" diye ifade ettiği İsveçlilerin doğu ticaretinde Karadeniz'e ve Volga üzerinden de Hazar Denizi'ne inerken izledikleri yolu şu şekilde nakletmektedir (Bk. Harita - 9,10):

"Ruslar Sakalibe'nin (Slavlar) bir koludur. Bunlar işlenmiş deri, siyah tilki derisi ve Slav ülkesinin uzak kesimlerinden (Frenk) kılıç getirmektedirler. Bunları Rum denizi kıyılarına kadar getirirler ve bunların onda birlik kısmını vergi olarak Rumların (Bizans) sahibine verirler. Daha sonra Sakalibe bölgesinin bir nehri olan Tennis (Tanais, Don) Nehri'nde ilerlerler ve Hazar bölgesinin bir şehri olan Hamlic'e (Khamlij) varırlar ve buranın melikine de bu malların onda birini vergi olarak verirler. Buradan Cercan (Gürgen) Denizi'ne varırlar ve bunun kıyısında bulunan Ahabbu'ya çıkarlar. Bu denizin çapı 500 fersah'tır.¹⁸⁷⁹ Cercan'dan ticari eşyalarını develer üzerinde Bağdat'a taşırlar. Beraberlerinde Slav köleler de götürmektedirler."¹⁸⁸⁰

Bizans İmparatoru ve aynı zamanda yazar olan Constantin Porphyrogenet (905-959) bu tüccarların Konstantinopolis'i geçip Suriye'ye kadar inerek oralarda da ticaret yaptıklarını bildirmektedir. Vikinglerin bu yolları, söz konusu bölgeye sürekli gelip giden Müslüman ve Yahudi tüccarlardan öğrendikleri düşünülmektedir.¹⁸⁸¹

Bu ticarete kuzeyden temin ettikleri bal, kürk ve köle karşılığında doğulu Müslüman ve Yahudi tüccarlardan baharat, ipek, mücevherat gibi ürünler alıyorlardı.¹⁸⁸² Kürk, Doğu'da üst düzey erkekler arasında çok tercih edilen bir dış kıyafetti. Öyle ki âdeta bir ihtiyaç gibi görülmeye başlanmıştı.¹⁸⁸³ Ridanaes'te yapılan kazı çalışmalarında Arap yarımadası ve Karadeniz çevresindeki bölgeden akik, kristal ve ametist taşları ithal edildiği anlaşılmaktadır.¹⁸⁸⁴ İskandinavya'da Viking Çağı'na ait Çin ipekleri, Suriye ve Arabistan'dan çeşitli tekstil ürünleri ve Bizans ipekleri kalıntılarına rastlanılmıştır.¹⁸⁸⁵ Bu süreçte İslam dünyasından para şeklinde gelen gümüşlerin,

¹⁸⁷⁸ *The Russian Primary Chronicle*, s. 40.

¹⁸⁷⁹ Bir fersah yaklaşık 5 km.dir.

¹⁸⁸⁰ İbn Hurdazbih, a.g.e., s. 131.

¹⁸⁸¹ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 42.

¹⁸⁸² Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 34.

¹⁸⁸³ Heyd, a.g.e., s. 68.

¹⁸⁸⁴ Carlsson, a.g.m., s. 168.

¹⁸⁸⁵ Larsson, "Viking Çağı Tekstil Ürünleri", s. 228.

İskandinavlar tarafından eritilip süs eşyası haline getirilmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur.¹⁸⁸⁶

Batı'da olduğu gibi Doğu'da da köle ticareti o kadar yaygındı ki Vikingler bazen kendi tebaasını bile köle olarak satmaktaydı.¹⁸⁸⁷ Hatta savunmasız bir şekilde yakaladıkları başka İskandinav gemilerini yağmalayıp içindekileri köle olarak satmaktan çekinmezlerdi. Örneğin, ileride Norveç kralı olan Olaf Tryggvason gençliğinde Klerkon adlı bir Viking tarafından köle olarak tutulmuş ve satılmıştı.¹⁸⁸⁸ Bu süreçte Bizans'a öyle çok Rus köle satılmıştı ki İmparatorluğun merkezi Konstantinopolis'in etnik yapısında değişiklikler olmuştu.¹⁸⁸⁹

Vikinglerin Doğu'dan aldıkları bu ürünler, Avrupa içlerine kadar ulaşmaktaydı. Başta Vistül ve Oder Nehri üzerindeki olmak üzere birçok şehirde çok sayıda Arap sikkesi bulunmasından bunu anlamaktayız.¹⁸⁹⁰ Bu aracılıkta en önemli merkez Gotland ve Öland adaları olmuştur. Öyle ki Gotland'da, Rusya'da bulunandan çok daha fazla sayıda İslam sikkesinin yanı sıra Anglo-Sakson paralarına da rastlanılmıştır.¹⁸⁹¹ Buna ilaveten Danimarka'da, başta Bornholm olmak üzere Mön, Falster, Langeland ve Aggersoe adalarında kûfi harflere sahip sikkeler bulunmuştur. Bu sikkelerin tarihi VIII. yüzyıl başları ile XI. yüzyıl başları arasında değişmekteydi.¹⁸⁹²

Burada bazı sikkelerin ikiye bölündüğü ayrıntısını belirtmekte fayda vardır. Bu durum söz konusu paraların bu bölgeye ticari faaliyet neticesinde ulaştığının işareti olarak görülmektedir. Çünkü o dönemde tartıyı tamamlamak için Doğu'da sikkelerin bölünmesi yaygın bir uygulamaydı. İskandinavya'da bol miktarda İslam sikkesinin bulunması, onların sattıklarından daha az ürün aldıklarının bir işaretidir. Çünkü bu sikkelerin geri dönmemesi, onların ticari dengeyi sağlayacak ürün almamaları anlamına gelmektedir. Buna sebep olarak, dönemin İskandinav toplumunun lüks tüketime çok düşkün olmaması ve mücevheri sadece kadınlar için almaları gösterilmektedir.¹⁸⁹³ Ayrıca yukarıda söz ettiğimiz gibi geri dönmeyen sikkelerin bir kısmı eritilerek süs eşyası olarak kullanılmaktaydı.

¹⁸⁸⁶ Wolf, a.g.e., s. 26.

¹⁸⁸⁷ Roberts, a.g.e., s. 220.

¹⁸⁸⁸ Boyesen, a.g.e., s. 136.

¹⁸⁸⁹ Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, s. 66.

¹⁸⁹⁰ Heyd, a.g.e., s. 83.

¹⁸⁹¹ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 34.

¹⁸⁹² Heyd, a.g.e., s. 67.

¹⁸⁹³ a.g.e., s. 67-71.

4.3.2. İç Ticaret

Vikinger, dış ticarete genellikle üretici ve tüketici arasında aracı bir pozisyonda olmakla birlikte bazı ürünleri bizzat kendileri üretmekteydiler. Orman ürünleri, deniz ürünleri, bal ve kürk bunların başında gelmektedir. Örneğin o dönemde Danimarka ve İsveç, Laponlardan ve Grönland'dan kutup bölgesi ürünleri ithal etmekteydi. Danimarka ayrıca Faroe adalarından koyun ithal etmekteydi. İzlanda ise anakaradan tahıl ve kereste ithal ederken, buna mukabil ham yün, kabaca işlenmiş yün kumaş, kurutulmuş balık ve süt ürünleri ihraç etmekteydi.¹⁸⁹⁴

4.3.2.1. İskandinav Ticaretinde Pazar Yerleri

Bütün bu süreçte hem bizzat kendilerinin tedarik ettikleri hem de aracılık ettikleri ürünlerin alım satımında pazarlar ön plana çıkmaktadır. İskandinav ticaretinin gelişmesi, beraberinde pazar yerleri ve devamında da yerleşim yerlerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Küçük yerleşim yerlerinin yakınlarında düzenli periyotlarla kurulan pazarlar zamanla söz konusu yerin büyümesine katkı sağlamıştır.¹⁸⁹⁵ Vikinglerin ilk ticaretleri, yağma yaptıkları bölgedeki insanlarla olmuştur. İsveçlilerin kurdukları, Slavca “gorod” denilen yerleşimler, çevrelerindeki savaşı olmayan halkları egemenlikleri altına almak ve sömürmek için kullandıkları daimî kaleler haline geldi. Ormanlardan elde ettikleri kürk ve balın yanı sıra, esirleri ve yenilenlerden haraç olarak elde ettikleri emtiayı da buralarda topluyorlardı.¹⁸⁹⁶

Pazar yerlerinden en önemlisi, İsveç'te Birka'dır. Birka'nın kuzeydoğusunda bulunan Sigtuna sonraki dönemlerde bir diğer kayda değer ticari merkez olmuştur. Daha ileriki dönemlerde Wisby merkezli olarak Gotland Adası'nda kurulan pazar, sadece İsveç'in en önemli ticaret merkezi olmakla kalmamış, XII. yüzyıla kadar doğu ile batı arasında en önemli ticari merkezlerden birisi olmuştur. Bölgenin diğer önemli şehirlerden Linköping, Skenninge, Falköping, Enköping, Strangnas, Nyköping, Norrköping ve Soderköping benzer şekilde ticaret veya pazar yerlerine bağlı olarak kurulmuşlardır. Bu yerlerin bazılarının isimlerinde bulunan “köping” (pazar yeri) eki de bu durumu kanıtlamaktadır.¹⁸⁹⁷

¹⁸⁹⁴ Williams, a.g.e., s. 216.

¹⁸⁹⁵ a.g.e., s. 239.

¹⁸⁹⁶ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 32.

¹⁸⁹⁷ Williams, a.g.e., s. 238-240.

İzlanda'da en büyük ve bilinen en eski pazar yeri bugünkü Akureyri'nin kuzeyinde kurulan Gazar adlı pazardır. Danimarka'da ise Hedeby ve Schleswig'tir. Kısa süre sonra bu şehirleri Aarhus, Viborg, Roskilde ve Kopenhag izlemiştir. Kral Büyük Knut tarafından, İsveç yarımadasının güneyinde kurulmuş olan Lund ise hem önemli bir ticaret merkezi hem de Danimarka'nın darphane merkeziydi.¹⁸⁹⁸

Norveç'te de çok sayıda pazar bulunmaktadır. Bunlardan en eskisi bugünkü Larvik yakınlarında 900'lerde büyük bir tapınağın yanında kurulmuş olan Skiringssal adlı pazardır. Kısa süre sonra onun yakınlarında Vestfold liman şehri kuruldu. Burası deniz ticareti sayesinde yaz-kış kalabalığını muhafaza etmiştir. Kuzeyde batı kıyısında, günümüzdeki Trondheim yakınlarında bulunan Nidaros, 997'de Olaf Tryggvason tarafından kurulmuştur. Nidaros, sahip olduğu önemi daha çok İzlanda ile yapılan ticarete borçludur.¹⁸⁹⁹ Oslo fiyordunda Vestfold bölgesinde yer alan Kaupang, her ne kadar Birka ve Hedeby gibi zengin ve tam bir şehir sayılamasa da önemli ticari yerleşimlerden birisiydi. Öyle ki Vestfold'un dışa bakan kapısıydı. Ottar'a göre kuzeyli tüccarlar kürk, deri, kuş tüyü, mors dişi, deri halat, balık, bal, amber, balina yağı gibi ürünlerini buraya getirip satarlardı.¹⁹⁰⁰ Daha kuzeyde Laponlarla ticaret yapılan çok sayıda pazar yeri bulunmaktadır. Genellikle deri ve kürk ticaretinin yapıldığı bu pazarlardan en bilineni, günümüz Norveç'inin kuzeyinde bulunan Kabelvag yakınlarındaki yerdir.¹⁹⁰¹

Hem iç piyasa hem de dış piyasaya hitap eden bu şehirlerden bazıları, Kuzey Avrupa'daki bir kısım şehirler gibi zamanla kendi yasalarına sahip olmuşlardı. Ancak bu kanunlar, yukarıda zikrettiğimiz anlamda bir eyalet kanunu olmasından daha ziyade bir şehir kanunu niteliğindedirler. İhtiyaca binaen daha çok ticari uygulamaları barındıran bu kanunlar zamanla bağımsız bir şekilde varlıklarını muhafaza etmişlerdir. Norveç'teki Bjarkoy bu tip yerlerden bir tanesidir.¹⁹⁰²

4.3.2.2. Pazar Yerlerine Saygı

İskandinavların ticarete verdikleri önemi birçok hukuk uygulamalarından da anlayabilmekteyiz. Başta pazar yerlerinde barış ortamının muhafazası için özel bir

---

¹⁸⁹⁸ a.g.e., s. 241.

¹⁸⁹⁹ a.g.e., s. 242.

¹⁹⁰⁰ Wolf, a.g.e., s. 33.

¹⁹⁰¹ Williams, a.g.e., s. 237.

¹⁹⁰² Holman, a.g.e., s. 172.

gayret gösterirlerdi. Nitekim Danimarka’da bir kişi pazar yerinde bir tüccara zarar verecek olursa, o tüccara fidye ödemek zorunda tutulurdu. Ayrıca Pazar yerinin huzurunu bozduğu için 40 mark da ceza öderdi. İsveç’te ve Norveç’te pazar yerinde bir kişi başka bir kişiye pazarın en aktif olduğu öğle saatlerine kadarki sürede öldürücü veya ağır bir şekilde yaralayacak boyutta zarar verirse bu kişinin ödeyeceği ceza normal zamanlardaki cezanın iki katı olurdu.¹⁹⁰³ Pazar yerleriyle ilgili hassasiyet dini yaşantıya da sirayet etmişti. İbn Fadlan onların bir pazara gittiklerinde, hiçbir faaliyet yapmadan önce Tanrıları simgeleyen şekillerin önüne çeşitli yiyecekler sunarak alışverişlerinin iyi geçmesi için dualar ettiklerini bildirirdi. Eğer ticaret, bekledikleri kadar iyi geçmemiş ise hediye getirmeye devam ederlerdi.¹⁹⁰⁴

Savaş bölgelerinde bile tüccarlar o kimliklerini ön plana çıkaracak işaretler kullanırlardı ki böylece faaliyetlerini yürütebilirlerdi. Bir tüccar çatışma bölgesine veya yabancıların tehdit olarak algılandıklarını düşündüğü bir yere gideceği zaman “beyaz barış kalkanı” denen bir kalkanı başının üstünde taşıyarak o bölgeye yaklaşırdı. Bir grup tüccar birlikte hareket ederler ise içlerinden birisi kalkanı bir direğe bağlayarak daha yukarı kaldırırdı. Bir ticaret gemisi riskli bir limana gireceği zaman bu kalkanı geminin baş tarafında tutarlardı.¹⁹⁰⁵

Ticaret, toplumda öyle yer etmişti ki sırf bu faaliyetlerini rahat yürütebilmek için uzun süren savaflara ara verdikleri olurdu. Örneğin Egill Saga’da, Thorolfr ile Egill bir yaz doğuya doğru gidip birçok ganimet elde ettikten sonra Kurland diye bir yere gitmişler ve yerel halkla iki haftalık bir barış anlaşması yapmışlardı. Anlaşma süresince onlarla ticaret yaptılar. Bu süre bitince de çeşitli bölgelerde tekrar yağmaya başladılar.¹⁹⁰⁶

4.3.2.3. Ölçü Birimleri

İskandinavların ağırlık ölçmek için kullandıkları ve Romalılarından aldıkları iki ölçü aleti bulunmaktadır. Bunlardan birincisi değerli veya küçük emtiayı tartmada kullanılan çift taraflı terazilerdir. İkincisi ise daha çok büyük ticari malları tartmada kullanılan kantarlardır. En büyük ağırlık birimine “lest” denmekteydi. Kayıtlardan

¹⁹⁰³ Williams, a.g.e., s. 236.

¹⁹⁰⁴ İbn Fadlan, a.g.e., s. 39.

¹⁹⁰⁵ Williams, a.g.e., s. 224.

¹⁹⁰⁶ *Viking Destanı Egill’in Sagası*, s. 123.

anlaşıldığı kadarıyla ortalama bir kargo gemisinin taşıyabileceği ağırlığa eşit olan bu birimin günümüzde ne kadar ettiği tam olarak bilinmemektedir. Bir diğer ağırlık birimi ise daha çok İzlanda'da kullanılmakta olan ve 80 marka veya 40 pounda¹⁹⁰⁷ eşit olan “vaett” denilen birimdir. Bunun yaklaşık olarak 12 kg ile 18 kg arasında olduğu tahmin edilmektedir.¹⁹⁰⁸ Ağırlık ölçümlerinde, metalden yapılmış halka biçiminde ve “baug”¹⁹⁰⁹ denilen bir malzeme kullanılmaktaydı.¹⁹¹⁰

Hacim için farklı birimler kullanılmaktaydı. Mısır, bira ve benzeri maddelerin ölçümünde “sald” denilen birim kullanılmaktadır. Bunun dışında Norveç'te sıvıların ölçümünde “askr”, “blotbolli” ve “justa” denilen ölçü birimleri kullanılmaktadır. Bu birimlerin günümüzdeki tam olarak neye karşılık geldiği bilinmemekle birlikte, bir kişinin tek başına kaldırabileceği miktarda bir ağırlığa denk geldiği tahmin edilmektedir.¹⁹¹¹

Uzunluk için en yaygın olanı parmak, kol ve ayak ile yapılan ölçümlerdi. Parmakla yapılan ölçümde ortalama bir yetişkinin başparmağının ilk eklemine kadar olan yer dikkate alınırdı. Bu ölçü günümüzde kullanılmakta olan inch'in karşılığı olmuştur. Hatta günümüz Danimarka'sında inch sözcüğü için kullanılan “tomme” kelimesi, köken olarak başparmak anlamına gelmektedir. Ticari alışverişlerde en yaygın kullanılan uzunluk ölçü birimi ise arşın (alin veya ell) idi. Bir arşın ortalama bir kişinin dirseğinden ikinci parmağının ucuna kadar olan kısımdır. O dönem için yaklaşık olarak 50-60 cm.dir. İzlanda'da 1200'lerden sonra arşın yerine “stika” kullanılmaya başlandı. Bu da yaklaşık olarak 90 cm.ye denk gelmektedir.¹⁹¹² O dönemde meydana gelebilecek sahtekârlıkları veya yanlışlıkları engellemek için kamusal toplantıların yapıldığı yerlerde, tapınakların veya kiliselerin duvarında 1 stika uzunluğunda bir işaret bulundurulur ve onu bir standart olarak kabul ederlerdi.¹⁹¹³

¹⁹⁰⁷ O dönemde 1 mark = 215,8 gram, 1 İngiliz poundu = 349,7 gramdır. Bk. Laurence M. Larson, “Glossory”, *The Earliest Norwegian Laws*, Laurence M. Larson (çev.), The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey, 2008, s. 421.

¹⁹⁰⁸ Williams, a.g.e., s. 225.

¹⁹⁰⁹ Bu ağırlık 12 onsa tekabül etmektedir. Bu ölçü aynı zamanda bazı yerlerde cinayet davalarında maktulün yakınlarına ödenecek olan fidye tutarı olması hasebiyle “baug” sözcüğü “fidye” veya “tazminat” anlamlarında da kullanılmaktadır. Bk. Larson, “Glossary”, s. 411.

¹⁹¹⁰ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 215.

¹⁹¹¹ Williams, a.g.e., s. 226.

¹⁹¹² a.g.e., s. 227.

¹⁹¹³ *Laws of Early Iceland-Gragas II*, s. 349.

4.3.3. Para

4.3.3.1. Takas Dönemi

Viking Çağı öncesinde İskandinavya’da, özellikle uzak ve ücra bölgelerde alış veriş uzun süre takas düzeni üzerine kuruluydu. Sığırlar, tekstil ürünleri ve her türlü değerli eşya bölgelere göre bu takas ticaretinde öne çıkmaktaydı. Gragas kanunlarında üç yaşında sağlıklı sığır ve öküzün merkeze alındığı takas için bir değerler listesi oluşturulmuştur.¹⁹¹⁴ Öyle ki bazı fidyeler inek sayısı ile belirlenmişti. Örneğin Gulathing kanunlarında bir çiftçiyi veya bir çiftçinin tek oğlunu öldüren kişi için 10 mark fidyeye belirlenmişti. Devamında bu paranın 32 ineğe denk geldiği ifade edilmektedir.¹⁹¹⁵ Kanaatimizce bu tip olaylar karşısında ilk dönemlerde fidyeye için inek ödenmekteydi. Sonrasında bölgede sikkelerin yaygınlaşmasına bağlı olarak inek üzerinden belirlenmiş olan fidyeye için aynı zamanda nakit bir değer de biçilmiştir. Bu uygulama İzlanda’nın yanı sıra İskandinavya’nın birçok yerinde yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı.

İzlanda’da en sık kullanılan takas ve değer biçme aracı ev yapımı wadmal denilen sade yün kumaşlardı. Öyle ki bunlar metal paraların kullanımına kadar nakit değeri taşımaktaydı. Bir diğer önemli değişim aracı ise halıydı.¹⁹¹⁶ Viking Çağı’nın başlarından itibaren ticaretin güç kazanmasıyla birlikte İskandinavya’da paranın kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu süreçte yani 750-1100 yılları arasında kullanılan üç tip paradan ilk ikisi yabancılara ait olup ancak üçüncüsü yerlidir.

4.3.3.2. Para Birimleri

O dönemin İskandinavya’sında sikke basımı için daha ziyade gümüş tercih edilmekteydi. Bunun en önemli gerekçesi altına nazaran daha kolay temin edilmesidir. Altın ve gümüş sikkelerin değerlerini kıyaslayacak olursak o dönem 1 altın mark 1 gümüş markın sekiz katına eşdeğerdi.¹⁹¹⁷

Para birimlerinin isimleri aslında bir ağırlığı ifade etmektedir. Her sikkenin standart ağırlığı için kullanılan birim zamanla o paranın ismi olarak anılır olmuştur. Örneğin mark, peni, ons gibi para birimleri birer ağırlığı ifade etmektedir. Zamanla

¹⁹¹⁴ a.g.e., s. 358.

¹⁹¹⁵ “Gulathing Law”, s. 150.

¹⁹¹⁶ Nelson Annandale, *The Faroes and Iceland*, The Clarendon Press, Oxford, 1905, s. 136.

¹⁹¹⁷ Wolf, a.g.e., s. 27.

paralardaki kırpma işleminden dolayı ismin sahip olduğu ağırlıklarda değişiklikler meydana gelmiş olsa da o ismin kullanılmasına devam edilmiştir.¹⁹¹⁸ Buna göre para birimlerini anlamak için öncelikle ağırlık ölçülerini bilmemiz gerekmektedir. 1 mark 215,8 gram, 1 İngiliz poundu ise yaklaşık 349,7 gramdır.¹⁹¹⁹

İskandinavya’da yaygın olarak mark, ons, ertog ve peni olmak üzere dört tip para birimi kullanılmaktaydı. Bu paraların birbirlerine denkliği şu şekildedir; 1 mark = 8 ons (eyrir, aurar, ora, aureus) = 24 ertog = 240 peni (dinar). Bu durumda 1 Ons, 3 ertog’a veya 30 peni’ye tekabül ederken; 1 ertog ise 10 peni’ye denk gelmektedir.¹⁹²⁰ Şunu unutmamak gerekir ki bu oranlar zamana göre ve bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir.

	Mark	Ons	Ertog	Peni (Dinar)
1 Mark	1	8	24	240
1 Ons	0,125	1	3	30
1 Ertog	0,041	0,333	1	10
1 Peni	0,004	0,033	0,10	1

Tablo - 9: Viking Çağı’nda İskandinavya’da kullanılan para birimleri

4.3.3.3. Yabancı Sikkeler

Viking Çağı’nda İskandinavya’da ilk kullanılan paralar ilginçtir ki İslam dünyasına aittir. Bu sikkeler bölgeye 698 yılından itibaren gelmeye başlamıştır. İslam sikkelerini başlarda sadece Emeviler ve devamında Abbasiler basmaktayken sonraları Samaniler de ayrı bir şekilde para basmıştır. Bunun yanı sıra Volga Bulgarlarının ürettiği dirhem taklitleri de vardı. Müslümanların burada İskandinavlarla buluşup ticaret yapmaları hasebiyle İskandinavya’ya bu paralar da geçmiştir. İçlerinde çok azı altın olup kalanı gümüş olan Müslüman paralarından en geç tarihli 1010 yılında basılmıştır.¹⁹²¹ Bunun sebebinin Doğu’da yaşanan gümüş krizi olduğu düşünülmektedir.¹⁹²²

Tek tipte olan İslam dirhemleri, uzun süre kaliteli bir şekilde üretilirken ağırlıklarını da muhafaza ettiler. Ancak IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dirhemlerin ağırlıkları azalmaya başladı. X. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise

¹⁹¹⁸ Williams, a.g.e., s. 228.

¹⁹¹⁹ Larson, “Glossary”, s. 421.

¹⁹²⁰ Seebohm, a.g.e., s. 233.

¹⁹²¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 219.

¹⁹²² Wolf, a.g.e., s. 26.

Abbasi Hilafetinden çıkarılan gümüşün azalmasına¹⁹²³ bağlı olarak dirhem in ayarı da iyice bozuldu. Bunun neticesinde Vikingler, Abbasi sikkelerine sırt çevirdiler.¹⁹²⁴

İskandinavların kullandıkları ikinci yabancı para ise Batı kökenlidir. İslam sikkelerinin ayarı bozulmaya başlayınca yerini Avrupa'dan gelen sikkeler almaya başlamıştı. Özellikle Almanya'nın kuzeyinde bulunan Goslar yakınlarındaki Harz Dağları'nda zengin gümüş yataklarının keşfedilmesiyle birlikte 975'ten itibaren Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nda para basma faaliyeti hızlanmıştı.¹⁹²⁵ Bu yüzden Avrupa kökenli yabancı paralar içinde Alman dinarı başı çekmektedir. Bunun yanı sıra Anglo-Frizyan bölgesinden sceattas¹⁹²⁶ ve Anglo-Saxon bölgesinden de peni gelmektedir. Bilhassa, Viking ordularının İngiltere'deki askeri başarıları neticesinde buradan tahsil ettikleri Dangeladlı vergi sayesinde IX. yüzyıl sonlarından XI. yüzyıl ortalarında kadar İskandinavya'ya oldukça çok peni gelmiştir.¹⁹²⁷

4.3.3.4. İskandinav Sikkeleri

Viking Çağı'na girerken İskandinavların ne şehirleri ne de sikkeleri bulunmaktaydı. Üç yüz yıl içinde hem şehirlere hem de sikkelere sahip oldular. Nitekim Viking Çağı'nın ilk dönemlerinde İskandinavya'da gümüş, sikkelerden ziyade mücevher veya süs eşyası şeklinde kullanılmaktaydı. X. yüzyıldan itibaren ise gümüş, sikke olarak daha fazla yer almaya başlamıştı. Öyle ki XI. yüzyıla gelindiğinde bölgedeki toplam gümüşün %90'ı sikkeydi. Viking dünyasından bize kalan nesnelere içinde sikke örneklerinin başı çekmesi de bu durumu desteklemektedir. Bu sikkelerin çok daha fazla olduğundan şüphe yoktur ancak o dönemlerde sikkelerin eritilip çeşitli süs eşyası yapımında kullanılması ve saklama amacıyla toprağa gömülmesi

¹⁹²³ Ortadoğu'daki başlıca gümüş madenleri, Maveraünnehir ve Hindukuş'ta bulunmaktaydı. Bu bölgeler IX. yüzyıla kadar Abbasi halifeleri tarafından kontrol edilmekteydi. Ana kaynak Kabil'in kuzeyindeki Pencşir idi, ancak X. yüzyıl ortalarında damarlar kurumaya başlamış ve bir gümüş kıtlığı ortaya çıkmıştı. İddialara göre gümüş kıtlığına yol açan bir diğer etken, İskandinavların İslam dünyası ile yaptıkları ticarete, sattıklarından az almaları neticesinde ortaya çıkan cari açığıdır. Bu şekilde kuzeye gitmiş olan gümüşlerin çok azı Abbasilere geri dönmüştü. Ancak ikinci görüşün, gümüş kıtlığında çok fazla etkili olduğunu düşünmemekteyiz. Bk. Catherine Eagleton & Jonathan Williams, *Paranın Tarihi*, Fadime Kahya (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 137.

¹⁹²⁴ Wolf, a.g.e., s. 26.

¹⁹²⁵ Svein H. Gullbekk, "Sikkeler ve Para Ekonomisi", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 204.

¹⁹²⁶ Bu isim eski İngilizce'deki "hazine" sözcüğünden türetilmiştir. Bu paralar düşük yoğunluklu gümüşten üretilmiş peniler olup daha ziyade Frizya bölgesinde kullanılmaktadır. Bk. Eagleton & Williams, a.g.e., s. 83.

¹⁹²⁷ Wolf, a.g.e., s. 26.

uygulamalarından dolayı bunların büyük çoğunluğu kaybolmuştur. Toprağa gömme uygulamasının bir gerekçesi de bu paraları öldükten sonra kullanmak istemeleriydi. Bunun “Odin’in kanunu” olduğuna inanırlardı. Bugüne kadar Viking topraklarında bulunmuş olan sikke sayısı 800.000’den fazladır. En fazla sikke Baltık Denizi’ndeki adalarda ve İskandinav ana karasında bulunmuşken, en az İzlanda’da tespit edilmiştir. Grönland’da ise şimdilik sikkeye hiç rastlanılmamıştır.¹⁹²⁸

İlk yerel İskandinav parasını Kral Esmer Halfdan (ö. 860) IX. yüzyılda İngiltere’de bastırmıştır. Norveç’te kullanılmak üzere basılmış olan bu paralar daha ziyade o dönem İngiltere’deki sikkeleri esas almıştı. Yaklaşık yüzyıl sonra İskandinav paraları artık kendi ülkelerinde basılmaya başlandı. İskandinavya’da sikke üretiminin ilk ve en önemli merkezinin Sigtuna olduğu ileri sürülmektedir. Burada para basması için İngiltere’den darphane ustası getirilmişti. İsveç kralı Olof Skötkonung (ö. 1022) tarafından 995’te başlatılan sikke üretimi, beş darphane uzmanı nezaretinde devam etmiştir. Onun ölümünden sonra yerine geçen Anund Jakop da (ö. 1050) aynı şekilde yaklaşık 1035’e kadar darphane faaliyetlerine devam etmiş ve iki milyon gibi yüksek bir miktarda para basmıştır. Ondan sonra Sigtuna’da uzun süre ara verilen sikke üretimi, Knut Eriksson’un (1167-1196) iktidarı döneminde tekrar başlamıştır.¹⁹²⁹

Danimarka’da da ilk sikke, Sigtuna ile aynı dönemde yani 990’lı yıllarda Çatal Sakal Svein (ö. 1014) tarafından yine İngiliz darphane ustalarına bastırılmıştır. Aynı şekilde Norveç’te Olaf Tryggvason (ö. 1000) kendi adına kraliyet sikkesi çıkarmıştı.¹⁹³⁰ Devamında Olaf Haraldson (ö. 1042), Büyük Knut (ö. 1035), Harthacnut (ö. 1042), İyi Magnus (ö. 1047), Svein Estridsson (ö. 1074) ve Harald Hardrade (ö. 1066) tarafından da sikke basılmıştır.¹⁹³¹

1030’lardan sonra XI. yüzyıl boyunca Danimarka’da Hedeby, Ribe, Roskilde, Slagelse, Ringsted, Viborg, Orbaek ve Alborg’ta; Norveç’te Hamar ve Nidaros’ta; İsveç’te Lund ve Sigtuna’da yoğun bir şekilde para basma faaliyetleri devam etmiştir. Bu süreçte dikkat çeken husus ilk para basmayı öğrenen İskandinav krallarının, çok

¹⁹²⁸ Gullbekk, a.g.m., s. 201-205.

¹⁹²⁹ Ros, a.g.m., s. 181.

¹⁹³⁰ Williams, a.g.e., s. 229; Montelius, a.g.e., s. 189.

¹⁹³¹ Gullbekk, a.g.m., s. 205.

geçmeden sikkelerin ayarları ile oynayarak bundan yarar sağlamayı da öğrenmeleri idi. Bu alanda öncülüğü Svein Estridsson ve Harald Hardrade yapmıştır.¹⁹³²

XI. yüzyıl boyunca darphane faaliyetleri yürümüş olsa da İskandinavya’da ulusal para sisteminin tamamen oturması ancak XII. yüzyıl başlarından itibaren mümkün olmuştur. Aynı dönemlerde bu bölgeye gelen Anglo-Sakson paralarının da taklitleri basılmaktaydı.¹⁹³³

İskandinavya’daki para basma işleminde İngiltere’nin büyük rolü olmuştur. Önceleri, yukarıda da bahsettiğimiz gibi İngiltere’den İskandinavya’ya para gitmekteyken veya İskandinav paraları İngiltere’de basılırken, sonrasında İskandinavya’ya Anglo-Sakson darphane ustaları da gitmişti. Bu durumun sebebi o dönem İngiltere ve İskandinavya’nın aynı krallık altında yer almasıdır. Haliyle para sisteminden sikke tasarımına kadar Anglo-Sakson etkisi kendisini göstermiştir. Norveçli Olaf Haraldson’un çıkardığı birkaç sikke arasında, İngiltere’de yaklaşık olarak 1009’da basılan “Agnus-Dei” adlı peni, prototip olarak kullanılmıştır. Anglo-Saksonlara ilaveten Bizans’ın da İskandinav sikkeleri üzerinde etkisi olmuştur. Özellikle 1060’lardan 1080’lere kadar Danimarka ve Norveç sikkelerinde bu durum kendisini göstermektedir.¹⁹³⁴

4.3.4. Ulaşım

4.3.4.1. Yolların İnşası

İskandinavya’da kara ulaşımı Viking Çağı’nın ortalarına kadar pek önem verilen bir husus değildi. Yerleşimlerin ağırlıklı olarak deniz veya ırmak kenarlarında olmasından dolayı kara yolu onlar için çok elzem bir husus olmamıştır. Ancak buna rağmen ticaretin iyice artmasına bağlı olarak bir süre sonra bu konuda çalışma yapılması gerekmiştir. Özellikle Hristiyanlık sonrasında İskandinavya’da yol ve köprü gibi ulaşım altyapısının inşası dini bir zorunluluk olarak görülmeye başlanmıştı. Bu yüzden dindar ve hali vakti yerinde olan kişiler bu tip hayır faaliyetlerinde bulunmaktaydılar. Bu şekilde ortaya çıkan eserlere “hayrat yolu” veya “hayrat köprüsü” denmekteydi. İsveç’te bu hayratların yanında, kim tarafından ve ne için yapıldığını

¹⁹³² a.g.m., s. 206.

¹⁹³³ a.g.m., s. 207.

¹⁹³⁴ a.g.m., s. 206.

belirten açıklayıcı anıt taşlar bulunmaktadır.¹⁹³⁵ Bu uygulama bize, IX. yüzyıldan beri İslam medeniyetinde var olan vakıf ve hayrat müessesesini hatırlatmaktadır. Aslında benzer uygulamalar kıta Avrupa'sında Roma döneminden beri görülmektedir. Ancak vakıfların yerine denk gelecek şekilde, tüzel kişilik kazandırılarak belirli bir amaca tahsis edilen mal varlıkları (tesisler), klâsik Roma hukukunda bilinmiyordu. Bunlar, Hıristiyanlığın kabul edildiği imparatorluk devrinde, kilisenin etkisi altında oluşmuştur.¹⁹³⁶

Gulathing kanunlarında yol yapımı ve kullanımı ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Bir anayolun genişliği bir kişinin mızraklı şekilde rahat yolculuk yapabileceği bir ölçüde olurdu. Bu da o dönem için yaklaşık üç metre idi. Bir kişi anayolu başkasının kullanmasını engellerse o kişi krala 3 mark ceza öderdi. Anayol üzerindeki bir köprüyü yıkan kişiye, o köprü aynı şekilde yaptırıldığı gibi ilaveten 3 mark da ceza ödettilirdi.¹⁹³⁷ Her mahalle veya mıntika yollarının bakımını her yıl yapmak zorundadır. Yapmadıkları takdirde 3 mark ceza öderler.¹⁹³⁸

4.3.4.2. Konaklama

Karayollarının bir diğer önemli parçası, geçici konaklama noktalarıydı. Bunlar fonksiyon itibariyle hanlara benzemektedir. Ancak sözünü ettiğimiz o yerler çok daha küçük, hatta birer kulübe şeklinde niteleyebileceğimiz mekânlardı. Bu yapılarla alakalı olarak Gulathing kanunlarında maddeler yer almaktadır:

Herkes yol kenarlarındaki dinlenme kulübelerinden veya oturaklarından eşit şekilde faydalanma hakkına sahiptir.¹⁹³⁹ Ancak bir kişi bu kulübelerde ihtiyacı olmadığı halde üç gündün fazla kalmazdı. Eğer daha fazla kalır ise soygun fidyesi ile cezalandırılırdı. Böyle bir kulübe, içinde birileri var iken yanarsa bu yangından içindekiler sorumlu tutulurdu.¹⁹⁴⁰

Fakat yukarıda zikredilmiş olan konaklama yerleri pek yaygın olmadığı gibi ihtiyaçları yeterince görememekteydi. Bölgede şehir olarak tanımlayabileceğimiz yerlerin yaygın olmaması da buna eklenince yolcuların konaklama ihtiyacı genellikle yollara yakın evler tarafından giderilmekteydi. Öyle ki İsveç'te misafir kabul etmemek

¹⁹³⁵ Williams, a.g.e., s. 193.

¹⁹³⁶ Koschaker, a.g.e., s. 101.

¹⁹³⁷ "Gulathing Law", s. 101.

¹⁹³⁸ *Guta Lag*, s. 53.

¹⁹³⁹ "Gulathing Law", s. 105.

¹⁹⁴⁰ a.g.e., s. 106.

utanç verici bir durumdur. İzlanda'da yolcu ağırlamak gurur duyulacak bir davranıştı. Bazen de özellikle evleri yol kenarlarında olan dindar kadınlar, evin bir bölümünde yolculara muhtelif ikramlarda bulunurlardı. Özellikle daha alt sosyal sınıftan olan yolcular bundan istifade etmekteydi. Konukların bir yerde üç günden fazla kalmalarının uygun karşılanmamasıyla ilgili genel kural burası için de geçerliydi.¹⁹⁴¹ Yolcuların misafir edilmesiyle alakalı teşvik edici bu hususların yanı sıra İzlanda'da kanunlar, köylülerin iki tür misafire konaklama imkânı sunmalarını zorunlu kılmaktaydı. Bunlardan birincisi yasal toplantılara katılmak için gelenler, ikincisi ise düğüne katılmak için gelenlerdir.¹⁹⁴²

4.3.4.3. Ulaşım Araçları

İskandinavya'da ulaşım için çeşitli araçlar kullanılmıştır. Bunlardan ilki dünyanın birçok yerinde olduğu gibi at idi. Ancak İskandinavya'da atın, arabayla birlikte kullanımından ziyade sade kullanımı yaygındı. Bunun da sebebi burada at arabası için yeterli yolun bulunmamasıdır. Her ne kadar at arabası pek tercih edilmese de bu araçla ilgili arkeolojik bulgulara rastlanılmaktadır. Danimarka'da Bornholm'de yapılan kazılardan anlaşıldığı kadarıyla bazı ölü yakma işlemlerinde gemiler gibi at arabası da kullanılmıştır.¹⁹⁴³

Atlara çok ihtimam gösterilmekte ve beyaz atların özel bir yer bulunmaktaydı. Çiftlik sahipleri birçok semer bulundururlar ve bunları bir süs eşyası gibi görüp onlarla gurur duyardı. Bu aynı zamanda bir zenginlik göstergesiydi. Çünkü yoksullar semere sahip olamazlar ve onun yerine ya yünden kalın battaniye benzeri bir ürün veya samandan bir oturak kullanırlardı. Atı yönetmek için zenginler süslü gem kullanırlardı. Gösterişli semer ve atların kullandığı diğer alet edevatlar, İskandinavya'da da yapılmakla beraber daha ziyade İspanya ve Portekiz'den ithal edilmekteydi. Kadınların kullandığı semerler erkeklerinkine nazaran biraz daha farklıdır. Bunlar daha çok sandalye görünümündedir.¹⁹⁴⁴

At ve at arabası, daha çok güney bölgelerde kullanılırken kuzeyde bunlara pek nadir rastlanılırdı. Bu yüzden kuzey bölgelerinde ulaşım aracı olarak kızaklar tercih

¹⁹⁴¹ Keyser, a.g.e., s. 129.

¹⁹⁴² Williams, a.g.e., s. 195.

¹⁹⁴³ Du Chaillu, *Viking Ages I*, s. 294.

¹⁹⁴⁴ Williams, a.g.e., s. 197.

edilmekteydi. Daha kuzeyde kızakları ren geyikleri çekerken, bölgenin orta bölümlerinde bu işi atlar ve nadiren de olsa öküzler yerine getirmekteydi. Deniz kenarında, ırmak yakınlarında ve adalar gibi suya yakın yerlerde ikamet eden kuzeyliler içinse şüphesiz en yaygın ulaşım aracı tekneydi. Vikinglerin bu husustaki becerileri zaten bilinen bir husustur.¹⁹⁴⁵

4.4. ZANAAT

Genel olarak Vikingler, uluslararası ticarete oldukça etkindiler. Ancak gelin görün ki kendi ihtiyaçlarını giderme noktasında daha ziyade, kapalı bir ekonomiye sahiptiler. Yukarıda ele aldığımız üzere cari fazla vermelerinden de bunu anlayabilmekteyiz. Bu durumda üretim noktasındaki ihtiyaçlarını oldukça yaygın olan basit atölyelerde gidermekteydiler. Aslında atölyelerde üretilen ürünlerin pazarlarda yer almamasının sebebi, onların satmak istememesi değil bilakis alıcı bulamamalarıdır. Nitekim benzer gerekçelerle kıta Avrupa’ında Orta Çağ malikânesinin karakteristik özelliği olan atölyeler oluşmaya başlamıştı. Böylece herkes, kendi toprağında yaşamakta ve kendi ihtiyaçlarını karşılayarak pazarı olmayan kapalı bir ekonomik faaliyet sürdürmekteydi.¹⁹⁴⁶ Fakat İskandinavlarda bu durum, yukarıda bahsettiğimiz ticaret kalemleri için geçerli olmamıştır. Nitekim bu ticaret, XI. yüzyıldan sonra Avrupa’da olduğu gibi çok daha gelişmiş ve önemli ticaret şehirlerinin (Kaupstad) ortaya çıkmasına neden olmuştu.

4.4.1. İskandinavlarda Atölyeler

Kalıntılardan anladığımız kadarıyla büyük çiftlik evlerinin ekseriyetinde tekstil, bronz işlemeciliği, demircilik, cam üretimi ve kürkçülük başta olmak üzere çeşitli zanaat faaliyetleri yürütülmekteydi.¹⁹⁴⁷ Bunların dışında tuz ve katran üretimi bir diğer faaliyetti. Tuz üretimini daha ziyade alt sınıftan insanlar yürütmekteydi.¹⁹⁴⁸ Frostathing kanunları, arazilerdeki bazı kiracıları tanımlarken onların çatı yapımlarından, kulübe inşa etmelerinden ve yemeklik tuz çıkarmalarından bahsetmektedir.¹⁹⁴⁹

¹⁹⁴⁵ Montelius, a.g.e., s. 182.

¹⁹⁴⁶ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 17.

¹⁹⁴⁷ Ambrosiani, a.g.m., s. 127.

¹⁹⁴⁸ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 351.

¹⁹⁴⁹ “Frostathing Law”, s. 380.

Çiftliklerdeki evlerde demircilik, kalıp dökme ya da boncuk yapımı gibi ateşle bağlantılı zanaatlar, çiftliğin dış çeperlerine yakın bir yerde yürütülüyordu. Bunun sebebi muhtemelen ateş korkusuydu. Kapalı ortamda gerçek bir demirci atölyesi pek görülmezdi. Zanaatkârların daha çok açık havada çalışmaları her zaman hoş bir durum olmamakla beraber bazı yönlerden bunun avantajları da bulunmaktaydı. Örneğin ayrıntıya girilmesi gereken hassas bir iş üzerinde çalışılırken açık havanın verdiği aydınlık çok faydalıydı. Ateşe bağlı zanaatların dışında yer alan dokumacılık ise genellikle ya yere kazılmış küçük çukur evlerde ya da normal yaşam ortamlarında yapılmaktaydı.¹⁹⁵⁰

Sagalara dayanarak erkeklerin ve kadınların ilgilendikleri zanaatları belirlemek mümkündür. Öncelikle döşemecilik ve demirciliğin temel erkek zanaatı olduğunu söyleyebiliriz. Tekstil ürünleri işçiliği ise esasen kadınlara aitti. Fakat bu hususta en güçlü kanıtları sagalardan ziyade mezarlardan çıkarılan bulgular sunmaktadır. Örneğin iğne ve ağırşak¹⁹⁵¹ gibi tekstil işçiliğiyle ilgili aletler genellikle kadın mezarlarında bulunmuştur. Baltalar, keskiler ve eğeler gibi ahşap işçiliği ve demircilikle alakalı nesnelere ise neredeyse sadece erkek mezarlarında rastlanılmaktadır.¹⁹⁵²

Zanaatlarla ilgili en önemli bulgulardan biri, İsveç'in Gotland Adası'nda ortaya çıkarılmış olan Mastermyr sandığıdır. Sandığın en ilginç yönlerinden biri, içindeki nesnelere çeşitliliğidir. Aletlerden, onlara sahip olan kişinin demirci olmakla kalmadığını, aynı zamanda bir marangoz ve başka metal işleriyle de ilgilenen birisi olduğunu anlamaktayız.¹⁹⁵³

Zanaatsal faaliyetlerle ilgili izlere en fazla York, Dublin, Hedeby, Birka, Kaupang ve Staraya Ladoga¹⁹⁵⁴ gibi dönemin büyük İskandinav şehirlerinde rastlanılmaktadır. Bu şehirlerde bronz dökümcüleri, tarak yapımcıları ve kap kakak imalatçıları gibi çok sayıda zanaatkâr yaşıyordu. Bu yerlerin çoğunun ortak özelliği, zanaatsal faaliyetlerin toplumun yönetici kesimi tarafından destekleniyor olmasıdır. Özellikle şefler mülklerinde, kalıp dökme gibi uzmanlaşmış zanaatların yürütülmesini

¹⁹⁵⁰ Ljungkvist, a.g.m., s. 240.

¹⁹⁵¹ Tekstil imalatında kullanılan bir ağır bir malzemedir.

¹⁹⁵² a.g.m., s. 233.

¹⁹⁵³ a.g.m., s. 234.

¹⁹⁵⁴ Ladoga Gölü kenarında olup günümüz Rusya'sının sınırları içinde yer almaktadır.

teşvik etmişlerdir. Bize göre bunun en önemli sebebi siyasi bağımsızlıklarını ekonomik bağımsızlıkla desteklemek istemeleridir.¹⁹⁵⁵

4.4.2. Giyim ve Tekstil Ürünleri

İskandinav toplumunda koyunun bol olmasının da etkisiyle kendi ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılayacak miktarda bir tekstil üretimi bulunmaktaydı. Bu, özel atölyelerin yanı sıra sıradan evlerde de yürütülen bir faaliyetti. Atölyelerde giysi yapmak için yün hazırlamadan kumaş dokumaya, keten beyazlatmadan deri tabaklamaya kadar birçok faaliyet yürütülürdü.¹⁹⁵⁶

Viking Çağı'ndan günümüze çok az miktarda tekstil ürünü kalabilmiştir. Yün, bulgular arasında en başta gelen tekstil ürünüken; keten, kenevir ve ısırgan otu gibi bitkilerden elde edilmiş ürünler ender olarak çıkarılmıştır.¹⁹⁵⁷

Tekstil üretiminin merkezinde yün işleme gereçleri gelmektedir. Küçük ağırşaklar, yapağıdan¹⁹⁵⁸ üretilmiş ince yün iplikleri bükümde kullanılıyordu. Bu tür kaliteli yün tarama tekstil ürünlerini bugün otkutür (özel dikim) butikler dışında bulmak zordur. Ama Viking Çağı'nda bunlar, bazı özel tezgâhlarda düzenli olarak dokunmaktaydı. Bu tür tezgâh parçalarına Hedeby'de rastlanılmıştır. Elde edilen kumaşlar kırmızı, mavi ve sarı renklere boyanmaktadır. Bu canlı renkler ve örülmüş şeritler kullanılarak hazırlanmış olan giysiler aracılığıyla sosyal statü ifade edilmekteydi. O kadar etkileyici olmayan gri ve kahverengi yün, gündelik amaçlar için değerlendirilirdi.¹⁹⁵⁹

İmalat sırasında yünler kalitelerine göre de ayrılmaktadır. Kuzuların ve koyunların yünleri arasında büyük bir kalite farkı vardır. İç ve dış yünlerin ayrılmasıyla farklı nitelikte ve farklı yerlerde kullanılan iplikler üretilirdi. Kaliteli yün elde etmek için kırkma mevsimi de önemlidir. En iyi kırkma zamanı, otlakların zengin olduğu bir dönemin sonrasına denk gelen sonbahar mevsimidir.¹⁹⁶⁰

Viking Çağı'na özgü tekstil ürünleri arasında kabartma dokumalar da yer almaktadır. Bunlar üç ya da dört atkı kabartma olarak dokunmuştur. “Kaz gözü”, “zik-

¹⁹⁵⁵ a.g.m., s. 238.

¹⁹⁵⁶ Nielsen, a.g.m., s. 172.

¹⁹⁵⁷ Ljungkvist, a.g.m., s. 235.

¹⁹⁵⁸ Koyun ve kuzudan yılın ilkbahar dönemlerinde kırkılan kaliteli bir yün.

¹⁹⁵⁹ Larsson, “Viking Çağı Tekstil Ürünleri”, s. 230.

¹⁹⁶⁰ a.g.m., s. 231.

zak kabartma”, “baklava kabartma” gibi isimleri vardır. Bu da kumaşın birkaç atkıyla belli bir sıra içinde tezgâhta dokunduğu anlamına gelir.¹⁹⁶¹

Giyim konusunda çokça kullanılan bir diğer ürün deriydi. Derilerden ayakkabı, kemer, eldiven, yular ve halat üretimi gibi birçok alanda istifade edilmekteydi.¹⁹⁶² Özellikle fok balığının derisinden, eldiven, ayakkabı ve çanta gibi eşyalar yapılırdı.¹⁹⁶³

4.4.3. Demircilik

İskandinavya’da demircilik açık arayla en yaygın metal zanaatıydı. Bu zanaat alet, çivi, perçin ve silah üretimi başta olmak üzere çok geniş bir yelpazeye hitap etmekteydi. Demir kullanımının yaygın oluşu kadar, demir cevherinin bolluğu bu izlerin çok olmasının bir diğer sebebidir.¹⁹⁶⁴ İskandinavya’da özellikle İsveç ve Norveç’teki bataklık bölgelerinde çok miktarda demir madenlerine rastlanılmıştır. Madeni çıkarmak için gerekli olan ağacın bölgede fazla olması hasebiyle bu işlem orada daha kolay yapılmaktaydı. En önemli maden alanlarının başında İsveç’te Smaland, Halsingland, Dalarna ve Jamtland; Norveç’te ise Trondelag ve Telemark gelmektedir. İzlanda’da da aslında demir olmasına karşın odunun yeterli olmaması bu faaliyetin o dönemlerde burada yürütülememesine sebep olmuştu.¹⁹⁶⁵

4.4.4. Bronz, Gümüş ve Altın İşçiliği

Değerli madenler, broşlar ve tokalar gibi süs eşyaları başta olmak üzere muhtelif yerlerde kullanılmaktaydı. İthal olmasına rağmen bronz, Viking Çağı kuyumcusunun en sık kullandığı malzemeydi. Altına nazaran daha uygun olmasından dolayı, sıradan İskandinavların satın alabileceği bir materyaldi. Demirin tersine İskandinavya’da üretilmeyip ithal edilen bu materyaller çoğunlukla Avrupa’dan hurda halde temin edilmekteydi. Bu hususta Gotland’da çok önemli bulgulara ulaşılmıştır. Burada bugüne kadar bulunmuş en büyük gümüş gömüsüyle birlikte, hurdaya ayrılmış ithal bronz ve mücevherat da ortaya çıkarılmıştır. Ribe, Birka ve Kaupang gibi birçok yerde, maden eritmede kullanılan kap parçaları ve kalıplar keşfedilmiştir. Son dönemde gün yüzüne

¹⁹⁶¹ Aynı yer.

¹⁹⁶² Ljungkvist, a.g.m., s. 236.

¹⁹⁶³ Wolf, a.g.e., s. 24.

¹⁹⁶⁴ Ljungkvist, a.g.m., s. 236.

¹⁹⁶⁵ Orrman, a.g.m., s. 281.

çıkarılan en büyük bulgulardan birisi Birka'da ortaya çıkarılmış olan bir atölyedir. Burada çok sayıda kalıp parçası tespit edilmiştir.¹⁹⁶⁶

4.4.5. Taş İşçiliği

Taş işçiliği, İskandinavya'da çok yaygın bir zanaat değildi. Taş ocakları muhtemelen nadir bulunmaktaydı. En iyi bilinen örnek, Norveç'te ve İsveç'in batı sahillerindeki sabun taşı ocaklarıdır. Yumuşak bir kaya türü olan bu taşlar kolay şekillendirilip kap kacak başta olmak üzere çeşitli eşya yapımında kullanılmaktaydı. İskandinavya'nın birçok yerinde bu tip ürünlere rastlanılmaktadır.¹⁹⁶⁷

Sabun taşının dışında kayağan taşı ve kumtaşından¹⁹⁶⁸ yapılan bileği taşı ve taş değirmen üretiminin Viking Çağı'nda revaçta bir meslek olduğu düşünülmektedir. Bu malzeme Norveç'te ve İsveç'in orta bölgelerinde çıkarılmaktaydı. Taş işi ile ilgili günümüze kalmış olan en önemli eserlerden olan runik yazıtlar, Viking Çağı'nın sonuna geldiğinde ciddi miktarda artış göstermişti. Runik kitabe kazıyıcılarının çoğu amatör olmakla beraber bazılarının imzalarından, süslemelerinden ve yontma tarzlarından usta oldukları anlaşılmaktadır. Bununla beraber runik kitabe dikme uygulaması ilginç bir şekilde 1100 civarında son bulmuştur.¹⁹⁶⁹

4.4.6. Ahşap İşçiliği

Ahşabın İskandinavya'da bol bulunan bir malzeme olmasına bağlı olarak bu alandaki üretim ve işçilik de oldukça yaygındı. Binalarda çit imalatı başta olmak üzere birçok alanda kullanılmakla birlikte, alet edevat yapımında da sıkça ahşaptan faydalanılmaktaydı. Ancak ahşabın kolay bozulan özelliğine bağlı olarak bu tip ürünlerden ve süslemelerden günümüze pek fazla materyal kalmamıştır. Bugün sahip olduğumuz ahşap ürünleriyle alakalı bulguların çoğu Hedeby, Staraya Ladoga ve Lund gibi şehirlerde nesnelere iyi muhafaza edildiği nemli ancak hava almayan ortamlardan elde edilmiştir. Oseberg mezarındaki gemi, kızak ve araba gibi az sayıda nesne, Orta Çağ'a özgü ahşap kiliseler bu alandaki en önemli eserlerdir.¹⁹⁷⁰

¹⁹⁶⁶ Ljungkvist, a.g.m., s. 237.

¹⁹⁶⁷ a.g.m., s. 235.

¹⁹⁶⁸ Sabuntaşı, ısıya dayanıklı bir magnezyum silikat mineralidir. Kayağan taşı, killerin başkalaşımı ile oluşmuş, yaprak biçiminde ayrılabilen sert bir taştır. Kumtaşı ise kumun doğal şekilde çimentolaşmasıyla ortaya çıkan bir tortul kayadır.

¹⁹⁶⁹ a.g.m., s. 235.

¹⁹⁷⁰ Aynı yer.

Ahşap işçiliği dendiği zaman süslemenin dışında da bu alanda çok sayıda örnekle karşılaşmaktayız. Evlerden gemi yapımına kadar bu hususta ürünler ortaya koymuşlardır. Dahası önceki bölümlerde de bahsettiğimiz üzere Vikingler gemi imalatında oldukça ileri düzeyde bir beceriye sahiptiler. Oseberg ve Gokstad mezarlarında ortaya çıkarılan gemiler bu alandaki en güzel örnekler arasındadır. Yine Oseberg mezarında ortaya çıkarılan kızak ve araba ile Orta Çağ'a özgü ahşap kiliseler bu alandaki diğer önemli eserlerdir.¹⁹⁷¹

4.4.7. Kemik ve Boynuz

Kemik ve boynuz çok geniş bir üretim yelpazesinde kullanılan hammaddelerdir. Özellikle sığır, at, koyun ve keçilerin metatarsal (ayak kemiği) kemiklerinden farklı işlevlere sahip iğne üretiminde istifade edilmekteydi. Boynuzdan daha ziyade tarak üretiminde istifade edilmekteydi. Bunun için ağırlıklı olarak elk, kırmızı geyik ve ren geyiklerinin boynuzları değerlendirilmekteydi. Genellikle üretimde bölgede bulunan malzeme tercih edilmekteydi. Örneğin Norveç'te denizaygırı ve balina avlanmasının yaygın olmasına bağlı olarak bunlardan elde edilen kemikler revaçtaydı. O dönem balina kemiğinden üretilmiş ve zengin süslemelere sahip "çamaşır yıkama tahtaları" oldukça kıymetliydi. Nitekim bunlar genellikle Norveç'te zengin kadın mezarlarında bulunmuştu. Yine bu yıkama tahtalarına İskandinavya dışında da rastlıyor olmamız bunun ihraç ürünü olacak kadar kıymetli olduğunu göstermektedir.¹⁹⁷²

4.4.8. Camcılık

Camcılık köken itibarıyla doğuya ait bir uğraştır. İlk olarak M.Ö. 4000'lerde Mısır'da üretilmeye başlanan cam, M.Ö. VI. yüzyılda Anadolu'da karşımıza çıkmaktadır. Sonrasında Avrupa'ya geçmiştir. Camın pencere yapımında kullanılmasıyla ilgili en eski bulgulara Pompei'de rastlanmıştır. Söz konusu bulgular, M.Ö. I. yüzyıla aittir.¹⁹⁷³

Camın Avrupa'ya geçmesi bu kadar eski olmasına rağmen İskandinavya'da camcılık yaygın değildi. Burada cam ile ilgili yapılan işlerin daha çok boncuk üretimiyle sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. O dönem küp halinde cam parçaları ithal

¹⁹⁷¹ Du Chaillu, *Viking Ages II*, s. 345.

¹⁹⁷² Ljungkvist, a.g.m., s. 236.

¹⁹⁷³ A. Timur Bilgiç, *Tarih Terimleri Sözlüğü*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2012, s. 83.

ediliyor, sonra bunlar eritilip İskandinav zevkine uygun boncuklar yapıyordu. Bunun yanı sıra Vikinglerin çok değer verdiği, akik ya da kaya kristalinden de boncuklar imal edilmekteydi. Önceleri bu ürünlerin bitmiş bir şekilde Rusya üzerinden ithal edildiği düşünülmekteydi ancak Gotland'da bulunan yeni kanıtlar bunların bir ölçüde İskandinavya'da üretildiğini ortaya koymaktadır.¹⁹⁷⁴

---

¹⁹⁷⁴ Ljungkvist, a.g.m., s. 238.

SONUÇ

Tarih boyunca kendisini uygar veya medeni diye adlandıran toplumlar, kendi yaşam tarzlarına uymayan kavimleri barbar ya da bedevi diye tanımlamışlardır. Bu ayrımın çeşitli gerekçeleri bulunmaktaydı. Dillerini anlamamaları, giyim tarzları, dış görünüşleri veya farklı dinden oluşları bunlardan bazılarıdır. Örneğin Romalılara göre dil ve dış görünüş bir kavmi barbar olarak nitelenmek için yeterli bir gerekçeyken, Hristiyanlıkla birlikte buna pagan inanca sahip olmak da eklenmiştir. İkinci gurup kavimlerden yani barbar diye nitelenen topluluklardan birisi de Germenlerdir. M.Ö. I. yüzyıldan beri Romalılar tarafından bu şekilde tanınan bu halkın bir kolu olan Vikingler, sonraki dönemlerde Roma'nın varisi topluluklar tarafından aynı kategoride değerlendirilmişlerdir. Hristiyan olana kadar da barbar diye tanımlanmışlardır.

Vikingler, Avrupa'nın yaşadığı son "barbar" saldırısının faili olarak haklarındaki birçok söylentiden dolayı günümüzde hep merak edilmişlerdir. Bu merak neticesinde onlarla ilgili birçok anlatılar ortaya çıkmış ve bunların da bir kısmının yanlış olduğu tespit edilmiştir. Onların boynuzlu miğfer kullandıkları iddiasını buna örnek gösterebiliriz. Oysa bu iddianın temelinde dönemin Hristiyan ileri gelenlerinin, Vikinglerin pagan olmalarından dolayı onların şeytanın temsilcisi olduklarını düşünceleri yatmaktadır. Nitekim şeytan simgeleştirilirken onun boynuzlu olduğu tasavvur edilmektedir.

Bu yanlışlardan en önemlisi, yukarıda ifade ettiğimiz üzere kavimlerin sosyal ve kültürel yaşamları incelenirken onların barbar-uygar veya bedevi-medeni şeklinde sınıflandırılması sürecinde karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu ifadenin kullanımı sırasında bir hiyerarşinin ortaya konulması barbar olarak nitelenen kavimlere karşı birçok hususta haksızlıklara neden olmaktadır. Bu haksızlıklardan birisi de onların sosyal veya kültürel alanda göstermiş oldukları maharetlerin kendilerine ait olmadığı, bilakis medeni halkları taklit ettikleri iddiasında bulunma kolaycılığına gidilmesidir. Örneğin bu düşüncenin bir yansıması olarak Vikinglerin gemicilikteki maharetleri onlara yakıştırılamamış ve bunu başka bir medeniyetten aldıkları iddia edilmiştir. Oysa tarihte çok gelişmiş kabul edilen uygarlıkların bile bütün birikimlerini kendilerinin var etmedikleri bilinen bir gerçektir. Yani her kavim, başka bir kavimde gördüğü nitelikleri ihtiyaçlarına göre uygulama eğilimindedir. Bunu yaparken almış olduğu yeniliklere genellikle kendileri de bir şeyler ilave etmektedirler. Bu ilaveler, bazen öyle ileriye

gitmiştir ki söz konusu hasletin ilk uygulayıcısı olan kavim anılmadan artık ikinci kavme mal edilmektedir. Örneğin Viking süsleme sanatı, Roma sanatının etkisiyle vücut bulmaya başlamıştır. Ancak VIII. yüzyıldan itibaren Vikingler, bu sanatı öyle geliştirdiler ki bu artık onlarla özdeşleşmişti.

Özellikle IX. yüzyıl başlarından itibaren Avrupa'da saldırılarıyla kendilerinden söz ettiren Vikingler, üç yüzyıl boyunca Kıta'nın kuzeyinde en fazla konuşulan kavim olmuştur. Kadınlar, çocuklarını onların adıyla sustururken, din adamları onlardan korunmak için ayinlerde dualar ederlerdi. En nihayetinde Vikinglerin saldırıları son bulmuş ve sonrasında da taraflar birbirini tanımaya başlamışlardı. Bu süreçte Vikingler, kültürel bir asimilasyona uğrarken, buna karşın Avrupa da onların askeri gücünü kabul etti. Oluşan bu genel uzlaşma neticesinde Viking Çağı son buldu. Böylece Avrupa'da IX. yüzyıl başlarından beri sürmekte olan fetret dönemi XI. yüzyılda sona erdi ve Kıta yeniden toparlanmaya başladı.

Bu süre zarfında bu kavim, inanç sisteminden ekonomi anlayışlarına kadar birçok alanda ortaya kendilerine özgü ürünler koymuşlardır. Dinleri ve mitolojileri onların en göze çarpan özelliklerindedir. Aslında Viking Çağı ve öncesinde yani İskandinavların Hristiyan olmadan önceki sahip oldukları pagan inancı, insan kurban etmeden cenazelerin defin şekline kadar birçok hususta dünyadaki diğer pagan inançlarıyla benzerlik arz etmektedir. Aynı şekilde mitolojileri de Roma'dan Hindistan'a kadar birçok mitolojiyle ortak noktalara sahiptir. Lakin onlar, bu etkileşimleri kendi bünyelerinde öyle güzel sindirmişlerdir ki ortaya koydukları mitolojik anlatılar bu alanda dünyadaki en güzel örnekler arasında yer almıştır. Dönemin İskandinav toplumunda inanç sistemleri ve mitolojik anlatılarıyla iç içe geçmiş bir büyü geleneği de mevcuttu. Ancak bu geleneğe baskın bir Fin-Ogur etkisi kendisini göstermektedir.

Sözünü ettiğimiz dönem boyunca Vikingler, kendi kültürlerini de ortaya koymuşlardır. Bu süreçte Germen, Roma, Hristiyan ve Fin-Ogur topluluklarından etkilenmişler ancak bu etkileşimi iyi bir şekilde harmanlayarak orijinal ürünler bırakmışlardır. Örneğin sagalar, bazı araştırmacılar tarafından roman türünün ilk örnekleri olarak görülmektedir. Gemicilik ve ilginç süsleme motiflerindeki maharetlerinden sıkça söz etmiştik. Fakat bu alanda bu kadar güzel eserler ortaya

koymalarına karşın mimari, yemek ve giyim kuşam konusunda oldukça zayıf durumdaydılar.

Pagan döneminde İskandinavların dikkatimizi çeken bir diğer özelliği oldukça sosyal bir yaşam sürmeleridir. Coğrafi koşulların bütün zorluklarına rağmen birlikte vakit geçirmeyi severlerdi. Birçok Doğu toplumunda olduğu gibi aile mefhumu oldukça önemli bir yere sahipti. Birlikte yaşamaya verdikleri önemin neticesinde zamanla bu alanda bazı düzenlemelerde bulunmuşlardır. Bu düzenlemeler, onların “thing” dedikleri meclislerde karara bağlanmış ve bir süre sonra da bunlar yasalaşmıştır. Söz konusu hukuk metinleri bazı hususlarda öyle ayrıntılıydı ki bize günümüzdeki örnekleri hatırlatmaktadır.

Viking Çağı'nın başlamasından bir süre sonra sınıfsal yapılaşma ve yerleşim yerleri konusunda dönemin Avrupa'sından oldukça fazla etkilenmişlerdir. Hatta bu süreçte feodal sistem İskandinavya'ya taşınmıştır.

Vikingler denilince akla gelen iki kavramdan birisi korsanlık iken ikincisi ticarettir. Onlar Viking Çağı'nın ilk dönemlerinde çoğunlukla kendilerinden korsanlıkla söz ettirmelerine karşın bir süre sonra ticaret daha bir ön plana çıkmaya başlamıştır. Öyle ki Kuzey Avrupa ticareti onlardan sorulur olmuştur.

Sonuç olarak Vikingler, “barbar” olarak tanımlanan birçok kavme göre Avrupalılar üzerinde çok daha fazla etki bırakmışlardır. Bu etki, feodalitenin oluşumundan, bazı devletlerin ortaya çıkışına kadar birçok alanda kendisini göstermiştir. O dönem için son derece olumsuz sonuçları olan Viking saldırıları uzun dönemde ele alındığında Avrupa için olumlu neticeler doğurmuştur. Öncelikle Viking Çağı sonrasında İskandinavların Hristiyan olmaları neticesinde bu din, yayılma konusunda büyük bir enerji elde etmiştir. Nitekim bu süreçte Avrupa da ilerlemeler kat etti. Güney'de, pagan Vikinglerin torunları Hristiyan Normanların desteklediği Haçlı seferleri ile başarılar kazanırken; Batı'da (Endülüs'te) Müslümanlara karşı ilerleyişlerini sürdürdüler. Kuzey'de ise paganlara yönelik askeri başarılarının yanı sıra büyük bir Hristiyanlaştırma operasyonunda epey mesafe kat ettiler. Bunlara ilaveten Kuzey Avrupa'da ticaretin canlanmasında da onların önemli katkıları olmuştur. Dolayısıyla İskandinavların Hristiyan olmaları sonrasında bu dinin yayılmasına yaptıkları olumlu katkı bize, Müslüman olmalarından sonra Türklerin İslam dünyasına yaptığı katkıyı

hatırlatmaktadır. Şöyle ki her iki kavim de girmiş oldukları dinin en önemli askeri gücünü oluşturmuştur.

Bu bağlamda çalışmamız sırasında İskandinavlarla ilgili kavramlara değinirken bunların diğer kültürlerle ilişkilerini sıkça ele almaya gayret gösterdik. Bu sırada özellikle Türk tarihi ve kültürüne atıflar yaptık. Bundaki amacımız, önceden de ifade ettiğimiz üzere Vikinglerin Türk veya başka bir Ural-Altay kavminden oldukları gibi bir iddiaya kapı aralamak değildir. Nitekim tezimiz sırasında, onların Germen dünyasının bir parçası olduklarını sıkça vurgulamıştık. Bu karşılaştırmaları yapmadaki amacımız, hem konunun daha iyi izah edilebilmesi hem de ileride yapılacak olan çalışmalara ışık tutmaktır.

Tezimizde, İskandinavların IX.-XI. yüzyıllar arasındaki dini, kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamlarını ele almaya gayret ettik. Aslında çalışmamızdaki bazı konuların çok daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmasının gerektiğini düşünmekteyiz. Ancak belirtmiş olduğumuz sınırları aşmamak adına bundan uzak durduk. Tezimizin bu alanda başka çalışmalara kapı aralayacağını ümit ederiz.

KAYNAKÇA

Temel Kaynaklar

- ADAM OF BREMEN, *History of the Archbishops of Hamburg-Bremen*, Francis J. Tschan (çev.), Columbia University Press, New York, 2002.
- Anglo-Saxson Chronicle*, J. A. Giles (ed.), G, Bell & Sons Ltd., London, 1914.
- ARI THORGILLSON, “Landnama-book”, *Origines Islandicae I*, Vigfusson Gudbrand & Powell F. York (çev.), Clarendon Press, Oxford, 1905, s. 2-236.
- _____, *Islendingabok*, Anthony Faulkes & Alison Finlay (ed.), Sian Gronlie (çev.), Short Run Press Limited, London, 2006.
- CORNELIUS TACITUS, *Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri*, Mine Hatapkabulu (çev.), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Eyrbyggja Saga*, William Morris & Eirikr Magnusson (çev.), Chiswjk Press, London 1892.
- “Frostathing Law”, *The Earliest Norwegian Laws*, Laurence M. Larson (çev.), The Lawbook Exchange Ltd, New Jersey, 2008, s. 222-403.
- GREGORY ABU’L-FARAC, *Abu’l-farac Tarihi*, 2. Baskı, Ömer Rıza Doğrul (çev.), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.
- “Gulathing Law”, *The Earliest Norwegian Laws*, Laurence M. Larson (çev.), The Lawbook Exchange Ltd, New Jersey, 2008, s. 35-221.
- Guta Lag*, Christine Peel (çev.), Viking Society For Northern Research, London, 2009.
- HERODOTOS, *Tarih*, Müntekim Ökmen, 8. Baskı, (çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2012.
- Historia Norwegie*, Inger Ekrem & Lars Boje Mortensen, (ed.), Peter Fisher (çev.), Museum Tusculanum Press, Copenhagen, 2006.
- Hrolf Kraki’s Saga*, Poul Anderson (çev.), Ballantine Books, New York, 1977.
- İBN FADLAN, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, 3. Baskı, Ramazan Şeşen (çev.), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010.
- İBN HURDAZBİH, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Murat Ağarı (çev.), Kitabevi, İstanbul, 2008.
- Jomsvikinga Saga*, N. F. Blake (çev.), Thomas Nelson and Sons Ltd., London, 1962.
- JORDANES, *The Gothic History of Jordanes*, Charles Christeopher Mierow (çev.), Oxford University Press, London, 1915.

- Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Elmalılı Hamdi Yazır (çev.), Yolcu Yayınları, İstanbul, 2008.
- Kutsal Kitap*, Watchtower Bible and Tract Society, New York, 2016.
- Laws of Early Iceland-Gragas I-II*, Andrew Dennis, Peter Foote & Richard Perkins (çev.), The University of Manitoba Press, Winnipeg, 2006.
- Laxdaela Saga*, Muriel A. C. Press (çev.), In Parentheses Publications Old Norse Series, Cambridge, 1999.
- MESUDÎ *Muruc Ez-Zeheb*, 2. Baskı, Ahsen Batur (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul, 2011.
- Ragnars Saga Lodbrokar*, Chris Van Dyke (çev.), Cascadian Publishing, Denver, 2003.
- RIMBERT, *Anskar the Apostle of the North*, Charles H. Robinson (çev.), (basım yeri yok) 1921.
- SAXO GRAMMATICUS, *The Danish History II*, Oliver Elton (çev.), Norrcena Society, London, 1905.
- SNORRE STURLASON, *Heimskringla I-III*, Samuel Laing (çev.), Norrcena Society, London, 1907.
- _____, *The Prose Edda*, Arthur Gilchrist Brodeur (çev.), Humphrey Milford, London, 1916.
- _____, *Heimskringla I*, Samuel Laing (çev.), Longman, Brown, Green and Longmans, London, 1844.
- The Life and Death of Cormac the Skald*, William Gershom Collingwood & Jon Stefansson (çev.), WM, Holmes Ltd., Uluerston, 1902.
- The Orkneyinga Saga*, Anderson, Joseph (ed.), A. Hjaltalin and Gilbert Goudie (çev.), Edmonston and Douglas, Edinburgh, 1873.
- The Poetic Edda*, Benjamin Thorpe (çev.), The Northvegr Foundation Press, Michigan, 2004.
- The Russian Primary Chronicle*, Samuel Hazzard Cross and P. Olgerd (çev.), The Medieval Academy of America, Massachusetts, 1953.
- The Saga of King Heidrek the Wise*, Christopher Tolkien (çev.), Thomas Nelson and Sons Ltd., London, 1960.

“The Story of Frithiof the Bold”, *Three Northern Love Stories & Other Tales*, Eirikr Magnusson & William Morris (çev.), Longmans, Green and Co., London, 1901, s. 69-122.

The Story of Gisli the Outlaw, George Webbe Dasent (çev.) Edmonston and Douglas, Edinburgh, 1866.

The Story of Grettir's Saga, Eirikr Magnusson & William Morris (çev.), Forgotten Books, London, 2013.

THIETMAR OF MERSEBURG, *Ottonian Germany*, David A. Warner (çev.), Manchester University Press, Manchester, 2001.

“Thorstein Vikingsson”, *Viking Tales of the North*, Resmus B. Anderson, S. C. Griggs and Company, Chicago, 1877, s. 1-74.

“Vatnsdal Saga”, *The Sagas of Icelanders*, Thorsson Örnolfur (ed.), Andrew Wawn (çev.), Penguin Books, New York, 2001, s. 212-275.

Viga Glum's Saga, Edmund Head (çev.), Williams and Norgate, London, 1866.

Viking Destanı Egill'in Sagası, Emre Aygün (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

Volsunga Saga, R. G. Finch (çev.), Thomas Nelson Ltd., London, 1965.

Yanık Njall'in Sagası, Necmi Ergün (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996.

Modern Çalışmalar

AĞARI, Murat, “Önsöz”, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Murat Ağarı (çev.), İstanbul, Kitabevi. 2008, s. 11-16.

ALLEN, W., E., D., *The Poet and the Spae-Wife*, Titus Wilson & Son Ltd., Kendal, 1960.

ALTUNAY, Erhan, *Paganizm I*, 6. Baskı, Hermes Yayınları, İstanbul, 2015.

AMBROSIANI, Björn, “Birka”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 125-132.

An Encyclopedia of Norse Mythology, James Hampton Belton (ed.), Gutenberg Ebook, 2012.

ANDERSSON, Hans, “Urbanisation”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 312-344.

ANNANDALE, Nelson, “The Survival of Primitive Implements, Materials and Methods in the Faroes and South Iceland”, *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Cilt 33, 2014, s. 246-258.

- _____, *The Faroes and Iceland*, The Clarendon Press, Oxford, 1905.
- ANOHIN, A.,V., *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*, Zekeriya Karadavut ve Jannet Meyermanova (çev.), Kömen Yayınevi, Konya, 2006.
- ARDZINBA, Vladislav, *Eskiçağda Anadolu Ayinleri ve Mitleri*, Orhan Uravelli (çev.), Kafdav Yayıncılık, Ankara, 2010.
- ARIES, Philippe ve DUBY, Georges, *Özel Hayatın Tarihi 1*, Turhan Ilgaz (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.
- ATALAY, İbrahim, *Dünya Coğrafyası*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2001.
- AYAN, Ergin, “Türk Tarih Yazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu”, *Tarih Okulu*, Sayı XI, 2011, s. 75-101.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Mehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 2003, s. 389-390.
- AYGÜN, Emre, “Sunuş”, *Viking Destanı Egill’in Sagası*, Emre Aygün (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s. 13-52.
- _____, *Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 2012.
- BAKIR, Abdulhalik ve ÜLGEN, Pınar, “Geç Ortaçağ Avrupa’sının Meşhur ve Gizemli Şehri Paris”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 4, 2010, s. 19-47.
- _____, “Geç Ortaçağlarda Avrupa’da Kent ve Kentsel Yaşam Hakkında Bir Değerlendirme”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2009, s. 127-142.
- _____, “Ortaçağ Avrupa’sında Mimari Tekniği”, *Münir Atalar Armağanı*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 2016, s. 41-80.
- BARNES, Michael P., “Viking Çağında İskandinav Dilleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 343-352.
- BARNES, Michael, “Languages and Ethnic Groups”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 94-104.
- BARTHOLD, V., V., *Orta Asya Türk Tarihi Dersleri*, Hüseyin Dağ (haz.), Çağlar Yayınları, Ankara, 2004.

- BAUDUIN, Pierre, *Vikingler*, İsmail Yerguz, Dost Kitabevi, Ankara, 2004.
- BAUER, Susan Wise, *Ortaçağ Dünyası*, Mehmet Moralı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014.
- BENEDICTOW, Ole Jorgen, “Demographic Conditions”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 237-249.
- BENEVOLO, Leonardo, *Avrupa Tarihinde Kentler*, Nur Nirven (çev.), Afa Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- BENNETT, Matthew ve Diğerleri, *Dünya Savaş Tarihi Ortaçağ 500-1500 I*, Özgür Kolçak (çev.), Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- BİLGİÇ, A., Timur, *Tarih Terimleri Sözlüğü*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2012.
- BILL, Jan, “Viking Gemileri ve Deniz”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 214-226.
- BLANEY, Benjamin, “Berserkr”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 37-38.
- BLOCH, Marc, *Feodal Toplum*, 4. Baskı, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2005.
- BOYER, Regis, “Svarfdaela Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 626-627.
- BOYSEN, Hjalmar H., *History of Norway*, Sampson Low Marston Searle & Rivington, London, 1886.
- BRINK, Stefan, “Hukuk ve Toplum”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 38-49.
- _____, “Ülkeye İsim Vermek”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 81-93.
- _____, “Viking Çağında Kölelik”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 71-80.
- BRUNETTI, Giuseppina, “Avrupa Dillerindeki İlk Belgeler ve Edebi Metinler”, *Ortaçağ - Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 496-500.
- BYOCK, Jesse L., “Bondi”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 51-52.

- _____, "Holmganga", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 289-290.
- CAHUN, Leon, *Asya Tarihine Giriş*, Sabit İnan Kaya (çev.), Seç Yayınları, İstanbul, 2006.
- CAMPBELL, Joseph, *Batı Mitolojisi III*, 2. Baskı, Kudret Emiroğlu (çev.), İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
- CARLSSON, Dan, "Ridanaes: Gotland, Fröjel'de Bir Viking Çağı Ticaret Limanı", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 167-171.
- CAVAGNA, Alessandro, "Germen Halkları" *Ortaçağ - Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, 2. Baskı, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 69-73.
- CHRISTENSEN, Tom, "Lejre ve Roskilde", *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 155-160.
- CHRSTIANSEN, Eric, *The Norsemen in the Viking Age*, Blackwell Publishing, Oxord, 2006.
- CLOVER, Carol J., "Kormaks Saga", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 368-368.
- COLBERT, Davit, "Ballads", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 29-30.
- Corpvs Poeticvm Boreale Vol I*, Gudbrand Vigfusson & Powell F. York (ed.), Clarendon Press, Oxford, 1883.
- CRAIGIE, W., A., *The Icelandic Sagas*, University Press, Cambridge, 1913.
- _____, *The Religion of Ancient Scandinavia*, Constable Company Ltd., London, 1914.
- CRONHOLM N., Neander, *A History of Sweden I*, Chicago, 1902.
- CROW, W., B., *Büyünün, Cadılığın ve Okültizmin Tarihi*, Fulya Yavuz (çev.), Dharma Yayınları, İstanbul, 2002.
- ÇAĞATAY, Neşet, "Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, 1978, s. 105-138.
- ÇORUHLU, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002.

- DADAN, Ali, "Tarihte İslam Dünyasını Hedef Alan Viking Saldırıları", Cilt 25, 2015, s. 111-124.
- DALY, Kathleen N., *Norse Mythology A to Z*, Chelsea House Publishers, New York, 2010.
- DAVIES, Norman, *Avrupa Tarihi*, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge Kitabevi, Ankara, 2006.
- DE LA SAUSSAYE, Chantepie, *The Religion of the Teutons*, Bert J., Vos (çev.), Ginn & Company, Boston, 1902.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer, *Kök Türkler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- DOĞAN, İsmail, "Runik Yazının Gelişim Coğrafyası ve Yayılım Sahası", Türk Dil Kurumu Yayınları: 786, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2000, Ankara, 2001, s. 151-173.
- DU CHAILLU, Paul B., *Viking Ages I-II*, Charles Scribner's Sons, New York, 1890.
- DUMEZIL, Georges, *Kafkas Halkları Mitolojisi*, Musa Yaşar Sağlam (çev.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.
- _____, *Mit ve Destan I*, Ali Berktaş (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.
- DUNHAM, S., A., *History of Denmark, Sweden and Norway*, London, 1839.
- EAGLETON, Catherine & WILLIAMS, Jonathan, *Paranın Tarihi*, Fadime Kahya (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- EBERHARD, W., *Çin'in Şimal Komşuları*, 2. Baskı, Nimet Uluğtuğ (çev.), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996.
- ECO, Umberto, *Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı*, Kemal Atakay (çev.), Literatür Yayınları, İstanbul, 2004.
- EGGERTSDOTTIR, Margret, "Finnboga Saga Ramma", *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 194-194.
- ELIADE, Mircea, ve COULIANO, Ioan P., *Dinler Tarihi Sözlüğü*, Ali Erbaş (çev.), İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.
- ELIADE, Mircea, *Demirciler ve Simyacılar*, Mehmet Emin Özcan (çev.), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2003.
- _____, *Dinler Tarihi-İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, Mustafa Ünal (çev.), Serhat Kitabevi, Konya, 2005.

- _____, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II*, Ali Berktaş (çev.), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2003.
- ERGÜN, Necmi, “Önsöz”, *Yanık Njall’in Sagası*, Necmi Ergün (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 5-21.
- EVANS, Jonathan D., M., “Fridjofs Saga Ins Froekna”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 221-221.
- FALLGREN, Jan-Henrik, “Viking Çağında Çiftlik ve Köy”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 94-104.
- FAULKES, Anthony, “Snorri Sturluson: Hayatı ve Eserleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 392-396.
- FENGER, Ole, “Laws-Denmark”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 383-384.
- FEVEILE, Claus, “Ribe” *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 161-166.
- FINLAY, Alison, “Björnar Saga Hitdaelakappi”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 47-48.
- FLOM, George T., “South Scandinavian Rock-Tracings”, *Scandinavian Studies and Notes*, Cilt 7, Sayı 1, 1921, s. 1-29.
- FONTANA, Josef, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, Nurettin Elhüseyni (çev.), Afa Yayınları, İstanbul, 1995.
- FORS, Andrew Peter, *The Ethical World-Coneption of the Norse People*, The University of Chicago Press, Chicago, 1904.
- FRANK, Roberta, “Viking Atrocity and Skaldic Verse: The Rite of the Blood-Eagle,” *The English Historical Review*, Cilt 99, 1984, s. 332-343.
- FRY, Donald K., “Bede”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 36-37.
- GIANANDREA, Manuela, “Britanya Adaları'nda ve İskandinavya'da Erken Ortaçağ” *Ortaçağ - Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, 2. Baskı, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 826-832.
- GILES J., A., “Preface”, *Anglo-Saxson Chronicle*, (ed.), J. A. Giles, G. Bell & Sons Ltd, London, 1914, s. v-x.
- GÖKHAN, Halil, *Semboller*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2009.

- GÖNENÇ, Fulya İlçin, “Roma Hukuku’nda Boşanma (Divortium)”, *AÜEHFD*, Cilt 7, sayı 1, 2003, s. 645-654.
- GÖZENÇ, Selami, *Avrupa Ülkeler Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998.
- GRAVES, Robert, *Yunan Mitleri*, 2. Baskı, Uğur Akpur (çev.), Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- GRIMBERG, Carl, *A History of Sweden*, C. W. Foss (çev.), Augustana Booke Concern, Illionis, 1935.
- GUERBER, H., A., *Myths of the Norsemen*, George G. Harrap & Company, London, 1919.
- GULLBEKK, Svein H., “Sikkeler ve Para Ekonomisi”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 201-213.
- GUNNELL, Terry, “Şiirsel Edda Performansı”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 376-382.
- GÜLENSOY, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- GÜLTEPE, Necati, *Türk Mitolojisi*, 5. Baskı, Resse Kitapevi, İstanbul, 2015.
- GÜNER, İbrahim ve ERTÜRK, Mustafa, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.
- HALIDORSSON, Olafur, “Jomsvikinga Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 343-344.
- HARDH, Birgitta, “Viking Çağında Uppakra ve Lund”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 184-189.
- HASKINS, C., H., *The Normans in European History*, Houghton Mifflin Company, New York, 1915.
- HATAPKABULU, Mine, “Notlar”, *Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri*, Mine Hatapkabulu (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 95-124.
- HAYWOOD, Jhon, *Historical Atlas of the Vikings*, Penguin, London, 1995.
- HEATON, Herbert, *Avrupa İktisat Tarihi I*, Mehmet Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğuş (çev.), Teori Yayınları, Ankara, 1985.
- HEIZMAN, Wilhelm, “Floamanna Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 199-200.

- HELBERG, Volger, “Hedeby: Araştırma Tarihinin Bir Özeti”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 133-144.
- HEYD, Wilhelm, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 2. Baskı, Enver Ziya Karal (çev.), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.
- HOLMAN, Katherine, *The A to Z of the Vikings*, The Scarecrow Press Inc., Toronto, 2009.
- HUGHES, David, *The British Chronicles*, Heritage Book, Maryland, 2007.
- HULTGARD, Anders, “Vikinglerin Dini”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 266-274.
- İNAN, Abdulkadir, “Eski Türklerde ve Folklorda Ant”, *A,Ü, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 4, 1948, s. 279- 290.
- _____, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986.
- JESCH, Judith, “Viking Çağında Şiir”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 366-375.
- _____, *Women in the Viking Age*, The Boydell Press, Woodbridge, 2001.
- JORGENSEN, Lars, “Tisso Gölünde Manor, Kült ve Pazar”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 105-110.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, 16. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997.
- KARAGÖZ, Selim, *Vikingler ve Viking İstila Çağı (M,S, 793-1066)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray, 2014.
- KARATAY, Osman ve AYGÜN, Emre, “Alpler ve Elfler: Türk ve İskandinav Dünyalarında kahramanlık Olgusu”, *Karadeniz Araştırmaları*, 33, 2012, s. 1-12.
- KAYALI, Yalçın, “Eski Bir Hint Geleneği Satı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(1), 2013, s. 365-374.
- KEYSER, Rudolph, *Private Life the Old Northmen*, M. R. Barnard (çev.), Woodfall and Kinder, London, 1868.
- KOSCHAKER, Paul, *Roma Özel Hukukunun Ana Hatları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977.
- KÖŞE, Abdullah, “Hacamat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 1996, s. 422.

- KRAG, Claus, “The Early Unification of Norway”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 184-201.
- KROESEN, Riti, “Gisli Saga Surrsonar”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 227-228.
- LAGENBRING, Sven, İsveççenin Türkçe İle Benzerlikleri, Abdullah Gürgün (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.
- LARRINGTON, Carolin & QUINN, Judy, SCHORN, Brittany, *A Handbook to Eddic Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016.
- LARSEN, Øvind, “Medicine and Medical Treatment”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 411-411.
- LARSON, Laurence M., “Glossory”, *The Earliest Norwegian Laws*, Laurence M. Larson (çev.), The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey, 2008, s. 409-430.
- _____, “Introduction”, *The Earliest Norwegian Laws*, The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey, 2008, s. 3-34.
- LARSSON, Annika, “Viking Çağı Tekstil Ürünleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 227-232.
- LARSSON, Patrick, “Runes”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, Rory McTurk, (ed.), Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s. 403-426.
- LE GOFF, Jacques, *Avrupa'nın Doğuşu*, M. Timuçin Binder (çev.), Literatür Yayınları, İstanbul, 2008.
- LEWIS, Bernard, *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi*, İhsan Durdu (çev.), Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2000.
- LJUNGKVIST, Jhon, “Zanaatlar”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 233-241.
- LOGAN, F., Donald, *The Vikings in History*, Routledge, New York, 1993.
- LÖNNROTH, Lars, “İzlanda Sagaları”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 383-391.
- MAGEREY, Hallvard, “Ljosvetninga Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 393-394.
- MAGNUSDOTTIR, Audur G., “Kadınlar ve Cinsel Siyaset”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 60-70.

- MAGNUSSON, Magnus, *The Vikings*, Osprey Publishing Ltd., Oxford, 2006.
- MANSEL, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi*, 8. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2004.
- MITCHELL, Stephen, “Kahramanlık Sagaları ve Efsanevi Sagalar”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 402-407.
- MODZELEWSKI, K., *Barbarların Avrupa’sı*, Nedim Demirtaş (çev.), Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2011.
- MONTELIUS, Oscar, *The Civilisation of Sweden in Heathen Times*, F. H. Woods (çev.), Macmillan Co., London, 1888.
- MOUNTFORT, Paul Rhys, *Kadim Viking İrfanı*, Araksi Büyüktaşçıyan (çev.), Ayna Yayınevi, İstanbul, 2012.
- MUMFORD, Lewis, *Tarih Boyunca Kent*, Gürol Koca ve Tamer Tosun (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007.
- MUNDAL, Else, “Fylgjur”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 625-625.
- MYHRE, Björn, “The Iron Age”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 60-93.
- NARDO, Don, *The Vikings*, Lucent Books, London, 2011.
- NIELSEN, Jens N., “Sebbersund”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 172-177.
- NORDAL, Gudrun, “İzlandalıların Sagaları”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 397-401.
- OAKESHOTT, Ewart, “Introduction to the Viking Sword”, *Swords of the Viking Age*, Ian Pierce (ed.), The Boydell Press. Woodbridge, 2002, s. 1-15.
- OLASON, Vestein, “Vatnsdaela Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 689-689.
- ORRMAN, Eljas, “Rural Conditions”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 250-311.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I-II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1995.
- ÖZKAN, Selahattin, “Anadolu’da Bir Viking Haçlısı: Svend Svensson”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 2018, s. 1-8.

- _____, “Bizans’taki Varenglerin İskandinavya’daki Dinsel Fethetkileri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX(2), 2015, s. 525-543.
- _____, “Hålogalandlı Ottar’ın İskandinavya Gözlemleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5S), 2015, s. 18-27.
- _____, “Sunuş”, *Barbarlıktan Medeniyete Vikingler*, Selahattin Özkan (çev.), Yeditepe, İstanbul, 2017, s. 7-20.
- _____, “Viking Mitolojisinin Temelleri ve Tarihsel Kaynakları”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2017, s. 67-84.
- PAGE, R., I., *İskandinav Mitleri*, 2. Baskı, İsmail Yılmaz (çev.), Phoenix, Ankara, 2013.
- PEDERSEN, Anne, “Viking Silahları”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 256-265.
- PEEL, Christine, “Introduction”, *Guta Lag*, (ed.), Christine Peel, Viking Society For Northern Research, London, 2009, s. vi- xlv.
- PHILLPOTTS, Bertha Surtees, *Kindred and Clan*, Cambridge University Press, Cambridge, 1913.
- PILATI, Renata, “İskandinav Ülkeleri”, *Ortaçağ-Katedraller*, *Ortaçağ - Katedraller, Şövalyeler, Şehirler* (96-103), Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 96-104
- PIRENNE, Henri, *Hız, Muhammet ve Charlemagne*, 2. Baskı, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge Kitabevi, İstanbul, 2006.
- _____, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, 5. Baskı, Uygur Kocabaşoğlu (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- _____, *Ortaçağ Kentleri Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, 12. Baskı, Şadan Karadeniz (çev.), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- PRICE, Neil, *The Viking Way*, Elanders Gotab AB. Stockholm, 2002.
- _____, *The Vikings in Brittany*, Viking Society for Northern Research, London, 1989.
- _____, “Eski Kuzey İnancında Büyücülük ve Kutup Bölgesi Gelenekleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 306-311.

- _____, “Ölenler ve Ölüler: Viking Çağında Ölümle İlgili Davranış Biçimleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 322-342.
- PRITSAK, Omeljan, “Hervarar saga ok Heidreks Konungs”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 283-283.
- RADLOFF, Wilhelm, *Türklük ve Şamanlık*, A, Temir, T, Andaç ve N, Uğurlu (çev.), Örgün Yayınevi, İstanbul, 2008.
- RAUDVERE, Catharina, “Viking Çağında Halk Dini”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 295-305.
- ROBERTS, J., M., *Avrupa Tarihi*, Fethi Aytuna (çev.), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996.
- ROESDAHL, Else & SORENSEN, Preben Meulengracht, “Viking Culture”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 121-146.
- ROESDAHL, Else, *The Vikings*, Susan M. Margeson & Kirsten Williams (çev.), Penguin Books, London, 1998.
- ROLLER, Lynn E., *Ana Tanrıça'nın İzinde*, Betül Avunç (çev.), Homer Kitabevi, İstanbul, 2004.
- ROS, Jonas, “Sigtuna”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 178-183.
- ROSENBERG, Donna, *Dünya Mitolojisi*, 3. Baskı, Koray Akten (çev.), Erdal Cengiz, Atıl Ulaş Cüce, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.
- ROSS, Margaret Clunies, “Eski Kuzey Mitolojisinde Yaratılış”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 290-294.
- SANDVIK, Gudmund & SIGURDSSON, Jon Vidar, “Laws”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, Rory McTurk, (ed.), Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s. 223-244.
- SARGON, Erdem, “Av”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 1991, s. 100-101.
- SAVAŞ, Abdurrahman, “Hitit, Roma, İslam ve Yahudi Hukukları Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 18, 2011, s. 243-274.
- SAY, Ahmet, *Müzik Tarihi*, 3. Baskı, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 1997.

- SCHIMMEL, Amnemie, *Sayıların Gizemi*, Mustafa K p  oğlu ( ev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1991.
- SCHJODT, Jens Peter, “Eski Kuzey Tanrıları”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç ( ev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 275-279.
- SEEBOHM, Frederic, *Tribal Custom in Anglo-Saxon Law*, Longsmans, Green and Co., New York. 1902.
- SEIGNOBOS, Charles, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, Samih Tiryakioğlu ( ev.), Varlık Yayınları, İstanbul, 1960.
- SERDAR, Murat, *Geç Ortaçağlarda Batı Avrupa’da Hastaneler ve Tıp Eğitimi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2015.
- _____, “Ortaçağ Avrupa’sında Cüzzam”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı XXXIV, 2018, s. 109-127.
- SINDING, Paul C., *History of Scandinavia*, Pudney & Russell Publishers. New York, 1859.
- SKOVGAARD-PETERSEN, Inge, “The Making of the Danish Kingdom”, *The Cambridge History of Scandinavia I*, Knut Helle (ed.), Cambridge University Press, New York, 2008, s. 168-183.
- SKRE, Dagfinn, “İskandinavya’da Kentleşmenin Gelişmesi”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç ( ev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 111-124.
- _____, “Kaupang: Skiringssalr”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç ( ev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 145-154.
- SOLDANI, Maria Elisa, “Deniz Ticareti ve Limanlar” *Ortaçağ - Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, 2. Baskı, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı ( ev.), Alfa, İstanbul, 2014, s. 285-290.
- SOMERVILLE, Angus A., & Mcdonald, R., Andrew (ed.), *The Viking Age: A Reader*, University of Toronto Press, Toronto, 2014.
- SUNDQVIST, Olaf, “Kült Liderleri, Yöneticiler ve Din”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç ( ev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 280-284.
- ŞAHİN, Seyhun, *Sicilya’da Normanlar ve Müslümanlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2016.

- ŞEN, Fatih, *Normanların Güney İtalya ve Sicilya'yı Fetihleri 1059-1130*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2015.
- ŞENER, Cemal, *Şamanizm*, BDS Yayınları, İstanbul, 1996.
- ŞEŞEN, Ramazan, “Önsöz”, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, 3. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010, s. VII-XVII.
- TANYU, Hikmet, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968.
- TDV, “Danimarka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 1993, s. 461-462.
- THORSSON, Edred, *Runelore*, Weiser Books, Boston, 1987.
- TILLE, Alexander, *Yule and Christmas*, David Nutt, London, 1899.
- TODD, Arthur James, *The Primitive Family as An Educational Agency*, G. P. Putnam's Sons, New York, 1913.
- TOGAN, Zeki Velidi, “Eski Türklerde Kayakçılık”, *Askeri Mecmua*, 115, 1939, s. 1-8.
- TOMASSON, Sverrir, “Laws-Sweden”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 387-388.
- TULINIUS, Torfi H., “Sagas of Icelandic Prehistory”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, Rory McTurk, (ed.), Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s. 447-461.
- USLU, Bahattin, *Türk Mitolojisi*, Kamer Yayınları, İstanbul, 2016.
- ÜLGEN, Pınar ve GENÇ, Özlem, “Northumbria Kralı Æthelred ve Alcuin Arasındaki İlişki”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 2013, s. 43-53.
- ÜLGEN, Pınar, “Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizayını”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 2017, s. 67-80.
- _____, “Geç Ortaçağ Avrupa'sında Kıyafet Kültürüne Genel Bir Bakış”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 2012, s. 465-484.
- _____, “Geç Ortaçağ Avrupa'sında Lonca Teşkilatı”, *History Studies International Journal of History*, 5(2), 2013, s. 471-487.

- _____, “Geç Ortaçağ Avrupa'sında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk - İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(21), 2012, s. 361-381.
- _____, “Geç Ortaçağ'da Avrupa'daki Üniversiteler ve Eğitim”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 2010, s. 347-372.
- _____, “Geç Ortaçağda Tıp Bilimine Işık Tutan Kadın Hekimler”, *Münir Atalar Armağanı*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 2016, s. 339-350.
- _____, “Ortaçağ Avrupa'sında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, *Mukaddime*, 1, 2010, s. 1-17.
- _____, *Doğu-Batı Arasında Teknoloji Transferi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2011.
- _____, *Ortaçağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2013.
- _____, *Ortaçağ Avrupa'sının Ölümle Dansı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2017.
- ÜLGEN, Pınar, ve YAVAŞ, Halil, “Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 8, 2017, s. 253-265.
- _____, “Geç Ortaçağ İskandinav Toplumunda Eyalet Kanunlarına Göre Suç ve Ceza”, *Tarih Okulu Dergisi*, 11(XXXIII), 2017, s. 121-143.
- VASILIEV, A., A., *Bizans İmparatorluğu Tarih I*, Arif Müfid Mansel (çev.), Maarif Matbaası, Ankara, 1943.
- VERMEYDEN, Paula, “Gautreks Saga”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 224-225.
- VERNADSKY, George, *Rusya Tarihi*, 2. Baskı, Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak (çev.), Selenge Yayınları, İstanbul, 2011.
- WAARDENBURG, Jacques, “Mesih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul, 2004, s. 306-309.
- WHEATON, Henry, *History of the Northmen or Danes and Normans*, C. & W. Reynell, London, 1831.

- WILKINSON, Kathryn, *Semboller ve İşaretler*, 2. Baskı, Seda Toksoy (çev.), Alfa Yayınları, İstanbul, 2011.
- WILLIAMS, Henrik, “Rünler”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 353-365.
- WILLIAMS, Mary Wilhelmine, *Social Scandinavia in the Viking Age*, The Macmillan Company, New York, 1920.
- WILSON, David M., & JENSEN, Ole Klindt, *Viking Art*, Cornell University Press, New York, 1966.
- WILSON, David M., “Viking Sanatının Gelişimi”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 408-430.
- WOLF, Kirsten, *Daily Life of the Vikings*, Greenwood Press, London, 2004.
- WÜRTH, Stefanie, “Historiography and Pseudo-History”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, Rory McTurk, (ed.), Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s. 155-172.
- YAVAŞ, Halil, *IX,-XI, Yüzyıllarda Norman İstılları ve Bu istılların Avrupa'nın Oluşumuna Etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2014.
- YÜCEL, Fikret, *Telekomünikasyonun Öyküsü*, İdeaport Yayınları, Ankara, 2016.
- ZACHRISSON, Inger, “Samiler ve Kuzey Halklarıyla Etkileşimleri”, *Viking Dünyası*, Stefan Brink & Neil Price (ed.), Ebru Kılıç (çev.), Alfa, İstanbul, 2015, s. 50-59.
- ZIMMER, Heinrich, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*, Gül Çağalı Güven (çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.
- ZITZELSBERGER, Otto J., “Sturlaugs Saga Starfsama”, *Medieval Scandinavia*, Phillip Pulsiano (ed.), Garland Publishing, London, 1993, s. 614-615.

İnternet Sayfaları

- <http://d-maps.com>
- <http://en.natmus.dk>
- <http://spangenhelm.com>
- <http://thomasguild.blogspot.com.tr>
- <http://up.programosy.pl>
- <http://viking.archeurope.info>
- <http://www.bradshawfoundation.com>

<http://www.dandebat.dk>

<http://www.fibiler.com>

<http://www.hurstwic.org>

<http://www.nationalgeographic.com.es>

<http://www.reurnthai.com>

<http://www.rockartscandinavia.com>

<http://www.runristare.se>

<http://www.tdk.gov.tr>

<http://www.tollundman.dk>

<http://www.vikingskip.com>

<https://thejensens2013.files.wordpress.com>

<https://throwbackthursday.files.wordpress.com>

<https://wikimedia.org>

<https://www.google.com>

<https://www.nature.com>

<https://www.wikiwand.com>

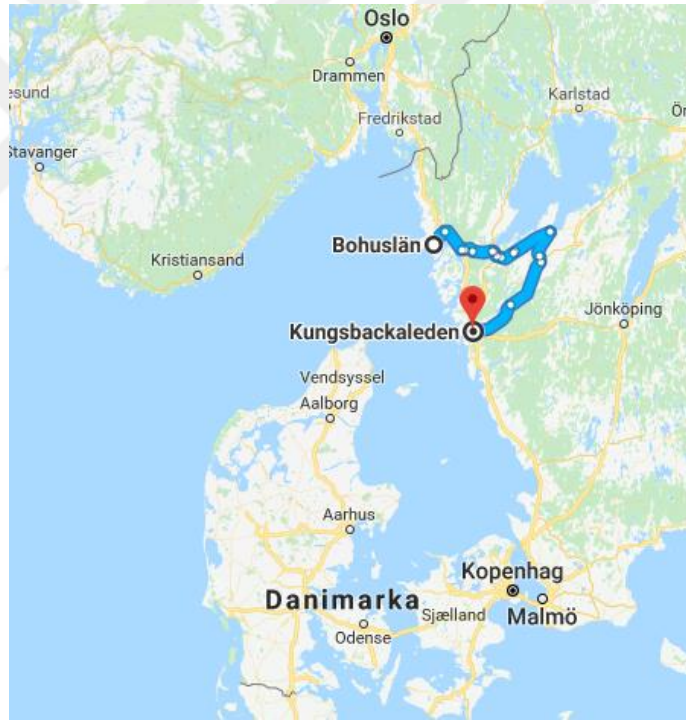
<https://www.youtube.com>

EKLER

Ek - 1: Haritalar

Harita - 1: Kaya resimleri birinci bölge, Skåne - Blekinge¹⁹⁷⁵

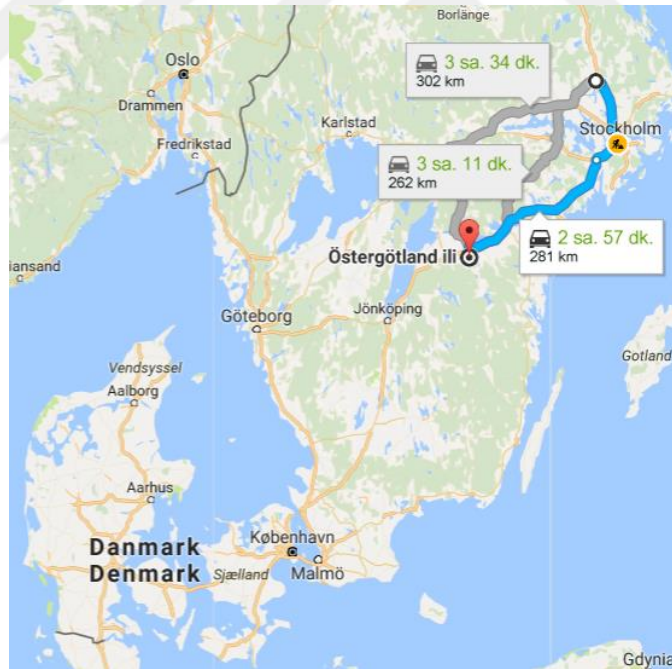
Harita - 2: Kaya resimleri ikinci bölge, Bohuslan-Göteborg-Vastergotland¹⁹⁷⁶

¹⁹⁷⁵<https://www.google.com/maps/dir/Blekinge+ili,+%C4%B0sve%C3%A7/Sk%C3%A5ne+ili,+%C4%B0sve%C3%A7/@56.0761198,9.8043611,6z/data=!4m13!4m12!1m5!1m1!1s0x465420820701b753:0x866420937613e0c5!2m2!1d15.0180058!2d56.2783837!1m5!1m1!1s0x464d783fe43b503f:0xbd47a217e2b7f0e1!2m2!1d13.5957692!2d55.9902572?hl=tr-TR> E.T. 15.04.2018

¹⁹⁷⁶<https://www.google.com/maps/dir/Bohuslan,%C3%A4n,+Brastad,+%C4%B0sve%C3%A7/57.7195172,11.9904327/@57.6889398,5.8446504,6z/data=!4m14!4m13!1m10!1m1!1s0x4645a51391d080a1:0xb0867500a1a97ce5!2m2!1d11.4189763!2d58.3848557!3m4!1m2!1d13.0946707!2d58.4805017!3s0x465b29a9ead9449b:0xbd2dcf5ed731acb1!1m0!3e0?hl=tr-TR> E.T. 15.04.2018

Harita - 3: Kaya resimleri üçüncü bölge, Smaalenene¹⁹⁷⁷

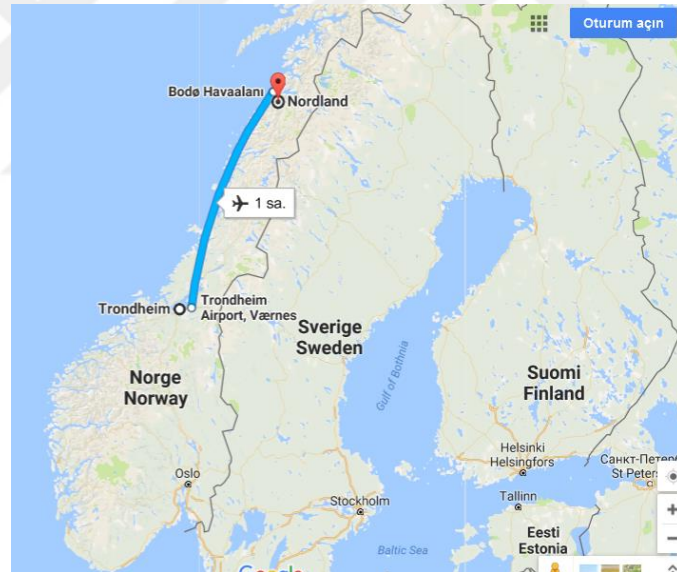
Harita - 4: Kaya resimleri dördüncü bölge, Östergötland-Sormland- Upland¹⁹⁷⁸

¹⁹⁷⁷ <https://www.google.com/maps/dir/Smaalenene+Medier+AS,+Lillestr%C3%B8mveien+671,+1912+Engebakk,+Norve%C3%A7/59.7543328,11.133737/@58.2221013,6.6156098,6z/data=!4m9!4m8!1m5!1m1!1s0x4643dfdd4d905557:0x4949813e127620bc!2m2!1d11.1419783!2d59.7502007!1m0!3e0?hl=tr-TR>
E.T. 15.04.2018

¹⁹⁷⁸ <https://www.google.com/maps/dir/%C3%96sterg%C3%B6tland,+%C4%B0sve%C3%A7/s%C3%B6rmlandsleden,+136+59+Vendels%C3%B6,+%C4%B0sve%C3%A7/@58.8178959,15.7576532,8z/data=!3m1!4b1!4m14!4m13!1m5!1m1!1s0x4658588310c36ed3:0x4dc84134523c24dc!2m2!1d15.5197844!2d58>

Harita - 5: Kaya resimleri beşinci bölge, Sandesund - Romsdalsfjor¹⁹⁷⁹

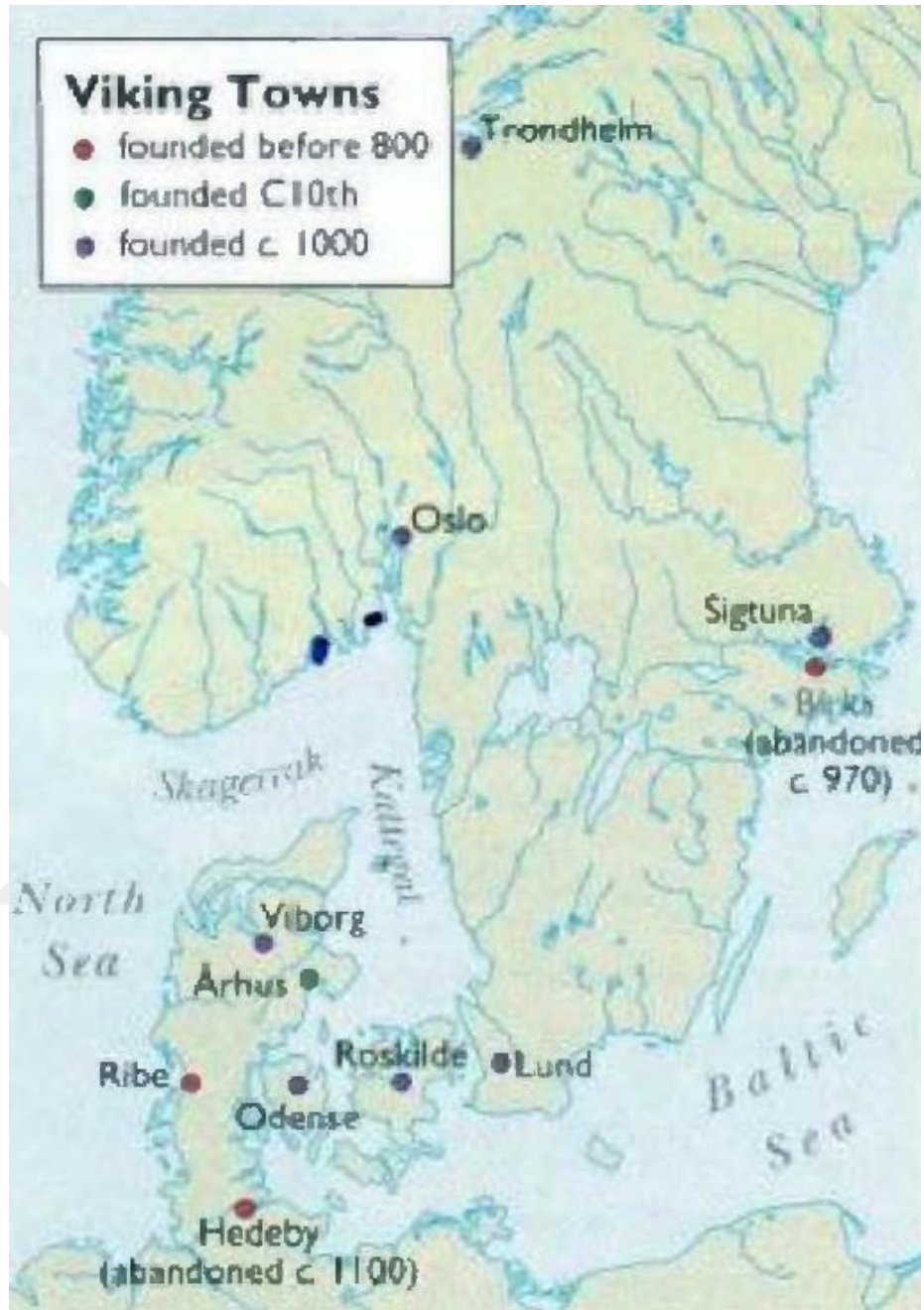

Harita - 6: Kaya resimleri altıncı bölge, Trondhjem - Nordland¹⁹⁸⁰

[.3453635!1m5!1m1!1s0x465f7daea0df97e9:0xe280ef5fbcd08cd!2m2!1d18.2358241!2d59.1667503!3e0?hl=tr-TR](https://www.google.com/maps/dir/Sandesund,+Norve%C3%A7/Romsdalsfjorden,+Rauma,+Norve%C3%A7/@60.897452,0.4044141,5z/data=!4m14!4m13!1m5!1m1!1s0x4644042836ca63c5:0x35d48ae19c5669b7!2m2!1d11.0990687!2d59.2746528!1m5!1m1!1s0x4614089c99cbf4ef:0xb8cad5db21ec0c9!2m2!1d7.4533766!2d62.5580113!3e0?hl=tr-TR) E.T. 15.04.2018

¹⁹⁷⁹ <https://www.google.com/maps/dir/Sandesund,+Norve%C3%A7/Romsdalsfjorden,+Rauma,+Norve%C3%A7/@60.897452,0.4044141,5z/data=!4m14!4m13!1m5!1m1!1s0x4644042836ca63c5:0x35d48ae19c5669b7!2m2!1d11.0990687!2d59.2746528!1m5!1m1!1s0x4614089c99cbf4ef:0xb8cad5db21ec0c9!2m2!1d7.4533766!2d62.5580113!3e0?hl=tr-TR> E.T. 15.04.2018

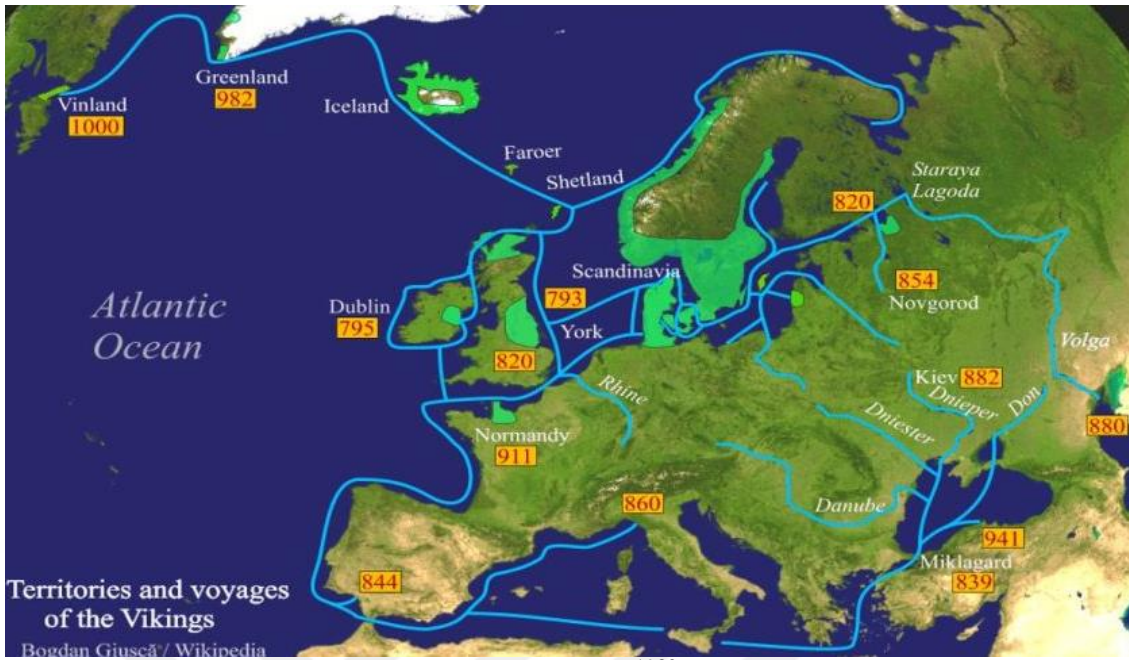
¹⁹⁸⁰ <https://www.google.com/maps/dir/Trondheim,+Norve%C3%A7/Nordland,+Norve%C3%A7/@65.1972884,8.0031428,6z/data=!3m1!4b1!4m14!4m13!1m5!1m1!1s0x466d319747037e53:0xbf7c8288f3cf3d4!2m2!1d10.3950528!2d63.4305149!1m5!1m1!1s0x45df3e53c40f5453:0x30208ab0fdd1d20!2m2!1d14.5736286!2d67.097529!3e0?hl=tr-TR> E.T. 15.04.2018

Harita - 7: İlk kurulan İskandinav şehirleri¹⁹⁸¹

¹⁹⁸¹ Jhon Haywood, *Historical Atlas of the Vikings*, Penguin, London, 1995, s. 43.

Harita - 8: Vikinglerin yolculuk güzergâhı¹⁹⁸²

Harita - 9: Vikinglerin Hazar Denizi'ndeki faaliyetleri¹⁹⁸³

¹⁹⁸² <http://www.dandebat.dk/eng-dk-historie17.htm> E.T. 17.06.2017

¹⁹⁸³ <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c1/RusCaspian.png/370px-RusCaspian.png> E.T. 25.09.2017

Harita - 10: Vikinglerin doğu ticaret yolu¹⁹⁸⁴

¹⁹⁸⁴ http://up.programosy.pl/foto/mapa_36.jpg E.T. 15.04.2018

Harita - 11: İskandinav yarımadası¹⁹⁸⁵

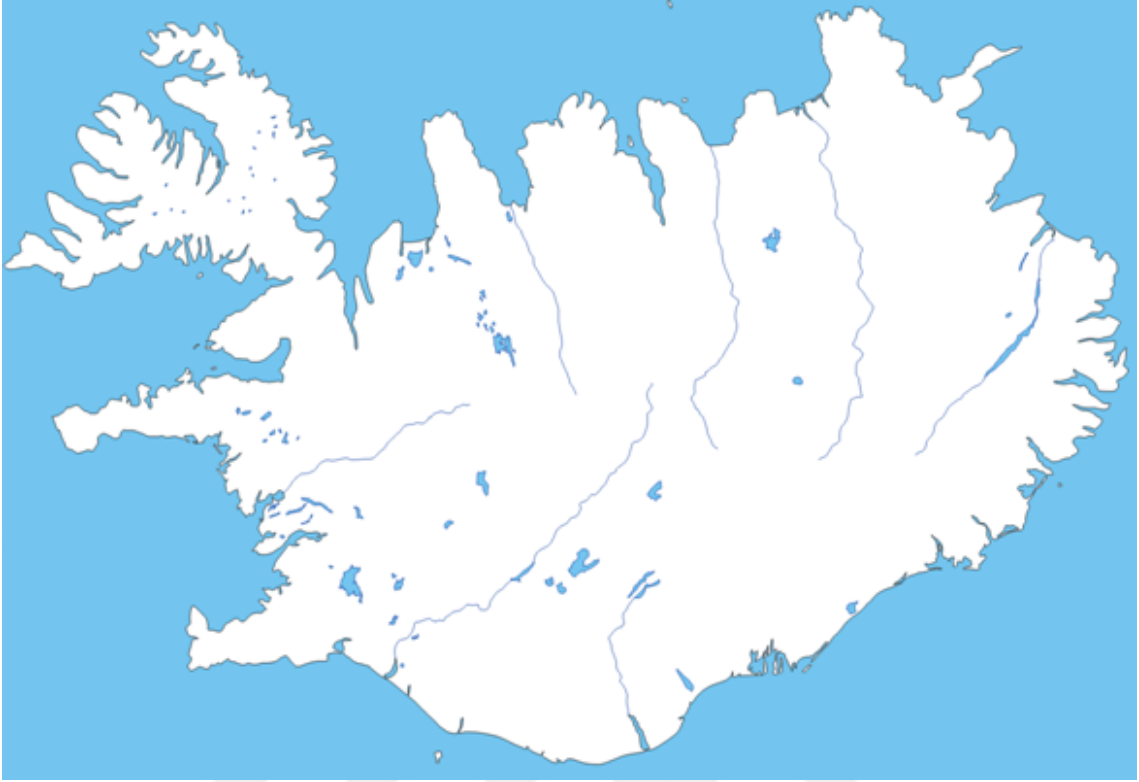
¹⁹⁸⁵ http://d-maps.com/carte.php?num_car=2448&lang=de E.T. 15.04.2018

Harita - 12: Jutland ve Skane adası¹⁹⁸⁶

---

¹⁹⁸⁶ http://d-maps.com/carte.php?num_car=2182&lang=de E.T. 15.04.2018

Harita - 13: İzlanda¹⁹⁸⁷

---

¹⁹⁸⁷ http://d-maps.com/carte.php?num_car=2304&lang=de E.T. 15.04.2018

Ek - 2: Resimler

Resim - 1: Tollund adamı.¹⁹⁸⁸

Resim - 2: Oseberg gemisinin defin işlemi için hazırlanması¹⁹⁸⁹

¹⁹⁸⁸ <http://www.tollundman.dk/hoved.asp> E.T. 14.06.2017

Resim - 3: Eski Uppsala'da höyükler¹⁹⁹⁰

Resim - 4: Danimarka Lindholm Høje'da gemi biçimi verilmiş inhümasyon mezarlar.¹⁹⁹¹

¹⁹⁸⁹ Magnusson, a.g.e., s. 166.

¹⁹⁹⁰ Daly, a.g.e., s. 110.

¹⁹⁹¹ <http://www.nationalgeographic.com.es/historia/grandes-reportajes/la-edad-de-oro-de-los-vikingos>
E.T. 15.06.2017

Resim - 5: Lärbro'da (İsveç) bir kayaya işlenmiş olan, Odin'e insan kurban edilme töreni¹⁹⁹²

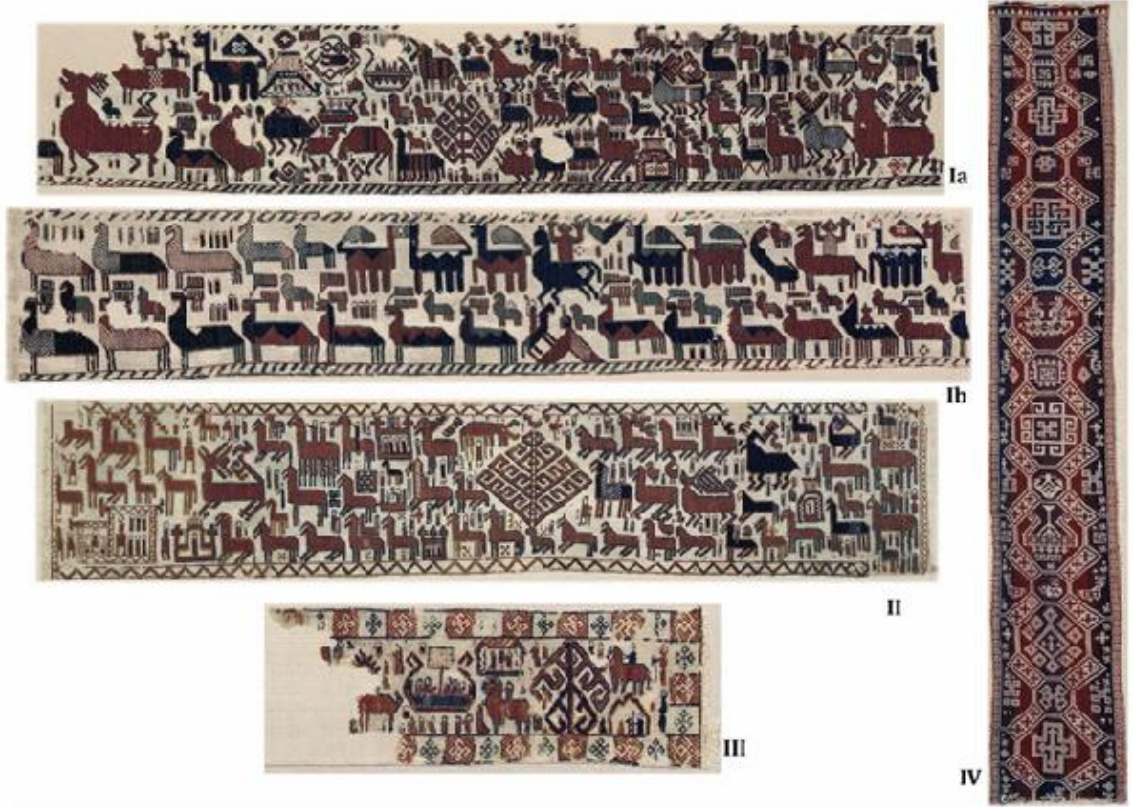

Resim - 6: Trelleborg'da (İsveç) beş insanın kurban edildiği bir kuyu. Kurbanlardan dördünün 4-7 yaş arasında çocuk olduğu tespit edilmiştir.¹⁹⁹³

¹⁹⁹² <http://en.natmus.dk/historical-knowledge/denmark/prehistoric-period-until-1050-ad/the-viking-age/religion-magic-death-and-rituals/human-sacrifices/> E.T. 17.06.2017

¹⁹⁹³ <http://en.natmus.dk/historical-knowledge/denmark/prehistoric-period-until-1050-ad/the-viking-age/religion-magic-death-and-rituals/human-sacrifices/> E.T. 17.06.2017

Resim - 7: Överhogdal (İsveç) Viking duvar halısı.¹⁹⁹⁴

¹⁹⁹⁴ <https://www.nature.com/articles/srep02686> E.T. 04.08.2017

Resim - 8: Öland (İsveç) adasında Karlevi Runik kitabesi.¹⁹⁹⁵

---

¹⁹⁹⁵ Daly, a.g.e., s. X.

Resim - 9: Snoldelev runik kitabesi¹⁹⁹⁶

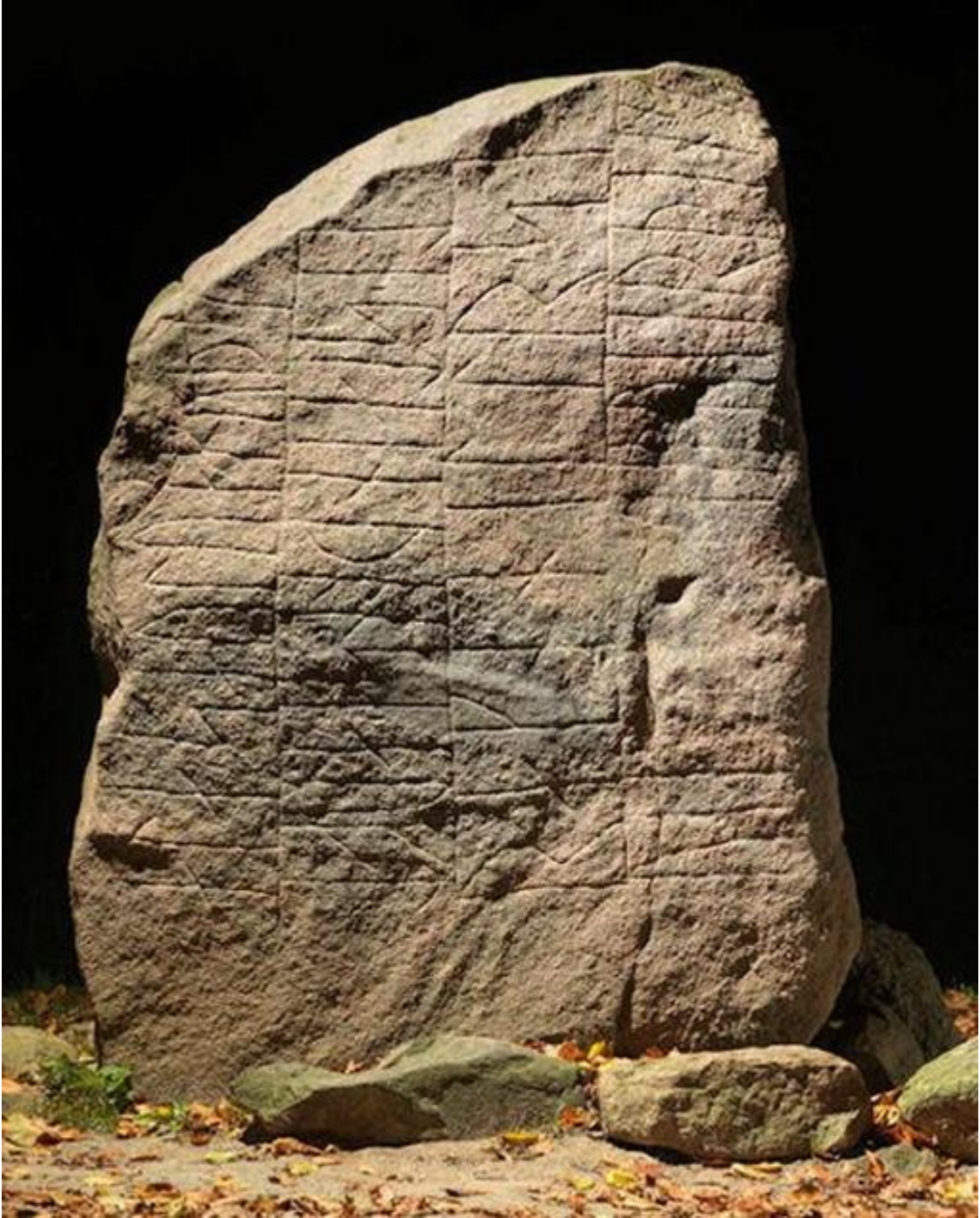
---

¹⁹⁹⁶ <https://throwbackthursday.files.wordpress.com/2015/07/snoldelev-rune-stone-swastika.jpg> E.T.
14.06.2017

Resim - 10: Rök runik kitabesi¹⁹⁹⁷

¹⁹⁹⁷ <http://viking.archeuropo.info/index.php?page=the-roek-runestone-2> E.T. 14.06.2017

Resim - 11: Glavendrup runik kitabesi¹⁹⁹⁸

---

¹⁹⁹⁸ <http://natmus.dk/typo3temp/GB/ced5f2dd86.jpg> E.T. 16.06.2017

Resim - 12: Vitlycke kaya resmi. İsveç.¹⁹⁹⁹

Resim - 13: Simrishamn'da Bronz Çağı'na ait bir kaya resmi.²⁰⁰⁰

¹⁹⁹⁹ Daly, a.g.e., s. VIII.

Resim - 14: Tanum kaya resmi²⁰⁰¹

²⁰⁰⁰ http://www.rockartscandinavia.com/photogallery.php?photo_id=195 E.T. 14.06.2017

²⁰⁰¹ <http://www.bradshawfoundation.com/scandinavia/sweden/gallery.php> E.T. 14.06.2017

Resim - 15: Broa üslubunda bir koşum takımı parçaları.²⁰⁰²

²⁰⁰² http://viking.archeupe.info/uploads/images/Art/broa_1.jpg E.T. 15.06.2017

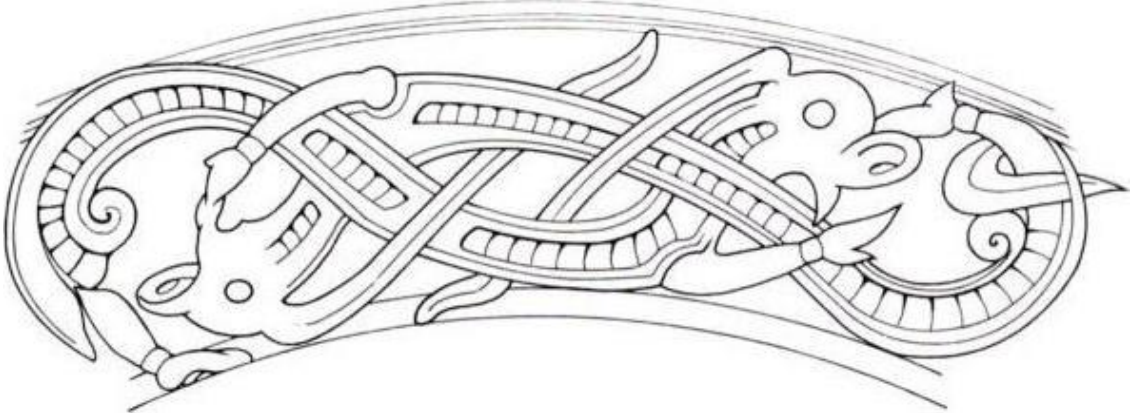

Resim - 16: Borre üslubunda bir örnek²⁰⁰³

---

²⁰⁰³ http://viking.archeurope.info/uploads/images/Art/borre_3.jpg E.T. 15.06.2017

Resim - 17: Jelling üslubunda süslenmiş gümüş bir fincan²⁰⁰⁴

²⁰⁰⁴ http://viking.archeurope.info/uploads/images/Art/jellinge_2.jpg E.T. 15.06.2017

Resim - 18: Mammen üslubunda süslenmiş bir balta²⁰⁰⁵

²⁰⁰⁵ http://viking.archeurope.info/uploads/images/Art/mammen_1.jpg E.T. 15.06.2017

Resim - 19: Ringerike üslubunda süslenmiş olan Ramsundsberget Runik kitabesi²⁰⁰⁶

Resim - 20: Heggen'de (Norveç) bulunmuş Ringerike üslubunda süslenmiş olan bir Viking rüzgar gülü.²⁰⁰⁷

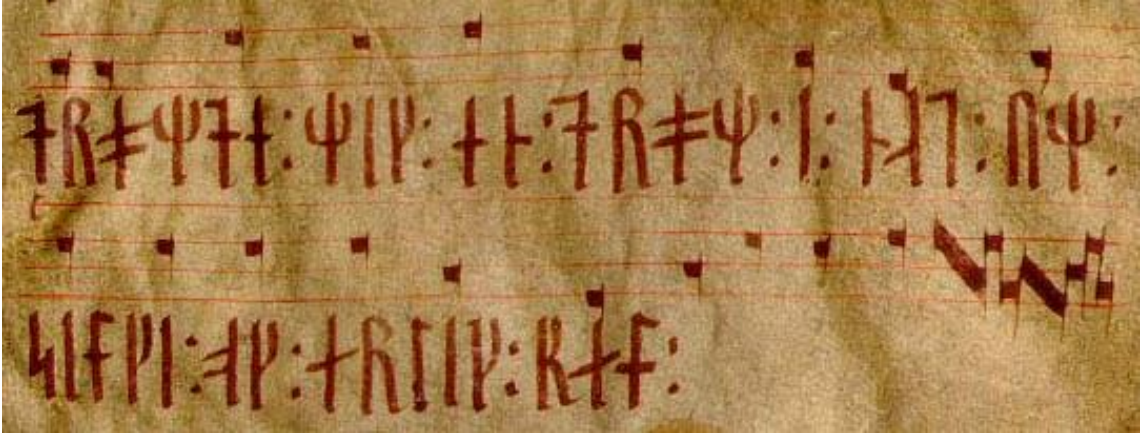
²⁰⁰⁶ <http://www.runristare.se/runstensskolan/bilder-figurer.html> E.T. 14.06.2017

²⁰⁰⁷ http://viking.archeupe.info/uploads/images/Art/ringerike_2.jpg E.T. 15.06.2017

Resim - 21: Urnes'te (Norveç) bir kilise kapısında görülen ağaç işçiliği. Bu yüzden bu stile Urnes Üslubu denmiştir.²⁰⁰⁸

²⁰⁰⁸ http://viking.archeuope.info/uploads/images/Art/urnes_5.jpg E.T. 15.06.2017

Resim - 22: Bilinen en eski Viking şarkılarından olan “Drømde mik en drøm i nat” adlı eserin, 1300’lü yıllara ait Codex Runicus diye bilinen derlemedeki metni.²⁰⁰⁹

Resim - 23: Shutterstock’ta (Norveç) bir Viking evi²⁰¹⁰

Resim - 24: Trelleborg’daki (Norveç) bir Viking uzun evi.²⁰¹¹

²⁰⁰⁹ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Codex_Runicus_-_Dr%C3%B8mde_mik_en_dr%C3%B8m_i_nat.jpg E.T. 14.06.2017

²⁰¹⁰ Daly, a.g.e., s. 130.

²⁰¹¹ <http://en.natmus.dk/museums/trelleborg/visit-trelleborg/> E.T. 14.06.2017

Resim - 25: Norveç'te ortaya çıkarılmış olan Vikinglere ait oturma örnekleri.²⁰¹²

Resim - 26: Oseberg gemisinde bulunmuş olan bir yatak.²⁰¹³

²⁰¹² <http://thomasguild.blogspot.com.tr/2015/10/norwegian-medieval-furniture-chairs-and.html> E.T.
17.04.2018

²⁰¹³ Magnusson, a.g.e., s. 33.

Resim - 27: Oseberg gemisinde bulunmuş olan mutfak gereçleri.²⁰¹⁴

Resim - 28: Danimarka'da ortaya çıkarılmış olan sabuntaşından yapılmış bir tencere.²⁰¹⁵

---

²⁰¹⁴ a.g.e., s. 30.

Resim - 29: Boynuzdan yapılmış kadehler²⁰¹⁶

Resim - 30: Bir Viking ev ortamında kadınlar ve çocuklar²⁰¹⁷

²⁰¹⁵ a.g.e., s. 30.

²⁰¹⁶ <http://www.dandebat.dk/eng-dk-historie17.htm> E.T. 01.06.2017

²⁰¹⁷ Magnusson, a.g.e., s. 26.

Resim - 31: Viking Çağı'na ait kemer tokaları²⁰¹⁸

---

²⁰¹⁸ <http://en.natmus.dk/historical-knowledge/denmark/prehistoric-period-until-1050-ad/the-viking-age/the-people/clothes-and-jewellery/> E.T. 15.06.2017

Resim - 32: Funen'da (Danimarka) ortaya çıkarılmış bir brakteli²⁰¹⁹

Resim - 33: Bayanlar için saç bakım malzemeleri²⁰²⁰

²⁰¹⁹ Daly, a.g.e., s. 13.

²⁰²⁰ Magnusson, a.g.e., s. 75.

Resim - 34: Vikinglere ait ULFBERHT etiketli iki kılıç. Birincisi 103 cm, ikincisi 89 cm.²⁰²¹

Resim - 35: Vikinglerin kullandığı mızraklardan bir kaçının rekonstrüksiyonları.²⁰²²

²⁰²¹ http://www.hurstwic.org/history/articles/manufacturing/text/viking_sword.htm E.T. 14.06.2017

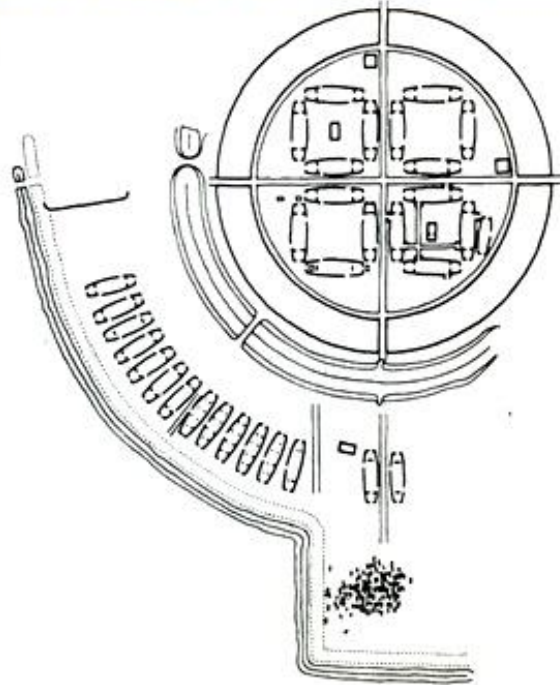
²⁰²² <http://viking.archeupe.info/index.php?page=viking-spears> E.T. 15.06.2017

Resim - 36: Gjermund'da (Norveç) bulunmuş olan IX. yüzyıla ait demir bir Viking miğferi.²⁰²³

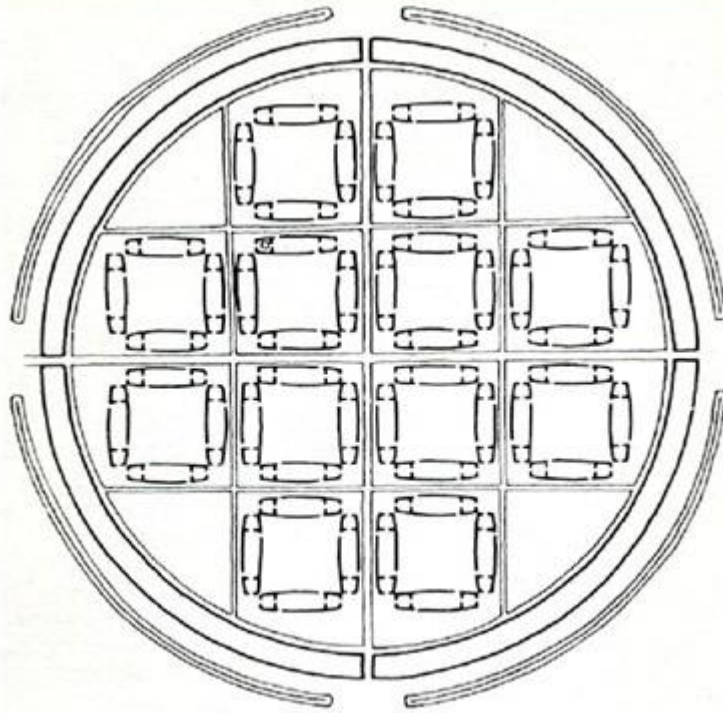
---

²⁰²³ Magnusson, a.g.e., s. 143.

Resim - 37: Trelleborg kalesi (İsveç)²⁰²⁴

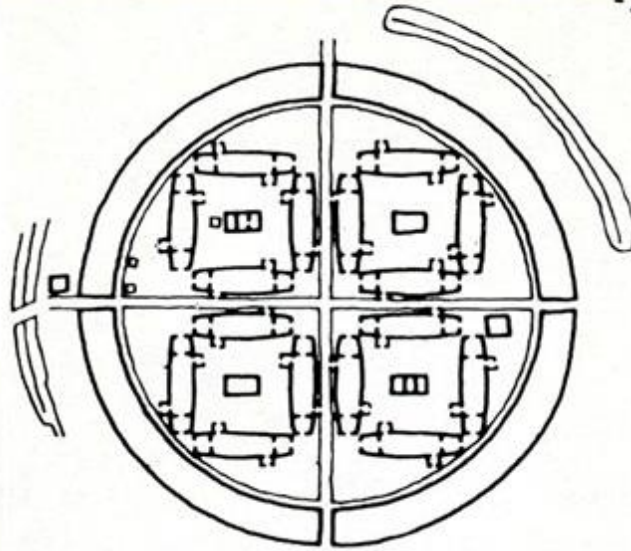
²⁰²⁴ <http://viking.archeurope.info/index.php?page=trelleborg-near-slagelse> E.T. 15.06.2017

Resim - 38: Aggersborg kalesi (Danimarka)²⁰²⁵

---

²⁰²⁵ <http://viking.archeurope.info/index.php?page=aggersborg> E.T. 15.06.2017

Resim - 39: Fyrkat kalesi (Danimarka)²⁰²⁶

---

²⁰²⁶ <http://viking.archeurope.info/index.php?page=fyrkat> E.T. 15.06.2017

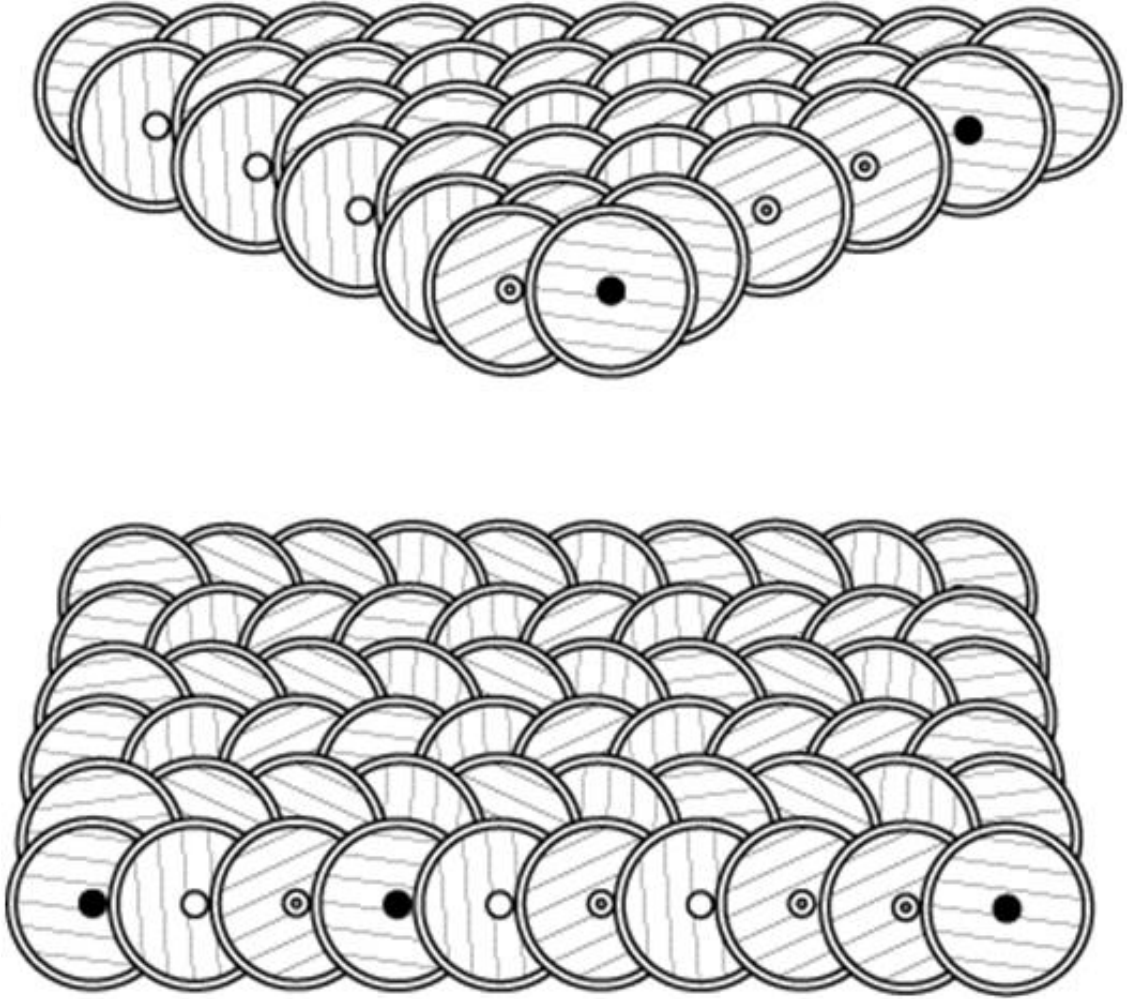
Resim - 40: Raving (Danimarka) köprüsünün küçük bir bölümünün rekonstrüksiyonu.²⁰²⁷

Resim - 41: Dannevirke kalıntısı²⁰²⁸

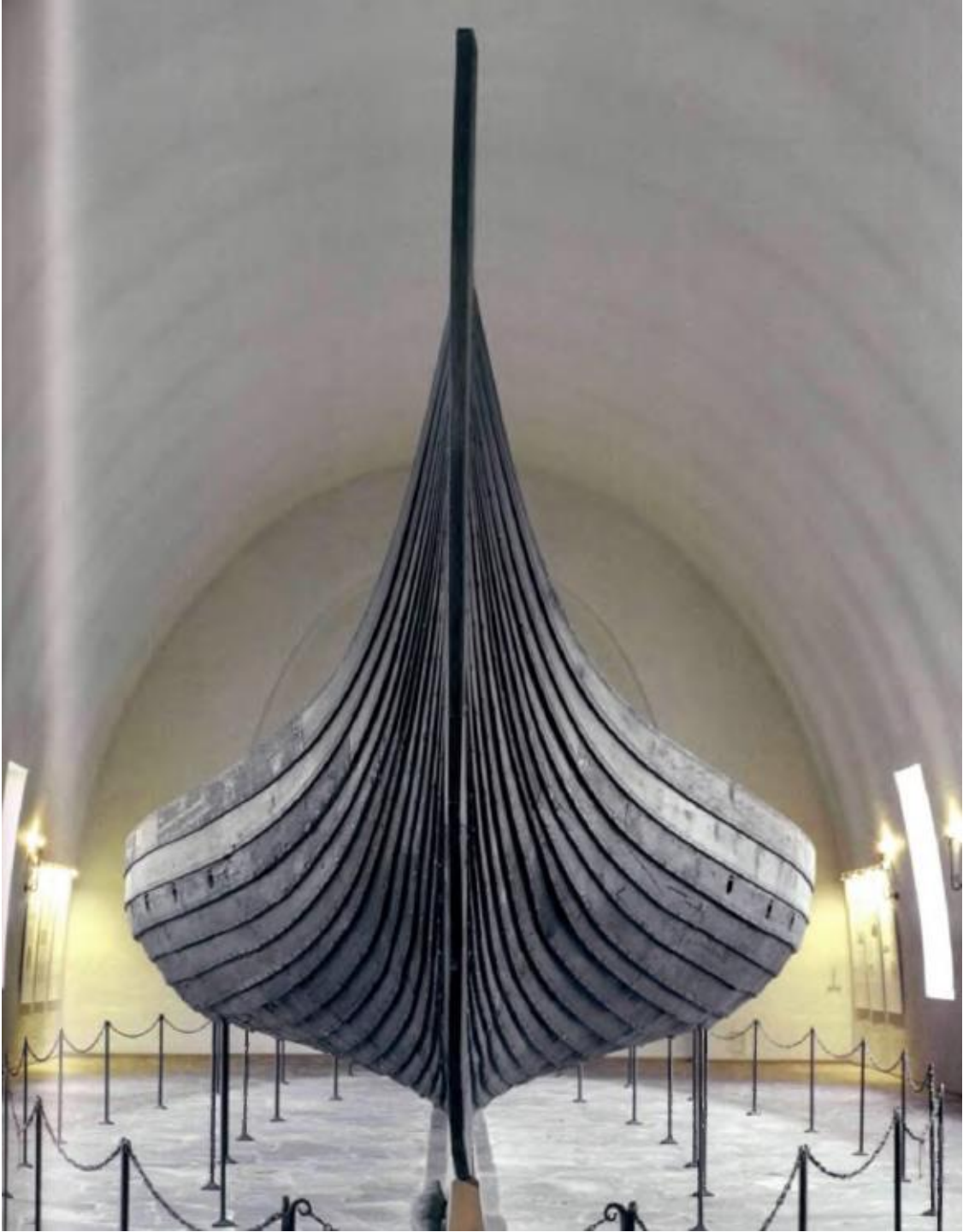
²⁰²⁷ <https://thejensens2013.files.wordpress.com/2014/10/2014-09-sep-05-133-blog-raving-bridge.jpg>
E.T. 15.06.2017

Resim - 42: Domuz sıralanışı (üstte) ve dikdörtgen savaş düzenleri (altta)²⁰²⁹

²⁰²⁸ <http://www.dandebat.dk/eng-dk-historie17.htm> E.T. 17.06.2017

²⁰²⁹ <http://spangenhelm.com/viking-battle-tactics-boar-formation/> E.T. 15.06.2017

Resim - 43: Gokstad gemisi. Oslo Viking Gemi Müzesi.²⁰³⁰

---

²⁰³⁰ Magnusson, a.g.e., s. 143.

Resim - 44: Oseberg gemisi. Oslo, Norveç.²⁰³¹

---

²⁰³¹ Daly, a.g.e., s. 75.

Resim - 45: Oseberg gemisinin baş kısmı. Viking Gemi Müzesi Oslo.²⁰³²

---

²⁰³² a.g.e., s. 61.

Resim - 46: Kvalsund gemisinin modeli. Bergen, Norveç²⁰³³

Resim - 47: İzlanda'da Thingvellir²⁰³⁴

²⁰³³ <http://www.vikingskip.com/kvalsundskipet.htm> E.T. 14.06.2017

²⁰³⁴ <http://viking.archeurope.info/index.php?page=thingvellir-iceland-1> E.T. 15.06.2017

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Halil YAVAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : Fatsa / 1976
Eğitim Durumu : Yüksek Lisans
Lisans Öğrenimi : İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :

1 - Tokat Gaziosmanpaşa Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı

2 - Ondokuz Mayıs Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları

Anabilim Dalı

Yabancı Dili : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

Ülgen, Pınar. ve Yavaş, Halil. (2017). “Pagan Dönemi İskandinav Toplumunda Cenaze ve Defin Uygulamaları”. *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*. 8: 253-265.

Ülgen, Pınar. ve Yavaş, Halil. (2018). “Geç Ortaçağ İskandinav Toplumunda Eyalet Kanunlarına Göre Suç ve Ceza”. *Tarih Okulu Dergisi*. XXXIII: 121-143.

Yavaş, Halil. (2018). “Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Ortaçağ’da Kuzey Avrupa’da Tesiri”. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*. Cilt 1 (1): 1-17.

Yavaş, Halil. (2018). “Ortaçağ’da Vikinglerin Siyasi ve Kültürel Açından Avrupa’nın Oluşumuna Tesiri”. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu. Antalya. 07-09 Nisan 2018.

İş Deneyimi : Giresun İl Müftülüğü Eğitim Uzmanı

İletişim : halil.yavas@yahoo.com